

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

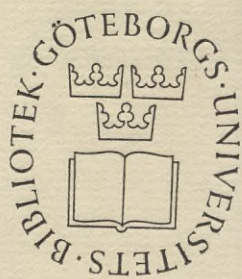

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100165 6935

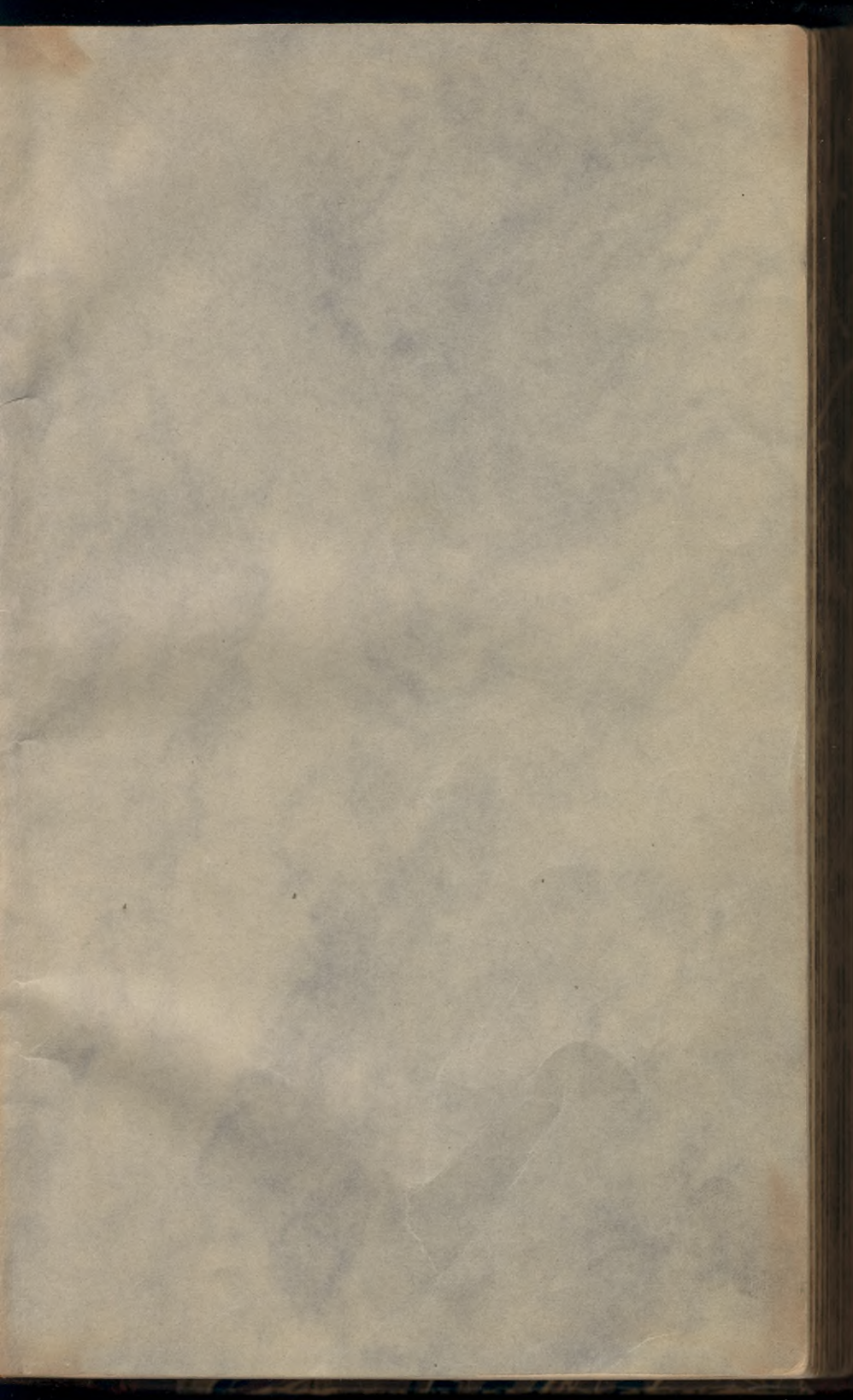

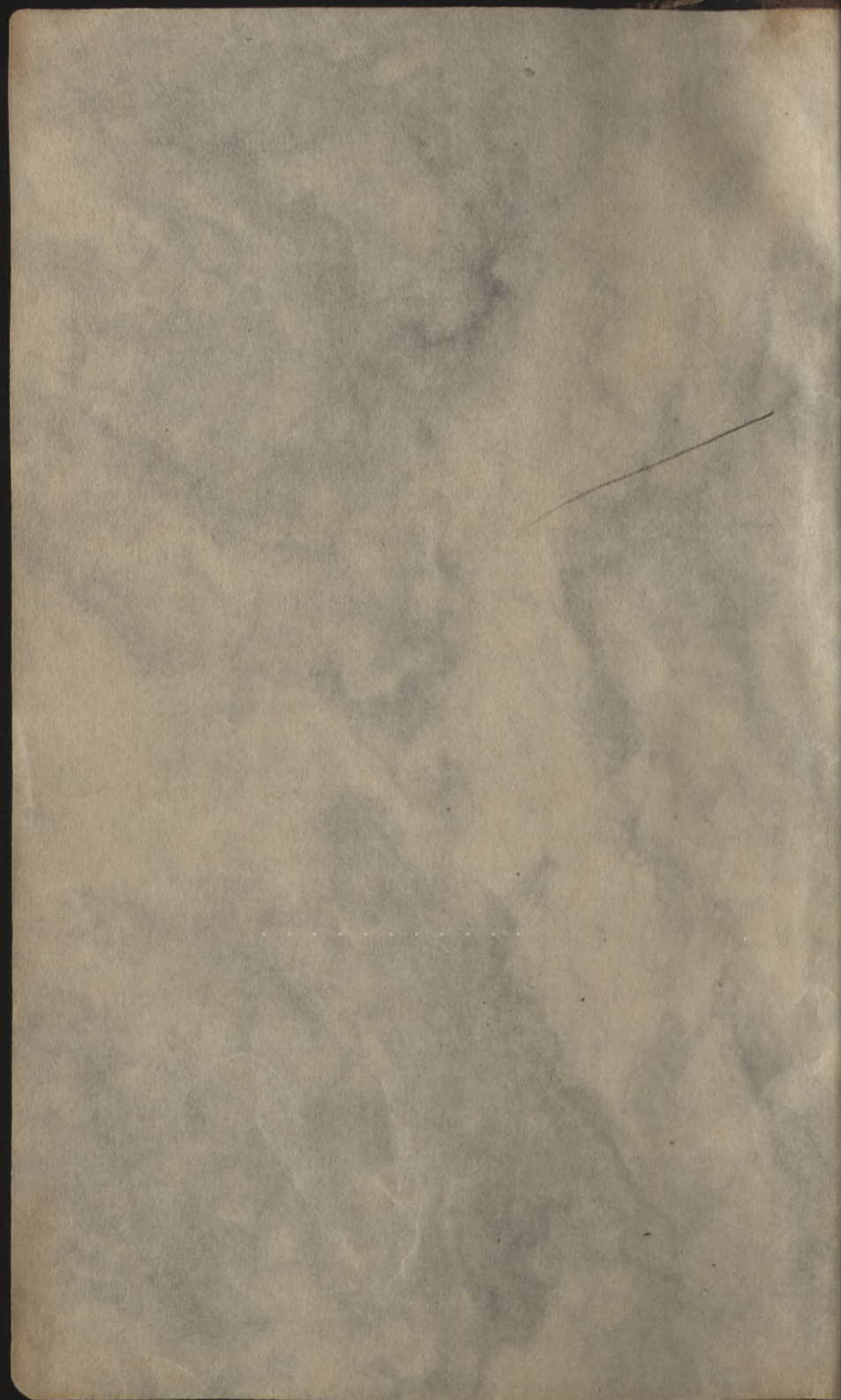
Allmänna Sektionen

Geogr.

Sv.

Småland

Ny Smålands Beskrifning

inskränkt till

Wexiö Stift.

Första Delen:

Historia.

af

P. Wieselgren.

Wärendsbo.

Wexiö.

Hos J. P. Lännegren.

På förlag af R. Gymnasij Jubelstiftningsfonden och Central-
Hyfsterhetsföreningen i Wexiö.

1844-1846.

Grundriß der allgemeinen Logik

von Dr. phil. G. F. Hegel

1801

Swad menllighetens herrlige ha sökt
Sitt hela stöna, rika lif igenom,
wäl är det wärde att sölas af och alla.
O! det är skönt att stuta sig till dem,
om också som den ringaste, den siste.
Lagnér.

Till

ERIC GUSTAF GEIJER,

SVEN NILSSON,

PINN MAGNUSEN,

och

JACOB LUDWIG GRIMM.

"Den ringaste, den sifte" i häsbaforsknin neblägger några fanske wärdelösa materialier inför store Byggmästare, likwäl ej utan allt hopp, att ätstilligt deribland kan finnas användbart wid byggnaden af något chorutsprång eller några sidopilastrar wid **historiens katedral** — en byggnad, som säkerligen aldrig warder afslutad.

Med djup wördnad

af

Författaren.

Företal.

Förswarstal torde först behöfwas. Köpare, hvilka blott wän-
tat sådant, som kan intressera på deras egen qvadratmil, kanske föga utom,
torde knota öfwer att en penning kommit att utgifwas för något, som de ej
förstå och ej brö sig om att förstå. Men intresserar det dig ej, ädle Lands-
man! om en äldre Swensk historia kan utwidga sin synkrets utom Upsalas gebiet,
än mer om den kan sträcka sig äfwen till den ort, der Du bor? Om Du öf-
frat 1 å 2 Rde ser att bringa ut till de lärdas disenssion en hop frågor, om
ockfå i så förta föga utvecklade formation, hvilka, länge omtvistade, till slut kun-
na få tillförlitliga svar, som öfa våra häfders verkliga innehåll, gaf Du aldrig
ut en större summa för ett mindre wigtigt ändamål? Är Du ändå misnöjd, så
torde waran låta sälja sig till någon, som för det ändamålet känner sig redest-
bogen till den uppoffringen. Kanske är detta nog sagdt till förswar inför dem
som falla sig icke lärda. Den som anmärker, att Inledningen tagit för myc-
ket rum på Beskrifningens befofnad, torde ge att på, att när af 70 ark In-
ledningens 33 afdragas, återstå 37 ark, hwaradera med omkr. 47 rader och
wanligen 52 bokstafwer på raden, då Rogbergfva Beskrifningen har 27 rader
på sidan och 34 bokstafwer i raden; hwaraf följer att hela den gamla Beskrif-
ningen kunde afstryckas på wid påst 20 ark med den nya Beskrifningens tryck.
När således en Beskrifning af nära dubbelt så stort innehåll, som den gamla,
lemnas i pränumeranters hand för samma pris, hwari den gamla började stå,
så synes det som sås på Föpet — Inledningen — ej förtjena annat klander,
än — de lärdas. Swarast torde och bli att förswara sig inför des'a. Det
är, säger Michaelis (Orient. Bibl. 1: 83) och upprepar Odman (Flockar 1:
företal), omöjligt att säga något nytt, utan att till Fa säga något
orätt. Särdeles måste detta gälla, der en person säger det nya, som alltid
haft andra hufvudpligter att fylla och blott på litteraturen funnat öftra den
tid, andra öftra åt sina nöjen eller sin enskilda hushållning, mån att lika no-
ga fylla hwarje embeystligt sem de, hvilka ej ge en minnt åt studier eller
skriftställeri. När man derjemte bor på landet och nödgas utfrifwa sina källor
wid besök på Bibliothek, men ej eger en mängd af författarne sjelfwa till hands
wid användningen, så kunna lätt ofullständiga undersökningar t. e. m. mistag
uppfomma, som warit oförlätliga, om de kallit en person till last, som sunnits
passande till Akademisk medborgare och således funnat wänta besordran för sin
framtid i en stad med Bibliothek. Liksom jag nödgades öfwergifwa försöket att
öfwerfatta hwarje bewis till de olärdas tjenst, fruktande att upptaga rummet,
der de, för hvilka det skulle stett, ändå ej torde sjelfwa deltaga i undersökning-
arne, så fann jag snart att allt för mycket rum åtgått, om jag för de lärdas
tjenst skulle citera hwarje källa. Afwen en lärd, som will deltaga i lösningen
af de här framkastade frågor, måste gripa till de här citerade författare och
sinne säkerligen der det icke citerade, äfwen om han ej sjelf erinrar sig hwarst
det finnes. Ehuru jag, wid längre eller kortare wistanden i Lund, sökt, så
wid Bibliothekets tillgångar medgifwit att gå till hwarje af Skandinaviska
håfdatecknarne citerad eller annars sinnen och begagnad källa och granska den ef-
ter förmåga, afskrifwande den, då behof gjordes, så har jag ej alltid sunnit det
möjligt, särdeles der Suhms källor skulle uppsökas, att ofta mer än antyda för
estergångare i lyckligare litterärt läge hwad som återstod att utreda. Hela detta
arbete måste egentligen betraktas som det första i en wij riktning, såsom win-
skar till grundligare undersökningar, såsom uttryck af hittills otillfredsställda be-
hof af historisk wisshet. Afwen en fiende till — författaren eller beken måste
medge, att Sedra Scandinaviens fornhistoria i detta försök besinner sig, med
alla sina hypoteser och combinationer, i ett mindre embryoniskt stic, än de öfriga
Scandinaviska rikens besunnos i de första försöken till rikshistorier för dem. Och likwäl
har ur dessa embryoner utvecklat sig den till konst upphöjda och öfwerhufvud

på säker kritisk grund hvilande rikshistoria, hvaraf vi nu glädja oss. Skulle då ej en dylik utveckling kunna emotses af den *rudis indigestaque moles*, som här torde öfverklagas? Således: jag har plöjt säran och recensert skola nog komma som ärlor, att uppsöka de mistagens maskar, som emellertid ligga jemte sanningens perlor i dagen. Men äfwen perlorna skola bli tillwaratagna. Och om 50 år skall mycket se olika ut i vår historia mot nu, om också föga deraf erinrar om detta då säferligen förgätna revolutionsförfö.

Emellertid torde de "politiskt förfräcte" se, att det ej är så farligt med det "revolutionära i tidehvarfvet". Sedan "uppvaknandets yrse" är öfver, wännda sig de wakna krafterna, och i början litet yrwakna, fulla af reformnit till våra seder, våra minnen, våra yrken m. e. o. till allt i wertenkapen, som i lifwet.

Och nu — fälle domen efter hwarje domares hufwud och hjerta på "Stoningslösa" eller i Billigmåla. Skulle någon wilja godhetsfullt meddela mig rättelser eller bekräftelser på enskild wäg, önskas att det måtte se innan slutet af 1845, då jag kan, när 2:dra delen lemnas i allmänhetens hand, sästa dem wid werket. Fäs de så tidigt, att de på passande fällen i topographien kunna ingå, desto bättre!

Denna Nya Smålands beskrifning har redan sin historia, som måste i forthet widröras. Östa' war mig påmint, att, då jag sref om så mycket annat, min södelse och fosterort wäl borde ihågkommas, helst dess förra beskrifning war sällshut att öfverkomma och i mycket föga tillfredsställande. Jag hade ock länge från det jag 1823 enkom besökte Upsala under ett par sommar-månader för att göra utdrag ur Archivum Smolandicum, Palmsholmska Samllr:ne m. m. hufwudsakligen rörande detta ämne, stitigt antecknat och samlat hwad som rört beskamma, anträffadt under andra forskningar; men hoppades alltjemt, att en sikkligare man skulle öfwertaga Smålands skildring i en tid, då de fleste landskaper fått nya efter tidens fordringar ofstast lämpade beskrifningar. Men då nära 20 år förflutit, utan att jag hörde någon ens samla i denna wäg, med undantag af Hr Domkyrko-Syfloman J. Forsander, som länge arbetat på ett Werio Stifts Herdaminne (säferligen då det en gång utkommer, ett wärdigt motlyste till den åttioårigte Doct. J. J. Munkstiells: Westera's stifts herdaminne, som nu utkommer), så ansåg jag mig kunna gå aftade wänners önskan till möte genom att ge till den Central-Nyterhets-förening i Werio, hvars bildande bestämdes d. 6 Juli 1842 wid S. Sveriges Nyterhetsföreningars årsmöte, mitt exemplar af den Rogbergiska beskrifningen, corrigeradt till en ny upplaga, i fall Föreningen kunde derå samla nog subscrubenter, för att kunna gå en förläggare. Man mottog wisst med godhet detta anbud, men på e. m. hade i ämnet kunnigare personer yttrat den önskan, att ett nytt, tiden mera wärdigt, werk måtte tillwägabringas genom samwerman af Hr S. Forsander och undertecknad, hwartill wi begge lemnade bifall, hvarsföre d. 7 Julii wid Årsmötets 2:dra sammankomst den skeddä ändringen för planen offentligan angafs, hwilket då namnet Forsander hördes, wäcke wida större bifall, än anbudet dagen förut. Priset bestämdes såsom förra dagen att ej öfwergå 3 Rdr Wco för pränumeranter och listor utdelades, der Boftryckaren J. P. Lönnegren uppgifwit 70 ark, såsom omsänget. Jag beslöt nu att ordna och nedskrifwa de egna åstgter jag under flerårigt studium fått allt mer klara för mig rörande ett rike söder om Estland och war wis att med en sådan medarbetare min åtgärd för det ofriga föga behöfde tagas i anspråk; men mot årets slut tillkännagaf min wördade wän, att tiden ej medgaf honom att gå utom sitt förra gebiet, Herdaminnet, och att han war owis, när det kunde blifwa färdigt för pressen. Jag såg mig nu ensam och hade helst gått tillbata, men som en mängd betalt pränumerationsafgift och återgången ur äfwen en ekonomisk rättshypunkt kunde anses betänkelig, bemannade jag mig, fruypt anande mödan, som jag nolens volens gick i möte. Wid min ankomst till Werio i Juli månad 1843 mötte mig lika säfer underrättelse att flera kroatade öfwer att ha lemnat Boftryckaren pränumeration på ett werk, om hvars utkommande twiswel börjat yttras, som den nedslående försäkran, att ingen Nyterhetsförening kunnat bildas i Werio. Biskopen m. m. Dr: Tegné, liksom Hr Profesj.

Lindgren trodde, att om hälften af den möjliga behållningen på werket anslöges till Jubelstipendiifonden, som nu syntes ha allmänhetens sympathi, så blefwe det utan äfventyr för den föga bemedlade boktryckaren, att företaga tryckning. Jag bad de Herrar och män, som undertecknat beslutet om en blifwande bildning af en N. Förening, sammanträda hos d. w. Sekreteraren Domkyrko-Comm. Hr Mag:r C. G. Lillström och såsom representerande dem, som mottagit gäfwan 1842, besluta rörande detta förslag; pluraliteten ansåg förslaget böra soljas, helst med det willkor, Hr Biskopen gillat, att räknan af den fond, som genom denna gäfwa uppkom, borde utdelas till Abiturienter, som ej wetterliat ännu brukade spirituösa drycker. Ordentligt gäfwobref uppfattes nu i eulighet med Hr Lillströms protokoll och inlemnades till Domkapitlet. 1844 upptod först en Central-N. F. i Werio, till hwilken gäfwan af andra hälften transporterades. Tryckningen af 1:sta bandet har nu fulländats och den af 2:dra bandet fortgår; hafwande jag med alltsammaus intet mer att skaffa än att lemna manuskript, och önska att af arbetets möda någon frukt måtte uppkomma, som kunde bli ett uttryck af min tacksamhet för den ort, som mig födt och fostrat.

Westerstad Ankaröbagen 1845.

Författaren.

Inledning.

Innehåll.

	p.
1 Kap. Har här funnits ett Virbaland och Virbasolk?	
1 §. Sverige sammankommet af flera urriften	1.
2 §. Virbaland eller Småland	16.
3 §. Fornlemningarnes vittnesbörd	24.
4 §. Arabernas inthg	31.
5 §. Restors	36.
6 §. Isländningarnes efter Lyffar	37.
7 §. Virbasolk eller Smålandningar	
a) Namnets härledning	40.
b) Språket	43.
c) Virbarunan eller Virbarnes fristrecken:	
(1) Ursprung	48.
(2) Runurkunder i Virbariket	56.
2 Kap. Geographiskt öfversigt	71.
3 Kap. Urminnen.	
1 §. Fanns i urtiden någon beröring mellan Virbastammen och Grekerna?	
a) Virbarnes äldsta utländska lärosäte	79.
b) Sägna om ett Trojanskt nybygge i Småland	86.
c) Troja minor	89.
d) Neberland	93.
2 §. Phoenicier på Skandinaviska westkusten. Vikingsväsendet	102.
3 §. Kände Romarne våra kuster?	115.
4 §. Galebonier på vår Westkust	118.
4 Kap. Fornminnen utan säker jämförelse.	
1 §. Skandinaviens färgor	123.
2 §. Figurer, ett folk i Norden för omkr. 2500 år sedan	131.
3 §. Rif eller Grif	134.
4 §. Odens ankomst till Norden	139.
5 §. Elfvor	148.
6 §. Joter	150.
7 §. Vaner	
a) Vanahem	156.
b) Språket	162.
c) Dvädefkonst	165.
d) Vanernas förhållande till kvinnan	167.
e) Vanernas lag	168.
8 §. Virbaldands synonymer.	
a) Drifet	169.
b) Balthia eller Balthiska hafskusten	171.
c) Mægdalund, Dvinnolund, Amazonlandet	172.
d) Bannomanna, Basilia	175.
e) Nöre och f) Finved	176.
9 §. Longobarder	178.
10 §. Heruler	181.
11 §. Varner	183.
12 §. Öbbiska fornminnen.	
a) Attilla	184.

	p.
	188.
	190.
13 §. Karl och Grimm	195.
14 §. Fosterbröderna Nömnuds och Sigils saga. Sagofungar i Småland	197.
15 §. Rungar i Varend	199.
16 §. Rungar i Mindung	202.
17 §. Rungar på Volmsön eller i Finweden	203.
18 §. Dlands fungar	207.
19 §. Reidgöfaland och Glestöwall	208.
20 §. Virdafungar	213.
5 Kap. Fornminnen med tidräkning. Fornminnen ur 8:de seklet.	
1 §. Harald Hiltedand. Bråwallslaget	217.
2 §. Sigurd Ring	220.
6 Kap. Fornminnen ur 9:de seklet.	
1 §. Virdalands stats- och religionsförfattning i början af 9:de seklet.	222.
2 §. Husvudstaden i Virdariket med sitt afgudatempel	229.
3 §. Tysfarnes vittnesbörd om ett Swenskt rike i 9:de och 10:de seklerna, som swärligen kan wara Swearise.	
a) Nembert, förf. af vita Anskarii	230.
b) Adam af Brehmen	230.
c) Hist. ArchiEpiscopor. Brehmens.	233.
4 §. Aldre Scandinawiske författares vittnesbörd	234.
5 §. Ragnar Lodbrok.	
a) Lodbrokidernas börd	238.
b) Isländska Lodbroksfagan	240.
c) Ragnar Lodbroks historia	241.
6 §. Björn Jernsidas historia.	
a) Björn Jernsidas historia	250.
b) Hvad betyder Döman?	255.
c) Ar Björn Jernsida den samma som Beorn at Hangi?	258.
d) Genealogien	261.
8 §. Dleph	264.
9 §. Varegernas uttåg ur Scandinawien	266.
10 §. Hardegon. Norst anfall på Virdaland	276.
11 §. Blendafågeln	282.
12 §. Gorm	292.
13 §. Sntord rörande 9:de seklet	294.
7 Kap. Fornminnen ur 10:de seklet.	
1 §. Öfwerblid	296.
2 §. Ring	299.
3 §. Grif	300.
4 §. Emund	307.
5 §. Etyrbjörn	312.
6 §. Grif Segerfäll	316.
7 §. Dlof Stotföning	321.
8 §. Sigfrid	324.
8 Kap. Fornminnen ur 11:te seklet.	
1 §. Sigfrid (fortf.)	329.
2 §. K. Jacob och K. Emund	331.
3 §. Stenkilfa ätten	332.
9 Kap. Minnen ur 12:te—17:de seklerna.	
1 §. Philippt och Juge (af Stenkilfa ätt)	339.
2 §. Swerfesta och Grifsta ätterne	341.
3 §. Fölkungarne	348.
4 §. Unionstiden och Wasarnes tidehwarf	362.

	p.
10 Kap. Fornminnen utan tidsräkning.	
1 §. Religion	364.
2 §. Irreligionen bland hedningarne	375.
3 §. Förodmiska religionen på Östersjöfästerna	379.
4 §. Hyperboreiska religionen.	
a) Modren: Latona	389.
b) Apollo, Gudamodrens son i Hyperboreiska culten	413.
c) Diana, Gudamodrens dotter i Hyperb. culten	431.
5 §. Utmärktare kultställen i Wirdalands.	
a) Balhall i Bleking	438.
b) Urdashult eller Wirdas lund	438.
c) Blebinge wid Salen	447.
d) Trolleborg eller Gd	454.
e) Jungfrun i Wetteren. Näs flott på Wisingsö	459.
f) Werio (Wesjören) wid Helgassjön	460.
g) Om oraklet i Birca	462.
6 (10) §. Sinnebilder af Hyperboreergudomligheterne	473.
1. Gudamodrens sinnebilder.	
a) af sten	474.
b) af trä	476.
c) af djur och d) af menniska och djur	478.
2. Solgudens sinnebilder.	
a) af sten. b) af trä. och c) af djur	479.
d) af menniska	480.
3. Månggudinnans sinnebilder.	
a) af sten. b) af trä och c) djur	480.
4. Trimurti af Latona och hennes son och dotter	481.
5. Thors, åskgudens sinnebilder.	
a) af sten. b) af trä. och c) af djur	481.
7 (11) §. De XII tribus på Wärend's landsting	482.
a) Januari och Febr. Månadernas sinnebilder	487.
b) Mars-April Månadernas sinnebilder	488.
c) Julimånadens sinnebild	490.
d) Octobermånadens sinnebild	491.
e) Decembermånadens sinnebilder	493.
f) Öfrige Zodiakalbilder	493.
11 Kap. Återblick med rättelser och tillägg.	
1 §. 1 Kap. p. 1—70	498.
2 §. 2 Kap. p. 71—78. 3 Kap. p. 79—123	501.
3 §. 4 Kap. p. 123—217	507.
4 §. 5 Kap. p. 217—222, 6 Kap. 222—295	510.
5 §. 7 Kap. p. 296—329	511.
6 §. 8 Kap. p. 329—339. 9 Kap. p. 339—364.	514.
12 Kap. Bidrag.	
1. Peridion	516.
2. Chronologisk Översigt	523.
3. Rungälängden. (Recapitulation.)	525.

Ny Smålands Beskrifning.

1 Kap. Stiftslyrelsen. (Biskopsserien. Dom=Capitlet).	
1 §. Werio Stift utgörande Wärend	529
2 §. Stiftet med obestämda och verkande gränser	539
3 §. Stiftet med sin u. w. begränsning	545.

1. The first part of the report is devoted to a general description of the project and its objectives. It also includes a brief history of the organization and a list of the members of the committee.

2. The second part of the report is a detailed account of the work done during the year. It is divided into several sections, each dealing with a different aspect of the project.

3. The third part of the report is a summary of the results of the work done during the year. It includes a list of the achievements of the project and a discussion of the problems encountered.

4. The fourth part of the report is a list of the recommendations of the committee. It includes a list of the actions that should be taken to improve the project and a list of the resources that should be made available.

5. The fifth part of the report is a list of the references used in the report. It includes a list of the books, articles, and other sources that were consulted during the course of the project.

6. The sixth part of the report is a list of the appendices. It includes a list of the tables, figures, and other material that are included in the report.

7. The seventh part of the report is a list of the index. It includes a list of the names of the people and places mentioned in the report.

8. The eighth part of the report is a list of the glossary. It includes a list of the terms and phrases used in the report.

9. The ninth part of the report is a list of the bibliography. It includes a list of the books, articles, and other sources that were consulted during the course of the project.

10. The tenth part of the report is a list of the acknowledgments. It includes a list of the people and organizations that have helped in the course of the project.

Inledning.

Virdaland, ett Skandinaviskt Kungarike
så wäl som Swea- och Götaland.

---

1 Kap.

Har här funnits ett Virdaland och Virdafolk?

Flera östlige Riger. . . Et andet dansk
Kongehuus, der hidleder sig fra Regner Lod-
brof og ene kan henwises til Osten . . .
hiinsiden Sundet . . .

Dahlmann.

Wid den Smäländska folkstammens
första inträde i vårt land och innan den fram-
trängt till Wärend . . .

Schlyter.

---

1 §. Sverige, sammankommet af flera Ur-riken.

Att "Sveriges rike war af hedna werld sammankommet
af Swealand och Götä", wiste redan K. Christophers lagcomité.
Om Swealand ha wi fått ej så få underrättelser genom Swea-
nes ättlingar i Norge och på Island. Ynglingasagan, som hos
alla häfdernas granskare wunnit stort förtroende, stillrar Swea-
wäldet, sådant det war i slutet af hednatiden, på ett gansta
äskädligt sätt. Ett Öfwersteprästerligt öfwerhuswud (Godi) war
gemensamt för alla fylkesriken, först med sina kungar och sedan
sina lagmän. Öfwerkonungen i Upsala war egentligen hwad Pa-
triarken war hos Ebreerne: den öfwerste i öfret och den öf-
werste i riket (1 Mos. 49: 3). Denna wärdighet war ärfelig*),
men som den derigenom ej alltid kunde tillfalla den sticligaste,
synes makten, eller rätten att utföra de offentlige wärf eller krig,

---

*) Ännu hos Glade Jarlarne finna wi offerföreständerskapet ärfeligt,
ett bewis för den äfigt, som återförenar häfdernas intyg om både
arf och wal. Att Glade Jarlarne woro af Norrånaspråkets folk-
stam, lär ej wara stäl att betwifla.

folket å allsherjarthinget beslutat, så småningom hafwa gått ur en späd eller swag Godis hand till höfdingarne och anförarne för härarne eller fylken (härads- eller fylkeskonungarne); ehuru det ej kunde undwiskas, att då en öfverkonung, som kände sig ega erforderlig sticklighet, uppstått på den ärftda thronen, den ställning, hans rang gaf honom, mäktigt prestade honom att söka återförena makten med wärdigheten.

Ingjald, Braut Anunds son, lyckades i detta försök, ehuru de elaka medlen beredde honom namnet Ilkråda. Han war af en dynasti, hvars stam gick neder i mythernas dunkel. Man satte öfwerst på stamtaflan årswertens Gud, Frej; men då man nöjdes att härleda dese Upsalakungar från menniskor, hette den kunglige stamfadren Inge I*). Upsalakungarne förklarades dock som ättlingar från ännu äldre Sigunadrottar, hwilka hade som Gudastamfader den Europeiskt namnkunnige Woden**) (Odin), men som menniskostamfader en blott af Nordiska sagan känd Sigge Fridulfsson. Säkert är att Upsalakungen ärft de gamle Sigtunadrottarnes wälde.

Omkring 600 e. Chr. f. finna wi Swiawäldet bestå af följande cantoner eller förbundsstater, med sin Godi uti Ingjald:

1. **Tiuhundara land**, eller **Tiunda land**, med Swipdager som Konung. Detta folkland war först af förbundsstaterna, bestående, då det fick namnet, af tio hundarar eller härader. Som Upsala offerhögar och tempel lågo härinom, war Konung Swipdager förmyndare för "Odinsättlingen." (Sednare utsträckt detta folkland sig öfwer Gestrikland, en koloni ur Tiundaland).

2. **Attunda land**, det andra folklandet i oroningen, bestående, då det namnfästes, af åtta Upländska härader. Då Ingjald war Godi, war Sigwater den förbundsstatens Kung.

3. **Fjerdundra** eller **Sjådundra land**, det tredje folklandet, bestående, då det fick sitt namn, af fyra Upländska härader. Dese Konung under Ingjald war Ingwar. (Härifrån befolkades Westmanland, som derföre af Sturleson kallas Fjådrundaland. Dalarne bebyggdes sedan af Westmännerne).

Dese tre folkländer (som kunde wid namnfästningen uppsätta 2,200 stridbare män) woro det äldsta Sweawäldet och hade utan twiwwel först slutit förbundet. Hade de ej på Mora slätt stället, der de hyllade sin Godi och der de walde sina Kungar under sin årtlige Godis ledning? Utmärkte de tre kronorne i Mora stenar ej, att tre rikar der hade sina kungawal, och att inga flera der singo psalmer på rött att deltaga i lika wal (efter hednascultens störtande waldes och öfverkonungen), och war det ej för ett dylikt försök att ingripa i Up-Swearnes uråldriga företrädesrätt, som de fem Kungarne dränktes på Mula (Mo-

*) Script. rer. Sv. m. æ. T. 1. 1) p. 2.

**) L. c. p. 1.

ra) *) thing. (Wid denna tid funnos, utom de 3 folksländerne, 5 förbundsriken i Swea och Göta riken.)

Nedan uti Ingjalds tid woro förbundsrikerna förökade med:

4. **Södermanland**, som hade från början blott gemensam religion och, Gudi med Folkländerne, men höll krig och fred med grannfurstar på egen hand. Här regerade uti Ingjalds tid Konung Granmar, som sedermera, undanröjd genom en Ingjalds illbragd, lemnade åt mördaren sitt rike såsom en lagsaga i Swiawäldet.

5. **Nerikia**, sedan Nerike, som ansågs för en Götiskt koloni, men war underlaggd Thing allra Swia, och regerades af en Konung Sporsnialler uti Ingjalds tid. Det hade då länge haft egna konungar. Ingjalds swärfaders swärfader war konung Olof Skygne i Nerikia.

Woro dese fem riken de fem, hwilka Konung Rodulf (Rolf?) styrkt, förrän han kom till Konung Theodorik den store? Blef rikets och häraders namn förblandadt och uppkom så uppgiften hos Plinius, att Swionernas samhällen bestodo af femhundra pagi (sem hundari eller smärre samhällen = pagi)?

(Swanför dese fem Swia riken lågo Norrsta kolonierne Hel-singland (Sundhed), Medelpad, Ångermanland, Jemtland, och Serjedalen, liksom de Lappars och Finnars land, hwilka alla sedan kommo under Sweawäldet.)

Efter Ingjalds död uppstod ett Swenskt nybygge:

6. **Wernland**, der en Ingjalds ena son Olof (Trätälja) blef Kung samt stamfader för Ynglingaätten i Norge och, genom den sifte manlige åttlingens dottrar, för alla kungar i Sverige från och med Magnus Emek till och med Christiern Tyrann, med undantag af Konung Carl Knutson.

Ännu äldre än Swealänderne woro, enligt allmänna meningen, Götaländerne. Göta namn buro:

1. **Westergötland** med en egen kungasläkt och ett eget nationaltempel (wid Gudhem), deri Thor, åskguden, Romarnes Jupiter, war den ypperste bland 100 (d. å. många) gudar, liksom Oden, Snilleguden, Romarnes Mercurius, war den ypperste bland 3 i Upsalatemplet. (Härifrån nybyggdes Bohus län och Dalsland.) Först hette Göternas land sannolikt blott Götaland, (n. w. Westergöthland), men blef sedan, tydligen af grannarne, kalladt, då Götarne spredt sig äfwen öster om Wettern, Westergötland på wistra och Östergötland på östra sidan om denna sjö. I Westergötland hölls thing aldra Göta (wid Skara). En Götiskt blef Kung i Westergötland, då hans broder Ring, delande med honom fadrens rike, blef kung i

2. **Östergötland**, hwarefter de öster om Wettern boende Götar lära börjat hålla thing wid Liong, kalladt Liongathing,

*) Numera torde så betwifla att de Norrste sändemännen hört illa, eller också att den gamle Thorgny uttalat illa littera camina i Mora.

der snart staden Liongaföpungen uppflod. Här blef dock ej en lång Kungalängd. Ty Rings son Herröd ansågs af Schlyter (Om Sveriges äldsta indeln. ic. p. 55) ha varit fader till Högne, hwilken samme förf. förmodar ha varit den sista Östgötakonungen. Som Götisk kung skulle Högne ej närvara, då Svernes Godi drack Bragebägaren och böds således ej af Ingjald till nämnde fest i Upsala. Wäl ditböds Götisks son Algöte, som nu war kung i Westergötland, men såsom Ingjalds swärfader, således ej i kraft af lag eller sed, såsom Westgöta Kung. Han bragtes dock om lifwet, liksom de i kraft af statsförfattningen ditbudne kungarne och hans rike införliswades, liksom deras, med Ingjalds nya monarchi, så att wid Bräwallaslaget Swithiod och Westergötland stå på ena sidan kring Upsalakungens banér och Östergötland och de söder derom liggande riket under Swia fiendens fana. Sednare än Algöte ha wi således ingen Westgötisk kung. Westgöotalagmannen synes på thing allra Swia, der han måste rådföra sig med Tiundalands lagman i de mål, der Westgötagen ej kom öfverens med Uplandslagen. Jarlarne och höftingarne i Westergötland stå sedan tydligen under Upswernes kung.

Östgötarne utbildade på eget thing egen lag och bibehöllo egen Kung, "åtminstone så länge Konung Högne lefde", således ej länge efter det hans kung Algöte swerkiullt förlorade krona och lif i Upsala. Wi ha ansökt en god auctoritet för meningen, att han war den sista Östgöta Kungen. Då Bräwallasfeiden uppblöf, se wi wäl en Kung i Östergötland, Hjörmund (ej Herraud, en sagans Kung), men som klarligen är blott en Harald Hildetants höfting. Sedan genom Bräwallaslogets utgång Östergötland införliswats med Sweawäldet, möter man här blott Lagmän, som fordra ed på Östgöta lag af Swea Kungen och så swärja honom trohet, samt Jarlar, som äro Upswarkungarnes embetsmän.

3. Gotland war Swenskt i Enaelste Konung Alfreds tid, bebodt af Gutar, ett folk, hwilket Ptolomeus kände såsom boende i westra delen af Skandia; redan wid Christna tidswarfrets början lagdt under Luföpings stift. Det hade sin särskilda lag och ett fär till märke *), då ett dylikt först der kan spåras, liksom man i ett den sista Göta Kungaättens sigill träffar en drake **). Detta måste wäcka uppmärksamhet, sedan den lärde Bernd wisat flödeten i den forskning, som wille räknna sinnebilderna, reliken af en skrifkonst äldre än bokstäfvernas, såsom en medeltidsuppsinning, oaktadt tusentals ofta stående sinnebilder hos folkslag och slægter nu äro framlagda från förchristliga tider. Ty i Gotha, der de Dyfke Gotherne siff framstå som en nation, uthängdes, enligt obe-

*) Ses i Dansta Kungawapnet, insatt efter en Gottlands eröfring. Speneri Op. Herald. P. spec. I. XXVII. p. 613.

**) Swerker I war Götisk kung, troligen son af en Östgötisk Jarl. Swerker II:s dotter Helenas ännu qwarwarande sigill wisar en drake. Feringss. Uttartal p. 95. Neuterdahls Kyrkohist. 2 D. Bih.

twiflade wittnen, en fana med färet som sinnebild under fred, och en med draken som sinnebild under krig *). Det torde i sammanhang härmed så påminnas, att Ekenstam (Eduna VI. 33) trädfat underrättelsen om en Guthastam i Indien, hwilken fört ett rödt lamm i himmelsblått fält i sin fana.

Detta war "Swealand och Göta". Swearne ha Mälaren till sitt Medelhaf och kalla sig Mån, deraf Manhem eller Månens land (af Man, ett Norråna-ord, utmärkande stridbare Karlar), fördeladt i Upland (de som bo upp—om?), Ner—ikia (de som bo ner om?) Westmanland (de Mån, som bo wester) och Södermanland (de mån, som bo söder om Mälaren). Götarne ha Wetteren till sitt Medelhaf och kalla sig gutar, götar (af god — med samma rot som Gud — ett götiskt ord, betecknande priswärde, utmärkte personer), boende i Westergötland (Götlandet wester om) och Östergötland (Götlandet öster om Wetteren) samt på Gotland (det swenska Ey-Got-landet?) Men härmed är ej Swenska continentens urhistoria fullt uppdragat. Der liggja länder söder om Götalandet.

Ynglinga-Sagan känner, att Ingjalds försök att förwandla de Sweiske cantonerne till en Sweisk **) monarki wäcke farhåga hos och motstånd af en Kung, som bodde söder om både Swealand och Göta och att, när denne Kung — Iwar Widfamne eller Widfarne — anlände till Rönninge, der Ingjald med sin dotter Wa war, den illrådige Sweakungen innebrände sig sjelf med dotter och hof, hwarest denne Sydkung blef den förste Monarch öfwer n. w. Sverige, hwilket först i följande seklet åter träffas sönderfallet mellan 2:ne Iwarsättningar, som kämpa om öfwerwäldet på Bräwalla slätter.

Om wi också antogo, att Konung Högne redan dödt och lemnat Östergötland till Upsweakonungens rike, då Ingjald flyr i elds-lågor från ett hotadt wälde, så finnas på wår continent Skåne med Halland och Småland med Bleking såsom ett anseeligt wälde, hwilket ingen med de upphysningar, wi ega, kan anse lagdt under Ingjalds spira. En herrskare öfwer dessa landskaper borde wäl kunna samla Ika mycket krigsfolk under sin fana, som Upsalakungen under sin.

Hwilka woro Iwars riken? Utan twifwel:

1. Skåne, ett urgammalt kungarike, regeradt i Ingjalds tid af Gudröd, Ingjalds måg, sedan af Iwar, Gudröds brorsson. Men en swårighet möter. Denne widtfamnande kung i — de Isländske romanerna (sagorne), är ej ens till namnet känd hos Saxo, som dock säkerligen samlat alla åtkomliga Daniska och Skåniska m. fl. kungarnamn i sin historia. Och Saxo bor dock i Skåne och lef-

*) Spener, loc. cit. p. 606.

**) Sweisk af Swea (rike) är pars i anseende till Swensk, (adject. af Sverige) såsom totum.

wer ej så långt efter Iwar, som wi efter Saxo. Skulle ingen då ännu tillwarande folkwisa ha talat om denne Skånes kung, som lade under sig hela Sverige, Danmark, "sente delen af England, Sarland och Österrike", om han verkligen bott och regerat i Skåne? — Wi kunna dock tro Isländningarne så wida, att de på Swenska continenten träffat en kung Iwar, stamfader för dem, som utkämpa det stora Bråwallakriget och hwilken widsträckt wikingatåg tillades. I "England, Sarland och Österrike" träffas ej hans namn och torde det utom Scandinavien aldrig varit känt, om man ock mångenstädes gifwit skatt, då man såg hans flotta wid sina stränder. Hin sidan Sundet eller på Seland torde föga skäl wara att inrymma honom plats, ware sig på Jutarnes eller Leirethronen. Men nog kan han efter Gudröds död ha ärt Skåne, såsom warande en kung än längre i öster, hwilken snart derefter tågar mot Sweakungen och ej afhöres vidare, der Saxo samlade sina källor, fast hans namn kommit öfwer Norge från Upsala till Island.

Skåne hade sin egen lag och egen folkstam, den n. w. Danst-Seländska, som, enligt Keyser, nedträngde från norr — Norrånastammen — sedan Götarne, som förut bott här och på Ey-götaland (danske värne), från Scanzia eller Skaney uttåg mot söder och föransedt Fornandes uppgifter om Gothernas uttåg från Norden. Men med furstfogarne i Skåne möter oss ännu en annan folkstam, den Blekingiska, som åter är gemensam med den Wärendiska. Desså tala de Engelska Annalisterna ej blott om ett rike öster om Sundet, utan om östriken. Halland är, enligt Schlyter (*loc. cit.*) en koloni af och war ett bihang till Skåne, (närmare Westgötagränsen stående ofta i samma förhållande till Göta land) och kan ej gerna fallas östrike. Deremot finna wi ännu onämnda de widsträckt Carlskrona, Kronobergs, Kalmare, och Jönköpings läner, samt Kind och Ndre, som sent kommo från Småland till Sker-götland eller just det gamla

2. Virdaland, hwarinom fanns omkring år 1000 ett "commune terra placitum" eller Virdathing wid Weris, enligt Sigfridslegendens obetwislade uppgift, som wisar hån till en ursprungligen sjelfständig försättning, med egen lagman, då sägande lag från en grufad kungathron; samt, enligt hwad längre fram skall wisa, skäl att antaga ännu ett commune placitum wid Kalmar, derunder wäl

3. Oland utan twiswel kan räknas såsom urgammal tillhörighet.

Hwadan kommer den Iwarsättlingen Harald Gildetand, hvars namn blifwit bekant för Saxo?

Folkminnet gaf honom tidigt sin thron i Bleking och förklarade de Blekingiska klippornas runor wara buggna af honom, för att förwiga Morfadren Iwars bedrifter. Från Kalmar löper hans flotta ut, då Bråwallastriden skulle stridas. Till sagostilen hörde, att göra honom till en Herre öfwer en mängd länder kär och fjerran.

Folket wet, att striden stod mellan Sweafungen och en Kung, som bodde sydligare än han, men herrskade öfwer ett folk med samma språk. Ericus Dlai liksom Saxo låter dem derföre med talets makt elda de frigare, som skulle wara samlade från så stilda länder.

Bleking tillhörde ej Danmark utan en öfwan om Bleking boende kung, då Alfred regerade i England. Det synes kommit under Danmark, då Danmark kom under Gorm, hwilken war en Kung från ett af rikena öster om sundet och wid hwilket tillfälle wi först se en Dansk monarchi bildad, ungefär wid samma tid, som småriken samlades under en spira i Norge och i Sverige.

Während står ännu med sin egen kyrkbalk, fragment af dess egna lag, sin egen giftobalk m. m. såsom den sista qwarleswan af ett gammalt sjelfständigt rike, till slut hopaträngt inom fem härader af kringboende Götar och Danskar. I detta lands egendomliga minnen torde wi ha säkraste källan för det gamla Virdarikets kändedom.

I Sveriges Historia upptager man för det första årtusendet af vår tidräkning, blott Tiundalandets och sedermera Sweawäldets minnen, med någon uppmärksamhet på Götawäldet wid årtusendets slut, då namnet Sigfrid också blifwer den första raden, som angår den tredje och sist tillkomna delen af Swenska riket, under det man wanligen besvärar sig ganska mycket med att ordna och hopbinda hwad man wet eller tror sig weta om Ynglingaättens länge så inskränkta rike, samt, under det man gör sig allsintet särskildt besvär, att behysa det rikets urhåfder, som ej hade namn af Göta, men låg mellan Göta länderna och hafwet i öster och söder samt Skåne i wester, wällande sig sjelf derigenom mycken oreda, då man på Veire eller Upsalathronen will nedfatta alla antråffade Kungar eller — som den nyare kritiken gått till wäga — förkasta mycket, ja nästan allt, för det wirrwar skull, som uppkommit då de äldre förff. i 2 kungalängder hopsatte flera gamla Kungarikens kungalängder, i stället för att egna lika uppmärksamhet å hwarje af de gamle Staternas äldsta Historia.

Det är nu tid, att denna ensidighet upphör, och att man wid forskningens sakla, tillser, om man verkligen wet allsinte t. ex. om riket söder om Götaländerne, då man skrifwer jemnt nya häfder om Upsalakonungarne. Det är dock sannolikt, att just detta rike söder om Götaländerne, som låg Europas mera civiliserade stater närmare än både Swealand och Göta, kommit i närmare beröring med samma Europa, än Målarsträndernas bebyggare. Swad som är sanning tillhör forskningen att uppdaga. Man beskrifwer ej Tysklands Historia genom att blott skrifwa Österrikes, ända till Historiens ljusare tider ingå, icke Stor-Britanniens genom att först bemärka t. ex. Skottland eller Irland, sedan en monarchi uppstått. Så önskar och hoppas författaren af denna afhandling att kunna bewisa, att man ej bör skrifwa Sveriges Historia med ögat

blott på Swea rike eller ock Gôta derjemte, utan att till Sweriges äldsta historia hör äfwen den folkstams, som ännu wid 1000-talet bewisligen hade sin Wärends lag och sitt Wärends tthing och som 1319 ännu hade sin Virda-lahgmader, som i Fönköping mottog Konungens ed Virdum ock allum Smaleningum. (Se nedanförl).

I den grundlärde Dr Schlyters afhandling om Sweriges äldsta indelning i landskap och landskapslagarnes uppkomst, som wi redan anförl och till hwilken wi hänwisa rörande hela detta kapitel, yttras p. 9, att den från Götarne troligen skilda folkstam, som först nedsatt sig i Wärend och derifrån spriddt sina små Kolonier i det ännu så kallade Småland, äfwen befolkat Mo härad (i Skara Stift, men Småland), och p. 18: Sedan wi nu tagit i betraktande det egentliga Götaland, skola wi wända oss till de i Söder derifrån belägna landskap, som ej ursprungligen ansetts höra till Gôta land. Wi komma då först till den mängd af små landskap, som erhållit det collectiva namnet Småland (plural.) Sålom stamort, hwarifrån det folk widare utspreddt sig, som efter hand odlat dessa små landskap, skola wi först sätta vår uppmärksamhet på det nyssnämnda Wärend, ehuru den här bosatta folkstam torde, innan den ända hit framträngde, wid sitt första inträde i wårt land hafwa lemnat inbyggarne åt Bleking och Möre. Längre fram (p. 22—24) yttras: Kolonier, utan twiswel ursprungligen härstammande från Wärend, äro äfwen Mohärad, hwilket, till Skara stift hörande, äfwen i judicielt afseende såsom förut är anmärkt, förenat sig med det dertill gränsande Westergötland, utan att dermed blifwa införlifwad; samt de Torr ut belägna Tweta, Wista, U. och S. Wedbo, Ydre, Kinds samt U. och S. Tjusts härader, hwilka på lika sätt förenat sig med det närbelägna Östergötland. Swad det redan i Magnus Erikssons Landslag så kallade *Calmaria fogati* (*Advocacia Calmar-nensis*) eller nu warande Calmare län utom Tjust) jemte Öland beträffar, war wäl äfwen detta land, hwars sydligaste och förnämsta del redan i 9:de århundradet war känd under namnet Möre, såsom förut är anmärkt, i afseende på Riksförfattningen förenadt med Linköpings stift — — men om det äfwen i judicielt afseende ursprungligen varit förenadt med Östergötland, eller om det stått i förbindelse med Tio Håradts lagfaga, eller haft sin särskilda författning, kan jag ej nu afgöra. Det sista finner jag dock troligast, i synnerhet som Östergötland och Öland (till hwilket senare här utan twiswel räknas Calmaria fogati) nämnas såsom två särskilda Lagmansdomen redan i Magnus Erikssons L. L. RgB

I så wäl som i Chr. L. L. Afwen i det affsendet synes detta mest sannolikt, att Möre, troligen wid den Smäländska folkstammens första intråde i wårt land, och innan den framträngt till Vårend, blifwit försedt med inbyggare, som sedermera, utan sammahang med kolonisationen från Vårend, utbredt sig uppåt Kusten och på Oland, hwarigenom det synes kunna förklarar, att moderlandet Möre och sedermera det widsträcktare Calmarna fogati, af ålder warit skildt från det öfriga Småland . . . . Att Bleking, som i 9:de århundradet nämnes såsom hörande till Sverige (Ottars och Ulffstens resa), men genom Konung Edmund Slemmes förut omtalta wäläggnung blef derifrån affsondradt, hwarefter det blef, liksom Halland, ansettd såsom en från Skåne utgåend gren, sått, såsom nyss om Möre är anmärkt, sina inbyggare af den Smäländska folkstammen och det sannolikt wid denna folkstams första intråde i Sverige och således icke är en Dansk Koloni, ehuru det i lång tid warit en Dansk tillhörighet, dertill kan man sluta ej blott af den nyssnämnda omständigheten, att den äldsta underrättelse wi hafwa om Bleking nämner det såsom Swenskt, utan ännu såkrare af inbyggarnes lynne och språk, hwilka, oaktadt den i 600 år fortfarande stilsmeskan från Sverige, wida mera närma sig till Smäländningarnes än till Danskarnes, fastän språket, hwad uttalet beträffar, blifwit något smittadt af den danska Störningen. Det samma torde gälla om åtminstone den nordöstliga delen af den Skånska Skogsbygden, som i allt mera liknar Småland och Bleking, än Skånska slätten, och synes kunna antagas wara en Koloni från Bleking. *)

Jag har utförligt nedskrifwit dessa rader ur en framställning, som nu säkerligen är den weteusklapliga öfwertygelsen i frågan om Swenska Statens urskiel och uppkomst, hwarigenom så mycken anledning gifwits, att antaga Smäländska folkstammens sjelfständiga förhållande till andra folkstammar i Norden och deusammas widsträckt utbredning från de stränder den först synes ha tagit i besittning. Ty med den djupa lärdom Herr Schlyter besitter uti hithörande ämnen, förenad med den största samwetsgrannhet, att hwarken öka eller minska, hwad han genom forskning funnit, medelst egna tankspel, för att ge saken åt förut fattade meningar, kunde det ej uteblifwa, att hans afhandling om våra ur-landskaper erkändes af våra ypperste häfdateknare, såsom ett blad i den Swenska Historien. Det som närmast angår wårt härwarande ämne, är wist bland de aflägsna föremål, öfwer hwilka Hr Schlyter ännu finner en dimma hwila; men han

*) Hr Schlyter medger dock, att Bleking, liksom den anmärkta delen af Skåne, icke innefattats under namnet Småland, hwilket namn han anser uppkommet först efter dessa orters affsondring från Sverige.

anblickar dessa föremål ändå med sitt skarpsynta öga och lifsom B. Linné "divinerade om det af naturalhistorien, som han ej ännu kände, just hwad efterwerlden derom kommit att känna", anger sakterligen Hr Schlyter sannolikheter i Swenskt ethnographi, som en sednare forskning kan bewisa wara sanningar.

Ufwen jag har, ehuru med swagare syn, ur samma synpunkt beskådat dessa aflägsna minnen och i uppsatser för 20 år sedan börjat särskilja hwad som kunde tillhöra de olika ursprungliga förbundsstaterna i Norden *). Angenämt öfverraskad af Hr Schlyters uttalade grundåsiqt, har jag sökt, om möjligt, öka bewisfen för Laghistorikerns yttrande rörande den ursprungliga författningens föder om Götalandet. Mistroende inbillningsgåfwans inflytande på forskningen, har jag under 1 sekel hufwudsaktligen åt Swenskt Historia egnat den sällan förlöfede tiden och ej af förkärlek för egna åsiqter, som först efter ett långwarigt och under ett fortsatt studium uppfommit, undandragit mig från att taga kännedom om alla författares, som blifwit mig tillgängliga. Det som under tiden blifwit min insigt i en mängd sårskildheter, har naturligtwis bidat sig till en åsiqt, hwari de söndrade delarne af wetande blifwit ett helt. Men att framställa ett helt, är ej i vår tid medlet att wiina pris, utan att bereda den pris, som gör sig beswär att sönderplocka detsamma, så att delarne åter ligga formlösa och kringspridda på historiens sått. Författaren skall

*) Möjligen kunna wi wara skyldige de inrättningar, som förda fördelen, om detta arbete winner den Espande allmänhetens förtroende, att här inrycka hwad omdöme Swenska Akademien fälde om Förf:s första förfök för nära 2:ne decennier sedan, att ordna sina forskningar i detta hänseende, hänwisande till Post- och Inrikes Tidningen n. 301, Måndagen d. 27 Dec. samt Swenska Akademiens berättelse om sin högtidsdag, den 20 Dec. 1824, der det heter: För Wälsatighet. — — "Bland öfriga Skrifter hade Akademien ansett sig böra omnämna n. 5: Om Isländska och Nordiska Anthologiernas olika innehåll och värde, jemte ett bihang om nationalitet i sång, hwilken skrift, ehuru den icke warit af den fullkomlighet att den kunnat belönas, likwäl fäst Akademiens synnerliga uppmärksamhet genom en finnet uppfinning, en liflig och warm, stundom poetisk framställning, en ledig och merendels behaglig stil, samt en rikdom på ideer och kunsfaper, som röjer ej mindre snille, än beläsenhet, i synnerhet i språk och fornhäfder". — Bland hufwudid:erne i denna uppsats, som troligen aldrig kommer att urarbetas för pressen, må anföras, att Edda-mythiken ansågs afspiegla en wäsendtligen annan wärldsfåskådning, än den som lefde hos folket i Wärend — eller den del af Swea-folket, Förf. Kände — och att, för grundläggning af en folkpoesi fordrades att ösa ur folkminnets källa och ej blott söka blåsa lif i Isländarnes skrifteligen bewarade hednaföreställningar, som synas eacntligen tillhört en prestcast i Swealand. I Dialogens form framdrogs en jemnförelse mellan Isländningaåsiqtarnas och Wärendefolkets värde för nationell poesi och konst. Jag får här i 2:dra Kap. tillfälle något utweckla den sednare och erklåna, att denna olikhet mellan Wärendefolkets myth och Eddornas förde mig till samtaa öfwertigelse om Wärendefolkets Tilfaktighet, hwartil Hr Schlyter kommit på den strånga laghistoriska forskningens wäg.

dock ej tadla den, som dermed beswårar sig. Ligger ingen sanning i min uppfattning af de spridda historiska elementerne, så må Fort-huset ligga der; finnes en sanning, om också blott antydd, så kommer nog den, som med tiden fastare boplätter det af kritiken bättre bepröfwade. Jag hoppas, att ej ha ådagalaggt lättro, åtminstone har kritiken fordringar tagit från mig mycken tid och wållat mycket arbetande och omarbetande. Jag bekänner mig likwål af sjelfwa sedekänslan lika förhindrad, att utan skäl säga till någon: du ljuger, som att säga: du stjåler, hoppandes att här har varit och är mera ärlighet och sanningskärlek bland menniskorna, än den för lön och förfälskningsbrott jemt anklagande hyperkritiken hys tro. Det fordras dock, wi weta det, kunskaper och förstånd, att ej sjelf ljuga, då man upprepar hwad andra sagt som sanning. Man måste känna folkets och författarnes språk, språkets poetiska diction, den natur och de minnen, hwilka låna dem uttrycken och ge dem uttryckens färg, om man skall fatta folksägner, liksom den äldsta litteraturens mening i hwarje språk. Känner man deremot ett folk i grunden, så förstår man ock ett folk och då blifwer det ej blott sårfskildheter, man kan framställa, till hwilka läsaren kan ställa samma fråga som Ehrenswärd till de bekanta kolonierna: hwad gör den J här? utan det blifwer ett helt med lif och anda. Och det allena war i forntidens tanka, från Herodotus till Tacitus, och det allena är i Förfs tanke Historia eller ett klart wetande huru mycket man wet. Kritiken är: wetande huru mycket man icke wet, ett stort, ett wigtigt wetande, som är medel för en Historias uppkomst, men ej må wara sjelfwa ändamålet. Wi wärdera således kritiken på det högsta, men ej blott för det han kan nedbryta, utan för det att en plats derwid må uppkomma, der sanningen må af det bepröfwade kunna uppbygga wäl ordnade rätargångar, der folket kan lustwandra, upplystadt af sina minnen till nog mod och sinneshöjning för att fullkomna sina förhoppningar eller städa sina förwillelser och lifwas till kamp mot sina ferdomar; men ej folket allena, utan kritiken wid dess sida, att föreslå reparatiuerna, t. o. m. ombyggnad, då så behöfs, och, som en Finn eller ett Domkyrko-råd — förhindra, att aldrig sista stenen blifwer insatt. Ty det jemna byggandet, d. ä. den fortgående gränfningen ökar också folkets intresse från generation till generation.

Swearne ha en historia, som ej är Virdarnes. Den måste bli lika främmande för de sednare, som Wasas historia är för Skåningen. Har Virdalafolket en egen historia, äfwen för samma tider, som Swearne, hwarföre ej gifwa dem den? Kritiken kan betwifla mycket, hyperkritiken förkasta allt. Men är ej samma ställning för Swearne, för Danarne? Börjar ej mången historiker Swearnes och Danarnes historia med de inbemsta chronologierne och annalerna, således med Christna tidehwarfwet? Och likwål låter ju det folklika, som uppenbarar sig omkring oss, med sin djupt rotade werldsåfsåding, wift ej i sin helhet förklara sig ur Chri-

stendomen. Det lif som uppspringer ur Christendomens rena källa, det samma lif, som wi värda hos Profeter och Apostlar i Bibel-skrifterna, står ännu afsondradt, "sektariskt" på national-allmänningen. Detta element är ju ännu en jäst, som, der det ingriper, först uppväcker nyhetens behag såsom under Anstarius och Sigfrid, snart mött af sjelfförsvarets harm, såsom under nepos Rithard och nepos Binaman? Ännu fortgår ju hos den ena generationen så väl som den andra en djup kamp mellan en wida äldre werldsskådning, som kämpar för "köttets emancipation" ur en "spirituell träldom", samt den från Jordans stränder inkomna åstädning både af lifwet och döden, som kämpar för andens emancipation ur "köt-tets" herrawåde. Hwarföre ej blika så djupt ner i folkminnenas Urdabrunn, att man äsven historiskt kan förklara tidens strider omkring sig? Ännu har ej eller den så kallade "allmänna andan" wunnit sin påstådda allmänlighet öfwer den endast historiskt förklarbara nationaliteten. Hwarföre ej söka begripa denna, som werlar efter slamsförwandtskaper och således fordrar specialhistorier, som gå till botten af hwarje folkstams minnen, af hwilka såsom enheter det närwarande samhället uppstått såsom summa? Will man för öfrigt sannt bedömma Christendomens verkningar, så bör man ha en säker öfwerblick af det, som war till i folkets tänkesätt och lif, förrän Christendomen ingrep deri. Utan grundlig kannedom af den föregående hedendomen, blir kannedomen af det sjelfständigt christliga resultatet, Uppenbarelsens Ord åstadskommit, lätteligen stes och omdömet om de första Christendomens härolder orättwist. Så tillskrifwer man wanligen Katholicismen allt hwad man finner widspelig, utan kannedom af dessa widspellers rätta källa, och skall man lära känna denna källa, så söker man den blott i en bok från Island, i stället för både i folklifwet och böcker.

Förf. har emellertid wägat föröfket att aflöja en af de urgamla Skandinaviska folkens förbisedda historier, af hwilket folk han sjelf är en del och i hwars sköte han uppvurit, men från hwilket han sedan blef skild och förd bland andra folkstammar, hwarigenom tillfälle blef till jemörelser, tillfälle att se hwad som tillhörde det ena folket eller det andra, samt hwad som ännu i folkstammens egendomlighet hade sin förklaring, eller som redan öfwergått till allmän-nationalt eller allmän-Europeiskt stic.

I Småland, enligt de af Schlyter angifna gränforne, ha twenne lagsagor funnits af ålder, således twenne thing, således san-nolikt twenne kungar från början i twenne riken. Der Historien onträffar detta rike, är en kung, som föreslår lagstiftningsärender på 2:ne thing. *) Men stammarna synas öfwarå twenne. Den ena, som wi anse för den ursprungligen Wärendiska, utmärker sig genom sitt sibboleth från både den andra Småländska stammen och andra grannstammar genom deras sibboleth. Ty lifsom "wid färstaden

*) Se nedanför.

åt Jordan" en stam uttalade sch, der grannstammen uttalade ett s (Dom. = B. 12: 6.) och det ansågs vara ett så tillförlitligt kännetecken på stamförvandtskap, att de, som uttalade sch, dräpte under frigstillståndet alla såsom säkra fiender, hvilka uttalade blott s, så torde det i det gamla Virdariket vara en säker ledning för stammens utbredning, då man aktar på, hwarest man ännu säger Schwen, har det engelska uttalet af w och gerna widgar vokalerne till diphthonger (oj eller aj) eller hwarest man börjar säga Swen, har det wänliga swenska uttalet af w och wänligen enkla vokaler. Om dessa egenheter i uttalet så wi längre fram yttra oss. Förf. hade nöjet wid Lunds Akademi under höstterminen 1842 så anställa ett colloquium familiare med studerande ungdomen af Småländska nationen, bewistadt äfwen af Blekingebor, Kalmarbor, och Westgötar, hwarwid Herr Magister Borg upplyste, att wid gränsen mellan Kalmar län och det ännu egentligen kallade Småland, af brottet i uttalet är så märkbart, att en hwar på "Smålandssidan" säger Schwen, schwin ic. wha? whom? ic. liksom bojn, stojn ic. (i Finweben bajn, stajn), då deremot en hwar på "Kalmarssidan" säger Swen, swin, wa? wem? ben, sten, der ej steddä omflyttningar föränleda ett lätt bemärkt undantag från den allmänna reglen — en upplysning, som allmänt erkändes. *) Blekingeboarne intygade deremot ett alldeles liknande folkuttal både i Bleking och det s. k. Småland, jemte det öfwerensstämmelser i hwarje folkeraq, som anmärktes från Småland, erkändes beffintlig i Bleking. Westgötarne intygade, att Småländska inflyttningar genom dessa egenheter både i vocalers och consonanters uttal lätteligen spåras i Westergötland och uppgaf Hr Magister Brunnerus, att de ord, som äro af gemensam stamrot i Tyska och Swenska och i förra språket börjas med Schw, äfwen så uttalas i hela Marks härad samt Doorps **) socken i Ås härad.

Då undersökningen i närwarande inledning berör de elementer, hwaraf n. w. Wexjö Stift bildats, så sträcker Förf., hwad stammens widkommer, ej här sina undersökningar längre än till det schibbilerande, den delen af Swenska folket, som kallar sig Schwensk och säger wha? mojna, dojna, eller majna, dajna. En öfwad ethnograph skall mellan dessa alla finna en mängd liknande drag, föreställningar och lefnadsstick, starkt afbrytande der de sambygga med den Skånsk-Seländska stammen, märkbart äfwen der de sambygga med Götar. Som det ej berör närwarande ämne i sin bestämdare begränsning, må här lemnas oafgjordt till

*) Förf. har under en sommarresa 1843 funnit detta allt bekräftadt.

***) Då wi längre fram få göra bekantskap med de Wärendska qwinornas jemlikhet inför lag med männen, grundad på jemlikhet i mod och wärf, enligt Sägness intyg, måste det wäcka uppmärksamhet, att intet ställe med så mycket skäl kan helgas för Kejsarinnan Catharina I:s födelseort, som Skåns i Doorps socken och Ås härad. Se Sweriges Stats-Tidning n. 246 år 1842.

hwad stam den östliga befolkningen af Småland hör. De som wilja beträda denna forskningsbana må tillse, om ej Götarne från Östergötland inträngt i detta kustland *) och derwid allt mera undanträngt till det magrare berglandet, den gamla Virdastammen, hwarigenom tvenne stammar fordrat 2:ne thing och 2:ne kungar, fast den wid kusten boende, af Slands Wiking-rikedom upphållne snart kunnat bli gemensam kung för folket å begge thingen. Men dertill att Bleking haft egen thingsplats och egen lag, finnas inga spår. Det hade då säkerligen haft en egen lagman, som bibehållits när det fick gemensam kung med Skåne, men hwaraf ej ens i diktet några spår möta. Den schibbilerande folkstammen hade nog af ålder blott ett thing och en lag och en kung.

Vi anföra först grundbewiset för Smålands begge uråldriga lagmannaskap, hwilka bewisa sjelfständiga thing med egen lag, uppvuxen på thingen, der från början en kung, slutligen, (då en Swenskt Monarchi uppstätt, som blott åt en inrymde det namnet) en lagman — i början, som det synes, kallad Kung Lagman, Lachimann Rex — skivade råttwisan och sade lag för folket. Det läses i Udditam. I till Södermannalagen, utgifwen af Dr Schlyter, efter ett man:scrit på Köpenhamus Kongl. Bibliothek p. 184 f.

"Ett Konungarike, som heter Swearike, hafwer i sig sju Biskopsdömen och nio lagmansdömen — — — 1. Erke-Biskopsdömet i Upsala, som hafwer i sig ett lagmansdöme öfwer allt Upland. 2. Strengnäs Biskopsdöme, som hafwer i sig två Lagmansdöme, Södermannlands och Nerke. 3. Åbo Biskopsdöme, som hafwer i sig två lagmansdömen. 4. Linköpings Biskopsdöme, som hafwer i sig två lagmansdömen, Östergötland och Öland, [derunder Kalmar län]. 5. Wexö Biskopsdöme, som hafwer i sig tio Säraders lagmansdöme. 6. Skara Biskopsdöme, som hafwer i sig två lagmansdömen, Westergötland och Wermland. 7. Wexerås Biskopsdöme, som hafwer i sig ett lagmansdöme Westmanland och Dala". Då de 9 lagmansdömen räknades, woro tydligen ej Finlands hwarken ena eller tvenne lagmansdömen tillkomna. Af de 9 öfrige, således de 9 först tillwarande och i rubriken af ålder antydda, äro de 7 bewisligen gamla kungariken. Man känner kungar i Upland, (Tiunda) Westmanland, (nemligen des stamort Fjädrundaland, hwarifrån Westmanland och Dala koloniserats, hwarföre i Heimskringla Westmanland kallas Fjädrundaland), Södermanland, Nerke, Östergötland, Westergötland och Wermland. Det war Wermlandskungarnes ätt, som med Upländska kunga anor, uppsteg till Norges öfwerkonungasläkt, sedan den förste Wermlandskungens fader, enligt allmänt obetwislade, uppgifter, utrotat på en gång

*) Derom se Inledningens sista kapitel. Suhm uppger ett dylikt factum år 515—520.

kungarne i Upland, Nerike och Westergötland och sedermera kungen i Södermanland, hwarwid angifwes, att d. w. Östgötakungen behöll kungawäldet till sin död d. w. s. att det kungawäldet sedan upphörde.

Der äro då twenne lika uråldriga lagmansbömen, hwilka blott ha hast sannolikheten för sin rot i kungadömen, nemligen Öland med Kalmar län och Tio Hårads-lagsagan, således just de twenne, som utgöra det gamla Virdalandet efter den historiska analogien, sammankommet af 2:ne kungariken från urminnes. Wet Historien allsintet om dessa lagsagors konungsliga tidskifte? Kan sannolikheten ej förwandlas till sanning?

Det är uppgiften för närwarande inledning.

Wi läsa längre ned i den gamla urkunden: "Skall Kungen e *) riksgata sina rida rättsföls om land sitt, börjande i Upsala, ed att swärja allom dem i Uplands lagsaga boende äro och de honom. Så följa de honom öfwer lagsaga deras till Strengnäs. Der eger Södermannalagman och gode män med honom möta och täckeliga wid Konung sin taga och ed hans höra och honom swärja och efter gången ed följa honom öfwer lagsaga deras till Swintuna. Der eger Östgöta lagman och gode män med honom möta och täckeliga wid Konung sin taga och följa honom till Linköping. Der eger Konungen alla Östgötar och Slänningar ed sin swärja och de honom och efter gången ed följa honom öfwer lagsaga deras till midt på Holawed. Of thær agher uirda lag mader of smalenninga med hanum möta. of thæffilica wid Konunge sinum taca. of fylghia hanum til iunaKöpinghs. thær agher Konungen uirdum of allum smalennungum ed sin sueria of the hanum. of edum gangnum fylghia hanum til iunabæck. Der eger Westgöta lagman och gode män med honom möta och täckeliga wid Konung sin taga och följa honom till Skara. Der eger konungen alla Westgötar och Wærmländningar ed sin swärja och de honom och efter gången ed följa honom öfwer lagsaga deras till Romundaboda. Der eger Nerikes lagman och gode män med honom möta och följa till Drebro. Der äger konungen alla dem, i Nerikes lagsaga boende äro, ed sin swärja och de honom och efter gången ed följa honom öfwer lagsaga deras till Arboga. Der eger Westmanna lagman och gode män med honom möta och täckeligen wid Konung sin taga och följa honom till Westeraås. Der eger Konungen Westmanländningarne och alla dem i Dalarne boende äro ed swärja och de honom och efter gången ed följa honom öfwer lagsaga deras till Östensbro. Från Östensbro eger Konungen åter till Upsala rida". —

Häraf är klart, att i Virda lande of laghsaghu sunnits en särskild lag att beswärja, som ej war beswuren med de eder, sons swuros Östgötar, Sländningar, och Westgötar och minne och häfd för

*) E, d. å. hela ?

ett oberoende i anseende till grannprovinserne, som gjorde, att ej de eder, man swor i Linköping och Skara, kunde anses förbindande för Virda lagman och Virda folk, om ej de också swuro trohet mot kungen, när kungen swor trohet mot deras lag. Deraf att Slands (och Kalmar läns) lagman skulle möta ända i Linköping och Tio Härads lagman utom sin lagsaga swärja i Linköping, synes likwäl följa, att Virdariket ej war en förbundsstat, som kunde kräwa samma uppmärksamhet som de gamle Swea och Götariken, då denna riksgata först blef sedwånja, utan att de sednare kommit till förbundet och som det synes snarare genom eröfving eller arf, än genom fredligt beslut.

År 1319 följdes det som om riksgatan förefriswes i App. t. S. M. L. efter som gammal riksrätt och sedwånja af ålder hade varit om konungawal.

2 §. Virdaland eller Småland.

I de gamle lagarne, liksom i de gamle diplomerne, läser man för öfrigt om Småland såsom ett särskildt land och särskild lagsaga. I Westgötalagens Konungsbalk införes den gamla råfskinnadsbalken: "Emund Slemme war konung i Upsala och Swen Tjuguskäg *) i Danmark. Då sattes rister och rämärken mellan Sverige och Danmark ic." Då woro ombud: Rakalbi från Tiundaland, Botn från Fjädrundaland, Gasi från Westmanland, Grimalder från Östergötland, Wännir af Smalandum, och Thorsken från Westergötland på Swenska sidan, samt Tolle, Toti och Toki från Jutland, Gymkil af Seland, Dan af Skåne samt (Grimulf af) Grimitun af Halland, då desse 12 männen satte 6 stenar mellan begge riken. Blott gamla kungariken i Sverige ha der ombud.

I Östgötalagen upptages wäl t. ex. R. B. III. 2. först: nu æn thæt ær i götlandi — — sedan: Nu i Smalandum — — och B. B. XXXIX. 1. Nu innan Smalandum — — Nu æn thæt ær i Östragötlande sum Liongathing stænnis — — men hwarwid Hr Schlyter anmärker, att det måste förstås om den norra och östra delen af Småland, men ej om de Tio Häraderne, som ända från aldra äldsta tider otwiswelaktigt haft sin egen lagsaga, anförande derpå mer än tillräckliga bewis ur diplomerna m. m. p. 399.

Men — har Historien ej anträffat några Konungar, åtminstone några data från detta till sin tillwarelse nu bewista Virdarike? Möter ej underrättelse om något annat kungarike än Upsalakungens, sedan denne laggt både Swealanden och östra och westra Götalanden under sig, något annat rike liggande öster om Sundet, äfwen det Skånska oberäknadt?

*) Derom, se nedanför.

Herr Dahlmann, som liksom Herr Schlyter hör till den strängt kritiska scholan, skrifwer i sin *Danmarks-Historie* i kapitlet näst före det, som framställer Riksstiftaren Gorm, om Östrikens, bekante för Isländarne, liggande i öster från Danawäldet, med en befolkning, som wäl talat Dansk t. å. Skandinaviskt tungomål, men hwilka riken likwäl ej före Gorms tid warit delar af en (förut icke heller besittlig) Dansk Monarchie. Och han wisar, hwilken stor röle några, som rimligast äro desse östliga rikens kungar, spela, såsom försärliga historiska personer och ej som mythiska gestalter, uti samtida Angelsaxiska Annaler, således ej blott inom Saxos och Isländningarnes sagocykler, der han finner en stor förvirring — ehuru ej så stor som hos sednare författare, hwilka tagit desse Epici för Annalister och försökt, att af dessa söndrade sagor sammanfoga en rikshistoria öfwer ett enda rike kalladt Danmark. Han yttrar p. 75: *) Men särdeles påfallande är det, att wi så alldeles icke höra någont till de Danskes Östrike (eller måhända ändock flere Östliga rikena), så att man, om wi blott hade de tyska annalerna, lått icke skulle kunna tro på ett sådant rikes tillwarelse. — — Så tillåta dock de Engelska Historiekrifwarne icke, att man betwiflar ett östligt rikes tillwarelse, sedan de, samtidigt med Göttrik och hans fram, gifwa oss ett annat Dansk kungahus, som härleder sig från Ragnar Lodbrok och endast kan hänwisas till Öster, med mindre man wille föreställa sig det såsom ett kungahus utan rike d. å. som ett blott Sjökungligt. Men slikt förbjuder återigen den mest utbredda sagnen — — Huru gerna skulle wi icke warit Anskars Biograph tack Skyldige för en underrättelse om det Östliga riket, den "omflackande" seglade förbi på sin resa till Sverige. — — Detta Östrikens kungar äro historiskt tappade för oss, helst de Frankiske Årsböcker tala om dem och Engländarne, till hwilka de kommo såsom obudne gäster, sjelfwe icke färdats den långa vägen; men desto lättare är det, att af Saxos "Kungaråker" befolka Ledras thron. Men ej så snart är det Danska folket förenadt under en Herrskare — — Den förste, som fullbragte denna stora förändring, war Gorm — — Isländarne förtälja, att hans makt utgick från det östliga riket, der hans Sader, en utländning, förwärfwat sig Herradöme. — — Adam af Brehmen må här leda oss, änskönt han bekänner, att han icke mera wet riktigt bestid, sedan de frankiske årsböckerne öfwerge honom. Och likwäl kunde han sjelf spörja kungen af Danmark, som också uppgaf för honom några furstar och händelser, som wi nödwändigtwis må tillägga det östliga riket.

*) Wi citera efter Danska öfversättningen, som är oss till hands, ordagrannat öfversättande denna.

Förut (p. 22) yttras: Ragnar Lodbrok och hans stam fan — — måste ha herrskat hinsidan Sundet — — men på intet villkor ha herrskat öfver Jutland, som fortfor att utgöra ett rike eller flera sjelfständiga Småriket — — ; — — det 8:de och 9:de århundrade wisar oss en hel rad af oafhångiga Kungar i Jutland, som icke ha det minsta att beställa med Ragnar Lodbrok och hans söner, och hwilka Jutländska Kungars existens likwäl medelst samtidigt vittnesbörd fullkomligen stadfästes af den förträfflige franziska annalisten Eginhard.

Vi stanna nu här och wilja blott se till, om wi verkligen ej ha Nembert att tacka för mer, än wi hittills hemtat hos honom.

Han anför i det wäl bekanta *vita S. Anskarii*, huru Swearnes sändemän kommo till Kejsare Ludvig, begärande Missionärer, emedan många bland folket så åstundade. Som dese annars till landets skada kunde utflytta, såsom wäl till någon del redan skett, kan man ej af sändebudens affärdande sluta till någon bestämd kärlek för Christendomen hos Swearnes kung, utan blott tolerans mot den nya läran, för att ej förlora män och förmögenhet i riket. Anskar får uppdraget att predika här såsom redan skett i Danmark. Han kunde således tala folkets tungomål. Nu for Anskar in *partes Sveonum* eller till ett af rikena i Swealandet, liksom förut till Herioldus, qui *partes tenebat Danorum*, eller som innehade ett rike i Danmark (det Jutländska). På halfwa resan stötte Anskar, åtföljd af Wi(th)mar, på sjöröfware, som plundrade dem, tagande bland annat 40 stycken böcker. Det war utanför Skandinaviska kusten, ty de kunde, gångne i land, genom att wandra genom skogar och ro öfver större och smärre sjöar, komma till Birca. Nembert erkänner likwäl, att Withmar kunde om resan ge bättre besked d. å., att han sjelf ej egde så noqa kunskap om särskildheterna.

Birca kallas *Portus regni* eller stället, der ett rikes flotta hade sin hamn. Kungen heter Bern, och, då han fått underrättelse om de ankomnas ärende, tillåter han fritt predikande af den nya läran. Der woro många Christna fångar, som gerna anammade ordets predikan, så äfwen Herigarius, Ståthållaren öfver Birca och Kungens råd, som lät uppbygga en kyrka. Efter 1½ år återwände Missionärerne, medförande ett bref till Kejsaren, som kungen skrifwit med der i landet brukliga bokstäfwer, hwilka Missionärerne funno wanskapliga *) — ett omdöme, som ej kunnat fålös om ett *signum*, det må ha warit ett bomärke eller ett friviligt bildadt tecken.

Gentibus Sveonum utwaldes sedan Gautbert, kallad Simon, till Biskop och kom strax ad *partes Sveonum*, wäl motta:

*) Cum litteris regia manu ipsorum more deformatis.

gen af kung och folk, byggde också *) en kyrka och började predika Evangelium, till stor fröjd för de Christne som bodde i dessa länder. Men om en tid blefwo Bircenses, sannolikt omist behandlade, gripna af raseri, hvarwid de började förfölja församlingen och stuko Mit-hard, Biskop Simons nepos, till döds. Biskopen jagades utom Rikets gränser. Detta skedde dock ej på kungens befallning. Nu blef staden i flera år utan prest. Sände så Anskar Eremiten Urdgar till Herigar tröst. Då hade Herigar lidit mycket af onda män; men bistått af Gud, så att han på ett ihing med ett underverk förmått bewisa sin tro. Nästan wid samma tid, heter det sedan i 16:de kap., hände det sig, att en Swearnes kung Anoundus, fördrifwen ur sitt rike, wistades som landsflyktig bland Danskar. Andtligen gripen af begäret att återkomma inom sitt rikes gränser, började han begära hjelp af Danskarne, lofwande, att om de följde honom, skulle han kassa dem mycken winst. Ty föreslog han den nämnde staden Birca, emedan der woro många rika köpmän och öfwerflöd på allt godt och mycket penningar i skatt-kamrar. Sälunda lofwade han att beledsaga dem till den staden, hwarest de skulle finna mycket godt af nödwändighetswaror, utan någon särdeles skada på krigsfolk. Dessa, nöjde med den lofwande winsten och snåle att förwärfwa skatter, uppfyllde till hans krigshjelp 21 skepp med utrustadt folk och bestämde sig att följa honom. Sjelf hade kungen 11 skepp. Afseglandes från Danmark kommo de oförmodadt hastigt till nämnde stad: och händelsewis war stadsboarnes egen kung längre borta och landets förnäma och folkets mängd kunde ej samlas. Andtligen wisar sig den nämnde Herigar Ståthållaren på denna ört, jemte det folk och de köpmän, som ännu woro der qwar. Ty i den stora nöden flydde många till den staden (civitas, fästningen enligt Arrhenii öfwers.) som låg der nära. Birca war således ej befästadt, utan en öppen ört, utan ringmurar (se Gelsii Kyrkohist. 1. 298), och Löfgren wittnar, att wid Berkes **) stad ej tecken synas efter dyliska ***). Äfwen börja de lofwa lösten och offer åt dämö-

*) Rimligast i en annan af Partes Svionum, än der Herigar förut byggt en kyrka, hwilken wäl, enligt Gelsii anmärkning, kunde rymma de redan döpte i Birca. Om den kyrkan byggts wid hamnen jemte Sigruna, som af sin köpslagan också kunnat kallas Birca, kan Archiepiscopaten sjelft blifwit förwilladt i sin uppfattning af sina Missionärsanläggningar in partibus Sveonum eller i de Swenska samhällena. Neuterdahl antager, att den Erkebiskop, som inwigde en Biskop i Birca, sedan Birca skulle ha blifwit en ödemark, ej haft synnerlig reda på Nordens geographi. Adalward d. y. predikar emellertid både i Sigruna och — i Birca. Neut. 1. c. 1. 407.

**) Så uttalas denna ört än i dag, Berkenäs ic. Desså uttalas i wanligen som e i Birkariket: wi wella (wilja), ställa (stilla) döo, fenna (finna) o. s. w.

***) Kalmar och dess stift. I. p. 28.

nerne, för att få deras hjälp i sådan fara. Och emedan sjelfwa civitas var föga starkt befästad, och de så att motstå, sände de till de anfallande några sändemän, begärande förbund och fred. Den nämnde kungen svarade desse, att de för sin stads räddning skulle betala 100 markor silfver och så skulle de hafva fred. Dessa markor fickades straxt och kungen mottog dem. Öfver denna dagtingan förtyrnades Danfkarne högligen, emedan ej tillgick som föräfskadadt var, tänkande på att med makt falla öfver och plundra staden i grund, samt sedan uppbränna den, sägande att hvar köpman i staden hade mer, än som nu gifwits, samt att de ingalunda kunde tåla den skymfen. Under det de nu så öfverlade och beredde sig att plundra staden (urbem), till hwilken Bircaboarne hade flytt, blef detta de sednare bekant. — — — (— Nu håller Herigar ett tal till folket, wisande att de förut anropade afgudarne ju ej kunde hjälpa, att *Civitas & Vicus* snart kommo att uppbrännas och att deras *Simulacra* således ej förmådde något. Folket lemnade allt i Herigars makt. Emellertid wisar den anfallande kungen sina Danfkar, att staden hade många mäktiga och stora Gudar och att der för en tid sedan uppbyggt en*) kyrka till Kristus, som war den mäktigaste af Gudarne och som kunde hjälpa dem, som förtroste på honom. Han föreslog lottkastning. Denna wisade dem till en stad i Sklavernas landsändar, dit de och straxt begäfwro sig.) Men kungen, som kommit att plundra Bircaboarne, slöt fred och förbund med dem och återgaf dem de emottagne penningarne och satte sig der ner till en tid, ej wiljande (*volens* i den codex, Arrhenius följt; i den Pertz följt: *volens*) försönas med sitt folk.

Här är berättelsen enkel och sannolik, då man ej sjelf skapar swårigheter.

Ur Bircan eller det Bircan, *vicus* (City), här omtalas, ligande jemte en *urbs*, en civitas, det Bircan eller handelsstaden, hamnen (*portus*) wid Swearikets hufwudstad, såsom wanligen antages, så uppkomma alldeles obösliga swårigheter wid en annars så lättfattlig berättelse af en Anskars efterträdare, som således kunde hafva god besked.

Nära Kalmar har, enligt den utmärkte Antiquarien Ahlqwist, (Slands Bestr. 1: p. 33), legat en stad Birka, hvars gator, tomtningar och torg ännu skönjas och som, enligt den noggranne forskaren Löfgren, förstördes 1036, då invånarne flyttade till Kalmar. Men derutanför ligger ännu en ypperlig hamn, som ännu i historiska tiden användes som en hamn, der rikets örlogsflootta gick i vinterkwarter och ett skeppswarf**). Här war utan twifwel Bircarikets hufwudort. Här ankrade Danfka flottan

*) Således ej 2, eller både den Anskars wid sin första ankomst och Simon sedan lät bygga, som ökar sannolikheten att den sednare byggts t. ex. i Skandens nordligaste hufwudstad.

***) Konung Erik XIV lät här reparera Örlogsskeppet Elefanten 1564.

före Bråwallaslaget enligt Sagobrottet och Saxo. Handelsstaden Kalmarnar är *per antiquum*, enligt Müllers ed. af Saxo 1: 386. Saxo kallar det *oppidum* omkring 1190, talande om Bråwallaslaget. Berkenås eller Birca's hamn synes också kalladt Kalmarnäs. Sturleson, som skrifver något sednare än Saxo, omtalar huru konung Dlof Haraldsson let flytia skip sin austr — i Calmarnes, der han låt uppsätta skeppen och begaf sig landtvägen hem från Bleking genom Smöland och Westergötland. Midtemot ligger Dland, der *) tusentals fornlemningar finnas än i dag — den med fornlemningar mest besädda ort i Sverige. Och nära Berke ligger Kalmarne, Kalmare, Kalmar, som var befäst (att det betydde detsamma som Högarnes så vi snart se), och spår efter de kungars namn, som här bott, och de klerker, som kommo hit, skola också utvisas.

Swad är orimligare, än att en Sweafung, förjagad från *Civitas Sictuna*, enligt Adam Bremensers språk, och undflydd till Danmark, samlar der hjälptroppar för att återtaga sitt rike, bewestande dem, att derwid blottstålla sig sjelfwe och sina skepp, genom utsigten att (i vägen) så plundra ett rikt Birca, dit han loswar att följa dem och hwarwid ej någon särdeles förlust kunde komma i fråga — om detta Birca är sjelfwa denna kungens huswudstad, dit de loswat följa honom och der wäl tågets största sårer kunde anses möta? Swad obegripligare, än att när han kommer till sin huswudstad eller dennes handelshamn, så blir försträcktelse och oreda i hans stad, emedan stadens egen kung handelssewis war borta på längre afstånd och riksdag ej kunde i så stor hast sammankallas — n. b. om stadens kung är plundraren sjelf? Många wäderlyckor måste också ha träffat den förjagade Sweafungen och Danfkarne, om de helt oförmodadt hunno fram till Sigtuna i Upland eller Björkö, en ö i Mälaren. Alltid kom man förr till Kalmartrakten wid Sstersjön, än in i Mälaren genom Stockholms swära skärgård. Widare berättar Nembert, att då Simon ej dristade återwända till Birca, bad han Anskar derom. Denne drömde då om en stad med en stor byggning (*structura ædificiorum magna*) och många hus och hörde ett tal till dem, som bodde på sjerran för. Nu för Anskar skeppledes allt intill Birca, dit han kom efter 20 dagars segling. Der war nu en kung, som hette Dlof, som höll thing i Birca, såsom landets sed war, der folket enhälligt beslöt, att Ewangelium skulle få predikas, dock kunde han ej medgifwa det för hela sitt rike, förr än han i den andra delen af sitt rike hållit ett annat thing och der föreslagit detsamma för der mötande folk. Emellertid blef konung Dlof döpt — något som man sunnit så öfvermärkligt, att man måst neka det, då Nordboar likwäl wid denna tid låta 20 gånge döpa sig — och woro hedningar ändå!

*) "Denna ö eger fornlemningar till tusentals". Edsgr. 1. c. 9.

Huru kan allt detta fattas, om man förlägger Birca till Svealand? Ej nog att man måste jemte Sigtuna och Upsala bygga ett tredjel kungafäte häruppe, som skall heta Sága, utan man har nödgats framkalla en Björn, samregent med den Emund (Anoundus), som kom till Birca, då Bircas kung Björn war långt borta och som satte sig ner här till en tid, dertfore att han icke wille — eller lät wara, dertfore att han wille — förenas med (således ej med hårsnakt widare anfalla) sirt tolf. Och denne kung har 2 thingsplatser i sitt rike, på hwilka han skall infinna sig och låta förebraga hwad som skall kunna beslutas. Wid Birca är det ena thinget. Detta passar wäl in med Birdariket, der af ålder 2:ne lagslagor, — Kalmar och Tio härads — sunnits, men passar allsintet på Sweariket. Först må anmärkas, att Thing allsicke hölls wid Sigtuna(=Birca), utan Upsala. Sedan må erinras, att äfwen Westgötarne måste insinna sig på Thing aldra Swia wid Upsala och stulle Upsalakungen infunnit sig på alla thingen i sitt rike, så woro dessa wida flera än 2 *). Ey hwad som beslöts, der Södermannalagen sades, det gällde ej der Westmannalagen sades o. s. w. Wi anse således att Rimbert verkligen underrättar oss om ett Östrike, som hwarken ligger på Jutland, Seland eller i Swealänderne.

Adamus Bremens har wisserligen wållat mistaget att identifiera Birca och Sigtuna genom att, enär dämera Birdariket war alldeles införliswad med Swearike, wid Swearnes gamla huswudstad Sigtuna söka Erkebiskop Unnis graf, hwilken han wiste stola finnas wid en huswudstad i Swionernas samhällen. När den allsicke fanns der, antog han wäl, att den stora staden nu blifwit förwandlad i en ödemark, men har nog haft uppgifter framför sig grundade på en riktigare känedom af Sverige. Wi finna det af andra ställen hos Adamus. Af Hyperboreerna, skrifwer han, äro Swionerna gästfriast. Bland dem hade kung Swen Estridsson lefwat i 12 år under konung Jacob. Der låg *Civitas magna Sictona* och detta land sträckte sig ända upp till de höga snöbergen. Ut wester låg Götalandet med *Civitas Gothorum magna Scarane*. Det bestod af Westergötland, som sträckte sig till Daniska gränsorten, som kallades Skåne, och Östergötland, som sträckte sig utmed det hafwet, som kallas det Balthiska, ända till Birca, på ett annat ställe upprepar, att Götarne regnera **) med gränsen utsträckt ända till Birca. Då Kalmare län lades under Östgötiska stiftet, således berisån sitta sin ecclesiastiska organisation, blifwer detta uttryck begripligt, om

*) Förklaringen, att härmed stulle förstås Swea- och Götå thing har ej nog stöd i laghistorien.

**) *Ostrogothica protenditur juxta mare, quod Balthicum dicitur, usque ad Bircam.* — *Supra Sceniam tenso limite Gothi regnant usque ad Bircam.* (Således tillägges ej regnant endast Swionerna, såsom Nydberg uppgifwer i sin förtjenstfulla skrift om kungawalet.)

Birca sökes wid Kalmar, men alldeles orimligt, om man antager Adami egna mening, att Sigtuna wid en wif af Mälaren och Birca, neml. det Birca, der Anskar fann konung Björn och konung Olof, 2 kungar obekante i Swearnes kungalängd, lågo jemte hwarandra. Dwan Swealand förlade han Scridfinnarnes (Lapparnes) land.

Enligt våra första Missionärers uppgifter ha wi således wid Österjön och Östergötlands gräns (intill Bleking, då Linköpings stift omfattade äfwen Kalmar län) ett för Missionärerna kärt Birca, kärt, dertföre att Anskar der predikat och Unni der war begrafwen. Och då ingen ens i Adami tid omkring 1070 kunde wid Sigtuna utwisa Unnis graf, troligen obekant med hans namn, oaktadt han dog 936, så bära ännu en by och flera där på öland och i Kalmar Fårgård hans namn, enligt Ahlqwists Glands beskrifning 1: p. 34. Reuterdahl förklarar sin öswertygelse wara, att Adamus "ej hade sjelf något klart begrepp om Birca", och finner deri den bästa förklaringen på det motsägande i hans uppgifter. Han uppger en sin samtida Adalward såsom den der besökt det Birka, som, enligt uppgift på annat ställe, i Adami tid, war in solitudinem reducta. (Reuterd. Kyrkohist. 1: 407).

Wi ha anført den meningen, att Birca war *City*, då *Urbs* eller *Civitas* war *Towern* i Remberts språk, att således wiseligen Birca kunde ligga *juxta omnes Civitates*, och wi weta att ett Birka fanns i Finweden, som hade stadsprivilegier af Magnus Ladulås, ett Birke-wad (Berggwara) låg wid Helgesjöns strand utanför Werid, stället der i orten för culten o. s. w.; att Birkerätter woro Handelslagar, att Birkekarlar woro Handelsmän o. s. w.; men då det är ett bestämt ställe, som besöktes af Anskar och der en kung Björn träffas först, en kung Olof sedan, hafwande twenne lagsagor inom riksgränforna, så uppkommer lika skäl att undersöka, hwar det Birca legat, och hwilka dessa kungar warit, som om Birca blott kunnat finnas på ett ställe.

Att en gammal tradition eller nu förswunna skrifter förlaggt Anskars Birca nära Kalmar, synes man kunna sluta deraf, att den äldste Skandinawiske författare, som nämnde Birca, eller Bellejus, som 1559 kommenterade Adam af Bremen, förlade detsamma på Öland. Han wiste att staden warit stor, att den sände 12,000 man i fält m. m. Nedan deri, att Sigfrid, enligt Kalmarortens så enstämiga tradition, ansågs hafwa hit tagit wägen, då han skulle trädä i Anskars fotspår, ehuru han uppgifwes bestämt inkallad af Sweakonungen, ligger ännu ett skäl för att antaga, det utländska skepp snarare stamade wid denna först antråffade handelsstad, än uppsökte en dylik in uti hjertat af Upland.

Kungen Bern, äfwen Bern at Saugi är obekant för Isländarne, som så wäl känna konung Harald Hårfagers langfedgatal ända upp till Ynglingaättens grundläggare, liksom för förfat-

tarne af våra äldsta kungalängder, med undantag af ett Langfedgatal i Scriptt. rer. Sv. 1: 1. 6, (som slutar med kung Birger Magnus Ladulås' son och som således är för ungt, för att bewiisa, hwar denne kung kan ha thronat) och en uppgitt i Landnamaboken, att en Thorder Knappr, son af Björn at Haugi war en af Islands förste bebyggare. Dessa uppgifter göra hwarken från eller till wid frågan om betydelsen af at Haugi.

Då Nembert bestämdt wet, att den för Tyska Kejsarestaternas lugn farlige Konungen ofwan Danmark, till hwilken Anskar kom omkring 829, hette Björn i Birca, och, enligt Cölner-editionen, ännu så heter, då Biskop Simon kommer 831, men konungen i detta Birca, enligt den flytande berättelsen hos Nembert, omkring 837 träffas i fjerran land, så blifwer ju skäl att lemna uppmärksamhet deråt, att Robert Wace i le Romans de Rou, som skrifwer omkring 1160, wet att *Bier coste de fer* 841 jemte Hastain (Ustanus—Östen) redan war en i Westerhafwet ryktbar Sjökung. Då denne kung från ett "Danarike" — från ett "Öst-rike" — denna kung öfwer "Östmanni" (Östmän) ej kan wara en Jutländsk, swärligen en Seländsk eller Skänsk och ännu swärligare en Smeakung, hest Rex Sveonum, som bor ofwan konung Björn i Birca, wid samma tid heter Auundus, så återstår att se till, om denne Björn Jernsida ej kan wara en kung öfwer "den Smäländska folkstammen", öfwer det rike, hvars lagman tog ed af kung på Virdalag — det rike, som låg mellan Götarikena och Danarikena?

3 §. Fornlemningarnes wittnesbörd.

Hwad säga fornlemningarne, på hwilka merendels namn från ryktbara män pläga nedtalla på den ort der de bodt?

Allt Björn Jernsida hade en broder Ormöga är bekant. Annalister och Robert Wace weta att deras fader heter Lotroc, Lodbrok. Man antager allmänt att Lodbrok hetat Ragnar, och des gemål Kraka. Det synes besynnerligt, om en så lyfande släkt i Norden, samtidig med de äldsta missionärerna, ingenstädes wore af sletska folksläkten localiserad. Men den är det. Söder om Kalmar, den för Araberne bekanta staden, ha wi än i dag en gård Jernsida, liggande wid hafwet nära ett Ragneböda. I denne byar på Sland beta Ormöga, den ena är gåstafwaregård näst ofwan Borgbolms flott, liggande midt emot Krakerum (Kraferum) på fasta landet och ej långt från ett Björnhofda med utmärkte fornlemningar, som förklarås wara ruiner efter en kung Björns borg. Krakerum*) hör under Björns, ett säteri af mera än 100 holmar i saltjön. En stor sätesgård Björns ligger nära

*) Skrifts nu: Krakerum.

Birkenäs, en god hamn, använd oftast af våra gamla kungar, ofwan hwilken man finner tydliga ruiner efter en stad, som ju måste betat Birke, när näset derjemte heter Birkenäs. Folsäggen wet, att der fordom warit stad, innan Kalmar kom upp *).

Dch i Birca döper sedan, omkring 854, enligt Rembert, Erkebiskop Anskar en kung Olof, som winner stora segrar, läggande åter östriket öster om Östersjön under sitt östrike på swenska continenten (Vita Ansk. 27 kap.) och i Birca träffar Erkebiskop Unne en kung Ring omkring 937 och Unne dör och blir begrafwen i Birca.

Dch om alla dessa namnen känner Swearnes kungasaga för 9:de och 10:de sellerna allsintet. När Tyfka Christna i 11:te sekellet sökte Unnes graf wid Sigtuna, twiflade man wäl ej, att det Birca, Missionärerne från Tyfkland så prisade, borde finnas i den nejd, der man nu sann Sweakungen; wille man wäl ej eller i Swealand fjuta den för Tyfkarne så angenämt namnkunniga staden ifrån sig, men kunde dock ingen graf uppvisa, ej ens ruiner af den stora staden. Man måste således antaga att den war — lysande ännu 937 — en öken omkring 1070 — "in solitudinem redacta". Dch i Swealand kände man ingen Christen kung Olof före Olof Skötkonung. Lika klart det är, att Rembert förlade sitt Birca wid Östersjön, lika tydligt är det, att Adam från Bremen sökte det in i Mälaren wid en af denna insjöes djupare wilar.

Wid Östersjön midt emot det Öland, hwars tusentals ruiner wisa sig tillhöra en äldre tid, än de Upländske, ligger nära den uråldriga staden Kalmar ett Hagby, i hwars kyrka ännu 1763 fanns öfwer altaret en målåd, ehuru då alldeles urblekt tafsa, föreställande förmodligen en Christen kungs begrafning, helst underskriften war, enligt Prosten Löfmans beskrifning. . Siv waret K. Olof begravd på de biscope — — — Dch på Högaltaret stod en Konung Olof — man uppgifwer Skötkonung — jemte twenne helgon **). Men wi må wäl wid detta allt minnas, att en Tyf Missionärbiskop, enligt en samtidig urkund, werkligen döpt en kung Olof i ett rike ofwan Danmark, men nedan om Swearike — wid ett Birca. Efter Unne, wittnar Ahlqwist, finnas flera där nämnda i Kalmar skärgård och en by Unnestad i Alböke socken på Öland bär namn af honom. Denna by ligger något norr om Borgholms urgamla flott. Ett Rinkaby (kung Rink, läs Ring) i Hösmo, som tillhörde sednare ett kloster i Kalmar, må dock lemnas. Det öfriga fordrar uppmärksamhet, helst då in-

*) Bfgr. I. c. p. 27.

**) Det är dock ej osannolikt, att Anskars wän K. Olof räknats till helgonen i denna ort. Anskars och Nithards minnen förwaras på en urgammal Altartafsa i Östergötland. Widegr. Östergötlands Beskr. 2: 262. K. Hörn at Singi och en äldre K. Olof än Skötkonung angifwas på Markaryd också urgamla Altartafsa. Smål. Beskr. 1. 401. Monne och i Swearike?

Uy Smålands Beskr.

gen ort i Scandinavien kan framwisa så många antydningar, att Lodbrokibernas östrife ej hängt i luften *).

Äfwen verkliga förhållanden, uppgifna af Missionärerna, hänwisa till denna ort, som wäl snarare träffades än Sigtuna. Birca är hufwudstad. Men så war ej nu Sigtuna och hade ju ej varit sedan Unglingaätten uppsteg på thronen. I Birca residerar konungen. Men ej i Sigtuna **), utan i Upsala, Swea-rikenas hufwudstad, residerade kungarne i de sekler, då Tyfka Missionärerna kände Birca. Och kungen i Birca, wi erinna derom än en gång, har 2 thing i sitt rike; det enas beslut, som gjorts i Birca, förband ej det andra. Men af kungasagorne är tydligt, att Sweakungen afsjorde jemte folket alla riksangäligheterne å thinget i Upsala, dit Westgotalagmannen måste komma, så wäl som lagmännen från de andre fordrne riken, hwarjemte man klart ser, att Lagmannen från Götarnes gamla hufwudstad Skara på thing allra Swia måste rådfråga sig i ämnen, der Westgotalagen ej stämde öfwerens med Uplandslagen. Skulle en fråga deremot afgöras på hwarje landskaps-thing för sig, så funnos wida flera än 2 thing i Swearike. I Virdarike funnos deremot just 2 thing, ty 2:ne lagmän återstodo att derifrån möta, då Eriksgata reds: Kalmar Lagman och Virdalagman. Den sednare kom från det thing Sigfrid först uppsökte, ehuru inkallad, som det sågs, af Sweakungen. Skäl är då mist att antaga, det Anskar uppträdde på det thing, hwarifrån Kalmarlagman kom.

Och språket ökar skälen. En Isländsk författare, som ej kan wara äldre än medlet af 13:de seklet ***), kallar Bern uti Birca för Björn at Hauki, uppgifwande att hann esldi thann stad, er at Hauki heitir, sedan återigen Swearike kommit i brædra skipti. Då Sverige kom i brödraskifte och den med Björn samtidiga Anoundus tydligen, enligt Rembert, bor längre bort från Danmark, än Björn, som residerar wid Birca, så är wäl orimligt, att antaga en sådan fördelning af Sverige mellan 2:ne bröder, att den ene bor i Upsala, men den, hvars stad, — en sjöstad — Danska Piraterne först kunna upphinna, thronar på landt-gården Håga 4 mil ofwan Sigtuna, ett stycke från Upsala. Antagandet har föranlåtits af den ensaldiga förutsättningen, att de begge bröderne, liksom deras ättlingar sedan genom 6 å 7 leder — från sonsonen af en ung hjelte i Bråwallaslaget ända till Erik Segersfäll, som tydligen tålde inga medregenter ware sig i Sverige och Danmark, — skulle helt fredligt ha samregerat på samma kungasäte, de-

*) Se Res-chartorna, Löfgren, Kalmar och des Stift 1: 15. 27, 37. Ahlqwist, Nlands Hist. och Best. 1. 33.

**) I Sagobrottet om Bråwallaslaget nämnes wäl Sigtuna, men derifrån har ej till friden kommit en kung, utan en Eöpmän.

***) Ser. rer. Sv. 1: 1). 167.

lande på sin höjd — ministerportföljerna. Deremot är det ganfka rimligt, att två kungaföner få fördela det efter Bråwallslaget för- enade Sverige, att den ene får det gamla Ingjaldswäldet, Swealänderne och Westergötland med hufwudstaden i Upsa- la; den andre Haraldswäldet, Virdaland och Östergötland med hufwudstaden i Kalmar, den berömde handelsstaden, wida bekant i 12:te sekel, såsom en gammal handelsstad. Men nu är att märka att at Saugi är Isländska och att det på Virdasprä- ket heter uti Kalmarna. Begge orden betyda thingshögd. Kalm synes wara Smäländningens bredare uttal af Kulm, Kuml, lat. *cumulus*, hwar's rot lär ligga i gimmel, likt kamelens puc- kel eller hals, som gifwit oss gamla G-bokstafwens tecken. Biffop G. Wallin i sin afhandling *de etymo urbis Calmar*, införd i *Act. R. Scient.* Ups. 1749 p. 6. upplyser att Kalm. i S. Sverige betyder *collis sepulchralis major, ceteris præstantior*, (således sådane högar som Gamla Upsalas), öfwerfättande: *eamus ad tu- mulos* med: låtom oss gå till Kalmarna. (såsom Kalmar for- dom skrefs *). (Ihre upptager ordet Kalm, såsom på Gotland betydande stenrödsja.) Nu betyder Saugr uti Island, enligt Björn Halborson, Raff och P. E. Müller, *Collis mortuorum*, höj, Gravhöj. Den Isländske författaren, som skref at Saugi, rådde ej för, att wi ej förstodo att öfwerfätta honom **). Och samma urkund, som upplyst "att den Kung Björn wi egde i 9:de sekel, kallas at Saugi, är ursäktad för det wi tagit honom såsom boende på Håga, "en gård i Bondkyrko socken, $\frac{1}{4}$ mil från Upsala", ty han skref att Konung Björn befästade den stad, som hette "at Saugi", och att förlägga en hufwudstad inwid den andra hufwudstaden synes söga rimligt att antaga. Emellertid känner Rembert en lik befästning nära Birca, dit folket i Birca, som ej war befästadt, kunde fly (ad civitatem, quæ juxta erat, confugiunt.) Från Birke-stadens ruiner, jemte Birkenäs ***), go- da hamn, ligger Kalmar $\frac{1}{2}$ mil. Och Birkestaden besinnes ega an- senliga lemningar af murar, källrar, grundwalas efter hus och eldstäder, men efter ringmurar synes intet tecken — allt anmärkt af Löfgren (l. c. p. 28), som likwäl anser frångående af Adams af Bremen mening wara en steckenpferbridt! Detta juxta i Rem- bert, så oskyldigt, har wällat hela oredan.

Att Birca, Byrca warit ett appellativum, hwilket Misio- närerne öfwerfätta med *Portus regni* och *vicus*, skiljande det från

*) Se Sw. Dipl. n. 1066 för år 1292.

**) Wi borde annars kunna sluta, det Kalmar betydde en stor, af re- ligiös cult märklig högd, deraf att en dylik i Bleking ännu så kal- las. Se Bleking's Hist. af Sjöborg 2: p. 330. I sjelfwa Sweacike synes ordet ha haft samma betydelse. Arminstone ligger der ett Kal- mare, med sin Kalmare kulle wid sjelfwa Måtare.

***) Man skrifwer Björkenäs, men folket uttalar Björk som Bert i Småland.

Urbs & Civitas, som war befästadt, då Byrca låg obefästadt, är öppet för en hwar. Det war Handelsmännens stad — "*City*" — anlagd wid hamnen utanför den befästade — "*Towern*". Ett dylikt Byrca må således ha uppvuxit utanför hwarje civitas eller urbs, t. o. m. wid hamnar utan kända befästade städer. På Wisingsö wisas ruiner af "*Borga-Slott*" wid hamnen på norra ändan, som nu står under watten. Blott en sten synes — hwar wid minnet fäst at sig. På Bolmsön ligger ännu en by Bjurka, nedanför Hof och Bol(m)stad *). Men om namnet används om vicus utanför Sigtuna känna wi ej.

En Adamus, i hvars tid Birkenåsets grannstad war förstörd — hos Löfgren uppgifwes 1036 såsom des förstöringsår — och som lefde, då Missionärer, sända till Sverige, hade blott en Upsalakung att hålla sig till och följaktligen börjat bygga sina kyrkor wid Mälarsstränderne, tog för afgjordt, att förhållanderne warit lika i Anstares och Unnos dagar och att följaktligen Anstares och Unnos Birca måste ligga wid Mälaren. Och med denna förutsättning tillwred han sjelf några upplysningar om Birca's läge, men synes troget afskrifwit andra, hwarföre den oreda inom hans uppgifter uppstått, att den kritiskt skarpsinnige Reuterbahl, som sist undersökt ämnet, nödgats yttra, att der hos Adamus är mycken åfventyrlighet och brist på öfwerensstämmelse, **) ja han betwiflar om ens de Erkebiskopar, som assände Missionärerne ännu i Adami tid ha full reda på läget af deras Missionsstationer. Adamus har dock stundom afskrifwit upplysningar ***) om Birca, utan att låta

*) Man kan anmärka, att utanför det gamla Trolleslottet ett Birkevad fanns, som bles slottets namn, nu Bergawara och att wid Lagan, just på det stället, dit man lättast torde ha seglat upp från Widöskern, ett Berga förklarades 1279 för en *villa forensis* (Biergha Finwidæ). Så uppgifwer Eraslås ett Birkanås, såsom en lastageplats utanför gamla Wimmerby. Tuna län's beskrifn. p. 40.

**) Ryrko-Hist. 1: 202.

***) Till dessa råfna wi: *Birca est oppidum Gothorum* — — Ad ostium (maris Baltici) primi occurrunt *Nordmanni*, deinde *Sconia* prominet, regio Danorum, et supra eam tenso limite habitant *Gothi usque ad Bircam*; postea longis terrarum spatiis regnant *Sveones* usque ad *terram feminarum*. — — Ex ipsis populis Svedie proximi ad nos (här talar konung Swen Estridsön i Danmark.) habitant *Gothi*, qui *Occidentales* dicuntur, alii sunt *Orientalis*. Verum *Westrogothia* confinis est provincie Danorum, quæ *Sconia* dicitur. A qua serunt diebus septem perveniri usque ad civitatem Gothorum magnam *Scanone*. Deinde *Ostro Gothia* protenditur juxta mare, quod *Balticum* dicitur, usque ad *Bircam*. D. å. Birca är en stad i Götarike — — då man infeglar i Östersjön (Scandinaviska hafwet), träffar man först Norrmån (Bohus län), derefter framfjuter Skåne, ett Danst Landstap, och ofwan Skåne bo Götarne, som sträckt sig ut ända till Birca. Så har man Swealand med sitt kungadöme (regnant, enl. Sw. Nydbergs öfversättning) och wida landssträcker, gående upp till Öwenland (Norrländ: se Nithers och Wulfstans resa). — — Af selswa folkstammarne i Sverige, så bo närmast öf (Danst) Götarne, som kallas de westlige, men andra kallas de östlige. We-

Remberts "juxta" förledda sig att anlägga en ny stor hufvudstad — jemte, ej Upsala, utan Sigtuna, och hwilket anläggande Reuterbohl förklarar i hög grad betänkligt att godkänna "på Adami wansfälda exposition af några så nästan alldeles ofända utländningars berättelser", der nordiska urkunder ej weta det ringaste (l. c. p. 203). Och enligt de ställen hos Adamus, der han ej försöker att närmare bestämma Birca's läge i anseende till Sigtuna, utan synes blott afskrifwa eller nedskrifwa hwad han hört af sin kunglige sagesman, Swen Estridson, som länge wistats i Upsala, der blifwer alltid Birca förlagdt i Göta rike, der ligger det alltid wid Östersjön, der sträcker sig alltid Östergötland ända till Birca, något så orimligt uttryckt, om det gäller en stad i hjertat af Uppland, något så begripligt om det gäller en stad nära Blekinges gräns i en tid, då Biskopen i Linköping till denna gräns utsträckt jemte Östersjön sitt stift, bibehållet med denna utsträckning under hela katolska tidehvarfwet.

Och en förelikning mellan Krist och sågn fordrar, för sin möjlighet, antagandet, att Anskar landsteg på Kalmarkusten och der planterade en församling, hwaraf minnet wäl också ej borde kunna fullt utrotas, då hans församling blomstrade ett sekel.

Klart och utförligt försäkrar Kristén — S. Sigfrids legend — att Sigfrid tog landtvägen från Seland öfwer Sundet till Wärend. Och Kristén har uppstått af minnen i Werjö, der han verkade, och blef Krist 1205, således då barn ännu kunde lefwa af dem Sigfrid döpt. Om Werjöstiftets grundläggare kommit från Kalmar och der byggt kyrkor och predikat — skulle det blifwit obepriadt i hans legend, som wäl årligen upplästes på Sigfridsmessa? Och skulle wäl då Kalmar Kleresi i Östgötha Biskopen nödgats ega sitt öfwerhufwud, ehuru Kalmar ligger så mycket närmare Werjö än Linköping?

Men sågnen är ännu swårare att jäfwa, såsom alldeles grundlös; då det enstämigaste och lifligaste folkminne, uppteckadt af en A. Botin *) sjelf född i denna ort, ännu lefwer på Kalmarkusten, utwisande Loswers hamn i Hagby socken i Södra Möre, två mil söder om Kalmar, såsom det ställe, der en Missionärbiskop, uppkastad af en storm, fallit på knä och utropat: "lofwer Herran" **). Denne Biskop — — bygade ett kapell af sten med cirkelrund byggnad, hållen för den äldsta i denna trakt, liksom (den

---

Östergötland är nemligen grannland till Danska provinsen, som kallas Skåne. Från denna ort kan man på 7 dagar komma ända till den Götarne's stora stad, som kallas Skara. Därefter sträcker sig Östergötland jemte det haf, som kallas det Baltiska, ända till Birca.

*) Sw. Folkets Hist. 1. 120

**) Detta, som det tycks, skedde ej wid första ankomsten; ty enl. en tafs i Hagby kyrka, der man såg stormen wråka ett skepp med en biskop om bord, stod en wäntande konung bland folket på landet. Här war således ej den rätta hamnen.

sölrunda) Solna i Upland, äfvensom han byggde ett kapell af trä wid Kumblamad i Ljungby socken, som sedan fick namn af S. Dlof. — Han döpte många hedningar i Mortorps socken i en källa, som ännu kallas heliga korskällan m. m. — sägner, erkända af många granskare, sednast af Löfgren (l. c. p. 30—36), som, i likhet med de öfrige lågger lika wigt på allmogens namn Seffre och Seffran, som på sjelfwa Missionärsbiskopligheten. Nu känner man dock, att folkets sägn ofta låter äldre minnen sätta sig kring ett sednare, bättre ihågkommet, namn, som är af samma karakter, som det äldre namnet. Många exempel härpå kunde åberopas. Är då ej förening möjlig mellan en Reuterdahl, som anser legendens hofstaf afgörande och en Löfgren, som anser sägnen bewisande, att Sigfrid också varit Kalmarortens Apostel? Kan sägnen ej wid Sigfrids bekantare namn ha fäst folkets minne af Anskars plantering, som börjades wid 830 och ännu war till 937?

Än mera talar härför. Församlingen, derinom man finner stadsruinerna utan ringmur jemte Birkenäs hamn, heter nu mera Kläckeberga, men hette i äldre tider Klärkeberga *). Kyrkan är liten och urgammal och ringmuren är uppförd på lemningar af en gammal borg, som hade krigsfolk ännu i konung Gustaf I:s tid. (Löfgren l. c. 28). Nu berättas af Rembert, att då Simon kom omkring 831 en ny kyrka byggdes utom den Anskar byggt i Birca, ehuru, som Reuterdahl anmärker, de Christne wäl ej woro flera i staden, än de kunde rymmas i en. Men om Klerkerne behöft en befästad ort utom staden, i händelse af upplopp eller fienders anfall (såsom när Anoundus snart kom), så synes denna andra kyrkan ej ha varit obehöflig i fall man ej will anse henne böra förläggas till Swearike eller annor ort utom Birca. Det är mot Historiens grundlagar, att antaga det en sådan allmän folksägna om en Missionärsbiskop i en ort kan finnas, utan att en Missionär der funnits. Och när 1247 alla nuwarande kyrkor i Kalmar län woro anlagde, (Löfgren l. c. 1. 46), synes nödvändigt, att antaga en annan missionär, än K. Sigurd Forsalafare i dessa orter seklet förut.

När nu intet thing i Swea rike hölls *juxta Sictanam* utan på Upsala högar och dessa ej ligga wid Östersjön, än mindre der, hwarintill Östergötland (s stift) sträckte sig, ej eller wid en stad, som tillhörde de Götar, hwilka woro grannar till Danmark genom Skåne (och Bleking); men ingen kan betwifla Remberts uppgift, att Anskar och Simon uppträda i en stad, der thing hålles i en stad wid Östersjön, som förbiseglas, då man kommer från Danmark och skall till ett ännu högre upp beläget rike in partibus Swionum och mera dylligt; så synes billigt, att begära, det Adami tydligen ådagalagda missförstånd af Remberts "*jux-*

*) I St. Rimchronik. 23 kallas stället, befäst under Engelbrektska rörelserna både Kläckeberg och Klärkeberg.

ta" *) ej längre måtte få wälla en fullkomlig oreba i vår äldsta både stats- och kyrkohistoria. Den Småländska folkstammen har nog haft sina Fumlar, sina höggar — sina kungars ättehögar, der omkring folket kunde samlas till things, likaså wäl som Swearne hade sina höggar i gamla Upsala. Wi anse och åtminstone hafwa bewist, att bewisen för Sigtunas och Bircas identitet eller grannskap, "äro inga bewis". Sektlers byggnad på Adami *juxta*, sednast mäktigt undergräfd af Neuter Dahl och länge lutande till sitt fall, är, wi drista tro det, ändtligen ramlad **).

4 §. Arabernas intyg.

"Men dermed är ej Birca uppbyggt på Kalmarstranden. Hade den märkwärdige staden legat der, så skulle wäl flera, än de Kejsertliga Missionärerne, träffat på vår Continent ett annat rike, än Sweariket — än Ingjaldswäldet" — torde mera än en läsare anmärka.

Hwadän är man så wis, att de som seglade förbi vår halfd mot de östra kusterne af Östersjön, der otwifwelaktigt handel har tidigt uppblomstrat, ej träffade ett annat rike och annat folk, än det som skulle uppsöka in i Wälarwikarne, flera dagsleder högre upp mot nordn? En tid efter Anskar uppstod en Arabisk litteratur, deri man träffar Kalmar nämndt. Då ransakades wist äldre skrifter och resberättelser. Hwad lära dessa?

Wä wi öppna Arabernas skrifter, denna länk mellan den

*) Att Nembert är offylldig i Adami missförstånd är säkert. Han skrifer intet om Birca, som anger annat än låge wid Östersjön, närmare Danmark än den pars Svionum, deröfwer Anoundus regerar. Cap. X. — — interjacentia maria navigio transeuntes, tandem ad Portum regni ipsorum, qvi *Byrca* dicitur, pervenerunt. — — Cap. XIII. Gantbertus . . ad *partes* veniens Sveonum — — — Cap. XVI. Anoundus — — naves habebat undecim. Exeuntes de Danis ad vicum insperate venerunt memoratum (Bircam). — — In magna angustia positi (negotiatores) ad civitatem, quæ juxta erat, confugiunt . . . sed quia civitas ipsa non multum firma erat . . . miserunt ad eos legatos . . . urbem, in quam Byrcenses confugerant — — — Cap. XXIII. Susceptum itaque pergens (Anscarius) iter, viginti ferme diebus navigio transactis, pervenit in *Byrcam* . . . hwarð thing sedan utförligt beskrifwes.

**) Nu kunna wi begripa, hwaröföre de lärde aldrig kunnat komma öfwerens om sjelfwa skället, då de försökt att i Swea rike förslåga Birca. Det war ej sanning i sjelfwa antagandet i allmänhet och det gick som det går wid försöket att inväsa en bit ur en framman-de urna bland bitar ur den som krosats i vår egen boning. Så förslåges Birca på Björkø, ön med Björkar, af Meseinius, Gadorph, Puffendorf, Peringsköld, Ihre och Sjöborg; i Sigtuna eller wid Sigtuna af Dalin, Wilde, Langebek, Lagerbring, Råhs, Geijer; wid Stockholm af Götlin och Wallman — en mening som hade största rimligheten, om skället skulle sökas i Swearike.

gamla klassiska och den nya, den kristna tidens historiska och geographiska litteratur.

Abulfeda, den widsbekante Arabiske Geographen, känner ett haf med namnets rot i War, men anför, att det war sällan omtaladt af de äldre Arabiske geographerne. Schlözer, skeptikern läser der: Araberne ha hört omtalas ett nordligt haf War-ank och ett folk af samma namn boende wid det hafwet. Andra ha läsit War-nak. Reiske anmärkte, att detta folk war Byzantinernas *Βαρ-αγγοι* War-angi (Wär-ingar), om hwilka kejsaredrottren Anna Comnena, som sjelf flyddades af detta slags Schweitzergarde, upplyst, att de woro från yttersta Norden (*Οουλι*). Lärde mån, (t. ex. Frähn), ha ansett, att detta ställe hos den Byzantiska författarinnan ädagalade, att War-angi war ett nordiskt folknamn, om också kejsarwakten, som bar detta namn, ej deraf kan bewisas ha alltjemt utgått från ett från Swear, Danstar och Normän särskilt folk. Från början synes det dock så ha warit, tills namnet hunnit bli en i kejsarstatistiken ingången benämning. Abulfeda *) hade läsit om hafwet och folket War-ank hos Abu'r-rihan Birung, som lefde omkring år 1000, och i Nasirs Teskirek (neml. Si'l hi'et d. å. astronomisk memoire. Hos Birung hade stått: Hafwet Wareng går från Norra werldshafwet i sydlig riktning. Det har en ansefelig längd och bredd. Wareng är ett folk wid des Fuster. Att Östersjön war en mot söder utskjutande wik från Is-hafwet, war länge en allmän förklaring. Flera Araber ha sedan nämnt detta haf och detta folk. En Jakut († 1229) talar om en stor hafsarm, benämnd Warang, wid hwars Fuster ett folk af samma namn såges bo; det hafwet sträcker sig sedan än vidare mot öster. Finska wiken synes dermed åhystad. Nasir —ed— din från Tus († 1274) har en Commentator Dschordschang (Kref 1409), som uttrycker sig: Warenghafwet är en arm af Westerhafwet, som går från Norra Spanien och inkröcker här i den bebodda jorden, utsträckande sig i norr mellan Slavernas land och War-engerens länder, der på Fusten ett folk bor som har högwersta och stridbare män. Då Nasir talar om hafsarmarne, som gå in i den bebodda jorden, såsom Röda hafwet, Persiska wiken m. fl. wet han och att tillägga Warenghafwet i Norden. En Persisk geograph Kaswing (lefwer omkring 1320) skrifwer i sin Noshet —el— Folub eller Hjerteutjutelse, der kapitlet handlar om hafwen: den Gite hafsarmen är Gahlatikon eller Warenghafwet. (Frähn gifår att B bör läsas för R, således Balthicum. Men kanske

*) (Bischings Magazin Th. IV. 1. 145 följ.) I 2:ne codd. af Abulfeda i Petersburg läses wäl Waseng, men som r och s i Arabiskan likna hwarandra liksom, och; och hos Dimeschky läses Wareng, har denna läsart med allt fåt bibehållits.

Kelternamnet har åslyttats). Han upprepar detsamma i kap. om flodarmarne. Araben Dimeschky skrifwer wid samma tid, huru, ofwan Ingilterra, hafwet inlföt i nordwestlig riktning (detta må wilja säga: i nordöstlig), der en stor hafsarmlallades Warenghafwet och folket Warenger. Hafwet ansågs för en wil af Ischafwet och i det hafwet lågo 50 öar. Folket förstod ej något för Araberne bekant språk. Längs åt det hafwets kust bodde 3 stammar: Wisu, War—ang och Jura eller, enligt Jakuts Geogr. Ler. Sufu, Kanek och Bura. Fråha låser Wis—su, som han öfversätter med Swita sjön, hwita hafwet, men frågan är ej om haf, utan folkstammar. Wi tro, att de 3 stammarne här äro i fråga, som hos Nestor kallas Swei, War—iazzi och Turmanni. Wis — unis, hwit hette på slaviska språk. . . swejitio, swjat, swat, switao, u. (derom längre fram). Således Wisu = Swei. War—eng = War—iazzi Bura af Boreas: Nordwinnd, här: folket, som bodde i norr ofwan Swei. Fråhn anser Norge åslyttadt. En Bakuwy från 1400 känner ett Nordiskt land, som heter. Quarank med lusten full af snö. Det är af wigt att se, huru dese äldre geographer förstås af Österlandets sednare författare. Hos en nyare Turkisk geograph heter det: det alamaniska hafwet kallas i wåra geographiska böcker Warenghaf. Wid kusten bo högwepta och stridbare män; hwarester han klart uttrycker, att hafwet nu kallas det Baltiska och folket Swenskar. Dschihan Numa är den förste Österländske auctor, som nämner Sverige. De sista skrifter, deri Österländningar upprepa War—ends—namnets rot, synas wåra Persiska ordboken Burhan—Kati (från 1650) och Ferheng — Schii'uri (något yngre), der en Werendsche eller Warendsche omtalas, en tapper stridsman, som kommit till Rus—folket, (kolonien på östra sidan, kommen från westra sidan af det här omrörda hafwet) och som der bland ursprungliga landsmän gjorde sig ett stort namn (hwarom se 4 kap. 1 §.). Skulle någon i Waranks folk och Waranks haf se Ryssar, och det haf, wid hwars kust Ryssar bodde, ware sig Zapetidstammen Rus eller Sklaverne, som nu bära detta namn, så hänwisas deane blott till Nestor, som wäl bäst kände sina samtida stammar och kliser både Rus och War—iazzi från Sklaverfolk, men kliser Zapetiderne Rus och War—iazzi både inbördes och från Swei, Gotie och Turmanni. Araben Edrisi *Geographia Nubiensis*, citerad af konung Roger II, Tancreds son, hwilken dog 1151, således 27 år förån Snorre Sturleson föddes, ansör uttryckligen Kalmar och nämner detta namn före Sigtuna. Han uppgifwer huru Araberna, seglande 73,000 n. n. (långdmättets rätta namn må ändra afgå; troligen Knöp, huru långa dyliska då månne ha warit) från udnen af Skottland mot norr, upphunno ön Arwagha (d. å. Norwegr, norra wågen *).

*) Således skrifwes, hwad N. Keyser grundligen wisat, Norge rättare än Norige.

Från denna öns (Rorges) yttersta udde kom man efter 200 n. n. till ön Snbagha. Fråhn finner ordet obegripligt, men har man Norvegr och Nustrervegr, såsom uttryck för de segelleder, då man styrde i norr och öster, så synes de 200 n. n. utgjort utseglingen från en norrk hamn tills man styrde sunnan utmed svenska kusten. Därefter styrdes mot öster (Nustrvegr begreps och Krefsk dersföre på Arabiska), hvarunder man kom till Kalmar, som låg wid hafvet lika som de förut nämnde städerne, i hvilkas namn man funnit Lund (Londunia) och Landskrona (?). Öfwan Kalmar låg Siktuna, men wid en flod. Denna flod kallas Kelo, der Fråhn uppger det olyckliga förbättringsförslaget att låsa Nelo och förstå Notala ström. Lögr (Lr) synes på något sätt ha blifwit wid affrisning misskrifvet. Från Kalmar beräknas afstånden till de öfwan liggande ställen i Skandinavien. Enligt någons läsning äro de 3 största städerne i Finmark: Utense, Kalmar och Siktun: således Odense, den Danste Odins hufvudstad, Kalmar, mellantlandets forna hufvudstad och Sigtuna, den Swenske Odins hufvudstad. Att Norden blifwit kallad Finmark, har sannolikt föranledts deraf, att der under seglingen Snbagha eller jemt Hallandskusten uppgifwits, att ett Finmark låg derofwan (se derom 2 Kap. 6 §. 4.) *).

Ha wi lyckats rättfärdiga vår öfvertygelse, att den stad, den *Urbs* eller *Civitas* nära Birca, der konung Björn at Gaugi bodde och hwilken stad han "esldi", kanste . . . "quia civitas ipsa juxta Bircam non multum firma erat", — något som, efter kungens hemkomst, wäl kunnat föranleda en bättre befästning — denna stad, som dock låg så långt från köpstaden, att legater kunde sändas mellan ställena, war samma $\frac{1}{2}$ mil från Berkenäs belägna Kalmar, som sedan blef Unionshufvudstad i Skandinavien, samma stad, som af ålder ansågs för "Sweriges öga, för mur och nyckel", samma Kalmar, der Skåne kaptens, der Unionen slöts, der kungliga biläger ofta höllos, der konung Erik XIII kröntes, derutanför konung Gustaf I och konung Erik XIV ännu begagnade den gamle portus regni som ett skeppshwarf för kronans räkning **), så må wi se till, om Missionärer allena sökte denna ort, eller om de ej fördes dit, just dertföre att allt hänwisade till denna ort, såsom den, om ej wigtigaste, dock den närmaste bland de wigtige orter *in partibus Swionum*, — d. ä. i de Swenska förbundsrikten, som Dystarne kunde känna.

Jorden må upplåta sin munn och wittna förrän Skrifterna. I grannskapet af Kalmar, der man först fann Arabiskt mynt ***),

*) Se Geogr. Nubiensis Paris 1619. III & IV part. Climatis VII, p. 273, 274. Imfr. Zbm Foszlans und anderer Araber Berühfte über die Rußen älterer Zeit von Fråhn. Petersburg 1823 p. 53.

**) 1559 lägo 6 Skepp wid Skeppsgården Birkenäs. Kongl. Wetenskaps-Akademiens Handlingar 4: 131.

***) Brenners Thesaurus Numismatum.

äro mer än 1000 Österländske mynt uppräfsna ur jorden, slag-
na i 7:de—11:te seklerna, särdeles af furstar bort om kaspiska haf-
wet. Bland 101 penningar, som 1779 funnos på Öland, woro
84 af Samaniderna, hvilka regerade från 875 till 999. 1771
fann man på Öland 40 hela Arabiska mynt bland 800 bitar af
mynt, sönderklippte till skiljemynt, men deraf ej några stycken kun-
de sammanfattas till en hel penning, hvaraf följer, att en person här
kunnat ega minst 1640 Arabiska penningar, och det är afsjordt,
att ingenstädes i Europa dylika fynd skett till den mängd, som å
Östersjöns kuster och der mest på Gotland och Öland. Fyndet på
Öland 1779 wägte 153 lod, nedfatt i form af en rulle (en rou-
leau). Här af synes wara klart, att det Birca kunnat ligga i
trakten af Öland, om hwilket Adamus yttrar, att det war en Gö-
tarnes stad, den tryggaste hamn i Sverige, der Dan-
ska, Norska och Sambiska, äfvensom andra Skythiska
folkslags skepp plågade sollenniter (wid marknader?) sam-
mankomma för handel med nödwändighetswaror, och om
hwilken Nembert wet, att Danskarne, som wredgade öfwer den
löfens ringhet, konung Anoundus bestämt, yttrade, att hwar köp-
man i staden kunnat ge 100 pund silfwer *).

Men då Araberne kände Kalmar, kunde de wäl ej wara all-
deles okunnige om det land, der Kalmar war hufwudstad och det
haf, hwilket de måste besegla, för att komma till denna stad och
detta land.

För att begripa detta lands namn hos Araberna, måste wi
weta, hwad namn det egde inom sina egna gränser.

I Diplomer från 12:te seklet omtalas *Wærendia, legiferi
Wærendiæ &c.* Erkebiskop Absalon skrifwer Weringia, Swenske
kungen Knut Erikson Werendbia, en Wärendbo skrifwer Wær-
andia (se n. 89, 71 och 1193 i Swenskt Diplom.) men detta
namn utmärker blott den ena hälften af mellauriket eller de 10
hårader, som hade sitt thing i närheten af Sigfrids graf. I Sig-
fridslegenden, skrifwen omkring år 1200, omtalas *terra quæ Wæren-
dia dicitur, quæ prima est terrarum in partibus Gothiæ ad me-
ridiem*: landet, som kallas Wärend, som är det första af
landen bland Götarikets andelar mot söder. Här synes nam-
nets omfattning wara densamma som nu. Saro, som bor i Lund i slutet
af 12:te och början af 13:de seklet och wäl såsom Kanik känner att
Blekinge hörde till Lunds stift, skrifwer dock som fornforskare (N.
E. Müllers edit. p. 12) att Runemo med sina af Danska kün-
gen Waldemar i Saros tid förgäfwes undersökta runslinga låg

*) Biegler i sina noter till Kranzius uppger att Birca kunde ricka
14,000 man i fält, utan att någon minskning i folkmängd syntes.
Detta hör till sagostilen. Nembert talar om paucitas; men wi kun-
na förstå, att då t. Bern for i tjerran land, särdeles om han war
Bier coste de fer, de fleste wäpnare i staden wäl medtoges.

in *desertis Werendiae*: i Werends ödemarker och (l. c. p. 386) låter han sedan Haralds och Sigurds flottor mötas mellan *Wie* och *Werundia*, då *cornu alterum in Werundiam extrahitur*: andra flyglen drog sig ut mot *Werund*; genom hvilka allitererade namn, tagna ur fornsången om Bråwallaslaget, enligt Suhm och P. E. Müller, hafvet mellan Gotland och Kalmar län utmärkes. På Gotland ligger nemligen ett *Við*. Deremot fallar *Saxo* *Swen* *Grathes* infall wid *Skånfska* gränsen ett infall i *Werendia*, hvilket *Werendia* uppgifves gränsa till *Finnia* (Finweden). *Werendenses* göra förbugningar mot *Danflarne*, och *Kung Swen* upptager i förbund *Werendos*. Erkebiskop *Estil* flyr till *longinquas Werendiae partes*. *Ericus Olai* förlägger *Bråwallaslaget*, som, enligt *Sagobrottet* och sednare *Antiqwariers* åsigt, stod nära *Swearikets* gräns, in *Werendia*. Men i tillägget till *Södermanlandslagen* swärjer *Swefungen* sin ed åt *Virdalagmannen* d. å. *Virdarnes* lagman och *allum Virdum*, hvilka här äro *Tio Hårads-logsfagens* män.

Alart är att landets och folkets namn har haft *V* och *R* till rot. Det östra thingets land synes wid *Bråwallaslaget* ha betat *Ver—und*, det westra thingets land har i *Sigfrids* tid och sedermera betat *Ver—end* eller *Værend*, hvilket lands inbyggare kallades *Virdar*. *Ver*, *Vir* eller *Var* är rot till alla namnen.

"Men *Isländarnes* tystnad säger mer än *Arabernas* tal och ortnamn, låt vara uti inhemska fornskrifter, der tolkningen alltid måste bli godtycklig" — torde blifwa den nu följande anmärkningen.

Bewiset från den *Isländska* tystnaden har numera lefwat ut. Det är uppdagadt, att de högst viligt och fragmentariskt widröra *Sverige*, under det de skrifwa *Norges* *Historia*. Och som *Norges* kungar ströto af anor blott från *Upsala-* och *Sigtuna-dynastierna*, blef *Swearland* allena dem wigtigt. *Götaland* kända de som *Swearlands* grannstat och eröfring. Kanste är det ej eller så wigt, att *Isländningarne* ej haft ett namn på det riket, som war *swenskt*, men dock hwarken *Swea* eller *Göta*. Derom strax nedanför. Men wi hade närmare grannar i öster, som skrefwo lika tidigt, som grannarne på ön — nära *Grönland*. Kunna wi ej der så någon upplysning om det laud, *Araberna* först och säkrast kunde träffa af det i *Sturlesons* tid till enhet bragta *Sverige*?

5 §. Nestor.

Må wi öppna *Nestor*. Han skrifwer: *Jap(h)etiderne* äro desse: *War—iazj*, *Swi*, *Nurmanni*, *Gottic*, *Rus*, *Galiczane*, *Liachowe*, *Volosi*, *Niemzi*, *Koil—iazj*, *Fr—iazj*. Man ser att *iazj* är en ändelse, uttryckande ett folkslags namn, och här begriper *Schlözer*, som likwäl nyss i *Warankhafwet* hos *Nestor*

welat se — Atlantiska eller medelhafvet, att War—iazi ej kan wara ett allmänt namn på alla, som bo wid Öster- och Norrsjön samt medelhafvet, utan att det måste utmärka en wis folkstam af Taphetiderne (Germaner *)), skild från Swear, Norrmän, Götar o. s. w. men granne till de förstnämde stammarne. Hwar i grannskapet af Swear, Götar och Norrmän kan Var—folket wäl med mera skäl sökas, än der landet hette Ver—und och Verend, och wi må tillägga, der kusten än i dag heter Var—an? Ty så kallas Blekinges hafskusten än i dag, särdeles den, der Runneby ligger **). Wi ha således ett Var— eller Ver—folk i n. w. Carlskrona, Kalmar, Werö och Söndköpings län — således just den ort, på hwilken Schlyter inrymmer "Smäländska folkstammen".

Nu weta wi, att agger, som Romaren nog läste liksom Grefken läste *áγγος* och wåra förfäder läste *akkeri* (ankar) och Ulfilas landsmänsläste *figgr* (finger), betydde i många språk, befästade med wårt, en uppkastad wall wid stranden, ett *præsidium*. I Angelsaxiskan betyder Wæring: en wall uppkastad mot hafswets wågor wid en hamn, hwarifrån namnet sedan kunde bildligt tagas, för att uttrycka lifwakt eller wallen framför en kung. Nuwarande Warewic hette fordom Wæring—wic, Wyringewic: *aggere munitus vicus*. Romarne öfversatte ordet med *præsidium*, då en *præfectus equitum* der hade sin stotion. N. w. Warwickshire hette fordom Wæring—wicscir: Grefskapet wid Wæringwic ***). Varankhaf kan således hwarje haf kallas, der man wid stränderne finner uppkastade wallar. Men klart är, att det både hos Nestor och Araber utmärker ett wist haf, och rimligast är då att antaga, det ett haf är i fråga, der wid War—iazi, ett Swear, Götars och Norrmäns grannfolk bor.

6 §. Isländarne efter Dylkar.

Wi fråga nu till slut: ha Isländarne alldeles tegat om Våringaland? De som kände vikingar, men också ett land *Viken*, ehuru Viking sedan blifwit ett ganska allmänt namn på sjöfarare, utan hänsende till utgångspunkt, ha de ej känt både Våringar och ett Våringaland, ehuru Våring sedan funnat blifwa ett namn utmärkande ett yrke, utan hänsende till fosterbygd?

*) Bland dese namnen hos Nestor förekomma inga Sklavens, hwilka dock bodde wid Östersjön, ty namnet *Liachove*, som äfwen förekommer då Sklaviska folken uppräknas och der betecknar Polackar af Sklawisk stam, utmärka möjlignis här Götiska folk under Polers wälde (t. ex. n. w. Schlesierne, hwilka den Schlesiske litteratören Hr v. Keltich anser wara af de Dyfse Gothenes stam.

***) Sjöborgs Blekinges Hist. p. 123. 1. "Blekinges strandbyggd kalla inbyggarne *Waran*, en lång och smal sträcka af de wid hafvet belägnade byar och hemman". S. 258. "Rottneby *Wara* betyder således den wärd, som ligger utmed stränderne".

***)) Bosworths Angelsax. Lex.

I Wilkinasagan, som infördes från Tyskland till Norge vid 1240, som bearbetats i Sverige, troligen under unionstiden, (vi ha 2:ne tyfiska bearbetningar) *), och som utgifvits på Isländska, läsa vi i 24 kap. . . . "Belint hinn agiatasti smidur, er Váringjar kalla Bolund" . . . 161 kap. "Þettleisur Danski hefur mark a sinum wapnum — —, er markad thad sem thyðskir menn kalla Elsendyr, enn Váringjar Fil, af gulli lagt." — 166 kap. "Sigurd Svein hefur markad sinn skiolld — — cirn dreki dockbrun — — er hann drap thann mikla dreka, er Verengjar kalla Fasni". Här af synes alldeles oemotfägligt, att Tyskarne, som författat Sagan, känt Váringarne såsom en särskild folkstam med särskildt språk och med särskilda sagoredaktioner. Sagan kanner derjemte Svithiod, der Belints fader får 12 hemman af sin fader Wilkin. Reigin, Mimer Smeds bror, skickas till Svithiod. Vilkinaland, Sagens stora monarki, innehåller Svithiod oc Gautland oc allt Svja Konges welldi, Skanoy, Sealand, Jutland, Vinland **) (Wenden) oc oll thau riki, er thar til hallda. Sålædes är Váringalandet, der Belint kallades Bolund, ett annat land, än Svithiod, Gautland, Skåne m. m. Nu är bekant, att Verland smed (i Svenska redaktionen af Sagan kallas han Wellandh och Weland) på det bestämdaste localiseras af folksägner vid Váringhall i sjön utanför Alletorp, der den stora stenen ännu kallas Verlands smidja, hwarest han med kung Alles dotter förföwar det däd, Tyfiska sagan låter ske med kung Nidungs (Nidads i poet. Eddan) dotter. Wallman har antecknat berättelser derom ur folkets munn, som vunnit Geijers uppmärksamhet i Sw. N. Hårder 1. p. 118. Nislungastatten är en i sagan vigtig egendom. Denne Verland smed spelar en stor röle i hela medeltidens sagocyklus ***). Han är jernets Deu minoris gentis, — denna metall, som infom efter Kopparen och fanns vara bättre till swård, än Koppar. Då i Småland jernmalm ligger ofwan jord och i så många sjöar och särskildt träfås i ymighet nära der Verlands smedja förläggas, synes det, som en man från Verland, Varlandet med ett swård af jern väckt stor uppmärksamhet i Tyskland, der man wäl då ännu blott egde Kopparswård. På roten af hans minne, synes Wilkinasagan ****) ha upprunnit. Wi återkomma här till, men drista redan anse oss berättigade, att uppgöra följande geographi:

*) Se Iduna X. D.

**) I Svenska redaktionen: Götaland, som nu kallas swarige (eller oc Vilcinaland, som nu kallas swarige, Götaland och Skåne, staland och sindlandh och all the rike ther til laago . . .

***) Wi sättna med ledanad i Arwidhsonka samlingen wijan, som citeras i Smålands beskrifning p. 122: Verland hette fader min, en smed war han så skön. Dotter het min moder, en kungsdotter wåhn. m. m.

****) Vulcanus-sagan, sagan om Jernbårarlandet eller den ort, derifrån man fick det bästa jernet.

I den förut anförda författningen om riksgata, äro Smålandningar och Virdar liktydiga ord. Småland utsträcker allmänt vida mer, än dess betydelse der är, då Virdalagmannen har Slandslagmannen jemte sig. Men detta kan ha sin grund i politiska, ej ethnologiska förhållanden. Som likväl ej Virdar måste nödvändigt vara ett lika vidsträckt begrepp som Smålandningar, vilja vi ej twista med den, som låter det blott utmärka de Tio Håradernas befolkning. Då Osmanni från ett Danstt Östrike grundlade ett rike i Irland, synes den Virdiska befolkningen i Smålands östra del ha till största antalet medtogits, derwid Östgötarne singo lätt wid att "utsträcka Östergötland ända till Birca."

Emellertid förså vi dock i denna afhandling med Virdaland (det folket åhystande namnet) det samma som Småland (den benämning, som afser det glesa bebyggandet af landet) och indela således

Virdaland (Småland):

i A) Slands lagfaga utgörande

I. Möre (Öthers och Wulstans Meore) med hufvudstaden Kalmarna, rikshannen Birka, åsven Birkenås och Kalmarnås fallad.

II. Tjust (Jornandis *Theustes?*).

Härunder bleswo tidigt förlagde härader, som äro (åtminstone 1—3) "kolonier från Varend".

1. Tweta. 2. Mo. 3. Wista. Kanste och fordom: 4. Wedbo. 5. Kind. 6. Ydre.

III. Oland (Öth. o. Wulst:s Eovland). Borgholms flott, säkerligen en uråldrig hufvudort (monne ej Biskopsätet näst Klerkeberg i seklet från Anskar t. o. m. Unne? sedan "Slands lagmans" säte?)

B) Väreuds lagfaga, utgörande

IV. Varend, 5 härader	} Dessa "Tio Håradar" hade i 12 seklet en <i>Legifer Verendia</i> , ännu i 14:de en Virdalagshämader.
V. Sinwed 3 härader	
VI. Ujudung 2 härader	

VII. Varan eller Blacmannernas land, (Saro) Pleichianernas (M. Brem.) eller B(1)ecinga—eg (Öth. o. B—s), torde en gång utgjort 2 härader i den Väreudiska lagfagan. Denna lagfagas hufvudstad låg i Sigfrids tid wid Wexjö; Blekingeska centralorten angifwes wid Luntertun, "Harald Hildetands r. sidens"; Sinwedens på Bolmsö ("Arngrimsfönernas hufvudort") och Ujudungs wid Swetlanda ("Betala.")

Under detta rike — Arabernas Varank Varingaland — hade legat och lades åter i K. Dlofs (den af Anskar döpte kungens) tid ett lydrife:

VIII. Gleswall (Bernstenskusten) och Reidgöotaland det transbaltiska) med städerne Seeburg, en Urbs regni, då Curerne innehade denna ort, och Urbs *Apulia* (Pilten? Polocz? möjligen Plinii *Abalus*.)

Detta allt var de Danstas Östriken, Ostmannernas riket, som i 9:de seklet blefwo så omythiskt bekante i England och Irland.

Vi böra här inifrånka vår special-undersökning till Vår-endslagsagan, särdeles de 10 Lärader och Tweta och Wista härad inom Kalmariska lagsagan eller n. v. Wexjö stift, ehuru vi förbehålla oss rätt att i helhet öfverblifva

7 §. Virdalafolk eller Smäländningar.

a) Namnets härledning.

Då ännu 1319 "Virdalagman och Smäländningar med honom skulle på Hälaved sin Konung möta, och tådeligen emottaga samt följa honom till Jönköping, der Konungen borde Virdar och alla Smäländningar sin ed svärja, hwilka efter aflogg ed borde följa honom till Junabäck", och detta allt var "efter gammal riksrätt och sedwänja af ålder", så är allt skäl att antaga, det Virdar, såsom ett liktydigt namn med Smäländningar, war den folkstams namn, som satt sig ner i de små landen. Tydligen har detta namn samma rot, som namnen Verend, Verund, Varan, Varank, Varing. VR är denna rot och fordrar således en grundligare uppmärksamhet, helst ett folks äldsta kända namn merändels är det äldsta historiska datum, som låter sig uppspara om samma folk.

Vi båtwå då etymologiens haf skall beträdas, wid erinran om de tåta skeppsbrotten wid des stränder, särdeles som wi wäl och kunna ha "owida vestimenta". Men låtom oss sätta ut från stränderna på djupet! Vi gå om bord på säker farkost.

Hallenbergs grundtanke i det lärda werket i 2:ne band de nominibus lucis & visus, är, att från de ord, som beteckna ljus och syn, hufwa språkets kärntrupp, som flolat uttrycka högre tankar, så småningom utgått, hwari han finner spår till en uråldrig cult af ljuset (solen). Ljusets namn i urspråket blifwer därför för honom roten till en oråfnelig fara af ord, som utmärka in-

*) *Abalus* eller enligt annan läsart *Abela* eller *Abala*, är ett af de namn, Plinius funnit gifne de Nordiska bernstensländerna. Ordet kan ha hämtats ur en phoenicisk författare, som så utmärkt ett Fog-land. אבילא דנ: Ab ilah är ett ställenamn i Phoen. skrifter. Beyder, enligt Gesenius, silva alta: djup Fog. Mon. Phoen. p. 385. Kan således likawäl uttrycka det ställe, der i Anstads tid ett *Apulia* låg i grannskapet af Dyfka bernstenskusten, som andra Fogsländer. *Abalois*, inbyggare i Nibelungarnes land (Nederland enl. Bar. Keiffenberg; ett *Abolois* finnes ännu i Nederland) torde och ha Phoeniciska språket att tacka för sitt namn.

telligensen och dess verkfambhet på jorden. Från $\gamma\iota\sigma$: *Ur*, ur hvilket ord han finner så många Österländska ord under solculten utgångna, uttryckande en jevni uppmärksamhet på solhuset (or, ur), anser han att i svenskan "bli war(se)", roten till be-war-a sig o. s. w. har härslutit. Fr. Beramann *), Professor i Straßburg, upptager i sitt *Glossaire labiale avec R*, VaRa såsom en rot för en mängd ord, som beteckna för-war-a sig, egentl. utsträcka sig öfver. Man har deraf $\gamma\iota\sigma$: stad, befäst ställe i ebr. *Bag-ic*, stad, i grek. ja t. o. m. var i vårt örngotts-var, så väl som i *βλε-ραρον*: ögonvar eller ögonlock ent. Ihre. Häraf härledes mannens namn och förvaringsdygd, såsom väpnad, i en mängd från Östern tydligt utgående språk: Skyttiskans *αιος*, hvilket ord Herodot förklarar med *αψη* **), latinets *Vir*, virtus, italienskans *Bar-one*, virtu. spanskans *Var-on*, virtuos, franskans *Bar-on*, vertu, gotiskans *Vair*, plur. *Wairo*s, gamla högtyskans *Wër*, *War*, *Waer*, *bar*, *baro*, t. o. m. Gaeliskans *Fear*, ***) plur. *fir* — allt betydande man, helst en friggande. Isländskans *Ver*, plur. *Verar*, *veriar*, *virar*, *firar* betydande man, bebyggare, försvarare, är tydligen samma ord. Deraf bildades Römveriar: Rømerste män, Vikveriar: männen i Viken, Gautverlar: götamännen, Skipveriar: Skeppmän, Skepp(v)are, burgvare: borg(v)are. Vi ha ännu Fyrkveriar: kyrkans män (i Skåne), *Var-ulf* (*Αυκωνροωτος*), i lagspråket *Ver-geld*, mansbot. Det synes som om twenne språkstammar, en der farlen hette man, en der han hette ver, funnits till inom Sverige, den ena spridd, der wi träffa Södermanland och Westmanland m. m. i *Wanhem*, den andra, der wi träffa *Var-an*, *Ver-und*, *Ver-end*, *Vir-dar* i Virdalands. Vi ha redan wisat, att Våring, Barangoi, Varègues hörta till samma ord. Det spriddes t. o. m. in i Sklawiska språk. Ihre anför Finiskans *Ver-hon* och Lappskans *Var-jesam*.

Virdar är tydligen ett härlede ord från *Vr*. I Slosa-

*) *Poemes Islandais (Voluspa, Vafthrudnismal, Lokasena) tirés, de l'Edda de Sæmund publiés avec une traduction, des notes & un glossaire par J. G. Bergmann, Membre de la Société Asiatique de Paris*, Paris 1838, förmånligt recenseradt af den fränge granfaren Labitte i *Revue des deux mondes*. Oct. 1840. — ett arbete, hwarpå Jul-s Hörf. anser sig böra wäcka sina landsmäns wälförtjenta uppmärksamhet. Af grundlig forskning möta många spår, om och t. ex. hypotesen om Eddisla qwadens ålder måste förefalla oss mindre förswartlig inaf en utbreddare kändedom om Scandinaviens Historia. Hörf. hembar litwål upprektig tacksigelse för det förtjenstfulla lärda werket.

**) *Αιος* (d. å. FAIOP) *καλονσι τον ανδρα* (d. å. FANHP: *αψη*). Vaner är ett mannanam för en Nordisk folkstam. Vir uttalas i Warend som Voior. (Wirstad = Wojorstad, i Finweden Wajorstad.)

***) Deraf Cæsars *Vergobretus* (Lib. 1: 16): *Fear go breath: Vir*, qui judicet o. d.

riet till Normals saga öfversattes Virdar med homines magnifici honorati. I Sagan läses: varat virdar stærri: gifs ej en i värde större. Det antages som genitiv af det feminina vird = virdt = virdning: honor: således samma ord, som å runstenen n. 146 i Bautil, 378 i Lij. R. U. läses: mun lifi mit iki miri x virtha. Månne ligga med icke mera heder (d. å. Modren kunde ej resa en ärofullare minnesvärd öfver sin enda son). Dñian som har fear: man, har fearde (Birde) manlig. Enligt dessa grunder betyder Virdaland: Irans, manlighetens land = Manhem. Dock kan namnet vara mythiskt.

Har Hallenberg rätt, att från det ebr. Ur härleda en mängd svenska ord och kan ingen twifla, att Ver utgått i Europeiska språken såsom uttryck för mannen, så komma wi ihåg, att ej blott (Urim kunnat bli i plur. excell. ett namn för ett manligt orafel t. o. m. rådfrågadt i rättegångsmål, enl. Gesenius), utan som Ur förekommer feminint hos Job, följer att ett qwinligt orafel (Sieriska) borde uttryckas med plur. excell. ורד, der wi ha Eddans Urda, den Angelsaxiska mythens Vyrde, gammalsaxiskans Wurth.

Att Urdan ej blott inom Skandinavien war ett qwinligt orafel, en Sdets Gudinna, sinna wi af ordspråken i Angelsaxiskan: "Me that Vyrd gewaft": mig har Urdan (Nornan) det wåft. (Man erinre sig, huru Geijers Biking "hörde Nornorna verka sin wåf i den storm genom rymden flöt.") "Ewa him Vyrde ne gesraf:" Så skref honom icke Urdan. Shakespeare kallar Parkerne the three Weirdsisters. Och wid första inseglingen i Mörkums å, kom man till Urdarshult (i äldre skrifter, enl. Smål. Beskrifn.) nu Urshult, der en källa kallas Urdarbrunnen, ännu en mineralkälla, det enda antiquariska spår i Norden af denna i Völuspa så märkwärdiga brunn. Enligt Eddan stodo wid den brunnen 3 Nornor, (Parcæ: Weirdsisters), deraf den första hette Urda, utan allt twiswel Germanernas Wurth och Angelsaxarnes Vyrde (så ha wi Ulf af Wolfe, ull af Wolle). Mer än ett namn wittnar här om "de tre". Derom mera längre fram. Här synes Wärend's, om än ej Virdalands äldsta hufvudort hafwa warit. Hwad är wanligare, än att ett lands namn utgår från en sådan ort? Och af sin cult blef ett folk ju ofta benämndt? Namnet ver är spridt i hela Virdaland eller Våringaland. Waringshall är "den beryktade stenen" på en ö nära det ställe, der man låter den kungen ha bott, som i gråaste forntiden gaf Wärend'sqwinnor sin lika arfsrätt. Här hade, som wi nyss nämnt, smeden Werland sin smedja, förrän han måste fly efter ett kärleksäfwentyr "med K. Alles dotter." Vänlanda ligger i trakten. Så synas Vireda socken, Viredaholm, Vireda by i Wi(?)sta härad, der thinget wäl hölls på den Wi(?)singss, der kungaborgen sedan träffas, *) erinra om slägtkap med Sdmlagstäl-

*) Att ett sljud fanns i th kan en hwar begripa, som wet att chylif

låggets Virdar. Vid Kalmar ligger Vårnanås, ett Vår—nås ligger nära Berkenås i Klå(r)keberga socken, der wi anse Anskars Birca böra sökas. Virum, Virbo, Vireqvarn, Versjön o. d. namn träffas midtemot Slands Norra udde i Småland. Will man sedan erinra sig, huru r wanligen smälter bort i småländska uttalet inuti ord framsför en consonant t. ex gå'an = gården, sjä'nan = sjerman o. s. w. så blir all anledning, att härvid erinra sig Wi(r)d—stern, Wi(r)slanda, Wi(r)sejjerda, ja ipsissima Wi(r)slanda, soljaktligen det widtberöftrade Wi(r)ter—namnet med sitt Wi(r)landshärad *) en blekingst koloni uti norra Skåne och sin Witanahed, hwaraf man gjort Witalahed, men som enl. Geijers anm. är en gen. plur. i bestämd form: Wi(r)ternas ed, öd, land, således = Virdaland, således landet, der folket dyrkade Vyrde, Urdan, Odets Gudinna — den högsta och mäktigaste af Gudamakter, *Deum mater* på Bernstenskusten, enl. Romeriska uppgifter, Latona i Hyperboreerlandet, efter Grekiska, Diana, så öfverklagad i de äldste Tyfka och Franska Missionärernas skrifter, hwilken, som der påkläs, en tredjedel af werlden ifrigt dyrkade **) — en cult, som också längst bibehållit sig och som ännu har djupare rötter i folktron, än alla Eddans gudomligheter. Wi så derom framdeles upplysa.

b) Språket.

En stams språk i sin helhet, ej blott des namn fordrar granskning.

Wi wilja om detta Virda folkstammens språk yttra oss i all enfaldighet. Således lemna wi nu både Sanskrit och Assen och blicke allenast till den på andra sidan germaniska hafwet liggande kust, då wi söka den folkstams hem, som wi finna utspridd på denna sidan, i n. w. Bleking och Småland. Som både Swear och Götar och Danstar äro lika wäl Germaner, som Virdarne, så kunna de sinsemellan ej åtskiljas genom det som hörer till det allmänligen germaniska, ware sig i språk eller skelett. Finnes i sednare hänseendet någon utmärktare olikhet, hoppas wi, att Prof. Nilsson skall, under fortgången af sina forskningar, sedan han lärt känna Schlyteriska åsigtterne, bäst kunna utreda detta. Det allena må anmärkas, att Virdaboarne i allmänhet synas mera långlagda (Dolichocephali), än t. ex. Slättbo-Skåningarne. Wi fästa oss nu wid Virdaspråket och blott wid det mest framstående i det samma.

och lik är samma ord. Wi tillägga blott att Byzantinernas *Τοδο* gaf althochdeutsch. Kōza: Götar.

*) Således möjl. också Vi(r)d—rif d. å. Virdakungen, son af en Berländsk man i Fernlandet. Se p. 38.

**) Guldsmederne i Epyesus antogo, som bekant är, att hela werlden dyrkade denna Gudomlighet.

Ett allmänt germaniskt drag i Virdaspråket må först anmärkas. Det är schibbolerande, såsom det motsatta kuffspråket, då Götarnes och Swearnés språk är sibbilerande. Då Tyffen säger Schwedisch, säger Blekingsbon och Virdasolket Schwenck, Götten Swænster, men Isländaren, hwars språk Danskar och Swear erkänna som Usamålet, hwilket de anse ha varit deras faders, säger Sönst (man mins Dlof Sönski d. ä. Swenske.) Så säger Tyffen geschwärtter, Blekings- och Virdasolket Schwärtad, Götten swärtad, Isländaren Sortadr (Danskan har ännu qwar sort). Wi se en wäg, som sjunker ju längre den aflägsnar sig. Virdaslammen säger ännu ifrån det man kommer in i Bleking tills man hinnet den Götiska folkstammen: Schwen, schwärd, schwin, schwans, schwälja, schwag, schwal, schwika, schwär, schwälla, schweda, schwafwel, schwäswa o. s. w. *) Men ej blott det tyska schibboleth möter öfwer allt, utan och, som wi redan anmärkt, det engelska uttalet af w. Virdabon säger wha? whem? whit, whalf, whalfist, whar, wharf, wherken, whaf, when, whete, whi, whizla, whina, whirwel m. e. o. uttalar så alla ord, som i Swenskan skrifwas hw. Deremot uttalas, w, der det skrifwes utan aspiration, såsom wi nu i Swenskan uttala både det aspirerade w och det icke aspirerade: t. ex. i sju vecker: Jag har en sådan wärk: se åt wäster: ett laß wed. Detta förut ansörda uttalet af det aspirerade w synes ha wa föränledt Gibraldis Cambrensis att anmärka, det de Östmän, som kommo till England, ej egentligen talade dönsst tunga. utan en corrumperad Sapsk dialect **). Virdastammen utmärker sig och genom sina diphonger: oi i den östliga och ai i den westliga delen (Finweden) af de Tio Häraderne.

Tyska	Virdaspråket		Swenska
Ein	Ojn,	Ajn,	En.
Meiner	Mojn,	Majn	Min.
Meinung	Mojning,	Majning	Mening.
Schleim	Schlojm,	Schlajm	Slem.
Weizen	Hwojste,	Hwajste	Hwete.
Wein	Wojn,	Wajn	Wen.
Feist	Fojst,	Fajst	Fet.
Heiß	Hojt,	Hajt	Het o. s. w.

För att rätt inse likheten mellan begge kustfolkens språk wid Mare germanicum bör man jemföra tyskan, som strefs på sydusten i medeltiden och som ännu talas bland tyska allmoagen, med Virdaspråket. I diplomer från 15:de seklet läses: Wij Bischof... betugen openbar, dat Wij met medeweten verlehen den Hoff tho ewigen tijden mit Strande und strome, mit elven bosatten, de Molle und dat dorp ic. Wij — — setenn up deme Slotte,

*) Deremot felas i Virdaspråket stundom ett F, som Swenskan har, n. b. då det samma felas i Tyskan, t. ex. att fulla (sollen) att skola.

***) Geijer S. F. Håfd. 1: 363.

mit (be)ruden mode updroch if sampt mit de Erbar Man den ne andere Ritter to des Slotes behoff. Annu 1498 fress på Rügen: Wij Priorissa to Berg bekenne, dat unse undersate in synem gude un erwemark — — — I ett R. Christian I:s diplom af 1466 heter det: ock scholen alle desse unse Erwen apene Schlöte und Börge. Dck schall de erbemelte broder alle de breefe, de Wij ehm besegelt hebben, laten unversumet und blywen unse Schlöten . . . I Widaspråket heter det ock så Schlöte och Börge. I Grimms Tyska Sägner, antecknade på folkets dialect, läses störcede sik — löp dermit nå huse — fårde (futterte) — flitigste — öwer — då — ropen — bliwen — jörr — nu past upp, wenn ik in water slæe un et kummt blöt, dann mot ik weg, kummt mjalke . . . He slög int watter, då Kwamm kene mjalke. (p. 280). Man jemföre vidare ur tyska fornskrifter, anförda hos Grimm: hetan und suartan helliwiti (Alt Sax.) eller hellebite (Angelsax.) in asgrunde gån (p. 564. 465). Tod ferch. grimme, Jemför Kyrkgrimmen i Wärend, den först i Kyrkgården nedlagge döde. De Tyska Påskkäringarne anlagades ha abrenuntierat från Christendomen med dessa ord: "her trede ik in din nest und verlate unsen Herre J. Chrest", eller: ik fate (fattar) an disen witten stol und verlate unsen Herre got. (p. 608) Teigtrog (degtråg) p. 610. ic. Prof. C. Fries har anmärkt, att de Smäländska folknamen på wexter ostare öfwerensstämma med de tyske än med de swenske. En Tysk förstår lätt hwarom fråga är, när han hör omtalas jordbår, Frösen o. d. men icke, då der talas om smultron, lingon m. m. Till ett ytterligare bewis för den närmare slägtskapen mellan en mängd ord uti de begge Östersjökuftspråken, än mellan dessa ord och deras motsvarigheter i den swenska landskapsdialect, hwilken hufwudstadens läge och de första fristfällarnes, särdeles Bibelöfversättarnes Södermanländska och Merikeska har upphöjt till grundläggning för vårt fristspråk, wilja wi slå upp, såsom inför nyårsnyet, i ett framför of liggande nytt lexicon och se till, om ej folkets språk i Wärend har beslägrade men i fristswenstän oantagliga ord. Wi låsa Schweiß (blod) och minnas schwett korf (blodkorf), schwetren (wid slagtning: blodet), Schlabben (spilla på sig) — schlaba; Schlang (smärt) — schlankig; Schneiden (afqwista) — schnåja; Schnuffeln (tala i näsan) — schnuffla; Schöpfe (ett kärl) Koffa, o. s. w. Så torde det utfalla hwar helst man gör försöket. "Gif mig en schweg", hörde wi nyss en Smäländning säga, som uppsatte en gårdesgård, och wille ha en gren (Zweig); hwarwid wi woro fullt öfvertygade att uttrycket ej war ett fremmande ord i folkets språk. Men will man utförligare gå till wåga, så bör jemnförelsen ske med plattyskan (nedertyskan uppstigen till fristspråk (Holländskan) samt angelsaxiskan (man wet, att Anglo-Saxarne kommit från Östersjöns södra kuststråkor). Wi twisla ej, att dessa språk bättre kunde endels för-

stäs af Värendsbon, ön Isländskan, hwilket språk gemenligen ontages, såsom ett gemenligt fornspråk för alla de Skandinaviske folkstammarne. Denna mening torde wara "lösjordader", sedan andra "monarchier" börjat ramla. Då en Öden antogs som monark öfver hela Norden, påskade blott att ge hela Nordens befolkning ett språk. Men när ej ens "Dan och Nore och Swen" längre så regera sina tre riket i fred, torde Isländskan ej längre kunna påräkna att oundersökt helgas för ett allherrskande s: råk från Roskild och Kalmar till Midnattssolsbergen ofwan Torneå och Hekla på Island.

En *lingua Theotisca*, skrifwen wid den tid då Bräwallas slaget stod, således ungefär wid den tid, då våra Eddasånger anses ha fått sin närwarande pregel, må ett ögonblick bemärkas. Man jemnsföre (ur *fragmenta Theotisca versionis antiquissimæ Evangelii Matthæi*, ed. Masman, Wien 1841): :nim diin betri enti ganz za dinemo hús (an—namma dino bádd och gånnga till dino hus): forlazzeno dhir uuordant dhino suntea (förlåtna warda dig dina synder): frambringit — niderfeal — framtragan — framadi — grapehus — snelheit — Brutigomin o. m. s. och Anglo-saxiska: t. ex. Disceop seyl bebeodan tham mæsepeystum that hie beodan tham godes folce that hie sunnandagum and mæsedagum godes cyrican georne gefecen med språket i Virdaland t. ex. Bestöpp sa beboda Mæsepresten, då han bödar Gus fólk, då de söndaar å mæseadaar Gus tjörke gerna besöka. Detta kunde ju ännu tagas för en corrumperad Anglo-saxisk dialekt. Huru mycket begriplicare är ej för oss detta gamla tyska och detta Anglo-Saxiska språk än den Ulfilas, som man nästan räknat till vår litteratur. Man pröfwe sin språkinsigt t. ex. på Joh. 6: 10 i Ulfilasiska Evangelierne: Jth eig at hauja managama wis andin in thama stada tho filusna anakumbjan gata widedem fimf thunsundjós waire inuh qwinóns jah barna. Men ej blott "Götiska" är swårare för oss att förstå än de språk, som talats på Germaniska sidan af Östersjön såsom forntyskan, plattyskan, angelsaxiska. Isländskan må af den olärde jemnföras. Wi anföra det ställe, som nu föll upp, då wi slogo i Edda Sæmundar hinnus Fróda:

Litilla sanda,
litilla sæva;
litil ero goth guma;
thwi allir menn
ur tho—t iafnspacir;
hol ber avld har.

Små äro sandkornen,
små äro wattendroppar,
små menniskornas tankar.
Jse wordo
jemnwisa alla.
Swart sekel blott bår en man.

Savamal 54.

Hufwudsaktigen wägleda af den goda inledningen till *Vocabularium Værendicum* af G. O. Syltén Cavallius (Ups. 1837), må wi anmärka ett och annat rörande uttalet.

Vocalerne uttalas:

- a än som ä. Fäll (fall, frigidus, Angels. cealb); än som ä. wärj (warg). Annars som a. artig (besynnerlig).
- e än som i. iß (ek, tyska eiche); oftast som oj, i Finweden aj. Se ofwan. — än som ä. nådan (nedan, U. S. neath).
- i ofta som e. qwena (qwinna. Alem. qwena U. S. cwen). Diph- tongiseras ibland. hiat (hit. Så hiar i Platt. Grimm D. M. 28.)
- o i början som u. ulöka (olyka, sax. uniluck); äfwen annars fu- gel (fogel U. S. fugel. Afwen som ö. öpp. Wi erinre, att lauf . . i plattyskan heter löp . . Gr. D. M. 280; då auf wäl mände heta öp.
- u wanligen som o . . ongen (ugnen. U. S. ofn. Ryfharne, som torde af Baregerne lärt uplåta ugnar, kalla en bylit ogen, der wäl ett ng hörs i g så wäl som i deras namn, hwilka kom- mo från Waranl. — U uttalas annars äfwen som y. djyp (djup. U. S. dypa, djuphet; någon gång som ö. tønn (tunn. U. S. thyn).
- y wanl. som ö. Söster (syster. U. S. Suester.)
- å ofta som a. aker (åker. al. aker). såsom au i wiså orter. gau (gå. Tyska gehen), stau (stå. Tyska stehen). I andra ord som ö (uttaladt såsom i brö — bröd). lö (lä. I plattyskan: lög — slog. Grimm. D. M. 280.)
- Wid Consonanterna må anmärkas:
- d hörs ej i uttalet mellan Vocaler: hiet, idet, som härledes af U. S. hydan: bölja. Ej som enkelt i slutet: må (med); ej efter en consonant t. ex.: håra (hårda) är.
- g än mellan vocaler som j. wåjen (wågen. Engelska way). än som w. Krawe (frage neml. taga någon i fragen. Goth. craw. deraf crawate af craw hals och wad klåde.); skåwen (skogen. Engelska shaw, härledt af U. S. scawa: skugga.). Hörs ej i slutet: allri (aldrig).
- h tillkommer stundom. hiet (ide. hydan. Se ofwan.) Zors (Örs i Rimchrön. och Gamla lagarne. U. S. hors. häst el. sto.
- j wanl. framför e i Upland ic. Jerker, jer o. d. är borta här. Preß. er.
- k hörs stundom ej mellan vocaler: sulle (fulle. Tyska sullen). Ej eller alltid i slutet. å! (ack. Så nå för nach. Gr. D. M. 280.) . uttalas stundom som j. . sjogge (skugga. eller scawa).
- ch tillkommer mellan s och w i ord, som så stakwas i tyskan. Se ofwan.
- i ingår ofta af wälljud för r gäl'n (gården). Så i många land- skaper.
- n fördbubblas och grannconsonanter bortkastas. mennre (mindre. U. Minnira).
- r hörs sällan tydligt före en annan consonant t. ex. så'das (sår- das), sjä'de (sjerde). Se ofwan om Vi(r)tala, Vi(r)drik m. m.

f på samma sätt: plaf (plats: Engelska place).

v uttalas stundom som b. Botum, Botera (Botum, Botera. Runan B gällde för b och v.)

w uttalas likt Eng. wh, der wi skrifu hw.; men som w der wi skrifu blott w. Se ofwan.

Det anförda torde göra tillfyllest, att wisa den i slika ämnen hemmastadde, att Virdaspråket sannolikt har talats under samma tid med ett germaniskt språk, nb. sednare än Isländskan d. ä. Norræna: d. ä. Sweaspråket. — Kanste förmå wi härmed och wäcka håg för utförligare undersökningar, huruvida ej Angler och Saxare i den tiden bodde nära det tjäll, derunder Virdar och Germaner talade samma modersmål. Hwarifrån dessa Germaner af Nedertyska språket kommit till Östersjön, så wi upplysa i följande kapitlet.

c) Virdarunan eller Virdarnes skriftecken.

(1). Ursprunget.

Wi se att upptäckten, det lika verktyg finnas hos wilbarne, som desse jordsynd, wi uppletat jente urnorna i våra fäders grafvar, blir för många ett bewis, att våra fäder befunno sig på samma linea, der Eskimäerna nu äro, tillä de allsmåttige, likwäl så föraktade, munkarne i en blink införde allt med den latinska mesan i landet — bokstäfwer, jern, hus, lagar, ja allt hwad prifas kan.

Under det opinionen utom häfdateknarnes lilla hoy tager en slikt wändning, är högst äfwenlyligt, att framtråda med en motsatt öfwerlygelse; men det måste ske.

Wi så längre fram upplysa, att der är på urkund grundadt skäl att antaga ett phoeniciskt nybygge i Norden, 120 dagars sjöwäg ofwan Englands södra udde, anlaggd 500 år f. Chr.; wi så då meddela uppgifter om en Greks besök af ett dylikt på en Nordiskt Kust ett sekel derefter och hwad mera som sprider ljus öfwer denna fråga. Att dessa Phoenicier skrefwo år wist: att de såsom handlande måste utöfwa ett bilbande inslytande på sina grannar, war oundgängligt. Kunde de sprida bokstäfskrift ut på Östersjöskusten?

Ho kan neka det möjliga? Men hwad swara urkunder?

Nembert skrifer: — *cum litteris regia manu more ipsorum deformatis ad Serenissimum reversi sunt Augustum.* I gamla Nsw. Thån tidh Gudz thånare Ausgarius oc hans Kompar hafde warit i Swerike halstannat aar, tofwo the sanna bewisning oc Konungslens bref, som han incipladhe med sinne eghne hand oc foro sua ighen til thån ärliqha Förstan Kaysar Lodovicum. Noten i Upsalaeditionen är "wis i sitt sinne." "Deformatis" (med bokstäfwer wanformade af den kungliga handen) betyder "formatis". Bokstäfwerne habe blifwit formade af Missionärerne sjelfwe och så wanforma-

de genom ett kungens monogramm. (Betyget blef på detta sätt bra sjelfgifwet!) Slika teyförbättringar kan blott fördomen föranleda. Wi ha redan anmärkt att ett bomärke wäl ej kan wanformas; ty hvilken form det än har, så är detta råtta formen. Nu wera wi, att redan år 641 Sclawiske Chrobater kunde teckna namn under ett bref till Päsven. Kejsar Heraclius intygar, att Sarmaterna hade en egen skriffkonst. Men Sclawernas äldsta skrift kallas Runwiga och de inskrefwo sina tankar i boktrådsRifwor, liksom Waregerne gjorde inför en Arabs ögon. Skäl är wäl ej då att twifla, att Sclawerne hemtat sitt Bokwett från en stam, som talade Skandinawisktgermaniskt språk? Men likwäl skulle lärarne ej sjelfwa kunna (och der till en Runinc, hvars namn härledts af Runna, och som, enl. Riksmal, skulle Runna just runor) hwad de mäktat lära Sclawer! Skulle så de råe Sclawerne Runna runor, men ej de Skandinawiske Wareger (Warantsboar), hwilka de hämtade att upphysa sig?! — Monne annars runophorbie, tillämpad R. Björns rundref till Kejs. Ludwig, ej har sin grund i willfarelsen, att tänka sig Birca i Swearike? Ut Upsalarunorne, inhuggue på runstenar som snart sagdt en hwar kan läsa, äro yngre och öfwerhufwud ingå i Christna tiden, har warit oemotlägligt, alltsedan kritiken upplyste sitt hufwud. Somliga ha derföre antagit, att runorna in toto & tanto tillhöra sjelfwa öfwergångstiden mellan hedniskt och Christet tidedwarf. Andra ha wäl funnit det orimligt, att hedniska skrifftecken just då skulle bli använda med besked, när man lärt känna de Christnas, om de förre nyss förut uppsunnits och således ej tillhörde folket i förchristlig tid.

Dredan har sin mesta grund i det antagandet, att Upsala skulle vara all Nordiskt cultus och culturs urkälla. Fast Swearikes bebyggande är yngre och de runor, hwilka der användts, således kunna vara just de, till hwilka phoeniciska karaktererne hunnit utveckla sig i det sista hedna tidedwarfvet, följer ej deraf, att, der ett äldre bebyggande stett, äldre runor ju icke kunna finnas.

Wäl twiflas om Runemo-inskriptions grund i natur eller konst, men som lika karakterer, med de der ur binderunor uttagna, finnas annorstädes fring Östersjöns stränder, beror vår undersökning ej på läsarens opinion om Runemo. *)

*) De som anse Runemo-figurena som menniskowerk, torde lägga framför sig Gesenius Monem. Phoen. och Runemo og Runerne af Finn Magnusen, Tab. 2.

Men antingen man antager eller förkastar Runemo-slingans runor, antingen man högaktar försöken att lösa binderunor, eller anser dessa försök blott såsom en de lärdas lek, så kan, efter de forskningar, W. Grimm, Finn Magnusen, Sjögren, (Ryska Col-legal-Rådet) m. fl. anställt, sammanhållna med Gesenii, Åkerblads, m. fl. ehuru dessa 2:ne forskningsfloder hittills gått i parallela linier, den öfvertygelsen ej längre utblifwa, att runorna woro det nordwestliga Europas förchristliga skrifttecken, att de hwarken nedregnat från skyarne eller upptänkts i Sigtuna eller kommit från Asien öfwer Siberien, utan att de äro en föga förbråkad efterbildning af de nyare Phoenciers och Celtiberiers bokstäfwer, hvilka woro systrar till de grekiska bokstäfverne: således uppkomna på bernstenskusten, der phoencierne bestämdt bedrefwo handel och derifrån utspridda på Wendiska kusten af Östersjön, äfwen inåt Tyskland, i Frankrike, England, Danmark, inträngande på Norska, westliga och södra swenska kusterna, på Island, i den Skandinaviska kolonien i Ryssland, och i Estland och i Lifland, ja in åt sjelfwa Siberien. Men med phoenciska handlens förswinnande, med Tyri och Sidons och Karthagos förstöring af beprisade Greker och Romare, förföll denna äldsta kultur i det Nordwestliga Europa, och sjelfwa bruket af dessa skrifttecken synes öfwerhufwud bibehållit sig blott såsom en trollkonst, hwilken de Christna missionärererna måste söka utrota. Ungefär

-
- S. Temnför Ges. Tab. 1. Phoen. rec. det tredje. Tab. 2 Celtiber det 3:dje. Tab. 5 Palmyren. det 5:te 7 och 8. M. pag. 293. 1 G.
 i Ges. Tab. 2 Celtib. det 2:dra, Tab. 5 Palm. det andra i, Sasan. alla och 8. M. p. 294. 2 H.
 l Ges. Tab. 1. Phoen. ant. det 6:te, (som stupruna), Græc. ant. det 3:dje. Tab. 2 Celtib. 2:dra Tab. 3, Hebr. 2:dra. 8. M. p. 295. 3.
 t Ges. Tab. 1. Phoen. ant. det 3:dje Tab. 2 Celtib. 1:sta 8. M. p. 295. 4.
 e Se i. Imfr. i på Carpentoractensiska stenen Ges. Tab. 4. det 5:te.
 f Ges. Tab. 1 Phoen. ant. 7 det 6:te 8:de Celtib. 1:sta. Tab. 4. 8 det tredje på Carpent. stenen. 8. M. p. 296, n. 6.
 i, se ofwan.
 n Ges. Tab. 1. phoen. ant. 7 det 8:de och 9:de; Tab. 2 Celtib. Tab. 3 det Hebr. 7, det 4:de. Tab. 4 Carpent. stens 7 det 2:dra 8. M. p. 297. n. 8 & 9.
 xi. Ges. Tab. 1 Phoen. ant. 7, 5:te, Tab. 2 Celtib. 1:sta Tab. 4, 7 på Carpent. stenen det 3:dje. 8. M. p. 297 n. 10.
 F Se ofwan.
 t Se ofwan.

vid den tid, då Phoeniciska culturen försvann i västliga Europa, blifwer likväl en lärd Schola med runor och sånger anlaggd högst uppe i Norden vid Mälaren. Derifrån kom denna fornskrift åter ut i werlden, ehuru den först kom ut till folket såsom skrift, sedan man genom Christendomen lärt att hvarken så högt värda eller frukta den gamla hedniska trolldomen — skrifkonsten. Klart blifwer, att de runkunnige "Asarne", som kommo till Svealand, och om hvars ankomst så mycket underbart berättades, undantåg med de Phoeniciskt-Celtiberiske skriftecknen, innan desse blefwo så många som runorna hos Isidorus Parisiensis, Trithemius, Hrabanus eller i Codicib. Exoniens. Vindob., Sangallens. &c. Upsala-runan må således, om man vill, anses för den äldsta i Norden. Men offentliggjord, inbuggen i stenar, är hon dock vida yngre, först utkommen under en af otro på sin hednactu't utmärkt tid, som är öfvergången till och begynnelsen af den Christna eran. Deremot har ett vida fullständigare runalfabet utbildat sig och funnits på Sstersjöns och Westerhafwets kuster, slitigare användt i forntiden, helst runeböcker t. o. m. i Frankrike woro att uppbränna och runstenar för Conciliet i Nantes att utrota *). Denna fullständigare runraden har varit känd i Virdarike. Wi ha 6, (åtminstone 2:ne) stenar i Bleking, der den allena användes. På en Slands, en Wärend's, en Finwedens runsten träffas dessa runor, mer eller mindre uppbländade. I Danmark ha ur jorden ganska många slika runskrifter framdragits; några i Norge. I hela Swearike finnas blott 3 stenar med dessa runor — Liljegren kallar dem "främmande runarter. Wi drista således tala om Upsalarunan (Swearunan) och Virdarunan (Danarunan) — för forlheten skull så benämnda.

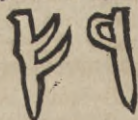
Låtom oss jemnföra charactererne på den Carpentoractensiska stenen, som kommit till Marseille såsom det tros från Egypten, samt de Phoeniciske och Numidiske eller nyare phoen., Celtiberiske **), Blekingiske, Runemo: och Upsala-runorne.

*) Finn Magnusen skrifwer i ett bref af d. 3 Dec. 1813: Ogsaa et Hollandfke Udtoz af R. og N. er udgivet af de Herma og har givet anledning til antiqvariske Undersøgelser i Nederrlandene, der allerede i Nord-Brabant høves fra en ældgammel Steensætning, framdraget en ud — og invidig med Runer og Hinderun'er bitergnet Grawurne. Fra Angeln har jeg ogsaa erholdt Esterretninger om mange, men des værre! i lana Tid mestendels upaa agtede og derfor efter haanden ødelagte Runeindskrifter af de ælste Arter, paa større og mindre Stene — — (Føljer så afteckning af runor 3 tum höga af äldre former, funna på stenar, uppgrädda ur höggar i Jutland.)

**) Celt-iberier bodde i n. w. Artagonien, måfste att friga både med Karthagineser och Romare. Deras runor äro en länk mellan de Phoen.-Num. och Runemo-Runorne. Alla dessa runor, utom de Upsaliske, gå efter reglen ifrån höger till wester.

Garþ.	Phoen. Stumib.	Getiber.	Blefingfa.	Runemo.	Upl. runor.	
★	F	z	Y	Y	Y	f.
	Δ	Δ	DM	P	þ	th.
ʀ	P.R	P.R	R	Rʀ	Rʀ	r.
ʀ	Y	K	<	Y	Y	g. F.
H	H	X	H	X	*	b.
S	S	N	ʀ	h	ʀ	n.
ˆ		I	I	I	I	i.
ʀ	4	3	z	H	H	s.
ʀ	ʀ	ʀ	T	ʀ	ʀ	t.
ʀ	ʀ	<	ʀ	ʀ	ʀ	l.
ʀ	4H	z	Y.P	Y	Y	m.
ʀ	7		U	S	U	u.
ʀ	9		B		B	b.p.
X	X.X	AXM*	*	ʀ	ʀ	a.
U	O.O.O	◇O◇	X	ʀ	ʀ	o.

Dubbellinierade figurer förekomma ock i Phoeniciskan: t. ex. Man. Phoen. IX Citiens. 2 B. f och th.

Jemnför dermed bylika å runstenen i Bautil; t. ex. n. 1095 och fig. 3 å Tab. XII i R. og R.

Med bokstäfverne kom bruket att äfven inbugga dem i klippor och stenar. Efta irreguliera som Runemorunorna äro, funer

man de phoeniciske stenristningarne. Man jemnföre t. ex. Numidica III & IV hos Gesen. med. Tab. 1 hos F. Magnusen, än mera Tab. IV fig. 3 inkriften på kanten af en grasten wid Tuzbaslodens myning i Siberien. (Må någon med Gesenius wid sidan försöka en lyckligare läsning än Pallas'!). Graststenar pryddes förnämligast med inkrifter, och stilen i dylika inkrifter hos Phoenicier och Skandinaver öfwerensstämmar undrånswärdt. Man jemnföre:

Nära Tunis finnes en sten (Ges. p. 187 & 459) der man läser: (Tuggensis) Stenen är Ma-olani, Jophischats sons, Konungens Banasas sons, af Banasa Toborams dotter, Abd-Mocarthe furstens sons, Aebeds sons, Jophischats sons, Konungen Schalgi sons, Carsachals sons — — — . Rest åt fadren af tacksam son.

I Sandshö socken i Småland läses å en runsten: Urinward låt resa sten denna efter Zaka fader sin och Zeru fader hans och Karl hans fader, Zari hans fader och Thiakr hans fader och efter Tik, fader hans: således 7 led, som wäl gör öfwer 200 år i tid. Egande skäl att antaga Helsingland såsom en koloni från samma Bernstenskust, som Virdabefolkningen, påminna wi här om:

Maltafastenen i Helsingeland, som i fordna tider säkerligen haft många likar: Frumunter ritade sten denna efter Jisulfa Brisa son. Denna Brisa war Lins son, Lin war Uns son Un war Sas son, Sa war Sathurs son o. s. w. till och med trettonde led, (ändå intet christet namn,) således omkring för 400 år. Aldre stenar hade wäl funnits till wägledning der minnet brast. Begge deras karakter erinrar mycket om de Bibliiska stamtaflorna. Sidane träffas ock i Angelsariska litteraturen, hwaraf anledning gifis att antaga det Phoenicierne utspirdt denna sed på Tyska kusten gemensamt med seden att bygga grafwar, då Angler, Saxer, Variner och Wendiler bodde der jemte hwarandra. Då dessa byggnader woro af penningwärde, behöfdes ock gällande bewis på grafwens egare, i hvars hand jorden än kunde komma. Wi ha sett *) att en sten med phoen. inkrift funnits inuti en "fests" på Malta. Så har man funnit runstenar inuti ättehögar i Wreta kloster i Östergötthland 1760 (en rund) och wid Snoldelev i Danmark. **) Twenne runstenar ha funnits inuti ättehögar i Norge. (Geijer Sw. R. Häfver 1: 156.) Och i Barkeryd socken fanns något födre 1834 på ett åkergårde wid hemmanet Ryshby ett stort stenrör, derunder en murad graf, liknande en fällare, hwaröfwer låg en aflång flat sten med hwarjehanda figurer, liknande runor. Den ristade stenen fanns ännu i behåll 1834. Ett owanligt stort rör är å samma hemmans egor. Enl. Bokhåll. Rydbergs på Lindfors bref till J. E. Lagergren 1838. Så fanns en rund sten sannolik i en

*) Gesen. Mon. Phoen. p. 105 Kelth-sepulcrum clausum.

**) Zduna V: 53.

Tellemarkskist grashög, med swärlåsliga runor, lifnande Angelsarar-nas. Runemo p. 391 följ. (Runstenen wid Jägerspris). Och med runor, lika de Widdiske (funna inom det gamla Widdarike), har en sten funnits i ett muradt rum i jorden nära Tannum i Bohus län. Se längre ned.

I allmänhet förekommer ej mera, än som behöfves för bewisningen om egande rätten. Gerbitanska stenen: Swilostället Jthobalis', som beder om Herrens Baals nåd, A—s sons, — — sons, — — sons. Carthagin. 9: na: Sten öfwer J. A—s sons, A—s sons. Marseilleka: Graf Nazori Konstnårens. Citienses (På Cypern): Jag Sanniel och Nahun A—s son och min fader M. reste denna stenwård i min lifstid åt min son B. — Rest åt E. A—son. — o. s. w. Stundom tillägges ett kort beröm: Sardiska stenen: Sufwudets hus fursens, som war Sardernas fader. Fred ålskade han. Fred tillfalle vårt land! B. A—son från L. Ej sällan slutar en wacker bön till Gud!

Men äfwen refas tackägelsestenar och löfstestenar till — solen. L. ex. Numidica quinta: At Baal Herren; af A. Herrskaren öfwer Baals rike Libyen, som slog Romarnes härar.

Wåra runstenar erinra om denna Phoenicernas grafwårds stil, liksom Swenska Akademiens äreminnen påminna om den Franska. L. ex. Furubystenen (i Wårend): Klaka söner låto hacha stenen efter fader sin och efter Kol och Viking bröder sina. De som haft de tydligast dragen af hednisk cult ha nog blifwit förstörda. Stenen i Gamla Helsingland, der en Fricco har sin ingens Priapus år sönderslagen. (Se Bantil, n. 1092). De ofskyldige, som knappt hade mer än namnen, wäkte ingen harm och samlade wäl ej eller omkring sig några hedniska bedjare.

Alliterationen är en utmärkande egenkap hos verserna redan på Runemo, möter på Runstenar, uti Isländska skaldestycken och i Sagobrott, som warit poetiskt affattade. I Rom och Grekland har man ej funnit detta wälljud eller öron, som dermed tillfredsställts. Har detta bruk ej utgått från en ännu äldre litteratur?

Wi säga ej, att det funnits i den phoeniciska Poesien. Ej heller ega wi mycket att döma efter. Men det poetiska, som ingår i Plautus, föranleder förmedan, att någon poetisk skönhet ansatts ligga i att ställa ord nära hwarandra, som börjats med samma bokstav. Det kan i Norden ha utbildats till mycken konstnesfighet, då det en gång blifwit erkändt för skönt *).

*) I de Phoeniciske versar, som ingå i Plautus förekommer t. ex. efter den bekanta löskarten: (Wi erinra om Vocal-rimmen!)

- v. 1. *Ah a lonim ualanuth . .*
- v. 2. *Chym la chumy
Mumyshyal mychibarū*
- v. 3. — — *binutri adedia bin uthu*
- v. 5. *Mothyn moctoth . .*

Hafwa ej rimmen också kommit från Orienten? I Persiska Poëmet Schachnameh träffas flera rim som ej synas vara tillfälliga. *) Frähu l. c. p. 39. Rim synas ha funnits i de fornsånger Saro lade till grund för sin latinska historia. Det tyckes antagligt af namnen, som deri ingå. Om Olo, möjligen den, hvars namn Finn Magnusen läst på Runemo klippa, sjöngos — förmoda wi —

Han sjuttio sjökungar slog: både Birvill
Och Thorvill då föllo och kämpande Girvill
På willande hafwet.

Och stupade derwid den wäldige Tef
Wid sidan af tappre kämpen Ones
På willande hafwet.

För Redwart man råddes och likså för Rander,
Men begge slog Olo och dertill Erander
På willande hafwet.

Rim torde ej saknas i Starfodds sång om Bråwallaslaget. Bland Haralds hjeltar räknas Sven och Sambar och Räte och Elli och Umbar.

Fast Isländarne ej älskade denna form för sången, är det wist att den kändes i S. Skandinavien. Man har en runsång på folkwisans tonart och efter runhandskriften af Skänkska lagen, som börjar:

Drömde mig en dröm i nat
um silki ok erlik pæl.

På Karlewistenen på Sland tränga rim och afsonancer hwarandra mer än i hjewra Rings kärleksång

- v. 6. Niddobrim thysel yth
Chyl ys chon them lipul.
v. 7. Uthgibirvin ysbidur thin . . . agor.
v. 8. Nthe . . . ihy — —
v. 9. — — . luhily gubulum lasib . .
v. 10. — — lymmonhot lusim
v. 11. — — misti maltim acum
v. 12. Conc . . . cut . . . enus es . .
v. 13. Althid — alem — —
v. 14. — Celtum comucto
Atenim auosouber
hent hycharidoclem.
v. 16. — — lictor . . . limum.

Der phoeniciska ord indragas i latinska dialogen, — — edre eneye — — bar boeca — Lalek claf . . . limn hot. enl. Florentinereeditionen 1829: Laech lachananim limi. — Saudones illi Sawon — — Mustine me — — (. . .)

Efter Gefenii förslag till text förswinna somliga och återkomma andra.

*) Hos Frähu, i edit. af Ibn el Wardy, p. 39, sluta 2 versar tus — rus, 2 andra arus — rus, 2 andra sluta med samma ord, betydande land, widfästadt Iran och Sina.

(Blekknad står sippan med — — — Finden
 Beknad står klippan — — vinden)

t. ex. Fulkun likr hins Fulkthu Flaistr vifi that majstar ic. *)
 Var ej den Eddiska rimlösa, Styvva och stela diktkonsten den Upsala-
 lifka Druidskolans? Har folkvisan ej bildat sig i södra Sverige,
 der Virdaculten herrskade bland en utmärkt poetisk stam?

(2) Run-urkunder i Virdarike.

(a) Runamo.

Förf. skulle bäfva för att yttra en mening, der våra Skan-
 dinaviske heroer stå väpnade mot hvarandra: Sinn Magnusen
 och Forchammer å ena sidan, Berzelius och Nilson å den
 andra, och dessa sednare — förfäktande den bortgångne Liljegrens sats.
 Som jag dock besökt stället förr än jag sjelf fattade en mening i
 ämnet och sedan i 5 år granskat mycket, som härmed ägt sammanhang,
 så väl som den mening jag fick på Runamo, innan jag nu yttrar
 mig, synes det böra förlätas, om jag offentligen uttalar mig.
 Jag bekänner således, att jag sann Berzelii hypoteses mindre afgö-
 rande, att det var en naturlek i en lösare stenart, så snart jag öf-
 wertygat mig, att verkliga linier fortgingo från den lösare sten-
 arten in i graniten, hvilket naturleken ej kunnat åstadkomma, och att
 jag anser Nilsons slutsats, (sedan han uppbrutit stycken och funnit run-
 linierna gående djupt ner i den lösare stenen), att just dessa skulle intyga
 lusus naturæ, wid närmare begrundning ej eller afgörande.
 På ett berg, der kockapen församlar sig i sommarhettan och lem-
 nar en frätande vätska, kan denna, mest uppsamlad i runinhuggnin-
 gen, väl fräta sig allt djupare ned, om ej regnet ensamt kan an-
 tagas mäktigt att fortsätta en dylik runinhuggning. Jag dristade
 emellertid hemskjuta till K. Witterh. Hist. och Antiqu. Akademien
 att söka skaffa en omhågnad, t. o. m. ett taf öfwer runslingan,
 å det vår tid måtte till framtiden hänskjuta en undersökning,
 som ej kan anses avslutad i en tid, då twenne rikens utmärktaste
 wettenskapemän flannat i olika meningar.

Förslaget, ehuru framlemnadt och förordadt af nämnde Akade-
 mis d. w. Hedersledamot Hans Excellens Hr Grefwe S. De la
 Gardie förde till intet resultat. I framtidens namn vill jag dock

*) Inford i Sveriges söna litteratur 2 D. 425 efter både Liljegrens
 och Arents lössarter. Wi "å här upprepa vår öfversättning af
 detta med blott Upsalarunans kändedom swärlåsliga Drottqwåde:

Ansörrarn, mång följde Förgörrarn,
 Förste, af fienden den störste —
 Werlden det Wet — har färden
 Wißt slutar och här nedlutar.
 Hwi månd' ej den Råd wise Råda,
 Den Nyggstærke i Danmark:
 Ej fryra de dyrbara
 Stränder af Wenden?

offentligen protestera mot vidare sönderbuggning än den Finn Magnusen antager ha skett för att betaga befvärjelseorden sin kraft. Att seden är högst uråldrig, att ifrån klippor uttala förbannelse öfver en fiendtlig eller blott främmande stam, finna vi af den friska teckningen af en dylik stråfwan hos kung Balak i 4 Mos. 23—24 kap., der han förde skalden Bileam från en kulle af berget Pisga till en kulle af berget Peor, på begge ställen förgäfves begärande en förbannelsesång mot Israel; ehuru på begge ställen byggdes sju altaren och offerades. På Runemoklippan har varit godt rum till både altaren och offering och kände man nu runor, så är klart, att man skulle anse förbannelsen mäktigare, om hon inhöggs i berget. War dertill en ormslinga bildad af naturen, deri inristandet blef lätt, så skulle varit obegripligare om ingen ristning skett, än om den skedde. Detta sätt tillhörde ej Israeliterna, men det tillhörde deras grannar af Phoenicisk kultur, som mot dem wille använda detta wapen. Ha wi redan sunnit spår af denna Phoeniciska kultur wid Sstersjön, så må wi ej häpna om de ock här anwisas.

Förrän man bedömmar Finn Magnusens sats, att de fleste orden äro binderunor, må wi ihågkomma, att i början af Christna tiden de latiniska karaktererne slitigt användes på samma sätt. I en enda bokstaf insatte Kejsarne sina namn och titlen. Detta war ej lärdt från Rom. Det hänwisar tydligen till en äldre sed. Men att läsa binderunan, blifwer alltid osäkert. Och det war hwad man wille åstadkomma. Blott den wetande skulle förstå. War mynt gäfwet och gängse och hade ringar hemliga tecken redan i Patriarkernes tid (1 Mos. 23: 16. 38: 25, enl. Sefenius), nära 2000 år f. Chr., så kunde wäl ett kustfolk, som bodde nära bernstenskusten, dit det folk bewisligen kom, som wäl wetat slå det mynt, som gällde hos Herbs barn och göra Juda patriarkens ring, ha 2½ tusen år sednare hunnit lära konsten, att sammanbinda hwad en person wille sjelf kunna igenkänna och lära till dem, han i hemligheten inwigde. Finn Magnusen antager sjelf en naturlek jemte runan. Att skilja dessa strekar af natur och konst blifwer alltid ett willkorligt werk. Jag förfäktar blott det ord, jag sjelf kunnat läsa, eller det anförda Hülfekinn, åtminstone öfvertygad, att denna twistfråga, under mer än 600 år, ännu är sub judice, och må skutas "under framtidens dom."

Men wi hafwa Virdarunor utan bindkonst, inbyggna i granit, der ingen twist kan uppstå om ursprunget, så att frågan om dessa runor, som sagdt är, ej beror på Runemotfigurernas bedömande. Wi wilja här framställa 3:ne dylika runwårdar, hwilka i Liljegrens urkunder blott ha sitt nummer och af Sjöborg behandlats såsom Runamo: d. å. förklarats oläsliga. Möjligen blifwer sjelfwe Liljegrens omdöme om Runamotteckningen mindre wigtigt, då wi finna, att han med tyfnad förbigick de runurkunder inom Virdarike, wi här drifva försöka, med och utan hjelp från Danmark och Tyskland, att läsa. Försöket skall åtminstone ådagalägga, att wi Swenskar

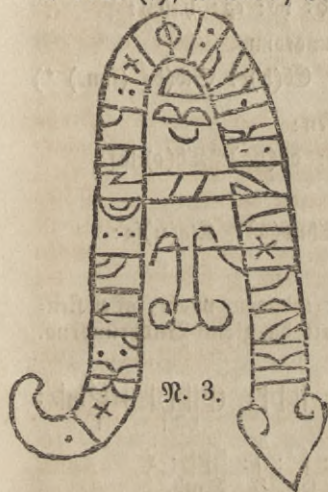
ej blott låta utländningar läsa våra äldste runurkunder. "In magnis et voluisse sat est".

Björketorpsstenen i Listerby socken på Varan eller Blekingökusten, der Runnebyån utfaller i hafvet, Worms *Monumentum Leragriense* (n. 219), n. 2058 bland Liljegrens Runurkunder, utgafs 2:ne gånger af Worm med något werlande teckning, erkännande han sig mycket och förgäfvos ha arbetat på läsningen, finnande en Labyrint af runor, inhemfka och främmande, latin och grekiska. Arngrim Johnsen försökte en läsning, hvaraf ingen mening kunde bli. W. Grimm (Ueber die deutsche Runen p. 197—208, aftagen å tab. VIII. Gött. 1821.) trodde sig kunna läsa blott ett och annat ord, men tillräckligt för öfvertygelsen, att det ej war främmande runor eller utomskandinaviskt språk. Den föres till runstenar med främmande runarter hos Liljegren. Och det med rätta. Det är ej Bales runalfabet, med hwilket han inhög de många Uppländska stenarne omkring Anskars tid eller sednare, enligt nu gällande mening. Hon är fremmande i Swea-rike — förekommer der blott på 2 stenar i Upland och en i Södermanland.

I Bleking angifwer Liljegren 6 stycken. Der synes den arten ha varit den inhemfka. I socken runhållar, (med icke främmande runor) deraf Upland har 1000, anföres hos Liljegren — en i Bleking, och denna blott efter en uppgift utan läsning i Peringskölds samling (n. 1414 hos Liljeg.) Detta synes ge ny styrka åt vår sats, att här på Östersjökuften funnits en runskrift hos den å Germaniska och Skandinaviska sidan bosatta stammen, som ej blifwit förd till Swea-rike, likasom Swea-rikes runor ej särdeles lyckats hinna hit neder. Wid närmare jemnförande af de Blekingiska runorna och de runor, som Anglosaxarne förde med sig från Östersjökuften, liksom af de runor Hrabanus Maurus fann hos "Nordmän" och aftecknade (denne Erkebisk. i Mayntz dog 859), af de runor, Isidorus Parisiensis afritat i sitt werk *de accentibus, de posituris & literis*, en handskrift från samma 9:de seklet, samt af de Tyska runalfabeten, som funnits i Codex Sangalliensis från 900:talet, i Cod. Exoniens. i Cod. Vindob. 64 och Cod. Vindob. 828 samt hos Cozius och Trithemius — alla sammanställda hos W. Grimm — kan man ej länge twifla, att det funnits ett Germaniskt Virdiskt runalfabet, om hvars ursprung från det Upsaliska wi twifla, ehuru W. Grimm så antager. Wi tro snarare att Upsalarunan är den tyska runans syster — eller moster, om man så will; wise, att begge härstamma från Phoeniciska alphabetet, ehuru den tyska, använd hos folk af större odling, ej kunnat behålla sig wid de 16 bokstäfwerne allena, utan öfat sina stötter under tiden. Om den Sweiska runans ålder må man dock afgöra efter behag, tillskrifwa henne Odin eller Bale, så är klart, att derpå ingenting beror om den Tyskas ålder, om hwilken Venantius Fortunatus på 500:talet yttrar, att barbarer inristade den i

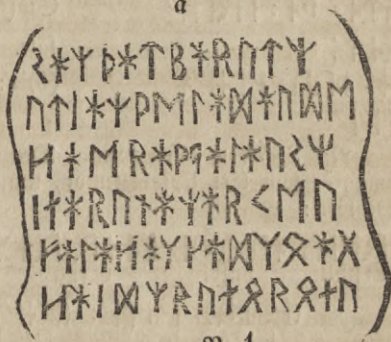
bofskifvor. Vi erinra åter, att de Vareger eller det de Våringar, som begåfvo sig öster om Österjön, kallade der Rus, vid samma tid, som Gorms fader ankom från Nordmannia till ett Östrik och der säkerligen förträngde de förra inbyggarna, hade också det bruket, enligt hvad en Arab, såsom Åsyna wittne i början af 10de seklet intygar, att på den dödes grafhög sätta en bokstoc med inskrift. War detta reglen och inbuggning i sten undantaget, så är ej underligt, om stenskrifterna äro så, under det att trädminneswårdarne långesedan måste ha förmultnat.

Stenskrift, med hvad Liljegren kallar främmande runor, finns dock qwar, utem den omtwifade. Vi ställa oss framför N. 1 Björketorpsstenen, n. 2 Sölvesborgs Stottssten — desse i Blek. n. 3 Aringsåsstenen i Wärend samt n. 4 Rydaholms torninskrift i Finveden. — Liljegrens runurkunder n. 1249 (?), n. 2058, 2061 och 1271.

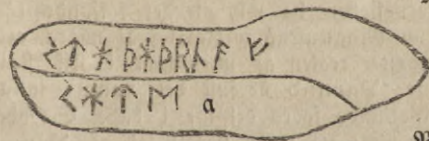

6
 ΠΡ*Ρ*Β*Υ*Β*

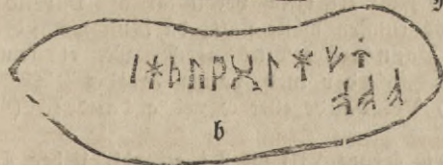
a

N. 1.

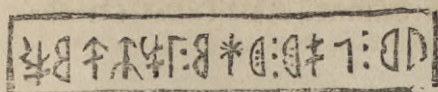

N. 2.

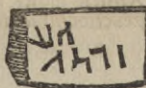

a

b

N. 4.

R:r 1. Björket: sst. a. på ena ena sidan, b. på andra sidan.
 R:r 2. Sölvésborgsstenen a. ena sidan, b. andra sidan. R:r
 3. Uringssåsstenen. N. 4 a. b. inskrifterna på Rydaholms-
 tornets runsten. Stenarnes figurer äro för öf ej wigtiga. De
 ses hos Worm, Göransson och Sjöborg.

R:r 1. Om Tyf: Blekingeska eller Birdarunan skrifs med
 Upsaliske runor så står der: (när Skijetecknen tilläggas)

HTYB: TT: BTRN(+): YNTI: TW: NTD+D+: ND+:
 Sæmd: at: Væru(n)d: muti: af: Væleda: ude.

††: †R†: YHT+NY: YIT†:

Ha: ere: ma(1)—laus: min(n)e:

RN+TYTR†:

Runamerke:

NY: TT: †NY:

uf: Na: hayg:

†B: ††: †Y: †TD+:

ad: yo: eg: haidy:

RN+TRNTN:

runorouu.

NB+R: †B†: YB†:

Uthar: Eb(b)e: Sib(ba (son.) *)

R:r 2. Här finner Finn Magnusen:

HTT: †T: †RNY

Sta(in): da(na): Th(o)rlöf:

HTT†:

sate.

†T: †NN: Y†Y*

(h)ia: Thuv(a): Na(u)sa:

YYY

R:r 3. Är ej läsen förut. Den är tydligen yngre, af en sten-
 buggare, som lärt Upsala-runor, utan att ha glömt Birdarunorna.
 Wi läsa:

+RYPN *NY(P): B+R(R+)Y: lbb|: (b|b|) YYYB:
 Erthu hufdi varng didi i

(YNY): YTY: (Y+Y): Y: |: bbb: *
 Guds fedg (fjbd) Ch. J. Dpth. h.

Wid Björketorpsstenen ha wi, troget följande läsningen,
 drifstat gå ifrån Finn Magnusens förklaring af några ord. Bar-
 ut (wi weta att n efter reglen är utlemnadt i slikt ställning på
 runstenar), Barunt, Varund är just det namn, fasta swenska
 landet midt emot Gotlands södra del får i både Sagobrottet och
 hos Saxo: möjligen blott ett olika vocaluttal af Warend, inom
 hwaras gränser denna runsten måste stått, då Runamo af Saxo råk-
 nas till Warend. Barut öfversattes af F. N. ej som Rom.
 propr. utan appelat. "Hæder wed kamp—mödet." Af Wel. da
 ude läses: EY (æ) Weladaude eller æ wel a daude? "(är) all-

*) W. Grimms copia å hans VIII tabell i aßhandl. Ueber Deutsche
 Runen måste nu anses exactorerad. Den här följda är af Hr Con-
 fructions-Lieutenant Peterßen i Carlskrona, på skallet erkländ af Thomsen.

tid swikfull Död"; eller: Stedsse bare J (drogen J) med Hæder til Mødet (möten). Döden eier Swig. Kanste inflöt tanken på Saxos Dlo, wid denna läsning hos Hr F. Magnusen. Wi minnas, att Tacitus säkerligen bland denna stam kände en wid furstens sida framträdande Veleda, och det är säkert att hon wid folkmöten sjöng sin Eddasång, ett namn, som torde wara en hopsättning, lik *sinus Codanus* (wiken wif). Eller betyder Edda ej de beswärjelsefänger, Beledan sjöng? Är roten ej Ed (?*Ed*), Gref. *Ed*, Engelskans Oath, Angelsax. *Uth*? Att *†* i detta alfabet kan läsas både som a, e och oe, upplyser F. M. i R. o. R. p. 347. Wi läsa derföre F. M:s *æ* eller *ey* såsom *oek*, såsom *oek*, och *stref* i plattyskan i 15:e seklet (se häroswan p. 45). *ψ* betyder wist y hos Grab. Maur.; men *κ* i Cod. Exoniens. och hos Trithemius; liksom i Angelsachsiska alfabetet.

Wi öfversätta: Sömd på Wärends thing och wid Beledans
e(d)dasång!

Högar (utan runstenar) äro mällösa minnesmärken.
Runamärke öfwer M(l)es hög,
Runorader (dessa)
Högg på heden
Othar (genom) Ebbe Sibbeson.

Sömpd och Wyrdningh lofwa Norrmännen K. Carl Knuts-son i sitt bref 1449 (De la G. Arch. III. p. 6). En eda-sång — en beswärjelse eller trollång, då en främmande religions bekännare tala — sjungen af en Beleda, står först i Eddan, som deraf torde fått sitt namn. Om denna Ale warit den Alle, hvars namn jemte en Ble(n)das (Bled-inges grundläggerstas) blifwit så lifligt förwaradt, och som kunnat uppriskas af runstenen, så länge folket kunde läsa den, eller det warit den Dlo, hvars namn F. M. också finner på Runemo, kan numera ej afgöras. Saxo känner denne Dlo såsom en Höfding öfwer Skåne, söndradt från Danmark (Scaniam a Danie corpore abruptam in Olonis præfecturam Ringo secrevit.) Han hade förut blott egt Bleking, men blef sedan Herre öfwen öfwer Seland och war den kung, hwilken Starkodd dödade i badet — hwilket skulle åsyftas med "swigfuld Död". Ett ej owiktigt skäl för identiteten mellan Saxos Dlo och Björketorpsstenens Ale ligger i runristarens namn, såsom F. M. läser det. Ty Ebbe Sibbeson war Dlos samtida. Han sändes af en kung Götar i Sverige, för att fria å Götar's wagnar till en af Dmunds döttrar. Dmund war Dlos son och efterträdare. Denne Dmund har en synnerligen god wån Dther (Saxos Dthi), en Norrman. Se Runemo og Runerne p. 438. Om så är, så är stenen rest år 735 enl. F. M:s chronologi. Redan bristen på filletecken antyder hög ålder. Är Ebbe Sibbeson en från Sverige (enl. Saxos språk) ankommen runkunnig person, så bör erinras,

att Karlevistenen är rest öfver en Sibi Utha son — Sibbe Dthars *) son) — möjligen af samma slägt. Friaren Götar, kungen i Sverige, obekant för Swearne, torde wara en af Götalandets kungar.

R:r 2. öfversätta wi efter F. M. Sten denna Thorleif satte. *Sögg Tufwe Kla(u)fa kanste Gla(u)fa.* —

R:r 3. flyttad från närtrakten af kyrkan till kyrkporten i Aringsås (den norra). Är aftagen i Bautil n. 1001 och utgör fig. 3 på Tab. IX i Runemo og Runerne. Liljegren anför blott, att runorna äro swärläsliga. F. M. anför R. o. R. p. 653, att den är anbragt på en orms figur, att bokstäfverne äro wände till alla kanter; att mellan ormens böjning ses ett angelsaxiskt h, och anmärker att binderunan þ och ß samt D, som ock förekomma i gamla runinskrifter, kan läsas fram och tillbaka, gifwande samma mening — ett slags böner, som ansågos särdeles kraftige (jmsfr. l. c. p. 380 och 665). Han företager ingen vidare läsning eller lösning. Wi borde derföre båfwä tillbaka; men drista wäga försöket. Wi förutstikka den anmärkningen, att då binderunor användes, ordningen ej iaktogs. Så ställdes bokstäfverne efter största beqwämligheten, då man sammanband latinska bokstäfwer t. ex. Karolus i ett enda F o. s. w. *Literæ perversæ, transpositæ, Stuprunor, Wändrunor*, anförda i runolärorne, saknas ej här. Denna runsten är tydligen från Christina tiden, ty från sjelfwa wagnen kan man, åkande intill kyrkporten, då man förstår att börja från ormens hufwud, som här är till höger, läsa: i gusd fetg, derwid ett barn kan förstå att Guds fejd är ifråga, således minnessten öfwer en som stupat i eller warit med i korstågen, ware sig wid Forsala eller Fin- eller Lisland, dessa fejder, som tillställades wid härskriet: "Gud det will! ("Deus le volt"). Wet man, att 2 þ kunde bindas wid en staf och sedan så uttagas att meningen återkom, så är iddi lätt läst som didi (iþþi) och följacktligen slutmeningen gifwen: dödde i Guds fejd. Namnet återstår och derom blifwer ej så lätt att komma öfwerens. Wi läsa: *Arsthu, Kusi Barng*, lemnande oafgjordt em han betat *Arsthu-hufi* Varing eller *Arsthu* (Arwid) och warit *Huf(d)i* — hösde — öfwer *Baringar*. Wi weta att en *Knaphösde* **) omtalas i vår historia, wid samma tid, då kung Knut i England efterbildat Kejsarliga lifwaktet i Miklagård under en hofwideman. I en läsning, wi sett af Major Ennes och S. E. Lagergren, war det ord, wi läsa som *Varng*, läset som *Birnk*. Swad *Warang* — *Barang* — betydde är redan utredt.

Två eller tre runor äro ensamt tysk-angelsachsiska. † (Hagle) såsom S framför usi är den enda som är ensamt Upsalisk.

*) Öttar Karls runsten på Öland har, enl. Ahlqwist ett "Ufilanske" D i Öttu. Menas Alphilas Odil, så är det Blekinge-Runan D. Öl. Siffror. 1: 44, 45.

**) Af Kneben-Swenner. Deraf Knap-adel, lägre än Milites, Riddare.

De öfrige gemensamma. De 2 sista runorna i Drmslingan äro hos Grabanus Ch eller K. och J. Betyder det Christus Jesus? Mellan ormböjningen synes en lampa eller dopfunt astagen och deröfver läses S (sådant det tecknats i Cod. Sangall., hos Isidorus, i Cod. Exoniens. och Cod. Vindob. 64; derjemte det wänliga Angelsariska Hägel) þbd: betyder det: S(elige) dopet? Det här befintliga D, med ett þ inom sig, förekom 2:ne gånger på Björketorpsstenen efter asteckningen hos W. Grimm. Enl. copian hos F. M. som wi följt, äro twenne þ sammanslådna till ett.

N:r 4. En en Smålands runskrift — också en, som wisar, att Virdarunan bibehöll sig som folkets runa in i Christna tiden och ej war främmande wikingars allena, som gjort strandhugg i Bleking — är astagen å plancherne till Runemo og Runerne utan förklaring. Det är stenen n. 4 häröfwan i Rydaholms Kyrketorn (twillingtorn, liksom Lunds), och insatt 17 alnar högt upp, men tydligen upp och nedvänd, hwilket Finn Magnusen bemärkt, men ej Sjöborg, som emellertid får den mest beynnerliga text. Wi försöta en läsning, som astagaren Liljegren varit nog försigtig att ej företaga sig. Wi skulle tro att D och B äro 2 motwända D; så skrefs m i medeltiden, och war denna figur i början den Virdiska runradens m. Det är 1000. Derpå följer ett Virdisk C. Det är ett hundra. Op — — — d d. ä.: uppfördt eller uppbyggdt, ab d. ä. af N. N. namnet. Derpå: at: uti; Bor: en större gård nära Ed i Bortorp. Byggmästarens namn böe upplifwas, sedan han sjelf önskat det bewaradt. Der äro följ. bokstäfwer sammanbundne Gotr och framom dessa en för mig okänd runa, som Sjöborg tog för f. Osgöter, Nigötr eller Göte mände han hetat och byggt kyrka 1100. *) Den som ej kan antaga, att detta torn, som allmogen försäkrar ha "stått öfwer syndafloeden", kan wara byggt 1100, får antaga, att denna sten tillhört en äldre byggnad och af slumpen här blifwit öwärdadt insatt. Nederst står +LHK PN med ett t, som det tyckes bundet wid N: Allt gud är rimligare läsart än +Kil girti: +Kil gjorde.

S Virdarunraden äro omkring 24 bokstäfwer Det bewisar ej, att detta alfabet är yngre än det Upsaliska; men det låter sig blott förklara af en högre cultur bland det folk, som egde dessa skriftecken, åtminstone af ett närmare granskap till mera hyssade folk.

Wi böra ej glömma, att detta är runor ur samma alfabet, som träffas på gulshornen, på stenar inuti ättehögar och i allmänhet på alla afgjordt hedniska runurkunder. En sten om runornas ålder får derigenom en ny ställning. Man har ej afgörande bevis för Upsalarunans bruk i hedentiden, fast det är högst osan-

*) En sednare afritning, insänd af Hr Prosten G. E. Berell wisar B i Liljegrens róta såsom D. En sannolikare blifwer För:s läsning deraf, att närmare till marken på westra sidan af tornet en steu har — — — — MCX. med illa formade karakterer. Derom mere wid specialtopographien.

nolikt, att den först i Christna tiden skulle tillbränts, om den ej förut ej funnits. Ingen kan deremot neka, att ju dessa runor, dem vi kalla Virdarunor, tillhöra en hednisk period, blott sällan och uppblandadt användas, der en Christen tid är i fråga. Här äro bewisen för Hedniska anor, från Venantii Fortunati i Gite seklet till Remberts i 9:de (då han talar om k. Björns på Håga deformerade) alldeles demotågliga.

Vi anse föga twifvelaktigt, att dessa runor lärts under umgänge med Phoenicier, Celtiberier m. fl.

Brift på typer gör att vi blott bedja granskaren lägga framför sig Gesenii Alphabeter i Monum. Phoen. och Tyska runorna hos Grimm och de ofwanstående Blekingsrunorne. A torde bildats, då vocaler blefwo behöfliga. B är likt med P hos Greker, Umbrier, Samniter och Romare. C är tydligen det Celtiberiska C, en efterbildning af det fornphoen, som gaf Westra Europa sitt C och Grekerne sitt T. D är gemensamt nästan i alla phoeniciska dotter alfabeterna. Det dubbla, der DG räkas med halfbågarna, möter hos Grabanus och 5 andra forntyska runrader. E likt ett latinskt M, träffadt hos Isidorus, Grabanus m. fl. torde också uppkommit wid behöfwet att bilda vocaler. F. — se det fista Celtiberiska aleph. G. är fullkomligt det Celtiber. H. I likaledes Celtib. J; likaledes äro L, n, r, s (schin) och t Celtiberiska med föga ändring. D är det Celtib. blott med de nedre linierne utdragna.

Så småningom ökades dessa hos de Europeiska folk, som förde handel med Phoenicierne. Vi upprepa åter vårt medgifwande, att de nära Polcirklen boende Swearne kunna ha bibehållit sina 16 nästan sådana de befunnos i Grekland wid Kadmi tid, såsom en dold, hemlig skrift i en druidschola, tills Christendomen kom och löste folket både från fruktan för och tron på den enkla runans magiska kraft. Nu spridde hon sig utom Odinscultens lärda skrå. Då Erik Segerfäll i 14 år regerade öfwer Danmark synes hon der ha uppstått och i S. Sverige, efter det den skrifkonst, Thani — Dani, Thaniithyrkarne fordom egt, torde i det mesta ha blifwit förgåten. Genom detta interregnum ha "Fimbultyrerunor" — de äldre runorne — blifwit så swärfattliga att Finn Magnusen egentligen först förmått läsa denna runskrift.

Vi nämnde, att spår efter Virdarunan anträffats, twenne i Upland och ett i Södermanland. De böra kanske här bemärkas.

Nr 5. Krogestafstenen i Upland, n. 581 i Bantii och n. 2055 hos Vilsgren, olåsen af denna sednare, läses af W. Grimm Thorvisi roinor, der han tager Thorvisi för ett namn. Finn Magnusen anser bundna runor wara användas och löser dem till Lei þR vilti roinor. Oi är Wärendska diphongen. Som en äldre inskrift är bekant: Thor vigi runor, förmoda vi att den samma tanken här är uttryckt. Är det som antages för s af Gr. och lt af F. M. ej 2 celtiberiska g? Temte står en man

med bälte, upplyftande händerna — för att välsigna runorna. Stenen var således en af dem, hwaremot Conciliet i Nantes år 895 utfärdade befallningen om förstörande, så lydande: *lapides quoque, quos in ruinosis locis aut sylvestribus demonum luctificationibus decepti venerantur, ubi & vota rovent & deserunt, funditus effodiantur atque in tali loco projiciantur, ubi numquam a cultoribus suis venerari possint.* (Jac. Grimm D. M. XXXV,) på samma gång, som det befalltes, att de träd, som så högt dyrkades, att folket ej dristade bryta en qvist, borde nedhuggas djupt wid roten och brännas. I ett bättre bebyggt land woro dessa stenar och träd bättre kända af nitälstarne emot dem och förstördes. I Norden kunde en och annan bewaras af fogarnes flugga eller bristande nitälstan mot hedniska culten.

Nr 6. Möjebro-stenen, den andra Uplandsstenen, är n. 361 i Bault, 2034 hos Liljeqr. som blott anför den, angifvande runarten såsom fränmände. Den läses från höger. W. Grimm finner Frothi rit . . . det öfveiga lemnade han oförklaradt. Dem läser F. M. lifan och a göröds mini: Froth. afritade (mannen på hästen med ett swärd swängdt öfwer hufvudet) lit och gjorde det till ett minne. Här äro i el Blefingsrunor. H betyder S, det liggande timglasat D o. s. w.

Nr 7. Bergastenen. På Södermanlandsstenen wid Berga i Trosa socken, n. 2056 hos Liljeqr. träffas en instrift med flera Virdarunor. Sjöborg tog det för grekiska och läste oinukitzositos: Wån af win och murgröna — en anteckning af en Båring; man wet, att dylika sundom plågade grekerna, som måste höra sjungas grekiska med "barbariskt uttal." F. M. läser: *fino Ritro hiler: Sinn eger hyrtestenarne.*

Nr 8. En sten funnen i en kelt, (så kallas å en Pheen. stenfrist den murade grafven, deri stenen låg)*) wid T. . . . . sluta wår blick på Virdarunor i de ofwånem liggande Skand. riken. Det är n. 2064 i Liljeqr. Runurkunder. Läsen i Liljeqr. och Brunii Fornlemningar Prodison hoc tino mdo; af F. M. pro wlt on heidinom wö(om): Stenkista wåltad på ett hedniskt helgedomsställe. Att hedning ej war ett ord, som uppsanns af Christina, är klart. Girwind Skaldaspiller, Hedniska skalden, ger Magnadarne namnet heidin god (*Deoi wöv iðwov*: folkens goder. Då en hedning kallade sin helgedom hedniK, wille han antyda den mängd af folk, som erkände densamma (motsatsen till sektnamnets n. w. betydelse). Instriften i keltken skulle således wisa, att detta war en helgedom för allt folk.

Att denna runa, som läses på Blefings enarne, warit känd på Östersjöns kust wester om Blefing, således på den wextliga Swenska och sydliga Norriska hafsstranden, kan man af många

*) Derom längre fram.

tynd inhemta. Hr Profesjorn och Riddaren Sw. Nilsson har godhetsfullt lånat hem till mig den märkvärdige benornen, funnen djupt neder i en torfmoose, som fordom varit en sjö wid Lindholmen i Skåne, men som sedan igenwurit. Den är aftagen i Runemo og Run. Tab. IV fig. II. b. Ansedd af Hr Prof. N. som ett gädddrag, har den, enl. Hr F. M:s åsigt, försetts med runor, för att bewara mot Trollgäddan. Runorne äro de samma som på Blekingstenarne, utom en ny, lik Aleph i et och annat alphab. och runrad, taget för B (digam. æol.) af F. M. Läsningen är från höger. Liksom 3 V på en Blekingstenen i rad, har man å ena sidan samma runor, än 8, än 3, än 2 gånger. F. M. läser: E wer ilom sa(m) lögom hot ewa: städse afwårjer en smula twiswel onda förbindelser — något, som torde innebära för mythen reflexion för en amulet mot trollgäddan. Föreslås af F. M. att läsa Gotevæ: Hedebyn med des Be (religionsställe): eller blott Zebeby: Eledwigs gamla namn. Wi fråga om det ej enklare kunde öfversättas: "Den-na benorm med sina å andra sidan stående Trollrunor wårjer mot ilt*" (förtrolladt, af storm uppjagadt) sjö watten. Den-na är gjord i Zebeby — och sådana kan man der så köpa". Liksom Ridad hade till lands sin segersten, hvilken Werland måste hemta före striden, så hade man wäl till sjös en runorm, som hjälpte mot storm och andra sfiifaror. Bist. Sigurd, som Christnad och Missionär wid k. Olof Tryggwasons sida, anvån-de i samma ändamål Wigalet, i tanta att des bokstafwer wäl skulle hafwa makt mot stormens onda makter. Hwillet under war också ej bokstafwer för de råa folken!

Wi torde ha Virdarunor äfwen i våra äldsta sinnebilder. Det, som uppgifwes som Thors hammars tecken, är runan T, öfwerensstämmande ganska tydligt med Tau i nyare phoeniciskan, likt ett ligga: de kors, så wida detta ej är ett Aleph, **) som å Eopuriska mynt blifwit af våra förfäder sedt jemte en Gudabild med en slägga i handen. (Se Gesen. Mon. Phoen. Tab. 39. G. H. J.) Det är en Vulcanus eller Cabirus på dessa mynt af kopp-
par, ***) som med ormen jemte sig wäl utmärkes det snillrika i att taga kopparen ur bergen. I våra äldsta wapenbilder mö

*) Det ordet finnes ännu i folkets språk.

**) Aleph betyder och betecknar så; men att Phoenicier kallat så för Thor, (deraf Thier), så wi framdeles se. Thor, Tungen, Melek, Moloch, aftogs med orbusrud (Solen i Drens tecken, wärsolen?). Han war Eldens, åstans Gud, roten till Zeus, Jupiter &c.

***) Att kopparpenningar myntades i Spanskt-Karthaginsiska Kolonierna, är säkert. Att desse kopparpenningar enl. Ynglinga-Sagan kunnat inkomma i den mängd, att stätt ingått i klingande kopparmynt, under Danern Yngwe Frey, är möjligt; men wäl rimligare, att någon der fick lära slå kopparpenningar och verkstälde sin konst hem-ma. 1709 fanns ett kopparmynt djupt ner i en Uppländsk ättchög, tjoct som en riksdaler, bland brända människoben, der Peringsfjöld

ta förhända flera än ett phoen. monogramma. Krövelin förde en figur, hwarom man knappt kunnat gifva något. Den liknar en sådan stiftstol på ångfartygen, som lätt kan läggas samman. Men figurer alldeles liknande krövelinska "b märket" eller wapnet träsfas i Inscript. Tuggensis Tab. 48. n. LVI i Monum. Phoen. der 5 st. förekomma. Enl. Gesen. är det M. som betecknar $\overline{\text{M}}$ Rönung. Ett Swenskt Riks-R. Erik Jönsson (1435—36) har twenne D motsatta hwarandra, sål. Virdarunan m; trol. der betecknante Maria, såsom i åtskilliga Ordenskedjor. (Wi hänwisa till ett trol. en gång utkommande arbete i Swenskt Heraldik af samme förf. som denna Inledn.) *) J. Magnusen vittnar: Wi kunde anföre en stor Mængde nordiske Bunderunor, anbragte paa gamle Ligstene, Sigiller og Waabenskiolde, som Mandens eller Familjens Særkjende N. o. R. p. 207. Deras följer, att det ej är orimligt att bland dessa Familj-Særkjende söka bokstäfwer ur våra äldsta runalfabeter och de phoen. alfabeterna.

Wi sluta med ett alfabet af runor från Virdarike. De rättte figurerna ses p. 52 & 59.

*. a. trol. en variation af ase hos Grab. el. äc. ef i Angelsar. I Smål. lär man kallat ef: af. Dess frukt heter ännu afkan. Det Nyphoen. X. (variat af Aleph) satt på stafwen.

B. b. Birith hos Grab. Beort i A. S. berf, björt eller Borg: (Beth).

< c. Chen hos Grab. Cen i A. S. men hos begge bildadt som det Upsaliska Raim, likwäl stupadt i A. S.

DD. th (dubbelt) Thorn Grab. þ th. Thorn, törne A. S.

D. d. äfwen förekommer þ ställt inom D i minskad storlek.

M. e. Ef Grab. Eh A. S. Ef-Gq(uus). Hos Lajus är en strek mellan första streket och mellanstreket. skall wäl ha föreställt en Eq, ett ef. Blef sedan G, upprätt ställt.

¶. f. Sech Grab. Seoh, så, penning. A. S. Fä. (Aleph).

fann 3 Kronor afbildade. (Attartal p. 266). Dessa kronor kunna också w. ra bokstafwen G, alldeles like Celtiberernes med fleres G. Derjemte synas 2:ne Celtiberiska G el. K, (sådant det och är i Virdarunorne) stående midt emot hwarandra. Som detta "hedniska kopparors" war nästan allt igenom grönt ergadt och så skört att det något bräcktes wid upptagningen och än vidare under afreiningen, torde figurene el. bokstäfwerne wora mindre säkra, men Sturlesons uppgift om kopparbitar, som kunnat adla som mynt, bewisad. Ett tecken, som utmärkte wårdet, der wigt wäl ej war för småre mynt beqwämlig, blef här af behofwet påkalladt. Om Frej införde detta bruk högt uppe i Norden, der han ärft Odinsthronen, är wäl söga sål att twifla, det han fört bruket från Wanahem (Wanoman?) wid hafwer — dit phoeniciska slaggan hunnit, ett rike, som wi torde få anledning söka söder om både Swea och Geta.

*) Ashmole i The Institution, Laws & Ceremonies of the most noble Order of the Garter, Lond. 1672. uppaer den sannolika förklaringen. En Norsk Lagretsman 1435—44 har fort ett gansta likt märke: Norsk Saml. IV. 1 S. Planch. n. 143.

- X. g. Gibu Grab. med en tverstref X Gysu, gåswo A. S. X (Gref. Ghi) Isidorus, och Trithem m. fl. ha X gi.
- H. h. Sagale Grab. Hägl A. S. Lifaså Cod. Vindob. 64 (Chet d. å. Stängsel,) H är det nyare phoen. H (He).
- L. i. Is. Grab. J. his. A. S. Is (Jod: jota: armpipan. förut afritades handen derjemte: Se den äldsta Phoeniciskan.)
- X. f. Se G.
- †. l. Lagu hos Grab. och A. S. Stupadt blifwer det L å Rydas holms torn (älf.)
- ppq Man. Grab. o. A. S. ha DD. Lifaså Cod. Vindob. 10. Denna form torde lärtas af siffran, som hos Romarne betecknade 1000 och som war summeradt af 2:ne D (500). I Medeltiden strefes m (mille) länge som 2:ne motsatta D, men med stafwarne ställba parallella mot hwarandra DD. Ψ kan också beteckna m. liksom i Ups. runraden. Denna runa war utbildad af det phoen. mem (wåganbe watten).
- †. n. Not. Nead: nöd i A. S. Tråffas lifaså tecknad i Cod. Exoniens. Är det nyare phoen. †. Nun: sifsen med sin fena. Annars förklaras nöd wara betecknad med ett knå genomstunget af en pil.
- Q. D. Odil. Råfnas i A. S. åfwen som oe. Är det Celtib. ajin, sedan det grefiska omega. Tråffas i de Neapelsta köpebreffwen på gotiskt språk. Öppet ofwantill hos Ulfphilas. Har hos Isidorus den fyrhörniga figurens sidor utdragna åfwen ofwantill, såsom Odil . oe . Kallas der i här anförda form hinc, likt med A. S. inc. Är q. i Cod. Exoniens. men o i Cod. Sängall.
- p. torde ej tråffas annars än som B inom Birdarife.
- q. torde ej eller tråffas utan som f. Hos Grab. y hon. I A. S. sammanbundet P och v. weorn. qvarn.
- R. r. rad. ridd i A. S. Rehit hos Grab. m. fl. Celtib. resch, liksom nyphoen.
- Z. f. Sugil. Nyphoen. s i Neapelsta urkunden. z hos Ulfphilas. Tråffas hos Grab., i A. S. &c. som h. Det Virdiska Sugil Z s är det phoen. Sajin. Sugil är sol. (Sacal), gles (bernsten). Betyder sedan smycke, sigill som gjordes af bernsten (Eddan har sigli såsom betydande ädelsten. Solen kallades sedan Sauil på Götiska).
- †. t. tir Herre, i A. S. Grab. tac phoen. Thau: Forstefnet. († betydde lyckå i den förchristliga symboliken; våra förfäder kastade quistrunor, då deras fallande i kors war ett lyckligt orakel. De Christna bibehöllo tecknet, men gåswo det en ny betydelse.) Nyare phoen. har †. †. Celtib. †. T. †.
- N. u. Ur, urore i S. S. hur hos Grab. åfwen som A i Codd.
- P. v. wên. hopp. i A. S. uu hos Isidorus Parisiens. Etol. slågt med spir. a per. ēga — vesta: ἑσπερος: Vesper
- r. tråffas ej inom Virdariket. Bildas hos Grab. som ett lat.

dubbelt w hängdt på ett |. Kalladt halach. Lifsä i Cod. Vindob.
 Joer. starr (Carer) i A. S. bildas som Upsalarunan Madr.
 Y äfwen snarlist Ups. Madr. Suzri hos Grab. Ear el. ea
 i A. S. (?) list wärt y i Neapelsta urkunden.

— z. Se S ofwan.

— ä — ä. finns ej.

F. ö. är asc hos Grab. ac i Angelsar.

Det är klart, att den runa wi kalla för Virdarunan syn-
 nerligen öfwerstämmar med de Tyska runorna på tabellen i Lilje-
 grens runlära. Wi skulle anse runan, uppkommen af beröring med
 Phoenicier, egentl. böra heta Dana-runa (af Thanith), denna de-
 lad i 1. Upsala: el. Swearunan; befant. 2. Dalrunan. Se
 Liljegrens tab. 3. Virda: el. Blekingorunan. Se W. Grimms
 tab. VIII. Runemo og Run. af F. M. Tab. IV, VIII. IX. XIII.
 4. Forn-Dansk och forn-Norsk runa. Hos F. M. i R. o. R.
 N. passim. 5. Sinska runor. Af F. Arendt. 6. Lisländsk-
 Ofest runa (går från höger till venster). 7. Vendiska runor.
 Liljegr. Runlära. 8. Varegiska (i Rykland) F. M. R. o. R.
 9. Angelsariska runor. W. Grimm. *) T. IV. 10. Marco-
 manniska eller Tysk-Frankiska runor. a) Graban. de inven-
 tione linguar. i Coln. edit. och hos Goldast. i Script. rer. Alem.
 II. B. 1. p. 67. b) Lazius de gentium migrat. p. 514 (begge
 återgifna i D. Wormii litteratura runica p. 46, 47, i Hickersii
 thesaur. III. tab. I. samt hos W. Grimm i D. R. Tab. I. c)
 Trithemii Polygraphia. d) Grabanska i Cod. Vindob. 64. fol.
 141 och Cod. Vindob. 828, fol. 2977 den förra ur 11:te, den
 sednare ur 10:de seklet enl. Denis. I dessa Wienerhandskrifterne
 förekomma runalfabeterne, som aftagits hos W. Gr. Tab. I. e)
 Grabanska alphab. i Cod. Exoniens. infördt i Hickers. Thes. III.
 Tab. II. . Denna Greter-handskrifts runor äro of aftagna hos W.
 Gr. tab. I. f) Codex Sangallensis eller Handskr. å pergam. n.
 270. pag. 52 i St. Gallenska Bibl. fr. 10:de seklet. Tab. n. II
 hos W. Gr. (Runor stammande fr. Angelsariska runorne, se
 Hickers. Thes. I. p. 135, 136. III. tab. 3, 4, 6 W. Gr. Tab.
 III. g) Isidori Parisiens. de accentibus, de posituris, de lit-
 teris. Der förekommande runalphabet ses hos W. Gr. T. II. ef-
 ter n. 878 s. 321 i St. Gallens handskriftsamling. Desutom fin-
 nas runor hos Beda, runor i en handskrift i Münchens Kongl.
 Bibliothek ur Tegernseckloster &c. 11. Danska, äfwen Waldemari-
 ska runor (Se Liljegr. R. U.) bildade till full motsvarighet af
 det latiniska alfabetet. 12. Preussiska alfabetet hos Arendt (III

*) I Angelsk. Alfab. hos Arendt äro bland 24 de 8 (b, f, i, l, n, r
 t, u,) gemensamma med både Upsaliska och Blekingiska runorne, 8
 gemensamma med de Blekingiska (th, e, g, h, k, m, v, y); men
 8 saknas både i U. och Bl. (har blott 16). Blek. runraden har a,
 c, o, s olika både U. S. och Ups.

i "Scandinaviska Paleografien", der o, s och y äro närslägtade med Blekingiska runorna, blott g och u med Upsaliska.

Vi torde ha rätt att åter framsätta denna förklaring af runornas uppkomst, i stället för att söka dem i djupet af Asien, sedan Finn Magnusen i sitt klassiska verk Runemo og Runerne p. 418 yttrat: Endstjönt jeg i Breddborss erer den lærde Forster, finder jeg dog ikke, at han i dette sit nyere runologiske Skrift (i Brage og Idun) har framsat saadane Grunde, der kunne bevæge mig til at vige fra min ovenfor (S. 8—9, 223—224 o. fl. st.) yttrede modsatte mening. Jeg helder derimod mere til en — — svensk Författers (Brovst Wieselgrens) i samma (3) Bind af Brage og Idun (s. 46) fremsatte yttring: (att vår forncultur med sitt runalphabet är en syster till den grekiska och begge dörrar af den utdöda phoeniciska fornbildningen, som stod jemte och utom den Bibliisk-Zebreiska).

Att runstenar med Upsaliska runor sedermera utbreddt äfven till dessa sydliga delar af Sverige, är allmänt bekant. Om dem få vi yttra öfver i den speciella topographien.

Odinsculten kände en föregående, en äldre stams runcultur. Oden (Swea-heroen) besökte Wasthrudner, och inhämtade dennes högre visdom, som kallades Fornstafur, hvarvid Jätten fann, att han m. delat Oden sina fornkunskaper och grände sig deröfver. Thor (Asia Odins son) fann t. o. m. hos en dvärg, en visdom, som han kallat Fornstafvar. Således inhyga Odinsstafvarne eller de Upsaliske runorna sjelfwa en runkunskaps tillwarelse hos de Nordboar, Asarne funnit före sig *) och troligen skall ej någon numera, för att göra dem ett nöje, som trodde att Muntar diktat Horatius, wid en Finn Magnusens och Gesenii ledning bäfwa tillbaka för den åsigt, som kan förklara den Nordiska runskriftens uppkomst och visa hwarest hon sammanlänkar sig i werldsbildningens stora kedja. Vi hoppas, att det anförda skall ådagalägga, att ej tillrä:liga skäl finnas att förneka Virdarne både skrift och en slags kultur, äfven förrän Christendomens morgonstjerna bestrålade det gamla Solberget wid Sigfrids källa. Men när äfven Virdafolkets runa har mera likhet med Germanernas än med Swearnes, så synes detta, i sammanhang med hwad vi förut anfört om Virdaspråket, styrka vår sats ända till historisk bewisning, att "Småländska folkstammen" är en i ankande till Swear och Götar sjelfständigt folkstam, med närmare frändskap till grannarne seder om Östersjön, än frändskapen är mellan dessa sydliga grannar och dem, som bo högre upp i Norden. **)

*) Wisjegrens runlära p. 2, enl. Wasthrudnis mal.

**) Vi anse såsom afajordt, 1:o att den äldsta skriftkonst war Symbolisk eller bildskrift dels omedelbar, då man aftecknade sjelfwa fö-

2 Kap.

Geographisk Öfversigt.

Om vi med vårt första kapitel förmått bewisa, att här funnits ett Virdaland och ett Virdafolk och att det landet legat innanför Österfjön mellan Danernes och Götarnes land, så uppstå naturligtvis frågorne: Swad har man i forntiden Krifwit om detta land och detta folk? Swad weta vi således derom med full wisshet eller med lika sannolikhet, som det man för äldre tider tror sig weta om grannländerne med deras inbyggare?

remålet, dels allegorisk, då man afteknade andra föremål, som skulle wäcka de begrepp man önskade; 2:o att den andra utvecklingen af Krifkonsten, som war den egentliga upptäckten, war phonetik, eller ett urwal af bildkrifstecken för de förnämsta ljuden, då man kunde hjälpa sig fram med 16 bilder hwilkas namn började med att låta höra hufwudljuden wid uttalet; och att den tredje utvecklingen af Krifkonsten, som blifwit slumpens uppfinning i hwarje alphabetsområde, är en användning af ljudtecken, hwilkas bild alldeles öfvergått i ett meningslöst tecken. Den äldsta Krifkonsten finns, enl. resandes upptäckter nästan hos alla folkslag. Den ligger i naturen och kan ej undertryckas. Barnet härmar allt och, så snart handen kan teckna, börjas äfwen dermed ett härmande. Lapparne ha skannat på den grunden. Det andra steget, som war sjelfwa den stora uppfinningen, möta vi såsom redan taget hos Phoenicierne, utan att wi kunna utreda hwar och när det togs. Det tillstrefsk en Theut, Thauth el. Thoth, men som Tata i flera fornspråk betyder fader, winns deraf ej mycket ljus. Anses uppkommet af barnuttalet *Tatta* i *Iliad IV* 412. *Mamas atque Tatas habet Afra* *Martial Epigr.* 1: 101. Gesen. finner det i er phoen. inskrift *Mon. Phoen.* 195. Enl. *Thuyds* Ordbok är i *Griskan* *Tatair* fader, *Dutschys* fädernesland, *Thuis* el. *Thuatach* Herre. *Ierne* kalla ett Nordanland *Thuata* och anse det wara deras fädrens boningsort. Här af *Titaner*, *Teutoner*: *Jättar* (*Titta*: *Jätte*), *Greklands*, *Thyllands*, *Nordens* äldst något oblade inbyggare el. de som anses såsom fäder åt desse. Jättarne ha lårt *Valan* fornfänger, fornrunor. Allt hänwisar till en urminnes tid. För *Dyklar* och *Skandinaver* synes *Taut* och *Jätten*, som lär runor — *Rimbul* *Tyrs* runor — wara *Tyrier* wid *Ahen*. Från ett afritadt få (kroppen och fösterne) bokst. *Aleph* och runan *Frej* uppstod *F*; från ett afritadt berch (hus) och berch (borg) uppstod *B*; från en gimmel (lamel) och chen, *Fann* (kalm?) uppstod *G* och *C*. < ställde intill runstafwen gaf *K*. *Daleth* (dörr) och *thor* (dörr) gaf *D* (det grekiska *A* är en tåldörr) *E* uppstod af *Ze*, som i äldre phoen. mycket liknar det lat. *E*. *Rannets* betydelse är okänd. *Birdarunan* *M* war *equus*, öf. *I* jod uppstod af *armpipan*, derwid

Från tiden omkring 100 e. Chr. wisar oss Swenska Chartan hos Geographen Ptolomæus (lefde 125 år e. Chr. i Egypten): Det östligaste Skandea (Σκάνδεια), liggande bortom 3 smärre Chersoneser (Chersones. Cimbrica, Fyen, Seland?). Öfverst bo Levoner (Λευωνοί), hwilket ord wi anse taget ur en phoen. förf. som så öfversatt Skandinaver: folket i det hwita landet. Se Lexidion wid 3:de kapitlets slut. I wester bo Chædini (Χαίδεινοι), som wi också anse hemtadt hos en Phoenicier, som så öfversatt Wißen. Se Lexidion. Vidare i wester Gutar (Γοῦραι), samma stam, som träffas på Gotland, enl. andra författare. Längre ner i wester Daunioner (Δαυχιονες, men der man mistänkt att χ ingått i någon affrist för ν; kanske Δαυχιονες), hwilket wisar, att Skåningarne (Skåuningarne) då redan räknades till Danstjerne (Daunstar, Dauner?). Nu sträcker sig den största Skandean i öster, i Ptolomæi tanke så långt, att dess östra gräns skulle ligga under

i äldre phoen. handen med fingrarna i början astoags. L war lamed herbastafwen, stimulus boum; deraf tukta, låra. Isidor kallar runan lag. S har uppkommit af Sæt, hwilket betyder om — håg — nad, således wäl detsamma som Sagl, hwilket bildades på många werlande sätt, men sannolikt så som hos hwarje folk om — håg — naden såg ut. M har ansatts uppkomma af menniskans bild, höjande hand rne mot himlen, Y och sedan en staf i ena handen. Säktrare afbildades i dem de swallande wägorne. (Sesen.) Madr, runans namn, kan ock ha betydt detsamma. Mad, waturik ång, är ett ord hos Francker, Alemanner oc. N har uppstått af Nun, som afbildade och benämde en fisk med sina fenor. Af brist på ett fiftnamn, börjande på n, kles runon kallad not, noud och skulle anses föreställa ett knå med en wil genomstunget, som gaf nöd. O. uppkom af Ogonbilden, Ugin, i Phoen. Isländska namnet Onn war härkommet af Ugin; men man fann beqvämligare, att i sten hugga ögat så som det tecknas i rårare figurer med 2:ne små streckar öfwer hwarandra. De sammanbundos af runstafwen. Resch wisar ännu i grek. P ett hufwud på en gående man. En Rida sades uppstå, när man under hufwudet såg hästfoten R S har uppstått af Sameth: Stöd, som i phoen. liknar en piedestal under linier, lagda öfwer hwarandra, el. ett stöd till något lutande. Runan Sol, sammandragen af sugill, är således snarare af s:ule (German—seule), deraf sell, än af sol. T har uppkommit af phoen. Korsbstafwen; Tbau-kors. U har wäl uppstått af den uppnedwända runan Ue, som är Bau (betyder spik), satt intill runstafwen. Redan Diodorus Siculus, en tydliga e Clemens Alexandrinus uppgaf, att de älfsta bstafwærne woro af 2:ne staf, demoriska, som nyttjades i dagliga lifwet med grundlusttecken. (Wissla:en kan läsa Molbechts Tolw forelesninger Kbhvn 1831. p. 307 följ.) och hieroglyphiska. För att en hwar må kunna fatta det anförda, må nämnas, att om läsaren will hemligen säga till någon sol! och säger sol, orm, for eller ritat de 3 föremålen och wisar honom: så får han, om han förefår bstafsbildningens hemlighet, begrepp om sömn, men ej om sol, orm och for, medan de, som hörde talet, utlägga som bäst hwad de 3 ting kunna wara el. betyda. Då wåra runor så klarligen ha haft samma ljudb tydelsor, som Phoeniciskan, ligga der slägtstafwens så kraftiga bevis, jemte figurernas stora likhet,

samma longitud som Weichselns mynning och här bodde 2 folk Phavoner (*φάβοροι*), hvilket tydligen är Saros Phoenia, Finweden, samt Phiresier (*φίρασιοι*), der Virdar måste vara i fråga, men namnet har varit uttaladt enligt den lag, som gifwit firar såsom plural. af Ver och af thy—lik bildat lit.

Taciti (född 54 e. Chr. Romersk Embetsman i Belgien) geographiska kunskap sträckte sig derhån, att han wiste, det både Sklawer och Germaner bodde på Östersjöns kuster, att en stor ö låg i det haf, han kallar *Svevicum*, klarligen deraf att en *pars Svevorum* offrade åt Isis och han just på den ön ansåg denna cult herrskande. Han omtalade *Civitates Swionum*, och ansåg dessa Swioner "continuera" Sitonerna, som regerades af en qwinna: der således en Beledaregering sådan han stillrar en dylik i Germ. 8 cap. wäl skulle vara rimligast att söka. Se *Sidonios* i Lexid. Öfwan Swionerna låg Ischafwet och midnattsölslandet. Wi återkomma till honom.

Pompon. Mela, född i Spanien i första seklet e. Chr. känner Scandinavia eller Codanonia, en stor ö i *Codanus*, ett haf öfwan Germanien. Der bo *Oæonæ* och *Hippopodæ* och *Satmali* eller *Panoti*. De före lefwa af ägg (*Oon, ovum*), de medlersta ha hästfötter. De sifte ha öron så långa, att de deri dölja sig. Utan twifwel har Mela welat föreställa länd, men läst sämre innantill än Ptolomeus de äldre förf. wäl begge följt. O och D är första tydliga mistaget, som wäckt hans explication, hwilken skulle förutsätta, att folket der hade samma namn på ägg, som i Grefkland. Phoenia är alldeles Saros namn på Finwedens folk. *φίρασιοι* har han wäl tilltrott sig sjelf öfversätta och fått *Hippopodæ*. Huru han kommit dit, är ej wärdt att syfselfätta sig med. Någon kunskap om fara och ors (hors) skymtas deri. Hans långa öron lemnas alldeles.

Plinius, född 23 år e. Chr. war polyhistor. Han synes ha fänt Nordiska källor och läst Phoenicist-Nordiska bokstäfwer, om och med mistag. Han känner i Norden *Thule*, Midnattsölslandet jemte Ischafwet, *Nerigos*, tydligen *Norwegr*, der han kanske sett ett *Nerig*, (wi minnas fr. p. 32 arabernas, &); *Dumna*, der den runa, som annars är m, men också gref. *ypsilon*, synes tagen för m, liksom det Celtiberiska *aleph* tagits för runan u. Ptolomæi *Daun* blef derigenom *Plinii Dumna* i st. f. *Dauna: Dana*. En annan stor ö war *Scandia*, en annan *Bergi*, derom se Lexid. Han nämner också *Scandinavia* och uppgifwer, att *Sillewiones* bo der. Att dessa äro Ptolomei *Levones* (med aspiration *Glewones*), har allmänt antagits. Kejserser deri de Norste *Ufer* eller inbyggarna wid Göta elf och der öfwan. Plinius har hört namnet *Enningia* (monne ej *ENNINIA: FENNIA?*) och låter det vara en stor ö; men synes af den uppgift om *Senni* wid Weichseln, som äfwen mötte Tacitus, föranledits, att låta denna stora ö ligga bort om

Vistula, bebodd af Sarmatiska stammar. Möjligen har detta uppkommit af underrättelser om Lappar (Fenni) både der Sarmaterne bodde i öster och der man på Scandinaviska westkusten uppgifvit ett Phoenia. Till klarhet kan man säkerligen aldrig bringa det som i sig sjelft varit så dunkelt som Plinii förefällning om Scandinavien.

Jornandes' (en Goth, Notarius hos Ostgöthafungen i Italien, † 567) geographiska kännedom af Scanzia var ännu oundgängare. Han kände der ett kungadöme af 5 riken, hvars kung Rodulf drog till Göthernas kung Theodrik. Swiawäldet bestod då af 5 riken, som wi anmärkt p. 3. De 5 följ. namnen utgöra i den händelsen hans Swethidi jemte hwilka han sätter Dani. Ett gränsfolk kallat han Finni och deras likar Vinoviloth (twiſwelsutan åt norr, der Lappar och Finnar wäl nu bodde); *Ostrogothæ* (åt öster), *Raumaricæ* och *Raugnaricii* (åt wester eller i Norge). Så nämnes *Theustes*, hwarwid man tänkt på Tjust, *Ewageræ* — "maaste de i Berend", yttar Suhm. Detta blir mindre tillbråfadt än de fleste namnen, då man wet att han kunnat ha hört omtalad Wareger, möjligtwis sjelf skrifwit detta namn. De woro blandade med Othingi. Wiste han, att Waregerne hade en annan cult, men att Odinsdyrkare woro blandade med dem, som hade den egendomliga culten för detta sydrife? Finnaithæ ha allid tagits för Finods eller Finwedens befolkning. *Salin*, (Halland), *Wagothi* (Westgötaland) och *Liothida* (Liudhus) äro begripligare, än namnen *Uthilni* i (Albo Härad i Skåne, enl. Suhm) och *Jerwir* (Färs Härad i Skåne enl. dens.) — Monne ej *Norska* riken? Med *Scerofennæ*, som ej odla säd, men blott lefwa af kött, återges wäl ett namn från en annan författare på hans Fenni mitissimi; så är Swethans wäl i en källa hwad Swethidi varit i en annan. Hos *Udogit* (Suhms Jotunheim) hade man 40 dagars ljus och lika långt mörker — *Others* och *Wulfjans* Halogaland (*Udogit*?). Återjår så blott *Gauthigoth*, som bo näst *Ewageræ*. Suhm finner der *Gothungia*, *Göinge* Häraderna.

Procopius (född i Palestina 500 e. Chr. *Belisars* Chronist) kallat Scandinavien *Thule*, en ö, som han anser 10 gånger större än Britannien. Der bo 13 folk (*Ἰθνν*) under 13 kungar. Uttryckligen nämnas *Skridefinnar* (*Σκροδιγγοί*), de äro wilbar, odla ej jord, bo i stogarne (Lapparne); *Gauterne* (*οἱ Ταυτοί*), ett talrikt folk, som han skiljer från *Tyska* *Götherna* (*Γοτθοί*), *Danerna* (*Δαυοί*) sträcka sig till *Warnas* (*Ουαγγοί*) rike i *Tyskland*, (genom hafwet skiljas *Danerna* från *Gauternas* land), samt *Seruler*, som efter det nederlag de lidit af *Lombarderna* omkr. 494 nära *Donau*, drogo hit upp öfwer *Danernas* land och hafwet till *Gauternas* gränser, der de nedsatte sig, och hwarifrån den delen af *Serulerna*, som drog sig till *Byzantiska* *Kejsaren*, sedan hämtade ny kungaätt (mellan år 527

och 565.) Då Procopius skrifwer 'EROYAOI, ha wi ju FE-ROYAOI. Ver—uloi, diminutiv af Ver. Samma ändelse tillägges det namn Longobarderna hade egt i Skandinavien: Vin—uloi. Dessa begge stammar ha således i Scandinavia, hvarifrån den sednare, efter flera urkunder, utgår, dit den förra efter ett nederlag begifwer sig, hetat Vin eller Fin och Ver i sina första stafsvelser. Den Fransyska Munken Ainon, som stref omfr. år 1000, anser dessa mot hvarandra krigande folk vara af samma stam. (Heruli, Huioli, qui & Longobardi, ab insula Germaniæ, quæ Scandinavia dicitur, egressi). Wi återkomma till denna fråga.

Adamus Brem., (S. Ewen Estridhons gästvän omfr. 1070) har, wi erinre derom, i "Hyperboreernas land": 1. Swionerna med *Civitas magna Sictona* nära *templum Ubsola*. 2. Scritefinnarne med *Caput Helsingaland*. 3. Gotherna med *Civitas Gothorum magna Scarane*, som sträde sig usque ad 4. *Bircam*; der enl. Rembert också war en *Civitas* ett stycke från *Vicus*. Nedanför låg *Sconia*, som hörde till Danmark.

Wi erinre om det p. 28 anförda och tillägga blott här s yttrande: *Birca, contra civitatem Slavorum opposita respicit Juminem paribusque spatiis omnes illius ponti amplectitur oras*: *Birca*, som ligger gent emot Sklavernas stad *Jumne* och lika långt från alla öfriga handelshamnar i Östersjön, hvarvid *Adami* scholiast, nära samtida, tillägger: "från det Danska Skåne seglar man på 5 dagar till *Birca* och på 5 dagar till sjös från *Birca* till *Russia*". Att lägga ön *Bollin* eller en i dess grannskap liggande stad *Jumne*, *Jomsborg* midtemot *Kalmar* är rimligt, men midtemot *Sigtuna* in i *Upland* eller *Björkö* in i *Mälaren*, är höjden af orimlighet; att säga det afståndet är lika långt från *Skåne* (t. ex. *Helsingborg* eller, låt vara *Stanör*) till *Kalmar* som från *Kalmar* twers öfver *Östersjön* till *Dünas* mynning, är rimligt, men att jemnföra längden från *Skåne* till *Sigtuna* med seglatien från *Sigtuna* till *Rysland*, är lika hög grad af orimlighet. Som *Seland* af *Adam* räknas för 2 dagsleder lång, kommer man med 5 dagsleder nära på milen till *Kalmar*, men wiht ej till *Sigtuna*. Från *Kalmar* kan sägas vara lika långt till *Hamnarne* wid *Bommern*, *Preussien*, *Curland*, *Finland* ja, t. o. m. *Sigtuna*, men att säga det samma om afståndet från *Sigtuna* wore också en orimlighet. Har *Adam* af *Bremen* med sitt "juxta enim sunt" — bitit, om wi få nyttja så ful liknelse, vår historiska forskning, så har han också här i mängd att bota säret med. Wi hoppas, att det snart grott samman hos en hvar, så att striden i ämnet må vara uttämpad.

Om wi så som den äldste nordiske författare anse den som sjungit *Beowulfs* drapa, förrän denna fördes af *Anglo-Saxer* till *England* (säl. från 5:te seklet), så erinre wi att 3 rikin finnas

wid Östersjön utom Danskarne: *Sviarice*, *Geatas* och *Wederd geataland*, hwilka 3 Beowulf förenar under samma spira. De synas wara Isländarne *Swea*: *Göta*: och *Ridgötaland*. Resföres indelning i *Variasi*, *Svei*, *Gotie* (och *Nurmanni*) är redan anförd.

Sturleson indelar Sverige efter stiftet.

Sverige, heter det, utgöres af många delar.

1. är *Westergötland*, *Wermland* och *Markerne* och hwad derintill är beläget, och denna del är så stor, att under den Biskop, som är satt deröfwer, lyda 1100 kyrkor.

2. *Östergötland*, som är det andra Biskopsdömet: dertill höra nu *Gotland* och *Oland*, och äro de tillsammans ett mycket större Biskopsdöme. — (Det förra war *Sigfrids* stift och det sednare *Anskars* stift.)

3 hufwa Sverige: 1. Biskopsdömet *Södermanland*.

2. Biskopsdömet *Westmanland* eller *Sjådrundaland*.

3. Det tredje stycket af Sverige *Tiundaland*, der ligger *Upsala*, hwarest är kungasäte och Biskopsäte.

4. *Attundaland*, det fjerde stycket af Sverige.

5. *Sialand* och hwad dertill hörer, öster ut wid hafwet. *R. Olof* den Heliges *Saga*: 76 Kap. Stiftet med de 1100 kyrkorna är tydliggen det *Adamus* beskriwer: "Mellan *Nordmannia* och *Sveonia* bo *Warmelani* och *Finvedi* och andra, som nu alla äro *Christina* och höra till *Scaravensem ecclesiam*. Deröfwan *Seritekioni*, som löpa före wilddjuren, med staden *Halsingaland*". Detta är ju följdén af en uppgift om 1. *Norge*. 2. *Sveonia*. 3. *Göta*: och ett annat land. 4. *Norrland* och *Pappmarken*.

Sturlesons "hwad intill *Westergötland* är beläget" och *Adami Finvedi & alii* utmärker tydliggen den gamla *Tio Hårads* lagsagan. Wi hänwise nu till indelningen, sådan den fanns 1319. Se p. 14 följ.

Wi finna uti *Isländska* sagor, att *Oland* och landet derjemte ännu i *R. Olof Skötkonungs* tid ej kallades *Swithiod* eller *Gauthiod*, utan när *Gudleife* gerzki på återwäg från *Gardarike* och ömse länder — (*Ymsalaland*) begifwit sig från *Gautland* till *Eyländ*, der han låg mycket länge, och *Thorgöthe* der stridde med honom och *Gudleife* fallit, for *Thorgautr* från *Dland* austr til *Swithiodar*. *Gywindr* *Urarhorn* kom sedan till *Oland*, seglande derefter till *Sviaflåren*. Detta war *Swithiod* sjelft. (*Swithiod* sjelfri). *Forn M. S. IV. 125, 155*. Men då någon for fyrst til *Swithiodar*, så lagdi han til *Sigtuna*. *Sarald Hårdrådes* 17 F.

Många namn utmärka hwad som ej här egentligen *Falla*: des *Swithiod*.

I Fortælling om Ragnars Sønner (Se *Fragmentum Islandicum de regibus Dano-Norvegicis ab Iwaro Vidsadme ad Haraldum Blaataud* i Script. rer. Dan. T. II. cl. i Nordiska Fortids-Sagaer 1 B.) säges uttryckligen att Ragnar Lodbrofs söners wälde warit Oland och allt Småland, Seland, Reidgotaland och Gygotaland. Ehuru historien bestämdt wisar, att dessa söner ej kunnat wara Herrar eller arsprinsar till Danmark, så är intet hinder för att antagandet, att uppgiften i något hafst grund, twertom, mycket tillstyrker, att Oland och Smålönd hafwa tillhört Lodbrofidernas wälde, om också Reidgotaland ej här får betydta Östländer mellan Sklawer och Germaner, begränsade af Düna och Weichseln, och Gygotaland ej får betydta den swenska ön Gotland. Enligt Sagan regerar Gisten Beli i Swealand och bekrigas af Ragnars äldste söner. Och Ragnar sjelf bekrigar Skåningarne. Allt antyder således, att han hwarken war kung öfwer Swealand eller Skåne, men rimligast egde sitt rike der midt emellan; möjligen i sin tid förenande Östergötland jemte Wirdaland, det förra wunnet genom sitt giftermål med en Östgötisk prinsessa.

Småland är ej Isländarne så obekant. Då de lärde känna detsamma, war det likwäl förenadt med Swea och Götaland och det fordna sjelfständighetsnamnet förgätet, kanske aldrig klart känt af dessa författare på Island.

Då R. Dlof lemnat sina skepp i Kalmar, for han fyrst um Smålönd of kom fram i Westra Gautlandi. (Ol. d. H. S. 156). I en God. af Saga Haralds Gilla k. 5 läses, att R. Harald höll det möte med Dansta kungen i Smålandi, der R. Erik medgaf honom styrelsen af Halland och då Harald förde sina troppar genom Halland, ökades de mycket. Andra Codd. ha Sjölandi. Så har en God. af Snynl. S. Vidgautr af Samlandi och en Thiodgautr Smälendki (R. 87), som sigla heim til Smålands. Andra ha dock Samlands. En God. af Saga Hakonar Hakonarsonar 227 kap. uppger, att R. Håkan lagdi at Smålandum, o. s. w.

Åswen Smålands städer nämnas uti Isländska satorne.

Wegjö anföres i Nidrlag Eögu Ólafs Konungs Tryggwasonar. Kphvn 1827. Fornman. S. III. 167. Prædikan Sigurdar biskups wid Soia, der Sigurd förblandas med Sigfrid och det säges att den förre lefde på sin ål erdom och dog i heim stad, er Wegsjörr heitir. (L. c. p. 171. uppgifs att Wegjö låg i Vernd, efter en annan handskrift Verund).

Kalmar är wäl bekant. L. c. IV. p. 372. (Saga Ólafs R. hins helga c. 155) skrifwer Sturleson, huru R. Dlof led flytja Pipin austr Kalmarmar, el. enl. andra Codd. Karlmanir, Kalmarver, Kalmara, Kalmarn, Kalmanar. Om tillfället

få wi sedan orda mera. L. c. VII p. 151 (Saga Sigurðar Jorsala fara f. 38) berättas, huru K. Sigurd for med Nikolási Konungi austr fyrir Swiaríki til Smálanda, at fristna þat fólk, dá han kom austr til Kaupbæjar, þess er heitir Kalmarnir of herjadi þar of svo á Smálöndum. och lagdi viftagjalb á Smálendinga 1500 Rauta. Det war Kalmarna leidangr. I ett annat fragment L. c. X p. 417 talas om viftagjalb á Smáland XVC nauta wid Carlmarna leithangr. L. c. VII. 340 (Saga Sigurthar Slembidiæns 4 f.) sjunger stalden Iwar Ingimundsson:

Hratt hwaft skipi
i hwölo vedri
róft riþandi
oe ramir straumar:
festu seggit
snekkio langa
kynstórs jófurs
wid Kalmarnes.

Snart drefwo skeppet
Med ilande stormwind
De hwälfwande wägor-
och brisande bränningar.
Snart fästade frigsman
Den långa snäcka,
Den högbördade furstens,
Wid Kalmarnäs.

Tydliggen är det här han håller drabbning, hwarom Iwar sjunger:

Enn lét apra
austr for Móri

Det andra slaget hölls
Östan för Møre,

(Blekingar ebr Smälands, enl. uttg.) Sagoförf. säger: det andra slaget höll han för Møre och drap många Vender. Under den historiska stillringen så wi se huru Bleking och Öland war särdeles bekant.

3 Kap.

Urminnen.

Med urminnen förstå wi sådane minnen, som wi sjelfwe förgätit, men som af andra folkslag kunnat förwaras och nu igen kännas såsom angående oss.

Med fornminnen förstå wi dem wi sjelfwe mäktat förwara. Wi måste winlägga oss om forthet.

1 §. Fanns i Urtiden någon beröring mellan Virdastammen och Grekerna?

a) Virdarnes äldsta utländska lärosäte.

Då den gamle mannen på ihinget wid Birca wille förespråka Anskar och Ewangelium, anförde han, "huru samlike (af Virdamännerna) farit till Dorstrata, entom forthy at the maito sit ther lata cristna" — detta Dorstrata, dit Fredeborgs dotter Gatte i Birca, efter modrens död, enl. modrens förordnande, skulle resa, — denne helge stad, der Gatte sedan gick omkring bland kyrkor och kloster och utdelade almosor. Här är således en utländsk ort, dit man beger sig från vårt Fädernesland, för att winna högre upplysning, i början af 9:de seket.

Och Eddan känner en Asgård, dit man af urminnes for åstad, för att lära högre wisdom. Gylfe i Swearike (wi få se att sägner localiserar hans kungasäte på Åsenhögas höga ås, der Westergötland och Finweden mötas), drager, som det af Gylfaginning 1 & 2 §. will synas, öfwer Seland till Asgård, der han och får betrakta stora palatser och höra män tala om den wisdom han ansåg för sin troslära.

Wi ha kommit till öfwerlygelsen, att både Gatte och Gylfe färdats samma väg och ha således skäl att börja våra Urminnen med utredning af det utländska lärosätet, der wäl nycklen skall finnas till den inhemsta fornläran. As, Asar, Asgård, Asahem. W: n: ys i phoen. W: n: isch i ebr. är Man, vir. Asahem är således phoen. namn på Manhem, Ver—ingaland, utbildningspunkten för den ena Scandinaviska stammen så wäl som den andra. 77: gar: stad: 77: kart: garth: gård förenadt med W: n: asgarth, utmärker att denna högskola war omgärdad, befäst. Af 17: robur: styrka bildade grekerne ett *avooç*: fästning. Gesen. M. Ph. 420. Ett *Ascurrum* (Ascart) förekommer i Phoen. fristier. (Ett *Kurrum*, säteri ligger nära Fogelwif i Småland.) Ewad det historiskt-mythiska *Asgård* beträffar, synes man ha all anledning, att antaga, att det ej varit långt ifrån det ställe, der de för Christendomen benägna Nordboarne sökte dop och Christendom (i Dorstrata); således wid Rhenen, der nära man sunnit den ännu wid Xanten förwarade stenen med inskrift: *Deo Hludanae Sacrum C. Tiberius Verus*. Låta wi Gesen. upplysa oss att på ett bilingwiskt Siciliskt mynt (77: n: o βασιλευς) arabiska artiklen sättes framför Molochs namn, så är klart att den och kan stå framför Thaniths, Thanas. Hludana—monne ej La—tana, Latona? Så blifwer Hyperboreer—sagan i Grekland helt begripelig. Grekerna ha då seglat öfwer Donau till Rhen och så till ett kultställe för Thanith, der den äldste bernstenschandlen uppspåras.

Vi måste här påminna om nötta frågor. Greferna wiste ätstilligt om *Hyperboreerna*. Man förklarade dessa vara ett folk ofwan *Nordanwinden* *), der solguden bodde på de lycksaligas där. Detta allt uppfom, sedan myrthen rört ett minne med sina midas-händer, så mäktiga att förwandla allt i diktens gull. Men minnet har tydligen hast i förwar, att wid slutet af den stora handelsvägen, hwilken beskrifwes såsom framträngande från *Bannonien* till *Bernstenskusten*, ett folk (gund) bott, som kallats *Bur*, — dessa *Burgunder*, som på *Burgundaholmen* (*Bornholm*) ännu i *Others* och *Wulfstans* tid hade sin särskilda kung — och att ofwan dessa *Burgunder* möttes ett folk, med ett *Latonas* tempel. (*Burgundiones* bodde egentligen mellan *Weichseln* och *Oder*).

Engen har nekat att *Phoenicier* känd denna kust. Vi få snart se, huru de omfr. 500 f. Chr. synas ha insett behofwet, att, som allt utwisar, wid *Ostersjön* anlägga ett nybygge och öfwerwintringsställe, dit de omfr. 400 f. Chr. f. sticade skepp, som oå hade en *Nordpolserpedition* i uppdrag. Men högre upp skuter *bernstenshandlens* historia. De äldsta *Grekiska* skalder kända berätta och de äldsta myther wera fast kring denna ringa harts.

Dessa myther häntyda dock dertill, att Greferne mött wid denna kust, dit *hednatron* walfärdade med köpmannens beräknade winstbegär, en *Tanaiscult*, wida förr än *Himileo* gaf sig åstad med sitt *coloniseringsuppdrag*. Ty från annat håll än *Phoenicien* kan den högre cultur, Greferna mötte i *Hyperboreernas* land, swärligen ha utgått.

Och hwilken annan, än ta *Reith*, *Thamith* — *Tanefana*, är *Latona*, i den *Grekiska* mythen en dotter af *Chaos*, förföljd af *Afsgudsdyrkarne*, men på *Delos* föddande *Phoebus* och *Phoebe* d. ä. — ett tempel för *Sol* och *Mån*-dyrtan? *Hesiodus* kläder sin *Läto* i en wattenblå drägt och framställer henne såsom godmodig och mild mot *Gudar* och menniskor. Man härleder wanligen hennes namn från *Andw*: förborga och ser henne i *Natten*, således *Sar* — *Note*, *Eddans* *Nott*. Sednare *Mythosofpher* ha förklarat hennes myth såsom en beskrifning på *Månans* faser. För *Hermann* är hon *Nymånan*.

Och denna *Latona* war född hos *Hyperboreerna*, d. w. f. Greferne hade der lärt känna henne. Der uppe, just der en folksågn låter *Freja* gråta guld, war det hennes son *Apollo* hade gråtit *bernstenen*. **) Ja, *Apollo* och *Diana* sägas sjelfwe stundom födde i *Hyperboreernas* land och deras cult har derifrån kommit till *Grekland*. Dit hade *Apollo* anländt i en char, dragen af swanor ***);

*) Hos de äldste författare war dock *Boreas* ej *Nordanwind*, utan en *Apollo*s *Prest*, ättfader till *Boreaderne*, *Dianas* *Prestinnor*.

**) *Apollon*. *Rhod*. *Argon*. IV. m. fl.

***) Vi minnas *Swanorna* i *Urदारbrunnen*, *Njords* saknade swanor, då han måste i *Sättelandet* höra *Ulfswatjuten*.

men han sammanstötte der med de äldre Zeusdyrkarne och kämpade med dem om företrädet. Han vann bekännare bland Grekerne också; men desse ansågo sig som en filialförening till den Hyperboreiska culten af Latona med hennes twillingbarn. *Αἰμος ὑπερβορέων* besjöngs såsom *Ἀπολλωνος θεράπων* af Pindarus (D.lymp. III. 28, 29), hvarmed han förbinder den guldwagnade Måna, "hon uppe i månan", som slår qwällens öga i all dess glans emot hjelten, som fredligt bewekte det Apollosdyrkande Hyperboreerfolket. (L. c. 35, 36). Orpheus och Homerus kände Orakelswaren, som gåswo hos Hyperboreerna, någorlunda lika uppfattade, som det, hwilket, enligt Helga qwida, gafs i tidens morgon wid Urdarbrunnen. Diodorus (11: 47 m. fl.) wisar att sjelfwa folktron i Grekland förklade Hyperboreerne på en ö i Oceanen, stor som Sicilien, under sjelfwa Norrpolen och utanför keltiska hafwet (Galatikon hos Araber). Detta allt måste betyda: långt, långt från Grekland, och att deruppe funnos också stora öar. Der war ett rundt *) tempel i en lund, der Latonas hem war. Swart 19:de år kom hennes son Apollo till henne. Der war en åt honom helgad stad, urbilden för sjelfwa Ilion, med ett märkwardigt tempel, smyckadt med offergåfwo. Folket som bodde i solstaden war i allmänhet citherspelare, som wid sin cithra sjöngo Gudarnes lof. **) Härifrån hade Grekerne lärt att 19 solår eller 235 månår eller 6940 dagar utgjorde en måncyclus, hwarefter jord, sol och måne trädde i samma constellation och Påstmanan ***) föll på samma månadsdag. I Athen kände man denna cyclus först 433 f. Chr. då en meteor gjorde Grekerna dermed bekanta. När denna fest firades i Hyperboreerlandet, spelades cithra och sjöngo chörer från den wårdag, då natt och dag woro lika långa, ända till Njesadernas uppgång 46 dagar derefter. Och swanor slögo omkring chörerna instämmande i sången och månan sänkte sig derwid ännu närmare jorden, att man kunde se bergen i den samma. ****) Detta folk talade dock ej Grekernas språk och hade ej Grekernas seder. Der dödade man sig genom att kransa sig wid dessa fester och dansa ut för klippornas branter under sången. *****) Hyperboreerna beskrefwo af Grekerne som det wäpste och rättfärdigaste folk.

Det är orimligt, att antaga, det Germaner innehade denna hyfsning i de Grekiske klasikernas fornminnestid, och likwäl befunnos

- *) Grinnas om de äldsta på hednatempel sannolikt uppbyggda kyrkor i Norden af rund form.
 **) En dylik legation af "Bender" kom från Östersjön till Awarernas Chan. Se längre fram.
 ***) Se Ostara i det följande lexidion.
 ****) Barth tror, att förstoringsglas härmed utmärkas såsom en forntida uppfinning.
 *****) Grinnas om våra ättestupor, hwilka egentl. tillhöra Södra Sverige, ej Dönsdyrkarne, som ristade sig med spjut, då de wille dö. Se om Wallhals ättestupa i Bleking i 4:de Kap.

så halfwilda i Cæsars och Taciti. Vi finna för den så gamla Hyperboreer-sagan ingen annan rimlig förklaring, än antagandet, att Phoenicier anlagt nybyggen wid westliga Europas kust äfwen förrän de 30,000 karthaginenser, som coloniserades på kusten af ett nordligt haf ofwan Britanner och Hiberner något före Herobots tid, dristade begifwa sig mot Axis Lycaonis.

Hwilka mer än Phoenicierne kunde här stå öfwer Grekerne uti bildning och bli deras lärare och föremål för deras beundran?

Barth (i Deutschlands Urgeschichte 1840.), anser, att Grekerna wid det så förgåtna Argonautertåget upphunnit Östersjön genom segling på de stora floderna. Denna anvisning, jemte Diodori tal om öns jemnstorhet med Sicilien, kan lätt beswära någon, att på Scandinaviska continenten söka Hyperboreerlandet. Vi bedja derföre om uppmärksamhet för vårt skäl, att förlägga det wid Rhens utlopp, dit blott 2 floder förde från Grekland. Argonautertåget förlägges till 1250 f. Gh. Möjligen är den gyllne Wäduren ingen annan än solen i Wädurens tecken, således syftar sagan på Apollodyrkans införande i Grekland, hwar till teckningar funnat finnas på ett stinn (pergamot. *) Under denna skeppsfart träffades Amazoner, "som dödat alla sina män". Den gyllne wädurens stinn war i en helig lund, som bewakades af drakar. **) Jason träffar der Medea, som synes wara femininum af $\Gamma\omega$: man på phoen. hwaraf wäl Magd bildats (deras Magdeburg: Barthenopolis). Tågen till Hyperboreernas land blefwo sedan ej sällhynta. Herakles, den grekiste, hade kommit dit genom att börja segla uppåt Donau. ***) Han hade träffat hette det, Hyperboreernas land wid Istros källor, således i n. w. Schwaben. Det war under jagt efier hinden Kerynitis, helgad åt Diana, Herkules först hann fram till Hyperboreernas land. Då han sedan inträttat Olympiska spelen, wille han se der en dylik lund, som han funnit i Hyperboreerlandet och begaf sig dit, för att hämta sådane trän, hwilka han planterade i Olympia, hwarest spelen alltid skulle sluta wid fullmånan. Måna war Må-

*) Wi få i 4:de Kap. se huru Thorstein Bearnmagn i en Balagard råfwar en duk med tolf ädelstenar och gullkränder, ridande dit ungefär som påstfällringarne anses rida till Lucifer (Baal). (Monne ei spår till solcult och en astron. figurteckning och obegripna bokstäfwer?)

**) Detta kan tagas ordagrant. Se 4 Kap.

***) I den sång, hwar i Orpheus anses besjunga Argonautertåget, nämnes (v. 1119), huru, efter en lång seglats uppåt floder, de gingo ert stycke till fots och sedan seglades åter. War segtången ej mellan Donaus källor och Rhen? Höga berg lågo derwid (Schweitziska Alpena), men sjelfwa det sökte landet war dimmigt och töcknigt (Nederland). Wid dylik segling behöfdes pepp, som kunde föras med händer tillhjälp öfwer landsträckor. War Dden har ett dylikt.

nans Gudinna, thronande midt uti himlakroppen. Aristæus (äldre än Homerus), en prest och skald, som bestående solståndets tider, hade wid en pest förgäfwes offrat till den gamle guden, men offrade sedan till Apollo och det hade helsans återvändande till följd. Då spridde sig den Hyperboreiska Lätosdyrfkan ut mångenstädes i Grefland, men Apollo, hennes son, blef den mest dyrkade. Aristæus besökte nu Hyperboreernas tempel. Afwen han träffar på resan ett folk, der qwinnan hade lika makt med mannen, såladt Thedoner *). (Taciti Istævoner? Inom desas sednaste gränser finna wi Magdeburg med Gudinettemplet. Troligen den *pars Svevorum*, som war *Isidi sacrificans*.) Wi ha ett fragment qwar af Aristæi beskrifning på Thedonerne. De ha långt hår (liksom Longobarberne, dyrkande Frea), gnäggande hästar (Fresfara), talrika orar, (or- och kospridning synes utmärka Thesculten) och ett öga midt i pannan (dyrkade nattens öga Månan? — Wi erinre härwid em den enögde Odin i Eddans myther). Aristæus war der, hwarest sommaren om dagen war 15 timmar lång, och hwarest man dyrkade Solen och Månan. Ubaris är en Gref, som fått af Latonas son en pil, hwarpå han kan släpa genom lusten och besöker så Hyperboreerlandet. Är ej den pilen runstafwen? Antyder mythen ej, att han funnat breswerla med Hyperboreerna? Gas uttrycket sedan ej, bokstafsligen fattadt, upphof till luftfärdsmythen, tillagnad Valkyrrier — slutligen påstfäringarne, som ock rida till Lucifer (Solguden) eller rättare Lucifers mor ("Satans farmor", den gamla i Jernstogen) på — rakor? Att den upplysande runnan kallats Apollos eller solens pil, är ej illa waladt. (Den hemliga skriften torde bestått i att blott skrifa det af Runan, som ej war stafwen. Den som fick bresfwet tillade nu runstafwen och skriften war läslig. Så lästes Helsinglandets runor.) Stafwen ansågs således lätt för ett trolleri, afwen om hela skrifkonsten ej så ansågs. Att man skref i Hyperb. land och fick skriftliga meddelanden derifrån till Grefland, är Historieskrifwares öfvertygelse. Plato berättar, att den wakt, Ferres sändt att bestydda Delos, sann en Kopparstaf, hwilken Hyperboreiska Jungfrur fört med sig. Deri stod en fång med den läran, att jorden war werldens medelpunkt (midgård i Eddan?), att Gudarne bodde ofwan jorden, men under jorden woro både sköna dalar för de gode och rysliga boningar för de onde, samt att en dom skulle ske, då de gode kommo till de sköna fälten, de onde till de hemsta — utkastet till sjelfwa Balans fång i Eddan och öfwerensstämmande med den i Wärends folksågn fortgående föreställningen, så olika den Christna, som wisar de goda plats ofwan jorden. I brunnsagorne nedkastas en mö af sin hårda styfmoder, finner gröna, lugna ångar, fulla med betan-

*) Herodots Thedoner skilras som Monqoler. Barth anmärker, att dermed endast intygas, att den Thedonska culten afwen warit spridd bland Mongoliska stammar.

de for, med mera lyckligt och härligt, under jorden. Drimligt är wist att låta Grekerne ha haft breswerling med Odin i Sigtuna; men all orimlighet försvinner, om Hyperboreerlandet är ett Phoeniciskt nybygge ofwan Burgundionerna. Ty då fadren till den Karthaginensern, som förde ett nybygge till Norden 500 f. Ehr., kunde skrifa 24 böcker i ekonomien och då wi ännu kunna se tafslor med phoeniciskt skrift, uppräfsde ur jordens djup, är högst rimligt, att Grekerne kunde ha ett skriftunnigt folk i nordwest om sig, hwilket de besöka på de store i Swarta hafwet och Nordsjön utfallande floderne. Wöluspa eller Weledans sång i Eddan kan således ha den säkraste grund för sin uppgift om Gimbul-Tyrs (den gamle gudens) runtaflor funna i gräset.

De hyperboreiska Jungfrurna äro wida berömda i Grekland. De äro Tre, liksom Nornorna wid Urdarbrunnen. Herodot sätter dem i nära sammanhang med Amazonerna. Wid 9-årsfesterna i Delos, hade detta filialtempel i början fått besök af den hyperboreiska Latonas 3 prestinnor, anförda af en manlig ledsgare (Taciti Sacerdos förande Nerthus: נרד: virgines minnas wi härwid). De förde bernsten — så är Barths förklaring — med sig som gåfwor. Herodot anför, att då gåfworne sedan sändes till Grekland från Modertemplet i Hyperboreerlandet, inlades de i sådeshamn, som wisar en tidig sådesodling wid Nordsjöns stränder. Wi minnas derwid, att de Aesyer wid Mare Svevicum, som ensamt uppsamlade Bernstenen, också wisade större slit i sådesodling, än Germaner i allmänhet. Afwen offerades kafor. (Om den stora kafan i ett Rügens tempel, liksom om våra Jul—*Ηλιον*—kafor, så wi framdeles orda). Alla offren woro oblodiga. Hyperboreiska Jungfrurnas namn synas vara grekiska appellativer eller öfversättning, således Laodike: solfödemerka d. ä. *femina dominans viris*: Amazondrottning, qwinnan, som, enligt Tacitus, regerade öfwer Sitonerne: qwinligt orakel, (på phoen.) Ureth, deraf Urda. Syperochē: monne ej motswarade Chuld, Skuld? Herodot kallar en af de äldsta Opis. Pausanias likaså. Men Opis war ett af den Ephesiska Dianas epitheter just i det Ephesustemplet, Amazoner skola hafwa byggt. *) Herodot kallar den äldsta Urge och Pausanias Zekæerge. Men Zekæergos och Zekæerge (widtwerkande) war Apellos och Dianas epitheter, då de besöngos såsom mas & femina af Ljusgudomligheten. Herodot hade sett sådana Hyperboreerjungfrurs grafwårdar i Delos, som bött på sina missioninspektionörefor.

Der är en gemensamhet mellan den tideräkning Hyperboreerne hade och den wi finna ha warit rådande på Dnersjöns kuster. Swart 9de år kommo Jungfrurna eller sändebud från Hyperboreerne till Delos. Swart 9de år höllos i Leire de offer, der höfkar skulle offeras. Nio werldar, nio himlar utgöra tidslängds ut-

*) Macrob. V. 22.

tryck i Bøluspa. Nio plogbillar nämnas wid jernbörden i Verinernas lag. "Nio winne" är en tidsbestämmelse i Wärends kyrkolag. (Inom den tiden fick ingen rubba någons grassställe i ättehögen). Nio portar funnos på templet i Vineta. Nio mornar å rad skall man dricka watten ur en å, som rinner mot norr, (om norr framdeles mera) för frozan (J. Sandell). Nio qwistar skola knäpas öfwer en sut, hvars trollskott skall bortstjutas. (J. S. Se Fröderyd i specialtopogr.) m. m.

Wi wilja icke neka, att ungefär lika många skal kunna finnas för Dania-namnets härledande af Danaus, således för Gånge-Nolfs stolthet öfwer anor från Trojanerne, som der fanns för Virgilius, att yfwas öfwer Romarnes ursprung genom Aeneas från Anchises. Är beröringen mellan Nordsjön i trakten af Bernstenskusten och Grekland i sjelfwa mythens ålder bewist, så synes Tacitus ej ha behöft taga misse om Odysseus och Wodan, när han skref, att Ulixes besökt Germaniska Oceanen och anlaggt Asciburg på Rhenens strand, jemte det han hade hört att Hercules äfwen hunnit till Germanien (öfwer Donau). En Scholiast till Euripidis Andromache v. 221 uppger bestämt, med åberopande af Anaxifratis förlorade Argiviska historia, att en af de Trojanska furstarne Stamandrios, Hektors och Andromaches son, nedsatte sig wid det Tanais, Don, derifrån flodvägar gingo till Östersjön, hwarest wi snart få träffa ett Tanais. Robert Vace sjunger i Roman de Rou på 1100:talet, då han stillrar Nolf, Normandiets förste Hertig:

Qvand jadis fu destruit Troie	När fordom Troja har blifwit förstördt,
Dont cil de Grece ourent grant joie	Hwaraf de från Grekland hade stor sägnad,
Une genz de Troye eschapperent	Då flydde ett folk från Troja,
Qvi en Dannemarche assenerent.	Som i Danmark tog sitt stamhäll,
Par Danaus un Ancessor	De woro från en Stamsfader Danaus,
Qvil orent longues à Seignor.	Hwilken de långt förut haft till regent.
Se firent Danoiz apeler	Och de låto kalla sig Danstar.
Pour lor lignage remembrer.	Att påminna sig sin härkomst.

enligt Hallenbergs öfversättning. Barth i Teutschlands Ur-geschichte yttrar den tanken att Argonautiska tåget sökt ett orafel wid Östersjön och erinrar, huru ännu i Adams af Brehmen tid ett dylikt legat i Skurland, som besöktes af Greker, så wäl som Spanjorer. På wensstra Rhenstranden ej långt från Kanten ligger en by Asciburg och der förlägges, som man ansett, Biolomeus det af Ulysses grundade Asciburg. Der nära låg, enl. Fredegarii ut-

drag af Gregorii Turonensis Krönika cap. 2, ett Troja Francorum. Anglo-Saxernas utgångspunkt är Troja, liksom Asa-Swearnes är ett Asgård. Særo kallar det med sin lärdomsjagt Byzantium. *) Drifsta Sagan wet, att Thuata de *Danaan* kommit från Grefkland till Danmark, sedan till Island. Allt wisar, att ett minne om ett **Tan** — **Dan** — werkligen funnits wid Osters och Nordsjöns kuster, som man, då kunskap kom om Danaus och Danaer, sammanband med Grefkland, och möjligt är, att Troja i Asien också varit ett *Thanihs* dyrkningsställe, hwaraf man i Grefkland föranlätits att dikta en Danaus, såsom stamfader, samt att derifrån någon flykting kommit upp mot brennstenskusten och föranlätit dennes bewisliga upptäckt för Grefiska stammar. Emedertid är det ej blott anmärkt, att wi i germaniskt-scandinaviska fornspråket ha græcismer och grefiska glozor, ehuru språken i sig sjelfwe ligga så långt ifrån hwarandra, utan grefer anmärka barbariska och palæista ord hos sina författare, som äro os bekanta. *Eustathius* undrade mycket, hwarföre *Sybeles* castrerade prest kallas *gallus*. *Ασπιδης* förklarar betydja på ett främmande språk *οσκαδω* (af *Aristoteles*) v. s. w.

Då *Ptolomeus* förlägger det *Aseiburg*, *Tacitus* förbinder med *Ulyhsis* namn, nära *Rhenens* utlopp, och då *Tacitus* wet längre ned, att *Cæsar* Germ. förstört ett högst namnkunnigt tempel åt **Tan** (*fana Tan*. *Tan fana*) och *Jul*. *Cæsar* likwäl bestämndt uppger, att *Germanerna* blott kände *Sol*, *Vulcanus* & *Luna*, hwaraf följer att **Tan**—*fana* måste vara endera af de 3 och då blott kan vara **Tan**—*ais*, *Diana*; när *Ovidius*, *Jast*. 1: 645—50 sjunger *huru Liberius* (äter?) uppbyggt ett tempel åt en öfvergudinna — en *Gudinna* neml. som allena ansågs wärdig att sättas jemns med *Jupiter*, (*toro digna Jovis*) och *Antiquarier* sedan nära *Xanten* och *Aseiburgs* antagna plats framdraga en sten, der man läser: *Deæ Hludanæ* &c. (se p. 79) så frågas, om man kan begära flera bewis, att det ställe är här att söka, hwarwid *Latonasagan* säftade sig i forntiden? Om våra *Fäder* här plågat söka *Asgårdswissheten*, då stället war hedniskt, så war tydligt, att man i *Birca* wäl kände wägen hit, äfwen sedan der predikades *Evangelium* på *Nordsjöns* kust. Det hör ej till wårt ämne, men må nämnas, att wi funnit största anledningen antaga, att ett *Dortrecht* legat i grannskapet af *Utrecht*, monne på en *Dort* i *Rhenens* mynning innanför *Delft* och *Vlyfingen*? Det kallas dock *Dortrecht* redan på *Kessl. Carl d. Stores* der slagne mynt, hwaraf falska efterbildningar funnits i *Norden*.

b) Sägna om ett *Trojanskt* uybygge i *Småland*.

I *Romanz de Rou*, skrifwen omkring 1160, säges *Björn Jernsida* (*Bier coste de ser*) vara son af . . .

*) *Geijer* S. F. S. 1: 31.

Lotroc un Danois Roy: Lodbrok, en Danafung,
 qui touz temps fu de male foy: som alltid war en bedragare
 (en hedning). Se widare p. 85.

Ur nu Björn Jernsida en koloniansförare från det Danska östriket, så måste det wäcka uppmärksamhet, om i det östriket, der wi sunnit spåren efter Björn Jernsida och hans ätt, en sägn, bunden wid ställenamn, verkliga ännu leswe, Pour lor lignace remembrer: att påminna om härkomst.

Hallenberg, som anförer nämnde citation *), nämner derwid, som anmärkningsvärdt, att i företalet till Sturlesons Edda samma påstående om Trojansk börd möter, som han finner att wåra Nordiska Bikingar af Lodbrokidstammen skruttit af i söder.

Strinholm (S. R. H. 1: 118 f.) anför: — —: "så hafwa forntida sägner hos oss wetat berätta om ett flott Trojenborg och en stad Troja, hvilka sägas i hedentima hafwa legat i Kinnewalds och Nykyrke socken i Småland, på ett näs mellan Hackegwäns-å och sjön Hartgrepas Lögtråg. Det forndna Trojenborgs flott kallas i wåra dagar Hönshyltestkans. Men der bredwid ligger en gård, som ännu heter Trojamåla och skogen deromkring säges bära namn af Troja Skog"; hwarwid han åberoppar Tunells Geogr. och Smål. Beskr. tilläggande: Man har wärligen förlöjligt berättelserna om den Trojanska härkomsten och ansett dem för lärda fabler och dikter, ej förtjenta af någon uppmärksamhet. De synas dock icke så helt och hållet hafwa warit ett foster af medeltidens lärdom, utan fast mer på sin tid en verklig herrskafva mening, grundad på dunkla fornsägner och minnen. Derifrån endast kan äfwen förklarås det märkwärdiga i sammanstämningen af dessa från så många flida håll mötande wittnesbörd af uttagor, som redan förekomma hos skriftställare från V, från VI, VII och följ. århundraden, hvilka efter all sannolikhet haft till grund för sig äldre sägner — — Wanligen hwila traditionerne ytterst på en sann grund."

Detta Trojenborg kallas Trolleborg på Zahns charta **), men genom misstag. Trolleborg låg wid Ed i Bortorp socken. Bewiset ses i Liljegrens Runtåra p. 130.

Ett Troyobodhe i Kolahult säljes till Biff. Lars i Linköping. Sw. Dipl. n. 1534. I det förslag (m:st i Löberöds Bibl.) på

*) Samma uppgift om Normanners Trojanska ursprung möter hos Dudo, Vilhelmus Gemmetic. och Ordericus Vitalis. Gång Rolf hade också samma anor som Björn Jernsida. Rolf far Ragnwald Jarl härstammade från Gisten, son af Rörel Slyngebard, som war Harald Hildetands — Blekingstungens — son. Suhm H. af D. 1. 500.

**) Ett Troyeborg fins på Jutlands westkust på samme Zahns Jutlandscharta (wid Unionstrigets Hist.) nära Sonder. Ett Treva (Treva) ligger jemte Treemån; kanske det Jutiska Troyeborg warit en Treva borg, anlaggd till handels skydd i Treva af des köpman, som oroades af sjörofwarne, landstigna högre upp.

wederlag, som R. Amir. Frih. C. Ess. Gyllenhjelm ingaf, då han 1615 lemnade Bergswara till Frih. Joh. Sparres enka, nämnes äfwen Ida Kulla 1 H. i Almosaryd socken (sedan Nykyrke). En bonde i Trojemåla berättade i Gref Dahlbergs tid, att fordom bodde en prest Pehr Dagsöson wid Trojenborg, som sjelf plöjde en sin åker, då många menniskoben uppkastades i mulden, men sådde ändå sin råg. Kom så, när rågen uppgick, en man, som presten tog för Dden, ridande från bergen hwar afton så stor, att han räckte öfwer alla ladugårdshusen, med ett spjut i handen och satte sig för förstugudörren. Så skedde tills rågen skars (Ur Palmseh. Samll. enl. Geijer i Sw. Litt. Förr. L. n. 1 år 1835). Wid Nyckelberget wet man att ett skepp är nedsänkt i Kanemad. Det är af guld. På det förde Dden alla dem, som föllo i Bråwalla-flaget, till Wallhall. (L. c.) Annu ser lätttron der underbara synner i grottorne och wet att de Gudar, på hwilka man här fordom trott, skola återkomma; således antydes den religion af de fordna runorna, som skulle återkomma, då Usa-Gudarne fallit, enligt Wöluspa. En 80-årig bonde, så berättar Wallman (De la G. Arch. XV. 41), såg nära der man tror att Trojenborg stått på Bo's äng ett flott i hwilket han faun ett stort rum, der anförarne sutto sifwande wid ett bord och de öfrige stälklädde krigarne stodo luttande i sönn wid sina hästar. Befälhafwarne wafnade wid gubbens inkomst och frågade: galler det nu? Men när gubben intet widare hade att andraga, somnade de åter in södjande sig på sina armbågar. Bonden frågade nu en gammal gråhårig wördnadsbjudande man, som fört honom in, hwilka dessa sifwore woro, och fick till swar, de krigare, som skola hjelpa Sverige att kriga på verdens sista tid *).

Allt angifwer, att gamla minnen här känna ett ställe för förre märkwärdigheter, än historien kan ådagalägga.

Ingen lär wäl numera tro, att Trojanerna flytt från Xantus i Asien till Usnen. Men då historiska urkunder ådagalägga, att i början af 9:de seklet beröringen mellan Birca och Dorstraat wid Rhenens mynning ej warit sällhynt, så ligger ej utom rimlighetens gränser, att de, som bodde wid Rhenflodens utlopp, under handel på Blekingska kusten, om ej der anlaggt en koloni, likwäl dit utspredt sina egna sagominnen. Då kungaslågten i Birdarike i 9:de seklet räknar anor från Troja, synes rimligast att antaga, att den förnämsta slågten i Waringalandet nedsatt sig, kommande från trakten af Dorstraat, på den ert i Wärend, derifrån man lättast kunde idka både handel och sjöröfweri, således anfälla andra, utan att

*) Detta war twifwelsutan en gammal åter wid en wif man bunden sågn, fanfke densamma som Adami Scholiast anför ur Longobardernas historia, såsom gångse om de Finnar, som funnos i S. Sverige, då Longobarderne utwandrade. Der lågo, heter det, 7 Scridfinnar, i en håla wid det stora hafwet, likasom de sifwo, hwilka skola utgå och predika för folket emot verdens ånda.

lätt af andra kunna anfallas. I 14:de seklet kom till Sland en som uppgaf sig som ättling af de gamla furstarne i Troja minor wid Rhen — Sigismund de Hornes, hvars grafsten med Hornet på hjälm och hjälm och årtalet 1341 ännu synes i Perenäs kyrka nära Horns kungsladugård (Slands Hist. af Ahlqwist 2. 1. Tab. 4.) och hvars stamtafla från Charles de Hasbain † 856 har lika mycken säkerhet, som andra dyliga. (De la G. Arch. XV: 31). Hvad orimlighet ligger i, att en ätt förut kommit från samma ort till samma rike?

Då det ligger inom möjlighetens t. o. m. inom sannolikhetens gräns, att vårt äldsta historiskt kungahus i Wirdaland egt de föregifna anorna från "Troja", må wi fästa på det Germaniska Troja närmare uppmärksamhet. *Commission Royale d'Histoire* i Bruxelles har bland *Appendices* till *Chronique rimée de Philippe Mouskes* (om Charlemagne), utg. 1836, 1838, meddelat en gammal chronika om detta Trojanska rike.

c) Troja minor.

Här wid Rhenstranden hade sekler igenom den öfvertygelsen fertleswat, att *Regnum Celtarum seu Gallorum*, som här haft sin hufwudort, fått anlaggd inom sig en Trojansk Koloni af Hector's ätt. Låg sanning till grund för denna sägn, och är Kelt af Phoen. ursprung, utmärkande dem, som byggde grafkamrar, (se p. 53) så är ej beynnerligt, att ett Tan(a)s tempel fanns här i Germanici tid. Ty då war det tydligen ett Phoeniciiskt nybygge, hwarifrån Grekerna hämtade Latona-Phoebus-culten (Thamis-Baalsculten) och dit de walfärdade, således och det ställe, dit några slagne Trojaner kunnat taga sin tillflykt, för att jemte ett odladt folk åter grundlägga ett samhälle. Att Sturleson öst ur de källor, som här upprunnit, wisar sig helt antagligt. Liksom det heter i Esterspråket till Gylfaginning, att Æ-Thor är Hector och i Esterspråket till Eddan, att Æ-Thors söner kommo till Phrygien, deraf Friggas namn härledes, som war Odinsönernas stammöder, så är här wid Rhen Hector's *) son Franco grundläggaren af kolonien i Sicambrien (der Hsciburg ligger). Franco är, enligt forn- och medeltidens sätt att förklara folknamn, Frankernas stamsfader. Hans son är Sicamber, hvars son är Priamus, hvars son är Hector, hvars son är Troyrus, hvars söner äro Torgorus och Trojades. Dese drifwas från Sicambrien och anlägga Tungris 897 f. Chr. (på andra sidan Rhen midtemot Göltn), samt Verona, der Drusus sedan anlade Bonna (Bonn). Trojades anlade Xanten (*Troja minor*) wid Rhen; ty det war, heter det, den Trojanska dispersionens wana att uppkalla Troja, des flod, portar, torn och byar. Torgoti son Tungrius hade Deutho till son och efterträdare. I hans tid anlades Rom. Hans son Agrippa

*) Se ofwan p. 86.

war princeps *Tungrorum et Trojanorum Rhenensium*; efter sin broders döb äfwen *Princeps Trojanorum Veronensium*. (af Ver? Bar? Männe ej våra Sagors Bern?) Hans son Ambro efterträds af sonen Thuringus, som har 2 söner Anchises och Cimper, hvilken så kallades af den stora porten i Troja, som hette Cimbrea. Han byggde en dylik med samma namn åt wester i Tungris. Cimbrenna utgingo sedan hörifrån *). Hans son Cambrus slog Servius Tullius tillbaka och byggde Cambracum. (Cambran). Hans son Servius flyttade hufwudstaden till Belgis. Servii son Blandinius regerade öfwer Tungrer, Cimbres och Belger; byggande en stad Blandinium ej långt från Minervæ-berget (ett berg, der en Gudinna dyrkades). Hans son Suardus blef mördad i ett Bacchi tempel; efterträdd af sin son Walacharinus, som grymt hämnades sin faders döb, men när han sjelf wille offra *ad ara Belis* (wid den Phoen. Guden Baals altare) år 392 f. Chr. förjagades han från sitt rike och flydde med sina trogna wänner till en ö i hafwet, hwilken, hwad hans boningsort angick, wäl befästades med uppkastade wallar, mot alla anfall från sjösidan (in quondam maris insulam . . illamque pro sua habitatione contra marinos insultus firmans aggeribus). Här fick han således wara Solgubens öfwerstepest i fred och man sporde i hans förra rike, att ön tog hans namn **). En son lemnade han qwar till kung öfwer Tungrer och Cimbres. Dennes son war Leo. Han byggde Lovanium (Löwen) och uprättade åt guden Ares ett tempel, der årliga offer skedde. Hans sonson Waringer lefde 260 f. Chr. Dennes sonsons sonson war Godefrid, hwars son Carl frigade under Julii Cæsars fader, gift med dennes dotter. Som hon skall ha hetat Germana, ansåg man att hennes ättlingar kallade sig Germaner, för att erinra sig sin frändskap med Roms Kejsare. Sikert lär wara, att namnet utgick från Tungrerne ungefär wid denna tid. (Se Tacitus). Carls son Octavius fick af sin cusin Kejs. Augustus rätt att slå eget mynt (mynt fins ännu der man läser *Sancta Troja* och *Troja minor*, men från XI och XV årh. (Strinny. l. c. p. 148). Han fick rättighet att på sin sanna föra en örn med ett hufwud. I hans tid blef den gamla Trojaniska kolonien "sopito regni nomine" annecterad Brabantico ducatu. Drabant's namn härleddes enl. Sagan af en Salvius Brabo, g. m. (Gyena) Svana i nämnde kungalängd, men Suniane i Hornska genealogien; han fick Tungrien att regera. Erkändt år, att ättlingarne kallats Chevaliers du Cygne,

*) Då så enhälligt intygas af de gamle, att Cimbrenne kommo från Norden, förutsättes det i kritikens tidehwarf, att de ock förut kommit till Norden, dit forntidens myther kunde locka stammar att bege sig, för att komma nära Gudarnes boning, men derifrån köld och andra naturoldagenheter wäl oftast återjagade de ankomne.

**) Man gifnade på Walcheren. Kanste gaf sedan den ön ämne, hwar af kungens namn kunde bildas, då de gamle sägnerne först strefwos.

hvaraf slutligen blef en orden, som upptog många sägner om swanriddaren; Belgiens lärde påminna härvid om Eddornas swanhamnar. Ungefärligen wid samma tid, då Rom's författare kända att ett *Tanfane templum celeberrimum* blef *ad nihilum redactum*, wet nämnde fungalängd, att *Civitas Tungrorum* blef uppbränd och upphörde att nämnas (i slutet af Augusti el. början af Tiberii tid). Som verkställare angifwas Trevirenserna (från *Augusta Trevirorum*? således wäl på Romarnes befallning). I Tiberii tid grundlades en stad och återuppbyggdes en annan, liksom *Trajectum ad Mosam* (Utrecht) och en fästning, der sedan *Trajectum inferius* uppbyggdes. Återuppbyggdes ej wid denna återuppbyggandets tid, *templum Hludanæ*? (Derom sedermera). Sednare upplod det *Austrasiska* *) riket. Härifrån stammade Carl Martel.

Då Utilla omfr. 450 här härjade och brände, lades minnesmärken af detta nybygge i aska. Men om wi och ej kunna komma till historisk wisshet, så är det ej osannolikt, att Baalspresten, som jagades till en ö, drog sig mot ännu mindre bebodda orter, således mot norr, och att den inslytning af en solprest till Norden, hvars religionsförwandter deltog i skrytet om Trojanska anor, och hwarom våra Eddor vittna, kan wara yttersta länken i den koloniseringskedja, som började från Usciburg, Xanten och Troja med den kungliga Belsprestens förjagande. Det latiniserade namnet *Walacharinus* synes ha gemensam rot med wår *Mythologis* *Kal-Fyrrior* (*αι χορραι* el. *χοραι του Βααλ*). Wår Oden kallas i Eddan *Balewg*, *Bileyg*. Att *Bel*—gerne dyrkade *Bel* eller *Baal* är ofta sagdt. Missionärerne funno och i dessa trakter "de gamle Egyptiske gudarne."

Kejs. Ludvig och k. Björn (Jernsida) hade således gemensam "Trojansk börd", möjligtwis och gemensamma försäder längre ned i tiden. En *Ragnerius* (*Ragnar*) war Satellit i Austrasien före Carl Martels tid. Suhm uppgifwer, att en kung i Bleking war omfr. 860 förlofwad med en förnäm Frankisk Jungfru. H. af D. 2: 233.

Genom antagande af förbindelser mellan Troja minor och Usciburg wid Rhen samt Trojenborg och Usa i Wärend, blifwer mycket i språk **) och myther inom Wirdarike begripligare. I Sigills och Asmunds saga, der flere händelser förläggas inom Småland, då Hring der war kung, möta wi sannolikt en erinring ur Odysseen. Se vidare Sw. Sköna litt. 2: 49.

*) Af Austro, Ostern? Se *Levidion*.

**) Ehuru wi ej inrymma en så stor frändskap mellan Grekers och Skandinavers språk, som den lärde *Rass* *), kunde, tro wi, en slikt beröring, som den wi antagit, wist införa grekiska ord i wårt språk, der detta sjelft saknade uttryck eller der någre de förnämte inslyttades uttryck ansågos förnämre. Wi erindre (ur Swer. Sköna litt. 2: 242) om några,

*) Undersøgelse om det gamle Nordiske el. Islandste Sprogs Oprindelse. Jfr. *Strinnh. S. R. H. 1. 107.*

Det måste väcka tänkarens uppmärksamhet, att i trakten af det gamla Troja minor och Belsaltaret wid Rhén, der således Phoeniciska erinringar sammanväfwas med grekiska, ett Danmark länge bibehöll sig. Vossius kände, då han skref sina *Annal. Hollandicæ*, ett Denemerk i det Utrechtske ännu så kalladt i hans tid. Utting upplyser, att detta D—k fordom varit mycket större. I Suhms tid egdes det af en adlig släkt som skref sig de Denemarca. (H. af D. 2: 205.) Med blicken härpå kan det än bättre fattas, att Danskar äro ett så farligt folk i Britters, Anglers, Gallers, Frankers m. fl. äldsta häfder. Ordet utmärker sannolikt Thaniths el. Than—fanas dyrkare och asser således helt wist wida flera stammar, än Sgötelandets (Danska öarnes) och Skånes. Wi anse, att Thanith under namn af Tan eller något dylikt, dyrkats från Rhénen ända upp till Wetteren. Slutligen gick namnet Danmark från Danmark i Holland till Danmark i Skandinavien tillika med Dan—culten och säkert ej twertom. Att denna Tan eller Danacult war en Isiscult synes man kunna sluta redan deraf att Kovirke och Danevirke — der kungarne hyllades i Sleswig — äro synonyma. (Hyllningsstället i Jutland hette Danerjung wid Wiborg). Äfwen det förhållande angifwer trakten omkring Rhéns och Elbes mynningar såsom en utgångspunkt för hedniska religionsmissionärer, att här fanns, då Christendomen kom, flera hedniska tempel, än på något annat ställe i Norden eller Germanien. Omkring år 700 inwigdes i och omkring Dorstraat 52 asgudahus till lika många kyrkor. Suhms H. af D. 1. 489.

som ingått i Swenskan (äfwen ofta i Dysskan): bol:stad: πολ-ις; borg: πύργος; loft: λοφ-ος; Baselyds: βασιλευς; förste: φερις-ος; Ane (Kung hos Poeter): αναξ; ädle: αἰθλιοι; pagn: δειν-ος; Kammare: καμερα; stol: σηλη; Diar: θειοι; (Eod) brokor (brackor): βρακα; bröd: βρωτος; löpe: λεπις; söte: ζυθος; mälta: μελλειν; flicka: φιλικη; wäfwet: ύφανω; ull: ίουλος; sinna: συνιεναι; Brudgum: πρωτογαμ-ος; werck: εργον; yxa: αξινη; spada: σπαδη; ång: άγγος; hörs: όρεος; säle: πωλος; nås: νηζος; gröda: χροτος; taf: τέγος; wår: ήρ; kratta: κραττω; åra: άρνω; strång: στραγγαλα; strid: στρατος; fylke: φυλακον; Sawa mal: μυλος; tyssande: κωσων. Och ur wårt äldre språk: gråfwa runor: γραφω: έρεινω; Agiatur: άγητηρ; ala fleikur (άγακλειτος); grina: κρινω; milka, Måckeln: μεγαλος; tædur: ρηθωρ; Au—dumla: δαμαλις; Als heriar thing: Όλος Ηρωας θυγγανε. Spa: σαφ-ος. Kraka: Κρακη. Eg em: έγω ειμι Pad eru hæs: meyar margar saman: μαιαι της άλος, μακραν έμα. Desssa sista orden ur den Wärdiska Herwara-Sagan. Wist synes som Grekiska ord fordom funnits i det förnåma språket, såsom nu de fransyske. Och genom lösning af grekiska författare kan det ej förklarås. Wi tro med Strinnholm, att frågan är wård annat än löje.

Om ej blott termini technici i vår uråldsta bildning wisa hån till Welsaltaret och Latonas stenKretsar wid Rhen; wårt Skandinaviska språk må ha kommit från Kaukasus och fått något byte i trakten af Grekland; men klart är, att både Orientalis: merne och Græcismerne äro gemensamma för Nordbors och Germaners tungomål, och oß synes rimligast, att den *lingua germanica*, som hunnit öfwer Östersjön, kommit från Rhenmynningen — ej från Sibirien eller jögelwägen från Swarta eller Caspiska hafwet.

d) Nederland.

Skandinaviska stammarne ha tydligen inkommit från ett gemensamt hemland. De kunde ej annars ha så lika språk, så i huswudsaken lika eller besynade myther. De ha dock inkommit under olika inwandringar, ty annars hade de ej från början bidats i smärre riken med wexlande dialekter och märkbart olika religionsäfigter.

Hwar träffa wi detta hemland, detta "Asahem"? Efter all läsning i detta fall af författare rike på combinationer och hypoteser utan ända, lemna wi Lappstammen, nedträngande från norr och återträngande mot norr igen, i sitt nuwarande stic hos de lärde, men meningen om Indogermanstammarnes ankomst direkte från norr och öster kunna wi ej upprepa. Både språk och myth wisa oemotsägligt, att våra Nordiska stammar äro Germaner, men bland dessa ej af Sögtyska utan Nedertyska grenen. Denna träffas på lifka sidan af Östersjön, men att den dit sträckt sig från öster, finna wi vara en hypotes allena, utan grund i språk och fornlemningar "mellan Swarta hafwet och Östersjön"; deremot finna wi Plattyskan leda oß från Rhenens utlopp till Dúnas. Belgernas — Holländarnes språk är mest likt våra Skandinaviska tungomål, särdeles det Swenska, deribland mest Wirdaspråket, af alla utom Östersjön anträffade idiomer, betraktadt tillsammans med sitt syskon Plattyskan. Der är således det säkraste bewis, att våra stammar, om de bott wid Swarta hafwet, följt Argonauternas wäg — Donau till Rhen — och från Rhenmynningen dragit sig förbi Elbemynningen först öfwer Sutherland mot Söderland och andra hopar sedan utbredt sig jemte Östersjön till Skaver-folksströmmen mötte, då de öfwer Östersjön måst börja befolka östra och södra stranden af den gentemot liggande stora Skandinaviska halfön. Sigtunas Wdin reformerade och constituerade Götar, men förde wäl ej en ny folkstam med sig.

Ännu går och gäller bland lärde, som äfwen i Förf. egt en af sina lärjungar, att 4 eller 5 hundra år f. Chr. "flera bland "Asiatiska folkstammarne wandrade till våra lugne Nordiske "byggader, att de märkwärdigaste bland dessa Asiater woro Scyther "och Götter, som anlände genom Ryssland, långst bort sydost ifrån; "att de ej stannade, förrän i det land de kallade Scythia och

"Gothia eller Scythiod, hwaraf blef Swithiod, och Gauthiod —
 "Swea och Götha riken, förut bebodde af Joter, som än betyder
 "Finnar, än ett utdödt obäkligt wildt släkte (sednare ha Lappar
 "inrymts såsom för-Diner); att dessa Asiater dyrkade Allfader,
 "himmelens och jordens skapare, rent och ofskrymtadt, tjenande ho-
 "nom med en redlig wandel, lefwande i en eller 3 stora Monar-
 "chier, alla djupt monarkiskt sinnade i sin politisk" o. d. Detta
 Deistiskt monarkiska Schlaraffenland beskrifwes hos somliga såsom
 beklagligen till slut förstördt genom Munkar och Prestes.

För att kunna framställa Virdalands urminnen, fordras
 således en utförlighet, som må öfwerfes! Utom en sådan blir en
 annan åsigt blott en enskild mening. Dylika ha wi nog.

Man har sökt bewis för de upprörda Asiaternas inwandring
 till vår "lugna Nord" i Sanskrit och Indiska myther. Fastän
 detta språk och dessa myther ha förwandskap med Nordens, så må
 wi wäl minnas, att Tyskland ligger emellan of och att intet det
 ringaste Asiatiske spår kan uppdragas i Norden, som ej i än ur-
 sprungligare skepnad framstått wid Dünas, Öderns, Weichselns,
 Elbens, Rhens och Donaus stränder. Således synas wi med skäl
 bera grundligast undersöka, hwarifrån i Tyskland wi månde ha
 kommit, och så, om förmåga och lust sträcker sig, biträda Tyskar-
 ne, att undersöka deras och vårt gemensamma förhållande till Asia-
 terne. Ty den drömmen om Norden såsom en Vagina gentium
 i den gamla skepnaden, kan ej mera bli wetenskaplig öfvertygelse,
 om än naturforskarnes kunde ådagalägga att Ulimaroa är en del af
 en söndersprungen planet, hvars öfriga stycken swinga som Juno,
 Ceres, Vesta, och Pallas på firmamentet, och hwilken hit ankom-
 na del i sitt fall kastat ækwatorn från Siberiens Palmskogar wid
 n. w. Ishafwet till Sumatra och Borneo. Skola wi widhålla
 denna inbillning om direct härkomst från Asien — genom Ryss-
 land, så få wi ock behålla Johannes Magni Chronologi, ehuru den
 ringa matjord, som hunnit lägga sig öfwer sanden, föga ger rum
 för föreställningar om några Saruchs samtida i vårt fäderne-land;
 men att låta ett par hundra år, förrän Marius kämpar med Tyska
 folkstammar, war Nord först befolkas af Asiater, som genom Ryssland
 inwandra, utan närmare gemenskap med de Germaner, som wiser-
 ligen då glömt sitt Asiatiske språk wid Donaus stränder, kan passa i
 en annsaga allena. Att uppleta Asiatiske men utomgermani-
 ska spår i språk, i myther, i sånger, borde wäl åtminstone försökas,
 förrän wettenskapsmän upprepa en sagn, som förutsätter en sådan
 owanlighet i häfderne, som att en stam, ytterst nära i slägt med
 det folk, som fyllt Germanien, direkte från Kaukasus skulle tåga
 från bördiga genom bördiga och föga bebodda till ett obördigt
 land innanför Östersjöns wida watten. Att vårt språk ännu 4
 à 500 år f. Chr. f. skulle warit taladt i Asien, men Germaner-
 na redan 1200 år f. Chr. bosatta wid Donau och Rhen — som
 wi snart skola ådagalägga — är en förslagsmening, som hinner

ända till löjlighet. Försöken att i Ryssland leta spåren af de fram-
tågande swenskarne hafwa ej rätt welat lyckas. Deremot är tyd-
ligt, att man från Sverige trängt in åt Ryssland.

Är det uppenbart, att Skandinaver äro Germaner, så
må wäl någon forskning bestås för att kunna utreda, huru Ger-
maner blifwit Skandinaver, men huru der kunna möta både
hos *Germani transmarini* och *cismarini* tydliga spår af uråld-
rig beröring med Asiatiske idéer, som qwarlemnad sina Asiatiske
uttrycksformler i både de äldsta egna skriftspåren och i klassiska
författares underrättelser på ett sätt som ej synes fullt förklarligt
af härstamningen från Asien — en härstamning, som efter all
ethnographi träffar in med alla Europas folkstammar. Ty är det
okritiskt, att tala om de Aslater, som kommo till vår Nord,
så är det ej mindre i strid med wettenskapen att hylla den rakt
motsatta skepticismen, som först med Munkarnes ankomst börjat
vår Historia. Det phoeniciska alphabetet, hvars qwarleswa i
våra runor wi torde oemotfägligt ådagalaggt, jemte de länkar
mellan Phoeniciska skrifttecknen och Upsalarunorne, som wi framwi-
sat wid Medel- och Atlantiska hafwets samt Nordsjöns och Öster-
sjöns stränder, sätta, som wi hoppas, frågan om detta samband
mellan Asiatiske och Skandinaviske förchristlige kultur utom allt twif-
wel.

Huru skall knuten lösas, utan att hvarken sundt förnuft
eller verkliga facta och data i Historien behöfwa afbyggas?
Språkets genius är wisar den säkraste rådgifwaren. Wi ha redan
anmärkt, att den wisar till Tyskland, desto tydligare, ju närmare
en Skandinavisk stam bor nämnde land (med undantag för Dan-
skarne). Men Tyskan delar sig i 2:ne språkgrenar:

1) Högtyiskan, som ursprungligen talats i S. och medlersta
bergländerna, blifwer Tyskarnes skriftspråk, kanske till en ej så
ringa del genom Luthers Bibelöfversättning på denna dialect:

2) Nedertyskan, som talas på nordliga och westliga haf-
kusterna och blott i Nederländerna uppstigit till skriftspråk. Wi ha
wisat, att det språk bland de Skandinaviske, som bär den tyska
preglen bäst qwar, är särdeles likt det Nedertyska, således det som
ännu talas af menige man wid de stora flodmynningarne från
Nhen till Düna. Svar låg des cults och culturs utgångspunkt?
Det må ej wara af mindre wigt i vår historia, än Buddhaspåren
wid Kaspiiska hafwet.

Att söka invandringsvägen från Dünas mynning in åt Ryss-
lands och Polens ödestogar, der Sklaverstammar woro hemmastad-
de redan i Taciti tid, således så sekler förrän Norden numera får
anses befolkad, saknar stöd af språkforskningen och swär twertemot
Antiquariernas upptäckter af de äldste fornlemningar i wester, de
yngre i öster i vår Nord. Ja, ju närmare wi jemte både Öster-
och Nordsjön hinna forska ofwan och under jord i det fordna Ger-
mania, desto flera spår möta oss der af gammalt bebyggande, mot

wester och de äldste antiquiteterna leda in i Frankrike. Ännu der Wallonskan — den förskända fransyskan — möter, således ännu på norra och östra Rhenstranden, dit Romarne leddes af eröfringsbegär, träffa wi ett språk, som är mest likt Swenskan, (särdeles betraktad i det Wirdalspråk, som har mest germaniskt art qwar) af alla utomskandinaviska språk med en litteratur på jorden. — Och detta Rhensspråk, Holländskan, kallar sig sjelf Nedertyska (Nederduytsche). Romarne kallade Rhenstrandens bebyggare och deras fränder Suebi, Suevi, och Tacitus lägger *Civitates Svionum* inom *fines Sveviae*. Östersjön kallas hos honom *mare Svevicum*. Wi så snart wisa, att Phoenicier varit här före Romarne. Sanno itt upprepade Romarne Phoeniciernas benämning. 𐤆𐤃 Sefi är bergsrygg på phoen. och Plinius nyttjar ordet i den meningen, då han omtalar en bergsrygg *Sevo*, der omkring hans Scandinaver bo. Svevi woro således folket i berglandet, som kallades Nord-sjöns strand från die Alb, den östliga bergshöjden, som utgör wattenfildnaden mellan Neckar och Donau. (Att Alp är af phoen. 𐤀𐤁𐤍: hwithet, hwadan och Albion: hwitt, neml. berg, Libanon, Alper ic. är allmänt kändt.) Ett af de äldsta flotten i det gamla Schwaben hette Würtemberg (Wirtda—berget?). Att ödets Gudinna (Wurth) just här i trakten hade sitt Blockberg, så wi framdeles se. Nedstigna till Rhenmynningen, der de mötte, som wi snart skola bewisa, Phoeniciska slaggan, singo dese bergstyskar tillfälle att inhemta en religion och en bildning, som war Asiastisk, så wist, som Phoenicierne woro Asiater. Och då det från bergen nedstigande Germaniska folket nu bredde sig ut på Nord-sjöns och Östersjöns kuster, war ej under om det Sveviska folket isynnerhet kom att behålla sitt namn, som sedan träffas boende på båda sidor om en stor bergsrygg, en *Sevo*. De sjelfwe, som i eget språk kallade sig Thiod, d. ä. folket, Theut, deraf *Tudesque*, *Tysk*, kunde således lätt få benämningen Svi—thiod: Bergfolket, bergtyskarne, (om ej Homers *Terra* och Sklavernas *swith*. . . hwit får påtänkas) jemte det deras land kallades på en förbräkad Phoeniciska *Levonien* (det hwita) eller på deras Nedertyska tungomål *Schoenen* (det hwita), Skandien. Derom mera längre fram. Men de hwita snöbergen, som lågo i wester, stöjde sin fot i ett haf, som Phoenicierne kallade *Codan*, Romarne *Sinus Codanus*. *Codan*, af 𐤀𐤁𐤍 kethon: inskurit, betyder *Wik* (*Sinus*). *Viken* ligger också ännu innanför *Codan(us)* och des bebyggare kallades *Vikingar*. Blef det i Phoeniciskan *Coder*, *Goter*, *Joter*? Och så har man ett *Gotland* på hwardera sidan om *Codanus* eller *n. w. Jutland* och *Götaland* med de uråldrigaste stenforlemnningarne. Den först öfver *Jutland*, *Danska öarn*., *Skåne*, en del af *Småland* och *Westergötland* samt genom *Bohus län* in i *Norge* framträngande folkstam, som byggde "halforsgrafswar", har blifwit kallad *Joter*, stild från *Götarne*, som woro "God:Jotar".

Joter ha flitigt från och blandats med Jättar. Om detta allt få vi ytterligare fram; vilja vi blott anföra möjligheten, att Joternamnet uppkommit af Phoeniciska öfversättningen af Vikingar eller bebyggarne af Vikens stränder, liksom Våringar sedan kallades de som bodde vid Barankshafvets stränder. Lätt kunde de äldste Vikingarne sjelfve lära att upprepa om sig fremlingarnes benämning.

Vi få längre fram söka ådagalägga, att dessa Joter varit Nordens inbyggare, förrän den stam, som Tacitus kallar Svevi, omfattande också *Civitates Svionum*, framträngande med en större kultur och sedan spridde sig äfven till de delar i Scandnavien, der man hvarken träffar halforsgrafvar eller kummelgrottor eller Rudestenar. Vi få se att 500 f. Chr. f. hade en folkstam här i Norden blifvit utrotad af det folk, som då behodde Englands och Frankrikes kuster, och att ett phoeniciskt nybygge då anlades nära den först åtkomliga berrnstenskusten i Norden. Då denna är n. w. Skånska kusten, synes detta nybygge legat på den stora ön Glesaria, som låg "vid inloppet af Östersjön", och som torde försvunnit wid den Cimbriska floden, lemnande efter sig blott Glässfö.

Men den folkstam, som fanns här före Sigge Fridulfson, och som förstod hans språk och af honom förstods, måste ju vara bland Taciti Svever, som utmärktes af en Gudinnas dyrkan. Hwad ha dessa bergsbor kallat sig sjelfve? Hwad var det för en stam, som nedsteg från Alb?

Då selder svarat, att Götter från Svarta hafvet invandrat till vårt Götaland, synes väl skäl att undersöka på hwad väg det skett, ehuru man mer syfsatt sig med s. f. Göt-utvandringar från Norden.

Vi ha sett att en Guthastam med ett rödt lamm träffats i Indien. Vi weta, att den mening gjort sig gällande, att germaniska språkens 100:tales rötter qvarstå uti Indiens fornspråk, att flera deras mytter der ha sina motsvarigheter, att Persiskan ännu tydligare bär syfndrag med Germaniska språken, ej blott i Glosor utan i grammatik *) och att wid Kaukasus Götter med ett språk, likt den Ufilanska Bibelöfversättningens träffats in i de sednare seklerne **), boende bland ättehögar like dem, som träffas i Swea-rike så väl som Göta och Birkarike. Men weta vi intet om deras öden från det de lemnat Asien till de byggde under vår karlwagn?

Allt dessa Götter äro Romarnes Getæ torde nu vara allmänna meningen. Vi finna dem således wid nedra Donau och we-

*) Sw. Sköna Litt. 2: 18, 19, 20.

**) Sa der skall ännu i dag bo Götter wid Donau nära Silistria i Bulgarien, ej långt från Tomi, der Dvidius talte och skref Getiska, således också nära Warna wid Svarta hafvet, enl. Thunmann.

ta, att ett folk, som utbreder sig, ej gerna, om det bor wid en flod, derwid öfvergifwer flodbrädden och gifwer sig in åt okända skogar. Häfderne inthga det om Geterne. De hade warit Grekernas grannar i deras urtid och då ej ansedde Grekerna underlägsne i bildning. De aflägsna sig, men Grekerna kända dem, äfwen då de humnit jemte flodbräddar till ett haf i wester, såsom wi snart få se. Långt före den stora folkvandringens tider se wi Gertiska stammar wid öfre Donau. Men redan i J. Cæsars tid kallas stammarna wid öfre Donau och nedre Rhen Svever och Markomanner — bergsfolk och gränsmän, de sednare med sina Markomanniska runor, lika de Blesingka. Dessa Svevi utmärktes, enl. Tacitus genom uppbindandet af sitt myskna och långa hår, hwilket isynnerhet de förnämde prydde, jemte det de derigenom wille synas högre och mer wördnadsbjudande (de Germ. 38 kap.) och om Götterne berättas, att de satte högsta wärdet på titlen *Capillati*, (hårrife), som ofta gentjöd i deras sånger (*Strinholm 2: 47*). Wäl hade Götterne en gång fördrifwit sina Altrunor (Urunor), men det wisar, att de då hade haft dylifa. Att Sveverne hade dem allt framgent, få wi snart lära kända. Smellertid är wist, att wi wid öfre Rhen träffa ett språk som är långt mera likt Skandinaviska språken än andra fremmande idiommer, en sannskylbig länk mellan Alfilas Götiska och våra Nordgötars språk.

Wi böra ej glömma, att grekiska och latinska Medeltidens författare likwäl ej lika benämna dese ändpunkter på Götlinien. *Tordot*, Gothi bo i söder, men *Tawrot*, Gutæ i norr. Wi skilja dem i Götter och Götar.

Wi ha ofwansför wisat, huru aflägsen likhet Alfilas gothiska har med våra Götars eller gamle Vikingars språk. Må wi nu jemnföra wårt språk med Nedertyskan. 1234 skref en Belgisk författare wid Rhen:

Men wille zeggen, dat in dat clooster, Man wille säga, det in i det kloster, daer nu den hooghen Outaer staet, dat daer der nu det höga Altaret står, det der een boom stont van te vooren, daer ett träd *) stod frän tillförene, der de goede grave Boudin, Keyzer van den gode grefwen Balduin, Kejjare af Constantinople, angehanghen was. Constantinopel upphängd wardt.

Än i dag bibehåller Hollands språk, ett uttryck för ett slårdeffrit, arbetsamt och renligt folk, en större likhet med wårt tungomål **), än detta har till språk, med hwilkas egare wi warit i

*) Man etinne sig: wäf—träd: wäf—träd.

**) Wi ha förut bemärkt likheten mellan Plattyskan och Birdaspråket. Likheten mellan Plattyskan och Holländskan är ådagalagd blott genom det kända förhållandet, att Dykla köpmän brefwerla med Holländska på Plattyska. Som Nedertyska skrifter äro högst sällsynta i våra boksamlingar, må några prof sluta denna winkl.

In de duure tyd: i den dyra tiden. Koning C. mer 3yn

lika jemn och nära beröring, som wi varit fria från nästan all bekantskap med Hollands språk och författare, då desse ej skrifwit på latin. Högtyiskan, feodalismens modersmål, och Franskan, den både servila despotismens och den servila Jacobinismens tungomål, ha behagat oss mer, än det lands, der v. Linné samlade de konstfäper, som gjort honom till sitt fädernslands ära, der våra

lang hair en baard: Konung C. med sitt långa hår och bart (Kägg). Den Aal by de skaart gripen: gripa ålen wid skerten (börja i svåraste ändan). De Wichelaars: Offerpresten (af Vice: Se förklar. af Berjöd). Alle dagen, dagelys: alla dagar, dagligen. Als men van de Duivel spreek is hyer altyd by of omtrent: Då man om — språkar, alltid omtrent man honom råkar. Dakvenster: taksfenster. De Jon is een uit straalend glansryk ligchaam. Sunna (Solen) är en hvit m. m. kropp (lekamen). Ommekring: Cirkel. Een hop steenen en haver: en hop stenar och hafre. Schoorsteenveegers schraaper: Storskensfejare skrapa. Een historie vertellen: förtälja en historia. Naatige vreugd: måstad fröjd. De predikstoel: predikstol. De Schickgodin hift zyn levensdraad afgeknipt. Hdesgodinnan (Slickelse —) har hans levnadstråd afklippit. Opstoppende, samntrekende: oppstoppande, sammandragande. Twysfelachtige zaak: twiswelaktig sak. Merry: mår (ro). Perfen: prefa (3 Smål. perfejern: prefejern). Stapel, plaats van de timmerwerf, daar de Schepen gebouwd worden: stapel, timmerwarf, der skeppen (skepen i Smål.) warda byggda. Verhandeling over de Nederduytsche Taal. Afhandling öfwer Nederländska språket. Spiegel der Verelt. Verldsspiegel. Broedermoord: Brodermord. Ver: set. Weetenschappen: Wetenskaper. De Rykdommen met vragting aanzien. Anse rikdommar med förakt. Een breede rug v rtonnen: förtunna en bred rygga. Erdemynndig är tdligen af groot: stor. Vogenblik: Ögonblick. Een eerlijk man is niet beter als zijn Woord. En ärlig man är ej bättre än hans ord (håller sitt ord). Voervaardigheid: botsfårdighet. Hardbes: jordbår. Een Vogel re eeten geeven: gifwa en fogel äta. Zonden kor: Hundkoja. Aker: Akon (i Smål. ackarn). De sneeuwitte bergen, de bergen met sneeuw bedeckt: De snöhvita bergen: Bergen med snö betäckta. De Roe is 't wysie van de Bul. Ron är Bödens (en ung tjur, i Smål.) wif (maka). De hen wysie van den haan: Hönan är hanens wif. Om broed roepen: roya om bröd. Få utländska ord lemnades der öfversatte t. ex. Abbreveiation: Wordkortina. Confédération: Sedgenoodfschap. Conferance: Samenspraak. Confirmation: Bevestigingna. Decharge: Kwyttschelding. Dialect: Dvspraak. Societet: Maatschappi (maskop, — deraf maskopi). — o. s. w.

Att grekiskan öfwat inslytande på Belger-språket, har ej förbitsets af Holländarne. Wi hänwisa till A. Reitz's *Belga graecians*, en jemnförelse mellan Belgernas och arekernas modersmål från 1790. Men härwid må man blott akta sig att antaga ett annat inslytande derpå, än det Franskan wifad derpå i sednare tider. Om wi kunna ådagalägga, att Hyperboreerlandet lig wid Athenens strand i Belgien; just der Gludanas (Latonas) tempel byggdes af Tiberius, så kunna wi utan all Rudebeckianism förklara både de phoeniciska och grekiska konsttermerna i vårt äldre språk och i Romares och Grekers benämningar på Norden och Nordiska föremål, derjemte undgående den löjligheten, att i phoeniciska eller grekiska, i och för dessa fremmande orden, söka sligtskap med vårt modersmål.

informatorens, en Graëmi, Grotii, Boerhaves, Vosii, Gronovii, Min—Ellii, Heinii, Schrevelli, Lipsii, Borhornii, Scaligers, Salmasii, Pasors m. fl. hemspråk talades. Cats och Bondels namn är kanske det enda, vi i allmänhet känna om hela denna litteratur. Och jag känner mig behöfva erinra om v. Linné och de många scholboks-författarne, för att mildra den harm det torde väcka, då frågan är om ingenting mindre, än att göra vår Ridderliga Nord med sina Aisar till — Holländare?

Ur språkfrågan oemotsäglig, så återstår att taga de hedniska Nederländarnes myther i största bande. Vi beklaga, att vi ej ega tillgång till Westendorphs belönda prisfrift: *Verhandeling over de vrag: Eene beknopte voordragt van de noordsche mythologie, ontleend uit de oorspronkelijke gedenkstukken, en met aanwijzing ven het gebruik, dat hiervan in de Nederlandsche dichtkunde zou kunnen gemaakt worden?* Dordrecht 1829, der väl en större kunskap måste påräknas om Nordens myth, än Nederländske författare lära i allmänhet ega, när en af de ypperste Walchenaer ej länge sedan funnat lemna den uppgiften, att Sämunds Edda ej mera fins till. Emellertid kunna vi vara wise att Nederländerne ej tagit sina folksågner i Eddorne. Nå man blott bemärka Nederländernas mythologi, enl. Inledning till den Belgiske Sänzelers i Tournais (Doornik i Hennegau) Phil. Mouskes (lefde 1272) poem, utg. på Belgiska Regeringens föranstaltande 1836 — 1838. Genom sänger göras vapen ogenomträngliga. Ett sligt swärd har *Chevalier au Cygne*, en Belgisk kämpa, hvars swan med ringen fring halsen ej är of främmande. Man strider mot Resar: Flamandstans Keuzen. Dessa bo på angränsande berg: Riesengebirge (Mons Asciburgius). En A. G. B. Schayes har i ett lärdt arbete sökt bewisa, att la religion des German — Belges i sina dogmer wore densamma, som Scandinavernas (*Les Pays, Bas avant & durant la domination romaine*, Brux. 1837), äfwen genom jemi förelsen mellan begges Jättelärar. Man antar wanligen, att Belgiska Resarne äro Gelter. I de äldsta Jättelegenderna ha Gog och Magog fått plats. Dessa torde warit förchristliga namn hos Europeer såväl som hos Araber, helst de woro utom — Judiska och kunna således werkligen ha mött i någon äldre uppsats, förrän våra Chronikor adopterade det sednare. En rese kallas of i Holland Langeman. En dylisk i Flandern har hetat Sinn—ard. Dwerger äro deras motsats. Flamanterne kalla en dylisk Poeste. Pjöske kalla wi små andewareser; det är väl lärdt i Nederländerne af Romarne (Puffo). De äro wise och förwara statter i bergen. Belgerne anse dem bo under jorden och betrakta dem som halwa menniskor (halvermanneser), kallade äfwen för dwerger, aarmannetjes (jordmenniskor), trollen, drollen. De äro swarta. En heter of zwaarte piet. Bönder i Herfelt weta, att en gång en mängd Dwärger

kommit till deras ort, bott länge i en skog och gjort ingen för-
när, ehuru de wäl lånt eller bedt om ett och annat. Man twif-
lar nu ej att detta varit Lappar. En grotta utwisas ännu såsom
byggd af dwärgar. Derom ses åtskilligt i Schayes *Essai hist.*
sur les usages, les croyances . . . des Belges. Bland Guda-
makter synas de wärende vrouwen: de farande Fruarne wara
mest ihågkomne. En Flamandsk skald upprepar i medeltiden sin
klagan, att man ännu trodde på dylika:

Daer seg het men af velebinghe
Nachttridders heten si
— — — Vierende Vrouwen
Goede Kinder — —

— — Alven, Tickers, Maren.

En annan dylik författare upprepar Witte Wyven (hwi-
ta frun), Weerwolven (Warulswar), Sarpj (Harpomån?),
Nicker (Necken), Ser, Nachtmerrie (om natten ridande: ma-
ran) Bytebaauw, ic. Desutom öfwerlagas tro på Spoken, Land-
meters, Voorloopen eller Voorspoken (den som hemkommer
före personen sjelf) het woedende heir (Thfarnes Wütendes Heir,
Spaniens Exercito antiguo — ett buller i lusten hwarwid man
wäl från början sagt hos oss het Woedende heir, slutligen Wo-
den, Oden far förbi) o. s. w. Den yppersta af de farande Fru-
arne (Balkyriorne) kallas Dame Nocturne och Abunde, trol. af
det tyska Abend, aftongudinnan. I Roman de la Rose heter det:

Li tiers enfans de naçion
Sunt de ceste condicion . . .

— . . . que li tiers du monde

Aille ainsine avec dame Habonde.

Det är denna Gudinna, som wi finna högst dyrkad i Birbarike,
tydiligen den samma, som den swarta Diana, Bloksöbergets
Gudinna, till hwilken de farande Fruarne foro. Belgern Ruhe-
rius, död 974, klagar, att hon dyrkades af tredjedelen af werl-
den (tertiam totius mundi partem illi traditam). Skalden Re-
nard har:

Pars hominum moestæ tertia servit heræ.

Detta war således allmänna föreställningen. Och om henne torde
så sunnit något i alla våra mythologier. Wi märka, att hon
gjorde missionärerna wida mera bekymmer, än både Oden och
Thor. Wi så se huru wid Löwen Iis Skeppet drages ännu i
12:te seklet och Dianafesterne firas med stort buller. "De gamle
Egyptiske gudarne" woko först för Christendomen. Denna Öf-
wergudinna heter i söder *Diane de la foret noire*; skundom är
hon den hwita Frun, hwilken Holländarne ännu trodde uppen-
bara sig 1837! Hon är Féernas drottning. Och rumor upp-
gräfwes ur högarne i denna nejd. Finn Magnusen, Atlas Ra-
nologiae, skrifwer derom nys, enl. hwad wi anfört p. 51. Det
anfönda torde göra tillfyllest, för att wisa, att ej hypoteser äro i

fråga, då wi nu gå att förklara Birdalands urminnen med blicken wänd från östern till wester.

Widare revolution i vår historia åsyfta wi dock ej, än att wi ej hemta Swenska stammarne directe från Asien, utan närmast från den Nedertyska wid Rhen, derifrån tidigt utspriddt öfwer Jutland till Götland och jemte tyska Östersjökusten mot Düna, tills Sklawiska stammar mötte och trängde dessa Germaner tillbaka, då de tydligen sednare än Götterne inkommo synas till en del seglat öfwer Östersjön och besökt öftra delen af Småland; anseende wi, att denna Nedertyska stam wid Rhen fått sin s. k. Chwalereft germaniska pregel genom en der warande koloni af Phoenicier, besökt af Greker (i "Hyperboreerlandet"), till hwilken bildning och cult de torde haft benägenhet såsom de der jemte Donau och Rhen inwandrat i forntiden från Swarta hafwets kuster, dit komme från Asien uti urminnes tider. Wi måste widhålla denna åsigt äfwen sedan wi läst R. Keyfers lärda arbete om våra folkvandringar, Christiania 1843.

2 §. Phoenicier på Skandinaviska West-Kusten. Bikingswäsendet.

När fastas först något ljus in på Norden, således möjligen också på Birdalandet, från den antika Historiens fackla?

Omkring 500 f. Chr. f. då Karthago stod i sin högsta blomstring, lefde i Didos stad en Hamilkar Magos son, ansedd både som medborgare och lerd. Hans fader war oc en lerd man och bland hans skrifter omtalas en i 28 böcker i landthushållningen. Man skref nu i Karthago andra länders historier och Konjers historia och om öeters natur. Ett wettenskapligt intresse hade bemäktigat sig desse handelsfurstar och de sände unge lärde med sina skepp wida omkring. Redan i Darii Hystaspis tid (omkr. 560 f. Chr. f.) skrefs en Periplus af en Skylax *), hwaraf man finner, att Puniska flaggan redan war wan att swäfwa utom Herkulis stoder. I Hamilcars tid klagas öfwer en förderlig öfwerbefolkning och man beslöt anlägga kolonier af den stora människomasan, som war hopträngd i och omkring Karthago. Genom nybyggen i de aflägsnaste hafwen kunde flottorne ha winterkwarter och göra längre rejsor. Hamilcars begge söner utwaldes att anföra 2ne koloniflottor. Hanno med 30,000 kolonister utfändes åt söder. Han seglade, sedan han humnit förbi Herculis stoder, jemte Afrikaniska kusten och anlade långt i söder ett nybygge. (Flera uppstodo sedan på denna kust **). Nyare forskningar torde uppdaga,

*) Herod. IV 44.

**) Dylika nybyggen med Phoeniciska namn träffas på chartor öfwer gamla werlden ända ner mot æquatorn.

att den kultur, som fanns i S. Amerika, då Spanjorerna upptäckte detsamma, hade sin rot t. er. i detta Hanno's nybygge, derifrån skepp under tidernas längd väl någongång funnat väderdrifvas till Peru och Mexico, der byggnader funnits, erinrande om Egyptisk-phenicisk byggnadskonst, och der en cult träffades med en Solgubinnas prestinna. *) Humbolt har funnit och Fr. Münter erkänt, att Herculis—Tyrii—Mythen träffats hos infödingarne i S. Amerika. Hanno sjelf återkom, efter väl förrättad koloniserings, nedläggande sin resberättelse i ett Thaniiths tempel. Samilkars andre son Himilko, som, lik den redan i sålt stupade fadren, anförde Karthaginensiska krigshären mot såberneslandets fiender, sändes med sin koloniseringsflotta — troligen af ej mindre folkmågd — utåt Westeuropiska kusten: han återkom och

*) Wi neka ej dermed, att sjelfwa befolkningen, Amerikas Skrällingstam, kommit från östra kusten af vår Hemispher, ehuru wi anse rimligast, att de som i America ante Americum infört hysning och byggnadskonst varit Phoenicier. Äfwen språkforskare torde fästa sin uppmärksamhet på sådana ställenamn, som väl tidigt måste ha uppkommit. Wi erinna om Niagara och nämna, att naggara: נַגְרָאֵי betyder wattenfall, Cataracta i Puniska dialecten. Se Gesen. Mon. Phoen. 418. Fr. Münter i Religion der Karthager anför huru man 1518 fann i Amerika wid Mexicaniska wiken en metallstod, i hwars inre menniskooffer brändes alldeles så som Abinerne beskriwa Molochsofferingen. Någon underrättelse om Amerikas första upptäckt, både före Americus och Columbus och Erik Röde, torde der således stå att läsa i Dioscor. Siculus lib. V. c. 19, 20, då han anför huru Phoeniciska sjöreswäre blifwit på en sjöresa öfverfallna af storm och drifna till en fjerran aflåden ö, hwarest Fr. W. antager att die Phoenicier Theil von Amerika gekannt und vielleicht Niederlassungen dort gehabt haben, von denen der Baaldienst das letzte Ueberbleibsel gewesen wäre. Alldeles likgiltigt för våra forskningar om culten i Upsala, der menniskoofferingen drefs till sin höjd, enl. Adamus Brem. och sagan om Domalder, äro således ej de upptäckter som börjat göras om Amerikas uttid, dit samma cult synes ha spridit sig. Kanste äro Eskimöernas winterstugor — gångraswärene — qwarlemningar, liksom wärra Totakummel, af äldre stammar med Kelt—kultur. Wi hemställe till den som är i tillfälle till verklig undersökning, att tillse, om det Amazonland, man här i S. Amerika upptäckte, varit ett land med Thaniithscult, liksom de Europiska Amazonlanden woro; om ej Nica, kallad Solens Son, varit Öfverstepest i en Baalscult, måhända liksom Inc i Germanien (Ingvones); om ej Cora, solprestinna haft ett namn med phoen. rot (Κορρα), om ej dylika rötter kunna uppsökas för Mexico (Mafuga(b): opus prosperum?) Peru (Beruth: muljer Semidea?), Inca (Wi nämna ογχα, ἢ Ἀθνη κατά ποινιας?), Marannon eller Amazonsfloden (af מר: Hetre: מרמ Amazon?) (Merthi: männamnet är ju: note Dame — p lur. Excell?) Incas namn Juana (Hanno?), Kapak (Kabal? כַּבֵּב, I Konb. 9. 13). Sjelfwa Elascala—stammens namn erinrar om de wanliga phoeniciska sammansättningarne af (Be)th.

lade också sin resbestrifning neder i samma Thaniths tempel. Romarne hade läst den. En skalb Rufus Festus Avienus nämner något derom i sitt poëm *Ora Maritima*. Himilko kom först till Oestrymidiske öarne, som enl. Barth (Deutschlands Urgeſchichte) äro Scilli—öarne, hvilka, enl. Himilko, lågo 2 dagsleder från Hibernas Heliga ö *) men närmare Albion, hvars kust han sedan synes ha följt, tills han åter utkom i ett öppet haf, då han styrde djerst mot Nordpolstjernorne, lyckligt upphinnande efter 120 dagars segling den önskade orten. Här war desto tjenligare att nedsjätta en koloni, som den förra befolkningen, kallad Ligerer, **) blifwit utrotad af Kelter. Stranden war betäckt med djupa ſkogar eller ſtyhöga klippor med törnbewurna fluttningar. (Detta ſvarar ej mot Nederländernas, ej eller mot Jutlands stränder, hvilka wägorne jemt utåta. Will man ej låta det wara högre upp, så kan det ſwårigen wara lägre ner, än der man ſer Hallandsås och Kullaberg.) Der bodde wäl ännu i bergshålor, ett lättfrämndt ſläkte, (Vildarne i Nilſons hiſtoriska ſpråk) ſom syntes frukta för hafſtranden, men när ingen fara syntes hota dem från koloniſterne, nedkom denna *fagar natio de altis cubilibus inter arcta cautium in marinos locos* — till de gårdar, ſom nu uppfodo wid hafſtranden. — Hæc olim Himilco Poenus Oceano ſuper ſpectaſſe ſemet & probaſſe retulit, inthgar Avienus, tilläggande: *Hæc nos ab imis Punicorum annalibus prolata longo tempore edidimus tibi*. Heeren och Geſenius hänföra begge denna reſa till 5:te ſeklet f. Chr. (Magog 550—500 f. Chr. Hamilcar † på Sicilien 480 f. Chr. Han är Himilcos — anförarens öfwer arméen på Sicilien — och Hannos fader. Geſen. Mon. Phoen. 344, 345.) Märkligt att wåra häfdateknare, ſom beſwårat ſig ſå mycket med Pytheas reſa, ſom det ſynes till detta nybygge i Norden, förbiſett berättelſen om anläggningen.

*) Denna war nog redan känd och möjligen koloniſerad af Phoenicier. Seltig utmärker wäl, att der fanns den Puniska culken. Någon grund mäfte wäl ha funnits för en Charley Valances, en O' Connor, en Villanova, en O' brien, att på djupet af Irlands hiſtoria ſe phoeniciska erinringar. Th. Moore har ſamma åſigt i *History of Ireland*. Stråfwandet att i Irifkan finna t. o. m. en phoenicisk dialekt har ſkadat dem hos grundligt lärde t. ex. Geſenius, ſom i Irifkan finner en gren af Keltiſka ſpråktſtammen.

**) Derom längre fram. Man må ej tänka på Ligitiska republiken. Etället lyder hos Avienus:

Ab insulis Oestrymnicis lembum audeat
Urgere in undas, axe qua Lycaonis
rigescit æthra, cespitem Ligurum subit
cassum incolarum; namque Celtarum manu
Crebris dudum proeliis vacuata sunt.

Prof. Brunius har förklarad Avieni teckning af de törnbewerta bergen wid hafwet mycket erintra om den strand, der ännu ett Tan-num (med en kelt) finnes.

Förrän wi yttra oss öfwer stället för detta nybygge, må wi undersöka, hwarföre Karthaginenserne behöfde ett nybygge sub axe Lyaonis d. å. hwad de behöfde köpa der, som den tiden war en affättlig och lönande wara på werldsmarknaden. Ty i trakten, der denna handel skulle föras, behöfdes wisst ett nybygge, om detta ställe war så långt borta, att man ej, på den punkt seglingskonsten då stod, kunde på samma sommar fara fram och åter. Och det war tydligen ej möjligt, då 4 månader fordrades för att komma från Albions udde Cornuba (Cornwallis) till stället der koloniseringen behöfdes.

Fanns ej i denna tid en wara, lika behöflig bland Afrikas och Asiens civiliserade kuffolk, som winet nu är i det Christna Swerige, en wara erforderlig för religionsöfningarne, besintlig i stor myckenhet på Östersjöns kuster, högst sällsynt wid Medelhafwets stränder?

Rökelse hörde till all gudstjenst, så wäl wid Libanons fot som på Karthagos strand, så wäl i Jerusalems tempel som i Memphis. Man hade till en början hemtat sitt sacal från Numidien, der det fanns i en flod eller sjö; men snart spordes en rikare källa. Huru den upptäcktes, weta wi ej. Underrättelserne derom ha blott såsom förwandlade till myther kommit till oss. Under det Zeus- och Apollos-dyrkan kämpade om företrädet, hade Zeus (Åstan), som den mächtigare, förjagat Apollo (Solen) till det Nordligaste hafwets stränder, der han wandrade, förwandlad i en hjort, men när hjorten gret, uppfom deraf det härligaste rökelseämnet. Denna upptäckt hade stett flera sekler före Himilcos tid. De äldsta Grefiska skalberne känna myther, som afse uppkomsten af den bernsten, hwilken Hesiodus (1000 f. Chr. f.) låter stråla från Hercules sköld. Herodotus kände att denna rökelse hämtades wid en stor flod (Eridan el. Eridan) derwid man hade hetare somrar och kallare wintrar, än der Greflands solgud förde solwagnen — der således Phaëton för sitt oförståndiga körande af denna wagn blef nedstörtad.

Och bernstenen war ej blott rökelse. Han war en af de dyrbaraste prydnader och en märklig amulett, som ej saknas i Skänsta torfmossjars djup eller de äldsta grafwar t. o. m. jemte Lappefrancier och bars af Greflands furstinnor i Trojanska kriget. På ställen på jorden kunde således bättre erfordra ett öfwerwintringsställe för Phoeniciska köpmän, än just stället, der bernsten fanns.

Hwar den bästa bernstensorten i vår tid ligger, weta alla. Preussiska ståttkammaren fick ännu 1840 af Bernstensförpaktaren Hr Douglas 24,000 Thlr årligen. Det är förnämligast i wiken wid Danzig man med nät och dykarflokor uppfångar denna underbara harts. Men Phoenicier måste, för att komma hit, passera ställen, som ha bernsten och synes bära namn deraf. Slåskö, Selsingborg, Selsingör — äro de ej nämnda af det hls el. gls, som har roibotskäfverne till Sacal och hwarutas Skandinaver och

Germaner bildat gles (glas)? Berlauff har nyligen i en lärð sammankomst i Köpenhamn, i Gref J. De la Gardies närvaro, framlaggt de helt påfallande grunderne för den enkla satsen, att sjömän, som från medelhafwet sökte bernsten, wäl ej först wid Östersjöns östra stränder sökte den, när den stod att finna på wida närmare håll i deras wäg. Annu träffas wid Skånka Sundet en ej ringa skatt af denna wara, ehuru swenska industrien är, som man wet, ej särdeles ifrig att använda dylika tillgångar *). Möjligen skulle det dock ej löna sig så wäl, att, der phoenicierne började fiska bernsten för mer än 2000 år sedan, nu använda nåt och dykeriklockor, som wid Preussiska kusten, der bernstenshandeln synes först i Neros tid blifwit allmänt bekant. Wäl synas Grekerna kända denna bernstensort ända upp i mythens tid; men säkert är, att först i Neros tid sändes en Riddare från Rom, att derom skaffa Kejsaren kunskap. Ds förefaller antagandet löjligt, att Phoenicierne för skulle uppsöka Preussiska bernstenkusten, än den Skånka. Wi neka derföre ej, att, då en bättre bernstenkust förspordes inuti Östersjön, Phoenicierne wäl förstodo att segla den swagare wid Sundet förbi. Twertom antaga wi, att så skett, och att derigenom den högre hysning kunnat uppstå på denna Tyska kust och des där, hwilken måste ha förefunnits hos den germaniska stam, Sorber, Dobritter m. fl. Slavver förträngde **). Wi återkomma härtill. Wä wi nu lysna på en uiförligare berättelse rörande seglatsen till bernstenkusten, kallad för en seglats *ἀπὸ Τασιγῶν εἰς Ταυάδος* — från Kabir till Tanais! Wi följa derwid *Pythæ Massiliensis fragmenta variis ex auctoribus collecta & commentariis illustrata a M. A. A. Arwedson Ups. 1824.*

Hwad tiden widkommer, då resan skett, så wi upplysa, att Bougainville i sina *Eclaircissmens sur la vie & sur les écrits de Pytheas* (införde i *Memoires de l' Acad. des Inscriptions. XIX. p. 148*) styrkt, det Pytheas har lefwat före Aristoteles, som föddes 384 f. Chr. (P—s skrifter anföras af Diezear-

*) Framför förf. ligger ett större stycke bernsten, gifwet af Hr Prof. och Ordens-Led. Brunius, som köpt det af ett barn wid kusten mellan Skånör och Malmö. Man upptager hela göppnar ännu mängdenstades wid denna strand. Den träffas ock på Blekingka kusten.

***) Då Longobarderna synas ha den Phoeniciska Gudinneculten, då de tyckas ha kommit från, åtminstone frå i samband med den Skandinaviska Bernstenkusten och genom ett Venetas uppbyggande nära Gambarara i Longobardiet ge anledning tänka, att de haft ett Vineta förut wid Preussiska bernstenkusten, är anledning undersöka, om ej Longobarderna, som slogos år 5 e. Chr. och snart upprättade ett rike wid Adriatiska hafwet (Lombardiet) med Venedig till hufvudstad och der strax förstodo sig så wäl på sjöfart, woro bortträngda från den Östersjökost med bernsten, som i Taciti tid bebos af Tsytyer, hwilka ej tala Germanernas språk, och Venedi, som ej eller låra tala detta språk, efter Tacitus war owis, om de ej woro Sarmater?

chus Messeniensis, en Aristoteles lärjunge och af Timæus, som landsförvisades från Sicilien af Agatocles, som redan 305 f. Chr. lade Sicilien under sig.) Men ett sekel efter Himilcos segling under 120 dagar i norr från Englands södra udde, må ett wäl ordnad nybygge ha funnat uppkomma, der det anlades.

Bytheas, född i Marseille i Gallien (Frankrike) af grekiska föräldrar, lär som Geograf och Matematikus, går af kunskapsbegär om bord på ett till berrnstenskusten destineradt phoen. skepp, strifwande deröfwer en Jordkringssegling — en *Τῆς περιόδου*, liksom Skylar, menande dermed en segling fram och åter jemte West-europeiska hafskusten. Han skref oc en Hafsbefkrifning (*περὶ ὠκεανῶν*). Intetdera arbetet är qwar, men i sednare Grekiska och Romerska skrifter äro ställen anförda. Sammanhanget dem emellan är ej möjligt att uppgifwa.

Han seglar från Cadix (*ἀπὸ Γαδειώων*) förbi Gobeiska ud-den (Cap Finisterre) först förbi ett Iberiskt (*Ἰβερικά*), sedan förbi ett Keltiskt folk (*Κελτικά*), lär att känna Kent (*τὸ Καντιόν*) i Britannien (*ἡ Βρεταννικὴ*), hwilken är en stor ö, liggande gent emot Keltiska kusten, och efter en lång segling jemte Europas kust (*παρωκεανίῳ τῆς Ευρωπῆς*), hwarwid oc Thule besöktes (se derom i Vocabulariet som följer), kommer han till resans bestämmelse — till Tanais. Här bo i grannskapet Guttoner, Teutoner och Scyther. De förre hinna hit på en dag; Scytherne behöfwa 3. Här i Tanais är en handelsort. Afwen grannarne komma att köpa berrnsten.

Finnas spår af ett phoeniciskt nybygge på Skandinaviens westliga kust?

Wi erinra nu om runornas frändskap till phoeniciska bokstäfwer och grafwar (Kelt) med stenar, tecknade med bokstäfwer, nere i jordkammaren, hwarom förut handlats; men uppfjuta ännu med framdragande af phoeniciska rötter till de fleste namn, utmärkande Norden hos författare i Greklands och Roms litteratur och mera sådant, som är historiskt bokstaf, för att först fästa uppmärksamhet på andan.

Huru will man förklara sig den "Vikinganda", som i Historiens morgon möter i Ska dinavien? Hwarföre upplifwades den särskild i våra wifur under furskuggorne? Hwadän kom den culturgad, hwari Missionärerne sunno våra fäder?

Det är historiskt säkert, att våra fornstater woro, hwad wi borde alltid vara, sjöstater. Man låter detta wanligen blott betyda sjöröfwarenåkten. Det må ha blifwit till slut följden af Phoeniciska nybyggen wid Nordligare haf, liksom wid Medelhafwet, men lika wißt som Tunis, Algir, Tripolis m. fl. en gång varit handelsstater med krigsskepp tillräckliga att betäcka sin handelsflotta, så hade, wi kunna derom vara försäkrade, de Vikingar, som lade sin rikdom i skepp och egnade sin lifstid åt sjöfärder, från början annat syfte än att blott röfwa, och säkerligen war det

blott i sagan, i romanen, de seglade omkring för envigestäflingar. Sjörofweriet sjelft förutsätter handel, ty ha röfrarne blott hwarandras mördarbåtar att träffa, torde de bli hungriga till sjös på blott segeråra. Sjörofweriet, som war den Nordiska räkens wärf, wäcktes nog af mera bildade stammars handel till sitt grymma yrke, men måste derunder lära åtfylligt äfwen af dem de kunde besegra, hwilket förde dem ur det uräldsta barbariets stadium.

Wi anse sannolikt, att, om och Phoeniciens första nybygge anlades wid Skandinavians berrnstenskust och således det äldsta Tanais — detta som Pytheas wäl besökte — uppstod i den nejd, Nordens kungar i Historiens morgon ha sin Danaholme för Monarkcongreßer, der namnet Dana efterlemnats på ett språk, utspridt på begge sidor om Sundet, på ett folk eller mån, (Dannemån) ännu deraf ärade åtminstone i S. Sverige, ja på ett rike (Danarike, Danmark), som wid denna tid synes ha uppstått på Sundets begge sidor *) så lär det ej länge dröjt, förrän en bättre berrnstenskust wardt upptäckt och den Skandinaviska öfwerigifwen — kanske och såsom af Bifingarne ej litet oroad. Wi tro oss och skymta den phoeniciska flaggan, då hon söker Thyflands kust. Eller huru förklara allt det utmärkande i det Jonne wid Germaniska Östersjöfusten, som wäl bar samma namn som Jamne i Palestina (2 Chron. 26: 6) och Jonnum i Mauritanien, hvars namn Gesenius härleder af η, γ, γ et är: han skall låta bygga (Nybygge?), — en stad, der Greker från Byzans sedan nedsatte sig som handlande (att Greker ej kan betyda Ryssar, är nu afgjort), der en solstod såges stått, som hette Julin, (af *Julios* — Jul), hwarföre denna stad för Vineter, Veneder ömsom kallas Joms—borg, Julin och Vineta.

Wårt så allmänt besjungna Bifingswäsen låter i wår öfwerlygelse blott förklara sig af hwad wi här sökt ådagalägga om Phoenicier på Östersjöns kuster. Wid wiken (Bohus Län) bygges wäl de förste Bifingssteppen. Och dessa behöfdes för att hemföra waror, som woro nödwändiga för ett folk, som gått ut ur bergsrefsworne. Saltet måste hemtas i Spanien, der många phoeniciska nybyggen funnos. Såd blef snart ett behof. Till Sleswig (Hedeby) hade den förste sådestårkifwen kommit med ett skepp, hwilket Skepp föranelde att uppställa en Seeft till ätteman åt släkten ofwan om både Sköld och Woban. Så långt upp förades den handelsen i tiden, att en Christnad Angler trodde det Seeft varit Noach. Dock kommo wäl främlingar med säd och salt, när Skandinawen hade berrnsten och pelswerk. Jorandes (i 6:te seklet) känner att zobelstinn köptes på ön Skandia (de finnas nu

*) Hlland kallas Danabygd i Sturles qwäde, anfördt i 283 kap. af Häl. Håkansons Saga.

knappt väster om Uralbergen *). Araben Jakut berättar, att mycket pelsverk köptes i Wisu (uuis el. hwitaland). Att en Wirdabo war Gallizersfarare torde framdeles styrkas. Nu torde wi få anföra ett intyg af Snorro Sturleson, som synes bewittna, att denna beröring med det saltsäljande Spanien uppgår till sagans äldsta tider. Då Vanern Inge, som blifwit Upsala drott, således från hafwet kommit upp till det sednare bebodda Swealand, dött, drefs en skatt in i guld, silfver och Kopparpenningar (Engl. S. 12 kap.). Ordet har förfräckt äfwen dem, som annars läste en Isländsk Saga med samma tro, som en Christen läser sin Bibel. Antagandet af Snorros ord synes ej särdeles dristigt, då wi lysna på fornsagor om saltshandel på Nland wid den tid Frodesfreden bröts och kunna än i dag hålla i handen Kopparpenningar, slagna i de phoeniciska nybyggen i Spanien. Gesenius wisar och bekräftar oss penningar med phoen. karakterer till största delen af koppar med en rårare pregel, från fem särstilda städer i Spanien — de yngste från Tiberii tid **). Wi anse klart wara, att Phoenicierna wäckt våra fäder till den sjöfart, hwari historien finner dem inbegripna och anse denna beröring och deraf gifna eggelse till handels- och sjöreswarsskepps byggande bäst förklara den hysning wi allmänt tillerkänna fornsandinaverne, ehuru wi enwisas att anse denna hysning förklarlig af stammens minnen från — Indien, uppskrifade af en derifrån sednare ankommande Missionär Oden i spetsen för en preskafast.

Att köpstäder, ej blott röswarnästen, tidigt uppstodo i Skandinavien, följer ju af det intyg wi läsa i Sagobrottet om Bråwalla (från 8:de sekel): Thessi waro ofan af Sigtunum: Sigmunde kaupangskappi, hwilket ställe wäl legat framför Saro, då han skref: *Sigmundus aderat ex Sigtun oppido, forensis quidem athleta, emptio nunque ad venditionum contractibus assvetus*, om det ock är möjligt, att Saro missförstått den gamle Skaldens ord, hwilket P. E. Müller antager. Derigenom är dock klart, att Sigtuna war en handelsstad, ej kallad Birca, ett sekel, förrän Birca war en handelsstad, der en Fung bodde tillika, och synas således handelsstäder tidigt ha uppstått både i Widdariket wid hafwet och i Sweariket djupt in i landet wid en insjös wik, ehuru rimligtwis desto sednare, ju af lägsnare från westerhafwet.

Endast genom ett slikt Phoeniciskt nybygge låter sig förklara, att de namn, hwarunder Greker och Romare (som läste phoeniciska peripler, ehuru de ej sjelfwe woro sjöfarande folk), tydligen förstå Nordliga haf och länder, ofta äro græcisierade eller latiniserade

*) Iduna X 319.

**) Cap. IV. Numi Punici Hispanici 304—313 i Mon. Phoen. Se häröfw. p. 66.

de phoeniciska öfversättningar af våra inhemsta namn, liksom detta förhållande bättre torde förklara, att uttryck för flera våra fädrens religlösa öfvertygelser och mera sådant ha rötter i phoeniciskan, ehuru vårt fornspråk ej kan ens härdragas till en närmare slägtskap med phoeniciernas språk. Detta inslytande af kulturförwandtskapen, som nu lägges en mängd ord af ebraisk och grekisk rot (såsom Nazir, Sifel, Evangelist, Christen) på allas läppar, utan att den ensaldigaste deraf slutar till en stamsförwandtskap mellan Ebreer och Greker samt oss, blifwer i allmänhet alltför ringa bemärkt, då det gäller vår hedniska tid; utan är man strax färdig, att på slika ord utur ur-allmänbildningens tungomål d. ä. phoeniskan bygga hypoteser om folkvandringar, der snart sagdt en generation framslyttar sig från hjerstat af Asien till polartakter, eller och nödgas man antaga ett missionärwäsende i hedendomen, wida oegennyttigare, än det Christna, om man får tro icke-missionswänners wanliga omdömen. Ett närmare aftgifs wande på historiskt kända tidehwarf måste dock öfvertygga oss, att gemensam både bildning och gudsdyrkan, betingande gemensamma ord för att uttrycka gemensamma trosföremål och religionsbruk, jemt uppstå utan känt blodsbånd, och analogien tillåter till sluta till enahanda förhållande under de tider, till hwilka historien ej kastar sitt fulla ljus, utan lemnar föremålen i sagnens halvdager. Hwarföre skulle ej äldre culter ha funnat likaså wäl som Christendomen infasta ord af österländskt rot bland nationer af allehanda racer och stammar, utan att deraf stamsförwandtskap låter sig bewisa? Wi förutflicka dessa anmärkningar, förän wi gå att bemärka inslytelser från det språk, som talades af de phoenicier, hwilka handelsswinstbegäret dref att besegla våra kuster.

Säkerligen ej i Thule, utan i Tanais såg Pytheas bernenstenen. Det war i forntiden owist hwadan bernenstenen kom. Enligt Plinius, hade Sotacus menat, att den utflöt ur Britanniens klippor och att det war desse, som kallades Electriden. Men Pytheas, som så långt ofwan Britannien måste uppsöka bernenstenen, hade wetat bättre bested. Han hade fått weta, att en dagsled från en hafstränning af 6000 stadier, der en germanisk folkskam, kallad Guttoner, bodde (Zutland, Alfreds Gotland), framwällde bernenstenen med Ischafwets wägor, till en ö, som hade hos olika författare olika namn. Lustboarne använde denna harts till röfvelser och sålde den till sina grannar Teutonerna *). Timæus trodde

*) Förklaringen af en annars så utmärkt forskare, att Electrum skulle betyda *Marmor*, synes höra till *dormitationes Homericae*. Utan att lägga wigt på den uppgiften, att Gånge Holfs broder Sinar kallades Torf—Sinar såsom uppsinnare af torfbränning i skället för wed (på de flöglösa Dröfvarne), tro wi dock ej, att om man också draget bernenstensen hos Pytheas till Zutland, det i Pytheas dagar kunde wara torfhandel mellan olika stammar. Plinius skref för dem,

Pytheas; han kallade ön *Basilica* *). Redan förut (i Lib. 4. c. 27) har Plinius, som här indrog namnet *Abalus*, såsom gifwet af Pytheas, anfört, att Pytheas kallade ön, som låg 3 dagsseglingar från Scythernas strand, *Basilica*, men att Xenophon Lampfacenus kallat den *Balthia*, försäkrande att hon var så stor, att ingen kände hennes gränser. **) Diiodorus Siculus wiste att midtemot Scythien, (Ryssland), som är ofwan *Galatia* (Gelterland, här Tyskland, hwadan Östersjön hos en Arab hette *Galaticon*) en ö låg i hafwet kallad *Basilica*. Der fanns ock bernsten. Mithridates anför, att ofwan Germaniens stränder en ö fanns, som hette *Osericta*, som var skogig. Skogarne bestodo af ett slags cedertäd, ur hwilka bernstenen nedfippade på klipporne. Casiodorus fann bernstenens ursprung på de längre upp belagne öarne i det norra hafwet ***). Detta war Plinii egen öfvertygelse. Han skrifer: "midtemot Germaniens haf ligga Glesarierne (Bernstensöarne) spridda, hwilka de nyare Grekerne kalla *Electrides*, derföre att *electrum* (bernsten) der bildas. Den yttersta af dem alla, som omtalas, är *Thule*, på hwilken wid sommarsolsståndet ej finns någon natt". ****) Här är klart, att Glesarier betydde de öar som kunde anses ligga i grannskapet med *Thule* (midnattsolslandet) och dit wägor kunde anses komma från det frusna hafwet (Schafwet, "*Concreti maris purgamentum*" war bernstenens namn hos Pytheas, som sjelf varit i det land, han beskriwer), och ej, ätm. ej ensamt, de små öarne wid Preussiska bernstenskusten, sednare tidens Glesarier. Hardouin ansåg *Gotland* och *Dland* äfystade. "Det är säkert, fortsar Plinius, att bernstenen, som Germanerne kalla *Gles*, har sitt ursprung från dessa Septentrionaliske öar i Oceanen. Afwen wi Romare kallade derföre en af dessa öar *Glesaria*, då Cæsar Germanicus der innehade makten genom sina flottor, men af Barbarerne kallades den *Austravia*". En större ö, som behöfde Roms flottor för att beherriskas, är tydligen ifråga. Wi erinra nu blott, att *Austrvegr* war Barbarernas namn på det haf, der denna märkliga ö låg,

som ej hade råd att råka med bernsten, utan använde den till prydnader. Men här, liksom i Orienten, rände man bernstenen wid eld, liksom trääd. Det kan man ännu göra och se de okunnigas undran.

*) *Sothacus credit in Britannia petris effluere, quas electridas vocat. Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium Oceani, Mentonomon nomine, spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum: illuc vero fluctibus advehi & esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credit, sed insulam Basiliam vocavit. Plin. Hist. N. L. 37. c. 11.*

**) A littore Scytharum tridui navigatione insulam abesse immense magnitudinis Balthiam tradidit Xenophon Lamps. Eandem Pytheas Basiliam nominat. Plin. H. N. lib. 4. c. 27.

***) In interioribus insulis Oceani septentrionalis.

****) H. N. lib. 4. c. 17.

samt att via kan vara Romarnes latinisering i ändelsen, om of ej en missförstådd öfversättning af vege (förblandadt med wäg). Derom längre fram. Plinius fortsar: "Bernstenen födes af en harts, som utflyter af några träd, som höra till tallsläktet, liksom gummi flyter ur försbårsträdet och kådan ur furen. Den utbryter genom öfverflöd af saft, tjocknar sedan af höstlig köld" — "att det är tall, kan man finna af luften redan wid gnidning och deraf att den antänd brinner som ett furbloß, spridande lika luft. Germanerna försäkra of, att de derföre särdeles eftersträfwat att bygga detta landskap". — Här är således en förklaring, hwarföre Germanerstammen, som bodde på bernstenkusten, kunde wilja flytta till den moisatta stranden.

Pytheas har tecknat ön, eller kusten, dit bernstenen uppkastats från Isbaswet wid Thule, på följande sätt:

— — το τῶν καρπῶν εἶναι τῶν ἡμερῶν, καὶ ζώων τῶν μὲν ἀφορίαν παντελῆ, τῶν δὲ σπίνιν κέγχρω δὲ καὶ ἀλλοῖς λαχάνοις, καὶ καρποῖς καὶ ὄξυς τρέφεσθαι παρ' οἷς δὲ σίτος καὶ μέλι γίνεται, καὶ το πόμα ἐντεῦθεν ἔχειν τὸν δε σιτον ἐπειδὴ τοὺς ἡλίους οὐκ ἔχουσι καθαρούς, ἐν οἴκοις μεγάλους κοπτοῦσι, συγκομισθέντων δεῦρο τῶν σταχνῶν αἱ γὰρ ἄλλω ἄχρηστοὶ γίνονται διὰ τὸ ἀνήλιον καὶ τοὺς ὄμβρους.

Af finare frukter fins ingenting; af tama djur fins föga. Meniskorna föda sig af kenschroket, af flera kälwerter, träd och rotfrukter. Der säd och honung fins, beredes deraf of en dryck (mjöd). Emedan man har få regnrika dagar, förer man säden, då arstrån blifwit hopbundna, i stora (ofwan jorden byggda) hus, der man uttröskar densamma. Öppna logar (som i södern) bli här onyttiga för det mycna regnet, och sällsynta solstenets skull.

Detta påsar ej till Thule, till midnattsollandet; snarare till kusten, der Helsingborg och Helsingör ligga i grannskapet.

Wi erinre of härwid Taciti intyg om Östhyerne, Östmannen, dyrkarne af Deum mater: "de lägga sig ihärdigare på åkerbruk och andra frukters odling, än wanligen de late Germanerna, och de undersöka ofså hafwet och äro de ende *), som uppföka bernsten, den de kalla Glesum; de plocka den wid hafsbänningar och på sjelfwa stranden", hwarföre han gör sina betraktelser om denna kåda, hwilken han ansåg bildad på motsatta stranden och hit af stormen uppkastad. De som lärt Östy att plocka bernsten, hade således of kunnat lära dem odla säd.

Att ej endast det phoeniciska skepp, som förde Pytheas, besökt Norden, följer af de många olika namnen man träffade på den

*) Således war i Taciti tid denna handel ej blomstrande. Om dessa Östhyers förhållande till de Germaner, som upplefwat mera lysande tider för denna handel, är annorstädes yttrade.

Bernstensön, dit Ischafvets vägor hunno. Thule war kändt i Tyrus, förrän ännu Alexander förstörde den stora staden. Ptochus i Cod. 166 p. 364, omtalar, att der då i Tyrus funnos många monumenter och inskrifter, behöfande seglingar till Thule, deribland tafstor af en Derkylides, som sjelf varit der. En Antonius Diogenes kunde 300 år f. Chr. skrifa en slags roman i 24 böcker om Thule, der han begagnar Derkylides. Allt visar, att Phoeniciska slaggan kände en handelsväg till den nordiska bernstenskusten.

Man kan ej betwifla Phoeniciernas handel på Östersjö-kusterna deraf, att Phoenicier och kustfolket ej kände till en början hwarandras språk. En Arabisk författare Kaewing omtalar, huru Araber, som lika litet kände Warantsfolkets språk, började handla med detta "stumma" folk. Man lade i förbiseglandet åtskilliga warer utåt kusten. Wid återseglingen gif man i land, för att lifsom wittja de näten, man utlaggt. Fann man då det utlaggda borttaget och de landets produkter, man önskade, lagga i stället till den myckenhet, att man war nöjd med bytet, så fortsattes wid nästa segling på samma sätt, derwid hwar en säljare eller köpare behöfde se eller tala wid hwarandra. Men nog blef, om handeln lönade sig, en handelsplats anlaggd wid de goda hamnar, der köpmännen hämtade watten o. d. En kunde wäl ej handelsplatser länge uteblifwa på Birdakusten.

Men, säger man, kommo Phoenicier till våra stränder, så skola wi wäl i deras urfunder och på deras monumenter kunna läsa våra inhemska namn på Nordens öar och länder och haf.

Wi erinra om det enkla, som mest undfaller menniskan. Wi segla nu till Wänstapsöarne och Eldsland och St. Helena och St. Barthelemi. Heta dessa ställen så på insödingarnes språk? Hwarföre inbilla oss, att Phoenicier mer än wi bråkade med att uttala och stafswa barbariska namn? Säkerligen gjorde de, som våra samtida, öfversatte inbyggarnes ord på sitt språk, om de kunde få weta det barbariska ordets betydelse, annars upptänkte de nog sjelfwa namn efter någon egenkap, som hos föremålet war framstående. Glömskan häraf har wällat de lärde mycket onyttigt arbete, då man försökt ur vårt inhemska språk förklara de namn man funnit hos Greker och Romare, hemtade ur Phoeniciska persipler, betecknande Nordens land och folk. Wi neka derföre ej, att någon gång ett barbarernas namn funnat bibehållas, försedt med en ändelse ur de besökandes språk — något som stundom ännu sker, då en ö i stora oceanen upptäckes af Europeer.

Men är det möjligt, att Similes med sin koloniseringsflotta skulle funnat landa wid Coranens strand och der ännu efter mer än ett sekel finnas ett Tanais, utan att något minne deraf qwarblifwit, der kolonien anlades?

Et dyligt minne, förläggande landningsstället bestämdt till

Swenska stranden, har, synes det, verkliga funnits till och blifwit urkund, sedan Anglofaxarne i 5:te sekel kommit till England.

Ethelwerd är den förste som skrifwer om Sceaf (Skepp?) hwilken kom till den ön i Oceanen, som kallas Scani *), omgifwen af wapen. Sedan Sceaf förklarats för en person, utbildade sig en sägn, huru ett skepp kommit till stranden, deri en liten gose, alldeles obekant för folket, legat, som upptogs af folket och blef deras kung. Så anför Ethelwerd (ipse Sceaf cum uno dromone advectus est in insula Oceani, quæ dicitur Scani, armis circumdatus &c.) Wilt. från Malmesbury uppgifwer, att Sceaf, enligt berättelsen, kom till den germaniska ön, som Jornandes kallar Scandea, då warande en liten gose, liggande i lugn sömn på en sådeskärve. Det ansågs för ett under; han upptogs af folket i landet och blef wid fullmogen ålder kung i Staswich el. Halthaby i det Anglia, der Anglerne bodde mellan Sarones och Githos (enl. W. af M., men Gotos, enl. Ethelwerdus). Albericus och Matth. Westmor. berätta detsamma. Den förre har: *in Scania insula*, den sednare: *in qvadam insulam germaniæ Scandalin nomine*. Han leder, liksom W. af M., Sceafs namn af seaf: manipulus: öfversättande det ordet *gallice* med garbe. Hos Beowulf är Sceafa Longobardernas beherrskare. Här betydtes uttrycket hos Ethelw. "Armis circumdatus". Grimm upplyser, att denna sägn om skeppet och den sifwande hjälten som barn deri tidigt utbredd sig i Tyskland.

Här är då ett minne af en flotta wid en nordisk kust med obekant bewäpnadt folk, som väcker kustfolkets undran och inför sådesodling. Och detta på den continent, der Scandia och Skåne är; på den continent, derifrån Longobarderna kommit, enl. desas eget intyg. Detta skepp ansågs ha landat så långt tillbaka i tiden, att när Anglerne fått kunskap om Noach och arken, de ansågo honom wara Sceaf. I en stamtafla är Sceaf stamsfader för Ekiöldr, som kallas Skånunga god. (Skånunga gud. Grimm. D. M. Stamtaflen XXV. I sagan om swanriddaren framställes Sceaf som Gudaåttling. Enligt en Liede des Wanderes tillhör han Longobarderna. (Grimm l. c.)

Wi anse, att dragen äro igenkänliga, erinrande, efter intet annat är kändt, som kan ligga till grund för den kringpridda sägnen, om Gimilcos flotta, hwarpå man owilforligen fört både wapen, att förswara sig med, och såd, att utså i jorden till den Earthaginensiska öfwerbefolkningens föda.

Om dese kolonister från Scandea el. Scani sedan flyttat till Staswic, der Wilt. fr. Malmesb. låter Sceaf bli kung, eller, som wi snarare tro, till Jomne och tyfka bernstenkusten, må lemnas, såsom för oss owigtigt. Men är ej härmed ådagslagdt, att hwad Gimilco berättat, lemnat efter sig en åminnelse

*) Är ju här tydl. namnet på Peninsula Scandinavia.

i Norden? Scaef-mythen kan swäriligen vara blott en phantastiskapelse, med dessa egendomliga dragen och dessa inre motsvarigheter till skillingen af *Ora maritima sub axe Lycaonis*.

Anglernes uttryck om Scani, Scandea, och sammanlänningen med Longobarder göra, att man ej ända upp till Norge kan förlägga landningsplatsen. Men när mindre i Skåne, men deremot i Finweden och Wärend flera de omistänkligaste sägner och folkmeningar fordra förklaring i den cult, Himilco införde, anse wi rimligast att antaga, att kolonien stannat wid de floder, som gå upp i Finweden, således der man ännu på Codani kust kunde se *fugax natio* komma från höga berg. (Hallandsås och Skullaberg äro de ende ställen här på westra kusten, som på Forsells charta ha röd färg, utmärkande mellan 300 och 800 fot öfwer hafsytan).

3 §. Kände Romarne våra kuster?

I Anchyranfka Monumentet säger Augustus: "Classis romana . . . ad orbis extrema navigavit, quo neque terra neque mari quisquam Romanorum ante id tempus adit, Cimbrique et . . . alii Germanorum populi per legatos amicitiam meam & populi Romani petierunt," i hwilket yttrande wäl den mening måste ligga, att romerska flottan seglat under Augusti tid wida längre än någon nb. Romare förut varit till lands eller sjös, eller "till werldens yttersta" och att Gimbrier och andra germaniska stammar der sändt till Romarne legater bedjande om fredligt förbund. Vellejus Patereulus talar härom med ord, som uttrycka än mera något nytt och owanligt: "Wid de goda Gudarne! utropar han, huru stora bedrifter utfördes ej följande sommaren (efter Germanici död) genom Tiberius Cæsar. Hela Germanien blef undersökt, folkslag besegrade af nästan ohörda namn . . . brutna bleswo Longobarderna, en stam som wäl räknas som Tyss men grymmare genom sin råhet . . . och flottan, som Fringseglat *Oceani sinus*, kom nu, från ett förut ohördt och okänt haf, upp i Elbe floden, efter segrar öfwer flera folkstammar och med rika byten af allt, förenande sig med Cæsarska armeen." Plinius uttrycker sig: Inde Insulæ Romanorum armis cognitæ. Earum nobilissima *Burchana*, Fabaria nostris dicta a frugis similitudine sponte proveniente, och hade förut anmärkt, att midtemot Germaniens haf lågo Elefantierna spridda, hwilka de nyare Grekerne kallade Electrider, derföre att electrum (bernsten) der bildas; den yttersta af dem alla war Thule, på hwilken wid sommarsolståndet ej fanns någon natt. Se widare häröfwan p. III.

När Romaren kommer åter till Elben och talar om att han Fringseglat *sinus Oceani*, synes all rimlighet vara, att det är hafwet wid Jutlands norra och östra strand, *Sinus-Codanus*, han fringseglat, och när han derpå kommer i ett ohördt

och ofänt haf, dittills alldeles obekant för Romarne, der han kunde tro sig vara wid verdens gräns, så synes wäl allt stäl att antaga, det Roms flottor seglat in i Östersjön. När nu Plinius omtalar att Romerska flottan der träffade nya öar, och nya folk och wet bestämdt, att den ena ön hette *Austravia* (*Austr-weg?*) och den andra *Burchana*, hwilken bland öar i denna Ocean war den utmärktaste, kallad böna af Romerska soldaterna för sin likhet med wildbönans frukt, men att begge wore Glesfarier eller öar, som lågo så gentemot tyfska bernstenskusten, att man ansåg, det bernstenen kom från hartsen i deras stora fursfogar, så blifwer knappt möjligt, att med stäl och förnuft gå ifrån Hardonius och von Dalins tanka, att Scandinavien och dess större öar gent mot bernstenskusten äro i fråga. Ty att det war Septentrionaliska bernstenskusten, som ansågs för ursprunget till bernstenen på den Tyfska, hwilken Romarne fått begärelse till, bekänna de sjelfwe; således den de uppsökte till sjös så wäl som de förut och efteråt sökt den Tyfska på flod- och landvägen (se Mannerts Einleitung p. 100 följ. i Geogr. d. Gr. u. Röm. 4 Th.) Barth, i Teutschlands Urgeschichte, anser *Burchana* wara *Borkum* utan för Gms mynning, ehuru han så ofta har mod att bekämpa historieförstares fördomar. Dertill kan blott likheten föranl. da, och det likwäl ett namn af *Borg*, som således kan förekomma öfwer allt, der en borg funnits. *Borkum* är likwäl ej ens *nobilissima* bland öarne utanför Gms mynning. *Amelard*, en annan liten ö der nära, är ju större. Och *Borkum* är alltför insturen för att liknas wid en wildböna. B. erkänner och sjelf, att källan för wår kunskap om *Burchana* alldeles ej är en ordnad berättelse, utan en hop af enstaka uppgifter såsom i excerpter, der således andra författares yttranden om samma ämne böra noga begrundas. Alldeles orimligt wore wäl att förklara en seglats utanför Gms i Augusti tid såsom ett storverk.

Ligger, som allt tillstyrker att antaga, *Burchana* i Östersjön midtemot Tyfska bernstenskusten, så måste en ö vara i fråga, som Romerska soldaterna kunde öfwerståda. En aflång ö derstädes, med bönans form, hwilken man således sett iwersöfwer — är det ej *Oland* med sitt *Borgholms* flott — ruinen nemligen jemte hafwet, ett stycke från den ruin, som wisar borgen, sådan den i medeltiden war, intill dess i 17. de sekel det flott, som nu är den ståtligaste ruinen, blef uppfördt på berget, öfwan medeltidsbyggnaden wid stranden.

Men *Burchana* war *Ptolomæi Burchanis* *) (*Βουρχανίς*). Och wi ha sett, att Pt. kände Östersjön ej så illa, när han

*) Böfgr. erinrar derwid om *Birkånäs*. Kalm. o. dess fl. 1: 28. Men *Burchana* kallades *Sabaria* för bönans likhet och är då lik *Oland*, så wida ej en omwärling af namnen gjorts af Plinius och *Austr-avia* är *Bovland* (enl. Otho) i Öster(sjön).

kunde yttra, det östra kusten af den större Scandia-ön låg under samma longitud som Weichselns mynning. Smärre öar af 1 à 2 qvarratmil kunna wäl omöjligen wara i fråga. Ty Burchana och Austravia woro 2 af de 23 öarne, som under krigen blifwit kända af Romarne. (Eå många omge wäl blotta Borkum utanför Ems, om man will räkna slika öar som Borkum, hwilka wäl ej alla ännu hade byar, sål. ej med säkerhet namn.) De förste orden i Taciti beskrifning om Germanien wisa frågan hän till Östersjön. Germaniens gränser uppgifwas wara: — — — *Cætera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus ac regibus, quos bellum aperuit.* Som han räknar den septentrionalistiske Oceanen från Rhenens utlopp i westra Oceanen, måste detta ofwansstående omfattta hafwet från Rhenens utlopp till Wistyi wid Sarmaternas gräns, således ända till trakten omkring Düna. De brede wägarne och öars omåtlige rymd. r, som deremellan äro att märka, då nyligen under sjökrig bekantblifne för Romarne, som der funnit åtfskilliga folkstammar och deras kungar, äro ord, som wäl föga passa in på små öar utanför Rhenens, Emsens, Elbens, m. fl. mynningar? Höga underverk är att Romarne då ändtilligen hunnit infegla i Östersjön, så länge beseglad af Phoenicier, men att det funnat ske, utan att war stora Swenska halföskolat upptäckas, är platt omöjligt. Och följdes efter gamla seglingslagarne den Skånska och Blekingiska kusten, så kunde ju Bönan Öland, der Borkholm än är det förnämsta stället, ej gerna bli ofsedd, liksom Birkanås naturliga hamn ej länge obegagnad äswen af de seglare, hwilkas berättelse upplyste Ptolomæus, att den största och östligaste Scandia-ön kunde anses utsträckt i öster till ungefär midtemot Weichseln d. ä. den Tyska bernstenskusten. Det war neml. gentemot denna Romarne tänkte sig finna Bernstenslagren i stort, från hwilka den tyfka bernsteningen ansågs lösfliten af hafwet. Det war således just detta motland, som war dem wigtigare än öarne utanför Ems mynning och allt annat i norr. Ett ej swagrt skäl för antagandet, att Romarne, nu herrar öfwer en så stor del af Germanien, kommit i förhållande till Austravia och Sabaria såsom grannstater, med hwilka kunde wara krig och fred, ligger deri, att samme Romarne ännu i 4:de seklet hade, enligt Claudianus, krig med Sagar i Thule. Att Thule här betyder Norden är tydligt. "Sagar i Thule" monne ej de som woro bewäpnade med Sagar (namnet på "Amazonernas" yrer hos Strabo, Wåringarnes ἀζυβαί-τελεξεῖς?), således just den stam, som egde den bönformiga stora (nobilissima*) ön i Norden, gent emot Bernstenskusten, eller folket Varank,

*) Om Austravia — Östriket — war Småländska kusten gentemot Öland, som och ansetts för en ö — en af öarne i hafwet, såsom aflägsna länder fordom kallades — så är dock begripligt, att den bönformiga ön war wida mera urmärkt (nobilior), hwilket man lätt finner wid jemnförande

enligt Arabernas uttal? Härvid må påminnas, om det myskna Romerska mynt som funnits på Island. I detta seklets början fanns i Hultersfiad, der ett dike skulle gräfwas, 79 preglade under Westprianus, Trajanus, Hadrianus, Anton. Pius &c. till o. m. Severus eller från år 70 till år 235.

4 §. Caledonier på wår westkust.

En ett vittne! Ofsian *) har besökt Lochlin, och Gaälernes ättlingar förklara bestämdt, att det namnet betyder Skandinavien. Här är ett äfyna vittne, som stillrar en egenomlig cult minst 2:ne sekler före Christt föd. **), bestämdt för-Odinsk. D. w. Skandinavers gudom kallas af Gaälerne Loduinn, Lodin. Gaälerne stridde också med Belgerne på Germaniens kust wid Rhe-nens mynning, der man funnit stenen, intygande, att Tiberius upp-rest ett templum *Hlu-danæ* ***) (*La — Bealtine* kallades Baaltis i Grifflan.) Lodin dyrkas wid stenkretsar (*Slader*).

Wi anse derföre orätt, att oundersökt antaga denne Lodin för Wodan—Oden. Allt i Ofsian hänwisar till det sydwestliga Skandinavien fornreligion, således till den Gubinnecult, som här war fastad wid Stensättning, obekanta eller wida sällsyntare inom den Upsweiska culten. Torculus dotter i Uthorno är efter döden hos Lodin, då enligt wår myth Freja tog sin hälft, men Odin den manliga allena till sig. Att Lodin i Ofsian föreställes blott som en manlig gudomlighet, må ej wäcka någon betänklighet, att frå-gan ej ända är om Sluduna, enär wi känna, att bilden war af begge könen och främlingen, som i grunden war fiende till culten och lär en gång nerhuggit en dylik bild, anseende denna Gudomlighet i Lochlin för ett spöke, ej fastat afseende på denna egenhet. Dock finna wi hos honom ett uttryck, som förråder känedom af Nordens Ja-nus—Jana: "Eidens dubbla hufwid" p. 152 hos Arfwidsson.

I Cath Loduinn eller Kampen mot Lodin, (wi få behåll-la detta ett sednare Skotskt slägtets uttal af Loduinn, sedan det blifwit antaget af den civiliserade werlden), föreställas Lochlinerne "fänger tillsammans mumla bland spöken wid Lodins stenar", de kämpa fring "Lodins till hälften mörka gestalt", "eller Lo-dins skepnad (Cruth-Lodin) lik en eld, till hälften i moln ****), i den mörkfinnade Lodins sal", höjande stöl-

af de många Sländske och så Smäländske mimmesmärken. Se Besgr. Kalm. o. deß stift 1. 9. Se häröfw. p. 21.

*) Wi bibehålla skrifättet Ofsian, fast grundspråket har Ofsian, liksom wi skrifwa Bibliiska namnen efter Vulgatas skrifätt, fast det ej är grundsprå-kets. Det må wäl åtminstone wara lika tillåtligt att skrifwa Ofsian som *Romerus*. De lärde böra weta grundspråkets skrifätt.

***) Se Arfwidssons förträffliga inledning till den sköna öfwerf. han börjat.

****) Se Lexibion: *Diana*. Och häröfwan p. 79.

****) Ca Lodin p. 121 & 124 hos Arfwidsson. Inf. p. 153.

dar blå. De heta **Tormod**, hvars land kallas **Dun—Tormod** (Thormods borg), **Torcul** (Thorfel) el. **Torcul tornø**, som härledes af **Torkel** och **Torrun**: åska; kanske upprepande af ett Skandin. epithet **Corcul**, "tornens furste", som han stundom kallas på Gaeliska; — denne Torcul har ett rike i Lochlin, gränsande till ett rike hvars kung är **Starno** (af stjerna, styra?), sader till **Swaran** (wi minnas **Swarins kulle**). En kämpe heter **Thormod**. De bo alla i **Loch—linn**: hemmet för åtten (linn) i **Loch**: sjö(landet), **Avieni Lig—urerland**, der ett mindre rike heter **Uthorno**, kanske **Uthal**) **Torrun**: landet för Thors ått, åskgudens spene: kanske en spenelik klippa wid stranden; ty det war ett högt berg, som egentligen blef kalladt **Uthorno**; det höjdes ur watten, kringswäfwadt af nattens eldar. Bakom fogen stod månan, på spetsen bodde **Lodin** bland molnen. Han höll ena handen på en sköld, i den andra en misla (dryckeskärl, nordbons horn) fylld med dryck; blåswärdad satt han i molnsalens högbank. Han mottog med wälkomstdryck dem, som tappert fäktat; men höll undan, med sin mänlika sköld, de fege. Uppe på en dylik klippshöjd war en wattenhåla. Wid den forsande floden såg man **Lozdins tråd**, som kallas **bladlöst** d. å. **barrtråd** (**Dianæ Pinus**, **Idegrenen**?), "tungt för winden böjande sig", öfwer 3 grå mofiga stenar, der en eld uppflammade mot **Lodin** på stormmolnet. Hans fest firas i natten. Då **Fingal** besöker en dylik, roya **Lochlin**s män med wrebe, att man borde böda **Nattwandraren**. På kumlarne werte trån, hwarför de kallades **greniga kumlen**. **Dimmiga** berg synas der nära. **Fingal** och hans ått bäfwa ej för **Lozdin**, fast han anses sända blirten. Han är för dem ett spöke **alena**, stillrad i samma stil, som **Gamoens** teknar skugggestalten öfwer **Goda** hoppssuddens klippspets.

Man läse en dylik teckning: (enl. **Arfwidsson**.)

Sloknad i fierran är elden,
Blodröd månan i öster står.
Då brusar från kumlen en wind;
På des wingar swäfwar en manlig bild,
Blefe **Lodin** det är.
Gestalten nalkas sin (sten) krets.

(Der en **måktens sten** *), en **Waiyl** (se **Verid.**) stod under offerhällen — enl. **Macpherson**, som sett nu förkomna originaler.)

I handen han höjer det swarta spjut,
Dgat flammor lift himmelens blirt,

*) Att **Macpherson** diktat uttrycket, som gaf ingen då begripen mening, kunna wi ej sanna skäl att antaga, om och des motsvarighet ej träffas i de qwarwarande originalerne.

Bergens äska liknar hans röst,
Då fjerran den dånar i natten.

Emellertid wisar Fingal samma mod, som Riddaren wid Ed. Det är tydligen en Lodinsbild ifråga, som stått i en gudasal på en höjd.

Djerst honom Fingal till möte går,
Vår i handen sitt blåa swärd,
Smidt af Luno med kinden mörk;
Klingans sten genom spöket går;
Klyfwer den skräcklige dödmans bild.
Formlös stupar då skuggan hän
På mörka kumlens blåst.

Härigenom torde vara ådagalagdt, att, då Fingal lefde, en swart ofgudabild, eller rättare hälften af nattens, hälften af dagens färg dyrkats i det westliga Skandinavien.

Högst upp i Lochlin synes Uthorno ha legat, det då bebodda sydwestra Norge. Der nebanom på Lochlins westliga kust tyckes Sardronlo ha utsträckt sig, hvars lung wid Fingals tid hette Thormod — monne ej Götalandets westkust, således norra Halland också? Der neban i Lochlin möta wi på samma kust, enl. Mac-Gregors, den frejdade Osianstolkens mening, ej ogillad af Arfwidson, ett rife, som kallas Suar—ön (Suar—sed), "wid ingången till Österjön". Längre lär ej Fingalsättens kända om Skandinavien ha sträckt sig. De öfrige riken och öar med folk af Skandinaviska namn och Lodinscult, äro säkerligen att söka i n. w. Danmark och på öarne mellan Brittannien och Norden.

Fingal wäderdrefs till Suar—ön, blickande upp mot Norrstjennan (?). Suar—landet war betäckt med wäldiga fogar. Han fällde sina segel i Cöleds bugt — monne ej den mellan Hallandsås och Kulla berg? — sände sitt swärd till fursten Malorcul, som synes wara ett gaeliskt epithet af meall (mall) Fulle, berg, oir (or) cul: den stenlockige på fullen, på berget. Fingal hade nyss sagt, att hans eget hår i den tiden war lockigt som en Jungfrus. Fursten lemnade nu den höga salen, helst han förstod att det war ett fredsteken, mottagande Fingal genom att räcka handen. M. war nyss besegrad af Tormod i Sardronlo. Detta namn synes också ha bildats för att ej tynga en gaeliskt folksång med "barbariska" namn. Sar: hjelte, Dronn: ås. Den af hjeltar bebodda åsen, — Kan ske är frågan om en företrädare till den Gylfe, som från Asenhögas höjder genom Nisan seglade ned till westerhafswet. Hade denne sin utseglingssort wid Nisan, så hade han lätt att få frig med den furste, som hade sin hamn och utseglingssort wid Lagans utlopp, denna å, som synes bära namn från gamm rot som Loch—lin. Till den nu slagne hade Fingal en gång föret kommit, och mottagits med festliga mål och sånger. Nu wille han löna denna gästfrihet. M. spejade förgäfwes efter wänner från Sundet,

ehuru derifrån ofta kommit furstar, som gästade honom i hans lyckas dagar. Thormod hade friat till M—s dotter Oina morhul d. ä. siskan med de stora ögonen, men fått afslag, ty fäderne voro fiender. Nu kom T. med härsmakt anfallande Juarfed af seglen. Dina morhul slog nu mångstrångade harpan, med ögonen strålande som stjernor två. Striden förnyas. Fingal möter fienden wid Tormuls forshande flod. Tor betyder torn, mul en kaggelformig hög. Således fanns wid floden ett Kalmarna — högar med torn uppå, ware sig byggdt torn eller, enligt Nilsons åstigt, tornar (greniga kummel). Således är striden wid rifets hufvudort och denna ej i Colebs bugt, utan wid närmaste stora floden (Lagan?). Tormod med kupade skölden stred i tveklamp med Fingal, blef besegrad, bunden och förd till M—s boning. T. dristade ej se på D. som gafs af M. till F. Om natten hör F. mön sjunga med sorgfull stämma wid sin harpa. Hon besjunger sin älskade — den nu fångne Tormod såsom korpshvarthårig — Gaelerne woro ljusa, liksom våra sagors skönheter. (Woro desse fursteslägter i Dsians tid ättlingar af Rik? af Gimilcos kolonis stam?)

"Skön han är i sin sorg.

Förgäfwes hans öga är tåradt.

Sakta höjes hans manliga bröst

Swer hjerta, som brista will."

D hwarför, du, ungmöns älskling,

Stulle fädren hata hwarann?"

Desa toner bewekte Dsian. Wid gryningen lofades kung Tormods hand och M. bewektes att uppoffra släghämnden; framställande F. huru fäderne nu ej slogos, utan drucko tillsammans fring Lodins mörka gestalt, slutande:

Läggen hatet, det wilda, af,

Som swart sig sänkte från fordom tid.

Gäller det ej här en Gear — eller Gearde — en Ver eller Virdafurste, som seglade ut wid en flod från Virdaland, mellan en fiendlig Götafurstes och en glömsk Skånefurstes länder?

Då här meningen ej är att skynsa M—s gud Lodin, synes klart, att epithetet mörk är föranlebt af mythiska grunder, ej ur samma stål, som man kallar hatet swart. I anledning af det här oförmälda bruk, att kupan på skölden förwarades till åminnelse, (den skulle "wittna en dag") gör Alfwidson den grundade anmärkningen, att detta bruk förutsätter något märke å kupan. Fingal synes här ha fått begrepp om stål, efter han kallar Tormods sward stailinn, hwilket ord ej är Gaeliskt; eller ock bland Wolger, (Belger wid Rhen), som i Dsian också införas stålbewäpnade. (Stael är Belg. namn på stål). Så betyder Righ kung hos Dsian, liksom i Riksmal. Kanste äro ock ingångna från andra

språk i Gaeliskan: Sneachda Snö, Fear (Ber, firar) man, Fearde, (Virba) manlig, tapper, Baird Sångare, Siare (förut-sägare, lärare i sänger), som synes bildadt af פרי, ehuru, der ej en qwinna utan en man war den sjungande, namnet tydligen blef mascul. generis. Alb: berg, deraf Albion (לְבָנוֹן). Armin 7278: palats. Wolga: Belger (Beldyrkare). Carchar Carcer (fängelset). Tura: turris (torn). Ard: ardaus (hög). Muire, Mar: mare (haf). Neatha: Naud, runan betecknande ett så-radt knå (nöd). Zionag: 777: pupillus, pupill, dotter, flicka, nanna, nunna — ord, som tyckas wisa, att Gaelerne före Osians tid haft beröring med Phoenicier, Romare och Skandinaver. Wi torde of sät Gaeliska ord in i vårt språk. Kanste är Gorm (kunganamnet) det Gaeliska Blå, gifwet såsom litet förnammare åt mannen från Bleo—gind, Blac—mannaland. Så kan Laga ha sin rot i Lwach: watten. Möjligen är Finn, gen. af Sionn, hwit (snöhwit?) roten till Finnland, Finn—mark, Finn—wed och detta: Gaelers benämning på ett land, som Phoenicier kalla-de Levoners land, Kimbrene selfwe Schone land eller Scho-ne-naf, deraf Scandinavia, af Sklaver deremot kalladt Swith . . ., hos latinska förff. Albaners land.

Wi nalkas nu till fornminnen, ty alldeles förswunnet synes ej minnet af Gaelern Sinn på vår westliga kust. (Att Fingal egentligen hetat Sinn, upplyser of Arfwidsson). Eller är det ej ett dylikt minne, som gått från slägte till slägte, fästadt af hwarje generation wid något då warande märkligt föremål, som kunde bewara åtminstone namnet till kommande tider, hwilket till slut förstnests i Lunds Kraftskyrka? Ett Jätte Sinn är äfwen i Småland ett kolosalt minne, hvars uppträden måste tecknas i samma stil, som när han stråfwar att nedbryta Lunds cathedral. Har Finn(gals) anfall mot Lodins stenkrets i den helga natten, då han nedhögg Gudabilden, varit grundämnet för folkminnet, som naturligtwis öfvergick på kyrkor, då de blifwit folkets helgedomar? Är det grundämnet för den allmänna Jättesagan, som förklarar de stora stenarne kastade mot kyrornas "bjällror"? Med Jätten Finns minne förenar sig of ett om hans qwinna. Hon fattar i en af pelarne i den Lundsiska Kryptan. Den hwita qwinnan, som Jätten will rädda of föra till sig, ihågkommes särdeles på Hallandskusten, der det af Osian besjungna uppträdet wäl rimligast skett. Enl. Grimms D. M. 537, berättas i Halland, (uppgiften hentad hos S. P. Berell), att på en fjerran ö låg en gång wid en eldås en owanligt lång blind man, en annan af lika Jättestorlek stod jemte honom of rörde i elden med en jernstång. Då dit ankommande sjöman uppgifwit, att de woro från Halland of Getinge, frågade den blinde efter den hwita qwinnan of gaf dem ett silfverbälte att spänna om henne, of en aff att sätta på altaret

i Jättens förra gethus *). De satte affen på en kulle, som strart stod i Ljusån låga. Der byggdes sedan Geringe kyrka **). Men bältet ***)) spände de fring en hwit björt och hon försvann, uppfarande i luften. Denna sägn om Jätten på ön, som har här i landet något att rädsla, är högst allmän. Huru dylika sägner framslyttas i tiden och derigenom upprifsas i minnet, finner man deraf, att mellan Mjöhus och Hyltan i Wieslanda socken en backe är, derur en Jätte på en fjerran ö, som war fiende till våra flokor, bad Peter Heurlin ****)) utsläppa sin tjur och sina hundar, hwilka derwid försvunno, farande bort genom luften. Den person, wid hwilken sägnen sist sästas, reste till Ostindien för 60 å 70 år sedan. Detta wisar sagobildningens chronologiska karakter.

Sannolikt war Finn(gal) en fiende till "de gamle Egyptiske Gudarne", hwilkas dyrtan utspreddes med Phoeniciska handeln, sjelf trogen kelterstammarnes äldre tro, hwilken egentligen synes ha varit en tro på egen kraft och en hyllning af de dödas wäl-nader på molnen fring Skottlands bergspetsar (stuggor af de på bergen wandrande. Se Arfwidson). Möjligen war likwäl Fingals religionen en cult af den Sol och den Måne, hwilka Osian tillagnar så wackra poetiska utgjutelser. Spår af måndyrkan fins än bland Skotterne. Edda Haun. III. 1039. Den gamla Modren till Solguden och Mångubinnan, särdeles ett beläte af henne, kunde likwäl anfallas af Fingals bildstormande nit.

4 Kap.

Fornminnen utan säker sekelsberäkning.

1 §. Skandinaviens Färgor.

Allmänt kändt är stilmärket genom olika färgor mellan Skandinaviska stammarna. Swensken har blått och gult, Dansken och Norrmannen hwit och rödt. Och de färgor, riksfarnorna framhålla, äro nationella. Danska menighetens högtids-

*) Tempel för en cult med solbocken, mest srad wid Winterfolsändet?

**)) Af det gamla hedniska templet?

***)) Denna bältespänning omkring en qwinna wid en folksamling torde wara qwar i folkseden att å marknad köpa en silwerkedja och der spänna om sin brud; sjelf knäpper påst(ande) mannen låset om den påsta mön.

****)) Se Biogr. Lex. Litt. S. Heurlin, Sam.

drägt är röd, den Norrskas är hwit, särdeles i öfra Norge, der man är så wisa på frändskap med Uppswearne. Och ännu äro de äldsta folkdrägterne hwita i Swealand, t. er. Dalfarlens i wisa trakter, och Vingåfersdräkten. I Småland och Bleking är folkets högtidsdrägt blå; i Skåne, åtminstone wisa trakter, swart. Snart är den gula dräkten aflagd, med "köllerfärgade" skinnkläder. Om byrorne ännu bibehålla sig som à la regle gula i de gamla Götaländerne, så äro dock bofskinnströjorne och elghudsrockarne inhängda i klädkamrarne.

Ha dessa färgor grund i forntiden eller äro de följder af nyare moder?

Att Germanerne skilde sina skoldar åt blott genom de utsöktaste färgor, är ett af de misförstådda *) uttrycken i Taciti teckning af Germanien — ett namn hwarunder han inbegriper så wäl n. w. Danmark och *insula* (Svionum Civitatum) in *Oceano*, som n. w. Lyskland. Att en stam med hwit nationalfärg uttågat från vår Nord, wittna Roms författare. Gimbrenne förde hwita skoldar. Bland dem, som på en ö i Oceanen dyrka en Gudinna, räknar Tacitus också Switones (enl. fleras, t. er. Conringii och Hes' läsart). Druiderna hade hwita mantlar; troligen Odens Drottars likaledes. Odinssonen Heimdal är den hwite As. Arnor Jarlastald sjunger:

(Danke) Stridsmän! röda skoldar I
 Öfwer den Swenska byggd buren
 De dig följde med
 Swita skoldar och beslagne spjut.

Det är ej osannolikt, att man walt nationalfärgen efter den, som naturen gifwit ur-stammens här. Adamus antyder det efter Solinus. "I Norden funnos Albaner, så kallade derföre att de föddes med hwitt hår" (canitie). Harald Hårfager berömmes för sitt ljusa hår. Den anseddaste släkten i det Danmark, Gorm underlade sig, hette Swide. En af denna släkt (Balne Toke) skjöt Harald Blåtand, inkräftaren Gorms son. Atten Swide innehade stora skänsta egendomar in i 13:de seklet. Ännu är ett härab i trakten af dessa egendomar, som här hwit färg. Det är Frostas härab. War det ätteläggar af Gimbrenne, som innehade de större herresätena i de orter, der folket ännu bär de hwitas färger? Irländarne lärde känna äfwen hwita främlingar (Finn-galls) och allt wisar tydligt, att Norrmän, således också deras fränder Swearne, äro derwid i fråga.

*) De som ännu anse blott höra till färgor och ej till deras egenkap af utskäta, behagade likwäl, förän de upprepa det gamla resultatet af de inifrånka studierne, att neml. sinnebildswäsendet inom heraldiken är en förstågens frukt, läsa Hr Bernds förut citerade arbe e: das Wappwesen der Griechen und Römer und anderer alten Völker, ein Vorbild des mittelalterlichen und neuen, mit mehr als 900 Abbildungen. Bonn, 1841.

Har det hwhitas namn ej bilbat flera namn på vår nord, der de hwhite bodde, derifrån de hwhitstöldade kommo?

Skåne. חָנִי: Schani: war phoeniciernas uttryck på Ijus färg *). Deraf bildades latinets Canus, Candere, Candidus; Celtiskans och Armoriskans Can, Cened: hwhit; Celtico-Gambri- stans Cann: hwhit; Alemanniskans Scon, Scono, stinande, skön, ja Persiskans Chant, chent: corruscatio orbis coelestis enl. Hallensb. de Nom. (1: 324—57). I en gammal tytt lag heter det: bey schonen Tage: wid ljusan dag; i en gammal wisa: Schon als ein Spiegelglas: Glänsande som ett spegelglas. Schon i fornnyttan är således detsamma som hwhit i fornswenstkan ("Iha Solin stin fager och hwhijt", i Alex. Magni hist. öfwerf. på Bo Jonsöns föranstaltande). Osians In:ischon är ju den hwhita ön eller de hwhitas ö, Schon-ön, Scaney? Gimbrenne hade, sade wi, hwhita stöldar. Huru kallades de på desas eget språk? Männe ej Scandinauer af Gambriiskans Cann: hwhit, och nes: stöldbuckla, nafwel, äfwen himmel (Se Ihes Glofar). Thor- björn Hornklofve besjunger Harald Hårfagers och hans mäns hwhitra stialda.

Aevovoi, Hlevoni, Hilleviones. Man har i Gillevioner- namnet sett en förbräkad scandinaviska, af Elfboar, de som bo wid Göta elf, Alfer i Alvismal (Norrman således). Men rimli- gare hade Ptolomæus hemtat ordet ur en phoenicisk skrift, än ur nordfolkets språk. Af libnah: hwhithet, härleder Gesenius både Libanon och Alpes: de hwhita bergen. Deraf uppkom Albions namn. Högländerfolk kallas i latinet och grekiskan *Albienses* (Strabo IV).

Svithiod, Sviones, Svethia, Svecia. Är ej detta detsamma hwhita namnets öfversättning på ett annat språk, hwars talare då också lärde känna Nordens Scandinauer? Svit är hwhit hos Sklaver (swejtio hos Wender, swjat hos Pohladar, swät hos Böhmare, switao hos Illyrier &c.). Wanlighwis stannade ett grannfolks namn på ett folk såsom des stående benämning.

Men en stam med röda stöldar och röda drægter har också uttågat från Norden. Engelmännen i sin röda nationaldrägt weta ontala sina fäders ankomst från Angeln, ett grannrike till Danmark. Tacitus känner Reudingi jemte Hwitones bland de stammar, som dyrkade en öfvergudinna på en ö i Deceanen. Röda stöldar låter Saro en Anglisk kung bära, och röda stöldar teckna- de å tafstor Thora Hafvnsdotter i Danmark. **) Röda kappor ha Walbar och hans kämpar bland Danstjerne. Röda stöldar hade Erik Gjegod, Danmarks kung, enl. en samtida stalds sång, wid sin

*) חָנִי מַסְתֵּם schani, eller glans är en af de 4 hwhitvud- färgorna i 2 Mos. 35 G. 35 v. Se längre ned.

**) Gudruus Sörg. 15, 19. i Sem. Edda.

ankomst till Oland (?). *) Ubbö Emmius säger att de gamle Trisfiske qvinnor hade röd tunik och man har trott sig finna röd färg på klädnaden, buret af ett lif i en Dsifrisfisk torfmåles botten, der det kan ha legat "mer än 2000 år." (Annal. f. N. Olf. år 1842—43, p. 176.) Rödsfäggig är Thor, Götarnes gud. En Rödeslägt fanns i Sverige med lika slägmärke, som fördes af Westergötarnes ärfviliga lagmanslägt. En Håkan Röde, född i Westergötland, besteg thronen, då man ej längre ville låta Uppswearne ensam tillfatta kungar. En Röde-släkt lefde länge i Danmark med stort inflytande och lika ättmärke, som Röde-släktens i Sverige, 2 i liggande förs wäl (wid lottningen?) fallna qwistar. En Erkebiskop i Lund, Carl Röde, genombref förnämligast den Skånes förening med Sverige, som tillintetgjordes af Magnus Smek. En röd drake utvisas på fornåldriga kungagrafwar i England; en drake ses på Götiska furstegrafswar i Sverige och i Götiska furste-sigiller. Som draken betecknade blodig strid, war han wäl äfwen röd. Tidigt gjordes lejonet röda i England, så onaturligt det än war, sedan en Nordisk släkt med sitt lejon-märke stigit på thronen. Rödt war sannolikt Evgotalands och rödt är ännu, som wi redan anmärkt, Seland's folkfärg **).

Wäl sjöng man om det rödaste gull, men gull-gul färg skiljdes dock från den röda. De Gothi, som Romarne kände, förde gyllne sköldar. *Sidonius Apollinar. Epist. IV: 20.* Wåra Götar värderade gull-gult hår, som en skönhet. Gothi woro klädda i djurs-skin. Sjelfwe Rådsheren hos Aarik har blott skinnkläder. Gammal är smaken att låta "köllerfärga" dessa skinnkläder. Tillhörde den röda färgen Joterne (de äldste, som träffades och hyssades af den Karthaginensiska kolonien, hwars nationalfärg war purpurrödt)? Och tillhörde den gyllne färgen Götarne, en sednare inwandring af samma stam?

En stam med blå och swart nationalfärg har också nedfatt sig i Norden. Tacitus kände Swardones bland de stammar, som tillbådo den Öfvergudinna, som förnämligast dyrkades på "ön i Oceanen." Taciti utg. Hess härleder ordet af Schwartz. Det är känt, att Belgerne färgade sig sjelfwe. Sprengel uppgifwer att de färgade sig blå. Wi ha redan wifad anledning, att från Rheuens mynning härleda sydöstra svenska befolkningen. Der träffar Særo Blacmanni, jemte ett Morland, "det öftra Morland" i Sagor, der Blåmän omtalas, som ha med andra Skandinaver gemensamt språk. War Bleogind en annan gind eller

*) Utskifne Wisanna i Fornman. Sög. XII. p. 255.

***) Prof. Peterfen i Danm. *Historie i Sedenold* 3: 404 yttrar att Hednandens sköldar, (som träffats i Danmark) oftast äro röda eller blå, stundom färglöda. Då i Knuts drapa omtalas blå segl wid ra, tilläggas de furstarna. R. Knut hade of Blekingar bland sina furstar. Märkligt är, att en af Swanorna i Urdas källa war hinnrandi (de hwitte hade wäl hwita Swanor). Edd. Sam. III. 316.

gund, än Burgund, der nära på Burgundarholmen? Jrländarne lärde känna, jemte Finngalls (de hvite främlingarne) och öboarne (de Danste), äfwen Duffgalls eller Dubhgalls, de swarte främlingarne. Dit räknades de Östmanniske Lodbrokiderna, som residerade (från 831) i Dublin: de swarta båtarnes stad (se länsgre fram om Östmän). Det war efter de swarta seglen, som båtarna benämndes. Lodbrokidernas moderne slägt beskrifwes utmärkt af sitt mörka hår. Biarmer, en koloni från Skandinavien, talande gemensamt språk med våra fäder, hade seglinn raud og bla. De Virdar, hwilkas kung Karl stridde mot sina fränder Biarmerne, hade blå härkläder, då Hjalmar hade hoyta. (Rim om Karl och Grim). Brynhilda, hwars broder Atle war omgifwen i sin dryckessjal af bleikom sköldom, blef inestängd af fienders i Skatalunden sköldum rauthom of hwitom. Här synas Blekingars stamsförwandter omkringade af Swears (eller Norrmåns) och Danskars (Helreid Brynjilbar 8. Atla quida XIV). I Bråwallaslaget har sköldmöhären blå sködar. I Vårend war quinnans fältdrägt en swart kappa och en blå kjortel. I Skåne är ett härad, Färs, beläget jemte det hwittläddda Frostia. I det förra är högtidsdräkten swart, och på kungsgården Löfwe stad bodde ifrån Hedenhös in i Lutherska tiden en slägt Blå (Blå betydde också swart i äldre språket.) Dessa begge härader föra ännu på Hörby marknad krig, utan annat skäl, än att den swarta armen bör slå på den hvita rocken och den hvita armen på den swarta rocken, af uråldrig sed. En slägt Blå stod i Sverige i anseende näst intill eller jemte Folkungasläkten. Om begges wapen få wi uttala oss här nedanför. I Wirdaland, med den blå nationalfärgen, dyrkades en Öwergudinna, som tydligen war die swarze Diana (den Ephesiska, "som hela werlden dyrkade"), den nattligt dyrkade Loduin hos Osian, Frö, som enligt Saxo fordrade swarta offer. En slik swart Diana eller skogsgudinna nedslogs wid Ed af Trolleättens stamfader. Wapnet, som denna slägt bär ännu, wisar en swart Diana cum mammis, en Jfsbild med sina kohörn. — Wi anmärka, att när en swensk slägt med lejonmärke genom Swensk-Götiskt hjelp uppstigit på Danska thronen (Swen Ulsson och hans ättlingar), så fick man se på Danska fanan blå lejon, en färgbeläggning, som ej kan ha naturlig grund.

En uppgift inom historien wisar, att färgorna tidigt ansågos tillhöra olika stammar i Norden. Att en "Swerkers håll", räknad bland Sweriges klenodier, af Erkeb. Gustaf Trolle blifwit förd till Danmark och der sedan undangömd af Biskopen i Lund, war i 16:de sekel en så fast öfvertygelse, att en kyrkoherde i Söfde (i Färs härad i Skåne) mistade sitt hufwud för anslagelsen. Det war en stentasta med kronor uti, somliga belagda med blå färg, andra med gul, andra med röd och andra med grön (en urblekt hwit?) och man wisste, att de olika Nordiska länderne betecknades med de

olika färgerna. Se Afzelii Sagohäfte 2: 23. Att Swerker och Swegder omwerla som synonymmer i äldre konungalängder är bekant. Swegder kallas Swerker hos Joh. Magnus. En Swegders håll omtalas i Ynglingasagan, som fordom kostat en kung lifwet, liksom Swerkers håll kostade en prest hans hufwud.

Våra förfäder hade sannolikt dessa olika färgor redan i andra länder. Eller hwad betyder Gothi *tetraxitæ*? Pythagoras kallar Ephestiska Diana, gudamodren, *tetraptyg*, ett epithet på *quovis*, fyrgestaltad (med 4 hufwuden och 4 färgor?) Der *Svardones*, *Hvitones*, *Reudingi* (och gullgula Gothi) dyrkade Deäm Mater på Oceanens ö, war hon wäl oc tetraktisk och de — tetraxiter. (En gudabild med 4 hufwuden war den förnämsta på Rügen).

Wanligare war en sammansättning af blott de hwites och swartes gudomligheter. Sådän war Loduin, som Osian träffar i Skandinavien, sådan gudinnan Nött (Neith, ta Neith, Thannith, *Tavais*) i Eddan, hälften hwit och hälften blå.

Jemte färgorna nämnas 4 djur af de 4 olika färgorna. Gimbrenne föra orpbilder. Wid Bå har man funnit Orhufwuden af gull, lifa dem, som ännu ses i Mecklenburgs wapen. Att oren war hwit, antydes af mycket och erinrar om Osiris hwita kånnetecken. Götarne — kanske de äldste, således Totarne, som bodde wid Eodan, då Himileos koloni med purpurfärgen kom, *) — förde en röd drake i wapnet, kanske till en början Rödfågget (Thor) sjelf, jemte hammarsticket och ormen, såsom på Phoeniciska mynt. Se *Gesenii Mom. Phœn. Tab. 39*. De sednare Götarne synas ha fört ett (gult) lejon i skölden. Lejonbild träffas t. o. m. insydd å Konung Magnus Barfots kläder, då han stupat uti Island. Han räknade anor från Upsala konungarne. Ett lejon öfwer strömmar förde Folskungaerne, en Östgötisk Jarlaslägt. Derom mera i det följande! Wi nämna blott, att ett lejon wid en ström war Karthagos sinnebild och sedan i allmänhet en hufwudstads. I Belgiska staterna äro lejon uråldriga fanemärken och ett bewingadt lejon träffas t. o. m. å en runsten (n. 1140 i Elljegr. Run-Url.) i Östergötland, der hufwudorten hette Liongaföspunger. Wallman anser tingsplatsen så nämnd af lejonbilden å fanan. Birbarne förde en, utan twifwel, swart Korp i fanan. Eodbroks reasan wisade forpen uppslygande, så att han tyktes flara i den sladdrande fanan, då seger lofwades. Blåslägten, som ansåg sig kunna framstafa en kung ur manteln så wäl som Folskungaerne, förde en dylik, uppåt flygande, med kräswan wänd mot åstädarne, och swart fogel.

Är det blott en slump, att wi här träffa dessa 4 bilderne? Snappt troligt. De utgjorde i fornbildningen dels ett uttryck för

*) I Spanien räknas röda fornlemningar för spår af de Phoeniciska nybyggen.

φουσις παναιολος, då naturen indelas i menniskor, wilda djur och tama samt foglar; dels utmärka de tiden, året, betecknande i den äldre djurkretsen de 4 årstidernas stjernbilder. I 2154 är betecknade de, enl. Euseb. Salverte (Heml. Vetensk. 1: 47), solståndens och dagjemningspunkterne. Efter vinterföljständet nalkas solen den stjernbild, som war en wattuman i ett system, men en eldman i ett annat: Thor hwaraf Thorsmånaden har sitt namn och som sjelf kallas Rödskäg.

Thor är en man med eld, en man wid ett ara, Ares hos Procopius. Efter wår dagsjemningen nalkas solen oreus stjernbild; han war hwit, ty wårblommorna äro öfwerhuswud hwita. Hwitt är lefnadswårens, barndomens, ofskuldens färg. Efter sommarföljständet nalkas solen lejonets stjernbild. Dets färg är gul, som sommarens sädesar, och lejonet är uttryck för ynglingens och mannens kraftfulla werksamhet. Efter höstdagsjemningen nalkas solen Skorpionens, eller, enligt andra Ecliptikor, Krokodilens eller Korpens (örnens) stjernbild. Figuren werlar, men har alltid den blekblå eller swarta dödens färg, som passat för en årstid, då naturen utblommat och de fallnade bladen och wispnade blommorne förmultna till jord — en bild af ålderdomens mörka tid. Nu förkortas dagen alltmer, tills wid Julfesten solen börjar nalkas den stjernbild, der man tyckte sig se en eldman med purpurågnas färg, sinnebilden af den återkommande solen, som åter war sinnebild af uppståndelsen ur döden.

I en swartkonstibol, *Pseudomonarchia daemonum*, hwaraf ett fragment är tryckt i Basel 1583, finner man qwarleswor af en antik kalender: en menniska, en ore, ett lejon, alla bewingade, och en Krokodil, som på Egyptiska planispheren innehar Skorpionens plats, erinrande, att dessa 4 djur woro widtbekanta bland hedningar. Korpen war nattgubinnans symbol, liksom höfen war dagsgudens. Det war således i en högre grad presterne kallades hökar, än der de kallats Korpar. (De Sainte Croix: De gamles Mysterier, p. 213); liksom icke-presterna i en högre grad kallats lejon (de förswarande, riddarne), och i en lägre orar (de arbetande). *) Att man i Keire offrade hökar (i brist deraf, tuppar) wid solfesten, har Diethmar anført och Hallenberg utförligt förklarad. Med blicken derpå, förefaller det oss ej underligt, att Lodbrok, de swarta båtarnes kung, har Korpen till fanmärke. Wi undra ej eller, att Korpen synes i wår fornpoesi ha klingat behagligast af alla fogelnamn.

Och de 4 färgorna ha uråldriga anor. Dese stanna ej hos Romarne, som räknade 4 hufwudsfärger: hwitt, rödt, blått och grönt. Domitianus tillade 2 "factiones" wid kappförningar, en flådd i guldgult, en i purpurfärgadt. Wi finna, att redan i Moses dagar 4 hufwudsfärger utmärktes. De uppräfnas, då frå-

*) Hvem erinrar sig ej härwid det fornaldriga uttrycket: oren som rödfåkar, och som Paulus förklarar ej angå oren, djuret. 1 Cor. 9: 9.

ga är om tabernaklets tapeter och öfverprestliga dräkten. De wo-
ro: 1. Den blå, כֹּחַלִּית: Thekelåth, som LXX återgifwer genom
λαζυρος. Gesenius frångick wäl wid tolkningen de äldre, men
Bähr i Symbolik des Mosaischen Cultus, Heidelb. 1837,
IV Kap. die Farben, har bestämdt wederslaggt hans tolkning.
2. Purpurröd, צִמְרִינִי: Argaman, πορφυρα hos LXX. 3.
Gul, הַשָּׁנִי תְּחֹלֶאֶת: Tholaath haschani, massens glans, lys-
massfärg, Κοκκος hos LXX. 4. Swit, שֵׁשׁ: Schesch, Βυ-
σσοσ hos LXX: det whitaste tyg. Deras Susan: den hwita lil-
jan. De 2 sista färkfildes, som wi sett, ej så noga hos våra fä-
der. Egyptierne tillade Horus den hwita, Typhon den röda och
Osiris-Isis den swarta. Denna war jordens (Terra Mater)
färg. Swart heter också *le sable* i den äldsta heraldiken. (Görres
Mythengesch. 1. 8. 85.) Uti Indiska symboliken delades också hwitt,
rött och swart mellan det bekanta Trimurti. Wi erinra oss här-
wid om distade forntempel med 4 portar, en af guld (solen), en
af silfwer (månan), en af "blandad metall" eller Foppar (Ares,
Mars rutilus) och en af jern (Mercurius). *)

Wirdalands färg war, sade wi, blå, lifasom den natts,

*) Det Indiska Parabisberget Meru, Gudarnes boning, är i norr af guld
(i norr, der man sett solen om natten, bodde Guden-Solen; norr war
derför förnämsta wäderstrecket; åt norr wände sig i Lyskland den hedniska
bedjaren), i söder af Lazursten, i öster af silfwer, i wester af rubin.
Pythagoras tillstrifwer den Ephisiska Plana och Dionysos de fyra fär-
gorna. Plutarchus tillägger dem åt Isis. Hon war klädd, heter det,
i dagens och nattens samt eldens och wathnets färg. Wathnet betydde
begynnelsen, elden ändan på allting. Annu ser man i en djurfrets
bland de Egyptiske antiquiteterna färgemwering efter de lagar, som sedan
blifwit gällande i den nyare heraldiken. Seeren (Zdeen II.) räknar dessa
färger wara den gröna, gula, blå och röda. Ritter (Gedfunde von Afri-
ka p. 647. 684. 709) uppgifwer rödt, hwitt, gult och grönt i Egyptiska
och Nubiska forntempel). Rangen mellan färgorne är lika för Afriater och
wåra Heraldici enl. Bähr. Det Indiska namnet på Fast betyder färg
(Varna) och hufvudfästerne äro 4 med de fyra färgornas namn. Ut
Riksmål känner 7 kaster, ger Jarlen den blå och jarlen den röda färgen, då
fungen begripligtwis har guldets färg, är uppenbart. Gihan Numa bestrifwer,
enl. Nerbergs Onomast. Cod. Naz. ett Monument, som war rödt, hwitt,
gult och grönt. Empedokles och Theoprit anse de 4 elementerna åhstade
med de 4 hufvudfärgorne. 3 tillades sedan, hwarester man talat om
regnågens iju färger. De 7 fretsmurarne fring Efatana hade hwar
sin färg, den 1:sta hwit, den 2:dra swart, den 3:dje röd, den 4:de blå,
den 5:te högröd, den 6:te månsfärgad, den 7:de solsfärgad. Chaldeenas
7 naturgudar hade hwar sin färg. Saturnus (Gudamodrens mafe) war
swart eller helt dunkelblå, sådana kläder buro hans tempeltjenare;
hans tempel war af swart sten. Mercurii (Ddens?) bilden war af blå
sten, den ena armen hwit, den andra swart. Mars (Thors?) bilden
war af röd sten, hans tempel rödt, hans ena hand röd, den andra gul;
tjenarne klädde i rödt. Månbilden war af silfwer; hwita tempeltjenar-
nes dräfter, Solbilden af guld, solpresterne klädda i guldbrokad o. s. w. Kunde
en färglära, så sammanmält med den cult, som från Medelhafwet hann
till vårt haf, hindras från att följa culten till våra stränder?

hvarur allt, som lyser i dagen, sig höjt, och lifsom det wattens, hvarur Skapelsen i all sin skönhet upphystat sitt Venus-huswud. Dlaus Magnus lib. 14. c. 2 inhygar, att den blå färgen ej fordom war, såsom den i hans tid börjat blifwa, en allmän klädesfärg, utan *portentosus*, som wäl iinebar, att, der den användes, hade den en hedenreligiös grund. Att Blacmarnerne på Baran haft den blå färgen, som nationell, har all sannolikhet för sig. Adam af Brehmen känner jemte *Albani*, äfwen *Cærulæos* (blå) i Sverige. Då man sedan efter heraldiska grundsatser humnit ordna de 3 stammarnes riksfana, sattes *Swearnes* tre gyllne kronor i blått fält jemte *Götarnes* röda lejon, som löper öfwer 3 blå strömmar, i gyllne fält. *) I Dansta wapnet insattes tre blå lejon i gyllne fält, ofwan de tre gyllne kronorne i det blå fältet, der Norges gyllne lejon upprete sig i rött fält, allt öfwer det hwita Danebrogsforset, hwilket ansågs nedfallet från himlen lifsom den Ephes. *D(i)anas* stenbilder. Här sägos of den gyllne draken i rött fält och det hwita lammet i rött fält, som torde warit *Götarnes* äldsta riksmärken. Färgornas ordnande och wapnens sammansättning datera sig från tider, då n. w. heraldik humnit bildas på den uräldrigens grund.

Lodbrofidernas mörka reasan, om den of war *Birdalands* riksmärke, som dock ej att öfwergå i det nya rikswapnet. Der synes wäl en Forp, neml. i n. w. *Swensta-Norsta* hjertskölden; men den lär wara ett s. k. rebus-tecken af (*ponte*) *corvo* (den hwålfda bron). Nå det urgamla *Birdamärke*, som stidelsen of återgifwit, emellertid alltid förblifwa i Sveriges och Norges förenta sköld!

Är, under anmärkte förhållanden, antagligt, att *Skandinaviens* färgor äro en slump, ett nyare fund?

Wi tro knappt, att någon nu will göra den tanken till sin. Nå wi då i *Skandinaviens* gula och blå samt hwita och röda färg se en *Skandinavisk* binderuna. Dessa 4 skand. färgor ha en gång utgjort ett sammanbundet helt. De kunna åter en gång bli det föresta halfärets röda och hwita i innerlig förening med det sista halfärets gula och blå! Då är året helt!

2 §. Figurer, ett folk i Norden, för omkring två och ett halft tusen år sedan.

Hwad säga egna urkunder om detta folk i Norden, som för mer än 2344 år sedan blödde på våra kuster under *Kelters* hand, derwid utrotade i den ort, der *Karthaginsiska* nybygget nedsatte sig? Ty så allestädes utrotadt blef det wäl ej, att ju ej något minne af detta folk funnat i Norden bewaras, om wi få dömma af skildringen hos *Avienus*:

*) Så lär det warit i äldre tider. Se *Speneri Op. Herald. pars spec. Tab. 23 och pag. 541.* Nu är hela skölden blå och götalejonet gult.

Så kommo de *) till djupa skogars land,
 der törnberwerta klippesidor lysta
 sin kalla hjesa med en hotfull blick,
 snart svepta in i skyn. Ett folk, nomadiskt
 fringsflyttande, ej strar dem wägar nalkas
 för hafwet (och för främlingar?) för sträckt
 af fordna faror: sist af lugnet tryggadt
 ur bergens kulor nalkas det till strandens
 nybyggen . . .

Rådfråga wi först namnet, så ega wi wäl rätt att tro om Festus Avienus, att han ej tillskapat detsamma, fast han efter Romares wana så mycket latiniserat det, att det kunde inflåtas i en romersk versbyggnad; liksom wi ega allt skäl att antaga, det Himilco, som talat med segerwinnarne, Kelterna, någorlunda troget upprepat det namn, de gåfwo de besegrade. Namnets rot sökes således rimligast i keltiskan. Wi ha härwid tänkt på Lwch: sjö; Iech watten, en rot, som synes föranledt Osians landsmän att tala om Lochlin, och som torde stannat wid Lagan, en å i Hal-land och Småland, och Lögaren, en sjö i Sweas land, hvars strandbyggd på något sätt gått i utbyte mot Seland, då ett yngre folk här undanträngde ett äldre. Utmärker då ej namnet ett wid wattendragen utspridt af fiske och jagt lefwande wilddt folk? Högst sannolikt blifwer då, att det war qwarleswor af den utrotade stammen, som nomadiskt drefwo omkring och från bergskresworne slutligen kommo ned till den strand, der Himilcos nybysse reste sig. Då Lapperanier funnits djupast ner i torfmåsar just i samma trakter, der man rimligast förlägger Himilcos koloni, så är mest skälet att härwid tänka på Lappar, dessa "Nordens ur-inwånare". Deras äldsta hittills kända namn i norden, Senni, har säkerligen utmärkt inom den dialect, der Sen betydde watten **), samma långs wattendragen fringsflyttande stam, som Lwch-namnet funnat utmärka i keltiskan. Att ett Finweden, Finland o. d. legat af ålder wid Lagan på vår westkust, må härwid nämnas; men om Avieni Ligurer också varit Wirdalands ur-inwånare, kunna wi hwarken jafa eller neka, i brist på Lapperanier från denna ort. Få deremot localiserade sägner om ett "smått folk", som bott i jorden och som blifwit ansedt såsom Indiens Varias af sednare inwånare, gälla som ett sannolikhets-skäl, så brista wißt icke dylita inom Småland. Wi uppmåna emedertid till sådana undersökningar i Wirdaland, som Hr Prof. och Ord.-Led. Nilson werksjaldt i Skåne, erinrande, att historien i våra tider fått nya hjelpwettenstaper, som ingenstädes böra förbises, hwarigenom hon flyttat sina gränsmärken wida längre

*) Himilco och hans Karthaginsenser.

***) Så kallas Skirkällaus watten ända ned i Sagoförfattares tid, enl. hwad Kiljegren upplyst.

tillbaka, än när permabref och språk woro de äldste källorne. Geologen och Naturforskaren kunna på den punkt, dit wettenskapen nu hunnit, swäriligen undgå att bli Antiquarier, om och många Antiquarier ex professo afhålla sig från geologiens och naturforskningens studier. Wi ha sett Hr Nilson på sin wäg "divinera" (wi nyttja åter ordet medhysning på det wälbekanta omdömet om v. Linne) samma factum, som Avienus beskriswer, eller att den folkstam, som (ensamt) nyttjade stenvedskap, redan för emellan 2 och 3000 år sedan upphört att finnas här i S. Sverige (Nordens Ur-inw. IV h. p. 93). Klart är neml., att med Himilco bronsen inkommit i S. Skandinavien. En af de naturens binderuner, Nilson upplöst, må ansöras, andra till ledning wid hithörande forskningar. Järabacken wid Trelleborg är fastad öfwer torfmåse-bäddar, under hwilka på botten af det forntida wattnet, man funnit kniswar, spjutspetsar och pilspetsar, af slinta, då man deremot öfwan på Järabacken mött metall-urnor med aska och brända ben. Denne backe kan, enl. Nilson, ej ha fått sin n. w. bildning, om ej då Östersjön under en wäldsam rörelse stått 100 fot öfwer sin n. w. höjd. Här är således ett bewis om Gimberfloben, kraftigare än det sjelfwa Philosophen, Ciceros wän Posidonius (f. 105 före Chr.) afgifwit om den flod, som förstört Gimbrernas hemwist och jagat dem "från yttersta öarne på andra sidan Rhen". — Mer än $\frac{1}{2}$ mil utanför Falsterbo ligga emellertid gruppwis på hafsbotten i torfjord stora trån med rötter och grenar, ännu, som det synes, alstrande bernsten. — Klart är att Östersjön ej kunnat stå 100 fot öfwer sin närwarande höjd, om ej under en naturevolution. Denna måste wäl ha warit ett motstycke till den revolution, Samothrakiska sagorna bewarade hos Diod. Sic. lib. 5 c. 47, uppgifwa, hwilka Geognosterna, enl. Humboldt, nästan ablat till historia, hwarigenom allmänt erkännes, att Swarta hafwet, som warit hwad Kaspiiska hafwet är ännu, en stor insjö, inom en tid, dit minnet hann, blandat sina wågor med medelhafwets. Så räckte de Gimbrers minne, hwilka 170 f. Chr. blefwo kända af Romarne, upp till en "flod", som må anses för en förmålning mellan Östersjöns hafsfuru och Nordsjöns hafsgud, lik den, Samothrakerna ihågkommo såsom firad mellan Neptunus i Medelhafwet och Tanais eller Neithes i Swarta hafwet. Geognosterna ha lika skäl wid den danska, som den grekiska archipelagen, att erkänna folksägningens grund. Men man må ej anse, att Gimbrerne stodo, ännu stänkte af Östersjö-wågorne, framför Marii härar, ehuru wi ej å andra sidan förena oss med den lärde, som anser Gimbrernas uppgift ha warit en af deras mythiska fornsågner. Rimligtwis hade både Öster- och Nordsjön gjort djupa inskärningar, derwid den sednare nedstörtat hartsalstrande sfogar, hwaraf bernsten kunde bildas för de äldsta tiberna, der Kategat nu skiljer Geotland (Zutland) från Götaland, och derigenom kommit hwarandra ganska nära, förrän de rusade i

hvarandras famn. Huru bred naturbryggan var mellan Europas germaniska continent och Svenska halfön, förrän hon alldeles bröts af den instängda Östersjöns upptornade vägor, må lemnas lika obefvaradt af gisningen, som huruvida hon var bredare, då menniskor först hunno denna trakt af jorden. Som säkert måste följa, att när Östersjön kunde utgjuta sig i Verldshafvet, en stor "wattenminskning" kunde lemna sina spår wid Östersjöstränder, utan att des spår gälla som bevis i Dalinska beräkningen, och att denna förening mellan hafwen hade skett förrän Phoenicier hunno Germaniska Bernsteinkusten. Är ej rimligast att anse Himilcos Koloni förut anlagd (wid 500 f. Chr.) nära der Bernsteinlager bildats under Nordsjöns urminnes inbrytningar mellan vår af walnötsträds-lundar *) och furstogor, medan Glesjö och Samsö måhända ännu sammanhängde med naturbryggan från Jutland till Skåne öfwer Fyen och Seland? Låg ej här det Tanais i trakten af Thule (Norge), hwilket wid år 400 f. Chr. ännu Pytheas besökte? Men blef denna koloni ej hufwudsakligen försiörd af den flod, som hade jagat undan Cimbrer, hwilka 170 f. Chr. föra krig med Romarne? Iår man anse, att *insultus marini*, mot hwilka den från Rhén förjagade Skungen, som of wille gälla som prest, besäftade sitt nya land (se häröfwan p. 90), ej woro anfall från sjösidan af menniskor, utan erfarna öfwerfwämningar från sjelfwa hafswägorne, så är ej osannolikt, att hafswatnet föröfwat den stora förhärjning, som kunde mana till ett så beswärligt arbete i nordliga watten före 392. f. Chr. Om den sista tidsbestämningen har grund, skulle häraf följa, att Pytheas varit den sifte, som kunnat besöka den koloni, Himilco anlaggt wid en Bernsteinkust nära Norge. Wid 300 f. Chr. kunna då öfwerleswor af Puniska Bernsteinshandlar-kolonien ha räddat sig till Preussiska Bernsteinkustens grannskap — till Zonne och Danzig? Och 2 eller nära 3 secler derefter kunna Sklaver börja undantränga genom Puniska koloniens grannskap något hyffsade germaniska *Odevedol-Veneti* från Germaniska Bernsteinkusten? Framtiden torde en gång kunna tala häröf utan frågetecken.

3 §. Nit eller Grif.

Wi påminna nu om Riksmal. Den förnämsta stammen i ett Nordiskt rike, grundlaggd af en Rik, war Jarlarnes, ur hwilken den äldsta Fungaätten ledde sina anor. I Engelstan skifs Earl, utmärkande en än högre börd än Ethilingi. Kan roten för Earl ej möjligtwis tränga ända ned i Himilcoska koloniens språk? Der betydde אב (ב) אב: den Baal adlar. Så utgår אב i Jugurtha som är אב (ב) אב: Jegyrath Baal: Zerrans (Baals)

*) Man jemföre luffen af Walnötträdet harts och Bernstein. Walnötträden wera frodigt i Lund.

fruktan. (enl. Gesen.) Ut af Ziaral ett Karl och Jarl uppkommit, är ej bland ovanligheter i språkbildningen. Då adelsbegreppet war så införliswadt med Kartaginensiska författningen, följde nog ordet med saken. Och Tacitus anmärker den egenheten hos de Germaner, som egde den främmande (Sis)culten, att der woro frälse och ofrälse.

Vi erinra om Wirdarnes blå fåra. Jarlabruden bar serf blå fåan, enl. Niskmal, då karlen "war" rödfälad. Vi påminna om de 12 styrande ädlingarne, hwar för sin stam, på Wärendsthinget, då Sigfrid kom. Nif hade 12 söner; det torde betyda, att hans rike war deladt i 12 härader, kanske med grund i den gamla astronomien och förenadt med den politiska anordning, att hwart härad skulle sin månad föda kungahofswet, hwilket war en urgammal inrättning (Se 1 Kon. B. 4: 27). Bland Wirdalagmannens härader heter det häradet, der inom Kungshögen, Inghelshögen ligger, Konga härad. Konr unge war ett af Nisks söners namn. Derjemte ligger Kinnewalds härad, hwarest Urdarbrunnens minne ännu har ett fotafäste. Kind eller Kundr war en af Nisks 12 söner. Widingr war en Wärends koloni, som delades i S. o. W. häradet. Widingr war en af Nisksönerne. Atlebo (sedan Albo) är det härad, derinom Blendas wärf förläggas. Adal, Utal war Nisks 4:de son. (Man märker att de fleste öfrige häradsnamnen i Bleking och Wirdalagsagan ha sednare ursprung, oftast af wädersrecken.)

Utländska Medeltids författare känna Nif. Jordanes, som wid 552 skref sin bok *de rebus Getiois*, säger, enl. then gamle Swenske Crönica, at första Konungh i Götalandom uar, heet Erik och then same eric Konungh loth allare först wytaga och byggia thz landh som Skane hethr ok foro sidan i the oyar ther nest liggia och togho them under sig som tha kallades Wetolade heedh och nu soelandh, mön, sion. Ialandh oc falsker. Detsamma upprepas i lilla Rim Chronikan. Ericus Olai låter Erik wara sin förste kung, likså Dlaus Petri och Laur. Petri; likwäl anförande "Danska Crönikans" (Saros) confusare framställning. Joh. Magnus låter honom wara den förste med namnet Erik och den 6:te från — Magog, Noachs sonson.

I allt skinnar ett minne af den Sceaf, efter Anglofaxers uppsättning, som kom först till Skane med wapen och sådeskärswen, hwari wi funnit sägnens intyg, att en så märkelig händelse, som den af urkunder bestrykta ankomsten till en nordisk strand af Himilco med en Kärthäginensiska koloni omkr. 500 f. Chr., ej kunnat alldeles sakna spår inom ett folk, som alltid så warmt älskat att bewara sina fädrens berättelser. Från denna ankomst räknade säkerligen det Skandinaviska Åkerbruket sina anor. Ej under om sånger funnos om honom som först ärde (af Erde) i dessa länder. Utan allt twiswel fanns ingen Kristkonst före honom, som kom med sådeskärswen.

I namnet Rik kan ingen upplysning sökas om dens namn, som kom med säd och runor. Att rikia betyder uti Island att vara kung. Men Erik: רִיק är i phoen. land: רִיק מִלְכֵי Kungens land. Eriksgata kan således, utan att e: hela påtänkes, betyda: en resa genom landet. En sådan framställer Riksmal sedan om sin Rik, som sägnen, hwilken personifierar allt, bevarade för sången.

Vi anse all anledning vara, att spåra denne K. Erik i den K. Rik, som besjungs i Rikspått, Rik-pula eller Riksmål. En profaisk ingång söker inflåta denna fornsång i Asalåran, genom att förklara denna Rik vara Heimdal, men i hela sången wisar sig ej ett skymt af Oden eller Asalåran. Frågan är om en wida äldre inwandring, en riksgrundläggare, som införde den ståndsfällnads lära, som fanns i Karthago och i den del af Germanien, der Phoenicisk cult kunnat spåras. Riks 12 söner ha best andra namn än Odenslärans 12 gudar. Har en målning funnits på Helgö med 12-tal af bilder, så är det rimligare att härleda den från ett minne af de 12 Rikssönerne än Asalårans tolfgudaråd. Trålarne i Riksmal ha nedtryckta näsor m. m. som erinrar om Mongoliska folkstammen och våra Lappar och den flyktiga folkstam i bergsrefworne, som bodde wid stranden, der Himilco satte sig neder. Till Daniska öarne och Skåne anse wi Riksminnet höra, ehuru Jarlstammen, hwars yngste son war Konr unge, (det måste wäl betyda: af hwilken slutligen en kungaätt uppstod) kunnat af sednare inwandringar till Danmark och Skåne eller efter en stor naturevolution wid dessa redan wäl bebyggda kuster uadnträngas eller sjelf draga sig upp till glesare bebodda trakter. Blott Jarlätten fick lära runor, forntidsrunor, åldriga runor, och kunde werla runor med Rik. Mellan Jarlen och Trålen stod Karlen, som kunde oxar tåmja, plogar göra, hus timra, labor bygga; qwinnan kunde spinna och wäfwa. Wi så på Bir-cathinget i Asfars tid se begge dessa stånd: *principes & populus*; likså på Werjðthinget i Sigfrids tid. Johannes Magnus meddelar en sång om en K. Erik, hwilken prifas för alldeles samma byggder, som Rik i Eddan. Berelius, Smålandningen, hörde den sjungas af folket ännu i 17:de seklet. Sången börjar:

In Eriker fyrsti Kununge war

I Götalandine widhu ic.

Hwarje vers slutar:

Han war ok er fyrst uti Vátalum ård.

Wi ha p. 43 anmärkt sannolikheten, att Vátalum wisar hän till samma rike, der förslaget att apoteosera K. Erik, för att ändå göra en reform: och dermed förekomma den Christna revolutionen, ansågs kunna winna folkets bifall. K. Erik berömmes i den gamla sången såsom snäll i bragd och i hughi, i wighi och fridhi. Han styrde medhir laghum rikiena sitt.

Då han kom, war ägh nåkorn uthi Wätalum til, er plughin mundi ta wända. Då utsände k. Erik Götana att lära folket i Wätalum åkerbruket, men gaf dem ingen kung. Några blefwo uppstudfiga. Dem sände han till Sudhurland. Daner, hwaraf Danamark fick namn, måste gifwa Götamanna skatt. Erik war uk er fyrst uthi Danamull årði.

Tillägget om Danernas skattskyldighet till Götarne torde kunna tagas som insläktadt, wid tanken på Joh. Magni både historiskt wettenskapliga och politiska karakter *). Men skäl att antaga hela sången understucken fins ej för handen.

Enligt denna sång har Sädens införare kommit först till Götland. Detta år sannolikast Dithers Gotland (Jutland). Till Sliawic hade enl. en redan anförd variation, skeppet med säden kommit. Derifrån sprider sig des bruk öfwer Danmark till Wätalum. Joh. Magnus tog tydligen Götaland i wisan för det swenska Götaland. Götalandet wida må säkraft anses omfatta både det Danska och Swenska Götaland.

Wi erinra om wår öfwerlygelse, att ingen större frändskap är mellan wårt modersmål och Phoeniciskan, än mellan det förra och det språk, som gifwit oss Eskvadron, Sergeant o. d. Men en beröring mellan de 2 förstnämnda språken har gått djupare, än blott till ställe- och cultnamn, hwarom i Lexidion. Wi nämna här blott de i Birdaland särdeles rikt förekommande benämningar på hemman: mala (måla) af גמלה: backe; thunu (tuna) af תונה: bostad; Karth (gård) af קרת och קר: gård, stad (de Waregiska kolonisternes gorod, enl. Gesenii erinran). Gesenius uppgifwer härwid: Tagara, Tagarata, Ascurum, Rusucurum, Ausocarro (befästad gård), Curr-um (om ett fåteri med detta egna namn i Ejust är redan nämndt.) Karth—ago är nya — gården (now—gorod). hal (hall, sal) af אהל: tält; taga (intägt) af תקה: sedem fixit, baga (byggd) af בקה: stad; sala; (sal) af סלה: klippa (gubasal), der åtminstone thunu och Karth äro wårda uppmärksamhet. Wi tillägga ey och eip (ö, ed eller holme) af יאן och יאן. Sland kallas af Dither och Wulfst. Gow—land, Bleking, som wäl ock ansågs för en stor ö, Blecinga—eg. En äldre danskt skrifwer "eth som heber holme". Wi sluta med att erinra, huru hafre är ibland de ord, hwilkas härledning gjort philologerne särdeles bekymmer. Ihre föreslår att härleda det från affer: häst, dervore, att man ger hästar hafre. Nu påstås wäl att Audun Hugleikson Hastakorn till Hägranäs, som illa spilde sitt kall att till k. Håkan V. i Norge föra hans brud Isabella af Joigny, först började att här i Norden ge hafre åt hästarna, men derom wilja wi ej strida. Erinra blott, att Pythe-

*) Att Danska Särne gifwo Jutlands herrskare skatt, kan likwäl ha i sången från början uppgifwis.

as här i Norden träffade oblad säd och att Scéafs minne sammanbindes med sädesfårswar. P. Mela känner ock säd i dessa byggher. Har då hafren ej inkommit från det land, der säd heter ארבעה? Flera ställen, hvilka Gesenius kändt, bära namn af detta ord.

Se wi ej i dessa och dylika likheter mellan Phoeniciers och Germano—Skandinavers i grunden så olika språk, intyg på verkligheten af den Himileoska kolonien wid något af våra haf? Djerfware är att som gifning uppgifwa, att, då Simberfloden här förstörde ett Tanais, ej alla spåren deraf sjönko till botten wid Hlesjö och Samsö eller wid Danaholmen och Danabygghden (Halland) d. w. s. i Danmark, ej eller att alla, som ej förswunno, nedbrulade med Simbriska folkvandringensfloden mot Roms gränser, ej ens att öfverlesfvarne ensamt bergade sig der ny bernstenshandel kunde uppblomstra bland germaniske Wenedi, utan att också några "swarthåriga" släppter kunnat berga sig undan på en Blekingisk bernstenskust — åtminstone då Tyska bernstenskusten sedan röfswades af Sklawiske stammar, och att detta allt kan lemna förklaring på likheten mellan några Birdalagslagans härads-namn och några af Riksfönernas namn i Riksmål.

Som Skåne, åtminstone dess kuster, före "floden" säkerligen hade egare till sin bördiga jord, kunde wäl hem med mindre motstånd winnas af dem, floden gjort huswilla, på Blekingiska och Smäländska kusterne, på Vland o. s. w. än i det landskap, der säd odlades redan då Pytheas besökte ett af "tåga" och sällsynt solsten utmärkt Tanaisland. De behöfde ej wara många, som hade den högre bildningen, för att i ställenamn och dylikt kunna lemna spår, ej ens för att ge åt mindre bildade stammars religion och seder ett waraktigt intryck.

Wi hänwisa till kapitlet om culten.

Men förwarades ej denna Riks eller Griefs minne bland Bir-darne?

I Birca å thinget omkr. 830 uppsteg en gammal man, försäkrande att han warit på ett ställe, der alla Gudarne i landet woro församlade *) och der de öfwerlade i anseende till de Christnas försök att intränga sig i Birca (wid Kalmar). De fordrade wid sin nåd, att folket ej måtte dyrka någon annan Gud, än

*) Nära der "det andra thinget" fanns i det rife, hwaröfwer R. Oleyh regerade, låg en ö Helgö i Helgafjörn ej långt från Vecfior, hwarest alla Gudarne sades bo. En ritning framlemnades af Rudebeck till Gref Dahlberg 1685, föreställande 12 Gudar fring ett bord. Den misstänktes wäl redan då, efter Pet. Rosenbjelke, J. Ros-e och C. G. Ros-e med namn och sigiller d. 14 Jan. 1702 intygade, att Regements-Dwartermäst. Pet. Rudebeck bekommit af deras sal. morfader Major Jöns Gyllensparres brefstrin några gamla manuscripter, ett på latin, och ritningar angående Ingelskads tungshög m. fl. antiquiteter. Berättelsen på latin om Ingelskads och Ingelskads war daterad Sjöbohl d. 6 Mars 1547. Ritningen lär nog wara fritt copierad, men utan tradition om ett allgudahof på Helgö, torde ingen copia likwäl framgifwits.

dem, så wida ej frågan kunde bli om den gamle kung Erik, *quondam Rex vester*, sagdt till Bircenses, då åtminstone ej fordom varit samma kung öfwer dem och Upsalaboarne. Wi kunna fördrigt ej tro, att det varit någon efter Bråwallaslaget död k. Ericus Upsaliensis, åt hwilken folket i Birca redan låtit bygga "ett mönster, k. Eriker till lof och heder, som langho war dödhir", och i thy mönstren gjorde honom hedhir oc thänist oc offradho honom thera offer, likerwijs som han hafde varit Gudh". (Enl. gamla Sfw. af Remberts vita Ansk.)

Detta wisar hän till ett så allmänt och stort folkminne, att det wäl ej kunnat bli alldeles obekant för Eddornas författare eller wara utan spår i sednare sänger och sägner. Den förste k. Erik i Upsala war Anoundi fader, och Anoundus kom till Birca omkr. 840. Om denne k. Erik kunde swärligen så talats omkr. 854, på Bircas thing, som nu taltes, om Birca också legat i Swearike.

4 §. Odens ankomst till Norden.

Då så många Odensspår finnas i Småland, der man ej blott utwisar hans ställ och krubban för hans hästar, utan till och med hans graf *), hwarom ingenstädes någon sägn finnes i det öfriga Skandinavien, så kunna wi ej förbigå att fästa uppmärksamhet på den Odens prest, som så enhälligt anses för Swealands religionsstiftare och som, ankommande från Fyen, rimligtwis upphann Småland förrän Mälarnedjen. Men strax wilja wi upplysa, att Oden i Smålands folksågn, är en känd, men ej allmänt erkänd Gud. Mycket upprepas om hans wandringar, hans tästingar i wisheit med en Ketil Runste, hwilken, lyckligare än Toternas Wasthrudner, besegrade Oden m. m. som styrker, att Smålands inhemska runor ansågos mäktigare än främlingen Odens. Den stora hästsko, han sadades ha tappat på Dwällebergssåsen, då han flydde från Werid, hängde ännu 1812 i ett rum i Werid Domkyrka. Ut ställen för hans cult sunnits inom Småland, är likwäl tydligt; der ligger Usa med den nämnde Odenskrubban och Odensgrafwen (som öppnades 1669, då en låga uppslog ur grafhwalswet, derinom man fann kniswar både af flinta och stål), Odensjö wid Åsnen, Odensjö nära Bolmen, Odenswi och Odenswalahult närmare S. götland, Odinsflisor på Öland o. s. w.

Är det möjligt, att ingen uppgift möter i transbaltisk litteratur, som synes stå i sammanhang med en så i Norden utbredd sägn och ett i vår äldsta litteratur så kolosalt minne, hörande till

*) Antiquarierne Tholander och Tham ansågo, att Oden dödt i hwad de kallade Götaland, samt att Yngwe Frej först laggt Swealand under sig, hemtande stöd för sin mening från Antiquiteternas olika karakter och ålder i Swealand och S. Sverige.

en tid, då Romaren med sin stylus hunnit ofwan Rhen? Bestämmandet af hufwa seklet, då en prestkast, som anfördes af en Sigge Fridulfsson, här erkänd för "den gamle Dden" såsom återfödd, anlände till Norden, måste något annorledes utfalla, då man sammanhåller våra sagoförfattares genealogier och utländska annalisters chronologi, så snart namn ur de förra börja anträffas hos de sednare, än då man blott följer sagornas åtteledninggar.

De äldsta årtal hos utländska annalister, som angå namn, hvilka ingå i skandinaviska genealogier, äro 515, då Sigelac dör, som enligt Beowulfs drapa, ett från våra hafstränder till England medfördt minne, efterträdes af kungar, hvilka i samma ordning uppräknas i det på "stenar wid Fyre" o. d. grundade Ynglingatalet, samt 593, då enligt hwad Suhm styrkt, den Engelske kung dog, som framställes såsom samtidig med Angantyr Heidreks son i en vers i Hervarasagan. Man eger wäl då allt skäl att antaga, det Angantyr's son och t. ex. Adils son lefwa i sin medelålder wid år 600. Följer man härifrån genealogierne nedåt och ger 30 år till hwarje led, hvilket erfarenheten inom kända tider tillstyrker, så möter man på decenniet den kända chronologien i 9:de och 10:de seklerne och går man derifrån uppåt, så lefwer Sigge Fridulfsson omfr. 30 e. Chr. Se här:

Inges fader, samtida med Ddens söner,	60 e. Chr.	Dag	330.
Inge (Frey)	90.	Agne	360.
Fjolner	120.	Ulrik	390.
Swegder	150.	Yngwe	420.
Banland	180.	Torund	450.
Bisbur	210.	Aune	480.
Domald	240.	Egil	510.
Domar	270.	Ottar *)	540.
Dyggwe	300.	Adil	570.

Från 600 wilja wi fortsätta synoptiskt:

Virdaland	Danmark	Swealand	Norge.
600. Hejdrek Ulfhamur.		Eisten.	
630. dotter Hildur		son Yngwar.	
660. f. Halsdan Snälle		f. Braut Anund.	
690. f. Iwar Widif.		f. Ingjald Illråda.	
720. d. Dda (på Dland)		f. Dlof Trätisja.	
		┌──────────┴──────────┐	
750. f. Randver		f. Inge (?)	f. Halfd. H. b.
780. f. Sigurd Ring.		(f. Erik i Ups.)	f. Eisten.

*) Sigelac † 515 framställes i Drapan, såsom samtidig med Ottars företrädare, som här lefwer i sin medelålder 510.

810. f. Ragnar Lodbrok *)	f. Anoundus. f. Halfb. (reg. i mer än 40 år.) Milde.
840 f. Björn Jernsida **)	f. Sig. Drmöga
870. Dleph ***)	f. Hardegon. f. Erik Wäderh. f. Halfb. Siv. dör 885. dör 865.
900. Ring.	f. Gorm. f. Björn. f. Harald (reg. 50 år) Hårf.
dör 937.	dör 938. dör 935. dör 934 à 35.

Vi finna här att de 4 motsvarande lederna dö i samma decennium. Större sammanställning mellan chronologi och genealogi må ingen kunna begära. Vid framställningen af 9:de och 10:de sekternas fornminnen, skall full bewisning följa för det som här finnes afswikande från wanliga genealogien i den Upsaliska kungalängden.

Det är då i 1:sta seklet wi skola söka uppträden hos utländska författare, som kunnat föranlåda en prestkast att wandra till Mälaren. Härmed är klart, att wi frångå den gamla tanken, att de "Usar" (ej Asiater), som anlände, föregifwande sig fly för Romare, woro från Asiens gräns och der blifwit så uppstrände af Pompeji wapendån, att de ej trodde sig säkra för honom, förrän de wandrat genom otaliga bördiga landsträckor, som ofta ännu äro ganfka glesf befolkade, till Sigtuna, liksom det lätt begripes, att wi ej förena oss med Hr Frances nya gifning, att Usarne woro de för Romarne från Karthagos ruiner flyende Punerne.

Tacitus skillar deremot ett uppträde, som på decenniet sammanfaller med oswan bestyrkta tidräkning och som gjorde en prestskara i ett Germaniens huswudtempel huswil. Wi äsyfta hans uttryck om Cæsar German. i Annal. 1: 51: De (Romarne) jennade med jorden det mest namnkunniga tempel hos de germaniska stammarne, hwilket kallades Tansanas. (Celeberrimum illis gentibus templum, quod Tansanæ vocabant, solo æqvantur.) Detta ställe har på ett obegripligt sätt blifwit af de lärde obegripet. Man har, utan att betrakta sammanhanget, blott etymologiserat tyska ord, under den obewista förutsättningen att det war ett tyiskt namn ****). Och bewis hade behöfts, helst samme Tacitus känner i sitt Germania äfwen en främmande cult, som han anser för en Isisdyrkan. Man har i trakten af Neapel funnit i en inskrift *Tansanæ Sacrum* (Gudii

*) Intager Dublin 830.

**) Blir ofta nämnd 840 — 880 — liksom sabren 830—60 i flera sammanstående Annaler.

***) Dleph lefwer en tid efter det Anstar dött 865.

****) Deutsch sein muß das wort, säger Grimm D. M. 50. gifande på ett *Damsano*, som borde betyda *Favor*, af *Thasian*, Angels. *favere*, liksom *Samsti* kommer af *sasti*, likwäl erkännande detta med andra förslag för lauter gewagte mutmaßungen in einer wüste des nichtwissens.

inscr. pt. antiq. LV. II.), hvaraf ån större-skål blifwer att tänka på en utbreddare cult. Abstractionen Favor fick wäl ej tempel från Neapel till Bructerernas berg nära Rhenmynningen. Tacitus skillar att templet nedbrytning har så tillgått. Under det Germaner firade en högtidlig Tatt, med ståtlig wälsägnad i en helig lund, utan att utsätta wakt eller stöta något med sina wapen*), till des de blefwo druckna och fringspridde sig i läger här och der, så swinsyllade Cæsar (Germanicus) sina stridslystna legioner, som med eld och swärd härjade allt, utan att skona kön eller ålder, derwid förstörande helgedomsorter och människoboningar, då de äfwen jennade det bland dessa stammar högst namnkunniga templet, som de kallade Tan fanæ, med marken, utan att en enda frigare wardt särad, under det man nedslög halfsofwande, wapenlösa och fringirrande. Håraf wäcktes Bructeri m. fl. att bewäpna sig. Men Cæsar, som emellertid wunnit lugn för de jemna anfallen, gick i winterqwarter.

Först lede os namnet Bructeri, i hwilkas närhet templet ståt och som wäl hade samma religion som de nedergjorde. Då wi i missionärskrifter se att Dianas cult war den i Europa mest fringspridda hednacult före den Christna religionens uppträdande, och när wi så känna, att Harzbergets högsta spets, hufwudsamlingsorten för Dianas dyrkarinnor "herorne", kallas i 15:de seklet ännu Broctisberg, (enl. Grimms anmärkning *mons bructerus*) hwaraf sedan Blockberg bildades, ehuru Bructererne ej bodde der, utan wid Rhenens mynning ofwan om floden, så synes wäl högst sannolikt, att Bructererne haft Diana-religionen. Der näst må wi aftgiffwa uppå, att Germanicus lägger arméen i winterläger strax efter Tausanætemplets nedbrytande under den stora högtiden. En sådan stor fest kan wäl ej ha blifwit obekant. Wi påminna om "Luse natt" eller Lucinas natt, den hedniska julen, som ännu firas kort före den tid arméer i Tyskland wäl behöfwa wälja winterqwarter. Då kunde wi i Norden ej sira en fornhednisk högtid under bar himmel. Men högtiden wid wintersolskändet war wist ej ensam. Wid wårdagsjemningen firades en fest till Påskmånan (Ostara) och den firades med dans på ett högt berg i Karlstorp, ännu då Musikern D. Lindblad war gosse, hwarwid öl dracks och bochhornsmusik uppstämdes. Tan-fanæfesten beskriws derjemte lik de fester, Strabo tillägger Amazonstammen wid Tan-ais. Gudinnan nämnes ofta med sin Dominatitel. Baalti war: min Fru (Gudinna). Baalti Tan(ith) min Fru Tan(ith). Men Bructeri m. fl. förstodo ej phoeniciska. Deremot förstodo de säkert det språk, hwarpå Uffilas öfwersatte Herren Gud med Jan gott.

**) Wid dylika Germaniska religionsfester wiste Tacitus sjelf, att Germanerne ej togo wapen med sig. (Germ. c. 40. Non arma sumunt.) Det war minnesfesten af aurea ætas med en obruten fred, eller den tid, hwarom Balan sjöng, som war seklernas morgon, förrän den första srid upptom på jorden.

(af *אנפ*—*FAN*· se Lexidion.) Sana är således Subinnan eller Grun Tan. Ur *Ven*—us, Veneris af detta Van, (Wann) Vana *), så finna wi, att de som här nedhöggos, derföre att de kommo till Tan fanas högst namnkunniga tempel, woro af den religio advecta, hwarom Tacitus sjelf erkände sig ej ha mycken kunskap, således ett tempel inom den cult, som följt phoenicier till dessa orter redan i den forntid, då Greker här uppsökte ett wisare folk, än de sjelfwe woro. I Tyska sagor förekommer än ett tal om Tan—häuser (Grimm D. M. 524. 548), liksom om Venusberg; Keisersperg låter heror "in Frau Fenusberg faren" (D. M. 524), och man for dit, för att leka, äta och dricka, alldeles som den natten Romarnes swärd kommo öfver de druckne (D. M. 594). Der är således söga skäl att betwifla, det ett Tempel warit i fråga, åt Luna, Diana, *Tavau*, תבת. Och wi ha redan nämnt, att då Tiberius wille winna Germaners kärlek, uppbyggde han ett tempel åt en öfwer gudinna, der ל som nota dativi**) synes satt framför hennes namn, תבת (så finna wi i Gesen. Mon. Phœn. p. 351 ***), om monumentet war bilingwift. Wi ha sett att på den sunna stenen med latinsk inskrift en Romare, kanske med fken kunskap i Puniskan, tecknat Gludance . . . ****) Ur dessa grunder anse wi säkert att ett Latonas tempel här fördes omkr. 16 år e. Chr.

Wi få i ett särskildt kapitel skilra Hyperboreerreligionen med sin uråldriga Latona — Phoebus — Phoebé — cult, som twiswelsutan war den äldsta religion på Österjöns både germaniska och sydkandinawiska stränder. Men alla uppgifter om den Dden, som inkommer jemte en tempelkrigarestara, framställa denna, som en reformator af en äldre religion, hvilken äldre han finner rådande, om och under tiden fritt utbildad, i Norden. Wi träffa wist i den Ddens lära, som mötte Adam af Br. i Upsala, så wäl som den hedenreligion, Diethmer af Mersenburg med håpnad lärt känna i Lejre, de all Baalscult utmärkande menniskooffer, hwilka Tac-

*) Från Grekland kom ordet till Etruskerne, der Fan betyder Gud och Fana Gudinna. Derifrån till Rom. Ciceros härledning af venio är wäl ej nekad af Grentzer, men nekar sig sjelf.

**) Denna förklaring torde böra foredragas den p. 79 anförda.

***) Hela titeln på detta ofta citerade flafsiska werk är: *Scripturæ linguæque phœnicæ monumenta, quotquot supersunt, edita & inedita, ad autographorum optimorumque exemplorum fidem edidit additque de scriptura & lingua Phœnicum commentarius illustravit Guil. Gesenius.* Lips. 1837. T. 1. II. (den sifte utgörande 46 plaucher öfwer alla kända monumenter).

****) Denna sten förwarades länge i Cleve, sedan i Xanten (Colonia Trojana) i Houbenianska Museum. Urförligare beskrifning kan ses i F. Friedlers *Geschichten und Alterthümer des Unter Germaniens oder des Landes am Nieder Rhein.* 1 B. 1824 samt Edda Haun. III. 435. Har Monumentet stått wid Birten, der man sumit en ara? Birten (?רתר) ligger firar invid Xanten.

tus anmärkt hos Semnonerne, denna stam, som ansåg sig för ypperst af alla med Sveviskt religion *); liksom vi hos Plinius höra om en fördelning af Swionerna, hwilkas Civitates Tacitus kände, som erinrar om Taciti uppgift, att Semnonerna bodde i 100 pagi; men länge studerar man ej wår Ddinslära, särdeles i det ljus, Finn Magnusens m. fl. Danskers grundliga lärdom spridt öfwer den samma, förrän man ej inser, att en speculation möter, som wäl måste genom en sednare reformator inkommit, enär antagandet, att denna spetsfundiga och namndigra lärdom följt nomadiskt kringwandrande folk från Caucasus till Nordens berg är nästan en orimlighet.

Om wi ha rätt att antaga, det prestskaran ej sof, om den ock haft skäl att berusa och fylla samt derigenom söfwa den ankonna menigheten, som här skulle sira sin gudstjenst, så kunna wi wara wisa på, att den ej utan motstånd skulle låtit nedhugga sig, om den ej flytt. Då intet motstånd gjordes, då alla som funnos, sofwo i sitt rus, så synes rimligt att antaga, att hela tempeltjenareskaran i Germaniens namnkunnigaste tempel i andra decenniet af wår tidräkning fick giltig anledning att fly för Romarne från ett med jorden jemuadt tempel nära Rhen, som wäl varit ett Asgård (se p. 79). Hwart skulle de wända sig? Twiwselutan till länder, dit Romarnes makt ej hunnit, således mot Norden.

Men denna makt torde nu sträckt sig öfwer Austravia, åtminstone i det hånseendet, att kungarne wid detta nya haf woro i förbund med Romarne och således wäl ej borde emottaga en hop, som twiwselutan högligen retat den menfslige Cæs. Germanicus, förrän han så omenfsligt öswerföll sönnen och religionen. Om Sigge Fridulfson nu war i sina bästa år, så må Njord hans efterträdare så ha varit omkr. år 50 och demes son Inge (Frej) omkr. år 80 eller 90.

Allt en personlig Woden, hwaraf i Norden borde uppkomma Oden, liksom Wolf der blef Ulf o. s. w. lefwat i dessa trakter ungefär wid denna tid, styrkes af så mycket, att förnekandet saknar tillräcklig grund. Enligt Finn Magnusens lärda förklaring af obeliskan i Ruthwell (Ann. f. N. Ddt. 1837, p. 303), träffas 13 kända leder från R. Elna den äldre i Deira + 588 upp till Woden och 14 sådane från R. Edelric + 592. Efter 30 år åt hwar led upp från 592 uppkommer man wäl blott till 172 e. Chr. men då man i sjelfwa stamtaflan på N. Testamentets första blad finner flera leder förbigångna, så må wi wäl få antaga, att man i Anglo-

*) Semnonererne, hwilkas namn erinrar om Odenssonen Semings, woro "starkast sammanbundna genom sin urgamla religion". På beständ tid, heter det i 39 kap. af Taciti *Germania*, begäfwö de sig till en lund, som war helig genom de faders religionsöfningar, der stett och den rysning den af ålder wäckt. Sändemän kommo från alla stammarne. (Så kom man till Upsala från hela Swealand.) Man började med att offra en man o. s. w.

farifsta stamtaflor funnat gå förbi några namn, som ej genom andra minnen woro bekanta.

Då Anglofארarne 449 kommo till Britannien, uppgåfwo anfårarne, enl. Beda, som lefde på 600:talet, att de hette Sengift och Gorfa, Victogisles söner, sonsöner af Witta, som war Vodens son. Ut här många leder måste vara öfrverhoppade, kan wäl anses ådalagadt derigenom att år 382 redan sunnos Vodens orakler att rådfråga. Derom längre fram, då Longobarderne bli föremål för vår uppmärksamhet. Albericus trium fontium, som skref i Frankrike 1241, wiste, att Odens cult hunnit till en Gottleandia insula, som låg mellan Dacien och Ryssland utom Romerska wäldet i tionde generationen efter Kristus (Lib. I. 23). S. Columbanus, död 615, fann ännu i Schwaben wid Donau hedingar som offrade åt Wodan, hwilken andra kallade Mercurius. Wi ega ej äldre säkra uppgifter om en Wodanscult, eller äldre bewis, att den Mercurii cult, Jul. Cæsar och Tacitus funnit i Gallien och Germanien, fått namnet Wodans cult. För Anglofארer, liksom för vår pros. Edda, är han en bestämd historisk person, som räknar auor från Trojakungar. (Stamtaflorne ses i Bih. till Grimms D. M.) Han är således utgången från Troja minor wid Rhen. Han skiljes bestämdt från den gamle Solguden i de hedniska böcker, som 980 sunnos i Berulam; men Eihelwerd en engelsman i 10:de seklet, wisar, liksom flere hans samtida landsmän, efter sagda af Saro, att Boden bestämdt warit en kung bland barbarer, som bewikit deras lättro, så att han erkändes som Gud bland Daner, Northanner och Swenskar, hwarföre kungastamträden mångenstädes stolt slutade med hans namn — ett namn, som wäl skulle träffats hos Romerska författare, om det redan i Cæsars eller Taciti tid hunnit att i westra Europa blifwa ett Gudanamn.

Ut detta namn inkommit från Österlandet, att det är det der urgamla och wälbekanta Buddha, kan numera anses för afgjordt. När nämnes Buddha-namnet först i Europa?

Wi swara: ungefär wid den tid, då en Oden kom till Norden med en reformerad Hyperboreisk religion, hvari alla lärda nu läsa drag af en nästan wetenskaplig Buddhaism.

Mani kånna wi både af kyrkans och philosophiens historia. Man antager att han något efter medlet af 3:dje seklet dödades i Persien; men full säkerhet har ej denna tidsuppgift. I Fabricii Bibl. græc. Vol. VII. 316 finna wi ett bref af Mani till en Scythianus, som skall ha warit en Köpman, man trodde Saracenisk, hwilken, enl. Neander, genom många resor i Asien, Egypten och Grekland ansågs ha förwärfwat stora rikedomar och en förtrolig *) bekantskap med orientalistisk och grekisk wisshet. Han framställes som Manis lärare. Ur breswet diktadt, så försvinner

*) Det ordet torde ej för högt böra uppskattas.

allt skäl att anse lärjungskapet förutsätta en personlig bekantskap eller samtidighet, då Scythiani skrifter wäl kunde finnas qwar i Manis tid. Neander (Khist. 1. 2. Bihanget) uppgifwer, att Scythianus skall ha lefwat nära intill det Apostoliska tidehwarfswet. Men en annan nämnes såsom besittande Scythiani wisdom, hans lärjunge Budas (*Boudas*). Att Budas war ett epithet på en Guda—avatara, finna wi lätt deraf, att Manicheer ännu i sednare sekler måste, då de öfvergingo till Christendomen, affåga läran, att Zoroaster och Budas och Christus och Manichæus woro en och samme person (*καὶ Βουδὰν καὶ τοῦ Χριστοῦ - ἕνα*), neml. solen i högre mening, den solen besjälande anden, eller att alla dessa religionsstiftare endast woro en med olika uttryck och under werlande former. Rättast jemnfördes han dertfore med Gallernas Mercurius, hwars solglans wi i Kap. om religionen så afhöjla. Grekernas öfversättning af *Boudas* med *Τεγεβιδος* måste grunda sig på missförstånd at något Asiatiskt namn på nämnde träd, som liknat *Boudas*. Wi skulle snarast tro, att både Scythianus och Budas äro epitheter, det ena utmärkande en och den samme wises börd och det andra hans religion. Grekerne kallade dem gerna Skyther, som bodde ofwan om dem eller ansågos af samma stam som deras nordliga grannar. De ord, som hos dem anföras som Skythiska, ha sina likar i german—skandinaviska språken. Och Budas må han ha kallats, såsom den der i Orienten lärt känna Buddha—religionen och förkunnade åtskilliga af dess läror bland Nordfolk, som Grekerne kallat Skyther. Om Mani sedan hemtat läror från denne Scythianus, så är ej obegripligt att han lider sin martyrdöd för läran om ett Ljus- och Mörkers rike (ett Muspel- och Nifselheim) såsom lika upphållne poler, mellan hwilka menniskan war ställd (i sin Midgård). Hammarföld (Philos. Hist. I. 347) anmärker, att de 12 skinnande werldskärlen hos Mani måtte wara zodiakalbilderne. Neander kallar dem de 12 lemmanne af Alfadens ljus, ett uttryck, som än tydligare erinrar om Eddans 12 solhus. En Ragnarök motses äfwen hos Mani, då Ljusrikets æoner skulle anfallas af mörkrets makter. Apollos Moder i Hyperboreerculten har här blifwit upphöjd till *Μήτηρ της ζωης*: lifwets moder, som föder Urmenniskan, hwilken går ut till jorden mot den mörka jordens fem elementer, dukar dertwid under, men upplystes af *το ζῶν πνεύμα*: den lefwande anden, för att bo i solen och månen. Eddan så wäl som Bärenäs folksägna weta något om systonen, som upplystatts till månen o. s. w.

Då Romarne herrskade allt intill Rhen, kunde wäl en Öfwerste prest wid Germanernas märkwärdigaste tempel ha kommit i den beröring med wisdomen inom åtskilliga andra prowinsier under Romerska kejsarspiran, som måste förutsättas hos den, som gifwit war Eddiska cult sin sista steynad. Ingen ting hindrar att denna Sacerdos i Tanfanäs tempel, som såg desamma förstoras, sjelf war den Skythiske Buddhists, som besökt Egypten, Asien

och Grekland, ja att han t. o. m. var Kypman. Ett vittnesbörd intygar det snarare. Om den Boden, som var insatt i Saxar-
nes Yrmensule, säges i ett gammalt poem — —

stuont ein abgot ungehiure

den hiezzen sie ir Koufman. (Grimms n. uppl. D. M. 1: 104.)

Om den uppfostran, som en slik Kypman kunnat få i sina faders egen religion, kan man sluta af Julii Cæsars teckning af Gallernas scholor. Man gick der, heter det, ända till 20 år och lärde sig derunder ett stort antal sänger ur minnet. Dese skrefvos ej, men i andra offentliga mål nyttjades bokstäfwer, hvilka Cæsar fann lifna grekiska. Dessa scholor lärde själawandring, derigenom eldande krigare till förakt för döden. Der forskades mycket om gudars och werldars natur, om jordens storlek, stjernornas rörelse m. m. som allt erinrar om vår Eddalära. Endast dessa underrättelser hos Cæsar om Druidscholor (der Mercurius dyrkades såsom högste guden), kunna förklara möjligheten af den stora astronomiska kunskap, Finn Wagnusen på ett ovederläggligt sätt uppdragat i Eddorne. Der behöfdes fannerligen också tid för att lära ur minnet namn på de 73 femterne i året o. m. s. De runor, Cæsar här fann lika grekiska bokstäfverne, woro rimligast de s. k. Upsala-runorne, som bevarats wid sitt 16:tal. De som användes af handlande phoenicier på Nordsjöns och Östersjöns så väl som Atlantiska och Medelhafwets kuster, utbildades och ökades naturligtwis med tiden.

Om en i dessa scholor fullbildad prest får någon kunskap under resor i Asien m. m. om Buddhaismen och omfattar denna lära så att han anses för en återfödd Buddha och detta i Norden förklarats vara detsamma som en återfödd Latonas-son, om denne sedan djerfs att wisa sig wädlig för Romerska makten och måste fly, dit Roms flottor ännu ej hunnit *), och så kommer till Swe-
arike i första hälften af första seklet, der ordnar en stat och sedan utsprider på flera ställen i Norden missionsanläggningar — några sådana äfwen i Småland, som länge ega bestånd — så behöfwas inga nära orimliga förklaringar för de oförnekliga facta, wi se i våra Eddor och våra fornlemningar och sagominnen. Och dessa facta kunna då bewisa sig ej så isolerad märkwärdiga i Skandinavien. Wi se ju att mången udde kan upptäckas i transbaltiska fornminnen, som tydligen har sammanhang med viKarne i våra egne mythiska föreställningar.

Att Boden kommit till Jutland, wiste Beda. Der nära ligger Fyen med sitt Odense. Inhemska författare i medeltiden, som ej kände Isländska sagorna, men säkerligen en mängd nu förkomna inhemska källor, weta bestämt, att ett Odensorakel funnits på Fyen (af annan cult än ett qwinno-orakel på Hläsö), hvars gudabild war gjord i Grekland. Danska Rim-Chron. anför, att när folket tog

*) Hans insättande af söner (sig undergifna prester?) till regenter i länderne, torde ha stått i sammanhang med en plan att samla alla fria riken mot Bog marne, för att en gång kunna hämnas.

på det belåtet, "då talade det och gaf dem swar — som annat folk, som lefwande war". Drakelbilden hade således en hemlig inrättning, som wäl fordrade konstnärer ända från Grekland. Men danska folket, som ansåg Oden, ännu i Saxos tid, för en trollskarl och trodde, såsom wäl hela S. Sveriges kuffolk, blott på de gamle hyperboreergudarne *), uppgaf sig ha slagit Oden på Fyen ihjäl.

Wi finna mindre skäl att förbinda war Oden med Göthernes Diceneus, som besökte Cylla i Rom, men då en Strunholm kunnat yttra detta, är det tillräckligt bewist, att förslagsmeningar ännu ega rätt att uppträda, då fråga är om war Oden. Må de sannolikheter, som här ovedersägligen laggs i dagen, i sammanhang öfverstädas, då frågan nu skall af läsarens egen begrundning beswaras: kunna så många sannolikheter sammanstöta utan all grund i en historisk verklighet?

§. Elfwor.

När Oden d. ä. den historiske Odenspresten Sigge Fridulfs-son kom från Nsgård och Sarland och Fyen till Skandiska continenten, hwilka grannar, hwilka sambyggare på denna continent sät han?

Alwisml stillrar åtfylliga förutwarande stammar med hwar sin poetik, således med hwar sin bildning och dennas grund, religion, enligt hwad wi tryggt kunna sluta. Dwerger Alwis friar till en mö, hwars giftoman Asa Thor, Odens son, lofwar sitt bifall, om Dwerger wille upplysa honom om de olika sätt att poetiskt uttrycka sig, som hyllades af de stammar i landet, hwilkas religion Oden wille reformera, en handling, hwarigenom hans bemödande att få makt och inflytande mycket skulle underlättas. Wid en dylik reformation måste nemligen sängen användas. Alla stammarne woro nu: Asar, Jättar, Vaner, Elfwor och Dwerger.

Allmänt är antaget, att Asar woro de med Oden ankomne, hwilka Thor tillhörde och som nedsatte sig slutligen i Swea land der reformerande förutwarande Götar till Asar. Att namnet Jät-

*) Abrenuntiationen, som fordrades af R. Knutben Stores lag, gäller nemligen hwarken Oden eller Thor, utan der förbjödes, att wärdhige hadhene godes and Sunnan ahde Monan, fyre edhhe flödweter, Byllas edhhe stänas edhhe aniges cymes wudtreowa. Aruchiel Cimbr. Heyden Rel. 41. I Belli Dithmarici hist. säger Silicins, att Danskarne som hedningar tillbådo Solen och Månan företrädeswis bland andra afgudar. Finn Magnusen anför i Runemo og Runerne p. 341, huru ännu för halfannat sekel sedan dansk allmoge tillbad Nyårsmånan med upplysade armar, för att under året ha nog af detta lifwets goda. Derom i Kap. om Religion.

tar, Joter utmärker de Götar, som woro före Oden, börjar styrkas af allt flera; derom nedanföre. Att Dwerge-namnet utmärker Lappar, lär bli mångas mening, efter Prof. Nilsons bewisning, äfwen om andra anse, att namnet stundom utmärker, ställdt jemte obärliga Jättars, snilletts öfwerlägsenhet öfwer Froppsstyrkan och således ej der angifwer något stamförhållande. Att Elfwor är det mythiska namnet på Elfboar således Norrmän, är fleras tanka. Wi wilja härwid blott nämna, att Grimm (D. M. p. 248) härleder namnet af Elf, Ang.-S. Alf, Hans Sachs' Olp, utmärkande sådane, som kunde förwandla sig i Ulfwar. Nu är klart, att Alvismals benämningar ej äro ethnographiska, utan mythiska och att en stams religion war trolldom för stammar af annan religion. Annu i förs:s barndom, ansåg Bärendsbonden att Norrmännen kunde allmänt trolla; således att de egde herrawälde öfwer wargarne och kunde nedstaka dem på oss efter behag, en tro, som fick ny styrka, sedan 1719 en sådan "Wargtid" uppstod, då wargar följde den stråt, de återtågande soldaterna, som ofta i snödrifworne funnit döden, hade walt, för att återfinna sina hemorter. En tiggeriska kunde ännu i början af n. w. sekel t. o. m. af Prestfruar tilltwinga sig stora gåfwor genom att säga sig vara "från Daniska Norge". En man som återkommit från K. Carl XII:s dödsplats, hade lärt att förwandla sig till en warg och wjade derpå prof, när hans hustru twiflade. De samlade hö i stackar. Han bortgick. En warg återkom. Hon sprang upp i stacken, men han bet i hennes röda strumpa. Då mannen sedan återkom, satt en röd tråd ur strumpan ännu qwar mellan hans tänder. Elf-namnet och dess mythiska uppfattning hade inkommit från Tyskland. Det utbildades från den ethnographiska pregel, det tydligen har i Alvismal, till uttryck för en kosmogonisk myth, då en sednare reflexion afstrat en mythosofi bland Odinsdyrkarne. Sjelfwa namnet Elf, Elbe deraf Adami Got-elba (Götarnes Elbe-flod), torde ha sin rot i ulfwens namn, helst floder, som öfwerswämmade, tidigt lifnades wid ormar, ulfwar och dyliga skadedjur. Sedan öfwer gick namnet till uttryck af högre förmåga, än menniskors. Den som uträttat sterwerk, hwilka ansetts för andra omöjliga, kallas i Norden alfa liodhi: alfernas sällskap. I Tyskland kallas Smeden Wielant konig Elberichs gesell. Att våra sagor känna både ljusa och mörka alfer, torde utmärka, medan ethnographiska preglen war qwar, att Norge befolkats både af de hwite (Hwitones) och swarte (Swardones). Annu är dragten hos de högre upp i Norge boende mestadels hwit, då deremot i sydligare trakter den träffas blå. På Island, det Norska nybygget, ha olika trakter också dessa olika färger. Wi hänwisa till framställningen af Skandinaviens färger häröfwan. I det utvecklade mythisystemet togs häraf sedan uttryck för både englas och djeflabegreppet, som torde innängts i Asalåran, sedan större insigter i samtidens

religiösa föreställningar vunnits, liksom uttrykt derifrån läntes för tvänne motsatta Kosmogoniska begrepp, sedan forskningen börjat alstra dylika inom Norrœnaspråket.

6 §. Noter.

Låt vara, att Sagan om Forn-jotarne *Fundin Norregur* är skrifven af en, som welat gifwa oss en kosmogoni, bekant med dylika hos andra folk, så kan ej derföre nekas, att han derwid begagnat historiska elementer, helst hans bokstaf för mycket öfverensstämmer med fornlemningar, för att kunna vara en fri dikt. Det heter, att förrän Norge fick sin egentliga befolkning, woro här 3 riken, *Gotland, Kwina land och Sinnland **, bebodda. En Thor war der en Thorsprest, som i Thorsmånaden eller hwarje år wid wintren höll Thorrablott; i följ. månad hölls Goebloit, derwid en Goe, Thors dotter war prestinna. Här äro ju *Nirris* och *Isismånadernas* gamla offer. Tiden är således före Oden. Thor härstammade i 4:de led af en forn-jot, som hade 3 söner, deraf den ene bodde på *Gläfsö*. Här ha wi åter utgångspunkten (*Glesaria*) för den äldsta hysning i Norden. Och *Antiquiteterna* wisa, att ett folk med liknande grafbyggnader, (der ben utan aska fins) m. m. spridt sig från *Danska* öarne in åt *Skåne, Bleking, Småland, Westergötland, Halland* och *Bohuslän*, derifrån in åt *S. Norge*. Att denna Jostam redan i 4:de led kunnat sprida sig till *Finland* och *Kajanaland* och derifrån sedan uppsöka ett *Norge*, som wäl lättare kunde finnas, medan stammen bodde på *Gläfsö*, hör till *Idjligbeterna* i våra historiska trossatser. Ledde af fornlemningarne, wäga wi häri se ett intyg, att man fordom ansett en befolkning ha spridt sig från *Gläfsö* till 3 kända fornriken på vår continent: *Götaland, Finland* och *Owenland*, sende i det andra namnet *Finweden*, ett grannrike fordom med *Varend* och *Niuding*, sedan med *Wirdaland* förenadt, samt i det sista namnet *Wirdaland*, ordet må nu böra öfversättas med *qwinnans land* (*terra Parcæ*) eller *Konens land* — *Kungalandet* (*Kungga härad*), *Phoen. Basilia* (*terra hominum magnificorum*). Derom i det följ.

Wi erinra härwid blott att *Diodorus Siculus* kallar den stora ön ofwan *Tyska* berrstensskuten, gent emot *Skythien*, för *Basileia*. Ett *Konga* härad, som nu stannar wid *Blekingeska* gränsen, torde sträckt sig till hafwet, då *Kunamo* låg i *Varends* ödemarker. **).

*) Detta synes vara bästa läsarten.

***) Wi antaga dock som möjligt, att *Diodorus* (man uppger också att ordet funnits hos *Pytheas*) græcisierat ett phoen. ord *בִּילִיָּא*: *Bai Silic*: lycksalighetens hem, helst det war den tiden en tro, att lycksalighetens *Sar* lågo i Norden.

I Fund. Nor. nämnes att Kwenland låg austan Hafsbott, som går till mötes wid Gandwiß, och som kallas Zelsingiabott. Dem, som ej kunna fatta, huru ett rike kunde gå från Hlesö till Hwita hafwet i tider, då man nyss synes funnit kusten framför Hlesö och ännu ej funnit Norge, påminna wi, att Kategat eller Sundet wäl funnat kallas Zelsingiabott, af samma stål som å begge stränderna wid Sundet funnat fästa namnen Zelsingöör och Zelsingborg. Och att det skett i följd af handel med Hls eller gls d. å. bernsten, är en mening, som ej saknar stål. Att Zelsingabott här möter en Gandwiß kan wäl förstås utan all flykt till polemikens grannskap. I Sagan om Hromund Gripsson berättar Blind en dröm, att honom tyktes, det en grym orm låg om Soyawellde. En dylik ormbugt heter Gand. Kan då ej Österjön, som bugtar sig omkring Sverige, ha funnat få namnet Gandwiß af ett folk, som kallade hafwet för Midgårdörm, förrän Hwita hafwet ännu torde warit känt af Hläsös grannar. Säker är litwål, att Sagan om fornjotarne eller om Norges uppfinnande fått sin n. w. redaction, sedan man lärt känna Hwita hafwet och de Lappar och Finnar, som ännu bo i des grannskap, liksom att förf. tagit de namn, han funnit i äldre källor, efter sin egen tids föreställningar om dessa namn. Detta hör till reglen i Sagoskrifning. En lärd kritik hör till fällhynta undantag.

Huru högt upp i tiden går då Finwedens och Virdalands uppfinningar, wid sammanhållande af inhemska källor med de utländske?

Enligt Fundinn Norregur woro de 3 riken i S. Sverige Götaland, Finland och Dwenland uppfunna före Norge. Men Norge (Thule) är tydligen ett bekant land, då Pytheas besökte Norden omfr. 400 f. Chr. och enl. nyss anförda Sagan, hade uppfinningen af Norge skett af folk från de 3 nysnämnde riken, hwilkas kungar råtnade gemensamma anor med en fornkung på Hläsö. Men Hlesö och des grannskaper synas först genom Himilcos koloni wäckta till någon art af kultur. Det wisar sig således, som om wi först mellan 500—400 f. Chr. f. ha anwisation på Småland såsom funnet, ehuru liksom Norge hade folk, förrän det fanns, de nämnde länderna i medlersta och södra Sverige wäl ej träffades folktomma. Uppfinningen stedd från wester af ett mera odladt folk, från hwilket sagornas äldsta källor rimligast härstammade. Kolonisterna med puniska runor torde således wara de som finna Joters, Sinnars och Dweners redan befolkade land.

Joternamnet har utan twiswel liksom Alfarnamnet både sin ethnographiska och mythosofiska ålder. Uti Alvismal gäller ännu den förra. När ord sedan behöfdes för begrepp om Titaner, om en werld af onda makter, hwilken bekrigade Gudawerlden — föreställningar, som torde infommit med Dden — så bekrigade Thor både Jättar och Byßlingar, uttryck för onda makter, som

woro i strid med Afnarnes Gudawerld. Men den äldre betydelsen, då Joter woro en stam, sambyggande med Afnarne, kallande Solen ewig glöd, månen Kynde o. s. w. får derföre ej förträngas från vår uppmärksamhet. Wi weta ju, att minnet är äldre än reflexionen, sagan äldre än mythosofihist och kosmogonisk lärdom.

Hr Francke i Wolbeck'ska Tidskriften (2. 2 h. p. 308) slutar sin undersökning om Jotabenaämningen i Alvismal med att förklara, att det net op ingen andre er end Goterne, der have maattet afgive det historiske Billede for de mythiske Jotner. När wi nu weta, att Danska öarne kallas Gygotaland och Jutland Reidgotaland och (ännu i k. Alfreds tid) Geotland eller Got—land, synes Gotiska befolkningen, som blott kiljes wid Göta elfs utlopp af ett smalt sund från Jutländskt befolkning, wäl ursprungligen ha warit de äldste Gotarne, som kunnat kallas Joter, Jotnar genom ett felaktigt uttal eller ock är detta namn Phoeniciernas öfversättning af Vikens, Godans bebyggare — Bifingarne.

Det är wäl ej tänkbart, att det folk, som af Skandinavisk stam sambyggde med Phoeniciske kolonisterna, ej skulle lära något af dem. De måste wäl lockats att der biträda wid byggnad af hus åt främlingarne och derwid kunde de ej undgå att lära någon häfkonst. Kan man från namnet Kelter sluta säkert till stamsförwandskap eller blott dertill, att alla, som lärt bygga Kelter och deraf blifwit kallade Keltæ, Celtæ, warit aboriginer af högwert stam på de hafskuster, der Phoenicier spredde begrepp om handel, häfkonst m. m.? Den "Kureur Celtique", som öfverslagas hos nyare forskare, hwilka funnit Kelter wid Swarta hafwet, i Polen, Preussen, Frankrike, Portugal och Spanien, på Brittanniske öarne, i Danmark, Sverige, Norge, N. Italien, Schweiz, o. s. w. nästan förutsätter det sednare antagandet. Åro deremot Kelterne en särskild stam, så är den ju ock Kaukasisk, enligt Dubois (Voyage autour du Caucase), som spårat Keltiska fornlemningar från Kaukasus till Frankrike, så att Keltiska språket wäl ock måste vara Indo-germaniskt. Att Kelterne wid Nordsjön lärt lyfta de tyngsta stenblock må wäl kunna ha samma grund i grannskap eller handelsgemenskap med stammar från det medelhafskuster, der Pyramider restes i gråaste forntiden, som det factum, att brons af koppar och tenn finns i deras felter (tillmurade grafwar). Der Pytheas förbiseglade τα κελτικά finna de lärde ännu Monumens Celtiques på fasta landet, och Stone Henge på ön. Den lärde N. M. Petersen finner keltiska i flera Jöfna-benaämningar i Alvis sång. Och all Zättekräft utan häfkonst har warit otillräcklig att bygga sådane felter, som Arewallagrafwarne. De som på en wäl sammanfogad mur upplägga 4 stenar, hwaraf man kan spränga 572 kubikfot sten, kunna för wara Lappar med insigt i häfkonst, än den längsta folkstam wi känna med blotta handkraften. Wi tro dock att det warit Götalands äldste gotiske be-

byggare, som lärt häfkonst af Kartthaginenser sub axe Lycaonis. Så småningom utvecklade de sig sedan till konsten att bygga sådana hus, att när Anskar drömde om sin återresa till Birca och minnet väl således återspeglade hvad han sett i Norden, han i drömmen såg structuram ædificiorum magnam.

Att Totarne sträckt sina boningar inom n. w. Smålands gränser, bewittnas af fornlemningar *) och synes af traditionen bekräftas. Totafungen wid Odens ankomst, som tyckes då hafwa herrskat öfver Götaland, dit wi dock ej räkna Gyz och Reid-götaland, torde ha bott på den största landthöjden mellan Götaland och Birdalands, nära Nizurqwilde eller der Nisans källa uppvällar, således i norra ändan af Finweden. Wi känna ej något annat ställe i Norden, der folket ännu har en sägn om denna Odens samtida. I Åsenhöga och Källero, jemte Råsjön och Råkalshven, Rasio och Radeals i Danaholmsurkunden, uppgifwande gränser mellan Birdalands och Götaland, nära der "Totiske" grafwar med skeletter i stenkistor börja visa sig, lesiwer, enligt Past. Alméns skrif. uppgift till J. E. Lagergren, en ganska liflig, utbredd och wid många ställen fästad sägn om F. Gylse och hans hof. I Gylshult eller Gyllewad, enl. Jordboken, som nu wanligen skrifs Hjulshult, säges en kung Gylse ha bott. Der äro 11 mindre stenar kring 1 större sten på "kungs högen". För 80 år sedan hittades der en silwerhäftsko med 12 sömhål. Sjön derjemte heter Hofmannassjön. På Hofmannakulla bodde kungens hofstat, i Kämpabo hans Berserker, i Zindebo war hans djurgård; i Wallshult hans ladugård, der wallpigan bodde; i Swinhult hans swingård o. s. w. I Algutstorp's sjö är en ö med tomt efter en 8-kantig byggnad, der ett Allgudahof säges ha varit. I närtraften, men inom Mohärad, fanns 1822 i ett rör i Öreryds socken en stenkista med ett obrändt skelett, en slinknis, och en stenkubba af wältjesten. Annars är här i orten wanligen aska och brända ben i högarna. Fyndet är beskrifwet i W. H. A. A:s Handl. Af ett rägängs document af d. 1 Aug. 1665 i Lagergrenska Saml. ser man, att samma gräns war då mellan W. Götaland och Småland som när Danaholms urkunden författades. Det heter: — — "emellan Alabo i Mo H. och Siulve(d) i Råsleryd socken, tädan i Lagmansrör, der mötas Mo, Östbo och Westbo Häradar — — — tädan i åen i Stengårdshult'sjö och uti åen i Råsjön". An är Nisan.

Det måste härwid wäcka uppmärksamhet att genealogien, som hufwudsakligen utgör den Isländska bewisningen, leder Gylses ättlingar in i Småland, der wi funnit ättens borg med rui-

*) Derom i specialtopographien. Wi nämna här blott, att en Rucksten, (sådana räknas allmänt som jättewerk), finnes ända upp i Wieslanda socken, i Spånshults orhage nära ett "Bockershide" (bednistr kultställe) på ett "Glasberg" med offerfällor.

ner wida märkbarare, än de sägas wara i Smål. Bestr. p. 730. Då Förf. besökte stället 1815 woro murarne af Hultaby, fordom Flidishulta (by) stott mellan 8 och 12 alnar höga. Slottet ligger jemte en sjö, som genom Emmån, hwilken man ansett såsom fordom segelbar upp till Hwetlanda, utfaller i Österfjön.

Lätom oss se huru genealogien knyter sig intill säker Chronologi, då wi antaga 3 leder på seklet:

Gylse, af en Fornjotist ätt, är, enl. Lagerbring, brorson af Heiter, således samtidig med Heiters son Sweider, hvars sons son är Eisten Glumra, fader åt Ragnwald Möre Jarl, hvars son Rolf, Hertig i Normandie, döpes 912, således för ej genealogien Gylse högre än till 7:de seklet. Många leder må anses öfverhoppade, men att låta 6 leder motswara 1000 år, är dock orimligt. Om man likwäl antager, att denna Gylse, Gors sonson, är en sednare Gylse i den äldsta kända Joter-ätten eller Fornjotiska ätten, och att, enl. Hallenberg, en Fornjoter såsom en verklig person må antagas samtidig med Oden och således Swegder samtidig med Fornjoters sonsons son Snö, med hvars dotter Drifwa, Swegders son Wanland gifter sig, så, när Rolf lefwer 900, lefwer Iwar Upländinge Jarl 800, Heiter 700, Snö 600, och den nämnde Fornjoten 500. Hwar tredje led må wäl wara ihågkommen. Wi se att mycket stöder wår Odens samtidighet med den Sagisse. Att det war ännu fordnare Joter, som lefde, då Hlesö från Jotland eller Jutland fick arbetare, hwilka lärde bygga åt främlingar, som förde bernstenshandel, förrän ännu Norge uppfanns, men då Swenska Göta- och Wana- och Finna- och Awena-byggder redan woro kända, behöfwer ej betwislas.

Gylses kusin Sweider war, som wi sett, en af Gänge Rolfs förfäder; men Ragnwald Möre Jarls andre son Torf-Ginar, som blef Jarl till Orkenöarne hade följande in i Småland gående ätt: Sonen

Torfin Hjeskeflysware, Jarl, g. m. Grälöb, Dungafer Jarls i Skottland dotter. *)

. . . . . Lodwer Jarl t. Drf.

. . . . . Sigurd Tjocke J. t. D. g. m. en kungadotter från Skottland, döpt af k. Olof Tryggwason.

. . . . . Torfin J. t. D. Romfarare.

. . . . . Paul J. t. D. g. m. en dotter af Götakungen Håkan Röde eller of Håkan Jarl **).

. . . . . Håkan Paulson kom till k. Inges hof i Swerige. Se Dalin. S. R. H. 2. 40.

*) Grälöbs moder Gro war dotter af Thorsten Röde, kung i en del af Skottland, son af Oleif Hwite, kung i Dublin. Gros moder war Thurida, dotter af Gwind Austmadr, g. m. en Isländsk kungadotter. Gwinds far Björn war son af en Rolf i Götaland. Se IX seklet, 6:te kap.

**) Hallenb. Annm. 2: 35. Wi följa Torfæus, der wi i Geneal. ställa oss från Gallman.

. . . . . Haralden wältalige J. t. D.
 . . . . . Erland S. s. J. t. D.
 . . . . . Erland E. s. kom åter till Sverige.
 . . . . . Peder till Flidishult i Näsby socken.
 . . . . . Jon P. s. t. Fl. R. R. 1279 (Råds
 L. III. 17) g. m. en dotter af k. Erik Presthatare i Norge, så-
 ledes swåger med Hert. Waldemar.

Hans son war Peder R. R. Wåpn. 1312—35, Ridd.
 1337—40. G. m. Märtha Olsdotter (Stäcka) till Swanswif.
 Dennes son Suno war Lagman i Småland. Wåpn. 1326,
 Ridd. 1335. † 1339; far till Erngisle, som war åter Jarl till
 Orkenöarne, R. R. Ridd. 1344. † 1392. Men Peder Jonsons
 son Jon t. Fl. R. R. 1396 (R. L. III. n. 389) hade en son
 Peder J. s. som 1430 skref sig: Pedher Jonisson bygiande i
 Flidishult i Näsby sockn. Hans ättlingar Båtarne hade, så
 länge ätten fanns, mycken egendom i Småland, blifwande slutli-
 gen Friherrar till Härlunda.

Wi förklara således som ett mistag, att wisa Gylfes och
 Gånge Rolfs fäder, Forn-Foterne, till Finland. Rolf sjelf räknade
 anor från Troja (minor) och rimligare söka wi inslytningar från
 Rhenen, der scandinaviskt språk talas, än der n. w. Finkan är
 folkets modersmål, antagande, att Gylfe, hwilken Oden sy-
 nes träffa ej så långt från Fyen, har sitt Totaland i Götalan-
 det och att gränslandet Finland, som i hans ättfaders tid haft
 gemensam kung med Totland, ej eller då låg bortom Bottniska
 wiken, ej eller då redan war befolkadt af en stam, som talade ett
 i grunden från Scandinaviska tungomålen skildt språk, utan war
 det nuwarande Finweden, som i 14:de seklet kallades Finland.

Före Phoeniciernas ankomst anse wi att äfwen de utträngde Skan-
 dinawiske stammarne lefde förnämligast af jagt och fiske, tände blott
 hunden, kände blott stenredskap, hade eld (man finner ofta sotade ste-
 nar i deras grottor), seglade i båtar af en urhållad trästam, försärdigade
 af slintredskap, tillhuggne med slintyrkan, urhållade med hålmejslen,
 jagande och frigande med sten och slintwäpen, att de buru knackesjenar
 wid sina bälten, prydde sina qwinnor med bernensten, kännande
 blott bilderstrift o. s. w. (enl. Nilson). Men sedan Phoenicierne
 kommit i nejden, lärde de lyfta stenar af 37,000 skålpund, singo de
 wäpen af koppar, förwarade inom oberedda kalfskinsskidor; lärde de af
 Scéaf eller Rif eller Erik att ärja i mulden och så säd ur den
 sädeskärwive, som ankommit med det främmande skeppet, skärande
 säden med bronsfäror; lärde jemte en Gudinnas dyktan också
 att idka bofskapskötsel och satte kohorns-skäft wid sina bronsdolkar,
 kunde snart öppna åder med bronsnäppare och lärde sig sjelfwe
 legera koppar med tenn, för att hårda honom till egg-redskap,
 sående tennet sannolikt från England och kopparen från Spanien,
 slutligen upptäckande i egna berg och sjöar jernet, som de wisste
 förgylla och pryda med smakfulla sigrater. Deras krigswäpen woro

wärjan, någon gång 2 fot och 1 tum lång, dolken, lansen ofta utstrad och skodd med en lång fyrkantig kopparpif, stridsklubban af koppar, och förde på armen en mindre rund sköld med toppig bukla i midten, stundom strad med teckningar, hwaraf de igenkändes. De egde ej pansar eller harness, utan buro särken eller tröjan öfwer bröstet. De ägde kawalleri. Man finner i ättehögar, som måste tillskrifwas denna tid och bildningsgrad, betfel och sporrar af brons, äfwen hästskor. De prydde sig med halssringar af guld och brons; jern och silfwer war sällsyntare. De hade ringar som kunde gå 7 slag om armen, breda armband öfwer handlofwarne, putshade sitt skägg med bronsknifwar — allt detta efter Nilson, som förnekar dem mynt och skriftecken. Beggebera kommo sednare. Allt slätar sig in det andra. Sälunda kasta Halländningar och Skåningar flintstenar på Skaver ännu år 500, enligt Suhms tideräkning, oaktadt bronswård nu måste länge ha varit kände. Så finna wi, att oaktadt Abraham kände metall och mynt, flintknifwar hade sin särskilda (religiösa) bestämelse ännu i Josua tid (Jos. 5: 3.) Job känner en inhuggning af strift i sten, men också ristning i bly med jernstyl. Det wisar, att man ej i Historien kan systematisera med så råta linier, som i naturvetenskaperna. Dock äfwen der finnas öfvergångsformationer. Wi påminna oss nu, att jemte Joter, Jättar, Lappar, Dwerger och Swear, Avar, bodde, i Odens tid, Vaner. Wi tro oss nu hunnit vårt egentliga föremål.

7 §. Vaner.

a) Vanahem.

Då wi drifade ihågkomma, att menniskor också bodde öfwan Danmark och under Götaland under tider, då grannar skrefwo om Norden, så tillkännagifwa wi uppenbarligen, att wi äro i samma ställning som Skalden hos Schiller. Hwar och en har tagit för sig af de befintliga minnena efter behag och det har nästan förundrat oss, att det aldrig fallit någon in, att något kunnat ske inom den ej ringa del af Sverige, som wi förstå med Werdaland, så att åtminstone en twefkan kunnat ytras, då allt förlades till Jutland (vårt nya Atlandsnäs), Norge eller Nälarsstränderne. Wid erinringar om folkmängden synes en billig warsamhet kunnat föranleda den anmärkningen, att ej alla stator och härar just kunnat alstras på de nämnde punkter, der ej ens nu hela Skandinaviens folkmängd och rikdom befinnes.

Föreställningarne särdeles om Jutland äro nästan Rubbeckiska. En ganska wördnadswärd Dansk Författare, har ännu 1841, sedan Jutlands westliga hälft förklarats vara den obeboeliga Brittia, på den öfziliga kusten inrymt på en widd, som wäl föga öfvergär

en och annan fyrksockens i Hernösands stift, 1) det land Pytheas besökte, eller äldsta berrnstenskusten (fast wi ej känna om berrstien funnits på Jutland — en annan ytterst lärð man har derföre förklarar, att Martoro war den handelsartifel, som således skulle locka Phoeniciernas flotta till Norden); 2) P. Melas Scandinauia, såsom "den största ön i Godanska bugten", 3) Scéafsmythens Scandza och Scani; 4) Pauli Diaconi Scandinavia eller Vinulernas land, hwarifrån Longobarderna utgått, derwid det likwål erkändes, att hos den Longobardiska Paul ej något förekommer, som wisar att han känt eller bemärkt halföns egenomliga natur; 5) Vitland, Viteslet (Wi förklaras wara det samma som Gio, liksom Vineta anses för ett annat striffätt af Jumne), hwarifrån Viterne utgingo; 6) Hilleverneras land; 7) Plinii Scandinavia; 8) Cimbrernas land, 9) Teutonernas land hos Mela; 10) Sarparnes land hos Ptolomæus; 11) Anglernas land; 12) Frisernas land; 13) Brittia hos Procopius (se oswan); 14) Serulernas land; 15) Reidgötaland, Herarasagans så wål som Sturlesons; 16) Danstarkas land, hwar helst Dani, Daci ic. nämmas (likwål torde Seland, Fyen ic. ej härwid undantagas); 17) Ragnar Lodbroks och hans widifamnande Nordiska land; Ja, här på Jutland förläggas alla de 7 eller 9 folkslagens riken, inom hwilka, enl. Tacitus, Nerthus dyrkades. Att sedan låta blott en af alla dessa folkstammar segla ut med 100,000 man, är en småsak. Och från Norge, som ej långesedan egde blott omfr. 900,000, är lätt att låta alla utgå, som under namn af Nordmän blifwit bekanta i någon utländskt annal.

Hwad Jutland widkommer synes nödwändigt, då källor kunna återopas för hwarje uppgift, att erinra sig, det afståndet mellan Jutland och Göta elfs mynning i forðna tider warit wida mindre än nu (Geologer af anseende antaga, att någon gång i tiden Swenska Götlandet och Alfreds Geotland eller Snorros Reidgötaland warit samma continent), att således, om någonstädes i Sverige den germaniskt—sweviska lagen gällt, att äldsta sonen ensam ärde fadrens hemman, men att de andre åtminstone efter en wif tid skulle utwandra, dessa ofta förekommande utwandringar af småre hopar lättast stett öfwer Jutland, der hopen wål kunnat förökas. Någon gång torde dylika utwandrare kunnat spela en röle bland Germaniska wandrande folkstammar, dit de begifwit sig, hwarigenom föreställningen om Norden såsom en Vagina gentium kunnat uppstå, så orimlig den i grunden än är, och slutligen denna Vagina — hittas på Jutland.

Att alla från Norden ankommande kunde kallas Northmanni och att till Norden kunde räknas alla, som utseglat från Östersjön och Nordsjön, synes ej behöfwa bewisas *). Då i Belgien

*) Helmold nämner Norges folk sist efter Danstark och Swenstark bland

fanns ett **Denemarf**. Halland kallas of **Danabygd** i **Sturclas** qvåde, *) så kunde från begge dessa ställen **Danfar** utsegla; då en **Schelde**-flod framrullade i **Germanien**, kunna **Schaldingi** så wäl wara från des stränder, som från **Stölbungathronens** grannskap. En mera wettenskaplig om of mindre patriotisk kritik har redan uppträdt i **Danmark** och med den sanningskärlek och lärdom, som der i allmänhet råder, samt de widgade vuer, som allt mera utbreda sig, är allt att från denna sida hoppas för **Skandinaviens** historia, liksom det mesta wi derom weta är frukt af dessa såredes outtröttliga iswer och förmåga att elda andra till efterföljd. *Suum cuique!*

Om också litet af den nys anthydda patriotismen ingått i hufwa wårt beslut att rasfata häfverna, för att tillse om "**Smålandska** folkstammen" under årtusen blifwit lika förbifedd i källorne som hos deras bearbetare, så wilja wi likwäl wakta os för allt brott emot wettenskapen och wänta med tillförsigt det wittnesbördet af den opartiska granskningen. **Sanningen** har warit wårt enda mål!

Då frågan är om **Germaniska** stammar, hwilkas häfder synas behöfa **Wirdaland**, så stanna wi med allt skäl förnämligast wid den **Germaniska** stam, som förträngdes från **Tyska** bernstenskusten af **Sklawiska** Vender, som således bodde i **Witland** [**W(r)derland**?] på **Strinneholms** charta öfwer **Skandinavien** eller mellan **Weichseln** och **Samland**, således de **Germaniske** Venderne d. ä. de **Venedi**, hwilka **Tacitus** fann sig ej kunna anse af gemensam stam med **Sarmaterne**.

Wi ha här ofwan p. 112 sett **Plinii** wittnesbörd att **Germanerne** hufwe förfäkrat, att de sårdeles eftersträfwat att bebygga **Skandinaviska** stranden gent emot **Tyska** bernstenskusten! Detta asfer wår eras första sekel.

Petrus de Duisberg strifwer i **Chron. Prussiae** i 13:de seklet, huru de forndne **Preussiske** Letterne berättade, att de **Germaner**, Letternas försäder undanträngt, haft stamsförwandter i **Sverige**, som biträdde sina **germaniska** fränder i dessa strider. Det folk, som biträdde och wid **Weichseln** uppfört ett stanswerk wid namn **Sweza**, regerade, hette det, af 9 konungar, **) tillhörde således sannolikt den **Sweyska** culten, om hwilken **Tacitus** berättar, att den spridt

sina **Nordmän**. *Nortmannorum exercitus collectus fuit de fortissimis Danorum, Sveonum, Norvegorum, qui &c.* Att de gamla hufwe ansågo **Northegi**, **Norvegi** etc. ega lika widsträckt betydelse som **Nortmanni**, sönjes ofta.

*) Håkan Håkanssons saga, 286 kap.

) De kallades, såges det, **Gampri. Monne ej det **Gapt**, hwaraf **Gepida** bildades, är i fråga och detta **Nestors** **Japetider**, som tydligen skulle wara **Japhets**-ätten. Noten torde likwäl ingen söka i **Japhets**-namnet. Är detta **Gampri** eller **Jampri** (**Jampri**) ej det **Grekiska** **Ἰάμπος**, latine **Hiempsal**, som tillhörde 2:ne **Rumidiske** kungar, hwilka wi hört nämnas och hwilket namn der torde warit liksom **Pharao** i **Egypten**, ett

sig bland 9 stammar, alla dyrkande Terram Matrem eller Nerthum på ön i Oceanen, och hvilka wäl hade 9 kungar jemte sina 9 mör (Beleder), som gemensamt födde en Rik eller ett rike. I ett bref infördt i Hermod 1825—26 p. 70 från en i Sklaviska litteraturen lärd man till den i all litteratur lärde Ruff, omtalas ett vittnesbörd i en slavisk chrönika om deras faders (Polackarnas) krig med gent emot på där i hafwet boende stammar, tydligen af annan race (monne ej "Amach" . . . utmärker "Amalslägten", eller en slägt der det lärda språket kallade en kung Målef?).

Då Keyser (om Nordmændenes Herkomst . . . p. 374) styrkt, att de Sklaviske Brender, medeltidens Brender, redan i Ptolomæi tid undanträngt den germaniska stammen mellan Memel och Weichseln, fullt öfvertygad, att de slaviska stammarnes vidare framträngande från öster verkade på de Saxar, som öfwersteppade sig till England och der stiftade Sussex år 490, Westsex 519 och Eastsex 530, så synes man med allt skäl kunna förklara, i sammanhang med Lettiska och Polska traditionerne, att de Germaner, som förträngdes från Bernstenskusten, seglade till den närbelägna oboboda eller glest bebodda Blekingiska och Småländska kusten gent emot, förrän de funno nödigt att oroa aflägsna Britter, der hvarje sålt redan hade sin wäpnade egare.

Af det redan anförda torde wi komma till insigt, att Vaner ej woro Lappar, ej Götar eller Juter, ej Swear och ej Norrmån. Bland Skandinaviska stammar inom kända ur-riken ha wi blott Skåne och Werdaland, der wi skulle kunna söka dem. Men då Skånes folkstam anses för gemensam med den Seländska och den Seländska räknas till Norrönastammen enligt nu gällande öfvertygelse, återstår blott Werdastammen. När Vanerna bestämdt bodde på samma fastland som Oden och Swearne, ha wi här således anledning att närmare granska Vanernas fornminne. För redandet af begreppet om Vanernamnens plats i folkslagens historia, böra wi ej glömma, att Finnarne ännu kallade Ryssarne Venåleine och Ryssland Venachenmaa eller Vanernas land; samt att Finnarne fordom kallade Brenderne Vena. N. M. Petersen anser detta ha sammanhang med Eddiska namnen Vanir och Vanaland. *) Då Vanernas språk är, som wi snart få se, Germaniskt, ej Sklaviskt, så skulle wi tro, att Finnarne kallade de Ryssar (Skandinaver), som gåfwo de Sklaviska Ryssarne sitt namn, Venåleine, förrän de läto namnet följa så långt Ryssnamnet gif, att således Vanerne i Eddan äro de Ryss-

för kungar inom en wisk cult gemensamt namn? Ordet är phoeniciskt och betyder, enl. Gesenius (Mon. Phoen. p. 198) quem Deus sapientem facit: den Gud gör wis, således ett hedersnamn för konungar, som inneha de den högsta kunskapen i sin tid. Öfversattes denna term hos phoenicier med *Fununc*: *Funnig*, wis i germano-skandinaviskt språk? Rungen skulle *Funna* runor, enligt Riksmal.

*) Ann. f. N. Oldf. 1837. p. 181.

far, som under Kurik underlade sig Sklaver och bildade Ryskland, således den stam, som bodde på andra sidan de Sklaviske Benderne, då dese hade Po Rusi (Borusi) eller wid Ryskarne till gränsnamn på ena sidan och Po mar (Pomern): wid hafwet till gränsnamn på andra sidan; således Venederne af Germanisk stam, som bodde på Tyska bernstenskusten och blefwo en sjöfarande nation, förrän de förträngdes af de Sklaviske Benderne, hwilka historien träffar i Pommern och des grannskap. Det är denna Germaniska stam, som hette Ryskar wid de stora floderne, som beseglades genom Ryskland till Grekland och Asien. Och dessa Ryskar hade på Swenska sidan af Östersjön sina fränder, sina kungar (t. ex. Oleg, som Anskar döpte) eller sina lyd-kungar. Då befolkningen i Småland skall skillas, anse wi oss emellertid skyldige att fåsta en närmare uppmärksamhet på Eddans Baner.

De bodde, heter det, wid Tanais. Wi förlåta de nylärde Isländarne, som hört omtalas Tanais i Asien, att de förbländade dessa namn, då de läste fornrutor om Banerna wid Tanais; men äro sjelfwe öfvertygade, att de bodde om och ej wid det Tanais, in-till hwilket Pytheas seglade, sedan han passerat förbi England och styrde i början mot norr, så utan twifwel wid det som uppstod, när bernstenschandlen flyttades från Skandinaviens westkust till Dantzig och des grannskap. Att Banahem så kallats af ett tempel åt Phoenicernas Thanith, Grekers *Tavaic*, hwilken hade tempel "i hela werlden", torde ej betwiflas af den som läser vår stillring af Werdalands hedniska cult, och stälgt söka wi ett dylikt tempel äfwen i det ännu i Adami tid bland werldshandlens största städer utmärkta Zunne. *)

Wi anse den långa twistefrågan om at Jomi, Sæborg, Jomsborg, Julin, Wollin, Vineta, Synnisborg ic. numera utkämpad i så måtto, att den redan förut anmärkta enheten ej längre kan betwiflas och att N. N. Petersens bewis för stadens läge på ön Wollin äro afgörande. (Se Ann. f. N. Oldf. 1837.) Wi anse med Hr B. att namnet Vineta är hämtadt af den stams namn *Owevedot*, Veneder, hwilken stam B. anser här bosatt då Phoeniciska och Grekiska flaggor först hunno till Tyska bernstenskusten. Detta namn blef således rimligen gamla stadens namn, under det, såsom wi redan nämnt, Jomne synes oss vara namnet på det för Bernstenschandlens, kanske också redan för de stora flodernas handels, skull anlaggda phoeniciska nybygget. (se häröfw. p. 108.) Julin synes varit Grekernas namn på staden. Då Danskar der uppbyggde en borg, blef den kallad Sæborg af sitt läge wid sjön och Hymsborg af sitt läge wid Zunne. Synnisborg uppfom såsom en olycklig affkrift af Hymsborg, enligt

*) Likaledes torde ett Tanais-tempel ej saknats i Birca, der "mäktiga och stora Gudar" woro, enligt Kuonudi framställning för Danstarne.

hwad Peterfen upplyser. Wollin blef öns namn, sannolikt uppkommet af Zulin, såsom Wolle af *ἰουλος*: lanugo. Denna *Civitas* war i Adami tid "den utmärktaste, erbjudande för handlande greker och barbarer den bästa station: den största stad i hela Europa, (est sane maxima omnium, quas Europa claudit Civitatum), bebodd af Sklaver och folk af andra stammar, grekiska som barbariska. Sararne ha lika borgarrätt, då de sätta sig der ned, blott de ej falla sig Christna; ty Julinerna iakttaga ännu en hednisk religion; annars kan ingen nation finnas hederligare eller wälwilligare, så wäl till seder, som gästfrihet. Denna stad är rik på alla nordiska folkstammars wäror och saknar intet behagligt eller sällsynt". Enligt Jomwik. Sagan kunde mer än 200 långskepp ligga lästa inom borgen i hamnen, ett stenhwalf war byggdt öfwer inloppet m. m.

Och denna stad, jemnförlig med samtidens största, skulle uppvurit ur de Sklaviske Wendernas råhet? Sklaver behöfwa i n.w. Ryssland desse Baner-Rysar, som anfördes af Kurik och hans bröder, för att hyssa sig, men samma stam, hunnen till Österfjön, öfwergått i bildning de fleste samtida stammar!? Detta är orimligt. Att Greker här, motsatte Barbarer, skulle wara Rysar, är en redan öfwergifwen mening.

Se wi ej här en gwarleswa af en folkstams ansträngningar, som öfwergått i hyfsning och insigter så wäl germaniska Bender (Baner-Rysar) som Sklaviske? Och är denna öfwerlägsna folkstam ej Phoenicier, som behöfwa öfwerwintringsbort under sin handel på Tylla berrstenskusten?

Redan i Taciti tid, således omkr. 65 år efter det de Longobarder, som sedan byggde ett Venetia (Venedig), först nämnas i historien *), hade Sklaver framträngt och gjort att Benedi på Tylla Österfjökusten woro ett, som det tyckes, af 2:ne sammangbyggande racer blandadt folk. Han sätter sina Benedi före Fenini i hyfsning, men efter Germani, owis om han borde räkna dem till Sarmater eller Germaner. Benedi skilde sig neml. från S. genom fasta boningar, sköldbewäpnadt fotfolk o. d. Hwad historien så ofta wisat, eller att en mera hyssad stam, som besegras af ett råare folk, blifwer detsammes lärare (sjelfwa Romarne bildades till Philosopher af Grekiska slawar), kunde ej här utesblifwa. Ännu då wi wid G. B. Abjalons sida ingå i templet på Rügen, är ej swårt att upptäcka, det Sklawerna årst dessa tempel, liksom de städer, hwari de sodo. Det folk, hwaris språk bestått Gudanamnen, hade nog också bestått tempelgrunden och

*) Se häröfwan p. 106. Då wi finna de *insulae Fenetorum*, på hwilka Venetia blef byggd, kallade *Electrides* (Gamla Geogr. i Hartman p. 19), då en flod här fick *Eridani* namn m. m. så styrker ju mycket, att wid Venetianska wiften söka ett nybygge från den i Grekiska forntiden kända Nordliga berrstenskusten, helst berrsten ju ej fanns wid denna Eridanus eller på dessa *Electrides* uti Italien.

gudarne. Sflavernes högsta gudinna war här Siwa, Schieba, Ziewa, äfwen Frichia kallad. Men det är ju barbariserade uttal af germaniska ord, som betydde qwinnan, (Mater Deum på Bernsiensskusten i Taciti tid). Goth. Sibja, Alth. d. Sippia, Sippa, N.-G. Sib, Eddans Sif, som framställes såsom Thors maka, således en Sflvergudinna hos en stam i förbund med en stam, som högst dyrkade Thor. Så sjöng Ovidius att en gudinna (Gludana?), hwaråt Casar uppreste ett tempel wid Rhen, war digna toro Jovis (Se härswan p. 79 och 86.). Siwas afbildning öfwerensstämd som wi i Kap. om religionen så adagalägga, med Phoeniciernas Thaniith. Svatovit är blott ett epithet: den hwite guden: Phoebus, der Sif eller Frigga war Latona, således Frej, Årswertens gud, som hos Vaner, enligt Engl.-Sag. kallades Werldens Gud (sål. Wanernas högste Gud. Perfunas, Åstans Gud, är, enl. Grimm (D. M. 117) en förbräkning, af Sairsguns eller Sior-gyns son, ett Thors epithet i Eddan, o. s. w.

I Odens tid hade en större hop af dessa Vaner wid Tanais, som det tyckes, ganska lätt öfwerseglat från sitt Tanais till Swenska fastlandet, dit Odin kommit — från Asgård. Drimligheten af directa invandringar wid denna tid från Asien med ett språk och myth, så like dem Germaner egt wid Westra Oceanen och Sflersjön kanste i mer än 1000 år, torde redan wara adagalaggd.

b) Språket.

Låt om något närmare betrakta det språk, dessa till Sverige infemne Odensgrannar egde! Som en Vanisk slägt, infkommen som giflan till Swealand, och bosatt i Upsala, kom efter Odens frammens utblomstring i Sigtuna, till regementet öfwer hela d. w. Swealand, så kunde Swearne ej bli obekanta med Wanernas utmärktare förhållanden.

Enligt Francés textkritik (i Hist. Tidstr. udg. af C. Molbeck 2 B. 2 h.) förekomma Wanernas ord och uttryck i Alvismal str. 11. 13. 19. 23. 25. 27. 29. 33. 35; möjl. oå i 15. 21. 31. enl. Afzelli edit. af poet. Eddan. Sedan Fr. slutat sin kritik af läsarterne yttrar han: det maa salde Enhwer ind wed at læse disse Ord, at de ikke, som de andre oven for anførde Jotners, Eflwors ic. ere Skandinawiske, men snarere, saavidt Formerne ere sikkre, tydske! Då frågan är, huru jord beskrifs i hwart och ett hem (heimi hweriom i), hwilket ord måste ha sin n. w. betydelse, då poemets ethnographiska karakter widhålles, swarar Alwis: grönskande bland Jättar, groende bland Eflwor, vege bland Vaner. "Väg bland Vaner" passas ej i stycke till grönskande och groende. Att läsa v som f och så swaret: fåger, ett ännu qwarwarande folkuttryck om wårens stönhet, öfwerensstämmet med de öfrige omskrifningarne. Då sedan fråga blir om himlen, sägas Wanerna kalla honom Vindofni d. å. Windens ugn, ett passande uttryck om ett rum, hwarifrån eld och warme

utströmmar som ur en ugn-munn. Andra kallade honom regnig sal. Hos Vanern var således himlen mera klar än mulen och dimmig. SKYN, som kallas snöhopp hos Jättar, hvilka wäl på slårfore hade sin bästa handelsrörelse, kallas Vindflot bland Baner. Enl. Wächters Glosar. erinrar Fr. att flot betyder hwad som flyter ofwarpå (sistrarnes flöte är ännu deraf qwar). Banerna synas således genom god wind för segling ha haft mest gagn af winden. Lugnet kallas hos Baner Vindflot, månne Vindslut, slut på segling? Annars läses ock Vindzflot eller Vind flött d. ä. Windens flykt. Hafwet kallas Alhem bland Jättar, Wåg bland Baner, d. ä. ej wåg (hafswåg) Tyskarnes Welle, utan wåg, Tyskarnes Wage (wigtfål); trol. utmärkande hafwets gungande upp och ned snarare än "ytjemhet." Elden, slufarn bland Jättar, förtärarn bland Dwergar, härjarn i Hels boning kallas också Wag bland Baner, i andra codd. Vagr, månne ej Warg, som anses härleddt af of—arg, öfwerarg; warg betyder bildligt taladt slufare o. d. Tråd beskrifs som brånse bland Jättar o. s. w. Baner kalla det Vavnd eller Vönd. Monne ej det tyska ord, hwaraf i Medeltidens latin Vanda uppfom, betydande ett stycke fog, utwist till uthuggning, hwaraf sedan Vendus i Du Fresnes Glossar. betydande ett stycke land? De olika benämningarne wisa, att Jättarne nu blott behöfde falla fog till brånse, men att Banerna röbjade sig ännu t. ex. ett Appwed—inge, ett Norr—wed—inge ic. uti ur—fogarne. Att Vönd uppfommit af Weden, synes nog rimligt, då betydelsen är densamma. Såd kallas föda bland Jättar o. s. w. men Vaxtr bland Baner. Då allitererande namn jemnt skola sökas, kan walet blott deraf ha föranledts; annars torde vaxtr, en planta, en wert, utmärka, att Banerna, såsom Tacitus anmärker om de Moderdyrkande Venedi, som uppsamlade och sålde bernstenen, sjelfwe förstått odla den säd, Jättarne blott förstodo att äta. Olet, som kallas lavg hos Jättar, heter veig hos Baner. Att Lavg war keltiskt, är nämndt. Veig anses af Fr. såsom beslägtadt med Wego, som hos de tyfse Gotherne betydde flod. Wi erinra oss här wid hellre uttrycket sægir sjolnis Veigar i Forzmafz saga. Veigar är af veig; liquor. Det är i samma saga man funnit Virdarnes namn. Heila—wac är ett genom religiösa ritus kraftigare blifwet watten. Grimm l. c. 328. Franckiska textkritiken har ökat Banernas uttrycksätt. Sol, som heter Dwalans lekyster bland Dwergar, sannolikt utmärkande desas (Lapparnes) boning, der man såg solen om natten, kallas Sunna bland Baner. Andra läsa: Sunna (Sonne) med Gohom. Då alliterationer annars iakttagits wid de Baniske uttrycken, anse wi nog sannolikt att den också funnits här: Sunna hos Sydman (Tyskar). Gudar är annars i Alwisnal Asarnes epithet, men desse woro i Solversen redan nämnde. I wersen om Natten nämnas ej eller Vaner, utan i det stället också Gudar, sedan

Ginregin (helga makter) utmärkt Asarne. Vi tro att *Sydmän* stått afwen der, men förlytts utaf affstrifwäre, som ej insett att det namnet passat här. Rattens namn *Suld* är neml. *Sydmän-*nens *Solda*, den nattliga *Gubinnas* namn, hwarom wi få handla i framställningen af culten.

Att *Vanerna* redan i *Dvins* tid bo på vår continent och ha märkliga germanismer i sitt språk, är således ådagalaggt. Wi erinra nu om, hwarest i *Sverige* folkspråket har de märkbaraste germanismer gwar. Se pag. 43 följ. Att dessa *Germaner* först nedfäst sig på *Dland*, der fornlemningarne äro rikast, blir ej en lös gissning, då wi ännu finna der en *Van-borga* by jemte hafstrand. Utterst wid stranden, norr om byn, ser man 8 stenar lagda på fotkulor. Kanste war här den äldsta borgen för *Vaner*.

Men kallades de *Vaner* af *Finnarne*, liksom *Rysar* (*oi Pwz*, *Rhoxolani*) eller *Roxolane* af *Esitherne* och troligen *Sorberne* af *Slawiska* racen, så är klart att de sjelfwa kunna ha haft ett annat namn i eget språk. War *Vitland*, enligt *Strinnholm*, den östligaste *bernstens kustens* namn, således det *tyska* hemlandets benämning, så är wäl troligast, att de kallat sig *Viter* och gäfwö det nya landet — födra stranden af *swenska* fastlandet — namn af *Vitannabed* eller *Viternas* land. Men wi erinra om vårt förslag p. 43, hwaraf följer att namnet war *Virdaland*, *) då det skarpt uttalades och wäl hördes. Något högre upp wid motsatta *Östersjö*kusten nära *Bernau* ligger *Werden* och i *Estland* har ännu ett land bibehållit namnet *Wirland*, med en stad *Borekholm*, samma namn, som från urminnes tid möter på *Dland*, utmärkande des mest betydande ställe. Wi erinra att i *Smäländska* folkstammens uttal *id* och *rt* wanligen höras som *d* eller *t*. Bedje läsaren en bonde i detta landskap säga: "det är wårdt att bry sig om wårt.

Om *Vanernas* religion blir särstildt handladt i religionskapitlet. Wi nämna här blott, att hufwudgudomligheterna der woro *Terthus* (*Njord*), som med sin syster aflat sonen *Frej* och dotter *Freja*: således en dubbelfönad 𐌹𐌺𐌹 : *Virgo* eller *Venus* *barlatus* och *Venus femina*, *Aphroditos* och *Aphrodite*, *Latona*, som har twillingarne *Djiris-Jfis* eller *Phoebus-Phoebe*, följaktligen en cult af *Ur-modren* (*Mater Deum*) samt sol och måne eller just den cult, som beswårade missionärerne i *westra Europa*, just de afgudar, mot hvilka allena de *Christna* regenterna i dessa nesder ha ansett sig behöfwa utfärda placater och wi tillägga den cult, hwaras qwarleswor man tydligen finner i *Värendska* widstepelsen.

Märklig är den likhet, som finnes mellan en sägn om *Wa-*

*) I 10:de Kap. så wi se att *Dana* och *Virdaland* wero fullkomligen synonymmer. *Vyrde* *Dvets* gudinna (*Urquinnau*) kallades *Jana*: frun, liksom *Maria* seday (*Notre*) *Dame*.

nern Inge (Frejs) hög wid Upsala och Ingels hög i Konga härads. Sturleson hade hört om den förre, att den Vaniske Frejs-Presten, som blef regent i Upsala, ej brändes, utan att hans män byggde en stor hög och gjorde en dörr derpå och 3 fenster och, när han war död, buro de honom lönligen in i denna hög och inbillade menigheten att han lefde. Der förvarades han i 3 år och skatten infästades till honom, guldet genom ett fenster, silfret genom ett och kopparpennningarne genom ett. En dylik sägn om skattens infästande uti Ingelshögen i Varend war så allmän och så trodd, att en Rådman i Skeninge ännu i förra seklet utgräfvde ett djupt hål i sistnämnde hög, för att derur henta St. Ingels spira och krona af guld samt 2 ne års dit infästad skatt. Sjöborg antefnar derom i sin Nomenclatur. Enligt Phoeniciernas ritus brändes ej lik, utan nedsattes i sina stenkistor i högar. Här synas således spår af deras lärjungar. I Birdalands egendomliga grafvar träffas stenkistor med obrända ben.

Vi upprepa här blott, utan att lägga derwid vidare wigt, att vår utmärkte Antiqvarier P. Tholander från Swetlanda, en af Oduna förbundets grundläggare, uti Oduna V 47 gillat P. Thams mening, att först Ingwe Frej underkufswat Swearike, flyttande dit sin hofhållning, som han förut hade i "ett Fornsiguna, som låg i Westergötland"; tilläggande, att man lärer uti allt detta lätt igenfinna orsaken till Götiska Monumenternas högre ålder framför deras, som finnas i Swearike. Men om också Vanerstammen wann Swearnes thron, synes Odinsculten der ej länge ha blifwit förträngd af Vanerculten. Den Fricobild, som stod i Upsala templet nedan om Thor, då Odinsbilden stod ofwan om, war wäl den som fanns jente en annan dylik i en hög wid Upsala, då den ena sändes till Thronderne, Norges Östmån (se IX seklet), men den andra wäl behölls, kanske först upprestes sedan Swea och Birdaland fått gemensam kung. Derom i det följande.

c) Vanernas Qwädekonst eller poësi.

Vi minnas Qwaser och hans mjöd. Kan deraf ej någon ledning fås om detta folk? — Vi läsa:

"Ty der äro Sweviska folk i grannskapet. Då St. Columbanus dröjde bland inbyzgarne på denna ort, fann han dem wilja offra ett hednistt offer och hade de framställt midt ibland sig ett stort kärl, som kallades cupa (foppa?), som höll omkring 26 mått, fullt med öl. Dit gick Gudsmannen och frågade, hwad de wille göra dermed. De swarade, att de wille offra det åt sin Gud Wodan, som andra kalla Mercurius. *Jonas Bobiens. vita S. Columb.* (Grimm D. N. 43). Här är frågan om ett blodigt offer. Sådane gåfwois ej Solguden, men Thanih. Att de offrade åt sin Wodan, Gwodan, d. ä. Gud ger ej säker underrettelse om Gudens namn. St. Columbanus war en främling för detta Sweviska folk; så Columbani tecknare. I Brages samtal heter det:

Äger frögade: hvarifrån har den konst, I kallen Skaldskap, sin upprinnelse? Brage svarade: dertill war upprinnelsen denna: Gudarne förde krig med det folkslag, som kallas Vaner. De afstalade en sammankomst för att sluta fred — — wid ett kar, hwari de spottade. *) Gudarne wille ej att detta fredsmärke skulle förgås och skapade deraf den wise Qwaser. Han är så wis, att ingen kan fråga honom någon ting, hwilket han ej kan reda. Han for wida omkring i alla länder, för att underwisa menniskorna. En gång kom han hem till gästabad hos Dwergarne Bjalar och Galar. **) De dräpte honom och blandade honung i blodet, som samlats i kittlen Odrärer och karen Són och Bodn. ***) Den som dricker det mjödet, blifwer Qwådare och margkunnig. De sade så, att Qwaser drunknat i sin wisdom. Jätten Suttung tog mjödet från Dwärgarne och förde det till Nitberg, der Gunnlöd, hans dotter, skulle det wårda. Skaldskap kallas därför Qwasers blod, Suttunga mjöd, Nitbergs ****) wätiska m. m. Oden utförde nu de Nio männers arbete hos Jätten Suttungs broder Bøge, hwilka männer han retat att dräpa hwarandra. Besof så Gunnlöd och drack ut kittlen och de 2 karen, hwarefter han i örnsefnad begaf sig till Asgård, då han utgjöt det goda skaldenmjöd det inom, men dällige skalbers mjöd utom den mur, hwaröfwer han flög, då Suttung hann honom. †)

Ähstär ej denna berättelse i mythsstil, att Asarne bodde ofswan Jättarne och Jättarne ofswan Vanerne, liksom Swealand än ligger ofswan Götaland och Göta ofswan Wirbarike? Erkänna ej härmed Swearne, att de hemtat wisdom från Vanerne? Är mjöd-kittlen ej en cupa Svevorum? Är Mjödet ej en slik af honung beredd dryck, som fanns i Norden, då Pytheas besökte den 400 år f. Chr. bekanta bernstenskusten?

Häraf synes följa, att Vanerne offrat drickoffer (wi så framdeles se något om *Aliörunes* eller *Ol-runor*) och att wid dessa drickoffer qwåden uppstämades (så sjöngs *Wöluspa* wid folksamlingar). Qwådens ursprung kallades Qwasir (*qwis* betyder i alem.: du sjunger). Qwasir är Wirbarnes Brage, erkänd af Asarnes Brage för läromästare.

I Persiskan är kowid: qwåda, i grekiskan *ádω-FΑΙΩ*-wado. Framför w sattes sedan ofta F liksom i Wine-qvine m. m.

*) Denna besynnerliga myth synes wara föranledd af en folksågn, ännu qwar bland Fransmän och Wärendbor, att alla ormar stundom samlas och spotta ut något på samma ställe, hwaraf uppfommer något klofskap-afstrände, enligt wår sågn, men en diamant, enl. Franska sågnen.

**) Grinra ej namnen om rim i Wauiska poesien? Se häröfwan p. 55.

***) *Neith*, ta *Neith* war Vanernas gudinna.

****) Honung är i Grekiska mythen en bild af wisshetens och Sångens gåfwa. Man offrade åt Apollo som Wiens Gud. Man sände Hyperboreerna från Delphi ett Miniaturtempel af war, för att wisa dem utseendet af det Delphiska Panfan. 10. 5.

†) Spår af Nimer och Urbabrunnen få wi snari se wid Aönen.

Enligt Gylfaginning upplyste Ovaser, nu den visaste af Asarne, hvar som var ett fisknät, då de i ett dylligt wille fånga Loke såsom lar. Hade han sjelf lärt wid Mörrum att känna nät för larfiske?

Kungasagan af Sturleson upplyser, huru Ovaser kom till Asarne.

Oden drog med en frigshår mot Wanerne, men de woro wäl beredde och förswarade sitt land och hade ömsom seger. De härjade i hwarandras länder och gjorde hwarannan skada; men när de ledsnade på begge sidor, satte de en sammankomst till förlikning, gjorde fred och gifwo hwarandra giflan. Wanerne lemnade då till giflan deras ypperste män, Njord den rike och hans son Frej; samt den klokaste mannen ibland dem wid namn Owasir. Asarne sände till Wanahem en stor och döglig man Håner, äfölsd af Mimer (?) en wis man. Men Håner war enfaldrig, derföre hämnades Wanerna, som ansågo sig bedragna på mannabytet, på Mimer och höggo af hans hufwud och sände till Oden. Oden balsamerade det och fik deraf hemlig underwisning; det förre genom att smörja det med örter och det sednare genom att sjunga trollhånger deröfwer. Nu hade nemligen Njords dotter Freja lärt Asarne den trolldom, som kallades Seid, hwilken hos Wanerna mycket öfswades.

Häri fortgår och den upplysningen, att Asarna lära af Wanerna. Det synes som wid ett freds slut de lemnade sähiet åt hwar den andres cult i grannrikena. Så blef Odens religion bekant bland Waner och Wanernas religion bland Asarne. Men den religion, som blott tolererades, war dock en trolldom. Oden är en Trollkarl i de sångar, Edo samlat, och Frejas Seid blef Asarne en Trolldom, som blott Owinnor (Owæner? Waner?) kunde öfwa.

d) Wanernas förhållande till qwinnan.

"Blott Owinnor". — Sprider detta uttryck ej ljus öfwer den dunkla frågan, hwilka Wanerne äro?

Det uppgifwes uti Ynglinga-Sagan, att de hade en egen giftobalk. Broder Kunde gifta sig med syster. Men deraf blef ju följden att dotter säd tillgång allt jemt till fadrens pilare (ars), således ärfde så wäl som sonen? *) Med denna lika rättighet följde nog lika skyldighet att bruka wapnen, således deltaga i striden. Wi möta då Amazonsagan. Freja, Wanern Njords dotter, intagen i Sweiska gudaläran, får hälften af alla som falla i striden. Junebär det ej, att hennes folk, qwinnorne, således skulle ha deltagit deri lika med männen, der hon war nationalgudomligheten? Sweiska män, som blygdes wid Seiden, Frejaculten, uppmuntrades

*) Denna egenhet för Warend uppgifwes bestämd af en kung Alle. Derem i det följande. Men lättare blef den lagstiftningen, om den hade stöd i uråldriga förhållanden, som ofta funnat inträffa.

wäl föga till tapperhet genom löftet, att komma till Seidkokerstian efter döden. Och då Odinsreligionen ej wisar qvinnor till Wals-hall, är här tydligen en annan religion i fråga, då qvinnor wisas till Freja. Och skulle qwinnan offra sitt lif i striden, behöfdes wäl också slika uppmaningar till he. nes uppeldande.

e) Banernas lag.

Sturleson yttrar, att då Njord wistades bland Banerna war han gift med sin egen syster; ty det war efter lagen tillåtet. (Deras barn woro Frej och Freja); men ibland Asarne war det förbudet att gifta sig med så nära blodsförwandter. Af Egisdrecca 36 str. se wi, att detta war en förargelse bland Banernas grannar och bundsförwandter Asarne.

Häraf är klart, att Banerna woro en från Asarna skild stam, med egendomlig lag, som tydligen förutsätter egendomlig religion. Ty en slikt egendomlighet, som synes ha, enligt hwad Plato redan anmärkt, själswa naturkänslan emot sig, kan swärligen ha blifwit borglig lag utan grund i religionsförfattningen.

Spåret af "de gamle Egyptiske gudarne", hwilka missionärer i Belgien öfwerklagade, möter här ohöjdt. Den "del af Sweverne som offrade till Isis", kunde ej wara ofunnig om, att Isis och Osiris, som willingar, enligt mythen, förlofats i moderlifwet. Detta synes likwäl ej så fattadt, att systkongifte i allmänhet war rätt, men då kungafonen förestod regementet och kungadottern offren (?), torde det blifwit ansettd tillåtet att dese gifte sig med hwarandra, långt förrän Ptolomæus Dionysius blef förmäld och samregerande med sin syster Kleopatra, i följd af fadrens anordning, och Kleopatra, efter den äldre broderns död, blef förmäld med den yngre, Ptolomæus puer. Faderns förordnande häntyder på försed. Att ta Neith hade qwinliga sacerdoter redan i Pharaonernas tid, anmärkes, med hänwifning till ett namn i 2 Mos. B., af Gesenius.

Då historien möter giftermål mellan systkon på Kreta, ansewda såsom ej anstötliga, så anmärkes, att Kreta war bebyggdt af prester, som utwandrat ur Egypten. *) Men ur-inwånarne på Kreta kallas Idæer och dese bebygga sedan Idaberget wid Troja. Se. ofwan p. 80 och 90. Seden war inom den högsta kungligt-prestliga släkten lika hos Perser, Meder och inbyggare wid Swarta hafwet, som af den swarta Diana hade sitt namn. **) Wi kunna ej framwisa spår här af wid Tungris ***) eller Troja minor, men skäl äro att undersöta, om dylika ej finnas och om ej slikt sed wällat, att, enl. Tacitus, Tungrierne först kallades

*) K. Höf. Kreta. Götting. 1823. Frej XIII. 320. Palmblad.

**) Edda Hamica III. 365.

***) Tungri, som sjelfwe räknade anor från Ida, förågo Vertuskeppet med mast och segel (Grimm D. M. 159.)

Germani, ett namn, som möjligen gafs af Romare, utmärkande slyskongifte. Hos *Ovavoi* eller Beriner, ett namn, som tillhörde de långst mot väster af Sklaverna förträngde Germanerna, märker man ett mindre strängt begrepp om de förbudna leber: e. Sen fick taga styfnoder till äkta. I Vita Elphegi, en engelsk urkund i Ser. rer. D. E. II. p. 439—40, påstås, att ju närmare en qvinna var genom blodsbandet med de Skandinaviske Vikingarne förenad, desto förr walde de henne till föremål för sin passion. Detta synes syfta på en annan stam, än dem, som Isländarne känd bäst.

Härvid må nämnas, att den sista, med jernkrona slutligen frönte Smäländskungen Nils Dake, anflagades för att anse sig såsom gift med sin syster; om wi än svårligen kunna antaga, att ett hedniskt fornbruk kunnat föranleda den af allmogens opinion så beroende att göra en slik "galenskap uti Israel". Att Christendomen snart skulle fullkomligen utrota hvad redan grannars heddendom måste särdeles ha undergrävt, är klart. Säkerligen, om det och varit sed inom kungahuset, att Kungen och Beledan woro gifta sysskon, förekom det här, som annorstädes, der den fornseden möter, ganska sällan. Man såg ännu ensilda efterfölja då och då exemplet, der Isis-Ostriscult fanns. I Grekland nämnas en Themistokles, en Simon och några få andra. Inom de Vaniske Upsalakungarne anmärkes det ingen gång sedermåra.

Vi drifva emellertid anse, att Alvismal kan och bör ethnographiskt förstås, om och des närvarande redaktion tillkommit, sedan Mythosofien ur fornminnena börjat hemta uttryck för sina speculationer, och twefa ej att förklara Vanernamnet lika bewisligt syftande på "den Smäländska folkstammen", som de öfrige Mythiske namnen kunna bewisas ha den antagna hänsyftningen på de öfrige kände folkstammarne på svenska fastlandet.

S §. Birdalands synonymer.

Den som uppmärksamt genomläser vårt slutkapitel om den Smäländska folkstammens egendomsliga hedenreligion, torde ej undgå att inse, att Vana-namnet har samma rot som Vana dsa d. å. Fru Gudinnan. Under den omständigheten förtjenar det uppmärksamhet, att andra namn, som antingen bestämdt eller sannolikt utmärka den wid Östersjön boende Germaniska stammen, innebära samma syftning på den Qwinna, som här ansågs regera och den Gudinna, som här förnämligast dyrkades.

a) Striket.

Då det antiqvariska sällskapet i Estland börjat undersökningar, som alltmer lära styrka meningen, att i liknande grafwar hwila lemningar af samma stam öster om vårt haf, som våra egna

bernsten kom. (Se ofw. p. III.) Plinius säger, att Barbarerne sjelfve kallade det land, hwarifrån bernstenen kom (ansågs komma) till Germanien, Austravia, kanske en Romares försök att öfversätta Austur vegr, emedan der förbi vägen var till de länder, der Ust, Ustargod, Ustardis dyrkades. Tacitus kallar den halft germaniska, halft sarmatiska stam, som i hans tid bodde Bernstenskusten, Usty, men Methridates, Plinius m. fl., kända den kust gentemot, hwarifrån bernstenen ansågs komma under namn, som hänthuda till samma Öster-namnets rot. Hafvet Austravia blef sedan kalladt Östra salt.

Allt tillstyrker således att anse Östmån (Usty, Eshter) betydta: dyrkare af *Deum mater*, af Ustargydia, af Östernas gudinna, och detta namn härleddt af Usti, fred, enighet, kärlek i persiskan, Ushche i Pelski, Itscha i Sanscr. om ej snarare af Pers. Star: stjerna, hwaraf Ustarta, den himmelens drottning, hwarät Fakor *) bakades (Jerem. 7: 18), ett namn, hwaraf Grekerne bildade Astroarche, stjernedrottningen. In i Prof. Eddan ha bergat sig namnen Austri (Deus Lunus, Herr Mond) och Austras (Dea Luna, Fru Mond). Tyskarna kända likväl, enl. Grimm (D. M. 181) väl en Östara, men ej en Östaro.

b) Balthia, Baltiska hafskusten

är ett namn, som erinrar om samma Gudinne-dyrkan, färsildt månculten.

Balthia är ett namn i Phoen. skrifter på ett land vid Sferfjön i trakten af bernstenskusten, efter Plinius, på den ön, der bernstenen ansågs nedfylla ur tallarne, för att sedan kastas af vågorne till Ustka kusten — således vår continent. Vi kända väl att den mening ännu anses sannolikast, att Phoenicierna kallat Bälten och Baltiska hafvet efter ett ord i Barbarernas språk — bälte. Då man uppvisar för oss en sjökaptens, som, om han finner ett smalt haf och vill kalla det bälte, först frågar de först derjemte antråffade Barbarerne hwad bälte heter i deras språk och detaf bildar ett namn för att införa i sitt språk, skola wi vara benägna att antaga — allmänna meningen. Dittills tro wi, att t. ex. Draklet på Samsö eller det Draklet af qvinnor på Hålsö, som Thor welat förstöra, förrän han samtalade med Harbard (se Harbard's fång) hört till samma Deum matris cult, som Tacitus fann spridd på Östersjöns kustland och Ön i detta haf. Men Phoenicierna kallade den Gudinnan *κατ' ἑξοχὴν* Frun, Min

*) Om Fakar, den mannbetäckande, i ett Rügenstempel, se 10 kap. Wi nämna här blott, att Fakar, som bakas åt Julen, i Värend är aflång, kallad Ief (deraf Stat-Ief m. fl.). En dylik är Albo Håradsmärke. Man har lämpat på Drottning Margaretha en smutsig dikt, hvars grund, om en sådan fins, säkert är att söka i den Ephes. Dianas hedniska Wischnu-myth. "Wäsfyttlen", inhuggen i ett berg wid Lofsteyd, har säkerligen också äldre grund, än Munknamnet nu antyder. Allt flit är faderdoms öfwelefwor, fast folksägnet helt ochronologiskt förnyar sina minnen: Semsör p. 123.

Stu liksom Katholikerne kalla Jungfru Maria Notre Dame. Det tjöd: כַּבְלֵתִי. Grekerne läste der Βηλτης (Beltis, enl. Gesen.) Det är femin. af Baal.

Βολαθης, en annan græcisering, som synes bildat Beleda, Veda — namnet i Belgien, der Tacitus wäl säg en dylik nobilis Virgo imperans — utbildades i Norden till Völvä, Völa; men att döma af namnet Bledinge, der en dylik Beleda eller Beleda skall ha bott, nu kallad Blenda, synes det germaniska uttalet här ha varit det äldsta.

Balthia war således ett af de namn, som utmärkte den insula in Oceano, eller de Insulæ, der man dyrkade Gudinnan, Frun, (Fröja) Belthis.

Baalthis mas — war det ej Nordens Balder, Solguden, wid hvars fall Baaltis femina (Frig, Aphrodite) gret?

Båltan, Hafsbåltan är ännu namnet på den flod, som från Urdarbrunnens grannskap i Småland förer wägorne mot Oceanen. En Baltasten nära Raf—lunda i Skåne synes ha sin benämning af samma ord som Båltarne nära Klesjö och Baltiska Hafwet. Raf betyder ännu bernsten i Skåne och Danmark. Wid Baltasten höllos länge widspeliga sammankomster, hwarwid eldar tändes. (Om Bealtine i Ersifkan, se 10:de Kap.)

c) Mægdaland, Qwinuolandet, Amazonlandet.

Mægdaland hörde Otho och Wulfstan omtalas på sin seglats i Östersjön. Klar reda fitt likwäl ej K. Alfred om detta lands belägenhet af sin legations berättelse och säkerligen hade det då redan blifwit ett fabelland, som man ej rätt wäl wiste hwar det fanns, ehuru man ej twiflade att det ju fanns någonstädes. Sermernde (Sarmaterne) bodde öster från Swenskar och Bornholmsfolk. Petersen finner dessa i Finland Men Germ. låg i norr om Mægdaland och Mægdaland låg i norr om Horithi (Horizti), der Raf läste Porizzi, Preußare, gillad af Petersen. Mægdaland kan således sökas på Swenska halfön, der och Adamus synes förlägga *Terra seminarum* eller *terra Amazonum*. I Periplusen skiljes dock Mægdaland från Ewenland, hwilket sednaste då tydligen af Norrmän förlades i den wäl mest obebodda delen af Norrland, der man rimligen hade minst reda på inbyggarna.

Detta fabelland förtjenar sin undersökning.

Amazonlandet hör till de fabelland, hwiskas verklighet ingen betwiflade, men hwiskas belägenhet ingen kände. I den mån geographisk kunskap ökades, måste det och flyttas upp till ännu obekanta trakter på jorden, liksom morgonrädnan i horisonten kommer alltid, huru fort wi färdas åt öster, att stå på afstånd från oss. Till slut kom detta Asiens land — till Cajana i Finland och så förklarades hela tron på ett qwinuolant wara följden af en misslyckad namnförklaring.

Strabo anför om de Kaukasiske stammarne, som dyrkade *Ηλιον, Δία και Σεληνην*, att de hade inom sig den i forntiden så beröftrade Amazonstammen. Denna dyrkade Selene eller Mångudinnan högst. Man föreställde sig denna stam, såsom bestående af blott qvinnor, helst man wäl ansåg omöjligt, att karlar kunnat dyrka en Gudinna öfwer alla Gudar; men som ändå denna stam kunde förswara sig, war nästa steg ett antagande, att denna kunde bära wäpen: hwarwid nödigt blef att uppfinna, huru de borttagit det bröst, som war hinderligt för ett gehäng. Dessa bröstlösa kallade Grekerne Amazoner, som tydligen ej war stammens eget namn. Wi ha (p. 41) sett Herodots uppgift, som här må anföras i sin helhet *), hwarwid fastade sig den falska föreställningen, att Amazonerne slogo sina egna män, ehuru ordet blott uttryckte, att de slogo män, d. ä. woro sköldmör.

Amazonerne eller, om wi kalla dem qvinnor på det språk de här hade, Virderne (af Ver: man), bodde enligt Strabo jemte Albanerna (de hwite), plöjde, sådde, bestego hästar, jagade, wäpnade med båg, förde swärd, som kallades Sagar, samt små runda sköldar (*πελται*), med djursprydnader på hjelmen. I begge war månaderna uppstego de på ett högt berg, enl. gammalt bruk, der de offerade, lekande sedan på slump med dit *τεκνοποιας χαρις* ankommande män. **) Af döttrarne skuro de bröstvärtan, uppofstrand dem sedan like mödrarne; sönerne bortskändes till grannfolk, som förbundit sig att dem mottaga. Strabo fann berättelsen orimlig, ehuru den då länge varit trodd, men war wis, att någon grund fanns för den allmänna sägningen, ehuru det omöjligt kunde tillgå, såsom fablen föregaf, "så länge ännu männer funnos till i werlden". Wi tro som Strabo. Sannolikt hade ej behöfts mer, än att en stam lät qwinnan njuta lika rätt till arf, mot det att hon deltog lika i skyldigheten att förswara fädernejorden, för att wäcka de qwinnosförtrampande grannstammorne till en slik sago-bildning. I Josua bok finna wi, att werkligen en slik lagstiftning kan bewisas såsom uråldrig wid Libanons rötter. "Efter Herrans befallning togo Manasse döttrar arfswedel med deras söner". 17: 6. Och qwinnan Debera går i striden före mannen Barak, liksom wid segerfångens uppstämmande. Hon kom, en Mo-

*) Herod. IV. 10. *Τὰς δε ἀμάζονας καλέουσι Σκύθαι Οἰορ-
πατα. Δύναται δε τὸ οὖνομα τουτο, κατ' Ἑλλάδα
γλώσσαν: ἀνδροκτόνοι. Οἰορ γὰρ καλέουσι τὸν
ἄνδρα, τὸ δε πατα: κτείνειν.* D. ä. Skytherne kalla Ama-
zonerne Voior bater. Det namnet betyder på grekiska manna bafers-
kor, ty Voior är man och bater är batta på, bafa. (Ordet har
ett ingått i Franskän, der wi ha baton: staf, battre: slå. Tacitus an-
för om *Matris Deum cultores*, att der war *frequens justium usus*
i strid.

**) Tacitus anmärker om den stammen, som synes blandad Germanisk-Sar-
matisk wid Berustensfluten, att *Proceres* hade *Connubia mixta*.

der i Israel, och fången är en ibland de sublimaste segerfånger på jorden. Sjelfwa stjernorne i deras lopp hade stridt mot den phoeniciske fursten. Slite, qwinnan hebrande och — i kraft af consequensen troligen — snart en Gubinna högst dyrkande, Amazoner omtalas mångenstädes. Cyrus hade fallit i strid med Amazondrottningen. Amazoner hade uppbyggt Ephesus med sitt åt Eph. Diana inwigda werldskunniga tempel.

Att då Kaukasiske stammarne drogo in i Germanien den Seledyrkande Amazonstammen medföljt, kunna wi finna deraf, att då Argonauterne seglade uppåt Donau och Rhen till det i nord-west liggande Hyperboreerlandet, de förbiseglade Amazoner, om hvilka den gamla sagan upprepar. I Tyskland låg wäl ett Magdaland omkring Magdeburg (Parthenopolis). Paulus Diaconus, som skref uti Italien i 8:de sekellet, kände en *gens feminarum* såsom boende långst in i Germanien (således den ofända delen, det som låg ofwan Östersjön?). Det är alldeles otroligt, att Paulus D. kände det Finska Kajana, än mindre det finska ordet Kannu, som skall betyda: undfallande, beskedlig och som skall vara roten till Kajana, så att han deraf kunnat förwillas. Porthan finner Owenlands rot i Lappstan. Wi wörda högt denne man, men kunna ej derföre blunda för alla bewis, att föreställningen om ett Owinnosland hade historisk-mythisk, ej etymologisk grund. Saxo hade i sina källor träffat uppgift om en qwinna af Teutonisk stam, som inom sitt rike hade högsta makten, hvilken blef förmäld med hans K. Dan., conditor gentis Danicæ. Tacitus kunde wäl ej hämta alla sina uppgifter om ett folk inom Östersjön, som regerades af en qwinna, m. m. från mistag i ett Finskt eller Lappskt Lexicon. Adam af Br. wet åtskilligt om *Terra feminurum*, ehuru han om låget blott kan uppgifwa, att det låg nära "Ön Estland" och "ej långt från Birca". Han föreställer sig det likwäl ligga närmare än Alfreds legater utwisa Owenland. Ty jemte des kust segla köpmän till det antal, att de kunde underhålla befolkningen. Han wet att döttrarne äro utmärkt sköna, att man deri landet hade en egen borglig författning m. m. Der funnos bland dem ett folk (bilder?) med hufwud på magen samt Cykloper (grufarbetare?). Och då han slutat berättelsen om desse 3 underlige folken, följer berättelsen om ett grannfolk till Danfar, som ärligen, åtminstone hwart 3:de år, hastigt nedsteg från ett bergland till ett danst flätland och härjade allt, om man ej med all makt stod dem emot. Sedan drogo de sig tillbaka. Detta synes ha afseende på Smäländningarnes ströfverier i Skåne. Att i Småland gudabilder funnits med ett hufwud på magen, liksom jernsmiden från Werlands tid, är eller blir snart upplyst.

D:her och Wulfstan känna både ett Magdaland och ett Owenland. Om det förras läge ha wi redan yttrat of. Det sednare förlade de så högt upp de kunde. Porthan anser att deras uttryck

bäst passa in på det gamla Helsingland, som äfwen omfattade Gestrifland. Vi anse skäl wara att undersöka, om Helsinglands äldste inbyggare af germanisk race ej varit kolonister från Bernstenskusten (hls-gls) och erinna om runstenen n. 1092 i Baut., der en Fricco ingenti priapo tycks ha varit uthuggen, således en Astarte, sådan wäl Westyerne dyrkade den på Tyska bernstenskusten. Annars kan här Diber misleddts under tal med Lappar, som, enl. Porthan, kalla både Swenskar och Norrmän Kainolats, eller med Finnar, som kalla ett ställe, som heter Helsingebyn för Kainu Kylå. Men detta kan ej wara grunden till yttrandet i Periplus, att Germanien sträcker sig åt norr ända till thone garsge, the man Ewenfæ hæet: den Ocean, som man kallar Ewenhafwet. *) Ty i Alfreds tid sträckte ingen Germaniens namn längre än upptill Mare *Balthicum*, men då ännu kunde man känna, att *Baalti* betydde min Gru, *Baltis* den ännu mångenstädes dyrkade Nån-gudinna och således kunde man med allt skäl öfversätta mare *Baltichum* med Ewen, qwinnohaf. Periplus känner Osti boende wid den hafsarm the man se hæet Ost, Östmän boende wid Östersjön. Att Östara war Påfken, hwars tid bestämdes af månan, war ännu wäl känt.

Om deremot Ewenland är ett misstag på ett namn qwen, som likwäl ej betydtt qwinna, så, ihynnerbet om Paulus Diac. är ibland dem, som misstagit sig, tänka wi snarare på qwen i de Normandste Trubadurenas språk, än på ett finst eller lappst ord. Owens synes i Normandernas språk ha uppkommit af Four, kung, hwarföre *li quens*, v. 29925 i *Chronique de Phil. Mouskes* synes betyda detsamma som *Princes & cevaliers, Siergans & Saudoiens*. Jean II de Nesle kallas *li quens de Sessions* och Henri II *li quens de Bar*. Blott i 2:dra delen af nämnde Poem förekommer ordet 32 gånger om kungar, grefwar och andra herrar bland många andra ord, som synas ha Nordisk rot. **) Men här är åter tillfälle till samma anmärkning, som p. 42. Ur Viridaland detsamma som Ewenland, så kunna begge orden betyda detsamma: *Terra feminarum* eller *Terra hominum magnificorum, honoratorum*.

Vi erinna nu om hwad förut är anfördt om Ewenland ur Sundinn Nerregur.

d) Bannomanua, Basilia.

Bannomanua är ett af de många namn, Plinius funnit gifwet åt den stora ön, hwarifrån bernstenen ansågs komma till Tyskland. Han citerar derwid Timæus. (Plin. H. N. lib. IV

*) Derest tillägges: *Binnan them syndom manega theoda, ac hit hæet eall Germania.*: inom dessa (nu uppräknade) finnas många folkslag; men detta allt kallas Germania.

**) L. et. Broine: brynja. Vigrés: viger. Men: (mais) men. Viré: wibrad. Dan (Danneman): Soigneur ic.

cap. 13). Är det en græcisering af *Bava* (*Bava* . .) hem? Eller en öfversättning af samma ord, som hos en annan grek, man säger *Pytheas*, kallad *Basilica* (af *Basileus*: kung)?

Vi erinra härvid, att *Hesychius* försäkrar, det *Italiotai* kalla kung för *Bavvas*. Då nu *Diod. Siculus* bestämdt kallar den stora ön öfwan Germanien, gent emot *Scythien*, *Βασιλεια* och ett kunga med sin kungshög ännu är ett härad på den tydligen utwisade kusten, så, om verkliga föreställningen om ett *Qwinnoland* i Norden uppkommit genom ett missförstånd, är det snarare genom förblandning af *qven*, *Fonr*, och *qwinna*, *Fone*, än genom mistag af finska och loppiska ord. Mistaget måste skjutas fram om 6:te seklet. Om *Basilicæ* ha wi redan uttrat öf.

Men utom *Virdaland* och *Qwenland* omtalas äfven ett

e) Möre.

Det är östra delen af *Småland*. *Ag.-S. Meore*, *Isl. Mæri* (*M. M. Peterens* gammel *Nord. Geogr.* 1. 281). Då den ända till *Lacitus* i *Belgien* sporda *qwinnoregeringen* wäl äfwen sträckt sig hit, så kan man ega rätt erinra sig, att *Orpheus* underwisade *Geterne* om *Parkerne* (*Veirdsystrarne*) under namnet *Moirai*. *Virdaland* och *Möre* betyda då tydligen ett. *Maia* war annars ett grekiskt epithet på *Diana*. *Isl.* har *Mey* (*mö*), *gen. Meyar*. *Meyarland* är då *qwinnoland*.

f) Finwed,

som skrifs på oräkneliga sätt, deribland *Vinewith*, kan wäl ha sitt namn af *Jenni*, af *Lappar* *), som här fordom bott wid wattendragen; men om inga hufwudskålar eller andra fornlemningar komma att styrka den härledningen, så drista wi påminna dem, som här ej wilja antaga *Gælifsk*, utan *Germanisk* rot, att *qwinna* utan twiswel bildats af *Viue* **), framför hwilket & sedan tillkommit. Så härledes *qwalmig* af *vylme*, *wemble*, *Gwodan* af *wodan*, *qvesa* (*vorago*) af *hweos*, *qvesa* (*febris*) af *hweissa*, *qwal* af *hwealan* o. s. w. *Svite söndag* har blifwit kallad *Qwit* — *Sun.* (*Edd. Haun.* III. 1081).

Då ingen torde kunna neka, att ej inom alla dessa *Småriken* det mest utmärkande warit den *Gudinne dyrkan*, som här bibehöll sig, sedan en nyare cult trängt in hos omgifwande stammar, så måste det åtminstone förtjena att begrunda, om det kan wara en tillfällighet, att nästan alla fornnamnen synas utmärka denna *Gudinne dyrkan*.

*) *Finmark* eller *Finland*, som låg på *westra Skandinavkusten*, kan dock wara *Gællernas* öfversättning af *Skandia* eller det *hwita landet*. Se p. 122 och 125.

**) *Väninna*, *Maka*, neml. den *fräa* (*Frea*). En älskad *slafwinna* kallas *Zuren vine*. Se *Gruffs* *Allhochdeutschen Sprach-Schatz* od. *Wörterbuch* der *ahd Spr.* *Berl.* 1838. p. 867.

Hvad opinion om ett i Norden liggande qwinno-land, Is-
länderne förwarade, kan man sluta af en liten saga om Helge
Thoreson i Scripta Hist. Isl. III. 138 f. Det låg ej särdeles
långt från Glesfswall (Bernstenskusten), der alltid en k. Gud-
mund regerar. En Norst kämpe Helge från de röda bergen i Wi-
ken hade under en handel med smör och släkt kommit i en skog,
hvarur en aften 12 qwinnor kommo ridande på röda hästar, kläd-
da i röda kappor; hästarnes sadlar och betsel glänste af guld.
En war stönast. Det war kungens dotter Ingeborg. Mörna
upplå ett tått, der ett bord dukas. Bara guld och silfwer ses på bor-
det. Helge wiskas att deltaga i måltiden. Han blifwer sedan ma-
giskt fångslad af Prinsehan och från sitt skepp bortförd. Twenne gän-
ger, — Julastnar — kommer han som en Grim med 2:ne an-
dra Grimar och wisar sig i sitt hem, men försvinner lika hastigt.

I Sogu Thattur af Ulfe Konge og Røckum hanns
omtalas ett rike, som Koller hade egt och hwarest låg ett härad,
som hette Kwenna hierad, der inga andra sades bo än enkor.
Hit intränger en kung, hvars 2 sonsöner stupade wid Glumsten
i Halland och der lågo i en "brödråhög". Monne ej ett rykte om
Wärend's härad hunnit till den Norste eller Isländske författaren?
En gammal slägt Koller i Norge har samma Trollbild i skölden, *)
som Wärendslägten, hwilken räknade anor från Gunnar Grøpe,
hvars mor Gruffa war dotter, enligt gamla uppgifter, af en skat-
tekung i Norge. Det wisar hän till forntida samband mellan Nor-
ge och Wärend, som förklarar ryktets spridning från Salens strand
till Glommens. **) Och ett sådant qwinno-land kände också gran-
narne bort om hafwet i öster, Finnarne, som wäl ej bedrogos af
ett folknamn ur deras eget språk. Detta qwinno-land förlade de
utom sina egna gränser och mycken makt ansågs behöflig för den
som dit skulle komma. Se Lönnroth's öfws. af "Tinfst fornlyrik":
Trenne hustrur:

Om jag maktens spira egde,
Maktens spira, maktens statter,
Maktens hwita gångarfåle,

Före jag till qwinno-landet m. m.

Brage og Edun Comm. H. I 841. p. 123.

Wi torde ej böra alldeles förbise de stammar, som träffas
hinsidan Östersjön, då de sjelfwe uppgifwa sig såsom komne från

*) Jon Kolb eller Kolber i Norge hade 1307 alldeles samma wäpen, som
Birger Trolle 1396. Danst. Adl. Lex. I D. p. 296 Tab. LIII
n. 119.

**) Atminstone synes häraf följa, att flera än en funnat nedhugga en Skogs-
Dianas, en Gludanas, en Lodins bild i Norden och sätta widundret som
segerbewis i sin sköld. I Trollebilden ses ett hufvud stundem på magen.
Wi ha nys hitrat, att det synes erinra om Adami Gyncephali. I Rheims
Kathedralkyrka ser man dylika Gyncephaler under foten af helgoubilder.
Chapins Cathedrales francaises 1824.

Skandinaviska halfön, när nemligen något af hwad wi känna om dem mycket påminner om det wi känna om Werdalands Fornbyggare.

9 §. Longobarder.

År 382 utwandrade, enligt Prosper Aquitanus, som skref i 5:te seklet, Longobarderna från Germaniens yttersta gränser, och en stor ö Skandia, som ligger i Oceanen, sökande nya boningsorter under anförande af Ibo och Ujo då de först besegrade Vandalerna. Änön, en fransk Munk, som skref wid år 1000, yttrar, att Zeruler eller Zuiniler, som äfwen kallas Longobarder, utgingo från den ön i Germanien som heter Scandinavia. Förf. till Hist. Francor. epitomata, (från 7:de seklet) berättar, att då Longobarderna wid öfvergången af Donau hade erfarit, att Chuni (Hunnerna) wille anfälla dem med krig, så befallte de sina qwinnor, att binda sitt hufwudhår jemte kinderna under hakan m. m. hwarom se i 10:de kap. Longobarden Paulus Diaconus kallar Longobarderna förut Vinuli *) och fienderne Vandali.

Det är tydligen ett misstag, att låta namnet uppfomma under utvandringen 382. Redan år 5 e. Chr. hade denna stam namnet Longobarder, när den wid trakten af Donau besegrades af Romarne.

Förrän utvandringen således skedde från Skandinavien, den stora ön i Oceanen, år 382, måste wäl en inwandring skett af denna Germaniska stam.

Om också wi ej få anse namnet härleadt deraf, att de dyrkade Hyperboreernas Öfvergudinna Venus Barbatus eller Astarte med skägget och tro att detta lätt kunde wäcka andra stammars begäber, som ej plågade låta qwinnan pryda sig genom att lägga håret som ett skägg, eller så utrustad ställa sig i slagordningen, så är likwäl tydligt att de dyrkade Gudinnan, hos dem kallad Frea, och att de kunna sägas "regerade af en qwinna" — Gambara, då Ibo och Ujo, hennes söner, anförde utvandringen i 4:de seklet. Mycket annat styrker deras uppgift, att de utwandrat från vår halfö och med noggrannare känedom af Werdaculten får man skäl att ej alldeles förakta Johannis Magni uppgift att tåget utgätt från "Kalmarne stad, som är hufwudstaden i S. Götalandet eller Småland", gillad ännu af Lagerbring.

Sjöborg antager, att uttåget skedde från Bleking.

I Liutprandi lagar 6: 30. sägas Longobarderna som bedningar haft djup wördnad för ett träd, som kallades arbor sanctiva eller sacriwa (wärdträd? Alii; Sanguinum), stående wid en källa, der adorationen skedde. Man erindre sig Wärdträden så allmänna i Wärend. I vita S. Barbati (f. 602 † omkr. 683), anföres hu-

*) Se oswan p. 75.

ru Longobarberne, förrän de nu under K. Grimoald och K. Romuald blefwo döpte, dyrkade sacrilegam arborem, der man hängde en hud, på hwilken man stöt till måls under det man höll kappspjuning, men fastande spjuten bakifrån. Vibrationerne derwid höllös för Drakelgiswande. *) Sedan delades huden i små bitar och en hwar åt upp sin bit. Huden måste wäl ha varit af en ko, som dragit deras Gudinna till den heliga källan, för att få äran uppåttas. Ur stocket ett bewis på förra cultens ritus, så bör nämnas, att en qwinna, som kom för tidigt en Julotta i Wieslanda gamla kyrka, och ej gaf akt på, att det war andarnes ottesfång, tillfades af sin gudmor, att gå baklänges ut igen och lemna sin kappa på trösklen. Hon gjorde så. Sedan om morgonen såg man en liten lapp liggande på hwar graf. Detta synes förutsätta ett bruk under förra culten att dela något, som angick religionen, uti dylika bitar; ty uppfinningen utan all grund wore allt för besynnerlig.

Barbatus nedhögg trädet och folket blef döpt.

I Fornmannasagorne omtalas slikt spjutkastning på hudar, men Isländarne ha blott känt det som en lek, hwarwid styrka och stiklighet kunte ådwaläggas.

Yggdrasil wid Urbarbrunnen (en Wanisk myth) war ett slikt träd wid watten. Detta ökar skälén att antaga, att Longobarberna, som utgingo ur Scandinawien, woro af Wanernas stam och cult.

Drmen ingick i Longobarbernas religion, såsom särdeles helig. Barbatus hade sorgen sinna äfwen de döpte fortsätta att dyrka en viperæ simulacrum. Men han förmädde Drottningen Romualds gemål, att lemna sin Drmbild. Den war af guld och han lät deraf göra patén och kalf och gaf konungen derur den S. Nattwarden. Men en närwarande försäkrade, att om hans hustru så gjort, hade han stroy afuggit hennes hufwud. Säkerligen war denna ormbild en *mundi figura*, lik den som Gudinnan i Magdeburgs tempel höll i handen. I Luntertun i Bleking, der Harald Hildetand, hwarson förde den bölande kon med sig på krigstågen, säges ha residerat, war en ormbild att wid Christendomens införande nedbryta. Midgårdssormen hörde till en Utgård's cult. Det war kateten, hwilken Asa Thor skulle lyfta i Utgård.

Allt Longobarberne woro af Scandinauisk stam, är numera afgjort. Wi erinra blott, att de förre kallat bentläder hosor (smäländskt), att alla deras kungars namn äro germaniska eller skandinauiska och en mängd af deras lagtermer. Qwinnan fick morgingap och Phaderphium, hwilken morgongäfwä och faderneså ärdes af qwinmans äkta söner. Qwinmans art förswann dock om hon blef gift med en ofri man. Den Agimundus (Sn-

*) Så anfågos vibrationerne af den skakade ruckestenen wid Spånshult. Om den sista war udda eller jemt gaf ja eller nej till det man önskade weta.

gemund?) som uttågade ur Scandinavien, war af Cugini (Cuningi?) slägte. Betyder det ej: Fungaslägt? Konunganamnet kom till Upsala från ett sydrike (König), rimligast det Waniska, hwarifrån kung Dygwe härstammade och der flera Upsalakungar gifte sig. Drott war det förra Upsaliska regentnamnet. *Inimicitia* återgifwer såda, som är Finhais's ännu qwarwarande uttal af fejd. (Rothadis leges XLV & CLXXVIII). Till prof på latinet må anföras: om någon will frigifwa en träl, förer han honom der 4 wägar mötas & *thingat in wadia & gisiles ibi sint*, hwarpå han säger: gå hwilken af de 4 wägarne du will; du har dertill full makt. Man finner lätt, att en utbildad lagsförfattning funnits och egt bestämda termer, medan man ännu kallade *inimicitia* för fejd.

Wi drifva härvid yttra den förslagsmeningen, att det namn, desse Longobarder egt, förrän de upptagit det namn, hwarunder andra nationer kände dem, varit *Vini*, att detta war deras eget namn och att således en utvandring, en tredjedel af dem kunde på latin kallas *Vinuli* eller *Vinili* (diminutiv.). I slikt händelse wore skäl att påminna, det Finweden kallats *Vinevith* o. d. Det enkla v synes i nedertyskan varit från början ett tecken för f. Begripligt kan så wara, att *Uinon* ansett *Heruli*, *Huinili* och Longobarder för samma folk, ehuru *Heruler* och Longobarder bekriga hwarandra.

Men deraf följer ej att dessa Roms fiender Longobarder och *Heruler* utgått samt och synnerligen från Skandinavien. Dessa förnämsta slägter ansågos ha fränder i det kalla landet. Wi så strax se det, då *Herulerne* komma ifråga, yttrande nu den förklaring, att dessa förnämna ätter woro eller ansågo sig wara ätteläggare af t. ex. *Himilcofska* koloniens ypperste. Wi så se huru omjörgsfullt stamtaflor förwarades i våra hedniska tempel. Som en utvandring af ett par fursteättlingar och ett par hundra personer lätt kunde ge sitt Skandinaviska namn åt en hel germanisk stam, som ansåg dem af förnämre börd, låter det förklara sig, huru uppgifter uppstodo, som bildade öfvertygelsen om Skandinavien såsom *vagina gentium*.

Sinn — är emedertid en statwelse, som fordrar mycket studium, att alltid kunna begripas. Det är tanklöst, att taga det såsom utmärkande nu warande Finland, hwarhelst det möter. I *Dröderii Vitalis* (född 1075) *Historia Eccles.* säges Norge ha herrstat öfwer *Orcades insulæ et Finlanda, Islanda quoque & Grenlanda*, der han tybligen ledes af *Adamus*: — — "præterea unam adhuc regionem recitavit (Rex Sveuo) a multis in eo reperiuntur oceano, quæ dicitur *Winland*. Der betyder det således *America*, hwors *Winlands*namn härslöt af *vin*, *vinum*, *oïvos*, *jajin*. Då *Tacitus* talar om *Genni* öfter om *Weichseln*, beskriwa såsom *Lapparne* alltjemt beskriwas, må det beteckna blott en mongolisk stam. Då *Caeso* och *Kranzius* deremot beskriwa en *Phinnorum Rex*, talsande *Danernas* språk och som lätt slutar för-

bund och börjar krig med Danakungen, derwid biträdd af Sarazene, som nu bo på Jutland och kunna tjena Phinnorum rex genom att falla Danakungen i ryggen, då han anfaller Phinnia, så är tydligen Finweden med en Skandinavisk-Germanisk befolkning i fråga. (Danakungen på vägen till Norge anfaller i stället Phinnakungen.) Att Smäländska Finweden ej har sitt namn af n. w. Finnar, har Hallenberg afgörande ådagalaggt. Detta Finn-namn torde gå djupare ner i tiden än vår känedom af den främmande racen med alldeles okänt språk. Se här Finwedens namn, i chronol. ordning:

100 e. Chr. Phavonia i westra delen af den första Skandavia, nedan om Chædini. Enl. Ptolomæus. Se p. 73.	1288. Sinnidia af Abboten i Uvastra.
650. Sinnaithe hos Jordanes.	1300. Finmarchia. Dipl. anmärkt af Liljegr. Runl. p. 99.
1070. Finvedi hos Adamus.	— Finnithia. Dom-Cap. i Westerås.
1167-96. Sinnethia. K. Erik X.	1306. Sinnid. Bisk. Magnus i Werjö.
1177. Finuedh. Sv. Dipl. n. 74.	1310. Finlandia terra. K. Birger. Se Geijer, S. R. Häfd. p. 414.
1178. Sinnodhia, E. B. Ubsalon.	1370. Vinnewith. K. Albrecht, näst Värende i en urkund. Se Råhs S. R. S. 1: 306. Runstenar ha Finhaiþ, Sinhiþ.
1200. Finneydi i Knyttl. Sag. 89 f.	
— Phœonia hos Særo; äfwen Finnia, der Finnenses bo.	
— Finmark hos Sturleson. *)	
1201. Phinnethia hos E. B. Anders Suneson.	
1248. Finwede. K. Erik XI. Birg. Jarl.	
— Finwidia B. Jarl och K. Magnus.	

10 §. Heruler.

I 6:te århundradet lyser historiens saktla ett ögonblick, som det tyckes, in i Småland.

Procopius skrifwer, att det folk, som kallas Heruler, slagne af Longobarder i trakten af Donau omkr. år 495, delade sig i 2:ne hopar, hwaraf den ena tågade till Byzantiska Kejsaren Anastasius, som dog 518 e. Chr. och blef af honom wäl emottagen; men den andra hopen tågade förbi Sklaviska folk (*τὰ σκλαβηῶν ἔθνη*), sedan öfwer stora folktomma landsträckor (der Germaner wäl bott, förrän de flydde undan för de rosfiriga och grymma Sklavernas grannskap), tills de upphunno War-nerna (*Ὀὐαγοί*); derefter genomtågade denna hop Danafolken (*Λαῶν τὰ ἔθνη*) ända till Deceanen, som öfwerseglades, då ön Thule upp-

*) Möjligen ock i Geographia Nubiensis. Se häröfw. p. 34.

hann's. Der bodde Gaüter (*Tavoi*), och här mellan Dana-folket och Götarne fingo de ett land att bebo.

Marcherouten wisar tydligen till sydwestliga delen af Sverige eller den del, som ligger söder om Götaländerne. Men som i Gite seflet utan allt twiswel Skånes bördigare kuster nog hade sina egare, som ej gerna mottogo en invandring, utan hellre wisade den-samma till ännu ouppoblade trakter långre in i landet, så torde det ej wara ett hugskott allena, att härwid påminna, att Herulers namn hos Procopius skrifwes *ΕΡΟΥΑΟΙ = FERΟΥΑΟΙ = Veruloi*: en flock (diminut.) af en Ver-stam i Verlandet. (Se här-
osf. p. 75.)

Ett annat minne af de från Donau till S. Sverige inwan-drade Herulerne känner den utländska historien.

I Kejs. Justiniani tid (han dog 565) hade Herulerne uti Syrien dräpt sin kung och under ett angrepp af republikansk is-
wer utrotat sin gamla kungaätt, för att ej mer beswäras af kung-
gamakten. Men beswärade af många små tyranner ångrade sig
folket och sände legater till de fränder, som tagat till Norden, i
hopp att någon ättling af den gamla kungastammen der ännu fun-
de qwarlefwa. De bedrogo sig ej. Twenne bröder (Zodasius *)
och Nodos **) följde sändemännen, beledsagade af 200 Heruliska
ynglingar, till Syrien. Dessa följande öde förmåler historien
och behöfwer ej här upprepås. Wi erinra blott, att Herulerne i
denna tid woro ett i werldshistorien ingripande folk. Doocher el-
ler Dooacer, en Heruler, blef kung öfwer Italien, sedan den sisse
Cæsaren Romulus Augustulus förjagats år 476. Han återinförde
åkerbruket uti Italien, regerade med wisshet och mildhet, upprätt-
höll de gamla lagarne med kraft och tillade nya, som mycket be-
römmas af nyare häfdateknare. Han blef på ett trolöst lätt mör-
dad af Ostgötiske konungen Theodorik 493. I Sagoskrifningens
tid woro Heruler och Dooacer ställda i flugga och Götter och Di-
drif i ljus; det torde blott bewisa, att de förre tecknades af fiend-
er, de sednare af landsmän eller wänner. Att Herulerne dödade
orkefslösa torde dock wara en grundad uppsätt. I Odinskulten dö-
dade de sig sjelfwe med swärdsudd. I Småland ha, enl. Löf-
gren, Åtteklubbor omtalats, med hwilka wäl de dödades, som ej
sjelfwe orkade gå till åttestupan, seden, som synes ha haft sam-
ma grund, som de af lag stadgade utwandringarne eller landets fat-
tigdom.

Spredde sig ifrån en slik invandring, af en stam med en mera
bildad hedendom, den cult och hedniska hyfsning, som spåras i de
Eddiska sångernas Verland?

*) Tofte, som stiles från Thorsten, nästan uttaladt som, Tåfde war i Wä-
rend ännu i förra seflet ett ej ewanligt namn.

**) Som Dooacher war ifrig för åkerbruk, hwaraf han torde burit sitt
namn, är ej omöjligt, att denne hans landsman burit namn af Årder
(plog).

Men om verkliga Heruler från Donau upplöfte denna halfsö strand i 6:te sekel, är det tänkbart, att ingen kända om denna ort funnits förut, utan att slumpen allena bewekte dem att ej hellre nedfatta sig på de öde sträckorne mellan Sklavens och Barner's egowälden?

Wi så i 10:de kap. upplysning om (Lofe) Lewes källa, om Helgö-oraflet m. m. af Hyperboreiska religionens pregel nära Særlø. Då wi nu se, att bland Heruler fanns en stam så förnäm, att man derifrån sökte regenter ända från Illyrien, tyckes det förutslätta, att den stam, som efterföttes ofwan Daners men nedanföör Östars land, måste ha från äldre tider haft en hög börd, enl. stammens eget omdöme.

11 §. Barner.

I andra och ännu i femte sekel bodde Barner (*Ouaqvol*) nära Östersjön mellan Sklaver och Daner. Byzantinerna härledde deras namn af Ver. Syncellus och Cedrenus funno, efter sin tids historiska anda, denne Ver bland Arphorads söner (*Stritteri Memorix Populor. ad Danub. IV. 426.*) Man har ett fragment af *Lex Anglorum & Werinorum*, som åtminstone intet bewisar mot antagandet, att Wer- eller Barini varit af den stam, som befolkade Baran, Werund m. m. Niotalet möter här liksom i Barendska lagen. Der omtalas nio vinne, här skall en hustru, anklagad att ha förgiftat sin man, undergå eldprof på nio glödgade plogbillar af jern. Wid årdbalken uppgifwes att dottren ärfde lösören, sonen jord, trälar, så; men fanns ej manlig slägtning inom 5:te led, då kunde dotter öfvertaga arfwet, således och wapenkläderna, och *solutio lendis*. Då gick arfwet från lanssen till sländan (hufwa till och hatt från, enligt vårt lagspråk). Denna lag kunde göra till pligt för en mö att bli sköldm. Stegradt straff fanns för den som stal en qwinnas rhedo. Rede kallas qwinans Amazondrägt i Barend. Här war folkmusikern skyddad af lag, han, som blott hänades i Westmannalagen. Att sära en Harpator, som kunde harpare, med en *circulo* i handen, straffades 7:dubbelt. (*Corp. Juris Germ. Antiqv. Magdeb. 1738 p. 445 följ.*) Adelsmannen heter Adalingus; Edeling och Adeling besjngas ännu i våra folkwisor. De sändebud, som kommo från ett Wendiskt land wid Östersjön till Awarernas Chan med lyror i händerna, berättande huru deras likar hemna afskydde krig och blott sysselsatte sig med musik, synas ha varit en prestkast eller en afdelning af en dylik i ett tempel bland ett folk, som i sina lagar hade utmärkt skydd för harpolekare.

Hermegiftl, en Barnernas kung, blef slagen och tillfångatagen af en kungahyster i grannriket. Hans rike sträckte sig från Rhenen wid dess utlopp till Östersjön wid Barnerflodens utlopp, så att den som färdades från Sklaverne till Danerna måste gå ge-

nom Varinernas eller *Ovavov* land. Werlauff anser namnet vara kommet af Ver, det som bildade så många namn hos Tacitus, tillaggt det Hiljemärkande, t. ex. Viduvarii, Chattuarii, Ampsiuarii ic. öfversättning af dylika namnbildningar som Numveriar, Bifveriar o. d. i Norden och Cantvare, (Kensbor), Romvare o. d. i Angelfariskan. Hwad namn, som i början satts före veriar hos dem, som sedan blott igenkändes genom detta allmänna namn, är svårt att utleta, då det i urminnes tid bortfallit. Då vi emellertid finna både gemensam religion och gemensamt namn hos Var-ierne och Var-ankstammen, dertill inse att den sednare är germanisk på den insula transmarina in Germaniæ secretioribus eller der Tacitus fann *fines Sveviæ*, men dessa gränfors bebyggare sammanhängande med Svionerna, dem like i allt utom det att de, af hvilka Svionerna continuerades, "regerades af en qvinna" (Tac. Germ. c. 45), och då vi dertill finna dessa Var-ier (*Ovavoi*) bo intill Östersjön, undanträngda från Preussiska och Pommerska kusten af Sklaver, så synes all historisk sannolikhet, att flera af den sammanträngda Var-stammen begifvit sig öfver hafvet och att således de Nerus- eller Njorddyrkande Var-ier äro beslägtade med de samma en Gudinna på ön i Oceanen dyrkande Varansbor, Varankabor, Verundsbor, Vårendsbor. Denna sannolikhet ökas af det bewisligt skandinaviskt-germaniska i den cult, Sorberne, som undanträngde Germaner från Bernstenskusten och Pommern och Rügen, tillegnat sig af dem de besegrat och hvarom vi framdeles få handla.

12 §. Eddiska Fornminnen.

a) Attilla.

I femte seklet börja våra egna urkunder utsprida något ljus öfver inhemska eller åtminstone nationella minnen. Med god grund antaga Utgg. till Edda *Haunica II P.*, att 2:dra afdelningen af Sämunds Edda om k. Atle, om Sigmund Volsung, en kung vid Rhen m. m. hvarom man finner sågn och sång och saga i Franken, Burgundien, Schwaben, ja Ungern och Ryssland af ganska påfallande likhet med de Eddiska qväden, som ha många genljud på åtskilliga orter i Norden, förutsätta en forntida gemensamhet mellan de folk, som bewara dessa liknande minnen.

Vi weta, att Attilla, Hunnernas konung i 5:te seklet, infästade i Europa förfärliga ruiner af ett upplöst Asiatiskt rike, derigenom wällande en storm, som i Europa kringvräkte folkstammar såsom de mildaste hafsvågor. Sedan Hunnerna år 375 brutit in i Europa, inföllo Barbariska folk i Westromerska riket, som efter ett sekel wardt upplöst: undanträngdes Germaniska stammar ända till Spanien, der ett Westgötiskt rike uppstod i det gamla

Hesperien jemte Bandalers, Svevers och Alaners eröfringar: Burgunder infästade sig i Gallien, snart följde af en annan Germanisk stam, Frankerne, hvilka bildade det Romerska Gallien, vårt wälfända Frankrike: Angler och Saxar kommo från Nordsjöstränderne in i hjertat af det Romerska Britannien, der grundläggande det nya tidens England: Heruler, som ansågo sig ha fränder i Norden, eröfrade Rom, och Longobarder, med sagner om ursprung från Scandien, upprättade ett rike uti Italien. Wi inse således, att wid den storm, som följde på Hunnernas infall, äfwen Norden varit inbegripen i folkförelserna. Hwem finner då wägdadt, om wi wid Werdalands häfdateckning söka spår efter inslytande från dessa allmänna Räkningar?

Wi ha redan bland urminnen anført åtskilligt, som swärliken låter sig förklara, om ej ett sammanhang antages mellan våra Skandinaviska folkstammar och ett fornrrike wid Rhen, hwilket haft sammanhang med både Grekland och Phoenicien. Nu påminna wi, att just Uttilla nedbröt detta rike och förwandlade i aska hwad som kunnat wittna om höjden och arten af dess kultur. Efter nederlaget wid Chalons 451, brände han Turgrien. Det war för Biskopen i Troyes han uppgaf sig wara Guds wredes gifsel. Med blicken på Wolsungaqwäden m. fl. i poetiska Eddan, kan man knappt twifla, att flyktingar från Rhen undan Uttillas swärd hamnat i Norden. Klart är, att Isländare, som bergade dessa sänger, woro från Skandinavien och såkert är, att inslytninggar till denna ö skedde också öfwan ifrån, således från Östersjöns swenska stränder. Landnamaboken bewittnar det. War det ej nu ett nybygge af Belgier, de blåfärgade, kanske wägledde af ännu äldre frändskapsförhållanden, uppstod på Blekingiska, på Blacmaniska kusten? Grundlades ej nu det Troja, traditionen, afstad af Hallenberg och Strinnholm, utwisar wid Åsnens strand? War det ej dessa Trojanska anor — dessa anor från Troyes i 5:te seklet — en Lodbocus kunde erinra sig i 9:de seklets början och Gänge Rolf i det 10:de?

Äfwen den nuwarande redaktionen af qwäden om händelser, då stammen ännu bodde wid Rhen, synes wittna om någon localisering i Lodbrosriket, ehuru dessa qwäden tydligen äro allt för mycket fragmentariska, för att ge historisk klarhet. Af de sednare sagoredaktionerne är ån mindre att wänta för historien. Utgifsvarne af Edda Haun. II. P. antaga, att dessa inbyggare wid Rhen, jemte flodbräddar antågat ända från Wolga och att de Eddiska qwäden äro redaktioner wid Rhen af äldre stamminnen från Wolgas Asiatiska stränder. Wi tro, att det är onödigt, att så högt upp i tiden förlägga händelser, som wäl kunnat tilldraga sig, der dikten förlägger scenerne, i Burgundien, i Frankenland, i Schwaben, i Hunaland och Danmark — detta sednare namn i sin widsträcktaste mening taget, således så widt som Dönske tunga talades af Dannemån.

I det latinska poemet *de prima expeditione Attilæ Regis Hunnorum in Gallias* från VI seklet, enl. Fischer, som utgaf det 1780, men från 9:de seklet, enl. nyare kritiken, heter Frankernas kung wid det tillfället Gunthar (Eddans Gunnar?), Gibichs (Gjukes?) son. Atilla kräfver af Gibich en giftan och får Hagano (Högne?). Sedan Gibich dödt, flyr Hagano till Gunthar, som bröt det med Atilla slutna förbundet. Burgundernas kung hette wid denna tid Zerrik. Nu wet man af historien, att Hunnerne förut woro förbundne med Burgunderne i 5:te seklet, men att de sedan bröto förbundet och förde ett frig, hwari deras kung Gunthar stupade. I de gamle Burgundiske lagarne uppräknas både Gibich och Gunthar bland stammens gamle kungar. I Nibelungenlied kallas Niflungalandet Burigundenland. Osuan Bursgund hade Hyperboreerna bott från urminnes tider. I Nederländer finner Bar. Reiffenberg Nibelungarnes land. Nibelungenlied angifwer bestämdt, att Sigvrits fader Sigemund bodde i Nederländerna bi dem Rine på borgen Santen (n. w. Kanten i Cleve i Westfalen). Sigvrit kallas der helt von Niderlant och Sigvrits moder Sigelint var Drottning af Nederlant (vers 77—80, 481). Enligt Eddan ligger Gjukungarnes rike i Atles tid söder om Rhen. Brynhilda framställes der som Atles syster, gift med Gunnar Gjukes son, under det förbundet warade mellan stammarna. Det brytes genom att Atle förrådes och Gunnar och Högne mördas. Fjörner spår i Atlaqwida, att Gjukungawäldet skulle tillintetgöras af Atle efter förbundets brytande. Man antager, att Burgunderna underkufwades af Hunnerna omkr. 450. Atle dog 452 eller 453. Händelsernas följd är bewarad i Eddafångerna och de allmänaste uppgifterne öfwerensstämma med historien. I Marcellini Chronicon, utgifwen 1619, säges: R. Atilla genomstöcks af en qwinnas hand under en natt med en knif. *) Förf. lefde 534. Fornandes kallar Atillas sista älskarinna Idico, som Edd. Haun. anser wara en förtyfning af Eddans Gudrun. (Hildr = Gunnr.) Derpå flydde denna Judith till de tyske Gotherne, som bodde öster om Östersjön, der Bircakungarne egt ett lydrike före Anstares tid. Atillas wälde öfwer Gshterne efterträdde Ostro-Gothenes. Således flydde säkert många från östliga Gshtkusten intill Swenska för att undgå Hunnernas wilda anfall. Från denna sidan synas fångerna också ha inkommit, liksom det folk, hwarmed de följde. Lodbroki-derne räknade sig på möbernet härstamma från den ätt, hwilken i dessa Eddafånger wunnit odödlighet. I Heimskringla säges, då Harald Hårdråde eröfrat dessa östländer (Estland), att just det land derigenom wunnits, "der Budles son bød hem sin hustrus broder." Budle är i Eddan Atillas fader, Bdela i historien hans broder;

*) Långa Knifwar som nationalswård fördes af Anglo-Saxarne; de fördes af Urdashults menighet ännu i medlet af förra seklet, som en hwar fänner hwilken hört emtalas den Blekingst-Bärenska "Bältepänningen". Wlen-
da bödar Danska Anföraren med sin Knif, enligt sägen.

Blödel nämnes i Nibelungenlied. Man har med allt fåt antagit, att Gudrun ej så länge synes ha egt den jemt i sin kärlek ombytliga Attillas äkta säng, så att hon kunnat ega egna söner att anrätta till en Thjefstes-måltid. Bland Attillas "hundra" söner funnos wäl styffsöner, så wida denna grymhet ej är upptränkt i en wild tid, för att framställa den affsydde härjaren såsom ännu hårdare straffad. Man finner att Gudruns dåd ansågs wara högstbeprisligt. Det nästan utefluter grymhet mot små barn.

Man antager wid jemnförelsen med poëmer från 10:de seklet, att dessa enkla med en snart sagdt Asiansk upplyftning i stil afffattade sånger måste wara 3 å 4 seklar äldre. *Edd. Haun. III. p. XVI.* Nu wet man folksågens art, att localisera den minnesång, som skall i minnet kunna bibehållas. Och wid den sista localiseringen af den Rislungska Sagokretsen har Södra Skandinavien tydligen varit till hands. Möjligen har likwäl Attillas minne än djupare grund i Werdaland, än det att en säng från ett för-enadt tytt landskap inträngt öfwer till Island. Priscus, hwilken såsom Gesandt besökt Attillas hof, skrifwer, att denne eröfrare sträckt sitt wälde öfwer hela Scythien, ja, t. o. m. *Oceani insulæ*, derwid det är swårt att med Suhm (*H. af D. 1. 250*) antaga, det Preußen, Bisland o. d. på continenten liggande landskaper af den widbereste Priscus kunnat anses för Sär i Oceanen ofwan Germanien. Wi weta, att Småland har många Hunneballar, Hunneberg o. d. och kunna ej neka möjligheten af, att Gudrun varit en äldre Beleda (Blenda), som erjudit sig som älskarinna, för att kunna bryta denna "Guds gifel" och att Attilla på detta sätt stupade, sedan han öfwer hafwet uppsökt en af "Oceanens döttrar", just i den ort, der Eddasångerne synas förlägga en scen, som ej localiseras någonstädes af utländsk historia. Wi drifwa härwid påminna läsaren, att sannskyldige "Asiater" verkligen kommit in i vårt land, men som ej ännu lärt om sitt "Asiamål" och knappt kunnat hittills lära vårt språk. Det är fråga om Tartarerne, hwilkas lust att föra ett Nomadiskt lefnadsfätt, Gref W. Brahe sökte skäffa genom att anwisa en skara af dylika fasta boningsplatser inom sitt Småländska greffskap. I Småland såg Hammarföld en wäldig hop sira en kungs eller Chans begrafsning och efterföljarens inauguration. Märkligt är, att Adam af Br. bland de i Norden warande stammarne räknar en, som, om den kunde tala ett ord på renniskospråk (Scandinaviska), skälde fram det andra på hundspråk (Hunn—ska?). Är ej deras mythiska namn Cynocephali ett öfversättningsförsök af Sunner? De nämna näst efter Amazonerna på Swenska continenten och säges ha hufwud på bröstet, såsom flera bilder i Fundgrub. d. Orient's, hwaraf man kan sluta, att dessa "Asiater" kunnat också bära bröstföldar med gapande lejon — eller hundhufwuden. I Ryssland woro i Adami tid många fångar af denna race, tydligen folksäg-

nens "Hundturkar". Är i detta allt en relik efter en Atillas landstigning på den stora ön i Oceanen, då han förut intagit Reidgötiska östersjökusten, qvarblifwen, sedan anföraren fallit för en qvinnas hand?

b) Völund.

Derpåst möter oss Völundarqvida eller fra Völundi of Vidudi.

Vi ha redan (p. 38) nämnt, att Varingarne egt en i Tyskland och på Island känd sarsild sagoredaktion om den Verländska smeden, Jernet's sinnebild, således den smed, med hvars namn de goda jernsvården utmärktes, hvilka efterträdde kopparsvården, som phoenicisk handel fört till Norden. Folsäggen i S. Sverige förlägger den store smeden inom den Smäländska folkstammens område. Eddan förklarar att Viduthr är konunge i Svithiod. Den närboende Finnakungen heter Slagfidr. Verland har sitt hem der nära. I trakten af Verlands smidja (ej långt från Werid) funnos af ålder 3 förbundsriken, som här skymta fram. 1. Varend, kämpawisornas Varning (enligt Verlianska handskriften), Bertings eller Viringborg *), der Vidrik Verlandson bor. Är Vi(r)dr rik ej en Virdafung från Verlandet? Hans rike sträcker sig öfver det n. w. Witlands (Witlands?) härad, der borgens ruiner än utwisas wid Isö sjö. I Wilkina-Sagan nämnes detta härad uttryckligen, liksom Thumatorp. En Ermenrik, som wistas hos Thidrik af Bern (Berona wid Rhen?) är son af Sote i Welands härad. Hit kunde man lätt föra stångjern från Asnen, derur jernmalmen ännu så rikt upphämtas, och deraf i smidjor, som lågo nära hafshammarne, smida goda swård. Historien intygar, att ännu år 923 kunde Wilhelm Sector ferri, Hertig af Dvienne, föra ett swård, som föregafs såsom smidt af Smeden Baland. Men den Beland, som aflade ed till Carl den Store, kan ej ha varit den besjungne smeden (Suhms mening. H. af D. 2: 162, 237); utan rimligast är det en hel smedischola genom sekler, som utmärkes under detta namn, då ett Nordiskt Verlands söner äro i fråga. Vi komma i 10:de kap. att styrka, det Virdaland med sin Hyperboreiska religion war en Utgård för Asalarans anhängare. Men Järnvidr war det ställe i Utgård, der Moder gudinnan hade sitt orafel, och der hon födde en ulfslägt m. m. Dvinnorna derstädes hette Järnvidiur. Nu blefwo wäl sednare, då Jerngruwwor öppnades högre upp i landet, "Jernbärrarlanden" också förlagda högre upp; men man förglömde dock ej alldeles det utan twihsvel äldsta jernbärrarlandet Smäländ. I Håkan Everrefsons saga omtalas att på Wisinsey war en stenborg med ett högt torn, der Erling Stenwägg, som deraf fick tillmann, insatts som fånge. Han nedhifade sig slutt-

*) Borgen der Virdathinget hölls?

gen, bröt derwid benet, men flydde n. b. öster till Jernbergen. (J. fan Wermland och Dalarne der äfhytas. Detta war i 12te seket. En hamn på Öland kallas i Knytl.-S. Jernlucke. Kanse Bleking? Se Geogr. regist. till Isl. Sagorna p. 187.) Har ej der drifwits jernhandel? 2. Finnakungens land, Finweden torde ej böra öfwerfättas med Lapponia som sker i Edd. Haun. 2 T. p. 4. Eddan har Alfalioth. 3. Uydung och Udunch i Hel-denbuch. Edd. Haun. 2: 885. Eddan har Uduthr, Niara Drott, som wanligen öfwerfättas med Nerikes Drott. Geijer anför, att Nislungastatten, enl. sägn i Nerike, skulle förwaras under en rosenbuske. Schlyter anmärker, att Nerike, fast räknadt till Swealand, war en koloni af en sydligare stam. Uydungia i Wirdaland är kändt.

Den folkstam, som kom ifrån Rhen och som der dräpt Fafner och tagit den stätt, hwaröfwer denne orm ringlat sig, det är, som förstätt att öppna Rhen en ny mynning och derigenom göra lätt att upphemta den guldmalm, hwaröfwer han flöt, hade tidigt gjort sig bekant med jernet och dröjde sannolikt ej länge, förrän den samma i Järnwid, i det först anträffade Jernbävarlandet lärde bearbeta den lätt åtkomliga Jernmalmen. De inflyttade kände och wäl affättningsorter för sina goda swärd.

Denna stam hade törhända tidigare än någon upptäckt jernet. På det genom ett folk af Danisk giftobalk märkwärdiga och derföre äfwen bemärkta Idaberget i Phrygien, upptäckte Daktylerne efter en stogsbrand en jernäder, hwilket föranledde Jernets bearbetning *). Syftar ej derpå versen i Böluspa, huru striden inkom på den förut lugna Idawallen? Äfwen kopparmalmens upptäckt tillskrefs dessa Idaiska Daktyler. **) Dessa Daktyler öfwerensstämma så med Kabirerna, att man förblandat dem. De sednare ses på phoen. mynt med en hammare och en orm, wist betecknande snällhet i smide. De äro kanse oftast de Nordens dwärgar, hwilka ej äro Lappar, utan en symbol af snillets styrka, som besegrar armens. Dessa dwärgarne (*Geovvot*) tala derföre alltid samma språk med sina sambyggare. De äro ej wilsdar, utan, enligt Alvis säng, af Asarne sjelswe erkände som läromästare. Genom kolonisationen från Troja uppåt de store floderne, äfwen Donau och Rhen, ända till Westerhafwet — Hyperboreerlandet — kunde denna dwärgarnes trollkonst att smida spridas dit, der Tyrier anlaggt Gludanas tempel wid Rhen. De swarthåriga Nibelungarne i Nederland — Phoeniciska kolonisterna — kunde sedan upptäcka jern högre upp i Norden. Då enkung från Troja minor jagats bort och nedfatt sig der Veringar, der wallar uppkastades wid stranden (se p. 37), så kunde wäl så småningom utsträckningen af denne Nibelungs wälde hin-

*) Clement. Stromat. 1. p. 420. Marm. Ox. epoch. 2.

**) Died. 5. 64.

na till sjelfwa den jernmalmsrika Åsnens stränder. (Att Tacitus berömmar Swionernas jernwapen, anmärkes af Dahlmann D. H. 1: 8.) Och när sedan Attilla förstörde detta rike, funnos för dem, som räddat sig ur elden, wäl få tryggare orter, än den ofwan Österfjön, der jern fanns att smida.

I Wolundargwida möter oss en Glödder, en Gladas Ver eller man. En Clodvik war Frankernas kung. Det erinrar om en äldre redaction. Men slutet af Wölundsgwädet, der fadren frågar, om Bödvið (Botel) fatt ensam med Wölund på ön, och hon bekänner sin swaghet mot honom, synes affe en händelse, som tilldragit sig med en Wer-ländsk man i den ort, der Wäringahallen ännu af allmogem kallas Werlands smedja.

c) Helge och Godbrodd.

Helga qwida en fyrsta eller första gwädet om Helge Had-dingaskata torde wara äldre än den tid, då dessa sänger humnit upp till Norges klippor. Hjörvarths hustrur bo i Glasfis lundi. Wi weta, att sednare författare till en ännu ofänd Nord uppslyttade alla obekanta ställenamn, då Glasfiswall förlades på en latitud, som säkerligen war otrampad af menniskofot, då Tacitus skref, att Gtysi kallade bernsten Gles och bernstenslusten der nära följaktligen kunde kallas Glesiswall och lumberne der nära Glaslunderne. Här förekommer en Atle Tomundson. Det är namn, som träffas bland Wirtasurstar. Men dessa män färdas till Swawaland (Schwaben). Här besjungas tre troppar af ridande mör (Walsyrrior), anförda af en hwit och hjelmprydd; 9 i hwarje tropp. Man spørjer dock efter tidningar från Norge. Bragebågarn dracts och på Julegalten (Aper Estyorum) afsläggis löfte. I Helga qwida ämnas träffas en ypperlig skilling af Gludana-culten wid Rhen, hwilken wi anse wara söga skild från Frejaculten i Wirtaland. Derom få wi anföra åtskilligt på annat ställe.

Här må blott nämnas, att Styrmannen stuligen uppdrog wid masten segelfästet i Warins fjärd. (Wi erinra om det wi p. 37 anfört rörande Barau, Blesfings kustland.) Dit kom man, sedan Orvasund genomseglast, hwari man sett Drejunds namn. Och den häst, som besjunges, sedan scenen flyttats upp om Warins fjärd, har älsfats af en mö å Bravelli: in campo Bravalensi — således på Bräwallahed, der Necken ännu anses uppenbara sig som en häst, som förer sticor i djupet. Se 10:de kap. om Loke-Saturnus. Localiseringen inom Wirtaland är således tydlig. Skäl kan då wara att bemärka andra ställenamn. Här synes wara en strid ifråga mellan Godbrodd, som Saxo faller Svecie Rex (ofänd bland Upsalakungarne) och Wolsungar, hwari bland är Sinfjötle, äldsta sonen af Sigmund Wolsungson konungen i Frankland och Borghild, en Dansk kungadotter. Wolsungarne

upplysta röda d. å. stridsfölda med gyllne rand. Det synes vara fråga om en nedfattning i landet, sedan Atle förjagat dem från Rhens stränder, derifrån man ur "wapensormen och stridsåfkan" synes blott räddat åttelöfkarne, enligt Afelii öfverfattning liljorna — ett uttryck, som dock ej bemärkis af franska Heraldici. Men man besegrar någorstådes Hundings söner (nedfätte Hunner?) Ställen anföras, som Gdda Haun. finner i Westergötland och på Seland. Men sedan Orvasund genomseglats blir fråga om den oförsträkte R. Hödbrodd. Han bor i Hátun, med en wakt af 1800 man. Efter talet här om förer Styrmannen den wakra flottan in i Varins fiärd och en ömsesidig eggelsesång uppstämmes mellan Sinfiötte och en Gudmund, derunder blir talet om Grane på Bråwalla hed. Hátuna är den höga byggnaden, således: kungaborgen, hwar han än låg. Der nämnes också ett Solberg. Wolsungarne utmana KINGS söner Atle och Yngwe (Ynge), Alf den gamle och Högne. Wi känna att King är ett kunganamn i Birca; att Albo i äldre skrifter heter, enligt Echlyter, Atlebo, hwilket förutsätter en härads-kung Atle *) att Ingelsbög är kungshögen, och Ingelstad thingsstället i Konga Hårad; att Alfwastad är thingsstället i Albo, att R. Högnes hög ännu utwisas wid Högnaöf i Kunga. Alla de utmanades namn hänwisa således till en kamp med Wirdar, förrän de flyktige här kunde nedfatta sig. Helge Hundingsbana från Hlesjö (ärfdt genom modren, den Danska kungadottren) går främst bland Wolsungarne. De segra. Han blir förmäld med Högnes dotter och bor på Kingslad. En staldmö sjunger:

Heill sealtu wisi
 Virða niöta
 Attitast Yngwa
 De una lifi

Lyellig skall du kung
 Wirdarne njuta,
 Ingelslägtens pelare,
 Och glädjas af lifwet.

De ankomne woro då af samma Ynglingaslägt, som de här boende — den Banaslägt således, hwarur de Ynglingar härstammade, som efter Odinianernas utblomstring i Sigtuna intagit Swealand, upprättande kungathron i Upsala.

Helga—qwidan Þridia. Den ankomna kolonien kallades också Ynglingar. Wi möta sedan det namnet i Sveriges historia. Hunnersägner kunde nu ej uteläifwa. Desså saknas de ej i Skandinaviens, der man localiserade berättelser om Hunners nederlag. Helge uttrycker här bestämdt, att han från Hlesjö seglat öster ut, således in i Östersjön. Der träffas Hödbrodd, son af k. Granes mar at Svarins haugi. Är det ej detsamma som at Haugi, således Kalmar? Se p. 27. Svarins synes vara detsamma som Varins. Ett dylikt sättes ej sällan före w. Att ej blott Blekingiska kusten kallats Varan, utan också Kalmarfka, låter wäl

*) Nå bemärkas af dem, som ej anse möjligt, att Atal Nils sou gifwit Albo sitt namn. Se eswan p.

sluta sig deraf att flottan uppgick till Bråwallaslaget mellan Vit och Verund. Varing war, som wi förut wisat, ett namn på kuster, hwarå wallar uppfästas: (p. 37.) Den westra kusten, der wi ännu ha Warð, Warberg, och der man sökt den Swarans fulle, som nämnes hos Oskian, synes således också ha haft samma namn. Godbrodds bröder woro Gudmund (Glefswallsta kunganamnet) och Starkapr och hans fästmo war Sigrun Hognes dotter. Men hon öfwer gaf honom och red med en här af stöldmör till Helge, som fanns wid berget med det tända båtet (Logasjöll). Hon omfamnade och kyste honom, såsom der står i Volungaawädet det fordna — ett uttryck, som bewisar, att en äldre redaktion funnits. Granmars söner sitta på ett berg, då Volsungarne segla fram mot stranden. Gudmund rider upp på en bergshöjd och tillspörjer, hwilka de äro. Sinsjötle Sigmundsons swär har varit ritadt — ett vittnesbörd om äldre Krist. Granmars söner samla sina härar. Då kommer Sigruns fader Högne med sönerne Brage och Dag. Ett slag hålles. Alla stupa för Volsungarne utom Dag, som swär dem sin ed. Sigrun går öfwer de slagnas fält och finner Hogne döende, sjungande om honom såsom kung öfwer ett land ända från Sewasjällen. Om ej fången förstorar riket ända till Severyggen, så war gränsen för Birdaland mot Östergötland de höga bergsryggar, som i Säfvelands härad skilja Östergötland och Småland, en bergsrygg, som ännu förtjenar att ihågkommas i sång. Hon finner Helge och gläds. Hon sjunger, huru han sjelf slagit Brage och Högne wid Frecasten (Friggas sten, hwarom wi få lemna åtskillige upplysningar i 10:de kap.), huru k. Starkathr stupat wid Etyrklef och k. Hrollaug, hwilken varit den tappreste och tyckts strida äfwen sedan hufwudet fallit, wid Hleberg (Hladas berg?), slutande:

Dråpen du ej gjorde;
Men ödet så wille,
Du rika mö war
Stridernas orsak.

Då gret Sigrun. Helge sjöng:

Lugna dig, Sigrun.
Wår Stridsgudinna du varit
Sköldungarne besegra ej Ödet.
Lefwande skulle jag önska
Dem som äro döde
Om jag i din famn lifwäl kunde slutas.

Nu möter ett fragment, som återför händelserna till den stund då Gudmund uppred på klippan. Han frågar hwem Bikingans föraren wore, med gyllne seglet och wackra märket (wapnet), och röda wapensfärgen. Då svarar Sinsjötle: Här må Godbrodd kånna Helge, som nu efterträdt Godbr. i wälde öfwer hafwet. Han

begärde ej strid först, utan att förbund måtte slutas wid Frekasten *) — således en helig förbundsört. I Hervarasagan uppräknas stenen bland de Reidgotiske härligheterna. Volsungen smädar sedan Gudmund genom att försäkra att hafsklubban passat honom bättre än swärd. Deras synes man kunna sluta, att wid Völsungarnes ankomst de af Tacitus omtalade kustes hos Wsty i öster om Östersjön ännu woro wanlige hos Stmän på Swenska kusten, der man ännu i mannaminne egt ätteklubbor.

Helge blef nu kung och war förmåld med Sigrun och hade söner med henne. Men Sigruns broder Dag fick af Odin låna en lans, med hwilken han slog Helge i Bjättralunden (lunden, der kungens fängelse war?), så hämnades sin fader. Sigrun bodde då wid Sevesjället och till henne red Dag och sjöng, huru han slagit den bästa man i werlden, hafwande sjelf ogerna wäckt qwinnotärer. Hon utgjuter nu en förbannelse af poetiskt wärde:

Dig skola alla
Eder bita
Hwilka du
Helge har swurit
Wid den lusa
Asträffade (?) källan,
Wid den swala
(Freke) stenen i hafwet.

Framflyta skall ej
Ditt skepp, då du seglar,
Fast gynnande wind
Blåser på ryggen.
Häst skall ej bära
Dig fram i ridt.

Ej träffe ditt swärd
Om och fienden styr
Och du swänger des glans,
Att fring ditt hufwud
Winden hwiner.

Du hämnad funnat taga
Om som warg du måst gå
I willande mark
Och måst äta dig mätt
Med glupfshet af asen.
(Men ej så wäl behandlad,
som du warit.)

Dag styllade på Odin, som wällar allt ondt, spridande skadliga ord bland fränder. Edd. Haun. erinrar: "Ett sannerligen märkwärdigt ställe för den hårda anlagelsen mot Oden, som en ond Gud. Flera lärde män ha wisat, att denne främling, som tillwällade sig högsta werldsliga och andliga makten bland Skandinaver, war ganska många af desas efterkommande mycket förhatlig. Wi finna att han ej här är högste Guden — här, der förbunden slutas wid Frekesten (Triggas sten), der ederne swärjas wid en sten nära en källa. Dag bød systren i försoningsböter alla från Benden af honom röfwade helgedomsfåker (Wandils är Wenders namn å Karlevisstien) och halfwa riket, samt Wigdalen (erinrar om Weg-sior, ett dyligt ställe). Men hon kan ej tröstas, be-

*) Denne ej en sten; som war Frejas stnebild, en *λίθος ἀφροδισιακος* eller *ἀφροδιαιον*: Statua Veneris hos Örekista förff.

sjungande Helge jernförligt med många dyliga ställen hos klastiska skalberna.

Ej glad kan jag sitta
 Vid Evesfjällen,
 Fröjdad af lifwet
 Om morgon och aften,
 Så wida ej Helges
 Kungliga glans
 Folket bestrålar,
 Så wida hans stridshäst
 Guldbetslad ej hemför
 Herrskarn till mig.

Helge försträcke
 Så fiender alla
 Och deras fränder,

Som ulfwen försträcker
 Darrande getter,
 Som fly nedför bergct.

Och Helge har hjeltar
 Så högt öfverträffat
 Som Asten den stöna
 Det kryppande törne,
 Som hjorten, af daggen
 Bestänkt, när den framgår
 Adlast bland högdjur
 Och hornen glänsa
 Mot himlen höjda.

Helges grafstulle bygges. I Balhall erbjuder Oden honom att dela wäldet med sig och Helge befäller strar Hunding två fötter, binda hundar och ge swinen. Eigruns tärna såg Helge rida i sin hög och frågade om det war werldens sista tid, efter dödmän red o. (Wi erinra om folktron i trakten af Trojamåla, rörande werldens sista tid och dödsmäns ridt p. 88). Hon nämner det för Eigrun, som ingick i Helges hög, att stilla de dryppande såren, sjungande.

Helges flugga swarar, att hans nöd wällades af hennes jorg, men hon bäddar åt sig i högen och qwäder:

Jag hellre will kyssa
 Dig, aslidne kung!
 Än du will aftaga
 Den blodiga brynjan.
 Ditt hår, Helge!
 Är fuktigt af dödschwett.
 Stridsdagg, den röda,
 Har fursten omgjutit.
 Skalla händren

På Högnes måg.
 Huru kan jag dig lindra
 Smärtan, o konung!
 Jag will i din famn,
 Höfding! somna
 Lifsom fordom
 I lifwet jag gjorde.

(Hon dog innan fort.)

En Valkyria (Amazon) Kare Halfdans dotter ansåg sig sedan wara Sigrun, som återföddes. Här är ej lifbränning.

Utan twiswel förde främlingarne från Rhen till sina bröder mid Östersjön en wida högre bildning, än der förut warit.

Sinsfödelatof upplyser, huru Sigmund Bolsung wistades länge i Danmark, sedan han fått Borgbild till gemål, därefter återwändande till Franken, der han sedan förmåltes med Hjördisa, som, sedan han stupat för Hundings söner, blef gift med Alf, K. Hjalpreks eller Chilperiks son. Men Sigurd Fosnissbane war Sigmunds och Hjördisas son. Följa så Qwida Sigurdar Sarnis

bane, den första, som framställer Sigurd rådfrågande ett Drakel om sin framtid, den andra, omtalar Fafners dödande.

Brynhildar qvida upptager alla slags runor — ett sammandrag af den inkomna stammens visdom. Bokrunor nämnas jemte de öfrige. I de följande Eddasfångerne förefomma uiförligare framställningar ur samma sagofrets.

Johannes Magnus har infört åtskilligt, som erinrar här om, i Swenska Historien. K. Sunding är för honom den 23:de inrikes kungen; Hotebråd den 25:te. Denne är en Regners son, krigar med och segrar öfver folkslag, som bo i öster, samt Roe, kung i Danmark. Soro låter en Dansk kung Helge besegra Hoddbroddum Sveciæ Regem. J. Magnus låter Hotebråd omkomma i Danska kriget, genom att drunkna under en storm wid återfärden. Helge blef sedan kung i Danmark, enligt hans anmärkning. Sm k. Dag wet J. M., att han, såsom wantligen J. M.—i kungar, underkufwade Nysar och Danstar, användande derwid äfwen Skåningar.

Så mycket synes man af allt kunna sluta, att af allt hwad Isländska fornskrifter innehålla, ej blott Ynglingasagan behyfer våra ur-rifens kungasaga, utan att, liksom hon bestrålar Swea-rifets forntid, Eddaqwäden hos Sámund, 2:dra delen, ej sakna allt ljus för den stams minne, som bodde både innan och utan för Östersjön. Och will Sweastammen räkna anor från Asien, så torde Wirdastammen ega lika rätt att räkna sin börd från Troja, neml. i närmaste hand *Troja minor*.

Wi erinra nu om det som förut anförts i 3:de kap. 1 §. c.) Sedan wi hafit tillfälle läsa det inför v. Pinné af Smäl. nationen i Upsala 1749 hållna Talet af Sam. Krok, Prostson från Urshult (i Arch. Smol. 1 B. n. 32), ha wi funnit än swårare att för en tillfällighet allena förklara sägnernas Trojenborg, Trojamåla, Troja Kog ic. då de träffats inflåtade i sägner om stora drabningar m. m. Dernära finnas hwita berg, som påstås blifwit så utaf bålbränning af stupade fienders lik ic. Och sjelfwa beskrifningen af bröllopfesterne, som der höllos, synes behöfwa en sednare inwandring som förklaring, ty i det fattiga Småland kunna dessa plågseder swårigare ha utbildat sig till all det chevaleriska, deri framstår.

13 §. Karl och Grim.

Om K. Karl och K. Grim finnes ett högt utmärkt skaldestycke med både alliteration, asonans och slutrim. Det skiljer sig wida från de wanliga i de Isländska sagorna anförda metrika fällor. Johannes Magnus har träffat i sina källor 2:ne kungar af dessa namn intill hwarandra, citerande "urminnes swenska wisor". Karl efterträder, enl. Joh. M., K. Bothwild, som synes varit samtidig med K. Abil, således lefwande i 6:te seklet. (Se

Beowulfs drapa.) Karl, Bothwils söson, var en "Landens fader". Han utgaf en sträng lag om gästfrihet så mot Ewear och Götar inbördes, som mot utländningar. Den som med fulla skäl och vittne öfvertygades, att han 3 gånger nekat herberge, fick det straff, att huset skulle brännas. Derifrån härledde sig, trodde J. M., våra förfäders utmärkande gästfrihet. K. Karl fick på slutet krig med Thord, sin besallningsman i Norike och mäg.

Sedan kom Grim på thronen. Enl. Joh. M. "stöflade han Gudarnes tempel i Upsala"; tog neml. bort den guldfedja, som omgaf templet; men blef sedan anfallen af Götter och Kurer, som hängde honom i en jernkedja, då han fordrat af dem den wanliga skatten.

Här är således en kung, som har lybländer bland Kurer, liksom K. Olof i Birca i Anstares tid. Och han är främmande för Upsalatemplet och "anser för berömligt", att han plundrat detta tempel.

I Rimur af Karl og Gryn Svialkongum säges wäl att de råda a Svithiod. Men Ynglinga-Sagan känner dem ej. Karls dotter hette Ingegerde, om hvilken der sjungs:

Wirdar soadu vere slyf
Veiga thollen einge.
Eu var bæde biort og ryf
Bragning gladre meinge.

Regerade han ej der i Sverige, hwarest Virdarne kunde säga, att de ej kände en slik tärna, som den Ingegerd, hvilken fröjdade sin fader K. Karl? När Ingegerds älsfare, Jarlen Griefs son, Gryn skall begifwa sig till Bjarmaland att besegra sin medtäflare Hjalmar, så seglar han ut från hufwudstaden, och kommer så först a Gautala(n)d, der Hjalmar mötte och striden hölls. Hufwudstaden synes här ha legat wid Kalmar nedanföör Östergötland.

Och Wirdar heigdu Hjalmaris lyf
Honom sanst eingin kempa lyf.

Nu kommo hämnande Bjarmer att sweda wida hin swenska jord. Härkläderna kallas Lodins fellde. (Lydurinn pryddur Lodins fellde) och Haugna Vodinn. De woro hårda och blå. Wi erinra om Lodin hos Oðjan. Stundom bli rimmen ån rikare, t. ex. slutet:

Welldeð heldur og Virða nu
Vyser prysar mektug Fru.
Dyr og styr war Dogling hægur,
Drottum thotte ollum frægur.

D. å. (Grymer) behöll Birdawöldet nu
Och prisades af sin mäktiga Fru.

Stållig, wåltalig och mild i blick
Han folkets allmänna lof och fick.

Man hör wål fällan hos nyare en språcklang lik denna:

Hjalmar nefne er hardan man
Hardur i eggia psalme.
Ekiolldu væna stýfir hann
Dg skiptir biortum malme.
Wenu gulle Virða gleður
Dg veiter stýrð med brande
Harek nefne eg Hjalmars feður
Heldur Viarmalande.

Björner öfversätter Virða med mån, således anses det liftydigt med Ver—Birar. Men då det här oftare förekommer än wanligt (annars ytterst sällsynt), är wål skäl att härwid erinra sig Virða—lagmannens namn.

Är detta fragment ej en isländsk öfversättning af ett Wärdiskt poëm, derwid många ord bibehållits, såsom begripliga i Isländskan, ehuru språket som sådant ej blef så rent? (I. ex. svenska jord) Ingen mythologi möter, utom att Ijusa tårnor henita de fallnes andar till Vidris heim (Virðas hem?) Deri erinrar det om Döjan. Inga orimligheter förekomma, som snarare utmärka en äldre än yngre tid inom sagobildningen.

En långt mera poetisk anda möter oss ju i dessa rim, än i Eddans fornyrdalag. Det ligger långt närmare de svenska, tyska och engelska folkvisorna. Se Sw. Sk. Litt. 2. 496 f.

14 §. Fosterbröderna Sigils och Asmunds Saga.

Sagokungar.

I 7:de Kap. heter det: det är begynnelsen af min saga, att Kringer hette en konung i Småland (hvi Smalondom); hans Drottning war Ingeborg, Bjarmar Karls dotter af Götaland. De hade 2 barn, sonen hette Sigil och dottren Asu. Sigil råkar en gång i skogen en Jätte, som tog honom att wakta sina getter, fästade 2 tunga stenar med jernlänkar om hans fötter. Nu tillämpas den ända från Homeriska stillringen af Odysseus i Polyseus grotta ofta förekommande sagan, huru menniskan, innesluten i en Jättes grotta, beröfwar honom begge ögonen och flyr. Här eldas ej jerngafflen, utan användes ändå med Jättens eget beghifwande, på det Jätten må som katten, hvars ögon han önskar i stället, se i mörkret. E. utkommer sedan ur grottan genom att slakta den största bocken och ikläda sig hans skinn, när jätten skulle trefwa på sin bock, att ej fången hjälpte sig ut genom honom. Sigil omtalade sin saga hos sin drottning, som derefter

omtalade sin saga. Hon hade älskat Hringer, son konges af Smalondum, men han hade rest till Götaland att begära Bjarmar Jarls dotter sig till hustru. Drottningen wille hämnas på Jarldottren. För så under djupet och fann Kung Nirkvana eller mörkrets kung, der hon offrade 50 bockar, som gäfwä. Der fick hon ett horn (smörjhorn?), som fordrades för trollskapet, som skulle bedrifwas. Sedan for hon till Lufanus (Lofe, Lucifer) sjell, der hon fann tre qwinor, som hade ett likaledes för trollskapet erforderligt taffelspel, då hon röfwade detta och ref den ena bröststen af. Mörkrets furste begärde hwad Lucifer alltid påföds fordra af Holderne. Drottningen tyckte det war Oden. Der fick hon det tredje erforderliga tinget, en kåpa, sannolikt af samma egenkap, som det i 11 kap. omtalade klåde, som kunde flyga i luften. Nära låg Dunsländ och Totunhem, kände i Herwarasagan. Kung Ring säges od bo auster i Gautland, som ligger jemte Österjön. Oden genomrände Asmund med ett spjut wid Hlesjö, der han förde det stora skeppet Gnode, han sjelf låtit bygga. Man har emellertid uppfört som Smäländsk kungalängd i sagotiden.

Ring g. m. Ingeborg, dotter af Bjarmar eller Bjarmar, Jarl i Götaland.

Egil Enhand, deras son, gift med en dotter af k. Hertryg i Nysland; då han efterträdde der sin swärfar i regeringen, efterträdde han sjelf i Smäländ af Asmund, en Norst prins af Halogaland, också Hertrygs måg. Sedan regerade A—s son

Armod. Som han säges mördad af den Starkodd, hwilken bewistade Bråwalla slag, synes denna kungalängd tillhöra 8:de seklet.

Kol, Asmund Gfsefidas son, som stupar i ett slag wid Helsingborg emot Håkan Sigurdson Norst Jarl, kallas od för kung i Smäländ.

Desa erkänner Rosenhane i sin Sw. Rikes Kungalängd.

Isenberg i sin under Prof. för Georgii i Upsala 1761 utgifna disp. *de Regulis ac Ducibus Smolandiae*, liksom S. Rosberg i sin under J. Hermanson utgifne disp. 1721 *de Memorabilibus Smolandiae* samt J. Lindahl i sin under P. Arrhenius 1719 utgifne disp. *de Smolandia* m. fl. ha en och annan att tillägga.

Som dylika sagokungar från Islands sednare tidhwarf, då man betalade wälfägnad med sagor, såsom nu med mynt, kunna ej ha större wisshet för sin werklighet, än de romanhjeltar, war tid beskriswer, de fystlösa till tidsfördrif.

Snarare förtjena några sådana kungar i Særo och Johannes Magnus uppmärksamhet, hwilka ej gerna kunna ha warit Upsala eller Götakungar; t. ex. Botwild hos J. M. hwilken rymde från sitt Swenska rike, der han frigat med Danmark till

Kurland. Uppgifwes som farbror till k. Karl, rimligtwis den, hwarom Rimur handla; Algut hos densamme, hwilken regrade der, hwarest Danstar och Swenstar bodde intill hwarandra stråfwande att minska på allt sätt deras grann-hat; J. M. hade funnit om denne besfrifwet, att han höll hand öfwer lag och rätt, men ej om hans krig. (En stor socken wid Blekingeska gränsen i Wärend, heter Algutsboda. En dylig heter Algutsrum på Öland.); lifafå Lindorm eller Lyder — monne ej Glodwår i Halvdan Gistenfons Saga? — hwilken tillbakadref ett anfall af Esjerne i Östgöta skären, så wida han ej kan tagas för en Götakung. Men namnet wisar sig som ett släktnamn inom den ätt, som synes herrska på Tyska och Smäländska kusten i Sagotiden. Så äfwen Sigtrug, Gros fader, om hwilken Gro "äre någre swenske wisfor för handene". Hos Saro är denna Gro Harald Hildetands moder (enl. en uppgift). Arngrim, som besegrar Finmarken, är rimligast Finweds- eller Bolmsö-kungen Arngrim. En Göttrik, som uttågar från Sverige och nedfätter sig bland Alperne i Schweiz, affier twifwelsutan anföraren för den invandring, hwarom Haslidalens sägner, sednast bemärkta af Geijer i en disputation (Resp. Ar. Wirsén) weta åtskilligt. Då ett Schwyz deraf uppstod, synes invandringen snarare wara af Swever, t. ex. den stam, som kom från ön i Deceanen och anlade Sweza wid Weichseln, än från Sveonernas samhälle.

15 §. Kungar i Wärend.

Gregor af Tours berättar, att 515 Dansta kung Silacius stupade på Frislands kust för Frankiska prinsen Theudbart. I ett poëm, som Anglerne fört med sig från Dansta gränsen till Britannien, dit Hengest ankom 550, eller den befanta Brownlfs drapa, meddelas mycken underrättelse om k. Sigelach, och uti den Isländska Yngl.-Sagan möter ett kapitel om en k. Hugleik. Att det är samme person, blifwer swårt att betwifla, sedan man uppmärksamt läst hwad Grundtwig, "Nordens eneste bekiente Angelfarer" på flera ställen anført om denna "Morgonstjerne over Nordens Oldtid". Härmed få wi 3 vittnesbörd om samma händelser.

Här fillras i Norden flere riken. Främst se wi Swiorice, der wi igenkänna kungarne Othar (Vendeltråka), om hwilken Yngl.-Sagan wet, att han hade strider på Jutland, och Adgils (Adil). Others företrädare är Ongenthjov — således ett annat tillnamn än Tunadolgi på Eigel eller of torde Eigel wafit Others fader, och D. Others företrädare. Denne Ongenthjov besegrade en kung Hædlyn (Håkan) i Seageataland, som också fallas Wedera geara leod; men förmådde ej lägga det under Swiorice. Rimligast är detta Sjö-Götaland eller Wäder-Götaland, ett Götaland, dit man kom genom wärens drifwande

af seglen, eller Ridgötaland i Dystland. Här har Hædkyn af wåda ihjållfjutt sin broder Hærebald, hwaröfwer Fadren Hæredel förer så att han mistar förståndet och snart dör, hwarefter Hædkyn ärfwer riket, men förer swåra frig med Swiorice. Hans son är Sigelach, som under striden slår Swiorices kung, blifwande kung äfwen öfwer Swiorice, och ingick så i Yngl.-Sagans kungalängd. Sedan Sigel. stupat i Frisland, blef drapans hjelte, Higelachs hofman Beowulf förmyndare för kungens son Hardred. Men söner af Swiorices kung Othar anföllo och slog myndlingen. Derefter blefwo Others söner oenige, då Adgils eller Gadgils biträdde af Beowulf och infattes på Swiorices thron. Då föll Adgils broder Gannund. Denne Gannunds namn synes Brant Anund burit. Sedan blef Beowulf kung både öfwer Swiorice och Geatas, det han förut war öfwer Seageataland. Han uppträder också i Danmark, der k. Rodgar (Roe), som efterträdt Helge, är anfållen af en fiende, som af Beowulf besegras. Fienden stilltras som en drake, kallad Grendel (Drentel d. å. Lucifer i Afs?) och har en Moder. Draken har belägrat Danfka kungaborgen. Det är tydliggen Lokes gestalt, som gifwes fiendens anförare. Dwinnor deltaga i striden. Wi weta ej hwarföre det ej snarare erinrar om Blendas land än Marschländerna (?). Wanligare ha frig förts mellan Werdaland och Danmark. Säkterligen kan stalden snarare utpeka Småland än Neder-Saxiska kretsen med sin stillring af Grendels rife: "Många mils moras han innehade, träsk och fåsten femdubbla, der folket bar Sel i hjertat. De bebodde blåfiga hafsudbar och höga berg, der floder störtade utför branterne". Ärligen öfwerumplade han Danfkarne under nattens sömn, röfswade och drog sig undan med sitt rof till sitt land. Så stillrar k. Swen Estridson ett grannfolks ärliga nedstigande till plundring i Danmark och hastiga återtag. I striden nedslå qwinnor de tappreste af Hrodgars och Beowulfs folk; både Grendel och hans moder stupade slutligen.

Yngl.-Sagan känner, som det synes, hwarföre en Swearikes kung Huggleif har god tid att segla kring Frislands kust. Han är förjagad från Swearike af 2:ne bröder Hake och Hagbart. Hake war kung någonstädes, ankom omgifwen af 12 kämpar (man erinrar sig de 12 allismännen på Wärendsthyngtet i Sigfrids tid), besegrade Huggleif på Fyriswald och lade riket under sig, tills Huggleifs brorsöner förjagade Hake, som då besteg och itände sitt skepp, då det gick lågande utom wårne och blef denna gerning sedan länge berömd. Wål har man, efter hittills gällande plan, måst låta Hake och Hagbart ha kringseglat hela Skandinaviska halfön från Norges klippor till Fyrisstrand, emedan Sagan, som wandrat till Norge, der localiserade sig, och derigenom lifsom återföddes för en än längre lifstid. Men när folksägner lifligt utwisa både Hakes flott och qwarn wid Asnen och Hagbarts ek der nedanförl i Bleking, synes man böra erinra sig, att det

war närmare härifrån till Upsala, än från Norge, liksom att en kung öfver Bleking och Småland wäl rimligare kunde komma i delo med Upsalafungen och derwid ha större makt att utveckla, än en liten kung bland Norges klippor. Hade Hagleik sticat sin General Beowulf att hjälpa Danstärne mot Birdafungen, då denne belägrat Roes Dansta kungaborg, så måste man finna rimligast, att samme Birdafung sedan utkräfwere hämnd mot k. Hagleik på Fyriswald. Hämmaren förjagar nu Sweafungen och förenar Swea-rike med sitt förra rike. Allt detta liknar historiska händelser. Den onde Anden Grendel, stillrad af Angel-Sariske skalden, som något känner Christendomen, såsom Satan sjelf, förande sin Moder med sig, är således sannolikast k. Hake, från Warend, med sitt Slott jemte Asnens strand, således från en tid, då de nuwarande Lagmansdömen i Småland, synas ha warit särskilda kungariket, så att den, som bodde närmast Danmark residerade inom Warend. Wid Hakes qwarn wet folk ännu mycket om k. Hake, som war utmärkt tapper och lycklig.

Hagbart, brodern, heter Habor i den widt spridda Nordiska Sagan. Wid wägen från Wsanna mot Norge står en ek strax wid wägen på wenstra handen, uppvuren från roten af en äldre ek, märkt med bostäfwerne Hab (Ejöv. Blef. Best. 358.) Ett stycke längre in i skogen finns en höjd, på hwilken några små trån och buskar wera, kallad Signils bur. Är Hagbart werkligen k. Hakes broder, så är större skäl, att händelsen tilldragit sig, i grannskapet af k. Hakes slott än på de andre stäl- len, der sägnen fastat sig. Signild besjög, enligt Særo, Hagbarts broders bedrifter. I den sängen singo de wist wädrare färg, än de synas ha i Beowulfs drapa. I den ort, der denna trogna kärlek en gång brann, war ej owanligt att qwinnor här- klädde sig. Derföre kunde Hagbart klädd som Sköldmö, utan att det wäcke uppsende, besöka sin älskade mö. Signilbs fader Sig- gard war Hagbarts fiende.

Men nära k. Hakes qwarn wid Asnen och nära Urdarbrunnen, ligger k. Bos slott *) och k. Bo framställes i sägnen såsom ej synnerligen skilld från k. Hake i tid **). De synas ha warit bland de sednaste Warends kungar, efter hwilka de begge Birdiske kungariket, som fortgå ännu i 2:ne skilda lagmansdömen, synas sammansmält, då Skalar blef hufwudstad för begge rikena, hwardera med sitt thing.

Namnet af en k. Bo har hunnit Joh. Magni öron. Han kommer från Ryssland (Ros-folket på östra Ostersjö-kusten?), för att hämnas, då Balder fallit. Særo kallar honom Bo, Rex

*) Enligt Afj. anföll Bo k. Hake; men derwid irrar sig nog Hr A. när han i Bo ser Bo Jonson.

***) "Bostätt i Asne" i Arwidssons fornsånger 1: p. 422 måste grunda sig på ett friffel, om det ej är tryckfel. Se Smål. Westrisn. p. 177. Slottets ruin utwisas ännu och folket talar allmänt om det såsom ett kungastott.

Svecia; han slår Gother, som i en skog (i Sverige) funnit swär-
det Nimming, hwärmed Balder slagits. I denna framställning
synes Wärend äfytadt, der i en skog de 3 mörnas orakel träffas af
en Dansk kung under en jagt nära Finland. Se 10:de kap. om
Urदारbrunnen i Urदारshult. Uti *Erics Danica Regis Hist.*
narrat. nämnes Gother in Sunder Jutia såsom samtidig med en
k. Hake. Både Joh. Magnus, Sero och k. Erik utmärka 6:te
sekket, eller då Adils war kung i Upsala och Roe i Leire.

Solkwisan känner också en Bo här på Dansta gränsen.
Se Arwidfs. Sw. Fornsånger 1: 110 f. enl. Berelii handskrift.
Enligt denna för Herr Bo nio skepp med sig, då han utseglar, be-
segrar först en Isländsk kung, sedan 3 Norska kämpar, som
wille mörda sin egen kung. I Spanieland nedlägger han 7 re-
sar. Se'n seglade han till Grekland, der en Hermer nedlades.
Sju Kameler buro gullfäktarne till stranden. Han sade då: "Nu
will jag segla till Småland igen: besöka wännerna mina". Seg-
len woro af silke, gullstickade i sömmarne. "Så gyllne woro de
skeppen" är wisans omgwäde. "Och när han kom hem allt till sin
gård ett torn han byggde ånyo." Och detta blef Bos stott.

16 §. Kungar i Nidung.

Ett annat mindre rike fanns då också bland de små landen,
som hette Nidung. Wi ha sett att i den Riksta dodekarchien
en Nidung eller, att tala profaiskt, ett Nidung ingick. Likale-
des har redan en k. Nidad träffats, som från Wer-landet hemtade
en mästare ur den berömda smedskolan. En Isländsk saga, ehuru
utan historiskt värde, anses beröra detta fornrrike. Det är Krem-
bres, skrifwen, enligt G. Bondes anmärkning, med affigt att gälla
som en inhemsk skrift rörande Kimbrernes för Romarne så wäl
kända wärf. K. Krembre slår Mare Jarl (Marius), intager
Podaburg (Padua) m. m. Wära äldre författare, anseende Vi-
tala och Hwetlanda för samma namn, ha låtit Krembre *) wid ut-
tågandet med sina Krembrer (Simbrer) lemna sin thron nära Tor-
get wid Hwetlanda och Emmån, "som fordom war segelbar hit
från Sstersjön", till sin son Fridulf. Denne blef förmäld med
en dotter af K. Augis och en Drottning Hildur, derwid besegrans-
de en medtåflare, hwars tillnamn Eisten Sjeseklyfsware erinrar
oss, att ättlingar af en Sjeseklyfsware länge innehade Sultaby
eller Glühulta stott i trakten af Hwetlanda (i Näsby socken). **)
Äfwen har man bland Reguli Smolandia upptagit en k. Erik
af Vitala, hwars namn Prosten J. J. Lagergren såsom medlem uti
Eduna-förbundet wille upptaga och frågade fränden Historiar. Prof.

*) Möjligen har någon folksägn om en Krem. legat till grund. Öfwer en
Kremir är en runsten upprest i Hwetlandas grannsocken Måsheba.

**) Se ofw. p. 154.

Lindfors, hvad han wiste om kampen. Profesorn erkände sig weta intet. Rimligtwis har man tillskapat honom, "under hwilken en stor utvandring skedde", af Fornandes-Berik och den gamla folk-wisans Erik, som först i Watalum ärjde. För Joh. Magnus war denne Magogs sonson.

Som Niudung hwarfen har någon särskildhet, som wittnar om des ursprungligen sjelfständiga rättsförfattning, eller folksåger om egne kungor och dylikt, så synes klart, att detta lilla rike förenats med sina grannriken, innan des egna lag hann skrifwas, så att egendomligheten kunde bewaras. Uppgiften om springskatten grundar sig eiter all rimlighet på ett missförstånd i sednare tider. Derom, se 9:de seklet, 6 kap. 11 §.

17 §. Kungar på Bolmsön eller i Finweden.

Isländska sagan känner Bolmur och en kungaått, som herra skar deröfwer. Herwarasagan, som är för Werdarike, hvad Ynglingasagan är för Swearike, åberopar fornböcker för sin framställning. Tidigt antog man, att Bolmsej war Bolmsö i Finweden. En nyare kritik uppstod, som utom Skandinaviens gränser wille förlägga alla våra fornminnen. Då blef och Bolmur, genom wåld på bokstafwen, gjordt till Holmur och Holmur genom en godtycklighet, utan afkning för ethniska förhållanden, förklaradt för Bornholm, Wlfredska Periplus Burgenda holm. Detta kastande om bord af alla våra minnen — något hwartill motstycken ej finnas i andra länders kritik — föranledes wist som motwigt till Rudbeckianismens rakt motsatta riktning, hwilken inom våra gränser wille samla hela werldens fornhistoria; men underlättades af en hypotes, som ej särdeles tyfellsatte kritiken. Den innebar att samma språk, n. w. Isländskan, fordom talades ej blott i Sverige från Torneå till Skandr utan wid alla Tysklands och Rysslands, snart sagdt Asiens floder, dit något af våra minnen borde bortslungas. Således ansågs klart, att en prins från Burgendaholm talade i hwad tid som helst samma språk, som en kungadotter i Upsala, hwarwid man allsicke besinnade, att språk, så söndrade som swenskan och tyskan äro i sina äldsta urkunder, fordrat för en slikt söndring så lång tid, att sagn och minne från en fortid swärtligen kunnat derunder bibehålla sig med så historiskt pregel.

Herwarasagan sjelf framställer sin Bolmsökämpe först i enwig at efra foß ad Eidi. Berelius förklarade det med öfra forsfallat wid Ed, sedan Edsholm wid Götacsf. Berell i Hallands Beskrifn. 3: 135—145 finner häri öfra forsen i Lagan, då man kommit ut på heden (heidi). På Bolmsö finnes en Hofgård med en mängd fornlemningar: 3 ättehögen der nära har man funnit en stenlista, 3 samnar lång. Att man seglat upp i Bolmen från hafwet betwisas ej. De Halländske floderne besegla-

des ännu i 13:de seklet, enligt Berell (1. 94). Sleppsankare och kölar ha sunnits, der nu dalar äro jemte floderne (l. c. 1: 334).

Enwigeskamp wid forsen hölls af Starkather och Hergrim om Dgn, en mö af Ufs ätt. Dgn åskådar striden. Hergrim, den älskande, faller och Dgn kastar sig derwid på sitt eget swärd, ty hon wille ej tillhöra Starkather. Ett drag af annan bildning än wildens! Att Ufs ätte war stammen, som bodde wid Göta elfs stränder, antydes strax, då der berättas, att Alwur, Dgns fostersfader, war den lung, som rädde öfwer Alfheim; hwars folk war grymmare att skåda än andra deras samtida folk. De gamle twiflade således ej, att ju kampen stod wid Trollhättan. Man wille snarare antaga att det stället fått namn efter den der fallne, som kallades halftroll (blandad Germanisk och Lappsk race?). Nu röfwade Starkather K. Ufs egen dotter Alfildur, som war skönare än andra qwinnor. Men denne Starkather ihjälloggs af Thor, hwilken Alf åkallat. Man besinner sig således bland Thordyrkande män. Alfildur återkom till fadren med sin son Grimur, Hergrimurs son, hwilken sedan blef gift med Bauggerd, Starkathers och Alfildas dotter. De nedfätte sig på den ö, som hette Bolmur och kallades den sedan Eygrimur Bolmur. De sadés nu bo a Bolmsej: på Bolmsö.

Allt wisar hän till Skandinaver, ej Burgunder och wi antaga således att Herwarasagan härmed besinner sig inom Wirdariktets gränser. Dess första släggtafla wisar Arngrimur, g. m. Amu F-mufs dotter af Mannheim. Hergrimur, deras son, halftroll, g. m. Alfildur, K. Ufs dotter i Alfheim. Tredje leden är Grimur, som nedfätte sig på Eygrimur-Bolmur, g. m. Bauggerd, Starkathers och Alfildas dotter — sin halfsyster. Detta war tillåtit i Banalagen, men förbjudet i Asalagen. Grimur började fara i härnad, då han war 12 år och blef en widtspreadad härförare. Hans son war Andgrimur orådde. Denne kännes af Joh. Magnus. Han besegrar, enligt J. M., Finmarken (Finweden?) och får K. Frodes dotter till maka.

Nu anför Herwarasagan, huru Turkar och Asiens folk kommo östan ifrån och togo boningar i Norden. Deras höfding war Ddin. Af hans söner nämnes blott Sigurlami, som af Ddin fick Gardariket, g. m. Heidi, lung Gylfes dotter. Deras son är Swafurlami, som blef efter fadren Höfding i G. Han skaffade sig swärdet Tirfing, smidt af dwärgar, om hwilket den ene af de 2 till arbetet tvingade dwärgarne sade, då det framlemnades: Warde detta ditt swärd mansbane hwar gång det drager warde och med det skola begås de 3 största Tidingswerk. *) Det warde äfwen din bane! Han war g. m. Fridur, en Jota-dotter. Deras dotter war Eivor, den wänaste och wisaste bland qwinnor.

*) Werk, like k. Ridungs eller Ridads mot sineden Werland.

Så härjade Andgrimur i Swafurlands rike, neblade Sw. med Tirsing och tog Gyvor, med hvilken han höll bröllop på sitt hem på Bolmsön. De egde 12 söner: Angantyr, Hervardur, Hjordwardur, Semingt, Rami, Brani, Vari, Keiner, Tiundur, Bui och tvenne Gaddingar, hwardera måktande en mans verk, men Angantyr två mån; warande och hufvudet högre än de andre. Angantyr bar Tirsing. Semingrs swärd war Mistelstein, Hjordwardurs hette Hrotta. Om deras berserksgångar och öfrige wärf gingo många sager.

Timade så en julaston på Bolmsö, att löften skulle göras. Då lofwade Hjordwardur att han skulle ega Ingeborg, dotter af Ingwre Upsalafung. Följande år besöktes Upsala. Då uppstod råflan mellan Hjordwardur och Hjalmar, som ständes till enwige på Samsö.

Detta wal ger anledning att förmoda, att Bolmurskämparne der hade sin ättegraf och att Samsö warit en allmän begravningsplats för de ätter hwilka förlorade "wid den stora öfwerswämningen" eller Kimbriska floden (omfr. 200 f. Chr.) sitt land. Angantyr gifte sig med Swafwa, dotter af Bjartmar Jarl på Aldeiborg, — ett ställe som förbiseglas då kämparne från Bolmur bege sig till Samsö. Will man antaga en geografisk noggrannhet i Sagans redaction, så är klart att Aldeiborg wid Ladoga lika litet anträffas wid segling från Bornholm till Samsö som från Bolmen till Samsö. Wallman anser Oldenburg wara i fråga. Men "den gamle borgen" kan ha legat annorstädes, än der Oldenburg nu finnes. Den ofta nämnde borgen på Hålsö, som war för-Ödnisk, kan ju här ha warit en Oldsk borg som nu borde förbiseglas. Sedan införas stycken ur fornsånger om enwiges kampen på Samsö, huru Orwar Oddur neblade de 11 bröderne och Hjalmar och Angantyr begge stupade och alla bröderne nedfattes i högar på ön med sina wapen, men Hjalmars ättegraf war ej der. Hans lik fördes af Orwar till Upsala. Sängen mellan den döende Hjalmar och Orwar leswer ännu på allas läppar. Herder lärde Dystar sjunga den. Wi upprepa af Hjalmars sång:

Jag från de fagra
Tärnornas sånger
Skildes ej gerna —
Östan wid Sota.
Fort flyndade jag.
Min köl ilar
god i farten
med trogna wänner.

Drag mig af handen
Riddan gullring,
Gif åt min unga
Ingeborg honom.
Må han hos henne
Hugfästa sorgen
när hon aldrig
ser mig mera.

Ingeborg öfwerlefde ej sin sorg, utan som Dgn gaf sig sjelf döden. Kanste måste dessa dö, som Enkor, enl. Swealagen. Se 7 kap. 5 §. not om Sigrid Stor-råda.

Men Swafwa födde Angantyr en dotter — Hervor, en fölödmö. Hon uppwerste hos sin morsfader. Trälarne kallade hen-

ne Träldotter, hon frågade morfadren om sitt fäderne och han upp-
lyste henne, att hon war af äkta fäng och hög börd.

Ständar ej Angantyr's
Sal i djupan

Mullhög på Samsö,
Sunnan skären!

Då qwad Hervor:

Jag ilar nu
Fader! att söka
De framlidne
Fränder mina.

Skatt mände de der
Någon ega.
Den skall jag taga,
Om den eljest ej förkommit m. m.

Skölbmön klädde sig som karl, kallad Herwardur, fick befalet
bland en Vikingahop och anlände till Samsö. Rykten om spöken
möta, erinrande att här är den Brittia-ön, hwarom Procopius
hört, att alla dödas "själar" fördes dit i djupt nedsjunkande båtar.
Utän fruktan ilar H. till grafhögarne på ön, der hon ser högspets-
sarne brinna. *) Hon gick mellan de störste eldarne (således woro
många grafwar utom Arngrimfönernas) och hann slutligen till Ber-
serkskämparnes grafwar, då fornfängen införer henne sjungande till
hamnarne, som sofwo under trädens rötter: **)

Uppwakna Angantyr.
Dig väcker Hervor,
enda dottren
af din Swaswa.

Gif mig ur grafwen
Swärdet hårda
Som åt Swasurlami
Dwärgar smidde .

Efter flera böner, slutligen beswärfelser, öppnas högarna, lå-
gor slå upp och en röst höres:

Hervor! Dotter!
Hwi kallar du så?

Med trollstafwen mörka
Hwi rasar du så? m. m.

nekande att Tirsing fanns i grafwen; men när hon ändå fortfor
med beswärfelser, förklarar Angantyr, att om Tirsing kom ur graf-
wen, skulle den spilla hennes hela ätt. Hon fortfor dock med be-
swärfelser, stående med hjälm och brynja, försäkrande sig wara fär-
dig att taga swärdet också ur den mest flammande elden som lekte
kring de framlidnas hamnar. Nu war swärdet i hennes hand och
hon qwad:

Jag skattar det mer,
Konungars like!

Nu om jag Norges
Krona bure;

hwarefter hon slutligen sjöng:

Hwilen då alle!
Bort will jag stynda.
Lugnt hwilen i högen.
Hådan jag ilar.

Det tyckes mig,
som mellan himmel
och jord jag swäfwat
Omhwärd af lågor.

*) Möjligen antändes på dessa högare spetsar fyrar, för de om nätterne seg-
landes tjenst. Gotland intogs först af n. w. stammen, för att dit "infera
elden", hwarefter man alltid såg den ön.

**) Sedan från medelhafwets Afriatiska kust, att plantera träd på grafwar,
är här iakttagen, liksom på Skänka kusten, der Foppar finns i högen.

Här möta wi en werldsåsig, som ej är Ddensreligionens. Ty Dden samlade sina kämpar i en stor sal, der man åt släkt och drack mjöd: således en uppståndelselära, som utgjorde en nyhet i Ddinska reformationen. Men i Hervoras religion hwila hjeltarne obrände i sina grassamrar, (samma tro, som utmärkte de uråldrige Chanithsdyrkarne på Medelhafwets stränder) hwarföre man t. ex. på Samsö under $\frac{1}{2}$ månad byggde de döda kostbara grassamrar, der, "en hwar hedning låg med ära i sitt hus". Att denna hedninga-åsig hunnit in i Södra och Westra Sverige, se wi ännu i de Kelter, som wi ge den fornwettenkapliga benämningen, sedan en så stor förbistring inkommit så wäl i benämningarne (halffors-graswar, Gånggrafwar, Totakummel ic.) som i förklaringarne. Wid Arewalla har wårt sefel sett de döde ligga i sine grasrum, med tecken att de suttit uppresta i sina "stelar". *)

Bolmsökungarnes ått hade således den förödniska religionen, den hyperboreiska. Genom Hervoras giftemål inom den Reidgötiska kungaätten, synes Finweden ha blifwit förenadt med det land, Anskar träffade, n. w. Kalmar län och des transbaltiska lydriken Reidgötaland och Gläsiwall.

18 §. Slands Kungar.

Som Sland och Kalmare län af ålder synas ha haft samma thing och samma lagman, är anledning att antaga, det de af ålder varit blott ett rike. Att Sland är äldst wisar fornlemningarnes mängd derstädes, liksom deras fåtalighet i Kalmar län. Mycket synes bewittna, att befolkningen kommit öfwer hafwet till Sland och sedan utspridt sig på fasta landet och ej twertom. Den äldsta kungaborg, som utwisas bland Slands rika fornlemningar, bär ett namn, som erinrar om granskap till Himilcos koloni eller of Phoeniciers nyhygge wid Dyfka bernstenskusten. Mysingshögen, den gamle Slandsborgen af 180 stora stegs omkrets, brant uppförd till 33 stegs slutningshöjd, saknande alla wårdprydnader och forkebja m. m. som utmärker dylika Skandinaviska högar, erinrar med sitt främmande namn om Muz, Mufse, Muzza, Myzsa, som i Phoen. betyder flott, förmur. Gesenius anför, att man har בְּצֶלְבַב : Baals tempelborg. En saga om salt-handel har fäst sig wid denna hög. Enligt denna, bewarad i Grottasången och Slands folksågn och antydd häroswan, bröt Mysingskungen Frodesreden, genom att från Danakungen röfwa de 2 malande mör, som denne röfwat från Sweakungen. Således se wi redan wid Frodesreden, som antages wid wår tidräknings början, en kung på Sland, med en swenskt kung öfwan och en danskt kung nedan om sig. Dwarnar finnas redan. Och rim i gamla

*) Esaias Propheten känner ett dylikt hedniskt begravningsfätt. 14: 18.

fången; ty de malande mörna heta Fenja och Menja. Hwad mörna sjöngo, gaf qwarnen Grotta. Wredgade sjöngo de salt, salt och så mycket salt blef, att hafwet deraf fick sin saltä och blef kalladt Gylstra salt. Ahlqw. Sl. Beskr. 1: 19.

Möter oss ej här en upplysning om salthandel kanske på Spanien från Sland, då puniska ord ännu utgjorde det förnämna språket, eller ock upprättad af en Mysing, en flottsherre från Sumne?

19 §. Reidgötaland och Gläfsiswall.

Att R. Dlofs i Birca företrädare haft ett lydrike på östra sidan af Östersjön och att R. D. återeröfrade det, är historiskt wist. Hwad har detta lydrike kallats uti de Isländska Sagorna?

Allmänt erkännes numera, att ett Reidgötaland legat på denna kust, ett land, som ishynnerhet i Hervarasagan blifwit framställt på ett sätt, som ej alldeles röjer en roman, utan förråder en romantiserande bearbetare af fornsånger, framkallade af det intresse, märkligare händelser wäckt.

Reidgötaland är annars ett till sitt läge länge omtvistadt land. Berelius ansåg namnet utmärka Småland (dets 3 län), Floræus såg deri Skåne, Torfæus fann det med Sturleson i Jutland, Björner i Swenska Norrland, v. Schwartz i Pommern, Lagerbring (S. R. H. 1: 87. 324) finner det troligast i Bleking, v. Dalin öfter om Östersjön, för Suhm war det Skandinaviska contineten (motsatt dets insulana pars: Eygotaland). Andra läto detta ord utmärka både westra och östra stranden af Östersjön samt Botniska wiken. Genom att härleda Reid af de icke diphtongiserade orden rad, rod eller rid, som i äldre språket betyda ridt, tänkte man wantligen att ett land, dit man kunde rida, war i fråga, en motsatts af länder, dit man måste segla. Snarare härledes ordet af ett lika diphtongiseradt ord reid, raud ic. som i germaniska fornspråk betyder rad, utsträckning, ungefär hwad reid synes betyda i Halländska namn: Bredared, Drengsered, Kinnared, utmärkande en upprödning, en utwidgning af egowälde; sannolikt samma rid, som förekommer i Smålandningens Rid eller Red kyrka, en öfversättning af *annex*. Ridgöta land betyder, enligt denna förklaring, ett land, som ligger nära ett Göta land, men anses wara ett annex till detsamma. Nu låg ett Götaland i Sverige, till hwilket Jutland (Dthers och Wulfstans Gotland) kunde af Isländarne anses war ett annex, hwarföre Jutland här blef kalladt Ridgötaland. (Företalet till prof. Edd.) Men ett Gothers land låg nära Grekland, der Ulfilas predikade. Derifrån hade Gothastammar hunnit ända upp till Östersjön, der de synas bildat ett rike, som wäl först war en reid, ett annex till det stora Götalandet, fordna Geter-landet, ehuru detta annexland sedan kunde bli eröfradt af kungar, som utseglade från Bircas hamn. Om-

kring Weichseln kände Ptolomæus och Tacitus Guttones, Guttones, Gyttones; här finner poet. Eddan Reidgotar (Petersens Geogr. 1. 170). I ett gammalt Isländskt fragm. i S. r. D. T. II. p. 36 säges: En aufrt fra Polen er Reidgotaland ok þa Hunaland. I Herv.-S. säges Reidgötaland och Hunaland utgöra det som nu Byrkaland kallades. Men här mellan Weichseln och Duna war den kust, der man i Taciti tid samlade berusten, kallad Gles. War denna strand ej den historiska Glesiswallen, som gaf namnet åt det af Isländarne beskrisna mythiska Glesiswall?

Att här i öster uppföka Reidgötalands och Glesiswalls gränser, ligger utom vårt ämne. Herwarasagans författare har tydligen sjelf ej haft reda på dessa länders geografi, obekant med både det förz hållande, hwari dessa kustländer stodo till Bircakonungen, bewisadt af Nembert, och sedan till Upsalakungen, intygadt af Thorgny.

Religionen i Ridgötaland och Glesiswall är ej Ddinsk. *) Heidrek konung blotade åt Freja och wördade henne mest af alla sina gudar. Det war en sedwana att taga en galt, den största man kunde få, göda och offra dem åt Frigga till ar-bot wid ingåden af Gøjemånaden. Julafon skulle denna galt ledas till konungen. Då lade hwar man sina händer öfwer hans borst och gjorde löften. Kungen lofwade då, att ingen skulle ha gjort honom så emot, att om denne komme i hans wäld, han ej skulle ega rätt till de 12 Spekingarnes (wisas) **) dom och äfwen kunna fria sig från den, om han kunde ställa på konungen en gåta, som högst densamme ej kände.

Wi erinra oss, huru Tacitus beskref dyrkan af *Mater Deum* och *forma apri* såsom *insigne superstitionis* på den kust, der Heidreks fader Haufrudur war hemma, liksom wi påminna om Julgaltformen än i dag i Wirbarike. Denna Gøje d. ä. Gødjans, Gudinnans fest lär warit den wid hwilken Sigfrids minne sedan firades, så att det nog är owisft, hwad datum han dött. Då sammankom folket af ålder till Berio. De 12 spekingarne, hwilka K. Heidr. höll hos sig och som skulle sitta öfwer alla wändamål, är nog den samma nämnd Sigfrid träffade på Beriothinget, hwilken ej må förblandas med de 10 Håradshöfdingarne, som sedan uppstodo i lagsagan eller anses som blott en sirat i framställning — 2:ne fel, som begåtts af utmärkta författare.

Nu kommer en K. Heidreks störste owän, Gjestur Blinde, en rik man i Götaland, som gjort i Heidreks land många brott. Håraf är klart, att H. ej är K. i Götaland. Ej eller är H. en Ddinsdyrkare, men så är Geistur. Och derföre hjelper nu honom Ddin, som åtager sig Geisturs hamn och inträder för H. Följer så det snillrika gåtesamtalet, hwarigenom denna Saga blir än me-

*) Se 10:de Kap.

**) Se ofw. p. 158 not **).

ra omfistande och underhållande, kånste mer än någon annan hela sagolitteraturen. Vi meddela:

G. Hwad war det för en dryck, jag drack i går? Det war ej win, ej watten, ej öl, ej eller någon saft och likwål for jag otörstig derifrån. Hejdr. K. gifar du min gåta?

K. God är din gåta, sunnen är hon. Du låg i fluggan, när daggen föll i gräset och kylde dina läppar.

Wägorne, nämnde Jungfrur, qwinnor och Tårnor, liknas här än wid Hafwets Jungfrur, som gå många till sammans, djerfwa som deras fader, än wid det stormiga hafwets döttrar, som gå tre tillsamman, då stormen wäder dem, — dessa Hafswägor, som tjutande framgå och kamma sina hwitflummiga lockar och bleka sina kläder, jemt följande seglaren och aktande infet. Då gåtan blef, hwilka flockar, som fara öfwer land med hwit sköld om hösten och swart om sommaren, swarar wål kungen att det war skogstrijpor, som woro hwita om wintren men swarta om sommaren; ansåg dock slika gåtor för enfalbiga och frågar om G. will så undgå Spekinga dom. Då bli gåtorne swårare, fortgående dock att fordra insigt i naturens riken. Spindeln är ett djur som bår högre sina knän än sitt lif, Swärdsblöten är ett under, som sätter fötterna mot solen men hufwudet mot Hel o. s. w. En gåta:

G. Hwad är det på höga fjällens åsar, der aflar qwinna med qwinna, tills de föda en son och honom måste de båda seban flydda. Swaret: En Huannir (Umbellat — egentligen Angelica) med 2:ne swepen och stänglen, som uppstjuter emellan dem. En annan gåta gäller den swarta agaten, som är hårdare än horn, swartare än korpen, hwitare än ägginnan och råtare än en staf; andra röra taffelspelet, andre dimman, som fruktar wind, men ej män, swäljande skog och sjö. En gåta om suggan och grisarne war ännu en folktradition i Kalmar län, som fäste sig wid K. Carl XI, då Crælius samlade folksägner (Tuna län p. 118). En fråga: hwad är det för ett djur, som de Danske sära, blodig rygg bår det, flyddar män, möter spjut, räddar mångens lif och hwälswer sig öfwer händerne? hwarpå kungen swarar: det är en sköld — honom sära ofta de danske & . . . innebär ej — som Danskar nägon gång welat —, att Danskar äro tapprare ansedda än andra, utan att Danskarne woro fiender till K. Hejdr. och hans folk. Sista frågan är: Säg mig då Heidrek konung, om du wisare är än alla andra: hwad talte Dden i Balders öra, innan han fördes på bålet? Derwid kungen wredgad utropar: det wet du allena: fördömda spöke! Drog så hastigt Tirfing och högg efter honom. Men Dden flög upp i en drns hamn. Dock afhögg Tirfing sjerstjedrarne och råkade en hofman som stupade. Ddens röst hördes, som spådde att Hejdr. för detta anfall mot D. såsom ofkydig skulle falla för de fämste trålar.

När för Hejdr. som i Disans sal offrade till Freja, Dden ej war en Gud, utan ett fördömdt spöke, så måtte det wara klart,

att man i Reidgötaland ej hade den Upsaliska Odinsculten; likväl war ej folket utan religion.

Hotet inföll. Vid Grips å — Gripswald, enligt Suhm — fann Angantyr de nio trälar, som i nedra Handafjäll dödat Heidr. och flytt undan med Tirsing.

Angantyr stämde, strax fadren war mördad, folket till thing och togs till kung, men gaf löfte att ej sätta sig på sin faders stol, förrän han hämnats hans död. Han höll, som redan är nämnt, sitt löfte. Men hans broder Zlandur, Hejdrkurs son med Swasa, for nu sunnan att besöka Angantyr och begära landastifte och få sin del: af spjut och lansar — och alla pilar, — af få och boskap — och gnyende qwarnar —, trälinnor och trälar — och deras byar —, den gränsande skogen —, som ni(r)kvidur heter — och lunden som helig — för trogna folket ständar —, stenen den fagra —, som ständar wid staden —, hälften af allt hwad K. Hejdrkurs egde — af folk och länder — och gullringar röda.

Vi bedja om uppmärksamhet på detta arffskiftesförslag. Templet i lunden beskrifs tydligen genom en lund, som helig för trogna folket ständar och en fager sten som ständar wid staden. Fager torde betyda rundformad. Vi påminna om den runda stenen i lunden på Cypern och wid Ardashults brunn, liksom Prefekten i Hobbrodds rife at Haugi. *) Angantyr qwad emot: Broder! för månne brista — i rödaste blod — och falla spjut — möta hwarannan — och mången kämpe — i gräset bita — innan jag Tirsing — i tu delar! — Eljest dig Humblingsättling — Arfwet jag skiftar. Han lofwar då 1200 kämpar, 1200 hästar, 1200 swenner, som stölbär bära, hwar man med en guldfed fring halsen; Hwar man måtte sig mö utvälja, öfwer honom sittande skulle silfwer höljias, öfwer honom gångande gull begjutas; hwar han framgick skulle gulltringar klinga och tredjedelen af trogna folket lemnas. Men nära satt Gifor Gritungalid, K. Hejdrkurs fosterfader. Han tyckte anbudet wara för stort för ett frillebarn. Det ordet swed djupt hos Hl. och han for till sin morfader Hunnakungen. Hans land, som låg i wester, war medelst Ginerkundur stildt från Reid-Götaland. Han will hämnas ordet och samlar en här, enligt folkwisornas wänliga arithmetiska method, uppgjord till 214,500 — lika fritt, som när dessa wisor låta en Zätte wara mils hög. Bort mot Humalandet (Skavernas land) wid den stora skogens gräns låg en jenn dal och i dalen en stor och fager borg. Den ägde Hervor, K. Angantyrs systers och Ormur hennes fosterfader, som woro satte till wärn mot Hunnahären. **)

*) Se ofw. kap. 4, 12 §, c).

**) Monne ej Zomsborg, som räknas sedan tillhöra Hervors ättling Harald Hilbetand och dennes ättling Styrbjörn?

Hervor war stölbud. Då hon stupat, sjöng Ormur, i berättelsen för Angantyr:

Heidrekurs dotter,
Mer glad hon till striden
Gick än till dansen

Mer glad hon till marken
Nedsjönk, än bruden
Neder sin brudsäng.

Lag war, att när en här kom i ett land, skulle den ansallne kungen få anwisa walplatsen. Gifor åtog sig att framsöra till Hunnahären hwad plats, som nu blifwit beständ. Det war wid Dunheden och Digiu och Zassafjällen. Reidgötarne besegra Hunnerne i 2:ne bataljer, i den första biträdda af Götarnes kung, i den andra af Danstka kungen. Hunnerne woro således äfwen farliga för dem begge. Med Tirfing fällde Angantyr Humle och Hlaundur, men då han såg den fallna Brodren, utgöt han den sud, som stutar den gamla Hervorsagan:

Förbannadt det Ode,
Att jag Broder!
Din bane är worden.
Men än månd det spørjas:
Oblid är Kornadomen.

"Lyftom wi här Hverarar Saga."

Mätte denna härliga Saga en gång få sin stald, tiffom Frithjofs. Hon är wida rikare på innehåll!

Lika mycken historisk trowärdighet, som någon annan saga, synes Werdarikes kungasaga förtjena. Slaget med Hunnerne är wist uppdrifwet till det båla, som wittnar om sednare sagoförfattares smak; men en anledning har nog den äldsta "sornsängen" gifwit. Att resa en Hunnahär — hotet af N. Dacke — synes wäl betydta att gå man ur huse med qwinnor och barn, då en kung skulle finna landsförderfligt att segra, helst han derwid förlorade befolkningen, men uttrycket wittnar, att Hunnerne tillhörde folkminnet. Wi torde ej behöfwa så taga Brisei ord, hwilken sem Gesandt bewist Atillas hof och försäkrat, att denne sträckte sitt herrawälde öfwer hela Scythien ja t. o. m. Oceani öar, att wi härpå bygga en eröfning af Atilla, gjord till intet af en Werdakung, men något synes historien weta om den bekrifna striden.

I en vers, som finnes i en codex af Hverarasagan, der de som äro samtida med Angantyr Heidrekurs son uppräknas, nämnes en Engellk kung, om hwilken Annalister upplyst, att han dog år 593. Suhm har granskat versen om den nämnde Reidgötakungens samtida m. fl. ställen och funnit, att denna Chronologi wäl sammanstämmer med Isländska genealogierne och sednare forstningar ha än bättre ådagalaggt desamma. Se ofw. p. 140.

Är det ej denna Hervarasagans slutstrid, Petr. de Duisburg antyder? Se ofw. p. 158.

20 §. Virdafungar.

Lecken wisa sig nu, att de gamle riket Nöre och Varend (detta sednare förenadt med Finwet en och Njudung), samt Reidgötaland och Glestowall, kanste egande Jomsborg under sig, börja sammanmålta till ett stort och mäktigt rike som det synes, för att bättre kunna motstå de nu särdeles påträngande Hunner-Venderne (Eslaverne). Men före Gte seklets slut må ingen drömma om annat än smärre riket. Suhm har funnit omfr. 593, då Angantyr Heidreks son lefde, en Valdar som Swerfung i Skåne med underkungar Hake, Ring och Halvdan Ylfing, en Risten kung i Halland och norra Skåne, en Fridlef eller Olfmar i N. Halland, Hervendil och Sengo, Hamlets far och farbror på Jutland, Rolf Krafe i Leire eller på Seland, Gizur, S. Heidreks fostersader, i Östergötland o. s. w. Man har ej här något namn, som kan utmärka Småland med dess lydrike hinfidan Österfjön. Annu ett stäl, att det war Angantyr's eget rike. Sars ställer *Angantyr Svecicus jemte Scala Scanicus*.

Hervarasagan synes författad wid ledning af sänger, som uppstått i det land, som i f. Olofs i Birca tid war Virdalands lydrike hwilket land, förrän Eslaverne underkufwade de största sträcker af Östersjöfusterne, wäl af konungarne ansågs för hufwudlandet med ett lydrike från Kalmar till Bolmsöns westra strand, således är helt förklarligt, att i denna Saga så ringa upplysning fås om kungarättens arfrife på Wolmen och i dess grannskap.

En kungalängd kunna wi meddela, af lika säkerhet, som Unglingarnes kungalängd i Upsala.

1. Geirröd lefwer som Reidgötakung 335 enligt Suhm. Han slutar förbund med Danfka kungen Hothe, som wid Urbarbrunnen sökte råd i striden mot en Balder, Wodens son. Geirröd mördas sedan af sin Danfka förbundsbroder, hwarefter

2. Agnar, Geirröds son, blef Reidgötalands kung, efterträdd af

3. Jonakur, till hwilken Gudrun, S. Gjukes dotter, föres, upptagen ur hafwet, dit hon kastat sig af förtwiflan öfwer sina bröders öde. Som Jonakurs maka föder hon Hamder, Orle och Erpur, swarthåriga som Niflungarne plägade wara (ättlingar af Himilos Afrikanfka kolonister?) samt dottren Swanbild. Enligt Suhms system är det wid 450, då också historien wisar Atilla i all sin makt. S. Jarmerik, som är en Halländsk kung enligt Suhm och som byggt sitt flott på Kullen i Skåne enligt densamme, slogs med de 3 Reidgötiske prinsarne, men de slöto fred medelt swägerlag. Swanbild blef Jarmeriks drottning; men han

låt hästar ihjältrampa henne, mot hvilken Bide wädt mistankar om otrohet. Hjortward Jarl på Dland war sonson af Jarmeriks syster, sjelf swåger med K. Rolf Krake. Han dödar sin kungelige swåger genom ett förfärligt anfall 540, enligt Suhm.

4. Guttorm, Reidgötakung, "egde också landet Möre wid Bleking", enl. Suhm, 515. Från beröringen med Skåne och Halland ha Reidgötarne nu blifwit bekanta med Småland; men om Guttorm warit en "Mörekarl", som eröfrat Reidgötalandet, eller en Reidgötisk man, som eröfrat Möre, är obekant. Då han omkring 515—520 enligt Suhm, frigade med Östgötiske kungen Kol, biträdd af Daniska kungen, synes troligt, att Möre-riket eröfrades från Östgötakungen, som förut torde laggt det lilla riket under sig. Joh. Magnus har stött på kunganamnet Guttorm, som är en vice kung i Danmark under en Monark öfwer hela Skandinavien. Från denna tid synes dock en Monarki ha upplått, innefattande Östriket på Wästernas kust och Möre eller riket, som bildade Dländska lagsagan.

5. Thore Hundfot såges wald dertföre att han uppfyllde den gamle kungstolen. Suhm antager, att det war Smålandningar och Östgötar, som walde honom. Troligen böra Götar der öster om hafwet förstås. Han regerar ännu 552, enligt Suhm, således just då Hjortwar, Jarmeriks systerföns son, war Jarl på Dland.

6. Harald heter Reidgötalands följande konung.

Derefter uppträder en kungaslågt från Glesiswall (Bernstens-kusten) i

7. Heidrek och efter honom en kungaslågt från Bolmen. Således uppfiger Finwedens gamla kungars ätt på Ridgötiska thronen med

8. Angantyr, som lefde omkring 593.

Finweds kungaslågt hade utdött på manliga linien. En dotter Hervor kläder sig som kämpe (Hervardur), tager ättswärdet Tirfing ur sin faders Angantyr, Bolmsökungens, hög på Samsö, och begifwer sig till Gudmund, konung i Glesiswall. Som de fleste Glesiswalls kungar ha detta namn, som egentligen betyder Drakel (Guds munn), är wäl troligt att Isländningarne blott hört det namnet och gifwit det åt alla kungar, som gifwos af dem åt detta rike, som hos dem war en myth allena. Gudmund hade en son Hafudur, som blef gift med Hervor. Deras söner woro Angantyr och Heidrek. Heidrek uppfostrades hos Gifor, som af Suhm anses ha warit en Östergötländsk kung. Heidrek slog sin broder A. med Tirfing; kom så från Glesiswall till Reidgötalands konung Harald och blef gift med hans dotter Helga. Deras son war Angantyr Glesiswalls kung. Genom ett orakels svar, att det förnämsta barnet i riket skulle offras, blef en strid mellan K. Harald, som wille att det skulle först s om Heidreks son A. och Heidrek, som wille att de skulle först s om Haralds son Haldan. A. blef nu sin swärfaders bane och Konung öfwer hela landet.

Drottning Helga hängde sig af sorg öfver sin faders död i Disarbalen eller Disardalen.

Lillägget till Hervorasagan är en sednare produkt och kan ej erkännas lika trovärdighet inför kritiken, om ej äldre sammanstående vittnesbörd kunna framläggas. Likväl må vi derur anföra:

9. Heidrek Ulfhammur.. Möjligen är det Heidrek, Borgnys fader i Morna land, enligt Oddrunargrättr i Sam. Edda. Morna land öfversattes med *orientalis regio* i Edda Haun. Monne ej det östra Mor-landet — Møre är i fråga? Hans dotter Hildur blef g. m. Harald den gamle kung i Skåne, son af k. Waldar i Skåne, hvarigenom första knuten till detta landskaps förening med de förra synes slagen. S. U. efterträdde af sonen

10. Hiorward, som skall vara omtalad i Achill. Safari Lyssa Krinika, der det säges, att han hade Skåne som län af k. Rolf. Han var gift med k. Helges dotter Skulda. (Enligt Schells Skånes Höfd. Minne. M:st på Lunds Bibl.) Hiorwards dotter Hervor blef g. m. Hogue, en broder till Rörek. Med Hiorward utdog Heidreks manliga ätt.

11. Halsdan Snälle, son af Hildur och k. Harald d. gamle i Skåne. Halsdan Sn. var g. m. Moald, en Morf k. Regnalds på Jedderen dotter. Huru vidsträckt dennes rike war, är owist. Reidgötaland afföll ofta; war troligen ej qwar i Halsdans tid. I Danmark woro Rörek och Helge kungar. Troligen egde brodern Gudröd Skåne och Halsdan blott Wirdaland (Weling, Öland och Småland). Halsdan efterträdde af sin son

12. Ivar Vidtsadhin, Vidtsamne eller Vidtsarne, som synes ärfst Wirdaland efter sin fader, egande, som wäl rimligast är, på Öland hwad hans dotter der säges sedan innehaft. Både Isländska Sagobrottet och Ölands sägn känna Ivars dotter såsom Öländska. Hon kom wid flykten från Skåne, heter det i Sagobrottet, först, till Nyötaland, dit hon förut försändt sina skatter, förande med sig sin son Harald. Sedan flydde hon till Gardarike. Då hon på Öland ansatt sina skatter trygga, synes hon wäl ha haft mer förhållande till Nyötaland, som enhälligt öfversattes med Öland, än till hwilket annat ställe som helst i Norden. Ahlqwist anförer att Ölands folksägn upptagit Drottning Oda. Ol. Hist. 1. 29. I Odas by fanns 1815 ett guldfmycke af 15 lods wigt, hwilket Hallenberg förklarade för en äktenkapsstephan. War Oda Ivarsdotter Harald Schildetands moder, men Borcar, enligt Særo, hans fader, så är Ahlqwists gifning, att Borkholm på Öland bär denna Borcas namn eller rättare twertom, ej otrolig. Ivar ärfde Skåne efter sin farbroder Gudröd, derefter sirar tågande mot Ingjald Illröda, eröfrande Swea och Götaland, således den förste kung öfver hela n. m. Sverige. Desutom torde han gjort eröfringar i öster eller der återwunnit de gamla lydrifen, hwarom wi weta åtskilligt genom Hervorasagan. Han omkom på ett tåg i öster och märkligt

är, att i samma trakt, der Isl. Sagorna utmärka att han sprang af wrede i hafvet, då en fosterfader gentemot bestraffade honom, eller i Karelien (Skyrialabotn), i förra decenniet funnits flera nordiskt bildade ättehögar, hvar med sitt wårdträd (Oskians "greniga kummel") på toppen (lifsom på Angantyr's hög på Samsö); men en större än de öfrige och på den fanns en sten och deri med Birdarunor Iwar. En hästsko synes afbildad jemte runorne. Se Runemo og R. p. 251. På tab. 24 i Mon. Phoen. synes en långt tydligare hästföbild, men hwilken Gesenius på goda grunder förklarar vara en månbild, oaktadt der är plats för en fringla, som saknas på den Karelistka s. l. hästskofiguren. Vi kunna af hwad som anföres i 10:de kap. sluta till nymånstecnets wigt för den folkstam, hwartill Iwar hörde. Den förnämsta historiska ätt i Bärend anses vara qwar i Ulfaxarne. Dessas älfsta sinnebild är en dylik halfmåne, som den å Iwars graf och Phoen. monumet, hwilken, rimligtwis obegripen, utbildades till något, som kallades Ulfax, Udsax. Iwars krigståg till Northumberland anses af goda kritiska författare ha kunnat ega rum, oaktadt Engelska fällor tiga.*) Det blef sedan eröfradt af Lodbrosfsonen Halfdan och från 878 till 952 beherrskades det af en Skandinavisk kungaätt. Men Danmark (Seland?) synes först under

13. Harald Hildetand ha tillkommit. Dansta urkunder känna ej, som wi redan nämnt, Iwar. K. Eriks Historia, skrifen omkring 1288, följer wist i det äldsta sin tids wurm och upprätnar Dansta monarker från Saruchs tid; men låter näst före Harald Hildetand 5 riken finnas, som denne förenar under sin spira: 1) Skåne, förut regeradt af Borear, Harald Hildetands fader och ofier Borears död af Haldan hin Starfe, som slogs på Seland af Besete, då Borears son Hilderean fick fäderneriket Skåne, 2) Seland, förut regeradt af Hundinger, 3) Syen, förut regeradt af Hane, 4) S. Jutland, förut regeradt af Hother, 5) N. Jutland, (Norwicia), förut regeradt af Regner. Annars uppgifwer en runsten, som Worm afritat, att då Hundinge war kunnunge i Sialand, da war Budar kunnung i Skåne, da war Haunurg kunnung i Saune, da war Hafanr kunnung i Jutland, da war Noregh kunnung i Laland (Schells Höfd.m.) Enligt Saro är Rorik jemte Hunding kung på Seland. Allt wisar, att drömmen om en gammal Dansk Monarchi före Harald Hildetand måste öfvergifwas. Honom med sitt stora rike återfinna wi i 8:de seket.

*) Dahlman anser dock denna tyfnad wid en tid, då Engelska Annaler uppgifwa många ringa händelser, betyda, att Iwars Engelska färder äro dittade. Möjligen har Iwar Widif. förblandats af Isländarne med Ingwar eller Iwar, Lodbrosfsonen, i 9:de seket, hvars namn i Engelska historien är wist.

3 Kap.

Fornminnen med tidsräkning.

Fornminnen ur 8:de seklet.

1 §. Harald Hildetand.

Det första fullt säkra minne, som äfwen måste röra Virdalands, är det oförnekliga

Bråwallalaget.

Öch för des känne dem har man en namnförteckning, hvars alliteration ädr lätt att återställa en del af sjelfwa poemet. För mer än 1000 år sedan skrefs eller åtminstone sjöngs en episk sång om ett slag, hwarunder kungen öfver Virdalands stupade, omgifwen af sitt folk, deri följande ingått:

Belgi (Beli) of Beigadr	Dair Digri
Barni of Toli (Tofi)	Dutr Bindverski
Hakon (Hake) Höggvinkinni	Tolkar Ymir
Seidur oc Wisna (Wisna, men ej Ursina) . . .	Toki af Tömi
Bui Bramason.	Grimar (Grimur) of Grenkli
Brattur Tóti (Tfski)	Geir Livigur
Ormr Enski	Hami Hungeir
Ubbi Frifi	Humbli Bjari
Ari eineygi	Sar of Herleifr
Alfr Goti	med Gobbroddi.

Finn Magnusen har wid ledning af Saros affkrift ur Stark-odds sång och Sagobrottet återställt detta fragment, som kan sägas vara den äldsta inhemsta urkund, ehuru författad af en man ur den här, som nu framstod såsom fiende till Virdalands befolkning. De anförda woro Harald Hildetands kämpar på Bråwalla, hwar- till kunna läggas:

Brun of Brand	Swen of Sam
of Blæng — . .	— —
Teit of Tyrswing	Gnepe hin gamle
of Hjalte	of Gard,

hwiika och kallas hans skalder.

Till hans hustrorpar (Garde) räknas i Sagobrottet Borgar och Hjort, utom de 4 här ofwan först nämnde, i S.br. kallade Bele of Barre of Beigad of Tofe.

Åf Sköldmör uppföras utan Wisma och Heide, äfwen Weborg. Bland öfriga kämpar nämnas på Haralds sida:

Karre of Milva
of Geiralf: äfwen
Ålfr of Ålfarin
(K. Gandalfs söner)

Holmstein Hedin Smætre
of Harald Doffson
Eysödul of Dag Eisländer.

Åf dessa nakna namn, som wäl behöft wara skrifna för att kunna ihågkommas, synes sagan om Bråwallaslaget uppvuxit. Som några kämpar, hwilka då hade ett rykte, här införts med sina binamn: den Angelste (ej Engelste), den Jutländste (owisare är läsarten Irländste), den Frisste, den Wendste, den Eisländste, den Jomste, hwilket förnuftigtwis taget måste utmärka, att ej Angelns, Jutlands, Frislands, Wendens ic. folk här woro samlade, i hwilken händelse individens utmärkelse deraf, att de woro från dessa ställen, eller bekanta för seglingar till dessa orter, hwaraf wedernamn wanligen uppstått, ej kunnat komma ifråga. Men folksagan fordrar förstörande. Snart hade folk från Södern gått på skepp, ställdt intill skepp, öfwer Danska sundet. Sådant sker, "på det dikten skall hafwa någon art", säger A. Arvidi i sin portri. För att besegra en nepos, hwilken, som vicekung i det gamla Fingjaldswäldet, begagnade Swearnas sjelfständighetskänsla, för att slita sig lös från öfwerherrskap af kungen i det ursprungliga Iwarswäldet, behöfdes härar ej blott från Östrie och Kenegård, utan från Saxland ic. *) med ett ord alla de länder, hwarifrån en den tidens äfwentyrare, som sökte tillfällen att få hjelterykte, kunde wara eller hwartill en Eyswensst under handelsresor kunnat plåga begifwa sig.

Men hwadan war sjelfwa styrkan i Haralds här? Der 30,000 stupa, kunde wäl äfwen hjälproppar från sjerran länder eller contingenter från aflägsna hydriken ej utgöra allt? Skulle ingen kämpe ex Verundia, ex Blacmannia, ex Ölandia, ex Ostrogothia &c. förtjenat nämnas i Saxos långa register, om ej just härifrån arméens hufwudstyrka kommit o'ch dessa kämpar ej kunde i hemmet hafwa namn af hemorten sjelf. Danste kung Erik känner, enl. Hist. Danice, att 300 sköldmör funnos i Haralds här. Hade de förts öfwer hafwet, skulle det wäl wäckt Starfodds uppmärksamhet, så att han talat om annat än enstaka Sköldmör från utländsk botten. Här gällde wäl att pröfwa modet äfwen i Barendska qwinornas barn, fast ej nu "alla män woro borta".

Att det sloget stått wid d. w. Wirbarikes sannolika gräns d. ä. wid Södermanländska gränsen, torde nu kunna så anses som afgjort. Här är en samtidig urkund, som nämner att Haralds flotta, utlöper från Kalmar (Birca), då Rings utlöper från Stockfund (Stockholm) och att de mötas mellan Vic och Verundia. Detta

*) Danste K. Erik låter Harald wara en kung, som fick stätt af alla kungar denna Ådan medelhafwet. Det är folkwisans stilt.

måste, enl. P. E. Müller m. fl., vara mellan Gotland och öfra Småland. Likaledes nämnes, att Ring nedstiger ur en stor skog Rosmirk, då han möter Harald, der en flygel hinner till Batå, den andra till Bråvik.

Om tiden är swårare att afluta undersökningarne. Suhm låt Harald H. bli kung 276. Wallman antager att Bråwallaslaget stod 680. P. E. Müller och N. M. Petersen, angifwa 730. Torfæus antog 733. Bredsdorff finner 770 rimligast. Wallmans beräkning är ganska grundad, så snart man bemärker Annalerna, der samtida och närboende anteckna om Ragnar Lodbrok och hans söner såsom lefwande ungefär ett sekel sednare, än våra kalkyler, uppgjorda på genealogier, förut kommit att antaga. 780 synes ofr neml. rimligast, då segrarens son eröfrar Dublin 831 och dör omkr. 865.

Hurudan war den politiska ställningen i Skandinavien före, hurudan efter det stora Bråwallaslaget?

Vi ha sett, att före Harald Hildetand woro kungar i en mängd danska riket. Om han skall anses för kung också öfwer Danmark, så få wi likwäl ej glömma, att den stora monarkin strax efter hans död sönderfallit, ty då kommer Historien snart med sitt ljus, och minsta tecken till en slik Universalmonark öfwer Nordens alla riket kan då ej upptäckas. Det ger ej högt begrepp om fastheten eller åldrigheten af hans Monarkiska sammansättning.

Följden af Bråwallaslaget skulle wäl bli Sweakungens öfverwånde åtminstone i n. w. Sverige. Men äfwen detta har då warit af kort waraktighet.

Om Haralds härledning weta wi föga med wisshet. Hans släktkap med den Iwar, som besegrade Ingjald, kan wäl ej betwiflas; men uppgifternas mängd intyga blott deras owisshet. Först låter Særo honom vara son af en Borcar med en stödmö (Gro, *)

*) Gro har tydligen warit besungen i mer än en folkvisa, som Særo träf fat. Enligt en dylik är hon dotter af en Swensk kung Sicrug, och hennes hand sökes af en dansk kung Gram och en Jätte. Fadren utlofwar henne till Jätten, men Gram wäl befria henne ur Jättens wåld, wis att ega hennes hjerta. För detta ändamål beger han sig till Gothia. Strax under resan mötte han Groa, utstyrd i Jättars drägt med hedna wilddjurskläder, ridande till ett bad (en nerthusfest?). Strofer ur folkvisan härom öfversättas i bunden latinsk stil af Særo. Gram, som synes vara en Skänst kung, beger sig i all tyfhet till Phinnia, öfwerriplande der Phinnernas kung Sumble, hvars dotter är Signe. Han har söner både med Gro, som red till Lögningsfesten och Signe från Phinnia. Dese söner sostras hos 2 Jättar. Den ene Jättens dotter heter Hartgrepa, som hos Særo sjunger en wisa af 70 stropher, i hwilka hon uttalar sin kärlek för Hading, Grams och Signes son. Hon är dock i Særos ögon en Hæra, som kan förwandla sig i olika figurer; men en stödmö, som kommer i manlig rustning. I Scalda känner man Hartgrepa som en Saga, en Beleda. Allt synes ge tillkänna att Særo följt en folkvisa, skildrande uppträden, som tilldragit sig i hans närmaste grannstat, der ännu Hartgrepas löjestråg ligger nära Urdarbrunnen i den ort, der stödmöstrider omtalas af hwarje munn och Finweden ligger intill, sjelf gränfande till Gothia.

som följt skildmda Alfild, då hon förblödes af sin älskare Alf, som derwid föll i Blacmannernas d. ä. enl. allas tolkning Blekingarnes händer, från hvilka han flyr till ett Fjnländ. Sedan låter Soro sin H. H. wara född af en Alfs och Ulwildas dotter Gurritta, g. m. Haldan, som war son af en Borcar och Grö. Enl. Herv. Sagan's XX kap. är H. H. son af K. Walbar i Skåne och Alfild, som är Iwar Widfamnes dotter. Hos Joh. Magnus är han son af Swenske Hjetlen Wagnofft, erfaren i Swartkonsten. Wanligen har man följt uppgiften i Hyndluliod, som låter honom wara K. Rörel Slungebanes son med Sda, Iwar Widfamnes dotter, hwilken i ett sednare gifte med Boregen Radbart (Robert) födde Randwer, Sigurd Rings fader — uppgifter, hwaraf några ock möta i det tillagda kapitlet i Herv. Sagan.

Mycket tillstyrker oss att antaga, att han är af Wiroaculten. Dden är ock hans fiende och, hjälpsam i Rings här, förer Asagunden kungamördarens arm i Haralds leber. Haralds son Eisten Beli tager sin Po med sig i striden, liksom Skåningarne wid Hwitatby.

2 §. Sigurd Ring.

Denne Haralds besegrare kan swärligen förwandlas till en fullklart historisk person, oaktadt hans lifstid insfaller under Kejs. Carl den Stores, som hade med många Nordens kungar att göra. Sagan låter honom behålla den Haraldska monarchien ej allenast i sin tid, utan den fortsar äfwen under hans son Ragnar Lodbrok, som först skiftar ut det stora arfwet. Sigurd Ring är således efter Bråwallaslaget äfwen en alla Daniska rikens kung, så wäl som de Swenska rikens. Lättare är att uppgöra dylika romantiska Jättar, medan ännu Europas med annalister försedda nationer ingenting kände om Norden, än sedan de börjat få åtskilliga wärf med regenter i dessa länder. Då Wittekind, Sorarnes Hjöding, flyr för Kejs. Carl den Stores omwändelsenit, träffar han på Jutland wist en Jutsk kung Sigfrid eller Sigurd, sin K. Swåger, *) 777 och efter 779, och någon längre tid förut kan K. Sigurd, som war Ragnar Lodbroks (+ wid 865) far och Björn Jernsidas farfar (+ wid 882), näppeligen ha regerat. Efteråt träffas denne Sigurd nämnd ingenstädes, utom att Kejsaren ännu sände honom Gesandter 797 eller 798. Men hwarken synes Wittekind eller Kejs. Carl ha minsta aning om att denne Sigurd war en monark öfwer alla Skandinaviska folkstammarne. I den råhet, som nu twifwelsutan förefanns, kunde det styrelse-machineri ej finnas, utom hwilket en så widsträckt monarki knappt låter tänka sig. Att Swearne wände sig till Jutland, för att "få tala med sin kung", under tiden från 777 till 797, då Sigurd regerar på Jutland, är

*) Enl. Vothes Chronik war W. gift med Sigurds syster Geva.

alldeles osannolikt. Då historiens dager inbryter fullare i följande seklet, regera flera kungar blott på Jutland och Danska därne. Wi lemna således den Jutländske Sigurd. Sagobrottet låter segraren i Bråwalla wist heta kung öfwer Sverige och Danmark, el. hela Har. Hildetands wälde, men erkänner, att då han begynte åldras, begynte riket förminskas, särdeles det som war längst borta. Denna anmärkning får der likwäl blott gälla Northumberland, ärftot efter H Hildet. som ärft det efter Iwar W., men der nu en Adelbrecht regerar, K. Ellas fader. De anförda anekdoterna stämma mer öfwerens med verkliga förhållanden, så widt det genom analogien kan uppfattas, då wi känna samtida regenter mångenstädes i Norden. K. Sigurd red genom Westergötland (som från Ingjalds tid med Swealand utgjort Sweakungens wälden), för att en höst dömma efter landslagen; då mötte honom hans swågrar Gandalts söner och bådö honom om hjelp mot en k. Gysten i Westmøre (Westfold)*), just under det folk från alla håll i Wiken sökte offeringsfesten i Skiringssal (wid Tönsberg enl. nyare kritiken). Då härmed slutar Sagobrottet. Arne Sigurd, om han skulle bewista alla höstetingen i Sverige och Danmark! Wi tro, att han hade nog bestyr med alla årstingen i Sweawäldet.

Att Isländarnes Sigurd Ring och Saxos Ringo, Haralds motståndare på Bråwalla, hos våra äldsta Nordiska författare heter sååkan Ring, gör att ej ens namnet är säkert. **)

Thuru Sigurds efterträdare i hela den antagna monarkin wäl tillhöra 9:de seklet, må här nämnas, att derwid synes tillgått, som under Swerker-Griffa återne, att den förre kungens son merändels under sin faders efterträdare hunnit att af alla misnöjde samla sig ett nog mäktigt parti, för att efterträda sin faders efterträdare. Således låter Lodbroksagan m. fl. Giffen Beli ha blifwit Sig. Rings efterträdare i Swearike ***). Men Sigurds son Ragnar Lodbiof, som wunnit genom en hjeltebragd dottren af en höfding

***) Denna uppgift är både äldre och tillförlitligare, än Snorre Sturlesons uppgift om ett Grif Gmundsons i Upsala Tal, deruti nämns huru Westfold m. m. tillhört Westergötland i Ragnar Lodbroks tid — ett af stälén, som åberopas för intagande af en äldre Ragnar Lodbrof, då detta möjl. funnat så wara. Fast Snorre låter Harald Hårfager härma Grif Segerfäll och Gorm, så tro wi ju det ej ändå? Således måste hos Snorre först bewisas det hwarpå byggas skall.

***) Sigurd Rings härferd till England eller Irland kan ha grund. Just 795 anföllö Östmännen först Irland. (Ware's Antiquities V. 1. p. 56) Danernas första landstigning i England skedde 787.

***) Herv. S. XX. K. kallar honom derwid Wylstern Ilrædi, nämmande honom som Harald Hildetands son, som tok Swiariki eptir födr sin. Tillnamnet synes antyda att han begagnat elaka medel: kallas och Beli efter sin bölande Ko. Att Gysten med all illrådighet strax funnat efter fadrens död intaga det Swearike, Sig. Ring fört till segren, är alldeles etroligt. Att Swearike, som wann segren, släppte det efter Högned död underlagda Östergötland, är ej eller sannolikt; har en Herrod der herrskat omfr. 800, så är det tydligen säjsem Upsalafungens höfding.

i Östergötland, lär derefter swingat sig upp på thronen i det Öst-Svenska riket, ehuru wi om honom weta föga eller intet, förrän wi finna honom i 4:de decenniet af nästa sekel werksam för att bilda en Skandinavisk-Östmannisk kolonialstat på Irland.

6 Kap.

Sörhminen ur 9:de sekel.

Urkunder med historisk pregel möta oss nu, tecknade t. o. m. af samtida utom våra gränser, som likwäl haft beröring med våra fäder. Strålar af historiens morgonsol börja således här och der bryta in i ett land, deröfver wi sett så många sagominnen wäswa en merendels blodfärgad morgonrodnad.

Wi wilja först bemärka

1 §. Werdalands Stats- och religionsförfattning i början af 9:de sekel.

Enligt de förste missionärernas vittnesbörd war der en olika stats-författning i Danmark och det Swenska riket, som låg näst ofwan Danmark. I Danmark, åtminstone efter Gorms uppträde, war kungen enwäldig. I riket med rikshamnen wid Birka se wi hjertblad till en konstitutionell monarchi med kungamakt och folk-makt och folkmakten tubelad i ett slags Öfwerhus (Principes) och Underhus (populus).

Rembert berättar, att när Aulfar kom som Kejs. Ludwigs sändebud till R. Bern i Birca, så gick han genast till Konungen och lät honom förstå, för hwad saks skull han med sina följeslagare war kommen. Då konungen detta hört, gick han til radh medh sinom Thianarom oc godhom mannom, som han bäst uppå throdhe oc spurde, huru (n. b.!) thom thåktis göra um thet ärendith. The thåktis allom med enne samthycfio oc wilja, att S. Ansgarius oc hans kompan matto ther blifwa oc predika for thom Jesu Christi Evangelium oc the hælgha Thro oc gafwo fritt orloff thertil, at alle the som wilbo matte fri oc frälse taka wider thera prädikan oc kannedom. . . . De ibland thom war foghoten ther i Stadhenom, Konungens hörte Radhgiware, som konungen mykit älskade, Herigar eller Eriker. Fast Kungen behöfde folkets bifall, för att medgifs wa hwad som medgafs, så behöfde ej folket söka kungens bifall, för att sedan fånga Bisk. Simon i hans hus, dräpa hans Nepos Richard, binda de Christna, som woro hos honom och drifwa de främman-

de af Christna bekännelsen ut af riket. Thy allt detta gjordes utan Konungens wilja oc utan hans budh af almoghens sam-
 haldh oc eghnom wilja. Då k. Anorndus anföll Birca, under
 det K. Björn war i främmande land, anmärktes Ståthållarens
 willrådbighet, 1) emedan Kungen war långt borta, 2) emedan man
 ej nu i hast kunde sammantalla a) herrarne (Principes) och b)
 allmogen (populi multitudo), hwaras följer, att regeringen i
 wigtiga ärender måste, då tid war, rådgöra å thing med folket,
 derwid herrar och allmoge framstodo såsom summan af folkraften.
 Då Anskar sedan kom till k. Olof i Birca, anbefalld af k. Oric i
 Danmark, fann han kungen omgifwen af en stor mogha af hans
 folke; han böd kungen till gäst i sitt härberge och plågade honom
 ärliga och wäl och gaf honom gåfwor, hwaras kungen blef glad
 och swarade rörande Anskars begäran att få predika christendomen:
 for nokrom arom waro präste oc klärka här i Rifeno oc the wurdho
 wdrisne aff almoghanom oc folkena här i rifeno oc thet war
 utan konunghens budh oc hans witu. Thy idr iak ingale-
 this gifua mit orloff ther til oc ey dyrswis iak stadfsäta thet
 thu bedhis, för än iak hafwer hast radh medh minom gudhom oc
 iak hafwer hört almoghens wilja therum: far stelfwer medh
 mik aller oc sänt thit wisa budh medh mik uppa nästa Thinget,
 ther iak skal thinkta. De jak wil a thino weghna tala till almoghanom
 thit ärande, for thy här är sua sidher i landena: at all the
 ärande, som almänlighen ära, the sta meer til almoghan,
 än till Konunghen. Kungen kallade nu samman sina Rådgif-
 ware och alla de främste i sitt rike och framsatte ärendet.
 Principes utgöra således en senat äfwen mellan thingen. Nu ka-
 stas lott inför Gudarne för att utröna deras wilja. Lotten föll
 så, att dermed utmärktes, att de gamle gudarne wille, att den nya
 läran skulle predikas. Kungen utfände derpå sin budkaste, som
 deras sed war, och lät tillika utropa ärendet. Der war nu bland
 almogen mycket kny och tråta; den ene wille så, den andre så.
 Så talte den gamle mannen om Dorstraat. Då wille alla med
 ett sinne, att presterne skulle blifwa qwar och predika. Sedhan
 stadhgadhe Konungen med allas thera wilja oc samtykko, at
 ther matte byggias kyrkor o. s. w. Det war nu kungen upplyste
 Anskar, enligt hwad wi förut anfört, att det gifua bifallet gällde
 blott ena delen af hans rike, tills han i den andra delen af
 riket på derwarande thing kunnat ställa honom samma tillåtelse.
 (Nec dum tamen se phenam licentiam ei concedere posse, do-
 nec in alio placito, quod erat in altera parte regni sui fu-
 turum, id ipsum populis ibi positis nunciaret.) Samma ställ-
 ning fann Sigfrid på det, som wi förmoda, andra thinget i rikets
 andra del. Han fann i Warend iholff slecte, af hwilkom alle the
 bäzste gömde laghin of styrkte landzretten. At dessa slægter wal-
 des tolff märckelike man a lanz thinge, hwilka almoghanom skul-
 de til hielp at standa, som Christindomin skulde taka of waldes ut

aff thenna tolf slectom tolf ællis men of wifasto. Och beslöts allt detta å Värends thing, förrän då warande Kungen öfver Varend, som först sednare blef Christen och låt döpa sig, ännu wiste att Sigfrid kommit till hans rike. Att han sjelf infallade honom, hörde till de "lönlit thing", K. Milred och K. Olof sende mellan sin och kunde ej wälla en slik sjelfstyrelse å Värendska landstinget, om detta ej haft stöd i den åldriga sed, som hade sin grund i landets lag och författning.

Wi ha således i Sigfrids historia, strifwen i Werjö 1205, en skilring af Värends äldsta författning, som swärligen kan tillskrifwas legendictionen, enär den är gjord, då barnbarn kunde leswa af dem, som deltagit i det som så omständligt beskrifwes. Dessa 12 tribus och ællismän är ej blott en wanlig domstol med sina tolfmän. Wi ha p. 135 drifit erinra om Rik och hans tolf söner, samt de 12 tribus, som hwar för sin månab egde att underhålla tempel och hof. Detta tolstal, hwars sifte skugga är tolf nämniden, har höga anor. Jonerna hade 12 städer och 12 stammar fring ett gemensamt tempel. Gallogrekerne stodo under 12 höfdingar enl. Strabo. Sanctuniaton uppger, att 12 gudar omgåswo öfverguden, hwarföre 12 prester skulle omge regenten. Grundden uppgifwes astronomisk; "ty så omgifwes Solen af 12 himmelsteden". Bedel Simonsen ser i de 12 ællismännen å Wirdathinget Odens 12 Asar: Winne af ett tempel på Helgö med 12 gudar fring en öfvergudomlighet war ännu qwar hos Allmogon i 17:de seklet. (Se öfw. p. 138). Det är ej osannolikt, att de äldsta märken för dessa 12 tribus warit de 12 Zodiakens teken, liksom att de förnämste Wirdaätterne bibehöllo som slägtmärken hwad som fanns i den sara, hwilken det tillhört deras ått att föra på de 4 årstidsfesterna. Se 12 kapitlet. Ællismän är tydligen detsamma som det anglosariska Ealdorman. Så kallar sig författaren Aethelweard, bewisande sin rätt till detta namn, såsom en afkomling af en kung, öfversättande det på latin med Patricius. Lappenberg, Gesch. v. Engl. 1: LVI; således ökes deraf sannolikheten, att Värends 12 Ællismän woro åttlingar af 12 fornkungar — Riksföner.

Stillsnad mellan denna och Uppswearnes författning kan skönjas. Lagmannen i Tiundaland, lagmanswäldet öfver huswud se wi ej på thinget i Bircas grannskap (at Saugi eller wid högarna, Kalmarne in Civitate, wid den befästade staden). Klart war oc, att 2:ne lagmän, eller oc blott en på hwardera thinget ej kunde träda fram som hela Herremakten (Principes) lika lätt, som der 7 å 8 lagmän sunnos. Wid Birca möter öf beremet en makt, som ej wisar sig wid Upsala högar. Det är

Späkarlens.

Wi märka lätt att hans makt är den största och kungens uppkommer genom samdrägtighet med honom. Späkarlen inhäm-

tade Gudarnes willja dels genom en Idols swar (Idolo responso), dels och wanligast genom lottkastning (sortibus). Om de talande Gudabilderna så wi i 10:de kapitlet tillräckligt npplysa. Här nämna wi blott lottkastningen, som jemt förekommer i de så esterrättelser wi ha från Birca och dess folk.

Då Anskar föreflog k. Dlof att få predika Christna läran, swarade kungen, som wi nyh sett, att han ej dristade, förrän han med lottkastning rådfrågat sina Gudar. Wid belägringen i Cur-land kastade Birkaneerne luter, tha fang ingen thera Gudh som thom wilde hiespa. Då kastades en lott till Christus om han wille dem hjspa. Här blef godt swar. Detta lottens regemente erkände de Danstar (Skäningar?), Anoundus bewekt, att söka återuppsätta honom på Eweathronen. Ty då han — kanske af kärlek till den frånwarande kungens i Birca syster som blef hans gemål — ändrat sin föresats, att låta dem staffa sig betalning för hwad de lofwat göra i Upsala, genom plundring i Birca, så användes lottkastning, som slog ut så som han önskad. Lotten hänwiste Danstarne till en Sklawisk stad. Då en man, som deltagit i Nithards mord, fick samwetsföreträdelse och fruktade att familjolyckor, som öfvergingo honom, härflöto deraf, att någon Gud (aliquis Deus) war honom wred, så gick han "säsom seden der war" till en spåkarl (enligt gamla Katholiska öfws. af *Divinū*, som i sin ordning torde återgiffwit Godi.) Spåkarlen, "sedan han förut gjort det som wid hans cult plågade iakttagas", förflytade, att olyckorne hade sin grund i den nya gudens förtörnelse, helst mannen hade en bok i sitt hus, som ropwats wid öfwerwäldet på Nithard, hwilken bok tillhörde Chrijus.

Att Lodbrokiderne tillhörde en cult, der man hade både talande belåten och lottkastning, tillkännagifwes så wäl af nordiska som utländska författare. Ogmund Dansk, heter det i Lodbroks saga, låg en gång wid Samsö i Munarwäg, då hans matswenner i en sfog funno en forntida mansbild af trä 40 alnar hög samt möstewuren. De undrade, hwem som blotat till den store guden. Då qwad träbelåtet, att Synur Lodbrokar upprest honom sudur hia sallte i Sams eyu sunnena Vendri. Det wisar att sagan bildats af äldre sänger och att det ansågs höra till ordningen att låta slika gudabelåten swara på vers. Samsö war den ö, der kungafönerne från ön i "Bolmur" hade sin ätts grafwar, som woro omgifna af en mängd dyliska, bland hwilka Hervor uppsökte sin faders. Klart är att ätter, som räknade anor från de äldsta Glesfarierne wid Sjersjöns begynnelse, wille nedsättas i Attelhögen. Härifrån uppkom wäl Procopii saga om de batar, som höllo på att sjunka af de dödas själar, då der måste öfwerföras en mängd sådana hwarje natt. Att Lodbrokiderne räknade anor från Troja (minor), är bekant. Deras anor i Norden hunno wäl då upp till Glesfarierne. Att de låtit nybygga en gammal Idol här, synes så-

ledes ej besynnerligt. Och Willhetmus Gemetic. anför att lottkastning bestämdt Björn Jernsida att medfölja en kolonisations-flotta till Irland.

Det är, som wi se, af wigt för kannedom af Stats- och religionsförfatning i Birca, att närmare känna dessa *sortes*. Det sprider ökad t ljus i frågan om runkunstapen i detta land.

Justinus m. fl. anför, att de Kaukasiske stammarna spådde af pilqwistar, som samlades i bundtar, sedan upplöstes och ströddes på jorden, lades i annan ordning, toges derefter åter upp och bundos samman, hwarunder bewårjelser mumlades eller trollfänger sjöngos. Af den ställning qwistarne fingo, då de utkastades, utlestades Gudafwaren af spåkarlen. Herodotus kallar seden gammal bland Skytjer. Fingrarna på Spåkarlen, som skulle kasta qwistarne, woro omwivade 3 slag af lindebast, tydligen för att hindra hans inwerman på qwistarnes fall i wisåa riktningar. De gamle Perser och Meder spådde med Tamariskens qwistar. Chineseer m. fl. göra så ännu. Tacitus fann denna lottkastning briflig hos Germaner och skrifwer: "en liten gren af ett fruktträd skäres i små qwistar, som stlida åt genom wisåa tecken (notis), kastas slumpwis på ett hwitt kläde. Angår saken det offentliga, så spörjes samfundets prest till råds; är det en privat sak, så gör husfadren bön till Gudarne och upptager blickande mot himlen hwar qwist 3 gånger och förklarar derefter hwad han funnit, tolkande det förut inpräskade tecknet (notam ante impressam)." Adam af Br. fann 1000 år derefter samma bruk och att allmogen ännu med 9 pilqwistar sprätter trollskott eller Willarpastott öfwer en sjuk, är redan anfördt (p. 85). Ännu är en wanlig lek att kasta 5 försbårskärnor och blott fritt omslyta den ena. Uppkommer då en qwadrat eller rectangel, t. o. m. rhomb eller rhomboid omkring denne, så anses att det man tänkte på kommer att lyckas. Så lär nog här åtminstone runstafwen fått läggas till de fallne qwistarne, då man sedan tolkade ur den uppkomna bokstafshopen i en mening man trodde sig få eller wille att folket skulle anse som gudarnes wisåa. Nog trodde af sin wisåa i tydlig slumpens lek. Et politiskt taffspeleri alla na hade ej bibehållit sig i årtusenden. Men folket, som så mäktigt motwägg'e kungens makt, lär wäl ej sällan lärt rumor, för att kunna controllera de förnåmas läsning af lotternas kinderumor. Säkertligen hade mannen i Birca, som tog den wid gårdesgården bundna beken, ej funnat låsa Saltaren, än tho han infte Kunde stafwa (Vit. Ansk. c. XV), så wida han ej förut funnat låsa, ehuru andra karakterer än munkstil. Men sannolikt kastades ej alltid qwistar. Wåra slintstenar synas oc' dertill ha anwändts. Då Fors uppkom, betydde det, som wi redan anmärkt, lycka.

a. Hålles i handen af en Seger (Victoria) på ett Alexander d. Stores mynt, aftaget å Tab. 35 i Monum. Phœn. III. I.

b. Ses bakom Kejs. Augusti hufvud på tvenne hans mynt å Tab. 44 i Monom. Phœnic. XXVI. C. & D.

c—f. Ses i Antiquar. Annaler 1 B. 2 h. å Tab. 1. III, XIII, VI, XIV. Dyliska "förslagga kilar", enl. Abrahamsons åsigt och uttryk, träffas ej sällan på runstenar utan alla kristendomsfår. Stenar med kors, like e, åro 23 i Göransson's Bau-til. På 31 andra åro 4 smårre kilar inktjutne mellan de större *); dessa åro öfvergångsformer till de på många sätt utstrade kristna korsen på andra runstenar. Bland 1173 nummer i Göransson's Bau-til räknar Antiquariern Abrahamson 245 förslagga kilar (hedniska Symboler) och 240 allena, som kunna anses för kristna kors, hvaraf tvenne ha på samma sten förslagga kilar. Sådane öfvergångar ses i alla riktningar.

Vi måste, om vi ej åro alldeles oförmögne att gå ifrån en fördom, inse det oförklarliga, att der i Upsala skulle kunnat finnas en sådan benägenhet för Christendomen i 9:de seKlet, att sjelfva oraklet och lotterne understödjade de kristna, men att sedan, oaktadt tiden plågar strida framåt och Christendomen der den sått något insteg, alltid wisat en så stor inre kraft att utwidga sig, der under nära 300 följande år ej tecken till en sådan mognad för Christendomens mottagande wisat sig i det land, der Döds-låran hade sin medelpunkt (Svealand). Det kan ej förklaras annorledes, än att hedniska presterna i Birca, som på nära håll sett de kristna presternas större fördelar, haft inslytande på den för missionärerna alltid lyalliga lottens fall. **) Tydligt war Christendomen för

*) Så uppfomma 8. Märkligt är att wid Lottkastningen i Werjö, om antalet af dem, som skulle undaurobjä Nepotes Sigfridi, 8 af lottien utmärktes. Hade der, då öfrige ur skötet stakade och formlost fallne kilarne bortpläckats 8, qwarlegat som lifnat ett dubbekors?

**) Att lottkastningen ej strax aflades af de kristnade, kunna vi sluta af det blida öga, hvarmed t. o. m. kyrkofäder anse detta hedniska religionsbruk. Origines låter Englarne i himlen kasta loit om de personar, hwardera skola wårda (Homil. 23). Långst torde lottningen såsom en regeringshand-

detta Swenska folk ej så obekant. De bodde tertil Liffland och England allt för nära. Wibeckinnis yttrande i 9:de seklet: "Dani woro af ålder (antiquitus) Christina men iakttaga icke destomin-dre sin hededom," omsättar säkert äfwen Södwenfkarne med Dani-namnet. Men hwadan denna statsförfattning, som wä skönja i Birca? Huru kunde den i ett af "Asiatiska" anor så skrytande land utbildat sig så o-asiatiskt? Ja wi ej härwid tänka på Himil-co's kolonisation? Han kom ej från ett rike med en enwäldig kung, som wille anses för Gud, ej från nejder, der wi nu se en Dalai-Lama; utan han kom från Karthago, der ej brist fanns på både ett Aristokratiskt och Demokratiskt element. Och säkerligen kom han så manstark, att hans kolonisation kunde grundlägga en swarhå-rig Jarlastam, som intog principatet uti Riks- eller Heimdals-riket. I Anlo-Sararnes sägn, att deras fäder kommit från ett Österland, seglande på 354 skepp till det Nordland, hwarifrån de sedan tågade till Britannien, kan det "astronomiska" helt upp-öftras, ty då Hanno förde 30,000 och wi antaga att Himilco led-sagade lika många, blifwer det ändå ej fullt 90 personer på hwar-dera skeppet och flera torde ej funnat inrymmas på den tidens transportförråd. (Lappenberg's Gesch. v. England p. 76.) I Bri-tannien, der Karthaginenserne hade Skantion m. fl. bekanta han-delsställen, kunde de ej undgå att utöfwa stort inflytande. Och hos Kelter och Druider war ju, enligt Lappenberg's uttryck, en Pabstthum, så wäl som ett herrscheande Stand, som kallas Rit-ter. Caesar stillar Galliens folk såsom nedtryckt af adel. Skott-ska högländet och öarne ha sina Clans i historiens första gryning. I Norden är hög börd i hedna tiden en starkare fördom, än den kunde bli i Christina tiden, då t. ex. den Halländska Wallgöfen Birger kunde uppstiga till Nordens primas. Och om Germanien ha wi vittnesbörd af Tacitus, att der war en högre bördssadel, (Principes) som stridde för fäderneslandet, (af denna kunde äfwen ynglingen få befäl) en hofadel (Comites), som stridde för regen-ten; en lägre adel eller frigskaften (nobiles), som stridde för kri-gets skull och sökte anställning, hwar helst för tillfället ett krig hölls; dessa alla woro friborne (ingenii), och hets Sveverne utmärk-tes de genom sjelfwa härflädsen från trälarne (servi); Dessa kun-de dock bli frigifne (libertini), men de sednare kunde blott hos de af kungar styrda stammarne få en röst på thinget. I re-publikantst styrda freisar woro de söga öfwer trälarne, hade knappt del i privat-rättens utöfning, än mindre i statsrättens. Ett Öf-verhus fanns, som utan folkets sammankallande kunde afgöra om mindre ärender. För de större fordrades både de förnåmas och

ling bibehållit sig i Benedig. Den 35:te Dogen Dom Michieli lät lotten bestämma hwilken stad, som först under ett krig borde anfallas, liksom wid Apulia (Hadrian. Barlan. de Ducib. Venet.) (Se häröf-
p. 161.) Kom ej så namnet Clericus af κληρος?

folket's sammankallande (de minoribus rebus principes consultant; de majoribus omnes), dock gällde ej här hwad ett Underhus be-
slöt, utan Öfwerhusets bifall (ita tamen, ut ea quoque, quo-
rum penes plebem arbitrium est, apud principes pertracten-
tur). Wi erinra härwid om Guizots anmärkning ristad mot
Sismondi: La Chevalerie n' a point été an XI:e siecle une in-
novation — — elle a été le développement progressif de faits
anciens, la consequence spontanée des moeurs germaniques &
des relations seodales. Att Chevaleriet är ett Christendomens
barn, torde numera som en af vår förra kritiks fördomar så öf-
wergifwas. Biblen känner ej adelsblod. Allt menniskofläglet så-
ges der skapadt af ett blod. De som predikade Evangelium sökte
bildra nya hjertan och derigenom så småningom nya folk- och land-
feder. Men som det är så sällsynt att hjertan winnas, blefwo
folk- och landsfederne nög i mycket qwar. Då wi klaga öfwer
Despotismens så wäl som Aristokratins och Demokratiens flug-
gor, må wi minnas att de ej eller i Biblen ha sin grund eller i
Christendomen sitt förswar.

2 §. Huswudstaden i Widdariket med sitt afgudatempel.

Wi ha redan nämnt, huru Anskar, då han andra gången ernade
sig till Birca, såg i den syn, hwarigenom han åter uppmun-
trades att begifwa sig på wägen, en stad, ther som stor
Byggningh war oc mangh Hus oc mangh Heman. Och
han tyckte som om han gått omkring allt thåt Huseth. Thärnäst
kom han i ett aldra fågharste Heman, der han såg Abbotten
Abdhalhardis sitta a enom ärlighom stool m. m. Häraf synes följ-
ja, att tanken på Birca och Huswudstaden derjemte ej födde före-
ställningar om halforshyttor i jorden. Danstarna påstodo, att
hwar köpman i Birca kunnat betala mer än hela staden betalte
eller hundra marker (libras) silfwer, då hwar mark galt 15 lod
silfwer (enligt Mesenit ann.) Som Frideburg wäl wiste, at fat-
tigt Folk fang ey mykit i thy landena, der Birca låg, ty testas
menterabe hon sin egendom till de fattige i Dorstrata. Adamus
af Br. skilbring af Birca ha wi anført p. 35. Den wisar, att
denna stad måte ha haft någon likhet med Julin eller Zonne å
motsatta stranden af Stersjön, hwilken af Adamus beskriws såsom
en af werldens största handelsstäder i denna tid. (Se häröfw.
p. 161.) Och Gudatemplet wid Birca måtte wäl kunnat jemfö-
ras med det, som funns i ett lydrike under kungen wid Birca.
Adamus berättar om ett dylikt bland Chori (Gurländarne, som
besegrades af t. o. m. Spanjorer *) och Gre-

*) Wi känna att lärda män bortresonerat Spanien och förklarad Greker
betyda Afskar. Wi ha dock ej kunnat öfwerhgaas. Att nära den tid, A-

ter der sökte orakler. Spåkarlarne gingo klädda såsom Munkar, som uppfyllde alla husen. De beswuro döda, woro teckenlydare m. m. Der war mycket guld och ypperliga hästar.

En anmärkning! Då dylika Munkar i ett wäl byggt hus bleswo Christna och ändå bibehöllo sitt hus, uppstod ej då Munkar och kloster? Ligger i Biblen grund till dylika? Hwad der behöfs mykten ofunnighet, för att kunna småda Christendomen för all medeltidens med Christliga namn utsträde hedendom!

3 §. Tyskarnes vittnesbörd om ett Swenskt rike i 9:de och 10:de seklerne, som swärsligen kan wara Swearike.

a) Nembert, Förf. af *Vita S. Anskarii*.

Wi ha förut meddelat hans framställning af de Tyska missionärernas wärf i och wid Birca i 9:de seklet och hänwisa dertill.

Wi erinra nu blott, att han känner omkring 830, 2:ne kungariken i Sverige med 2:ne samtidiga kungar: Bern i en civitas wid Birca och Anoundus i en civitas högre upp; att han i medlet af seklet känner en k. Oleg i civitas wid Birca, hwilken låter sig döpa och återlägger sina företrädarens lydriken på andra sidan Östersjön under sitt wälde — lydriken, som enligt Thorgny först i följ. tidehvarswet för första gång eröfrades af Swearne.

b) Adam af Bremen.

Adam af Bremen skrifwer i sin R.-Hist. 30 kap. "Hwilka kungar som i Anskars tid worit i Danernas land, står ej i Anskars lefnadsbeskrifning. I *Historia Francorum* läses, att Sigafriid och hans broder Halban regerat. Dessa sticade också till Kejs. Ludwig ett swärd med hela fästet af guld och många andra gåfwor. Men der funnos ock andra kungar öfwer Daner eller Nordmän, som den tiden plågade Frankrike genom sjööfwerier. Förnämst af dessa woro Horich, Ordivig, Gotafriid, Rodulf och Ingwar tyrannerne. Der står i *Gestis Francorum*: Grymmast af alla war Inguar, son af Lodparch, som öfwerallt mördade de Christna genom (äddömda?) straff ("supplicis").

Då Rodulf är GångeRolf och Horich och Gotafriid, enl. Frankiska upplysningar, äro kungar öfwer Jutland och Dansta

damus beskrifwer, en Galizu Ulfur war en Spanjesfarare, erkänna alla. Nog kommo också Spanjorer till Östersjön. Salt war de omkring en alltid säljbar vara. Då de kommit med sin saltlast till Nowgorod, hwad underligt uti, om de rådfrågade ett orakel, som wäl torde ha haft gemensamt utsprung med Orakler i Spaniens forna pheen. kolonier, hwilka Christendomen i hemlandet förstummat? Har Lodbrok och Jernsida seglat genom Norwa sund, så är nämnde återseglat af Spanjorer ej orinlig. "Att fara till Spanien och köpa salt"; är en af våra uraldriaga jullekar.

öar, liksom Sigafrið och Haldan, och då Ingvar är en Ir-
ländsk kung i Lodbroks koloni från Östmannariket, så återstår
blott Ordrvig, såsom obekant. Samolikt Gorms fader, som se-
dan kallas både Hardegon och Hardevig. I 34 kap. nämnes om Rim-
bert, Anstors efterträdare, att han hast underverkssjåfvan och på
seglingen till Sveonia stillat en storm på hafvet med bön
och gifwit en blind sin syn, då han som Biskop fyrmade (confir-
merade) honom. Kungens son war plågad af en dämon och dä-
monen ropade ur den plågade munn, att Rimbert allena bland
de omkringstående missionärbiskoparne rätt gjorde sitt embete och war
dämonen till plåga, då R. utdref den samme.

War detta en af K. Olephs söner, Gurds m. s:3 broder?
Eller sedde detta hemma i Tyskland, enligt Hist. Archiv Epp.?
Det är utan wigt. Men wigtigt är att wi i förra händelsen se i
Birca flera Episcopi, utöfwande embete jemte Rember. Deras är
klart, att de woro på wäg till aflägsnare ställen, der Biskopsbö-
men skulle grundas. Deras följer, att nu åtminstone Christendo-
mens härskoter sändes högre upp i Sverige.

I 4:de kap. nämner A. att k. Arnolf besegrat Nordmanner
och Daner så grundligen, att 100,000 hedningar stupade, hwar-
efter Nordmannasjöröfverierne upphörde och hwarigenom allt det
Christna blod hämnades, som i 70 år utgjutits. Detta stod i
Historia Francorum. "Men jag hörde ur den högst sannfärdige
Danakungen Swens munn, då han uppräknade för mig, som be-
gärt upplysningar, sina förfäder, att efter Nordmanniska nedertla-
get en Helge (Heiligon) regerat, en för rättfärdighet och helighet
af de sina älskad man. Honom efterträdde Oleph, som kommande
ur Sveonia eröfrade Daniska riket med swärdskraft och hade flera
söner, af hwilka Ehnob och Gurd erhöilo riket efter sin faders död."

Wi betwifla ej Swens sannfärdighet; men som Adamus ej
strax, utan ur minnet efteråt, uppstref hwad han hört, tro wi of
ej berättigade att på Adami *post* efterskaffa en ny kung Oleph. Wi
låta den Swenska kungens seger öfwer Danmark, utan all numer
blott löjlig nationalsåfånga, fara; ty sannolikt är det en mindre
noggrann uppfattning af den seger Rimbert i Anstors lefwerne be-
skrifwer att Oleph wunnit öfwer Chori, sedan Danskarne förs
ut sökt intaga riket. Olephs seger infaller omkring 860 och
således före slaget, der Nordmannerne besegrades af k. Arnulf.
Wi återkomma till detta ämne.

I 44 kap. heter det hos Adamus: "Så upprepade för of
den högborne Danakungen, när wi frågat, hwad som sedan till-
trog sig i Norden. Efter Olaph, sade han, Swearnes förste,
som war kung i Danmark jemte sina söner, uppgifwes såsom ef-
terträdare på hans thron Sigerich. Då han warit kung en
liten tid beröfwade honom sitt rike Hardegon Swens son
kommande ur Nordmannariket, som nu kallas Norge. Det är
owigt, om dessa mäktige kungar, rättare tyranner, öfwer Danerne

regerat samtidigt eller den ene efter den andre den korta tiden. För oss är nog ätt weta, att de alla warit hedningar, ehuru under alla dessa politiska hwälfningsar (tanta regnorum mutatione) och barbarernas utfall, Christendomen, som planterades af Anskar, till någon liten del blifwit qwar och ej helt förstörts i Danmark".

För sammanhangets skull så wi och meddela hwad han om 10:de seklet anför. Kap. 46. Sedan Erkebiskop Unni wunnit för Christendomen Harald, son af den fiendtlige K. Gorm, som war Hardewicks son, och predikat på de Danska öarne, så, följande Anskars fotspår, beseglade han Baltiska hafwet, kommande med mycken plats till Birca. Dit hade efter Anskars död i 70 år ingen lärare, enligt hwad wi läsit, begifwit sig, mer än Nembert. Så war förföljelsen ett hinder för oss. Birca är Götarnes stad belägen i midten af Sverige — — — 49. Wi ha hört af ofta nämnde Danernas kung Svein, att då regerade en King hos Swearne med sönerne Erich och Emund, och att King sjelf företrädts af Amind, Björn och Olaph, om hwilka wi läsa i Anskars leswerne och andra, hwilkas namn wi nu ej ihågkomma. Och det är troligt, att Guds kämpe Unni besökt desse kungar, fast de ej hade christen tro och med deras tillåtelse predikat Guds ord i Sveonia. Likasom det är onyttigt att forska i de icke troendes historia, så är det ogudligt att förbigå dem, som först troit, och dem, genom hwilka desse fördes till tron. Säkert är emellertid att Swones och Gothi, som blifwit förde till Christendomen af Anskar men sedan återfallit, återkallats dertill af Unni".

Alla namnen utom Rinas äro tagne i Anskars Vita. De öfrige mindes ej Adamus. Men att Unni wid sin korta missionsresa predikat hos mer än en af Swonernas samtida "kungar", försäkras bestämt. — Der woro nu församlingar i Jutland, Fyen, Seland, Scone och Sveonia och i Sveonia war nu mer än en kung, oaktadt det är wist, att Götarike, ej egde någon egen Konung i 10:de seklet.

Det synes således ej kunna motsägas, att omkring 936 ett särskildt kungarike med hufwudstad wid Birca funnits lifawist, som wi känna, att ett särskildt dylikt då fanns med hufwudstad ofwan Sigtuna wid Upsala. Deras ökas sannolikheten nästan ända till bewisad sanning, att det förhöll sig liksom således omkring 836, neml. wid sammanhållande af uppgiften af en trovärdig samtida, att en kung från ett ofwan liggande rike då ernade, för att belöna sina hjälptroppar för utlofwadt biträde wid ett contrarevolutionsförsök i sitt eget land, låta plundra Köpmännen wid det nedansör liggande kungarikets riks hamn, under det detta rikets kung war långt borta *). Wi undra huru många "afgorda" frågor i folkslagens äldsta historia ha haft mera bewis för sig.

*) Numquam satis dicitur, quod numquam satis discitur. Proverb.

e) *Historia Archiepiscoporum Bremensium*, utg. af Vindénbrog.

Det heter om Anskar: "Derester döpte han en kung i Svecia med sitt folk". — Det är denna återkommande uppgift — återkommande, der hon knappt kunde möta, om ej efter Anskars uppgift eller anteckning, — som vår tids kritik velat nedfatta till primsigning eller allsintet, d. ä. till att säga: Anskar! du war en skrytare och ljugare, utan att wi dertill ega inre eller yttre anledningar. Om Reimbert: "Till församlingar, som woro bland sjelfwe hedningarne långt bort inrättade, och det som war swårast, som måste besefkas genom farliga sjöresor, begaf han sig ostare, lidande lifsom Apostlen ofta skeppsbrott, ofta genomgående äfwen andra faror." Denna uppgift sammanstämmer med altartaflan i Hagby kyrka nära Kalmar och folksågnen om Biskopen, som uppkastades under en storm wid Boswers hamn, sedan en Christen kung fanns i orten, som kunde möta Biskopen, der ändtligen skeppet kastades mot stranden. Se p. 29. Tecken till att en Christen kung och christen kyrka funnits i Swea rike före k. Dlof Skötkonung eller, om man will, Eric Segerfäll, finnas ju ej och dessa olika förhållanden förklara ju bäst Swearnes långt sednare öfgång till Christendom, förklara ju ensamt Dlof Skötkonungs residerande i Götta rike, sedan han der allena synes driflat att låta döpa sig. Fördomen måste wara särdeles enwis, för att ej se, huru allt i 11:te sekel fordrar, för att begripas, uppmärksamhet på dessa bewisliga förhållanden i 9:de och 10:de seklerna.

I Hist. Archi Epp. förekommer widare, huru efter Reimberts tid Saren blef härjad af Daner och Norrmanner, Gölu brändt, palatium Aquisgranum, som Kejs. Carl så ståtligt uppbyggt, gjordt af nämnde folk till stall åt deras hästar, och huru Princeps Ordwich alldeles nedbröt det, då det i 80 år förblef en ruin, ända till Kejs. Otto. Denne Wrowich, hvars lefnad således infaller wid 860, är tydligen Adami Ordivig, på annat ställe Sardenwich, i st. för Sardenegon, Gorms fader, som kom från Norge och intog det Östrike hwarifrån Gorm kom, då han blef Dansk monark, hwarefter till en hans ättling Bleking genom fördrag asträddes. Widare säges om Reimbert det förut anförda: "Då han ofta for till Sveonia, lade han en storm på hafwet och gjorde en blind seende, när han på wanligt sätt som Biskop slymde (confimerade). Äfwen säges han hafwa från en dämon priat en konungens son. Man säger att det war k. Ludwigs son Carl." Adamus tycks uppge händelsen såsom timad i Norden. Om Anno må och nu upprepas: "Sedan kom han in Sveoniam och fann der dem, Sal. Anskar dödt, återfallne till hedendomen, men de blefwo nu af den helige Patern Vinno åter omvända till tron på Christus. Slutligen, heter det, kom han ej utan stor möda till Birka, en Götarnes stad (oppidum) belägen midt i Sveonia *),

*) Således låg wäl en af *Civitates Swionum* derofwan?

dit efter den Hel. Anskars död ingen af lärarne i 70 år drifvat begifwa sig, utan ensamt, enl. hwad wi låsa (här oswan), Sal. Rembert, emedan förförljelsen af hedningarne höll många tillbaka. Då denne Gud's Evangelist (U.) fullgjort sin visitationsresas kall och ändtligen ernade återwända, blef han i Birka anfallen af sjukdom och aflade den trötta kroppshyddan . . . De öfrige lemmanne begrofwos på samma ställe eller i staden Birka, då hans assistenter återförde hufwudet till Bremen. Han dog i Scythia, som det skrifs, i medlet af September. Och när U. besökte som Missionärbiskop Scytherna, predikade Adaldag (som blef hans efterträdare) bland Sklawiska stammar."

Då Scyther här skiljas från Sklawer och förläggas i Sveonia, antyder det ej en stam, som utsträckt sig äfwen öster om Östersjön der Scytherne alltid förläggas? Innebär ej denna dubbla benämning (Sveones & Scythæ) att Erkebiskops-kansliet till slut inhemtat, att Birka war hufwudstad för ett folk, boende på begge kusterne af Östersjön, wester och öster om Dland, i sig skildt från Sveonernas rike högre upp, der det ännu är en lös gissning alena, att någon Christen församling wid denna tid sunnits att förut förfalla och nu upprätta.

d) *Cronica Sclavonica incerti auctoris*

utg. af Lindenbrog har uppgifterne, att Anskar personligen seglat till *Biream* *) (sic), som war en hufwudstad i Svedia (principalis Svedie civitas) och att Unni dog i Birca, oppidum *Gothorum*, 70 år efter Anskar, år 936.

4 §. Äldre Skandinaviska författares wittnesbörd.

Wi erinra först om vår Swenska Sares, Erkebiskop Johannes Magni skilring af Sverige i 9:de seklet, hwilken är wida mera enlig med Europeiska historien än de Isländska sagor befinnas wara, som wunno Kanoniskt ansende, då Joh. Magnus blef en Apocryph äfwen i det hånseendet, att ingen wågade cite-

*) Är detta uttryck det rätta, och Birca ett lätt uppkommet skriffel (wi ha ej originalskrifter, der Birca står, qwar), så kan möjligen hela Birca ha uppkommit genom misstag wid läsning af Anskars anteckningar. Enligt samma "lärdomsjagt", som bref Saro att använda fläjska namn, kan ju Anskar för *Portus regni* någon gång skrifwit Bireð, hwaraf Rembert föranleddes skrifwa ad portum regni qui *Bireð* dicitur, men hwaraf hans afskrifware sedan fingo Birca. I landet hörde Anskar wäl blott sägas *Rikshammen* liksom man nu säger *staden* i trakten af en stor stad och som han ej synes fått ingång i *Civitas* eller den befästade *rikstaden*, så utmärkte han blott *rikshammen* dit han kom. Detta är dock blott en möjlighet, som kan minska deras befhimmer, som ej begripa huru ett för oss okänt Birca kan ha sunnits till för de tyska misjonärerne.

ra honom. Han blandar olika furstar om hvarandra, då han af dem nödgas uppgöra en Skandinavisk monarkis kungalängd, han delar dem i tu, för att få nog personer för sin chronologi från Magog *) — en då-tidens allmänna wurm —, men för 9:de seklet måste han ha haft källor **), som wi nu sakna, efter han saknat dem wi ega och har kunskap om sådant, som wi först ur dem lårt känna.

Han känner Heraud, den Sigtöfste underkungen i k. Harald Hildetands tid — och det är hans dotter Thora, Regner Lodbrok eröfrar ur besternes wård, då k. Heraud namnfäste honom, stående i sin sal och stådande kampen, derwid han frågar, "hwad det war för en med de ludna bractorna." Westerne, som äro stora ormar hos Saxo, äro Björnar, enl. J. M. Denne wet att Regner Lodbrok egde sydligare land, t. ex. Skåne hwilket han annars ej råknar till Sverige, förrän k. Erik Segerfåll lade det under Sveriges krona. Han känner ock, att Ragnars son Björn efterträdde sin fader i regementet. Denne Björn fördubblas, för att få en Björn, som begår Christna missionärer af Kejs. Carl den Store och en begår känna dem af Kejs. Ludvig. Det första är tydligen ett misstag. Men J. M. äkar dock härmed mycket skälen att antaga Anstas Bern för Ragnar Lodbroks son. Det bör åtminstone betyda lika mycket som om det stått i en Isländsk Saga af sednare tider. Men en annan kungaslägt fanns i landet, den Herrodiska. Henne omfattar folket med förtroende och Björn måste draga sig bort till sin fader Ragnar Lodbrok, som då redan regerar i söder, "för att tjena sin fader i krig." Och ändock hans tillkomst war hans fader tacknämlig, gick honom till hjertat att så stett war. Satte honom så till en Sverste utöfwer de Sjörofware, befallandes honom att falla in på Britannien och Orknön och sig samma landskap underkufwa. — Detta sammanfaller på ett högst märkwärdigt sätt med den i nyare tider hos Annalisterne anträffade chronologien. Lodbrok lefwer ännu 868 hos J. M. och Björn hans son dör 883. "Äre ock en part, som föregiwa att denne k. Björn hafwer regerat i Björkö stad och den delen af Sverige deromkring, på den tiden, då Anstarius aldrasförst kom till den landsändan; men årsräkningen säger emot". Det ansågs derföre ha stett under en Björn IV:s tid. Att J. Magni Björn IV & V äro en, kan ej betwislas med någon tillräcklig grund. Det orätta årtalet för Anstas första ankomst (816 i stället för 829) är, som han sjelf bekänner, det som föranlåter honom, att fördela sin Björn i tvenne, liksom att hysa den föreställningen, att en Björn war

*) Wi ha redan nämnt, att det ej war ur Biblen allena, man hemtat sin Magog. Hebniska källor uppgäfw också Jattarne Gog och Magog såsom stamfäder för Norbsolken i Asien.

***) Han ansör sjelf "nya och fordna fäderneslandets Chroniker, gamla runstenar, intet tillbakafättandes urminnes swenska wiser och register, utom Lupold af Rubenborg och Alb. Grantzius.

kung i Sverige ännu 868. Efter Björn blifwer således Ingel kung, också kallad Ingewall. Enligt folksägningen bor han nära der Nornorna utdela sina häfwor. Då k. Ingewalls dotter föddes, kom en Hulda till gården, som gaf henne Sdets bästa gåfwor. Se derom i Afjelli Sagohäfder. Af denne Ingel eller Ingewall låter J. M. en son Olof uppträda 891. Från Bircafungarne öfvergår J. M. sedan till Upsalakungarne. J. M. wet och, att Björns broder, Regner Lodbroks son Iwar (Inar, Inwar), är Herre öfwer Frankrike, Britannien och Irland. Björn har undanträngt Herots son Ingewall från sin faders thron, men blifwer sjelf undanträngd af k. Olof. Denne Olof som kommet till Evangelii Kunskap, har wunnit riket från Björn och Iwar, blir derföre anfallen af Regner Lodbr. som ännu lefwer, kommande från öster (Ridgötaland tillhör honom enligt Isl. Sagorne). Olof slog tillbaka Regner; men tog wid fredsslutet en hans dotter till äkta. Hwitserk fick nu den del af Olofs förta wälde som gränsade till Ryssland. Derefter förde Olof ett lyckligt regemente till sin död (891—900). Som han förblandar denne Olof med Ingjald Trådas son, kan Ingewall Olofs fader wäl vara denne Upsalakungen, liksom J. M. förleddes att nu införa ur den swenska kungalängden Olof Tråtiljas son Inge, efterträdd af Erikarne till Olof Skötkonung, hwarefter hans kungalängd blifwer säkrare, helst han också numer ej har mer än en throns innehafware att ordna. Utifrån och med 9:de seklet hans kungalängd eger lika wärde, om ej ett större, än de utländska sagornas, torde af det anförda wara klart. Det måste till och med wäcka förundran, att när Isländska genealogisterna samlat så swära gordiska knutar genom att leda stamträd, uppgjorde sedan Lodbrofidernes rykte från Britannien hunnit Island, upp till dessa lysande namn (neml. så högt upp i anorne, att ingen lefwande kunde beslä dem), hwarigenom de förvirrade war historia och förledde våra häfdasöfkare till att hwar efter sin art skapa ett mellanting mellan sagans och historiens uppgifter, ett $2 \times 2 = 4\frac{1}{2}$, jemte det ett nedtyngande arbete wällats, så uppger den så föraktade, den wid alla kungalängders uppgörande i sekler förbifedde J. Magnus, att Ragnar Lodbrok får en efterträdare 868 och hans son Björn en dylig 883. Nu weta wi, att samtida annalister uppgifwa, att Lodbrok stupar mellan 862 och 865 *) och fornsångerne i Norden vittna, att han föll för en k. Ella — ett kunganamn, som ej anträffas i det land, der han stupar, från 589 till 862, men att just sistnämnde är en djerf kung med detta namn uppsvingade sig på Deiras (det halfwa Northumberland)

*) Hos Hamsfort (Ser. r, D. 1: 35) citeras en författare Fogius, som habet annum 865, ehuru H. sjelf utfätter 854 såsom det är, då Regnerus, ab Halla Hybernorum regulo captus, gravi supplicio afficitur, necatus in carcere. Lappenberg anser wigtigt att kunna upptäcka, hwarifrån Fogius har sin tämligen riktiga uppgift. Gesh. v. Engl. p. 300.

thron; att sönerne började hämndkriget mot k. Ella 867, samt hade blifwit herrar öfver hela Northumberland 876 och förlorade sitt banér Keafan (korpen) först 878, hvarjemte dessa annalisters ransokare försäkra, att Björn ej nämnes efter 880. (Han saknas, då Ragnars söner plundra wid Rhen och Maas 883, enligt Frankiska annalister).

Säkert skall ändå ingen kritik bewärdiga den gode Johannes Magnus med en — granskande förkastelse. Tiden upptages der till alltför mycket genom bestämmandet af de Isländska genealogiernas årtal eller uppgörandet af huru många folkrika familjer med alldeles samma namn och karakterer så lefwa i medlet af både 8:de och 9:de seklerna.

Wi få längre fram se, att J. Magnus egt någon grund för sina uppgifter om ett Norskt krig, derwid qvinnor deltaga m. m. omkr. (enl. den consequent rättade chronologien) 860, ehuru hans oförnekliga sjelfrådighet, hans fördom, att redan antaga blott en kung i Sverige (ett fel som ännu är nästan allmänt) och mera sådant åstadkommit, att allt framstår i en oreda, hwilken dock torde wid ljus från andra håll i något kunna redas. Wi rösta emellertid för det förslaget, att man begynner från 9:de seklets början räkna hans historia bland de skrifter, som förtjena att med lika kritisk warsamhet begagnas som de Isländska Sagorna.

Andra Skandinaviske författare af äldre datum yrka samma lefnadstid för Ragnar Lodbr. och hans söner, som Joh. Magnus.

Saxo, som stref i början af 13:de seklet, låter der Regner, som gifter sig med Thora, k. Herots dotter, sedan det waktande widundret besegrats och namnet Lodbrok wunnits, ligga i wargan ännu i Kejs. Ludwigs tid. Ericus Olai antager också, att den Regner, som omkom uti Island i k. Ellas ormgrop, lefwer i nämnde Kejsares tid. Olaus Petri anser den Björn, som emottager Anstär, vara sonen af Regner, som gifte sig med Thora, Herodhs dotter, således broder till Iwar (Benlös). Laur. Petri upprepade ock, att det war uuder Björn, Regners son och Herots dotters son, Anstär inkom till riket. Således se wi, att förrän den Isländska genealogien, upprättad till Harald Hårfagers ära, blef bekant, war hela Skandinaviska historiographien ense med hwad de utländske annalerne nu gjort nödwändigt att antaga, eller att Lodbrok och Jernsida hörde till 9:de seklet. Men för den genealogien öfswergafs allt! Mätte Theologerne alltid tro så fast på Biblen, som våra lärde nu ett sekel trott på Isländingarne! Wi erinra, att enligt den chronologi, som står i sammanhang med den Europeiska historiens, Harald Hildetand hwarken behöfwer bli 120 eller 100 år på Brävalla liksom Ragnar Lodbrok hwarken 80 eller 90 år, då han "täflar med sina söner om ryktbarhet." Ej eller förfasta wi vår inhemska kungalängd från 1333 (som i öfwerensstämmelse med allmänna öfwertygelsen i Swiaritike i Dlof Skötkonungs tid, leder denne kung från Gudarne, således från Ingjalds

ätt), blott derför att inom en Isländsk sagoköla den ene öfverböd den andra wid uppgrändande af stamtaflor åt Sagohjeltarne Lodbrocks och Ternsidas antagna eller verkliga ättlingar.

Men enligt tillägget till Hervarasagan war Randver, Iwars dottersson, som enl. Isländska urkunderna war Sigurd Rings fader och Ragnar Lodbrocks farfader, sjelf en son af en Baldar, hwilken i nämnde urkund förklarad wara gift med Alfilda, Iwar Widtsfamnes dotter. Som både namnet Nuda och Alfilda kunna wara egenleksuttryck, behöfwa wi ej derföre antaga såsom olika uppgifter att Randvers moder får olika namn; men namnet Baldar synes fastknyta Randvers ätt på fädernet wid Riks-ätten, ehuru grenen warit yngre än Harald den gamles, som utdött med Iwar Widtsfamne. Detta synes wida sannolikare, än att med andra Isländska Sagoförfattare härleda Sigurd Rings ätt från en Radbart Kung i Holmgården. Saxo har tydligen funnit uppgifter, som länkat Sigurd Rings ättledning wid Södra Sverige. Dock kan wara möjligt att Randvers fader Baldar haft "wedernamnet" Radbart *) och att han warit kung i det rike, som oc hinfidan Östersjön hade utsträckt sitt wälde, hwaraf sednare Isländare, som öfter om Östersjön blott kände Holmgården, snart kunna komma till det nyss anförda uttrycket.

Uf allt det anförda må åtminstone det wara qwar som behållen inkomst för historien, att Lodbrocksätten war sydkandinavisk (utan att kunna lätt återbördas till Jutland eller Danska öarne). Björn Ternsida får nya anor genom sin moder. Uslög härstammade, som wi nämnt, af Sigurd Fosnißbane, som i Niebelungenlied kallas Sigorit der Helt von Niderlant, som således wäl räknade de anor från Troja (minor), som tilläggas Lodbrofiderna.

§ 5. Ragnar Lodbrok.

a) Lodbrofidernas börd.

Wi ha redan anført, huru Normandska Skalder för 7 à 800 år sedan uttalade Normandska utflytningens förneming, att Lotroc war en *Danois Roy*, nedstammade från Trojanern Danaus och ha sökt göra war öfvertygelse antaglig, att Troja minor, ett Åsborg wid Rhen, och ej Troja antiqua i mindre Asien, härwid är att påtänka. Att Lodbrocks yngre barn härstammade från en af de Francker, hwilka flydde, då Atilla förstörde det Germaniska Troja, är ganska sannolikt, äfwen om Lodbrok ej är den Blekingiske Kung, som 860 hade till maka en Frankisk jungfru. (Se häröfw. p. 91.) Uslög war dotter d. ä. ättling af Sigurd Fosnißbane. Men på fädernet nedstammade Lodbrofiderna från

*) Rand- eller Rad-bart (se häröfw. p. 99, not.) erinrar om ett sednare fungligt wedernamn Tiugostågg. Sedan kan Robert hos Nordmanberne deraf bildats till förnamn.

Rik, kännande således, att deras anor gingo upp till en utländsk furste, som inkommit till vår Nord. Flera af leberne ihågkommas.

Rik var åttfadren och, efter Denslårans utbredning i S. Skandinavien, var han förklarad såsom återkommen, återfödd i Denssönen Heimdal. Minnet utmärkte Halland *), såsom Rik-Heimdals rike — detta kustland, der eller der nära wi ansatt att Himilcos koloni nedsatt sig, säkrast på nu försvunna ud-dar eller öar mellan Halland och Hlefö (Glessaria antiquissima) snart Samsö, ön, der Bolmsöns (eller, låt vara Bornholms) sagokungar hade sina ättehögar. Heimdal bodde på Himinborg i Himle härad. (Är Himle en erinring af koloniansföraren Himilco?) En sammanbindning mellan Rik-Heimdals och Sceaf-mythen strykt fram; ty Heimdal kallas Hallinskide och Sjöborg upplyser, att skeed betyder långskepp. Himinborg låg wid Bisfröst. För-än detta blef från historiskt minne en Kosmogonisk myth, affögs wäl med Bisfröst-namnet den isbrygga, som frost kunde lägga mellan Jutland samt Halland och Westergötland eller Tot-Tättalandet och Got-Gudalandet? **) Att culten i Rik-Heimdalsriket war Thaniths med sitt 9:tal, med sina 3 eller wäl 3 gånger 3 d. ä. 9 mör, synes deraf att Asamythen förklarar Heimdal såsom son af 9 mör. Han stöter i Gjallarhorn såsom wäktare på kusten för folket, som bodde in i landet — i Finweden o. s. w. Kanste war det ock ett bruk att med tutande i ett horn sammanfalla till afgudatemplen. Wi få framdeles se, att det bruket bibehölls wid en kyrka, som uppgifwes såsom den äldsta i sin ort i Finweden, således wäl ett till kyrka förwandladt afgudatempel. Att Riks minne längst träffats i förwar inom Halland, synes följa deraf, att en Bancokamrer Ekegren, enligt dennes berättelse för Doct. S. P. Berell, i våra dagar wid en bouppteckning, hwilken han höll nära Himelsborg, hört en wisa om Rik, liknande den, Berellius i sin tid hörde i Småland om Erik. (Den lär ock wara ännu ihågkommen i Westergötland.) Ett nära samband mellan Holland och Halland ***) är allmänt angifwet, och de gamle åsigterne, åfwen mötande hos Holländska författare, göra Halland till moderland och Holland till koloni. Märkligt är emellertid att i begge dessa länder träffa Halmstad, Warberg, Falkenberg, ett Afkommedil

*) Lagerbring S. N. 5: 1: 73, Monum. Scanens. 1: 45. Sjöb. Blef. Hist. 1: 12. Berell: Hallands Hist. passim.

**) Ännu då Dlof Fryggwafsons Saga strefs, fann man påsande, att låta en och samma kung ha regerat öfwer Jutland ock alla esjar Skanci of Halland (Sigurdar Drm i unga.)

***) Alani, som nämnas jemte Getæ och Daci hos Adamus, efter Martians, äro sannolikt inbyggarne i Halland, Jernandes' Hallin och Dudos Alania. Hos Dudo de St. Qvintano de Morib. & act. Ducum Norrman-næ lib. I. heter det: est namque ibi (in Scanza) tractus qvam plurimus Alaniæ situsque nimium copiosus Dacia atque meatus multum profusus Getiæ. Se vidare i Berells förtjenstfulla Hallands Beskrifning.

och Schillinge i Holland, ett Askome och Stallinge i Halland (det sednare i Himle Härad) o. s. w. I gamla Holländska diplomer har Berell funnit ställenamn, som äfwen möta i Hallands gamla Tordeböcker.

Den ättling af Rit — Heimdal "Konung i Halland," man i Sagotiden kände och uppfatte som hans son, war Dann (monne ej Danp; Tanith: דַּנִּית, således en Tanaisprest?), "Konung i Skåne", hvars dotter Drotta blef g. m. K. Domar i Upsala, öfwer hwilken kung en sten blifwit rest, som Thiodolf af Hyine, Ynglingaättens skalp, sökte och fann wid Fyrisån. Der hade således wäl funnits öfwer honom en Langfedga hallr, hwarpå Thiodolfs fång byggde wår äldsta Sweahistoria. Yringsköld trodde sig finna Domarstenen wid Swartbäckstullen — en bautasten med en lejonbild. Men Danp hade en son eller ättling Dan (Mi killati) eller en Danmarks namngifware, en sådan som man i dessa tider borde antaga, såsom stamfader för hwarje folk. Man fann dock skal att låta denne härstamma från äldre dynastier, hwilkas namn och minnen hänwisa till Himlicos koloni. Dan-ge-nealogien war, (enl. förut ådagalagd chronologi):

450. Frode, kallas Dans son	600. Waldar K. i Skåne.
(ättling).	630. Harald gamle, k. i Skåne,
480. Fridleifer.	g. m. Hildur. Se p. 140.
510. Frode fräkne.	660. Halfdan Snälle K. i Sk.
540. Halfdan.	690. Iwar Widtsamme.
570. Hroar.	Se vidare p. 140.

Öch allmänt antages, att Lodbrokslägten efterträdt Iwar Widtsammes slägt, wankligen sambunden genom mödernet med den samma, sedan dess manliga linie slutat uti Iwar. Allt ger tillkänna, att den upplystats genom detta möderne på den thron, som innehades.

b) Isländska Lodbroksagan.

Den Isländska bearbetningen af de Lodbrokska minnesfångarne rår ej hufwudsakligen för den ohistoriska kolofen Ragnar Lodbrok, hwilken i en mängd af våra historiskrifwares werk sträcker sig ut öfwer Skandinavien, liksom anden öfwer Cap b. spei i Bustaden sträcker sig ut öfwer 2:ne haf. Hwarken Ragnar Lodbr. eller hans söner äro här Swiarnes herrar. Dsta nämnes, huru öfwer detta grannfolk en Eistern (Harald Hildetands son enl. Herv. S. 3 tillägg) regerar. Ragnar friar till Sweafungens dotter, i tanka att förskjuta den Norska torpardottren Kraka, men får nu weta hennes börd från Sigurd Fofnisbane och hemtar derföre ej sin brud i Swealand. Kraka hämnas på Swearikes kungahus genom att först egga sina styfsöner, Thoras söner, att anfälla Swearike. De stupar. Nu eggas hon sina egna söner att hämnas sina halfbröders död. Det war då Iwar kroskade Eistens fo (god sebelia); men när Eisten stupat wid Ulleråfer, will Iwar

ej härja ett höfdingelöst land. Swearike underkustwades således icke eller förenades med Ragnars wälde t. o. m. efter Eistens död. Då synes den Erik af Upsala som war Emunds eller Anounds fader och Erik Emundsons farfar, ha blifwit Sweakung. (Drimligheten i gifningen att denne Ericus Upsaliensis skulle warit den fornkung, — quondam rex —, som wid Anstads wistelse i Birca föreslogs att upphöjas till Gud, är redan anmärkt. I Lodbrosfogarn framställes wist Ragnar Lodbr. såsom Sigurd Rings son, segrarens på Bråwallafältet, men dermed skjuter R. L:s börd ej ned i Swearike och Danmark till grannriken. Då Kraka wid onda tidningars onkomst sjöng: eru Swiar i lande? så anser hon också möjligt, att Danir sunnan kunna wara i fråga. Ragnar Lodbrok eger ej, men krigar mot Skåne. Bland sina swärdsbugg (stropher) upprepar Ragnar i Ormaropen eller Kraka i Krakumal, näst segren i Götaland öfwer Drmen, den strid han höll öster i Drefund (austur i Gyrafunde), der han skaffade blodfår åt wargar och gullfotade foglar. Derefter sände han Helsingar (inbyggare wid Helsingör och Helsingborg?) till Den, lågande sedan till wid Jiu (Jt-ö i Skåne?). Hans anfall wid Hwitaby i Skåne är längre fram särskildt bemärkt. En som på så många punkter anfaller Skåne, synes wäl wilja förena detta fornkungarike med sitt herradöme, men kan wäl ej sägas innehafwa det. Man såg 811 en Osfred de Eonawe jemte R. Hemmings ombud beswärja ett förbund mellan Kejs. Carl den St. och nämnde Daniske kung, hwaras är sannolikt, att om Skåne ej redan hade Hemming som sin kung, det likwäl stod i närmare förbund med de Daniska, än de Swenska riken.

Äf Sagan synes antagligt, att Ragnar Lodbr. ej dog i sitt rike mellan Swearike och Danmark, utan egde ett rike sedermera i Britannien, derunder han tillbringar långa tider, utan att göra sig namnkunnig, d. ä. under fredlig verksamhet. Saxos uppgift, att han härunder seglat genom Hellestonien antages af R. M. Petersen såsom ett wackert latinskt uttryck för Drefund. Ds synes dock som Werlauffs motanmärkning har god grund. (Annal. f. n. Dtd. 1836 p. 55). Ty då Albert af Stade kunnat uppgifwa, att han förbiseglat Hispanien, ej hwilande, till des han med lång omwäg kommit förbi ända till medelhafwet, så är swårt att förneka Ragnar Lodbroks segling på nämnde haf. Äf sonen Iwars (Annalernas Ingwars) förhållande wid ryktet om fadrens död och när det gäller att hämnas hans död på en Engelsk kung, synes, att han, som efterträdde sin fader, hade mesta intresset att ej bryta freden med grannkungen, skjutande bröderne före sig, men warande tillreds att inberga segrans frukter.

c) Ragnar Lodbroks historia.

15. Ragnar Lodbrok. Om honom såsom en kung i sitt Nordiska rike weta våra häfder så ringa, att man warit alltför

willrådig, hwad man skulle låta honom här utföra, för att som Öfwerkonung i Skandinavien bewisa sin stora makt. Suhm låter honom wäl "fast alltid residera i Sverige", d. ä. ej träffas i Danmark; men som han ej eller der kunnat anträffas, upprepas Wenzlans gifning, och Nordens Öfwerkonung residera — i Kungsbäck. Derifrån säg han helt tygt på sina söners bedrifter.

Det synes som om, efter misslyckade försök att eröfra Estland och tagen kändedom om Bjarmaland *) eller orter, dit Asiens handel på några af de stora floderne nu började draga sig, för att genom Ishafwet uppsöka Westerhafwets kustländer, Ragnar insett den stora fördelen af att anlägga en koloni på någon af Britaniska öarne och så öfwertaga transporthandlen mellan Isländsk-Östka kusten der de store flodernas handel koncentreras, och wisa där i Atlantiska hafwet. Enl. Saxo, så widt wi förstå honom rätt, intog Ragnar Lodbrok först Orkadiska öarne och derefter Katnäs (Skotlands yttersta norra udde). Derefter det rike, der han nedsatte sig. Men då afföll den första eröfringen. Den återwanns, men derwid stupade 2:ne söner, deraf en heter Radbart — ett namn, som war hans farfars far enl. Isländska urkunder. Den Isländske Munken D. cuil, som skref 825, berättar, att munkar och Christna, som nersatt sig på förut obebodda särrika öar ofwan Irland, hwari Rast beständt låg Färöarne, nu måste draga sig tillbaka för Sjöfarare från Norden, som befolkade dessa öar. Att desse bebyggare af Färöarne warit närmare bekanta med Ragnar Lodbrok och Aslög, synes deraf att man ännu i sednare tider kunnat just der ur folkets munn upphämta Ragnar Tattur och Asla Rujma, som bära ganska lika drag med Ragnars saganinne och Krakumal i Norden. Och Färöarnes språk synes långt mera likna Birdarikes än Norwena språket. Wi ha i Sw. Sköna Litt. 2: 99. 100 anmärkt, att man på Söderöarne möter Finnvedska och på Norr-öarne Wärendsk-Blekingiska dialekten **). Förrän anfallen börjades med ollwar på Irland, behöfdes och närliggande utgångspunkter och tillflyktsorter, synnerligen för winterqvarter. 6 år efter det Färöarne eröfrades (se härom Dahlmanns bref i Hermod af R. Rast 1825—26 p. 69) eller 831, eröfrade Ragnar Lodbrok Dublin, enl. en Isländsk annal, funnen af Doct.

*) Han lär der, efter tidens bruk, i en klippa inhuggit sitt Landnamn-innög. Saxo hade hört att han i Björns klippor inhög något om sina bedrifter. Detta har föranlåtit undersökningar i Vermien, det gamla Bjarmas hufvudort, och Strachlenberg har der träffat en hållerröning, hwilken Finu Nagunfen anser möjligen innehålla runor, men teckningen är så felaktig och ofullständig, att läsning ej kan ske.

***) **Past. Schröders Bibl.-öfsw. Past. Sörensens efter Nordl. efter Syd. mundarten:**
 Taa blaw Jesus fördur eäv Nanden — — stoinant bluiwa brei — — o taira harlihoib — — alama — — fainum er ait ljous uppgingje.
 Taa bleiw Jofus fördur eäv Nandine — — stoinant bluiwa Brei — — o toirra Harlihoib — — alloina — — toim er uppgingje oit ljous.

Clement, utsänd på Daniska konungens bekostnad att ransaka Britaniska Arkiven (år 1839). Detta var 36 år efter det Irändska annalerna umärka begynnelsen af de anfall (eller 795) *) som flöto med ett Ostmannarikes uppråttaude på Irland. 812 hade en Daners flotta, hvars folk landstigit i Hibernien, slagits af Skoter. Före tiden omkr. 825 åtminstone ej före 815 eller 818, då Turgeisius ansågs först ha anländt (se nedanfö), behöfwa wi ej antaga Ragnar Lodbroks utfärder, helst han lefwet ännu 862.

Det folk Ragnar utför kallas Ostmän. Att dessa stilles från Danskar och Normän i de äldsta noggrannare Britaniska anteckningarne, kan ej nekas. Mer än en gång ha granskare af dessa anteckningar kommit till insigt, att Dani (Daci) egentligen sojt fast fot i Anglia **), Normanni mest härjade Hebruder, Orcaer och slutligen wunno sitt syfte, fast fot i Frankrike, då deremot Ostmanni mest syntes sträfwä att bemäktiga sig goda handelsplatser, således ställen med goda hamnar i Hibernia. (Ware's Antiq. of Ireland by Harris Vol. I. r. 60 m. fl.) Danerna kallades ofta folket från öarne. De 2 andra stammarne, som ej egde samma röda färg, som Britannerne sjelfwe, kallades ofta af sina mera uppsående wäckande färger Fingalls (hwita främlingar) och Duffgalls eller Dubbaalls (swarta främlingar). ***) Redan i Orians sånger delas Lochliner i hwita och swarta (Suhms H. af D. 1: 96). Wi ha förut sojt ådagaläggga att Normän och ursprungligen deras fränder Swearne fört hwita stöldar, hwita rockar och hwita segel; samt att Westyi, Sismän, Nattgudinnans dyrkare hade blå eller swart nationalfärg. Då dessa främlingar ej nämndes efter sina färgor utan stamnamn, känner man, att de äro Daci, Gothi, Northegenses och Swethidi. (Hovedeni Annal. i Comment. Gotting. T. III. hist. p. 80). Ingen kan twifla, att Daci äro Danskar, Northegenses Normän och Swethidi Swenskar. Då Birca kallas för Gothorum hufwudstad, emedan Götaland ansågs sträcka sig ända till Birca (som således ej ursprungligen legat i det rike, som utsträckte sig till denna stad), så synas wäl skäl ej saknas, att med Gothi förstå dem, som nu hwarken lydte under Swea-Dana- eller Norges kungar, utan i stället hade sin kunga i "Gothorum förnämsta stad". ****)

R. E. intog, nämnde wi, Dublin (Dub-lain: de swartsegl-prydda båtarnes stad). Staden kallades så af Skoter, sedan Ostmannernas skepp der började ökas Den hette förut Bala cleigh (Camd. Brit. p. 1363), Eblena hos Ptolomæus. En del af Staden kallas ännu Cymantown (Ostman stad.)

*) Likwäl äfwen förut kände, som man finner af Hel. Finans lefwerne. Soldat Script. rer. Allem. p. 202.

**) Först omkr. 520 och 570. Sedan 787.

***) Äfwen heter det uti Annal. Ultor. ad 870, att de swarte hedningarne förstörde staden Melnyd.

****) De, som sedan utfogade med Björn Jernsida, kallas i en annal Besgothi.

Den antagna religionsfanatiken hos dessa Nordbor torde ej vara så fullt bevisad, om också de olika religioner, de stridande bekände, ej kunde sakna inslytande på krigets art. Deremot synes allt ge tillkänna en beständ Koloniseringsplan. Isländarne sjelfwa uppgifwa, att handelsintresset ledde deras fiender att uppsöka goda hamnar wid sina anläggningar eller eröfringar. Nordboarne, bildade till sjöfolk genom att åt andra transporterera varor mellan den kust, der Asiatiske flodhandlen mötte handelsfartyg från Westerhafwet, eller utrusta bewäpnade fartyg till handlens skydd — för betalning, började begripa, att de kunde sjelfwe draga största förtjensten af sina mödor på hafwet. En särskild lifaktighet synes just nu ingått i handlen med Asien öfwer Östersjön, att dömma utaf mängden af wid Östersjöstränderne funnet Abbasidiskt (pregl. 809—833), Samanidiskt, Buidiskt, Hamdanidiskt m. m. mynt. Wi nämna härwid, att Engelmännen kallade Östmannen: *Rassterlingi* och pengar — *Sterling*. Det är åtminstone ej osannolikt, att man gaf myntet namn af dem, som syntes införa det i landet, och sannolikt, att detta mynt wäcke Engelska m fl. Luns gar till efterföjd i myntning. (Man synes börjat copiera Österländska, utan att förstå arabiska bokstäfwerne.) Wäl finnas Skillingar af Östmanni, som wisa mistänksamma eröfrare *); men sedan de wunnit fast fot, och singo behålla sin eröfring i fred, berömmas de för ärlighet och slit (W. Pett: *Political Survey of Irel.* p. 104).

Ragnar Lodbrok blef ihågkommen af Sängen.

Krakumal är en af Nordens märkwärdigaste fornlemningar. Att det ej är författadt på Island, ha män, sådana som Rask och Raskn, fulltygat. "Språket heter det, är äldre, än Islands bebyggande". Wi tro wäl ej, att högre ålder häri är huswudsaken, utan den dialectåtskillnad, som fanns mellan Norröna och — möjligtwis — Wirdaspråket. *Rendi*, *brendi* finner Rask i Halslands folkspråk; wis att *rendi ormr* . . . ej skulle skrifs wits af en Norræner, utan rann . . .

Krakumal är 30 gånger utgifwet och öfversatt på de fleste af de mest bildade språken i Europa. Se derom *Ewer. Sköna Litt.* 2 D. p. 89, s. hwarest det heter:

Slutet är det skönaste i alla epopeer på jorden. Liaden brinner ner i fallasta, Ewidan slutar med en döds suck, menagnars

*) Gela landet, antefna Munkar, der occupation sedde, förtrycktes af Öfwerlingen, som hade en underkung i hwarje landskap, dessa underkungar hade under sig höfdingar i hwarje distrikt, och dessa tillsatte uppstyngsmän i hwarje by, som inkwarterade en soldat i hwarje hus. Denne åt upp mjölken för barnen, slaktande ofta den fattige boudens enda ko, för att skaffa sig sefwel. Ryrfor och stolor singo särskilda inspektörer, som wille hindra barnen att lära läsa, för att derigenom utrota Christendomen. En nästskätt lades på en hwar. Brast betalning, så utmättes näsan. Den kossade ett unns guld i rikare hus o. s. w. Sednare Isländare anmärka öfwerdriften.

Swårdsfång slutar, sedan ett lif af segrar besjungris, i en ton-
ort, stark som åfkan's:

Lifs eru lidnar stundir
Læjandi skal ef deygia.

Lidna äro lifswets stunder,
Leende skall jag dö.

Lodbrokidernas fall är vår utbildnings phoenixbål och Kra-
kumal är sången, som uppstämmes ur lågorne, derur en ny tids-
ande snart höjer sig, skänare än den som förswann.

Melodien till sången, sådan den sjöngs i hedendomen, anses
ännu vara qwar. Den antecknades af den lärde John Massien
och inflöt i *Essai sur la Musique ancienne & moderne*, Paris
1780, aftryckt i Swer. Skön. Litt. 2: wid p. 83. Som förfat-
tare *) anses Brage den gamle Loddason, uppgifwen som hof-
skald hos Eisten Beli, Ragnar Lodbrok, Björn på Håga och Björn
Jernsida, och som besjång bland annat det Reidgötiska sagominnet om
Saurle **) och Hamdir, hwilka bröder i forntiden besjüngos af
Italiska skalder under namnen Sarello och Hamidiech. Som
han war gubbe då Harald Hårfager föddes 853, blifwer här ett
nytt stöd åt kronologien, i dennes strid med Hårfageriska genealogien.

Men förfaller ej historiens intyg i brist af sagn? Kan en
Lodbrok ha en gång utgått från Småland, utan att i detta sago-
ålskande land något minne af hans förut timade bedrifter efter-
lemnats och ännu leswe, der man har en så stor mängd sagofretsar?
Dertill swaras, att Förf. hörde följande saga i sin barndom:

Det war en kung, hwars dotter war ett under af skonhet och
hwilken han derföre lät bo i en borg djupt inne i sin skog, bewa-
kad af en drake, i fruktan att hon annars skulle fräntröfwas ho-
nom. Men draken worte och blef så stor och sprutade så rysligt
efter, att kungen sjelf ej längre kunde gå öfwer borgbron, der or-
men låg i gropen, för att besöka sin dotter. Han fann nödwän-
digt att söka döda honom och uppböd alla sina Riddare och Swen-
ner att derwid biträda sig. Många främmande kommo också; man
strider en dag, blott riddare stupade och draken förklarar: "i morgon
skall jag möta er ännu grymmare". Man strider andra dagen;
än flera Riddare stupade och konungen båkwar för att aldrig mer
kunna taga sin dotter ur borgen. Nu utlöfwar han denna dotter
till den som kunde döda draken och man stridde 3:de dagen med

*) Meml. så att då Kraka sjungit:

Gubdia mundu gristr
ef galtas hag wisu.

Så sjöng den lärde Skalden (inför Björn
Jernsida):
Her wilsu nu aller
Buirir Aslangar bröndum
Birtum Hildi vekia
Ef vandliga wisi
Of wifjarar osfar.

Grymta månde grisar
om galtens öde de wiste.

Snart nu Aslögs söner.
Wille med starra wapen.
Wäcka Hildas lef,
Om blott de wiste
Wära stora qwal.

**) Gul. en uppgift K. Saur på Håga, hwilket wisar, att Håga-kungarne
tillika herrskat i rikets öder em Diter sjön — om hjesiwa uttrycket får anses
ega uågon wigt.

förtwifladt mod, men draken fanns obfwerwinlig. Då kämpastaran red hem till kungens flott, gret konungen öfwer att ingen förmått rädda hans älskadedotter, oakadt det höga priset. Detta hörde kungens unge wallgoße. Din natten kunde han ej sofwä, utan tänkte på den sköna prinsessan. Han, som hade sett henne på slottswallarne och derwid fattat kärlek till henne, önskande sig ett godt swärd och god rustning. Steg så upp i midnatten och gick till en källa. Der satt den kloka. Han bekände både sin kärlek och ärgirighet och bad om hjelp. Den kloka skakade på hufwudet. Han förnyade sin bön. Nu swarade den kloka: Det höga berget, der du ofta wallar kungens hjord, har varit ett det härligaste kungaslott och är så ännu. Der hänga de bästa swärd och ett, som står den mest fjälliga drakahud. Men det är så tungt, att den starkaste, sådane menniskorna nu äro, ej kan ens lyfta det. Derjemte hänger dock en flaska. Den som dricker derur, får styrka att föra det. Der hänger ock en rustning, hwilken ingen ormtand genom-biter. Wallgoßen frågar nu, huru man kan komma in i detta flott. Den kloka swarar: Ett korpbo är i den stora tallen wid vägen. Tug en unge och häng på en gren. När korpben kommer, säg: jag skall åter lösa ungen, om du far bort genom 3 land öfwer 7 berg och dödar den fogel, som du sedan först möter. I hans kråfwa är en sten; flyg till mig med den *). Och när jag fått den stenen? frågade Wallgoßen. Då du, swarade den kloka, har den i munnen, är du själf ohnlig, men allt, som ingen annan ser, blir dig synligt. Gå till berget, uppsök dörren. Nycklen ligger under förflugstenen. Och goßen gjorde så, fick understenen i sin munn, säg nu ej berget, men ett det wackraste flott, öppnade porten och ingick, fann swärdet, kunde ej ens rubba det ur sin ställning, drack ur flaskan, kunde rubba det, drack åter ur flaskan, kunde lyfta det; drack åter, kunde ledigt föra det. Nu kom Trollet in. Han afhögg des hufwud. Tog så den derjemte hängande rustningen, dragande deröfwer sina smorda tjäriga herdefläder och gick. Följande dag war åter strid med draken, hoppet nästan förloradt hos riddarne, konungen i förtwiflan. Nu framträder Wallgoßen under den hetaste striden, klädd i sin ruggiga wallgoße-drägt, dödar draken, skär tungan ur munnen på besten, och försvinner sedan i tumultet. Kungen hoppades, att en närwarande kungason hade förwärfwat sig hans dotter, och som ingen annan af Riddarne kunde göra anspråk, antogs det som gifwet. Om aftonen firas bröllop. Goßen, i sin sula herdedrägt utan på rustningen, insinner sig i konungens sal och sitter i wrån. Hör nu Riddarne skrityta, blandar sig i talet och efter drakens tunglösa hufwud hängde i salen, frågar han, hwart tungan kommit. Ty de hade berättat

*) Enl. en variation behöfdes blott att korpungen hängdes. För att sluta hans plåger, släppte korpens moder själf i des hals en sten, som fick den egenkap, hwarom nedan. Korpben (Hoasan) tugär emellertid bestämt i sagnens mytologi.

huru draken talat. Detta anslog prinseskan, som ej war nöjd med sin prins och hon fordrade, att segaren skulle framdraga tungan, förän hon erkände sig vunnen. Konungen fann billigheten deraf, förklarande den för sin måg, som kunde återfylla drakens munn med den fordom talande tungan. Ridarne lå ner ögonen, prinsens bleknar; men wallgoßen framträder och sätter in tungan i draksvälget. Allmän häpnad, men prinseskan synes minst förlägen, intagen af den hurtige goßen. Nu låter han den lurswiga, bedliga herbedrägten affalla och framträder i den skönaste rufning någen sett. Han blef sedan konung i landet. Här synes fråga ha varit om en, som tagit lungadottren ur ett Thanis tempel, i hvars löppraf varit en stor orm. Om dylika bedrifter och huru de kunna så gestaltas, få wi i 10:de kap. anföra mera.

Af dylika sägner war den äldre generationen öfverfull. Den nyare har ofta hellre blifwit full af andra ämnen, och minnena äro snart förswunna.

Ingenstädes i Sverige ha wi funnit folksågnen mera romantisk, ingenstädes flera folksågor i minnet (man kan stundom i flera dagar ej uttömma t. o. m. en wallfickas minnesförråd under det att man i Skåne swärligen torde kunna i hela härader upppana en enda), och är Neckens polska en af Smålands festmelodier, som kännare öf försäkrat, så torde man på så ställen söka ett djupare musikalliskt sinne hos folket. Men alla dessa wackra anlag, huru sällan war da de utvecklade?

Lodbroksminnets behandling af våra lärde har, sedan den utländska årsräkningen blef bekant, sällan undgått något stek af det godtyckliga. An har man låtit honom få blifwa en, som hinner en owanligt hög ålder, ofta har man dragit Salomonsswärdet och klyft honom i tu. Geijer har lyckats bäst, som derwid skilde den historiska och den mythiske, Kroppen och Ruggan. Men Suhm gör deraf 2:ne kroppar, twenne historiska Lodbrokar, fader och son. Fadren är den kolossale "Öfverkonungen öfwer hela Norden", Carl den Stores samtida, som likwäl aldrig spordes till hos sin granne, ehuru han war Store Moguls medtäflare i wälde. Som Suhm ej fann, enligt hwad wi nyss widrört, fast sot åt Ragnar Lodbrok på Danmark's jord, uttrar han sig: "Den rätte Öfverkonungen Ragnar Lodbrok uppehöll sig fast alltid i Sverige eller swärmade omkring på ön och hade större lust till sådant ostadigt lefnadslätt, än att tänka på sina rikens sanna bästa, hvarsföre han ej eller nämnes af de då eller fort efter lefwande frankiske skribenter. *) Han residerade ej i Leire, utan i Aranås och Kungsbacca (!?) **). Här ha wi således "kungen i kungsbacca," som

*) Man tycker annars att just detta fringswärmandet lättast bort kunna stafsas honom ett namn hos utl. förf.

**) Och detta kan en Suhm upprepa efter Ghytr. Wejans, som 1598 förf. lär yttrat denna gifning.

Hollandsdrängen gick att söka, då han ville klaga för kungen på sin husbonde?!

Det anförda yttrandet af jätten i historisk litteraturkunskap är ett alldeles afgörande bewis, att denne Ragnar Lodbrok fadren blott är den förstörade skuggbilden af sin son, lika verklig, som den N. Arfwidson, wår N. Arfwidson såg gå jemte sig i skarne, då han sjelf wandrade på Alpernas höjder.

Den i England namnkunnige Lodbrok är för Suhm "den Skandinaviske Öfwerkungens son". Blef Fadren gjord för stor, så wardt sonen för liten. Han är slutligen en wacker betjent hos en liten kung, och går ut på jagt, men dödas af den ordinarie jägmästaren af asund. Det war dock allena för sitt nöje skull, han bad få som jägare qwarstanna wid det lilla hofwet i England, "möjligen dock en skattekung — från Tjutland", det är klart, t. o. m. på sjelfwa westkanten, der Werlauff finner den obeboeliga halfwan af Procopii Brittia. Det antages dock, att han kan blott vara "en Jarl under Gorm". Wi så war Hr Suhm, att denne N. L.—s rike "icke warit stort." Wi kunna ej upptänka ett säkrare bewis, att intet spår *) sunnis i alla de källor S. under ett helt så werksamt lif ransakat, som kunnat förankleda att insätta 9:de seklets N. L. på en dansk thron. Och i Upsala fanns noa i samma tid storkung, som regerade honom förutan, åtminstone efter 840.

Wi anse "den Skandinaviske öfwerkungen", Ragnar Lodbrok i 8:de seklet, såsom en hypothes allena **). Nu ett ord om Jägmästaren N. L. i 9:de seklet. Engelska skribenter, heter det i Suhms H. af D. 2. p. 249, berättat, att Lodbrok for ut i en båt på fogeljagt — "wenteligen wid det Sleswigiske" — drefs så af en storm till England och Norfolk, det han fördes af invånarne

*) Dahlmans förklaring i detta hänseende ses häröfwan p. 18.

***) Sednast är denna hypothes erkänd som historisk sanning af den så utmärkte lärde Finn Magnusen i N. og N. p. 110 följ. Men wi kunna ej finna ställen nog bindande. De äro huswudsakligen Erik Emundsons Tal i Har. Hårfagers Sag. hos Snorro 14 kap. och Har. Hårf.—s beröftrade genealogi. Rörande det förra, så kan det vara möjligt att f. Erik framhållt en slikt bewisning för sina anspråk, men att han då bewisade på falska grunder, ha wi i förra kap. ådagalaggt. I det äldre trovärdigare Sagobrottet omtalas equa kungar i Westfold m. fl. just i Sigurd Rings tid. Dessutom äro tal, som införas i Sager, särdeles då dessa äro skrifna 400 år sednare än de ex tempore hölles, wäl ej just de urfunder, på hvilka man kan b gga nya kungalängder. Om Genealogien så wi yttra oss längre fram. Wi wisja här blott ansöra, att om också Sigurd Hjort i medlet af 8:de seklet haft en morfars far Ragnar, som warit kung, så följer deraf ej rätt, att bilda af honom en Skandinavisk öfwerkung. Han kan ju ha warit en af de många Dansta småkungar, hwilkas riken Gorm förerade, men att han skulle ha lemnat ett lika stort rykte som 9:de seklets f. Ragnar till Sagobiktarens tjenst, kan ej deraf följa. De många personerne med faders namn och tillnamn, uppgifna i våra sager styra blott en möjlig het, som wäl swärligen kunde nekas, att något historiskt bewis sunnos för en Lodbrok, en Jernsida, en Ormöga i 8:de seklet. Men den möjligtgheren ersätter ej de bristande bewisen.

till R. Edmund, som tog honom wäl emot för hans sköna kroppskäpnad. Han blef nu wid hofvret en tid och talte om på hwad sätt han kommit, "hwilket han saa meget des lettere kunde giore, som det Danske Sprog kom nær overens med det Eng:lske". Och som han sonn sig så wäl wid detta hofs höflige seder, så bad han att få bo der en tid. R. E. biföll. Lodbr. jagar nu segel och djur i sällskap med Björn, k. Edmunds jägare. Denne blef afundsjuk, då kungen började tycka med om L-s segel, än hans, slog ihjäl honom och begrof honom i skogen. En hund, som gick till stället, der den döde låg, upptäckte brottet, som Björn måste bekänna. Som nu Lodbr. kommit dit i en öflock utan segel och åror, sattes Björn i densamma och öfwerlemnades åt hafwet. Nu gick båten, lik en dufwopost — till "det Sleswigske" igen, hwarest den igenkändes. Björn twangs nu med tortur af L-s söner att bekänna, det han mördat deras fader på k. Edmunds befallning. Så beslöto sönerne hämnas och de namnkunnige krigen uppstodo. — Munken Bromton, en Saxos samtida, som hade hört denna sagn, tog den för en episod i Lodbroskiaden *) och wisar samme Lodbros genom förminskningsglasat, som annars plägar betraktas med förstoringsglas. Men tid är att betrakta honom — med blotta ögonen.

Will man med dessa bestäda äfwen detta sista wid Lodbroskiadens namnet påstade minne, så synes föga twiswelaktigt, att på det gods, hwarefter Johannes de Lodbros skref sig under ett diplom i 11:te seklet (anfördt i Monach L. 2. p. 627), under tiden från det Lodbros här torde ha haft sitt residens i 9:de seklet, till Bromton i 12:te lyhnade på sagnen i en Jägarekammar, en wacker jägare kunnat finnas, som wäderdrifwits från Irland till England, der det platta uppträdet påserat, hwilket folksägnen sedan, förledd af de lika namnen, förband med Lodbroskiadan. Det wigtiga i denna sagn, är det bewis, som deri ligger, att Lodbros ännu i 12:te seklet lefde i Engelska folkets minne, om också föga mer än namnet återstod. Ännu är det bruket i England, att folket kallar sig efter det gods, dit någon hör. Förf. härat har begrafwit en Engelska, som hette Jernet Ruffel.

Det är ganska sannolikt att då Lodbros upprättat sitt Ostmannarike uti Irland, han fördelat sitt Skandinaviska rike mellan sina söner. Måhörskand af denna delning bidrog sedan att utbilda honom till en herre öwer allt hwad Skandinaviskt war från Hwita hafwet och Düna till Halogaland och Elben och Northumberland. Sigurd Ormögga fick, som oss synes, Sland, der wi redan efter annor man, uppgifwit att 2:ne ställen ännu heta Ormögga. **)

*) Likaledes Matthæus i Westminster, som skref i 14:de seklet, insättande denna berättelse i sina Flores Historiarum wid 870.

**) Hos Ahlqwist finna wi likwäl blott ett Ormögga i Alböke socken. Ormögghed är en lös jordås, som sträcker sig från Ormögga till Korntorp. Ormögga ligger $\frac{1}{2}$ mil n.o. om kyrkan, utgör $1\frac{1}{2}$ mantal, hemanet n. 3 är gästgisswaregård. Kyrkan har 2:ne torn; stenhwälf ha borttagits i sednare

Men Oland blef i Sagobildning Bländerne d. ä. Danmark. *) Så har Usmund Jarl anses för Jarl öfver Oland, då han var det i Rydanaland eller Danska öarnes land i en tid, då Oland var swenskt, något som Suhm redan anmärkte (S. af D. IV. 574). Kvitserk fick, heter det i Lodbroks-Sagan, Rids-gotaland, i Tillägget till Herv.-S. — Austerriki, utan twiswel de öfversjöbesittningar, som Dleph sedan efter 854 måste återtaga; men hvars Wslyi eller Wsmän enligt många intyg ofta hade samme kung, som Wsmännen på swenska kusten. Dese sednare tillföllu Björn Jernsida, **) som Sagan låter få fadrens Swenska rike och hwilket, enligt hwad wi oswanför wisat, måste betyda riket, dit Swear kunde infalla, liksom Daner från sunnan. Ett Jernsida ha wi anmärkt nära Kalmar. Ingwar, som det tyckes, den äldste sonen, torde strax medföljt sin fader, då han affglade på de stora Knorrarne (fartygen); han blef, som wi weta fadrens efterträdare i det nya riket.

6 §. Björn Jernsida. **)

a) Björn Jernsidas historia.

Har wårt anförda grund för sig, så synes

16. Björn omfr. 825 ha efterträtt sin fader i Småland och Bleking. Då fadren dör omfr. 865, är sannolikhet, att

tider. Katholska bildhuggerierna äro utmärkta, allt — t. o. m. kyrkgårdsmuren, som är den högste på ön — tillfännagifwande, att stället fordom haft ett större anseende. Tre stora stenrör med 6 aln. lodrätt höjd och 112 fests omkrets kallade Tre rör ha utgjort begravningsplatsen, förrän kyrka byggdes. Derjemte är 16 rörfullar, hwari man finner stenistor med 2 brända skeletter, 4 aln. långa, 1 breda. (Sådane lister ha wi funnit i Bärends öppnade griftrör). 3 Örnögagårde finnes en steypsform af 54 fots längd och 12 fots bredd. Wid Dömringen ett stycke derifrån ses nio stenar. Mellan Örnöga och Korutory finnas en mängd planerade stencirklar och en kolossal fot eller stöpswelform, 57 alnar lång. Allt enligt Ahlqwist. Här sträder sig den gamle muren, som delat ön i tu.

*) Då Isl. sagan, citerad häröfwan p. 77, låter Lodbroksönerne ärfwa Oland och allt Småland (alla Små land), så kan wißt förf. med Småland der wilja utmärka det samma, som när det i en Malmö stads tänkebok nämnes, att äfwen Småland erböd hjelp för att återfå K. Christian II eller de smärre Danske öarne, men Isländste författaren kan såligen misstänkas att då ha misförstått de äldre uppgifter, han söljt, i hvilka rimligen stått, att de ärfde Oland (Sigurd) och Småland (Björn).

**) Snorro anför ej i Ol. Tryggv. sons S. 8 kap. alldeles såsom man plägar citera det, Harald Gormsons uttryck i wredesmod till Guld Harald. Ej står der att alla de förfäder, han upprepar, woro Örnwäldsherrar i Danmark. Först weta wi ju, att Gorm war den förste bystie, och sedan finna wi tydligen, att orden funnat lisa anföras, om och de öfrige förfäderne warit bestämdt kände, som kungar i andra riken, der likwäl ingen dristat begära dela riket med dem. Men ett wittnesbord för genealogien må här antagas: Ragnar — Sig. Örnöga — Gerdag. — Gorm. Men den genealogien fördrar ej antagande af en "äldre Ragnar Lodbrok."

***) Namnet uppgifwes äfsta den egenkap, som genom Seid ansågs winnas,

Björn 825 war ung och att Herigar eller Grif redan wid Anstafs första ankomst bestämde konungens sätt att mottaga Biskopen. Men wid nästa utvandring, kanske efter 10 år, föll lotten så, att den unge kungen sjelf skulle följa de familjers yngre söner, som sedan sista utvandring hade nödgats se de förfärdade i familjerna tilltråda sina faders gods och gårdar. Björn är ännu ung. En *Ustingus* eller *Ustanus*, hwaras Fransmän bildade *Sastain* och wi sedan *Sasting*, rimligast utmärkande att han war en *Ustman*, en *Ost-ing*, blef hans ledare wid utsejlingen och Herigar Riks-ståthållare hemma i landet. Omfr. 837—40 war emellertid *K. Bern* i *Birca* på långt afstånd från sitt rike och Björn *Jernsidas* tag anses började från och med 837. Se *Geijers S. N. S. 1: 561 f.* En *Normandisk Annalist* anmärker, att derwid offrades drickoffer i stället för råkostoffer (*libatio pro thure*). En annan synes misförstått denne och yttrar, att der offrades menniskoblod inför *Thor*. *Wilh. Gemeticens.* beskriver afresan på följande sätt: Då folkökningen genom polygami:n tilltagit, så att landet ej kunde föda sina invånare, upplifwade *f. Lothrocus* en gammal lag, som alade sönerne i hwarje hus utom en enda, att utwandra. Bland dem war nu äfwen konungens son *Bier cote de fere*, som ätföljdes af sin festerfader *Ustanus*. Genom budskap till grannländerna inbjudas andra unga män *) och så uppkom en stor här. Krigsflott byggas, hjälmars göras blanka, swärd och lansar skärpas, fartyg skjutas ut, fältteden höjas, segel släppta . . .

Då wi ej weta mycket att berätta om Björn *Jernsida* såsom kung i *Birdalund*, må det trösta oss, att *Strinnholm* sunnit sig nödfattad att yttra: Om Björn *Jernsida* såsom storkung i *Upsala*, finnes ingenting antednadt.

Skäl torde wara att undersöka, om ej den *Ostman*, som led-sagar den unge konungen såsom fadersfader, *Turgesius* (*Thurgut.*) **, som 815 eller 818 skall först ha ankommit till *Irland*, ankom 2dra gången 836 under *f. Nial III* uti *Irland* och nedsatte sig i landet enl. *Ma-geoghegan Hist. de l'Islande T. 1. p. 380* samt *D'Halloran Hist. of Ireland T. 2. p. 158*,

att någon blef hård d. ä. ofärlig. Kraka ansågs som *Seid-öfswande* qwinna ha gjort sonen hård. Fremlingar uttryckte det bland war allmoge ännu bibehållna begreppet genom *Jernsida*.

*) Att *Wesigötar* warit större antal härinland, må wäl kunna slutas deraf att alla hos en *Annalist* kallas *Wesigothi*, så wida ej dermed blott skall utmärkas, att hufvudstaden war från *Civitas Cothorum Birca*, ej *Sve-nes* eller *Dani* eller *Northwegi*.

***) Wi erinra om *Thurgotus* såsom ett namn i *Troja minor*. Se p. 99. Likaledes så wi nämna, att på en sten med *Upsalarunor* i *Segerstad* på *Öland* en *Thurkut* bott, som reste runwård öfwer sin broder *Jngjald*, men att der nära står en sten öfwer en fader *Ruthmar*, rest blott af sönerne *Jngjald*, *Ref* och *Ewen*, hwaras kan följa, att *Thurkut* warit en viking, som wid *Fadrens* död warit borta ur landet. *Thurkut* war ett ej owanligt *Birdiskt* namn. En dylik nämnes å en runsten i *Alsheda*, en i *Efepperstad*.

då (835) en talrik flotta eröfrade ön helt och hållet, enligt Sprengels uppfattning af urkunder *), således just wid den tid, då Björn Jernsida under sin fosterfader lemnat Norden och då Tyska Missionärer funno kung Bern borta i Birca. En uppgift låter Turgesius mördas 845 eller 846 af 15 till tårnor förklädda mördare, då L. både sagt att bästa sättet att utrota roffoglar war att förstöra deras rede och begärt sliktor utaf k. Melachlin af Meath; men en Astanus ledsagar ändå 848 *Bier que len clamoit coste de fiere* (enligt Normanden Rob. Vace) eller *Beor ferrea coste* (enligt Eng. annalister) på ett tåg, derwid anfall ske mot Paris, möjligen oc Ampurias i Catalonien, Algeziras och Alhadra i Estremaduren, Luna uti Italien, med blicken mot Rom m. m. men om och uppgifter om Turgesius död woro säkra, så kunde ju en annan Ostman ändå säas till Björn Jernsidas ledsagare **) (Capefigue nekaf det historiska anfallet mot Luna, ehuru en Dudos af S. Dventin uppgift ej dermed, enl. hward P. E. Müller wisaf, blifwit wederlaggd.) Skäl att 848 utsegla från Irland fanns, enligt Irlandska annaler; ty det året bleswo, heter det i en dylik, Ostmanerne förjagade, och uppgifwes äfwen derwid, att Turgesius nu omkom. Man trodde sig ha dränkt honom i en insjö. Kanste ströt någon, som dit neddoppat en Ostmannisk anförare, att det varit Turgesius sjelf, men denne har ändå kunnat samma år föra de förjagade Ostmännen på deras skepp till andra kuster. Att en ny colonisation och det i sjelfwa Rom varit Astani syfte, se wi af berättelsen om Lunas intagande ***). Hastig, som inhypit med flottan i Lunas hamn, uppgör fredligt förbund, såsom den der låtsar sig wara mycket sjuk och säger sig önska att i Christna kyrkan intagas, för att dö saligt. Det medgifwos med glädje af presterkapet i Luna. Han döpes. Stadens Biskop och Grefwe woro saddrar. Snart usprids, att anföraren på flottan i hamnen dött, med begäran att i stadens kyrka bli begrafwen, hwarföre han gifwit stora gåfwor. Han inbars från skeppet i kyrkan. Allt hans folk följde, lutande af djup sorg. G. sworne, deribland hans swärd, buros främt. Kyrkans portar öppnas, warljus- och försbärare möia. Mesa hålles, men just som liket skall nedfänkas i grafwen, springer Hastig upp, fattar sitt swärd och i speisen för sitt folk, ökad med alla, som nu intrusat från skeppen, intog han staden, hwilken han ansåg för Rom. Upplyst att så ej war och troligen underrättad att utstjernerne för-

*) Allgem. Weltgesch. Fortsetz. XL. VII Th. p. 432.

**) Franke Förf. skriva om Astingi i plur.

***) Lunas intagande skedde 859, enligt Lappens. I. c. 324. Den samme antager, under öberopande af annaler, att Hastig och Björn kommo till Frankrike 841 (ej 851 enligt Wilh. Gemmet.) Fördraget med K. Carl den Skallige utfättes till 857 eller 858. Lappens. antager blott en Hastig, klagande öfwer Suhnns verworne Citatenmåse och andras ubesämmta Angaber.

ändrat sig utt Irland, wänder han utan twifwel dlt, der wi 849 se en Irlandsf kung sluta förbund med förjagade men nu återkomna Dstmän, mot andra med Dstmännen befründade Skandinawiske fiender, som wäl från England eller Frankrike sökt ärfwa de astågade Dstmännen. War det nu Astanus *) eller Dstmannen Turgesius nedsatte sig i Ultonia, han, som wid sin ankomst 835 nedsatt sig i Connatia?

Under allt detta synes Lodbrosf suttit oförd i sitt rike. En Jösländsk annal låter honom ha dött 838, men wi ha nyss sett en uppgift om hans dödsår 865 och Irlandska annaler, som äro äldre och hwilkas förf. woro skådeplatsen närmare, nämna honom fört som redan död 878. Då intygat — enligt Dahlmanns ord — oåterkalleligen f. Alfreds samtidige noggranne biograph Afser, att Lodebrochus **) war död, men att det ej kunnat ske så långt förut, synes följa deraf, att de 5 sönerns hämndefrig mot fadrens besegrare då ännu warar, och hans döttrar (silæ Lodibrochi) ännu nämnas. Då Krafumal tydligen låter besegraren heta Ella, och en dyllik uppsvingar sig mellan 862 och 865 på Deira-thronen i Northumberland, sedan ingen kung från 588 burit detta namn i Britanniska riken, så är wäl allt skäl att mellan dessa år utsätta Lodbrosf död. Dermed sammansälla annaluppgifter, att Lodbrosfsöner inföllo i Ostangeln 866, att Iwar Lodbrosf son låt dräpa f. Edmund *** 870; att Lodbrosfider intogo York 867 (d. 1 Nov.) och London 875. Halfdan intog hela Northumberland 876. 878 ankommo Dstmännen med 1200 man på 320 skepp till Westser, der motståndet började med allwar. Fanan Keafan förlorades nu, hwilken Lodbrosf döttrar wäshwit under trollfänger, och deri Forpbilden fanns, som gaf orafler. Då han syntes röra sig på duken, förde fanan dem till seger. Och här stupade nu Lodbrosf son Ubbe, Annalernas Sabba; och att Björn Jernsida också stupade, har gifrats, efter han sedan ej nämnes, då Lodbrosf söner anföras wid sina namn 882 eller 883. Ulf (Ann:s Unlaf) anses slagen af f. Alfred 883. Halfdan (Hælsdene) och Iwar eller Iwar, (Jösländinga-Sagans Iwar Bentlös, Annalernas Ingvar tyrannus) torde nu belat hwad familjen förwärfwat så, att H. fick den Northumberländska kolonien och Ingvar den Irlandske. Ingvar, som uppträdt jemte nio Nordiska kungar — Lodbrosfiderne? — regerar sedan en kort tid,

*) Austain war annars ett Wirbist namn. En Austain i Gärdslösa på Diand reste sten och byggde Bro åt sin fader Aue, biträdd af broberne Sahvat och Aawat.

**) Robert Bace fristwer Lotroc, Adamus Brem. Lodparhus, Caro Lotfbrog.

***) Då dennes broder Adalmund efterträder Ingvar eller Iwar Lodbrosfen, och A-s efterträdare Adalbrigt's land härjades af R. Gorms söner, derwid Kn. Dana-Ast säges stupat, allt enl. en urkund i Scr. rer. Dan. så angifwes här åt Lodbrosf samma tid, som i de utländska annalerna.

död också omkr. 883, efterträdd af sin son Sithric *). Denne mördas af sitt eget folk 896. Derefter regerar brodern Anlaf såsom öfverkung öfver alla Östmän uti Irland, residrerande i Dublin. Alla Irer måste ge honom skatt. Sithric hade residrerat i det af honom anlagda Watersford och Ivar i det af honom anlagda Limerich. Enligt Sprengel war Anlaf alltjemt öfverkung och bröderne underkungar i sina anlagda städer och derunder hörande districter. (L. c. p. 432). Det är, som vi se här, alldeles som hos Varegerne (enligt Sprengels grundade anmärkning.) Dublin, Armach, Limerich, Ulster, Cork, Watersford m. fl. dylika districter innehades, om också länge med omfistande lycka, af Östmannafurstar, hvilka bodde helst i städerna "för handlens skull." Kungarne ha namn Regnald (Ragnar?), Antaf (Oleph), Gudröd, m. fl. af Lodbrosfibernas släktmann **). Anlaf V hade ännu 1029 en wäria, som Kejs. Carl den Store hade gifwit en af hans förfäder. Östmannen besegrades så af Torrmann. Magnus Barfot eröfrade Dublin och gjorde sig till mästare af Ulster och Connaught.

Då Torrmannawäldet wid 1102 slutat med K. Magnus B:s fall, uppträder åter Östmannawäldet uti Irland. Östmanni ha egna kungar i Dublin, Limeric och Cork, tills de ändtligen 1171 måste underkasta sig den Normandiske Hentik II:s segerrika spira.

Spår efter den Östmanniska kolonien ha anmärkts i språket hos wisa Irändiska slägter. Man uppger i medlet af förra sekellet, försäkrar till, att flera familjer ej talte Iriska, Cambriiska eller Engelska, utan ett för Irerna obekant språk. Suhm anmärker ur Skinners lexicon flera ord i Engelska folkspråket, som äro rent Skandinaviska, t. ex. *yeast* gier i Skänstan och Danstan, jäst i Smål. *Secatta*: skatt; *Lagaman*: Lagman; *Drengs*: Dränggar i fornspåket's mening; *Sorfes*: wattenfall, ej danskt enligt

*) Amars uppgifwer Corner i sin Chronik: Ingnar — — — non diu regnavit . . non relinquens post se semen.

**) Såsom wid medlet af 9:de sekellet till England ankomna Kungar från Norden, som äro för Danika medeltidsförfattare okända, nämner Lappenberg utom Lodbrosfiberna, *Guthrum*, eller *Gormud* (enl. Wilh. Malmesb.), *Baclec* (Betsfåg hos Dahlmann), *Jostenius* (Gasting), *Ofstetel*, *Anwynd* eller *Amund*, Grefwe *Sidroc* d. ä. och d. y., *Osbert*, *Frene*, *Harald* och *Osbearn*. Då f. Östytel i klosteret Greyland slagit abboten, vordes *Sidroc* d. y. af en godes sorg, som han upplädde. En *Sidroc* eller *Sigtrug* (namnet war släktmann hos de äldste *Natt* och *Dag*, en *Wirdist* slägt) har satt *runstod* efter sin fader Halpdan nära Kalmar wid Högsby (Siffrufr.) Wid klosteret Medeshamstede stupade Lubba, Jarl Hubbas broder. Andra antaga en *Ivar*, död 872 och en *Jugvar*, som återkom till England 877. K. *Walsæg* (monne ej *Walsæg*, lifsom *Wlesing* hos *Alfred* kallad *Wecinga-eg*): svart-skäg, Jarlarne *Sidrac*, *Osbern*, *Frene* och *Harald* stupade 871. *Gormud* blef döpt, kallad *Arhelstan*, adopterad af K. *Alfred*. Lappenberg antager som sannolikt, att detta är *Gorm* d. ä. hos *Saro*. Monne ej af samma slägt, som *Gorm* d. y. eller *Lodbrosid*?

Suhm; Moor: myr i Smål. Oaf: et. Mo säges af somliga i Irland, men beles af de öfrige. Och bland ställenamn har Suhm träffat Bleking, Näsby, Kaby, Solmby m. fl. (H. af D. 4. 552).

Säkerligen medgifwer en hwar, att så många stäl äro för antagande af en hufvudsakligen Wirdist koloni, att en närmare undersökning ej är opåfallad i en Smäländsk historia.

Att Daner, Östmån och Norrmån, med olika hufvudpunkter för sina kolonisationsförfök, äfwen deri bewisade sig wara olika Skandinaviska stammar, att de stundom bekrigade hwarandra *), innebär dock ej, att Annalisterna alltid hade redig öfwer sigt af främlingarnes samfällnad eller att de ej kunde mytet blandas med hwarandra. Att Östmännens hufvudsakligen moro utseglade från Östersjön, blifwer swårt för en granstare att neka.

b) Hwad betyder Östman?

Alfreds sändemän Othar och Wulstan kände Osti, der Tacitus kändt Ostyi. De sednare stillas såsom ej fullt Sarmater, om och ej rent Germaner. Der torde begge dessa racer sambyggt. Namnet är emellerid geographiskt, ej ethnographiskt: De som bo wid Östersjön. Den lärde Uferius — Suhms ord — i tygar, att ordet nyttjades först om ett folk, som kom från den kust, der Romarne kände Osti **) eller Ostyl (Sylloge hibern. epist. p. 162). Suhms wedersläggningsförfök, som går ut på att, om Kejs. haft rätt, Östmannernas namn skulle wara Finke, är en följd af ett ögonblås tankspriddhet, ty Suhm wiste alltför wäl, att på denna östkust, än mer på den motsatta Swenska, bodde folk af Skandinaviskt språk.

Wi erinra först om ordets betydelse i Landnamaboken. Der läses 12 kap.) Gywinde war þvi kalladr Austmadr, at han kom austan af Swiarike, vestr um haf. Men han är ej från Swearike, utan hans far Björn war en madr agotr á Gautlandi, ofattr um jord wid Sigfast, mág Solvars Gauta konungs. Och som han kom till Island från Irland, der han fik Raförtu, dotter Kjarvals Ira konungs, så finner man, att han der (uti Irland) fått namnet Östman, att således d. tta namn der utmärkte dem som kommo Östan af Swerige ***). Andra

*) 852 strödde de hwhita och swarta främlingarne, inbördes, enligt en annal.

**) Wi ha förut wifad dessas benämning af Osti (Aust), hwaraf Ostgeb och antaga möjligheten af dessas slägt*ap med Östernerna.

***) Huru länge Smäländningar och D. ändningar kallade sig eller kallades efter Öster, kunna wi ej uppgifwa. En dyning häraf synes ännu qwar i sjelfwa Super-Intendenten Orientaliani namn. Man har uppgifwit, att Superintendent. Palmas fader kallade sig Austriacus och Austroburgicus (på disp.), derföre att fadren war från Östra landborgen på Dland. (Wefiens Hof Clerec. Hist. 1: 336). Men möjligen är han här mera litet än namnets förklarare och will utmärka Sunnerborg, såsom sjelf sedd i Sunnerbo.

personer kallas i Landnamaboken efter Danmark, Svithlod, Norge samt flera landskaper t. ex. Geiri hit madr Norren . . . Uni hinn Danfski — — Herfir i Noregi — — Thorfell á Skáney — — á Skáneyja. Gömr hét herfir ágætr i Svithlod, han átti Thoru, dotter Girfs konungs af Uppsolum . . . Jóful son Ingimundar Jarls af Gautlandi . . . Evangr Irfski — — Finnarnir — — Derjente: Dottur Arngrims hins Austræna . . . skiphöfn Austmanna . . . rentr i Austr . . . Þorunnar, dóttur Aggrims Austmannakelfis . . . Háraf sýnes, att Islandska kolonien ansågs uppkomma 1:o af Norrmán, 2:o Danfkar, 3:o Svithiods-inbyggare, hvilkas kung bodde i Upsala, 4:o Götaland invånare. 5:o Östmán, boende nära intill Götaland. 6:o Skáningar ic. 7 Sorle den starkes Saga lára wi kánna D. hinn Norski, A. Austmadur, E. Gautski, händelser i Sviarfski (Svithlod) och Danmerkur ic. Ut sednare Islandska Sagor betyder Östman tybligen östra Norrmán, men wid närmare granskning af de ställen, der Östman har denna betydelse, sýnes namnet litwál ej wara lika widstráckt som Norman, utan egentligen utmärka Throndboar och invånare i N. o. S. Móre *). Men Sagorne föregifwa, att Thrand war Harald Hildetands son och då ett N. o. S. Móre också finnes wid Östersjön, kan ju wara möjligt, att Norges Östmán fört detta namn med sig från Östersjön. Austmadr i Saga Inga Haraldssonar skiljes beständt från Bitverjar och BjörgynjarMenn, som strax

*) Då Thiodolf i en sång öfver Harald Háf:s seger öfver Småkungar ger honom, bland flera wædernamn, epithetet Östmannakung, war jufrågan om det Nord- och Syd-Mores besegrande, der wi trovt oss spåra en Östmannakung, anlaggd före Bráwallaflaget. (Fragm. om f. H. S. i Scriptt. Hist. Isl. Vol. X. p. 175. 177). Wi så länge fram se, att sannolikt dese Norske kolonisterne flydde från Harald Háf:s öf till Wirdaland. Ragvald Móre Jarl egde samma anor från Troja minor, som Leobrofiderne från Móre i Wirdaland. Då en cod. som emtalat en landsfugning i 13:de sekket på Skottska kusten, har Östmán, har dock en annan Norvegr. Namnen sýnas således ej ha warit ansedda som synonymer, utan det ena rättats till det andra wid afskrifning. Begripligt är, att sedan Öster blifwit ett wæderstreckts namn, ett urgammalt namn på ett östland ej kunnat bli ett enda lands tillhörighet. Granska måste man derföre hwilken betydelse ordet på hwarje ställe kan ega.

Att Austr också utmärker Småland kan ej nekas. Wi lägga till förra bewisen N.ala 30 kap., der det anføres, huru Gunnar fór i wiking, huru Kolslegg genomborror Karl med sitt spjut m. m. eptir þat tófo þeir herfång mikit þadan helldu þeir suðr til Danmerkt. of þadan austr i Småland. of höfnu iastnar sig. 7 Rymbegla § 20 betraktas of Småland såsom liggande östan om Westergötland. Det heter:

A austanverdu vestra Gautlande eru hleinar, og nockurn vestar er Elgiarás, fyrer vestann hleinar er fá Skogur er Eividur heitir, hann er XII rasta breidur, fyrin austann Lyvvid heita Smáland, þá er vatn þad er mest er kallad i Svjavellði, heitir Veitur. Þá er Wisnisey og fastale rhykur er kongur geimir i gersemar sýnar, og þar er mest traust hauns i öllu rhyknu.

nämnas. Austmadr, som kommer till Dlof d. H. (f. 42) att qwäda den wisa till kungens ära, hwarföre han synes ha kommit til Norges, är rimligare en utländning än en undersåte. Austmenn i Thorleikers vers i Harald Hårrådes Saga (f. 52) asfer wäl Norrmän, men sådane, som i samma vers kallas Thronder. I Saga Hafonar Hafonarsonar f. 55 af Snorre Sturleson, talas om en orättwisa, som en Isländare gjort Austmönnum. Att hela Norska nationen der är ifråga, synes mindre rimligt. En variant har å Kaupmönnum.

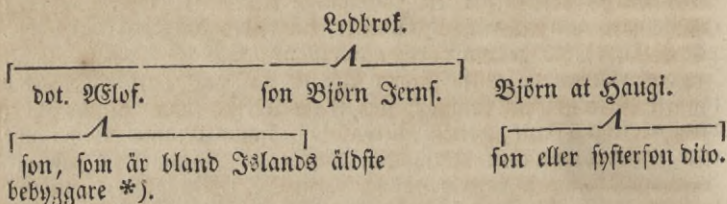
Att Norges Östmän äro en koloni från Sveriges östmän (som, hwad wi snart få se, till en del återwända i detta sekel), synes mycket utmärka. Kungaboningen i Nordmøre hette Birkestrand. Haugr war konungsbú i Beradal i Thranheimi. Kallas ännu Houg. I Dlof d. Hel. S. f. 103—104 nämnes konungsbú at Haugi. I Magn. Godes S. f. 21 . . at Haugi i Beradal. I Harald Hårrådes S. 1 f. och Magnus Haralds-soners S. 4 kap. införas i jänger händelser timade at Haugi. Der nära låg ett Freyjar sund wid Freyjarberg. R. Hákan Adastens fostre bodde ännu i Birkeströnd (Forn M. S. 1: 39. Imfr. XI. 267.) Här håller f. Dlof d. H. thing å Dragsheb med Sirdir, Sunnmaerir, Sygnir of Raumbalir. Att Sirdir, Sirdasylki ej utmärker alla fjärdars inbyggare, är klart. Hade Virdar (ver, plur. sirar), Møreboar och Swenskar (Sönsti) här nedatt sig? Dese Sirdar hade en färskildt Herse i Harald Gråfälls tid. Här låg ett Værnæs, liksom ett Varnäs (Värnanäs) wid Kalmar. Lika felaktigt det är, att uppgifwa Göta-namnet såsom tillhörande efter regel, alla Norska stammar, derföre att Tellemarksboarne wid Bråwalla kallas Götar (Suhm H. af D. 1. 344), torde det of wara, att anse regelrätt, om Östmanners namn delas ut åt alla Norrmän. I Dlof den Hel. saga förekommer Östmän på ett ställe, der någon sång wäl ej kan warit källan (i dylika nyttjas gerna smärre rikens namn till omwerling för det allmänna namnet) och der är det en "Moerakar", Karl af Moere (i Norge), som dittills ej welat erkänna Dlof Haralds son för kung, men å ett thing erbjuder sig bliwa hans man och som sådan upptaga stätt på Färöarne. De män, som följde med honom, kallas Östmän. Det är sannolikt, att han ej sit fremlingar med sig på den åfwentryliga färden, som kostade honom lifwet, att således dese medföljande Östmän också woro Mørekarlar. I Sagan om Hromund Halte förekomma Austmänner såsom fiender, hästjufwar m. m. Dese Östmän, heter det, äro rätt swåra att behandla och mera sådant, som wäl ej sådes om allt hwad Norrmän hette (Script. I-l. 3: 144 ic.)

Östmännen uti Irland, wi upprepa det, talade icke samma danska tunga, som Danerna eller folket från de Skandinaviske öarne, utan Sibradus från Wales försäkrade i följd af hwad han sjelf hört, att de talade en rådbråkad sariß dialekt (Topogr. Hibern. hos Camden p. 750). Se häröfwan p. 44. W. Pett anmärker att främlingarne wid Dublin talte olika med främlingarne wid Wexford, ehuru ingendera talte engelska, kambrißka eller irländska. Då Sigfrid ankom till Bårend, så förstods han af dem, som meer forstandande waro än almoghin, men sariße Bisk. Fredrik måste enligt Kristni sagan nyttja tolf på Island. Annu finnas uti Irland högar lika de Skandinaviske (Ware's Antiq. Vol. 2. c. 17. p. 127. Introduct. to the Antiqu. of Irel. by Wright). Se widare Aimon Hist. Francor. lib. 2. c. 2. hos Du Chesne T. 1. Greg. Tur (lib. 3. c. 3). v. Murray de coloniis Scandicis in insulis Britannicis maxime in Hibernia (in Comment. Gotting. V.) m. fl.

c) Är Björn Jernsida den samme som Beorn at Haugi?

Att dessa namn utmärka en eller två personer, som lefwat wid samma tid, kan ej nekas. Se här en genealogi:

I Thattu Hauks Häbrokar sättes Bern at Haugi såsom Anunds företrädare, hwilken war fater åt Grif (Emundson.) Då enligt Rembert Anondus och Bern i Birca äro samtidige Swenska kungar, synes Förf. till Thattu, som ej kände mer än en Swenssk thron, ha warit nödgad att låta den ene efterträda den andre, torde också kánt Remberts berättelse och ansett Anondi nedfattning "till en tid" i Birca, tills förhållandet till hans eget folk hunnit bli bättre, såsom ett efterträdande af Bern. Att emellertid låta 2:ne kungar Björn lefwa i Sverige wid samma tid, är mindre skäligt.

Landnamsmannen Thordre Knappr, som plågar uppgifwas som en son af Björn på Håga, kallas i en gammal coder af Land-

*) Således medelålderige omfr. 870—80.

nåma bók XI kap. systerson *). Det läses: Thordr Knappr hét madr Eyngste, systurs-son Biarnar at Haugi. Han kom i samma skepp till Island som Raser Helge. Han átti Oró ena Eyngstu **) . De landade wid Haganäs. Thordr tog land från Stislu till Tungvar ***). Thormodr hinn Kamme hét madr Svinskr ****). Han hade slagit Gird, Eðfalgs morfar på Jädre och var dertfore landsflyktig för Birni Konungs at Haugi. Han for till Island. Emellertid uppgifves, att Thord följde den landsförviste Thormod. En lika kärlet till Skaldur anmärkes både hos Björn Jernsida och Björn at Haugi. Brage uppgifves på ett ställe som Skald hos Björn Jernsida, på ett annat som skald hos Björn på Håga. Han säges ha blidkat den förre, som varit honom wred, genom en sång öfwer Ragnar Lodbrok, belönt dertfore med en stöld, der bilderne ansågos hysta på Reidgötakämparne Hamders och Sorles af samma slägt som Virdalands kungahus). Och Grpur lutande sjöng sig fri från ett dödsstraff i Björns at Haugi kos. I Tillägget till Herv.-Sag. der många leder skulle flytta Björn Jernsida upp till 8:de seket (i följd af de gängse begreppen om Harald Hårfagers härstamning i 3:de led från Björn Jernsidas brorsdotter) är Björn Jernsida fader till Biörn at Haugi, "med hwilken war Brage Skald." Han efterföljes här, sedan han befast at Haugi, utaf Nunundr, son Eriks kongs (A. war och fader till en E. Erik i Upsala). Att Björn — ware sig Jernsida eller at Haugi — rezerade i Swearike, då Irland började bebyggas, kan för ingen del antagas. Flera uppgifter förena sig att då låta Erik (Wäderhatt) wara Swiawäldets konung, som efterträdt sin fader Anund, hwilken, enligt Thattu Hauks Hábrofar (i Forn N. S. X. p. 198)

*) En dylik kungafrände torde nu börjat kallas Knabe (Wäpnare).

**) Är Synste en person från Sogn? War Sogn-bon Thord-Knappr son af en Björn at Haugi bland de Norske Östmännen? Eller war der nu samma Björn kung i både mederlandet och kolonien och detta den från England efter sin faders död och sanans förlorande återwände Ragnarssonen Björn Jernsida? Kom Thorder, Björns at Haugi systerson, från det Swenska östriket, derifrån sjelfwe Gardar torde stammat? Han har med sig en Nattfari. Dagsfari och Nattfari äro på Bräwallasfältet kämpar i Haralds här. Natt och Dag (blått och hwitt) war ännu, då den antog namnet Sure, en af Smalands rikaste ätter, nedstammade från gamle Eio härads lagmän.

***) Det heter widare: Th. hjo á Knappstodum. Han átti Ösu, dottr Eiótólfs goda; therin son war Hjar.

****) Son Haralds Bifings, en hann átti Arngerdi . . theira synir woro Þeir Arngimir hinn hvafi. Således namn, wanliga i Virdalands sagesfungalängder.

war kung 40 wintrar eller längre. Bör man då antaga, att Björn Jernsida, när han försvinner för Brittanniska och Frankiska annalister efter nederlaget 878, dragit sig till sitt arfsrike åter och nedfatt sig at Gaugi? Bestämdt säges det i Thattr Hanks Håbrokar, att Beorn at Gaugi war kung, då Harald tog kungadömet i Norge, således i sednare hälften af 870-talet. Då Joh. Magnus ansåg nödigt att bilda sig en Björn III & IV, derföre att "tidräkningen" afstyrkte honom att låta samme Björn mottaga Anskar första gången och dö wid 883, så är tydligt att han här ej diktar fritt, utan har källor, hvilka han nog med sin kända frihet behandlar. Efter dese synes då Björn, sedan brodern Ivar (Ingvar) blifwit ensam herre öfwer de utländske besittningarne i westerhaswet, ha återkommit just wid den tid, Island började bebyggas, då han, enligt J. M. undanträngt en son af K. Herot (Herrod), således en bror af sin faders första maka, Ingel eller Ingewall, från den thron Björn i unga åren fått på sin lott. Hans strängare styrelsefatt, bildadt under det han regerat ett underkufswadt rike, kunde wäl föranlåta systerfönen, Knapen, att följa en för ett mord landsförwisad wän till Island. Men 883 urdantränges Björn af K. Olof Ingels son, enligt Joh. Magnus. Här är hos J. M. en så tydlig förblandning med Olof Trätälja, Ingjald Illrådas son, att wi lemna denne Olof af 883 så wäl som wi lemnat Adams af Br. Olof af 890, anseende Kembertz Olof af 854 wäl wara afhyttad, utan att wi wilja försöka reda det oredbara. Klart är att Björn wid 878—883 är nära 70 år, om han wid utseglingen omkr. 836 bör anses 20-årig och ej nu, om än återkommen, kunde länge lefwa och regera.

Har det ej warit ett minne af K. Björn i Södermöre och Norrmöre, som bildat sågen i England om Münsteri Arturus (Arturus d. ä. Björn), och Gamdens Arturius, frigande mot Sarar, Hiberner, Scoter, Nortweger och Daner, liksom Sares Arthorius, rex provinciarum Summoræ & Normoriæ, nämnd i sammanhang med en framställning om *Estia & cum Ölandia Cuietia insulæque Sueciæ*? Engelska förff. sjelfwe skilja Arturus wäl från Artus, påminnande att det förra namnet betyder Björn i Britternas språk. Joh. Magnus får här af en Swensk kung Arte, som frigar med Östersjöprovincerna och är mycket artig (beleswad), samt en Engelsk k. Arthur eller Arte, som också i Norge har ett lydrike, deröfwer han sätter en frände till Regent. Ha en gång Östmännen i Norge med sitt Sunsmöre och Nordsmöre och Hufwudstad at Gaugi wid Birkes strand haft gemensam kung med Östmän i S. o. N. Möre, med hufwudstad at Gaugi wid Birca? (Om Thrand får antagas ha från Harald Hildetands rike anlagt en koloni i det nordligare och wäl sednare bebodda Norge, är rimligast att anse riket wid Östersjön som morderrike.) Wi lägga härtill ännu en fråga: Är det Morland hith

Austara, hvars borgar och köpstäder härjas af Sorle, sedan han återvändt till Norden, ej Möre i Austr eller wid Östersjön? Sorle håller derifrån till Danmark och Drefund. Den Gardar och den Tose, som komma af Morland till k. Harald Balde-
marsson (Sorles S. 7 kap.), för att begära hans dotter till äkta, anförande Blåmän, hvilka tjöto som wargar, bitande i sina stöldar, äro de ej rimligast från Möre, förande med sig Ble-
kingsmän, Runstensstrifers Blakumen, Saros Blacmanni, med dragter af blå färg, om och blåfärgning i ansigten, bruklig hos Belger, ej längre war sedwanlig, af fiender kallade Wargar, af Nestor Vareger, beteende sig lifsom Angrims söner från On i Bolmur?

d) Genealogien.

Men blifwer ej hela denna Annalernas chronologi ett för-
dunstande luftflott wid huset från den Isländska genealogien? Då Harald Hårfagers födelseår är ett säkert datum och detta år 853 och hans mor Ragnild är dotter af Sigurd Hjort, som dör 851, född af Aslaug, som är dotter af Sigurd Ormöga, hvil-
ken är Ragnar Lodbroks son, Björn Jernsidas broder, måste ej dessa män uppslyttas i 8:e sekel och antingen vara ifriga kriga-
re wid 80—90 års ålder eller of, då man ej kan göra Annaler-
nas vittnesbörd om intet, nödgas man ej i både 8:de och 9:de
seklernas sednare hälfter antaga 2:ne talrika familjer med alldeles
samma namn och öden m. m.?

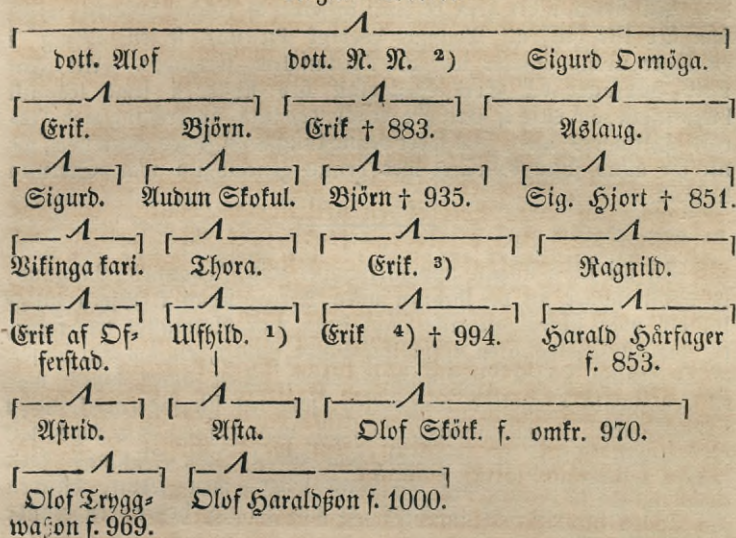
Stora auctoriteter finnas för beggadera försöken, men med
all wördnad för Hårfagerska ättens hofskalder drista wi bekänna
och frukta, att namnet Aslög, som bars af Helge Hwases hustru,
föranklat dem, att släta de anor, hvilka minnet ej torde följt
längre, in i den namnkunniga ätt, der en Aslög (Praka) också
fanns, och när detta engång stett, så blef det nog allmänna me-
ningen. Ho räknar alla slika allmänna genealogiska meningar —
utan grund? Dylika exempel i genealogien äro många. Så heter
i alla våra läroböcker St. Britas fader Birger Pedersson Brahe,
emedan 1647 en författare behagade att anse Brahernas dittills så-
som äldste uppgifne stamfader Magnus Larsson för son af Jinstas-
släktens sista man Lars Pedersson, ehuru nära ett sekel ligger mellan
det wi känna om denne fader och denne son och den äldres stöld är röd,
den yngres gul, den gula stöldens märke är 2 hwita hoplänkade
heraldiska englawingar nedåt wända, den rödas: 2:ne åtskilda upp-
åt wända swarta örningar och den yngres tillnamn Plate, till-
hörde wid den tid, då han lefde, en slägt, som i Lysland förde
alldeles samma ättmärke som han, hwarjemte Plate och Brahe-
slägterna hade en mängd gemensamma depnamn, (sådana framstå
långt färre i S. Britas och Brahes slägter). Detta angår Smålands
historia först längre fram, men må nu anmärkas för att wisa,

att den hopflikning, hvarföre wi mistänka 10:de sekelts hoffstader, ej ens kan anses såsom något owäntadt. Begripligt är, att den Hårfagerfska stamtaflan, en gång sjungen, skulle bli orsthodor i Norska kungahofwet och föranlåta andra Langfedgare, som trodde på den kungliga stamtaflan, att ifylla leder, för att få sina ättlingar af den namnkunnige Lodbrok i harmoni med densamme. Men ett stort motwittnesbörd från Island må anses föras, som gör, såsom en af Isländningarnes såraste urkunder, alla, som flytta Lodbrok ett sekel tillbaka, osåkra. Ut i Isländninga Bok Ara prests ens froda, der mot wanan hos Isländarne, Chronologi möter, säges klarligen: Island byggdes först ur Norge i dagar Harald Hårfagers . . . efter mening och tal Teits, fosterfader min, . . . som både war mångwis och sannfärdig, då Iwar Ragnarson Lodbroks låt dräpa Radmund enn helaa Englakonung och det war 870 efter Christi bård, som skrifwet är i Saga hans. Denna Isländske författare föddes 1067 och dog 1148, lefde således lika nära R. Lodbroks lif, som wi f. Gustaf 2 Adolfs. "Plato mihi unus instar omnium."

Våra inhemfka urkunder öfwerensstämma med de Engelft-Isländft-Frankiske Annalerna, liksom med Are Frodes tidsräkning. Enl. *Catal. Regum Sweciae* II i Scriptt. rer. Sv. m. æ. T. 1 är Erik Segerfäll son af Erik Edmundson och denne Ragnar Lodbroks dotterfön. Detta Langfedgatal har tydliga brister, men förråder, att man ej i Sverige, då ännu Isländs sagor woro okände, ärfst föreställningen om 2, utan om ett sekel mellan Ragnar Lodbrok och Erik Segerfäll. Men Are Frode är ej den ende, som haft rätta begrepp om Lodbrofidernas lefnadsålder. Många genealogier äro ense med Chronologien. Må wi jemnföra Dlof Tryggwafsons, Dlof den Heliges och Dlof Skötkonungens ättledningar från Ragnar Lodbr. derwid wi ställa Harald Hårfagers, för att, liksom i mathemathiken, ex absurdo wederslägga den sednare. *)

*) Wi ha förut ej nekat det möjliga, att Sig. Hjorts morfars far kunnat, lefwande i medlet af 8:de sekel, wara en kung Ragnar och wi tillägga, (utan att anse något wetenskapligt behof föresinnas för ett slift antagagande), att det kan wara möjligt, att äfwen han kallats efter ludna brokor. Men då Suhm så ärligt förklarar historien banqueroute, om det gäller att uppgifwa om det 8:de sekelts f. Ragnar L. en endaste genung (om ej den att på en hed i Halland sitta och se på werldshändelserna), så torde skäl wara att öfwerwäga, om här finnes tillräcklig grund att beswärja en hel dynasti fram ur möjligheternas stuggrike. Wi kunna ju bestämt bestå våra gode Isländare med uppgifter så oemotsägligen falska, att wi ju ej kunna ändå rädda deras kanonicitet. Då den bäste kunde lägga Har. Hårf:s brud (omkr. 870) i munnen den anförda uppmeningen att lifna Sorm (som uppträder efter 890) och Erik Segerf. (som stutar 994), så kunna genealogerna ha kastat folk ur 9:de sekellet in i 8:de, hwilket för bättre minnes full åter upprepas.

Ragnar Lodbrof.

Vi vilja blott tillägga, att de som ej drifva antaga annat, än att H. Hårfager härstammade i 5:te led från Ragnar Lodbrof, sökt förena denna genealogi med chronologien och kunna anses ej alldeles mislyckats; *) men som wi ej tro på infallibiliteten af Haralds härstamning i 5:te led från en kämpe, som ej synes stupa, förrän Har.

1) Säll mellan Th. o. U. Script. Isl. Vol. III. tab. 4. 2) Den dotter, som blef g. m. Nemberts Anoundus eller (Ingjemund, Gaml. Sw. kungalängdens Inge, med anor från Ingjald Illråda genom Dlof Trätilla. (Så heter i Sw. kungalängder Stenils son Inge: Anundus hos Adamus). Att Inge står som Dlof Trätillas son, hör ej till ovanligheter i genealogien. Han heter Anundr i Thattr Hauks Håbrokar, der hans son Grif giftes med Ingegerd dotter af — Harald Hårfager. (Script. Isl. Vol. X. p. 183). Så litet sammanhang är der mellan Isländska genealoger, att den ene kan ge Harald Hårfager samma rum i en genealogi, som, enl. en annan, tillhör hans morfars morfars?! Och med en slikt genealogiskt skola wi nedslå alla samtidens Chronologier?! Som denne Anundr war Sweafung i mer än 40 år och Björn war kung i 50 år och han har en son Grif och en sonson Grif före Dl. Sköttenung, så är ej underligt, om de Morfska kungarne Dlof med qwinliga leder ha några flera ättled. *) Enl. Isländares uppfattning af Thorgnyss tal woro begge desse Grifar en (G. Segerfäll) och denne regerar i 60 år. Då wi se honom under sju werksamma ålder omkomma på ett tåg, finna wi wil rimligheten af att följa den gamla Swenska kungalängden, om wi också i riddammen antaga en förvirring. Som wi likwäl ej skrifwa Swea rikets historia, följa wi wanliga uppfattningeu, der wi annorstädes komma att handla om Grif Segerfäll.

*) Bredsdorf i Libst. f. N. Dbl. 2 B. p. 54 f.

Härfager var 10 år, så lemna wi dessa föreningsförsök i sitt värde. Wi finna i det hela de möjligheter af ringa historisk wigt, som äro like den, att Ragnar Lodbrok funnat se en ättling i en lägre nedstammade led, än Methusalem förmodde. Att Harald Härfager och Erik Segersäll äro styldes i femte led till hwarandra, om också ej Erik Segersäll, död 994, är brölling med Harald Härfagers mor, som föder denne kung 853, synes wara nog, för att för alltid sluta beswäret med denna genealogi i vår Swenska historia.

Få wi fästa någon uppmärksamhet wid Johannes Magnus, så uppswingade sig på thronen nära Birca, sedan k. Björn utseglat och man funnit att riket utan kung war blottställdt för faror, för hwilka Ståthållaren ej så lätt kunde skydda, en son eller sonson af Drottning Thora Borgarhjorts fader. Den ätten synes warit den gamla Njögötiska kungaätten, som sett sitt fädernerike tidigt förenas med Ingdalswäldet. Olfh war denne Herrauds son eller sonson (säkrast det sednare), som enligt Joh. Magnus först anfölls af Ragnar Lodbrok och hans söner, men sedan, blifwen Lodbroks måg, bibehöll riket med de uti Irland hellre residerande Furstarnes bifall.

8 §. Olfh.

17. K. Olfh är en historiskt bewisad kung i vårt Birca, men hans förhållande till den k. Bern, som Missionärerne träffade förut, ligger i dunkel. Joh. Magnus angifwer honom såsom son af en Ingewall, som är son af k. Herraud i Östergötland, Ragnar Lodbroks swärsfader. En Ingewall har en runwård nära den ort, der k. Olfh uppträder. Denne J. är ej kung, men kallas God man. Nära Borkholms slott på Öland står en runsten, rest af 2 bröder Esbjörn och Nopbjörn öfwer Inkiwal fapur sin kupan och hurbiarn bropur sin kopan. En Olaf med bröder Gammal och Sasse resa i Runstens socken sten öfwer fadren Au. Detta wisar, att namnen här i orten ej äro strämmade. Om J. M. ej haft grund för sin uppgift om Olfh, utom hwad han hentat i Tyfka Missionärskrifterna, så behöfs ingen dynastiförändring antagas. Då Björn utkallas till fadren med en utflyttningsfara, kan brodern Rowils eller Rowulf eller Anlaf hos Brittanniska förff. eller Ulf i Annal. Roschild. en af de 9 Lodbroksöfverne, ha emottagit Stumannariket wid Barankshafvet, kallad Olfh af Nembert, kanske af denne Biskop begrafwen, såsom död i Christen tro, i Hagby kyrka nära Kalmar. Se häröfw. p. 25.

Att Ulf, Lodbrokiden, befann sig bland de af k. Alfred år 883

slagne, är blott en gifning. Men mycket är om vår k. Olof med wifhet kändt och det må uteslutande fästa vår uppmärksamhet.

Då Anskar för andra gången begifwer sig till ett af de Nordiska rikena (in partes Aquilonis) med anbefallning af Danstka kungen Horic, så seglar han öfwer sundet (transfretavit a litore Danorum) till Sweonia, anländande dit, der k. Olof wid Birca höll Allsheriarthing med sitt folk (generale populi sui placitum, enl. Adami H. E.), finnande der å thinget både kung (Rex), Herrar (Principes), och menighet (multitudo populi). Han mottog Anskar wäl och en kyrka blef byggd och dop medgafs för en hwar som sjelf åstundade enl. 1) Kungens befällning (regis imperio), 2) folkets bifall (consensu populi), 3) lottens fall (jactu sortis) och 4) Idolens swar (Idoli responso). Sedan detta allt beställts, återwände Anskar och Grimbert blef qwar. Som A. enl. Cronica Slavica ej utan stor fruktan kom till Birca (sic!), dit han hade anbefallningsbref af Danstka kungen, så fann han wäl alltför äfwenlyrligt, att begifwa sig till en annan del af Norden, Upsala, der hedenomen ej genom omgång medelst handlen i Christna länder torde lärt sig hwad den synes tänkt om sig sjelf i Birca. Men ett annat ställe, än Upsala lär besöfts af Missionärer näst efter Birca. Uppgifterne om Linköpingska kyrkans nybyggande i 9:de seklet äro ej osannolika. Sjelfwa Westgötarnes tidiga benägenhet för Christendomen torde snarare utgått från Kalmar än Norge, der ej särdeles seger wunnits för Christendomen wid den tid Westergötland redan waldes af Christna till boningsort. Kort efter det den grymme k. Olof Tryggwasons hofbiskop ansågs af Isländarne ha döpt k. Olof Skök. i Skara, war ju i Westergötland en tillgifwenhet för Christendomen, som denne efter Islams grundsatser omwändande widsteplige person wäl ej förmått med en resa wäcka. Hwad som i alla händelser ej kan betwiflas, är uppgiften, att Anskar döpre k. Olof och många af hans folk. Dopet skedde 857 eller något förut, enl. Gelsius. Reuter Dahl utfatter det ock efter 854. Missionärer utgingo nu fritt från Birca. Munkarne Fredrik, Adalgeir, Adaldag, och Ansfrid foro ut att predika, bygga kyrkor eller till kyrkor rena gamla afgudaborgar, samt döpa. Nu blef i Bircarike ett ordentligt Biskopsdöme upprättadt, under Bremeniska Erkebiskopen. Danstken Rimbert, likwäl ej Anskars älsflige biograph, blef Ordinatus (wigd Biskop) hos k. Olof. Sedan Biographen Rembert efterträdt Anskar († 865) så, troligen strax efter det han blifwit upphöjd, visiterade han sin älskade företrädares plantering i Birca, wäl mottagen af kung och folk och hörde säkert nu om den stora seger, som k. Olof och hans folk wunnit öfwer Chori, der en fästning Seeburg, förswarad af 7000, och en fästning Apulia, förswarad af 15,000 man efter luffastning, eröfrades, hwarefter Christendomen wunn många wänner. (Remb. Vita Ansk. 27 c.) Aramus erkänner 2-ne sekler derefter, att segrarne dermed förwärfwat sig ett namn. Wärf-

wet war således af följd, som ej kunde så lätt förglömmas. Händelsen, säkerligen ej eller förgäten af de besegrade, förtjenar närmare uppmärksamhet.

9 §. Waregernes utgång ur Scandinavien.

Nestor berättar omkr. 1100, att allaredan år 859 togo Waregerne, som bodde på hinsidan hafwet (Östersjön), skatt af Slaviska och flera folk, som bodde i det nu warande Europeiska Ryssland. Strath antager, att det så varit långt upp i tiden. *) Handelsvägen öfwer Dnieper och Duna eller Weichseln m. fl. kallades den Waregiska vägen till Byzans och Orienten. År 860—62 satte Slaverne och flera deras grannar sig upp emot Waregerne och nekade att betala skatten, men kommo derwid uti inbördes strider, så att de enligt Nestor, inkallade, men enligt Keyzers rimligare mening blefwo anfallne och besegrade af Waregerne. Dessa Wareger stljas af Nestor bestämdt från Swei eller Swäi, Gotie och Nurmanni m. fl. Det år 862 Nestor låter Slaverne inkalla "tre Waregiska bröder med deras slägt," att herrska öfwer hela Ryssland. Kurik, den äldste (Röref), blef Slavernas Regent och nedsatte sig i Nowgorod wid Ilmen. Några ryska afstrifter antaga, att derwid Aldejoborg byggdes (befästes?) wid Ladoga. Sineus (Strinnholm anser Sune wara Nordiska namnet, kanske Swen, som war slägtman i samma slägt som Röref) fick landsträckningen wid Swita hafwet.

Truvor (en man med det namnet nämnes i Bråwallaslaget bland Haralds kämpar) fick sitt residens uti Zborst nedanför Peypus, der Finn Magnusen låter på ett monument i binderunor: Truvors re. . . År 864 blef Kurik ensam herrskare, då begge bröderna dött, hwarefter Nowgorod blef ej blott Rysslands hufwudstad, utan sate för rikets, ja norra Europas Orientalist-Nordiska handel. Efter Kurik uppträdde år 907 hans son Igor, (Zgor, Zngwar, ett Lobbrosidnamn?) på thronen. Af honom har man den guldracteat, der man allmänt finner hans namn i grek. bokstäfwer, hwarefter i blandning af runor och grek. ord en instrift följer, som förklarar Igor för gismild furste och Serre öfwer Wolga. Se R. og R. 272.

(Inkommo nu namnen Warenger, Finmark, Smolensk o. d. till Ryssland?)

Swarifrån i Scandinavien woro dessa Wareger eller Waranter?

Kruses ryska afhandling "om Kuriks härkomst från Danmark och dess gamla Kungastam" är af öf ännu ej läsen, men

*) Runemo og Runerne p. 267.

wi förmoda att "kungastammen" är den Lodbroska och då den samma ej är den danska i sednare hälften af 9:de seklet, så förfa'er af sig sjelf det bewis om en dansk kolonisation, som wäl hufwudsakligen är byggdt på mistaget om kungastammen. Då swärligen sammanhanget mellan Nestors uppgifter och Vita Ansgarii cap. 27, erkändt af Geijer i S. F. Hist. 1: 132, kan nekas, så blifwer wäl omöjligt att antaga, det Waregerne hufwudsakligen woro Danstar, i ordets n. w. mening, då wäl rimligast synes, att de buro namn efter det haf Varank och det folk Varank, hwarom wi handlat häröfwanför (p. 31 ff.), ehuru de wist woro af ett folk, som bland utländska författare war bekant under namnet Dani eller Daci (Thaniithdyrkare?)

Nembert, Anskars biograph, berättar enligt gamla öfwerf. (wi sammandraga): "Sidhan then hällghe Biskopen (Anskar) war fran thom farin (omfr. 854), tha gjordhe Gudh ett stort Järtecken. Langt borto fran Sueritis rike la eth landskap, som kallades Durland, thet samma landit haffde fordhom lighat undir Sueritis Rike *) oc giort konungenom i Suerike badhe stat oc skuld i mang aar oc thetsamma landit war nu undangangit Sueritis krono i swa matto, at de wurdho höghfärdughe oc forthrotne oc thy stodh thet sua i langan tima, at thom formadhe wara Suerikes krono undirdanoghe oc wildho konungenom göra hwarte skat aller Thianist." Detta stämmer ju både till tid och sak aldeles öfwerens med Nestors berättelse om Sklaver, som före 859 hade upphört sticka skatten till Waregerne på hinsidan hafwet. Att Nemberts Chori woro till sin stam Sklaver, betwislas ju ej. Nu berättar Nembert, att Dani eller the aff Danmark, som hörde att Chori ej längre erkände sig skattskyldige (till Waregerne), mente att de skulle kunna lägga dem under danska wäldet. Då "sankade de saman mang skip oc foro in til thet landit med sterke makt oc wildo landit winna oc bethwinga undir Danmarks krono oc gotzidh bortföra". Men då folket der i landet fick höra Danmarks tillernade anfall, "sankande the sig tillsamman i en storan här oc gripu til wärn oc wardo sig manlika. De wunno Sigher umsidhe oc slogho ihäl halfdelin aff thom thit waro komne aff Danmark oc singo all thera skip oc alt thera gooz oc alla thera foror". Så berättar Historien om Danmarks försök att underlägga sig dessa Sklaver öster om Östersjön. Men, heter det, "tha k. Olæff (Oleph), som konunger war i Suerike, fick thetta höra, att the af Danmark haffdo ther waridh

*) Wi weta af Thorgny, att det war först i Erik Emundsons tid Swearne här gjorde landtwinningar. Mellan Kurir och Blekingar war striden en gammal sed, när, enl. 123 kap. i Saga Hakonar Hakonarsonar, Kurir härjade i Bleking.

oc tappath stridhena, tha sammadhe han sit folk saman i en storan här oc mente koma sit oc sit Rike i stort ordh oc storan Prijs oc mente vinna landith igen under Smerikis krono, som the förra hafdhö underdanoghe warit, oc mente han thet fulkomna oc göra med sinne makt, som the aff Danmark gathö ey gjort eller til wäga komit. Thy for han med sino folke in til thet sama landit oc komo oförwarandis for en stadh (der woro fem städer i landet), som kallas Seeburg. *) Genast wunno och i rötter förstörde de detta Seeburg i Durland. De drogo så landvägen längre in i landet till en annan stad, som kallades Apulia. Der striddes 8 dagar med lika lycka, men nionde dagen begärtes genom lottkastning tecken af deras Gudar, om de wille dem hjelpa. Men inga (goda) tecken gäfwos. Då sade några köpmän, som "mintos oppe nofor ordh, som thän hällige Biskopen Ansgarius hafdhö for them prädicath", att de borde bedja till den mäktige Guden, som kallas Kristus, att han wille hjelpa dem. Lottkastades nu, som gaf godt tecken. Då woro de så starke och tröstade i sitt hjerta, att de sade till hwarandra: "Wi thorsuom nu hwarthe rådhas aller förghia, for thy Kristus han är medh os. Stridhom nu manlika oc stormom frileka, for thy os kan nu inkte amote standa. Wi ärom nu wise, at wi wunnom Sigher, utan alla thwäkan, for thy wi hasuom os til hielp thän aldramäktughasta Gudhin, hwilken som starkir oc mäktighir är öfuer alla Gudha." Men just i samma stund de wille förnya stormen, begärte Apulierne samspråk. Konungen medgaf det. Då sade de som woro i staden: Os thäckis nu bättir bedhas fridh oc sämio, än os thäckis nu länger medh idhir stridha; wi wiljom nu gerna göra samsät (foedus) med idher. Wi wiljom gerna till forindhe gifua idhir alt thet gooz, harniss oc päninga, som wi wunnom af warom fiandom, som här waro aff Danmark. Oc ther öfuer wiljom wi idhir gifwa ena mark lödhukt silfwer för hwar then man som i stadhenom är oc ther wiljom wi idher Borggan oc wiso fore sätia, at wi äpter thänna daghen wiljom idher gärna lydhuge oc undirdanoghe wara oc göra idher badhe skat oc skuld, som wi förra gjordom i alla mato oc takin os til Nadh oc gifuen os qwitta i thet ta sin. Thärnäst räkte the wt therä högra Händir oc lofuadhö konungenom oc hans Höfdingiom manskap oc thianist oc gjordhö frid mälom sijn inbyrdhis". Är det rimligt, att hwad Nembert låter ske mellan kungen i Birca och en sklawisk stad Apulia ej så långt efter 854 och det Nestor låter ske mellan Wareger från binnidan östersjön och Sklawer wid Weipus och Ilmen kort efter 859, utfallande på alldeles samma sätt, skulle wara 2:ne alldeles skilda

*) Härwid påminna wi oss, att Sjöborg war namnet på den fästningen i moderlandet, som förwarade inloppet i *Safsälstan* eller Mörrums å på Elleholmen. Sedan anslogs denna egendom till Erkebiskopen i Lund. *Schwms Samll. t. D. 5. l. 1. S. 125.*

händelser? Att emellertid göra Varegerne, hos hvilka Sklaverne wid Weipus omkr. 860 begära en dynasti, till Danstar, enl. wårt språkbruk, strider allt för mycket mot allt hwad wi om händelserne wid denna tid weta, för att kunna qwarstå ens som en historiskt gifning. Dwedersägligt är den Waregerstam, af hwilken Sklaverne wid denna tid begära fred, den samme, som hade sitt thing wid Birca och der omkr. 854 medgifwit Christendomens predikan, långt efter det Danstarne emottogo Christendomen. År Birca Upsala, så är det Swear, ehuru desse så swårt att wisa fram en nyss förut döpt kung Olof, som omkr. 860 tillbeder Kristus, de, hwilkas häfdateknare så säkert weta, att Olof Skötkonung war deras förste Christne konung; hvars farfars farfar Anoundus — Edmund — regerade i Svealand wid 837, hvars farfars far Erik Emundson derstädes war kung till sin död 885 och hvars farfar Björn war der kung till sin död 935. (Geijer S. F. Hist. 1. 134). Således tvingas wi att söka dessa halschristne Vare(n)ger mellan de hedniska Swear och Christna Danstar, der Varank, Varan, Varund, Veringia o. s. w. låg.

K. Olof tog 30 män *) i giflan med sig hem, jemte guld och silfwer öfwer alla mätto och prisade Kristus. Detta skulle tybligen öka de Christna missionärernas inflytande. Swårt war nu wäl ej att så döpa hela armeen. Möjligen uppsteg härwid Klärkaberga, om ej redan förut, som ett befäst Biskopspalats och kyrkor uppbyggdes wist med flit deromkring.

Men — hwilka skulle nu styra öfter om hafwet i de 4 qwarwarande städerna? De, som engång förut swikit? Hwad är rimligare, än att K. Olof lemnade några af sina höfdingar i de städer, som i nödens stund undergifwit sig, för att upptaga skatten och skulden och ärligt sända den till Birca öfwer hafwet? Motsatsen skulle ha varit utan exempel i historien. Och 150 år derefter mindes man i Ryssland, att man "begårt" 3 Waregiska förstar. Det tolesättet war wäl minst förödmjukande att nyttja, då det ej eller fullt stred mot sanningen.

Rörik eller Rurik kunde gerna wara af K. Olofs slägt, om Olof sjelf war af Lodbrosätten (Anlaf, Olof war der slägtnamn); ty Lodbrok war ju af Harald Hildetands slägt, hvars far, enl. en uppgift, heter Rörik, och hvars son Rörik Slaungvanbauge eller Slungering war med i Bråwallaslaget. (Roricus Slyngebond hos Saxo har kastat en guldring i hafwet. Mer än en har det namnet i den äldre historien). Att Truwer war ett namn i

*) Började kanske dessa att falla t. ex. Fin-weden Sum- eller Same-lainen, liksom de kallat den Finska stammen de känd förut? Och uppkom nu derigenom namnet Småland, som uttalas af folket S'man lann, Smälenn, ehuru laud aldrig uttalas som lann? Se Geijer S. F. Sift. 1: 101.

Haralds här, är nämndt. Sune, Eskil, *) Åke **) m. fl. Waregernamn äro ännu kanske vanligast i Småland.

Rurik fick lätt wid att snart göra sig oberoende af Wirdariket, ty wi få snart se hwad historien wet om tiden näst efter 860!

Och ett slagte af Skandinaviska namn formade snart (inom 180 år) af spridda horder från Asiens öknar ett Ryssland nästan lika widsträckt, som det, hwilket ännu står som en Fätte och nedblickar på Europa, såsom Polyphem såg ned på Odysseus. (Strinnh. 2: 321). Under de ryske fördragen med Grefstke Kejsaren 912 och 943 träffas en Ingel, Kol, Karl, Grim, Wermund, Zal-dan, — namn i Joh. Magui Swenska kungalängd, som ej synas i Upsaliska kungaledjan, af hwilka Karl och Grim i ett isl. poëm kallas Viudakungar (se häröfw. p. 196), Kol är ännu i 12:te seklet ett kunganamn, som fästes främst wid den Swerska ätten, Ingel påminner om Ingelsbhög; desutom en Phrosten, ett namn, som ännu är vanligt i Wärend, en Gunnar, hwars namne räknas som en Sigfridsnepoternas mördare, o. s. w. ***)

Wi påminna nu om Warensche eller Werendsche, nämnd p. 33, en Jaropolks trogne tjenare, som afflyrkte denne att på Bluts inbjudning besöka sin yngre broder Wladimir, men som, sedan Jaropolk rest och blifwit, enl. War—s förutspågelse, af 2 Wareger genomstungen, i spetsen för sina Petschenger länge befrigade den mäktige Wladimir, tills denne slöt fred med honom, då War. swor Wl. trohetsed. War—s rykte har, som wi sett, hunnit ånda till Persien och länge bibehållit sig. Namnet skrifs wäs och Varsiaschkothe, och öfversattes: den lille Varingen. Man skulle ej sakna allt skäl, om man öfversatte det med Warensbon. Han kallas Man, ett namn af widsträckt och obestämd betydelse. Se Nestor V: 206. Karams. Gesch. I. 161 och de hos Frähu anförda Persiska böckerne.

Wi ha i 3:de Kap. yttrat vår mening, att den likhet mellan Isis-Cybele-Nerthus-culten och Sumaladyrkan wid Hwita hafwet, skildrad uti Isländska sagor, säkrast torde förklaras af ett Waregiskt rikets upprättande wid Hwita Hafwet i 9:de seklet.

*) Skuld.

**) Dgor. Möjligen waldes D för att uttrycka Au (Aufe). Dir är wäl Tyr.

***) En Rörk i Wernamo lefwer ännu 1288, en Ingeld i Jönköp. 1280; flera Lagmän i Wärend heta Karl i samma och sölj. sekel. En Karl Herrasson är en af de 6 lederne på Langsedgaballen i Niding. En Kol eller Kal får en wacker minnesvers af Jonen Åke m. fl. på en runsten i D. Thorsås. En Grim (Kirim) har fått runwård i Werö, en Sin nämnes på en runsten i Björkö — således Sineus, en Sen på en dylif wid Nydholm — en Eskil i Wernamo, en i Forssheda, en Eskil war prost i Sumnerbo 1299; en Fair satte på Dland runstenar parwis — således Dir — en Jfir har en runwård i Åsbolands härad — således Dgor o. s. w.

Varegernas riken warade längre än de lyfte. Det sista spår wi träffat af ett dylikt, ses i De la G. Arch. III. 46 följ. och IV. 36. K. Gustaf I, som sände Hr Sten Eriksson till Ryssland att "göra ett fridsbref" 1537, ålade sin f. swåger, att påstå råmärken efter Hertug Jörens m. st:s bref. Hertigbrefwet är gifwet omkr. 1340 af Magnus, Turge med Dfornes Burggrafwe och Hertig Abraham med alla af menigheten i Rogården. Hertug Måns war Knes af Rogården, heter dock i latinska öfversättin. Rex och uppgör gränserne "cum fratre meo Rege Svechiæ Magno Erici filio. Namnen synas utmärka icke-Slaver, styrande i Nowgorod. Och dylika spår skymta wi ännu 1613, då Notablerna i Nowgorod inför Hert. Carl Philipp förklarade, att "de Nowogorodske kunde bewisa, af sin historia, att de hade haft från Emerige en Storfurste, benämnd Kurik, förrän ännu Nowgården blef laggd under Moskau".

Men huru kan det förklaras, att Finnarne kalla Swenskarne Routzi och att de Vareger, wi sett komma från Weringia-land, grundlägga ett Ryssland?

Wi må blott i förthet beswara det. Med Keyser antaga wi, att Rhopolani, *oi Pwξολανοι*, Rhopolani är finsk-esthiska uttalet af *oi Pwξ*. Ty, enligt hwad past. Stockfleth upplöst Keyser, är lainen, plur. laiset i finskan och lane eller lanne i Esthiskan blott adjectiwändelsen swarande mot R i Nor—R, Fin—R. Namnet är således *oi Pwξ*. Men med Franzén widblifwa wi ändå den tanken, att namnet är ej stam-namn utan hemtadt af en egenkap. Från 4:de till 10:de seklet framställas de af trowärdige författare såsom boende wid Dniepern och sträckande sig uppåt, således — wid dessa floder, som kallades den Varegiska wägen. (R. og R. 267.) De närde sig sannolikt såsom roddare åt dessa köpmän, som förde Orientens waror till Östersjön, och Nordens — kanske t. o. m. i begynnelsen på Östersjön handlande Karthaginensers waror in åt östra Europa och Asien. Inbelade i roddslag kunde de allena ge den ordning, som war behöflig för en handel, så slitig, som den öfwer dessa floder. Ro, rod, rodd har samma betydelse, som i wårt språk, bland folk på denna Varegerwäg. Grekerne hade *ερω*, sedan *ερεττα*, hos Swidas *ουοδδουειν*: ro med förenta krafter således rothein, der th uttaltes sibiberande. Allem. ruder: roder o. f. w.

Detta roddsfolk sträckte sig ända till de Skythers grannskap, som stridde med Pontiske konungen Mithridates 90 år f. Chr. Tidigare träffas ej det namnet; först anfördt af Strabo. Redan han skiljer dem från Slawerne, uppgifwande en helt olika bewäpning och att de i hans tid (i begynnelsen af wår æra) bodde på slätterne mellan Dniepern och Tanais, sträckande sig så långt åt Norden, att han ej kände ett nordligare folk. De ha-

de rustningar af läder, spjut, svärd och båge, omgifne af talrika hjordar, spännande tält öfver sina wagnar, då de fringtågade. Tacitus känner dem omfr. 70 år e. Chr., då de göra ett infall i Mossien, men tillbakadriswas af Romarne. De woro då tungt bewäpnade, med ett spjut, som han kallar *Contus* och långa swärd, som de förde med begge händerne. Deras höfdingar hade ogenomträngeliga pantsar af jernplåtar eller hårdt läder; de hade swårt att resa sig, om de föllo. Farligast woro de som rytteri. I Kejs. Hadrians tid (117—138 e. Chr.) bodde de bort om Dacien. Deras kung war Roms bundsförwändt. Ptolomeüs (omfr. 150 e. Chr.) låter dem utsträcka sig i Nordost mellan Don (Tanais) och Dniper (Borysthenes). I 4:de årh. förklarar de wara Gottherne underlaggda, enl. Fornandes. De stridde redan i 3:dje seklet i förening med G. mot Romarne. Omfr. 374 e. Chr. slita de sig lösa från Gotternas öfwerwælde, som nu sträckte sig från Swarta hafwet till Östersjön eller mellan Tanais och Duna *). När Gotherkungen Hermanrik wid nämnde tid anfölls af Hunner, afföll Ros'-folkets kung från honom, der till styrkt af sin gemål. Hermanrik bemäktigade sig henne — Sannielh kallas hon hos Fornandes — och lät i händ henne sönder slitas af wisda hästar. Twenne unga Roxolaner (Roddsmän) Sarus och Ammius, Drottningens bröder hämnas på Hermanrik, öfwerrasa honom och sära honom, att han deraf dör. Det måste wäcka särdeles uppmärksamhet, att träffa Sanger härom i vår äldsta Edda. Gotthiodskungen heter här Jormunrek, som säras af Sörle och Hamder, hwilka dödas af Gottherne dersöre, deras syster heter här Swanhild och ihjältrampos af hästar, gift med en Gother (af Gotthiod). Hon, liksom Sörle och Hamder, äro barn af k. Jonakur och Gudrun Gjukes dotter af Gjukungernas eller Nislungarnes slägte. I Herwasagan är Jonakur kung i Ridgötaland. Se häröfw. p. 184 f. Att dessa Sagornas Ridgöther äro Eddans Vaner, torde af hwad wi här framskälla, sammanhållet med hwad som i 4:de Kap. 7 §. ädagalaggt, ligga utan widare utveckling, klart för den kunniges blick.

De Bertinianske Annalerna berättar, att 839 framskälde sig för Kejs. Ludwig den fromme i Ingelheim gesandter från Grefiske Kejsarn Theophilus, med hwilka följde några män af det folket *Ρως*, som kallade sin kung Chacanus (Säkan, menar Keyser monne de ej allenast uppgifwit att de hade en kung af Gunkingiska el. Gjukiska ätten, hwilken ätt ej torde warit Kejsaren obekant?). Denne hade sändt dem till Kejs. Theophilus, som krist-

*) Så långt tillbaka man kan spåra Borusti synes man kunna antaga, att här bott *de Ρως*. Ly Bunderne synes ha kallat sin westliga grannstat *Po More* (Pommern); folket wid hafwet, men de wid östra sidan *Po Ruzzi*; wid Nysarnes gräns. Se öfwan p. 160.

ligen anbefallde dem till det bästa hos Kejs. Ludvig, deribland att få återresa genom hans stater. Ludvig anfåg dem för spejare från Sveonernas stammar och wille undersöka detta, förrän de fingo bege sig derifrån, lofwande dem, att om de woro oskyldige, skulle de få sin önskan bewiljad, annars skulle de återsändas till Kejs. Th. som sjelf kunde fälla deras dom. Gjukesätten synes således warit känd som farlig äfwen för Grefiske Kejsaren. I Kejs. Michaels III:s 10:de regeringsår (852), wisade sig oi' *Pwz* i Swarta hafwet och angrepo med 200 skepp sjelfwa Constantinopel. Blott en storm, som skingrade flottan, räddade staden. Efter år 900 börja hobar af detta folk taga tjenst i de Byzantiska kejsarnes här. 941 kommo de åter till Constantinopel med en stor flotta, befatt med 10,000 man. Staden försvarade sig. Kejsarne anfågo dem bo i öfre Dniepernejden ofwan en skivisk stam. De ha nu laggt under sig Sklawiska stammar och skijas till nation noga från desse af Kejs. Constantinus Porphyrog. i ett arbete, som anses författadt omkr. 950. Arabiska författare skilja dem ex visu wid samma tid, såsom i språk, utseende, lefnadsfätt och religion ganska tydligt skilda från de Sklawer och Bulgarer, hwilkas grannar de woro. Ibn Fozlan, Kalifen Almoktaders gefant till Bulgarerne (908—932) såg dem då de firade en furstes begrafning, som wisar, att Luitprand af Decino, hwilken sett Rusii 2:ne gånger, då han från Italien war Gefandt i Constantinopel, haft skäl yttra, att de woro samma folk, som i det westliga Europa kallades *Nortmanner*. En annan skrifwer, att Rusii woro e *Francorum* genere. *) Se häröfwan p. 160.

Ibn Fozlan skrifwer nemligen: Jag såg Rysarne, de hade ankommit med sina handelswarer och hade uppslagit deras läger wid Wolga (Stil; nämnd på Ugors bracteät). Aldrig såg jag folk af fullkomligare kroppshyggnad. De äro höga som palmträd, köttfärgade och rofuga. En hwar bär en yxa, dolk och swärd. De komma från sitt hemland, lägga skeppen för ankar och bygga sig stora hus af timmer på Wolgas bräddar. De ha hwar sin qwinna med sig, dertill andra qwinnor, hwaraf äfwen några till solu såsom slawinnor. De dyrkade ifrigt träbelåten med andäktiga böner, böjningar, offer m. m. De hade nu en förnam man att begrafwa. Hans lik brändes med stor praft. **) Då allt war förwandladt till aska uppkastades, der den dödes skepp, uppdraget ur floden, stätt, en rund hög, midtpå hwilken en stor block af ett bofkråd ***) restes, der de skrefwo den dödes och tillika sin kungas namn." En annan Arab (Sakuti) försäkrade att de hade en gudomlig lag. En af Rhos hade förklarad bränningen wara ett

*) Strimh. S. F. S. 2. 316.

**) Dese woro således af Odinsk kult.

***) Deras kunde ju åstådande Sklawer lätt föranleas att falla runskrift för Bukwista. Se p. 49.

medel att strax sända den döde till paradiset. Araben Ibu-Us-Jacob-el-Medin har i en Arab. handskrift meddelat det Ryska alfabetet i 10:de seklet. Ingen kan nu mera tvifla att det är runor, fast säkerligen söga mera lika sitt original, än den äldsta afteckningen af Ufonetsinskriften i N.-America är lik den sista. De ha ansetts mest lika den s. k. Sinaitiska skrift, som Gesenius ansett för Phoenicisk. F. Magnusen har funnit i denna skrift flera Ungelskrift-tyck-gothiske, eller hvad wi för korthetens skull kallat Wirdarunor. Se R. og R. p. 259. Den lärde Sjögrens Bericht här om, enligt R. o R. med egna ökade bewis, är utgifwen af Kejsert. Wetenst.-Akad. i Pettersburg. Han gillar i hufwudsaken F. Magnusens öfigt af den Ryska Palæographien och finner uti den Bracteate, J. H. Schröder först beskrifwit, en Igor den 1:stes medaljong, erkännande deri ett afgörande bewis för Waregernas Skandinaviska härkomst. I R. og R. p. 249 ser man ättehögar, högst lika våra Nordiske, aftagne af Hr. Slinka i Zwetka Kareljen, hwarwid Hr. Gl. yttrar: "Normannerne (Skandinaverne) kunde segla från Orienten upp åt Wolga, derifrån på floden Medwjediza, derefter på Kamenka, der de och hade deras gård (stad), stor som det n. w. Moskwa. Derifrån låto deras fartyg släpa sig öfwer land till floden Wologa (der äro och grafhögar) och gingo så öfwer i det nordliga flodsystemet".

(Wi minnas att redan i 5:te seklet blef Kiow anlaggd af Wareger enl. Suhm 2: 242.)

Koeypen förenar sig med Slinka, finnande i uppgifterne ingenting otroligt, wid besinnande, att Normanner under namnet Ryskar belägrade och intogo Constantinopel år 866, hade fasta platser på den tauriska halföns westliga kust, ansedde för herrar på det hafwet, seglande derifrån öfwer Ahowsta sjön Don och Wolga på 500 fjepp m. m. och Finn Magnusen erinrar härwid, att man särdeles i Sverige, på Gotland och Bornholm, ja äfwen i Mecklenburg och Pommern funnit stora penningssummor (wi tillägga: af mynt pregladt t. o. m. hinsidan Caspiska hafwet) och guld-saker, ja att man i nordiska grafhögar funnit wigter, som i sirlighet icke wika för de nyare engelska, med lod noga beräknade efter ett wist wiatssystem, tecknade med runor.

Desa *Pwos* utåt floderne äro, Kejsar wisar det, de Ryskar, som lägga under sig Slawer mellan hwita hafwet och Dniepern omkr. 860. Men dessa segrande rodds-karor ha — Restor tillåter ej betwifla det — sin hufwudstad och Fung på Skandinavians continent.

Huru skall detta förklaras, då alla phantasiens drömbilder om Vagina gentium i sin gamla sfernad redan af kritiken äro förjagade?

Att enskilde personer i Sverige t. o. m. i Wirdaland seglat till Grekland, *) bewisa runstenar i våra stogar och ångar. Ut de

*) Ad. Brem. Asserunt etiam periti locorum a Sveonia terrestri via quosdam usque in Græciam permeasse. Sed barbaræ gentes, quæ in

som roddare ut åt floderne, de handlande till tjenst, som wid Österfjön mötte sjöfarande från westerhafwet, hade anfödingar att frambara från sin lung både till Grefiske och Byfke Keffaren, är ej obegripligt. Folkmängden allena är swärfattlig, om de flöla tagas för utflyttningar från det folkfattiga Warant-landet, ja hela Skandinavien, derwid det närmast boende folket wäl kommit först och gifwit ett gemensamt namn åt alla. Men troligt är, att strandboarne, som sägo dessa Waregers eller Waringars eller Roddsmäns konst, slöto sig till deras roddsflag och gäfwö dem inflytande, hwarhelt de kommo. Slavens förhållande till Kurik må härwid påaktas.

Men hwarifrån woro Ρωσ- eller Rodds-Waringarns sjelfwe? Monne en Rodds-flam — Korolaner från Asien — som drog sig mot norden, som följde floderne till Österfjön och så rodde öfwer hafwet, förande från Βαρύροι i Miklagård namnet till Warant, till Waringia? Historien svarar att de woro Redgötter, således annex-församlingar till Gotherne under Hermanrik. Deras land wid Dniepern och Dina upp till Weichseln war således ett Redgötaland. (I namnet Redkyrka är reids gamla betydelse qwar, som wi redan nämnt.)

Men skålen öfwerwåga för meningen att de utspridt sig från nordwest mot sydost. War det Phoeniciernas och Arabernas handel på Österfjön, som förde dem till bekantskap med handeln och fördelen af att ha fartyg och båtar till de handlandes tjenst? Kommo de så i beröring med dem, som från Asien och Grefland uppkommit på floderne till Österfjön och började sträcka sig ut åt dessa floder mot Byzans?

Sammanhanget mellan dessa Kuriks Rusier och Wareger, dessa Jonakurs Ridgötter och Eddans Giukungar, kan ej förnekas. Wåra statter af Chazarers och Kalifers guldmünt, uppräfsda ur wåra ättehögar, sammanhållna med wåra Eddasånger, tillåta det ej. Kanste ha folkrörelser stett i begge de angifne riktniingarne, sedan Afrikaner uppfostat de redan wid Österfjön boende Sudogermaner för handel och skeppsfart och dessa träffat sina fränder ut åt en flodwäg, jemte hwilken, så snart den upptäckts, deras race också wandrat från Asien, mot Norden. Wi sägo, att ingen kânt Ρωσ, förrän 400 år efter det Karthaginenserne anlade nybygge wid nordliga haf.

Att styrkan, som i Kuriks tid eröfrade Slavernes land wid Finska wiken upp till Hwita hafwet, utgjorts af Rusier öster om Österfjön, wilja wi gerna medgifwa, men som wid 860 dessa öfwersjöländer hade, som wi nämnt, lung och hufwudstad på

medio sunt, hoc iter impediunt, propterea navibus tentatur periculum. Att Græcia här är Grefland, ej Rykland, är ej mera betwifladt. Se Peterf. Geogr. 1: 119. Cronhelms Waringar p. 33. Constantinus Porphyrogenneta beskriver denna wäg mellan Norden och Grefland.

Skandinaviska continenten, så är uppfattningen dock rätt, som framställer eröfringen såsom Skandinavisk.

10 §. Norskt anfall på Virbaland.

Men kunde Virdarike länge ega sjelfständigt bestånd, uttömdt både af kolonisationer uti Irland och Ryßland?

*Härderna swara, att en Swens son af Nordmannia, hwilket i 11:te seklet börjat kallas Norwegia, intog någorlades öster om Danmark ett rike och att, då eröfrarens son sedan bildade en Monarki af danska smärken, Bleking rycktes ifrån Sverige, som sedan erkändes wid räläggningen i Emund Slemmes tid såsom en Dansk provins.

Hwar låg detta Gorms östrike?

I juridisk bewisning betyder ett *alibi* mycket. Ett *non alibi* synes böra betyda ännu mer. Det Östrike, som Normannen Haraldgon, Gorms fader, eröfrade och hwarifrån denne bildade Danska monarkien med thronen i Leire, och Bleking (enl. Molbeck, Dahlmann m. fl.) bland provinserne, låg wid Östersjön. Det kunde ej vara Swea och Göta, Upsalakungens wälde, ty mångtaliga alldeles öfwerensskämmande utnyg göra det omöjligt att antaga ett sådant underkufwande, som skulle infalla i Erik Emundson Wäderhattis (+ 885) af Thorgny så prisade regerings tid. Gorms rike kunde ej eller vara de hinsidan Östersjön liggande riket Finland, Karelen, Curland, Estland ic.; ty Thorgnys wittnesbörd om händelser, hwari hans farsfar deltagit, tillåter ingen lös gifning, som asser att neta talaren all trowärdighet. Dessa nämnde Öfwerjöländer lades just i den år 885 döde Upsalakungens tid under Swearnes wälde. *) De hade således förut ej tillhört de Upsaliske Swearne, ty återeröfring hade då wist prisats; men tydligt war, att när Rurik förklarar sig oafhändig af det land, hwilket wann segren wid Apulia, och detta land genom utflyttningar måste ha blifwit förswagadt, Swearne hade allt för stor frestelse att lägga wider sig kusterne, när Bargerne drogo sig in åt Ryßland och Virdarne ej kunde förswara sina ofta innehasda och ofta förlorade kustländer hinsidan hafwet. Men hwad rike återstår nu wid Östersjön med skandinavisk befolkning, utom det med Birca till rikshamn, som omkr. 860 hade gjort en lysande återeröfring i Öfwerjöländerne?

Wi ha förut anfört, att Thiodolf, då han prisade Harald Härfager för sin seger öfwer N. o. S. Möre i Norge, (före 875) kallade segraren för Östmannakung, liksom att dessa Norska Östmän hade konungsboningen at Saugi wid en Birke strand. Då

*) Thorgny hänwisade till de lemningar af jordbergar och andra storwerk, som då ännu bewittnade Swearnes ansträngningar.

Östman också bo wid Östersjön med en rikshamn Birca der en Kung Bern at Haugi synes ha bott, och Ragwald Møre-Farl bestämdt ansåg sig nedstamma från samma Troja (minor) som Björn Jernsida, så finnas ju många skäl, att erkänna uppgifsten, det Harald Hildetands son Thrand, enl. den utflyttnings lag, som blifwit föranledd af äldsta sonens tillträdande af ofstyckadt fädernegods inom stammar af "Swevisk cult", kanske utfödd af lotten, liksom sedan Björn Jernsida, i spetsen för då afgående ynglingstara nedsatt sig i den ort, dit man reban i Pytheas tid walfärdade, för att se Midnattssolen och Baals boning (på phoen. Thule, se Lexidion). Der kunde wäl och handel ha uppstått, så att det lönade sig att intaga dessa klippdalar. Wid Bråwallaslaget anförde Thrand Thrander eller Thronder, hvilka icke räknas till Götar, såsom Wellemarcksboarne (kallade Götar *) både i Starfods versar och hos Saxo). Och nära Thronhem uppstodo Nord- och Sun-Nöre med Östman. Sjöborg, Finn Magnusen och Löfgren ha anmärkt flera Blekingsta och Mörresta ställenamn, som återfinnas i Norge. **)

Jugenting synes härwid rimligare, än att den i Norge nedsatta kolonien af Östi eller Östhi eller Östman, förtryckt af Harald Hårfager, återwände till det gamla moderlandet, då detta blifwit genom anmärkta kolonisationer i öster och wester utan twiswel särdeles folktomt. Wi ha förut anmärkt, att Björn Jernsida efter 878 ej synes i England eller Irland, men att en Björn at Haugi wid den tid, då Island började befolkas, dömde en Swensk man till landsflykt. Blifwer deraf ej troligt, att Björn efter korpsfanans förlust begifwit sig till sitt fordna Östmannarrike och att några kolonister af Östman i Norge, som förtrycktes af Harald Hårfager, nu wändt sig till sitt moderrike? Så kan, enligt hwad Joh. Magnus anför, men ur chronologiska skäl betwislat, den Björn, som mottog Anskar, verkligen 883 så i Swenska riket en efterträdare. Den Östmannakung, som kom från Norge, kallas Hardegon Swens son. Enligt Suhm m. fl. är det en son af Sigurd Drimöga. Som Swen blef ett Gormska ättens familjnamn och Sigurd Ragnar Lodbrofs son wäl uppkallats efter Aslögs namnkunnige stamfader Sigurd Swen, är ju möjligt, att äfwen Hardegons fader hetat Sigurd Swen, då uppgifterne låta förena sig. Att denne Sigurd, som wid fadrens fördelning af de Skandinawiske länderne fått därne, det må blott betyda Sand eller huru widsträckt man will, uppkommit till Norge eller der haft en sin son, är ej någon bestrymmer-

*) Sålledes ansågs wäl Wellemarken befolkad ur Götaland.

***) F. M. anmärker i R. og N. 429, huru Sjöborg laggt "mærke og fremfat den ikke usafhulige Formodning, at en deel af de wed Harald Haarfagers Tid fra Norge fordrevne Udwandrerer har søgt deres tilflugt til Bleking, som meget ligner deres eget Fødeland", citerande Blek. Hist. 1: 11. Löfgren räknar äfwen Smolenen i Norge beflägtadt med Smålen (enl. uttalet).

lighet. Sonens namn skrifs, som vi sett, mycket werlande: *Urdwigh, Ordivig, Hardeuwich, Hardegon*. Man har deraf gjort *Hardeknut*. Att *Sigurd* (*Urmöga*) också wistats i *Eng-land* och *Irland*, följer af uppgiften, att han war gift med *Bleja*, en dotter af den k. *Ella*, som sedan blef *Ragnar Lodbrofs* hane.

Då *Rurik* 864 ansågs som Herre öfwer *Ryßland*, och *Harald Härfager*, enl. *Geijers* antagande, 875 slutat sin seger öfwer *Norßka* småkungarne, så kunde *Normännen* ankomma just då *Rurik* och *Erik Wäberhatt* som bäst beröfwat *Birdaland* sina öfversjöprowinser och då detta land war för swagt att motstå.

Hvem regerade i *Birdaland*, då "*Swens son*" kom från *Norge* till ett öfstrike wid *Östersjön*?

Vi återgå till k. *Dlof*, som omkr. 854 döps och före 866 har återeröfrat ett i n. w. *Ryßland* liggande lydrike. *Adamus* berättar så om denne i *Uplala-kungolängden* okände k. *Dlof* från *Sverige*, att den ärlige *Suhm* ansett sig böra erkänna honom som den 41:ste kungen i *Leire* och t. o. m. *Geijer* (*S. R. Hist. 1. 132*) yttrar, att denne för *Isländarne* obekante k. *Dlof* war mäktig nog, att i *Danmark* förwärwa sig ett rike och lemna det åt sina söner. Att *Adami* uppfattning af k. *Swens* berättelse, såsom hade *Zelge, Olaph, Ehnob, Gurd, Sigerich* och *Hardegon* regerat efter *Kejs. Arnolds* seger öfwer *Normannerne* 891 i det rike, hvarifrån *Gorm* kom till kungamakt öfwer *Danmark*, måste, enl. hwad wi redan fört i detta kap. anmärkt, wara selsaktig, wilja wi här styrka. Dertill synes ej behöfwas mer, än det nästan orimliga deri, att *Gorm*, som måste antagas ha just näst efter småkungars fall i *Kejs. Arnolds* striden grundat den monarki, som omkring 900 beståndt framstår som ett factum, war 6:te efterträdaren efter den *Heiligen*, som regerar 891?! På detta *Adami post* få wi ej bygga orimligheter mer än på *Remberts* misförstådda *juxta*. Detta *post* har dock misfledt många. Vi se att *Isländarne* i 14:de seklet här följde "*den Hamburgska kyrkohistorien*" (*Fragm. 1. i Scriptt. Hist. Isl. Vol. X p. 368*, aftryckt efter 2 pergam. fol. i *Arna-Magn. saml.*) *Joh. Magnus* låter en k. *Dlof* uppträda 891, som blifwer *Christen* och kämpar mot sin faders företrädare *Björn Tjernsida*, biträdd af fader och bröder; ja, ännu *Dahlmann* låter då "en wif *Dlof*, som kom från *Sverige*, eröfra ett *Daniskt* rike med *wapenmakt*". Vi föreställa oss, att när den från *Apulia* återkommande hälften af *Danßkarne* väl berättade att de segrat, men det sedan blef uppenbart, att k. *Dleph* från *Birca* warit lyckligare, deraf snart den föreställningen utbildades, att det rike, *Dleph* intog, war *Daniskt*, just då det blef *Swenskt*. Förwillelsen underförståddes dertill af dubbelnamn. *Tutland* kallas *Ridgötaland* i prof. *Eddan* och *Lifland* och stater der i *granßkapet* kallas *Ridgötaland* i *Hervara-Sagan*. Således ser man i *Rosenhanes* kungolängd (p. 120), huru en *Swenskt* k. *Dlof*, åt hwilken han

ej wetat ge någon plats i sin kungaferies, förde krig på Jutland, öfwerwann Helge och regerade sedan jemte sina söner Ehnob och Gurd både öfwer det gamla och det på Jutland nywunna riket. När man nu hade den tanken, att Jutland wid denna tid hade samma "Enefonge" som det öfriga Danmark, sinna wi huru en uppgift om en Swenskt dynasti, som efter 891 i flera leder resgeror öfwer Danmark, kunnat uppkomma genom en kedja af misförstånd och fördomar. Suhm ger, som wi nyss nämnde, denne Swenske Dlof och hans söner sina nummer bland kungarne på Leirethronen. Adamus är härwid ursäktlig. Han försäkrar att han hade intet intresse för hedningarnes historia och nedskref hwad som rörde dem med lika stor likgiltighet, som han wille wisa noggrannhet, då det gällde den Christna tronns försvarare och Christendomens befordrare. Då hela framställningen om Dlof från Sverige i så mycket erinrar om Remberts berättelse om k. Dleph och der efter 891 allsike år rum för hans dynasti på Ledras thron, må wi uppoffra all nationalsäfänga och låta Dleph wid 859 blott winna en seger, som en Dansk kung Helge ej mäktat winna, och sedan ha, efter en stilla eller wäldsam död i Sverige eller färd till Jersländska Hstmannariket, efterträdt i sitt Werdarike af sina söner

18. Ehnob och

19. Gurd.

Om desse Werdakungar weta wi blott namnen och de synas och förwidna. Ehnob torde vara Ehnuba, såsom Knut Dana-Akts namn skrifs hos Diethmer. Gurd erinrar om namnet Gird, Skialgs af Fadre Morfader, hwilken mördats af Thormod Nam och som dertöre landsförwistes af Björn at Haugi. Annars är Gurd en hopdragning af Sigurd *). Om den ene af dessa bröder efterträdt den andre eller om de blott som Prinsar under sin faders regering blifwit namnkunniga och dertöre nämnts af k. Swen och antecknats af Adamus är nu omöjligt att afgöra. (En deras broder lefde som Ddalbonde.) Dertester regerar

20. Sigerich, hwilken Hardegon inom kort beröfwade riket. Men här, anmärker Dahlmann, woro de Frankiske årsböckerne slut och Adamus bekänner, att han om dessa händelser ej hade riktigt besked. Sigerich är möjligen ett epithet: segerrik.

Det synes söga troligt, att ett anfall från Norge kunnat ske på våra kuster omfr. 878—80, hwilket undanträngde en segerrik kung och hwarigenom en dynasti först uppkom i öfra Sverige, som sedan wann herrfarmakt öfwer de förenade Danska riket, utan att några af de sibillinske minnesblad, Soro och Joh. Magnus ordnade, kunnat derom något anföra. Joh. Magnus, som har tidräkning, låter twenne dynastier i 9:de sekket kämpa om en thron, som ej kan wara Upsala. Det är Lodbrosksläkten och en

*) Så kallas en Widdare 1373—1412 både Jöns Gurdson och Jöns Sigurdsson i Drenstjernernas slamtassa.

Östgötiskt släkt, den Herrödska, der han uppenbarligen orimligt låter Herröds son eller sonson vara Ingjald Trårla (kallad Ingewall) med sonen Olof Trårla. Då tyckes det som om tvänne äldre småriken med hvar sin dynasti blifwit förenade under en kung, men att denne ömsom är af det ena kungarikets gamla kungasläkt, ömsom af det andra, liksom sedan i 12:te seklet, då kungar i Upsala och Wisingsö tåflade med hwarandra om den enda nu i Sverige befintliga kungathronen. Lodbrosstammen med anor från Harald Hildetand är nog Varendsrikets inhemska dynasti, men Olofsstammen synes vara Mörerrikets. Saxo låter i Harald Hildetands tid en Swensk k. Alver dö och lemna efter sig en son Ingel. Ingel blef gift med en syster af Harald Hild—d. Då Ingel dog, lemnade den späda sonen Ring, tillsatte Harald förmyndare öfver honom. Det ser ut som detta Alvers och Ingels rike, beläget der 2:ne thingsfällen ännu heta Ingelstad wid Ingelsbögh och Alverstad wid Salen, nu kommit helt under Harald och han ersatt Ring — om vi få anse honom för systersonen Sigurd Ring — genom att sätta honom, då han blifwit äldre, till vice kung i Swearike, der han (Ragnar Lodbros fader) likwäl sökte att hämnas för det undansnillade arfriket, jemte det han derwid kunde hoppas winna ganska mycket mera. Men efter det nämnde förmyndarestegget, heter det hos Saxo, fick Harald fred i sina provinser i 50 år. (Saxo Lib. VII.) Att utreda det 8:de seklets motsägande sagominnen, ha wi öfverlemnadt åt lärda. Det 9:de är tillräckligt swårt.

Saxo framställer under detsamma i sin 9:de bok en wäf om Ragnar Lodbros och Bjarmaland och Ryssar och Wisersk och Daxon, som säkerligen aldrig kan med någon Penelopes hand upprifwas och sedan med bättre fördelning af trädarne åter sammanwäfwat; men det tyckes man kunna deraf hemta, att Saxo hört, att i denna tid varit strider mellan Sklaver och Rysser och Lodbrosider och en Daxon. Joh. Magnus täflar i oreda med Saxo och låter 883 Björn (dennes förhållande till Anskar är förut anmärkt) bli förträngd af Ingewall, som är af k. Herröds ätt och efterträdes af sin son, den döpte k. Olof, derefter en Daxon wisar sig, som mördar Hwitsersk m. m. Men förut har han wetat ett och annat om strider, deri Lodbros också innänges.

Vi erinra om den tid, rörande hwilken Johannes Magnus efter Saxo framställde, huru en swensk kung Siward Frö eröfrar Norge besegrande en Norges kung Siward, hwarwid Siward Frö blef besegrad af en qwinnohär.

Vi må utprepa Dahlmans uttryck om Saxo, "äfsom den der ohjelpigen förwirrar allt", och weta att Joh. Magnus haft det omdömet ännu längre tid om sig. Och wi måste erkänna, att det i det hela är ohjelpigt hos begge två. Några partier torde dock, wid ljuset af andra urkunder med säker chronologi, och af allmän

folksågn med såler uppfattning af det mest karakteristika, någorlunda kunna redas.

Dit synes qwinnostriden höra, en händelse, som wäl i 9:de seklet måste wäcka uppmärksamhet, om ock dylikt ej anlågs oerhördt.

Saxo handlar i sin 9:de bok först om Danska k. Hemmings förbund med Kejs. Ludvig. Hans berättelse står således omtr. 838 med början af denna bok. Derpå öfwergår han till berättelse om en Seländsk-Öskänst kung Sywardus Ring, son af en fader med samma namn Norwagiæ Dux och en k. Götriks dotter. Hans consobrinus Ringo, äfwen så Gotrici nepos, innehade Jutland. Siward, som fann sitt rike för litet, förde utländska krig. Ringo söker då tillägna sig Seland och Skåne. Sywards wänner på Seland gäfwö emellertid hans son Regner, som knappt lemnat waggan, kunganamn. Tuterne anfälla. Gofen föres till Norge. Både Ring och Syward stupa i sin strid mot hwarandra. Regner wardt således kung. Swenska kungen Fro anföll emellertid Norge, sedan han sport Sywards fall. Regner kommer dit, biträdes af en qwinnohär och slår Frö. Det erkännes uppenbart att segren wanns genom qwinnohärens anförarinna, som heter Lathgertha. Dwinnorne ha häret utslaget, liksom de, hwilka Gambara anförde. (Se ofw. p. 178.) Regner friar till anförarinnan. Hon låtsar bifall, men ställer wilddjur i försåt. Sedan omtalas Regners frieri hos Heroths dotter, der wilddjuret besegras och namnet Lothrog winnes. *ic. ic.*

Att mycket här har blandats, ligger i full dager. Här är Lodbrok ändtligen yngre än historien tillåter, liggande i waggan efter 838. Wi lemna således här Regner hel och hållen. Men fadren Sywardus måste vara Sigurd Drömga och, om en sådan broder till de historiska Lodbroksönerne verkligt funnits, så måste han kunna wisa sig efter 838. Något ord i den sång eller sågn Saxo följt om Sywards norska rike synes föranledt, att sedan S. sjelf eröfrats för Skåne och Seland, låta berättelsen om Sywards död och ett krig, der qwinnor afgöra segren, ordnas såsom det här skett. S. Magnus, som wäl ock haft en wisa härom att utlägga, låter den som stupar för qwinnorne vara en Syward. Då Saxo låter det barn, som låg i waggan efter 838, vara den manlige anföraren i slaget, der segren beror af qwinnorne, så måste han tänkt sig det samma qwinnoslaget minst emfr. 860. Men om något dylikt skett i Norge så nyh före Harald Hårfagers tid, då snart Islandssagobildning började, följd af sagostrifning, så synes wäl ryktet derom ej lättligen kunnat förstummas i Norge. Att Norska qwinnor slagit en swensk kung war en alltför stor sago-perla, för att ej ens, så widt wi känna, i någon enda saga upptagas. Men till Skåningen Saxo och Högöten Joh. Magnus hade sägnen wäl ej eller hunnit utan att i S. Skandinavien vara folksågn. Och der är denna berättelse så ännu, ehuru med partierna i framställningen annorledes ordnade, men ordnade så, att den kan wäl

förlikas med seklets säkra historiska data. Genom denna uppfattning kan och förvirringen redas i uppgifterne om stället, der "Bråwallaslaget" stod. Ty då blifwer tydligt, att slaget mellan Sweafungen Sigurd Ring och Harald Hildetand omkring 780 stod wid Bråwiken, men slaget mellan de infalme Norrmän (och Danstar), samt qwinnohären i Barend, hwarom så liflig och allmän tradition är, stått omkring 880 wid Salen. Ut wid berättelsernas ordnande mycket reban i sägn och sång kunde wara hopblandadt, så att Saros orede kan ha härflutit af hans trohet wid återgifningen, är mer än sannolikt för den som studerar traditionens werthphysiologi. Att förwexlingar mellan striden omfr. 780 wid Bråwiken och omfr. 880 på den Barendska Bråwallaheden uppkommo, war här så mycket lättare, som en k. Sigurd Ring och en k. Sigurds son spela hufwudröle i begge krigsminnen. Detta har tydligen förwillat Saro, så att han låter den sednare, Dansten Sward i 9:de seklet, wara Ragnar Lodbroks fader m. m.

Striden om Bråwallaslagets plats kan emellertid anses afgjord och det på ett sätt, att begge parterne så rätt.

Vi anse dock mycket möjligt, att i Blendasäggen, som en Corinthisk koppar, deri summan af qwinnosåttslag och qwinnosegrar sammanflutit från flera sekler, en Gudrunns hämd mot Atilla kan innefattas, t. o. m. att scenen för denna Beledas handling, fullt lik Katertas hos Saro och Blendas i sin begynnelse och lik Blendas i sin fulländning, legat inom Wirdaland, om också ej inom Alle-(Atilla)bo härad.

11 §. Blendasäggen.

Det mest utmärkande draget i Barends folksägn, är en enhällig uppgift i hwarje kofa, att qwinnorne der en gång wunnit en seger öfwer Danstar, hwarigenom deras fädernesland räddats. I en af N. N. Brooman vidimerad berättelse af Landtmätare Ekedom, (hvilken Gref Dahlberg lät afrita Chartan öfwer Bråwalla hed i Svecia Ant. & Hod.) förwarad i Lagerbringiska Samll., äfwen af Sw. Lagerbring's hand (Lunds Bibl. m. s. H. c. 4: v 103) anföras först äldre författares uppgifter om Stöldmör i fordna tider, då våra qwinnor bland en från Skandinavien uttågande stam, "lifa med männen till krig och härfärd woro wana, så att bruka rock och swärd war dem lifa kärt". Och sedan Albertus Kranzius m. fl. citerats heter det: "hwaraf är att märka det qwinnorerna allaredan många riddersliga gerningar gjort och att Barend för hast namn, än sung Ring i Småland slogs med k. Harald Hildetand — — — Ar alltså att märka. 1: v Konungens namn, i hwilfens tid detta berömda qwinnoslaget sig tilldragit". Han hette Alle. Namnet, lesiwande på hwar tunga i Barend, uppsöfkes hos Joh. Magnus, som funnit en Ali "i rikens

gamla handlingar," gifwande honom nummer 8 bland inrikes kungar, men wetande blott, att han regerat en tid före Longobardernas uttåg. På Allatorp wid Tofta sjö, numera i Täfvelsås socken war hans borg, der man då ännu såg ruiner efter en 95 alnar lång och 34 alnar bred stenbyggnad. Der nära utwisades den konstfjarne smeden Verlands (Wilkinafagans Belint) smedja. Han smidde wapen åt män och qwinnor, men wann dermed hjerstat hos k. Alles dotter Botil, med hwilken han rymde, förwandlede sin smedja i den sten, som ännu kallas Berle hall och säges wara Verlands smedja, liggande i Tofta sjön. Han säges ha smidit dörrarne i Wederslöfs (Wirbarslefs?) kyrka, som fordom woro dörrar i Allatorps slott. Med kungadottren aflade Smeden sin son Widref Verlands son, så namnkunnig i Wilkinafagan och folkwisfor. 2:o. I denna k. Alles tid, då kungen med sina kämpar war i öster på ledungsfärd, så inföllo Danfkarne i landet, slående läger nära Diö ström i Stenbrohults socken wid Möcklen anförda af Tare. Druken lade han sig under en bergshäll, der en sten nedföll och krossade honom. Stället kallas saliga grufwan och berget Taråsa klint. Nu blef Tumblingen anförare. Han inbød de Bärändste qwinnorne att wälja sig män bland Danfkarne, sedan deras egne wäl stupat i striden i öster. Nu kom ock Danfka kungen Olof. Blenda, en qwinna i Kunga häråd, beslöt att låtsa antaga Tumlingers inbjutning, sände budkafsar och samlade in ej blott Bäränds, utan hela Smålands qwinnoskara, befalld att komma med mat och dryck samt dolda swärd. De samlades wid Salens stränder, der Bländinge by och Benestad ligga, ända upp mot Dansjöryar. Danfkarne, som spörja gästabudet, infinna sig i qwinnlägret. Bord stå dukade, men inga qwinnor synas. De hade dolt sig i skogen. Danfkarne mente att de flytt af häpnad. De äto och drucko, samt lade sig sedan i ruset att sofwa. Nu framförde Blända sin här, wäpnad med yror och stänger *), då en hwar nedslogs, deribland kungen och alla hans söner. De dödades på "konungsbackarne". Detta Danfkarne's nederlag skedde i Dansjö by wid Dansjöns stränder. Kungen lades i "Olofshögen". "Gräbbebackarne" utmärka ock ställen der Gräbbor" d. ä. pigor nedflogo kämpar. "Skräkenäbben" är stället, der fienden föll som kråkor. Tumlingar lades under "Tumlingerör". Wid Bländinge by, der Tumlingar mördades, restes 2:ne stora stenar upp Blända till äminnelse. Derefter kommo 1000 Danfka rytare fram, som ej insunnit sig wid gästabudet, härjande och brännande byarne mellan Åsnen och Salen. Dese slogos i ett så häftigt anfall, att ingen hann uppfomma på sin häft. De lågo strödde öfwer fält, deraf namnet "Ströby". Nu i glädjen wände Blända till Kunga

*) Man erindre sig härwid de **yrbewäpnade** Bäringarne från Thule i Mit-legård, samt Taciti uppgift att bland dem, som byskade Matrem Deum war rarus ferri, frequens fustium usus.

hårad igen, der hon anställde offer, inwigande sjön wid Bråwalla åt Oden, kallande honom Asnen af As-Ddin. Oden, en by derwid, fick nu ock sitt namn. Der hade de haft ett sitt lägerställe. Der ligger "Pufakyrkan" i ett berg. I Pufakyrkan, en grotta i berget, satte de en röd skål på ett stenbord. Bønder lefde i Ekeboms tid, som sett skålen ännu stående på sitt altare, men ingången hade sedan wid ett åstslag nedrasat, hwilket war en lycka, helst biltoge ogerningsmän der hade sitt tillhåll. Nu uppfästade hjeltinnan den stora Moderhögen, Frigga till ära — högen, som ännu högtidsnätter står på gyllne stolpar. De hade ock slagit sitt läger wid "Skäggeslösa" by. Nu hemfom Alle och utfärdade efterföljande privilegier. 1:o Skulle man och hustru, broder och syster gå i allt i lika byte med hwarandra. 2:o Skulle gwinorna till ett öwardeligt tecken bära ett skärp om sig såsom krigsmän, de som woro mäktige att sig det skaffa. De andre en klädeslist. 3:o Skulle ingen bonderänta räknas högre än 2 öre skatt. 4:o Skulle alla jungfrur, pigor och enkor hafwa trummor för sig på deras hedersdagar, liksom de drogo i fält, att påminna om deras ridderliga dater — något, som jemt brukades, tills nu fyrklagen (1688) det förbödd. 5:o Skulle dessa Hårader kallas Wårns hårad, emedan de warit ett wårn för Götariket. 6:o Deremot skulle Östra hårad till ewig påminnelse hafwa en särdeles börda och skatt, som Springeskatt *) skulle kallas, emedan de sprungo upp åt landet, försummandes att komma till walplatsen efter ordres. 7:o Förårades hjeltinnan Blenda med Werlanda gård, der hennes graf är, utom andra skänker. Derunder är textnadt: "præss. d. 29 Oct. 1691. Jönköping: ifrån Hr Dahlberg."

Denna berättelse af Landmätare Ekebon sändes jemte den i Svea. Ant. & H. intagna Bråwallakartan till Lagman Strömsfelt, hwilken öfwersticade alltsamman till Gref Dahlberg, som då war Landshöfd. i Jönköping. I anledning deraf skref Dahlberg till K. M. d. 26 Oct. 1691, hwilket wi anföra för att wisa, huru liten del han hade i Ekebomska Wärendskartan.

Stormäktigste Konung, Allernådigste Herre!

Det hafwer E. K. M. allernåd:st behagat för en tid till mig öfwerfända ärfdas och giftermålabbalkarne af lagen, som de till Lagens reviderande deputerade uppsatt, med den nåd. befällning, att beorda Lagmännen och Håradshöfdingarne samt andra domare i mitt nåd. anförtrödda län och höfdingadöme sådane genomse och, der de derwid skulle hafwa något att påminna, sådant då i pennan fatta och mig öfwerfända, på det jag sådant måtte sedan hos E. K. M. insinuera; alltså emedan Hr Lagman Strömsfelt är

*) Redan Hårabesfogde Cræltus har i sitt försök till Beskrifning om Tunna län ic. p. 446 ådagalaggt, att Springeskatt är namn på en skatt som blott wisa år betalas, då annan skatt utfordras hwarje år.

förmedelst des härhos ingående bref till E. R. M. samt med några understrefna påminnelser, jemte en Relation om Wärendis uråldriga qwinnotapperhet och rätt, hos mig inkommen, ty finner jag min skyldighet wara, att sådant underd. härmed insända, som är och i grafwen förblifwer ic. ic. *)

På Chartan i Svec. Ant. & Hod. n. 83 ser man öster om Åsnen i Rinnewalds härad wid stranden nära Odensjöbyn: Mosderfullen och Gudahögen, der bortom Skäggetlösa by och Skäggetlösa sten samt en by Skäggenås. S. om Skatelöf: Kung Haralds graf, Kungshögen, Kungsbacken, Sköldsbäckarne, Boshögen, Skallakulla, stora och lilla, Sunna, Sunnahallar, Sunnekungens hög, N. om Skatelöf: Ströby; Norr om Salen: Blådinge nås, Blådinge by, Blådinge Råde, Tumlinge rör, Hjelmeryd, Brudehögen, Benezstad, Alfvestad. Wid Salens östra ända: Aringsås $\frac{3}{4}$ mil derifrån i norr, föl. $1\frac{1}{4}$ mil från Blådinge, hwilket ligger än längre från Skäggetlösa, ses Dansjö sjö och by, med Gråbbebacken, Olofsbacken, Kungsbackarne, derofwan Öwenneberga, Sköldstad, ic.

Det orimliga, att låta hela Wärendis fornlemningscharta snart sagdt ensamt häntyda på en enda slagting, då en fiendtlig här öfverrumplade bergsboarne, hwilkas sed, enl. f. Swen Estridsöns uppgift, war, att hwarje eller hwart tredje år öfwersalla slättens inbyggare (Skäningarne) igen, kunde undfalla Landmätare Gfebom, men bör ej nu kunna undfalla någon, som med den ringaste uppmärksamhet aktat på, huru folksagan plågar gestalta sig. Dahlberg funn nödigt, att på en lång p. m. af Regem:ts-Dwartermäst. B. Rubeket, aftryckt i Nuna af N. Dybeck 3 h. p. 28 följ. här också förlägga Bråwallaslaget mellan Sigurd Ring och Harald Hildetand. Gfebom har wist utan all kritik fattat sängen i pennan, således infört det episka draget, att t. ex. berätta t. o. m. hwad Danskarne talat fins emellan, förrän qwinnorne kommo, som mördade dem förrän de wafnat. Men troheten i allmogeberrättelsens återgifning är derigenom också ådagalagd. Likwäl berättas i sjelfwa Blådinge och des grannskap (Fors. häras är född 1 mil nära Blådinge) saken på ett annat sätt. Blendan är anförefskan. Hon kommer wäpnad, liksom de öfrige qwinnor: e, men förklarar, att hon ej anser sig kunna wäga striden, utan antager fredsambudet, att de få bli de Danste kämparnes mafar. Kungen wäljer henne och hwar kämpe wäljer sin maka — alldeles som det berättas af Strabo om Amazonerna, då de inbjudit manliga grannar. Hwar och en undfagnar nu sin brudgumme, tills de: ne mätt och drucken insomnar med hufwudet i brudens knä. Nu wistar Blendan med en nåsduk till tecken att frunden war inne.

*) 3 Lagerbrings egen afskrift förekomma åtskilliga mistag: Almsjön för Ånesjön, Stråby för Ströby. Sahlen för Salen, Bekingensås för Bledingensås, Benezstad för Benezstad ic.

Och en hwar mördar sin man — alldeles såsom man förstod Herodots uttryck om Boiorbaterinnorne. *)

Ur Lagm. Harald Strömsfelts underdåniga Berättelse till K. Carl XI må meddelas: "Så underlåter jag icke . . . E. K. M. fördraga, att uti Tio Hårad's lagsaga äro 5 härader, neml. Kunga, Albo, Kinnewalla, Norrwidinge och Upwidinge härader, som af ålder och gammal bruk nyttjat stadslagswillkor, så att hustrun tagit halft med mannen och brodern halft mot hufvud, hwilken gammal sedwana de hållit för lag och med stort bekymmer påstått sig derwid blifwa bibehållne, föregifwandes som de och man efter man, som en säker bedrift till åminnelse barnen efterlemna, att för långliga tider skall qwinnosolken af dese härader på Bråwalla hed i deras mäns frånwaro alldeles nederlaggt fienden de Danfka, för hwilken gerning af våra, bemalte härader skola vara kallade Wårns härader och således de förmoner, de derföre njutit, kallas Wårns rätt, i det qwinnosolken lika med mannen äro till af berättigade och i de härader njutit på de gamle stattehemman frihet i punderåntorne, hwaremot Östrahärad — — — springestatten, på hwilket allt skall stadfästelsebref, som de berätta, vara gifwet, men af K. Christian II bortförde till Danmark; det hafwer det som nogsam i landet är kunnogt, till åminnelse af sådan bedrift alltid qwinfolken wid sina bröllop haft för sig trummor, men för mannen är gångit med annat spel, och bära qwinfolken i dessa härader ännu större delen, bekymmerligen ytterst mot Blekinge och Skåne, som de kalla fälttecken kring lifwet — . . . Och som bemalte gamla sedwana i min lagsaga härtill blifwit efterlefwad och hållen för lag och nu arfsrätten fördelas, som härtill warit brukligt efter lands- och stadslag, hwarunder och preserkapet förstås, så underställer jag" — — — . Härpå följde K. Carls resol. — — "Hafwe wi i nåder resolverat, att då någon twist wid arfsdelningar dem emellan opkommer, den samma efter vår allmänna och fundamentallag och förordningar afdömmas skall, men eljest kunna wi

*) Se häröfw. p. 41 och 173. Håradshöfd. G. J. Wiesel hade för 100 år sedan hört, att qwinnorne delat sig, så att då några söst ornarnade trakterade älskare, hade andra kommit med de dragna swården och wunnit segren — en ästigt, som förenar de nu anträffade olika traditionerne. Att en **Seid-** eller **trolldryck** kan wäcka kärlek, är en wanlig allmogeföreställning. Profsten Hagelberg i Telg anför 1844, att Wårnsqwinnesbragd omtalas i Norrwidinge sålunda: "efter slutad traktering tog hwar qwinna sin karl och lät honom lägga hufwudet i sin utwaldas knå, för att betjenas på ett sätt, som kan anses som ett inbrott mot Kammarerbetets löstiga näring. De insomnade dödades." Profsten D. Theolander anför berättelse från Mokeda, "Wårnsqwinnor gjorde gästgärd för Danfkarne, betjenade dem så som nyh antyddes och när Blenda blånkte med sin knif, war det tecknet till angrepp". Profsten Östberg anför, "att i Östbo är den föreställningen temligen allmän rörande qwinnoras i Wårns seger, att de genom ynnig traktat lullade sina fiender till sömns och då wid ett gifwet tecken skuro halven af den sofwande, hwilket bedömmes som en löslig frigs-lift". Att en **Seid-** eller **trolldryck** kan wäcka kärlek, är en wanlig föreställning och att stark dryck följs af sömnhet är en allmän erfarenhet.

wäl i nåder efterlåta, det de fins emellan måge förenas och under (unter) sig bruka sådan wana, så länge ingen strid emellan dem om slikt uppkommer." K. Gustaf III antog i sin ånyo stadfästade förordning af d. 26 Jun. 1772, att det war "af Rikshistorien bekant, att Wärendsländets inbyggares mödrar gjort sig till en sådan förmån förtjente". Medwetandet hos folket är likwäl större, än wetandet i historien. När i 1688 års kyrklag trummor och militäristigt spel förbjudits under brudens färd till kyrkan, fann Kronobergs Landshöfding sig besogad, att bönsälla om ett undantag för de 5 häraderne i Småland, hwilka förbudet wäl hufwudsakligen affåg, och K. Mt medgaf dem sin gamla rätt genom en Förordning 1691. Dwinnodrägten, som numera är afslagd, finnes utförligast och trognast skildrad af Wärendsbbon Carl v. Linné i dess Skänsta resa 1749 p. 41 följ. I Forskells Ett år i Sverige ses en Wärendsqwinna i sin skrud. Samma blåa kappa med det dyrbara bälte, som fördom utmärkte en Wöla eller Beleda, möter oss här. Silfwerbedjans läs*) fästes ofta på bröstet, alldeles likt de gamla spännbucklorne. Förklädet, likfom kjorteln, blått, strumporne röda, likfom fälttecknet (bältet), af kläde med gullspetsar. Här utmärker den röda färgen säkerligen den blodiga striden. Hwärdagsdräkten är blå tröja, blått listtycke och blå kjortel, ej sällan blå strumpor och "blårutigt" hufwutkläde.

Om tiden när detta slag stod, deröfwer ett så mäktigt monument blifwit rest i hjewä folkets författning, ha de mest motsatta meningar, ofta lika grundlöft framställda, under de sednare 2:ne sekkerna blifwit ytrade.

I Smålands Beskrifn. uppgifwes år 2493 e. werldens staselse och det har upprepats på flera ställen, äfwen der någon ritik borde förutsättas. Det årtalets uppkomst är ett exempel på våra "menlösa tider" i historieforskning, som knappt torde i någon annan historia ha sitt motstycke. Säggen uppgaf, att qwinnorne segra i kung Alles tid. En häsdaforskare slog i J. Magni Chronika, om ej K. Alle der war nämnd. Nej. Men der war en k. Alle, hwars namn allena änföres. Derpå följa 5 andra kungars namn, också utan det minsta tillägg. Följer så Berik, som utförde Gotherna ur Norden. Som detta utförande, den tiden man började Gothernas historia från Zaphet, hade fått årtalet 2493 e. w. K., så blef det årtalet för qwinnostriden. Håri war Joh. Magnus alldeles offhyldig. Han skildrar wist en dylik strid men långt in i 9:de sekket. Ragnar Lobbros frigar mot en Siwar Frö, en qwinnoskåmmare, hwarwid Regner biträdde af en hår af qwinnor, kommande i full rustning. Skedde fördenstull en häftig kamp på båda sidor, der de ädle qwinnor bewiste sig så manligen, att den qwinnoskåmmaren Frö blef af dem asdagatagen.

*) Formen af denne liknar mycket Amazonpelterne. Se Bernds Wappenwef. pl. I. n. 20—24.

Det war lustigt att skåda, huru de ädle qwinnor stridde med utslaget hår och uppenbarligen bekände sitt kön (således likom de Longobardiska qwinnorne), på det att dygden skulle desto klarare lysa uti den kroppen, som eljest af naturen synes vara ströplig. Men en tillbörlig weklagan utöfwer det öfwerwåld, som dem war händt och der de buro fara för, tvingade dem till att gripa till swärd och uppväckte i den qwinliga lekamen en sådan hämndgirighet, att de som både wunno och tappade måste det bekänna, det qwinnor-na hade laggt största äran in. Ty der den största farligheten war på färde, ställde de sig främst i spetsen och woro så oförfärade, som Pentasilea och Camilla." Detta skedde i Kejs. Ludwigs tid. Det hufwudsakliga har han meddelat efter Saro. Föga mindre ofkritisk anda förråder sig i det nyare antagandet, att denna qwin-nostrid skulle skett i Ewen Grathes tid. Saro, som skilrar en nära samtidig händelse, då han berättar em f. Swens infall i Wärend, har ej ett drag, som liknar Blendasågnen. Och då man känner den sinnesstämning Saro måste hysa för en kung, som gjort sig förhatlig genom anslag att undanröjda både K. Waldemar och G. B. Absalon, Saros begge ögonstenar, likom genom att slika med kristna händer offer till Wendernas asgud för att beweka dessa wilda hedningar att biträda, då han återfökte sin thron, så kan man ej wänta den hyperpatriotism hos häfdateknaren, att han ej skulle widrört en för Ewen Grathe förödmjukande händelse, och löjligt skulle det desutom sett ut för samtiden, att läsa, det Ewen Grathe intog Wärend, då alla måste ha känt, att han af qwin-nor besegrats. Då, berättar Knysl.=S. (110 kap.) utgjorde Wenzande 5 härader och 56 kyrkor. De äro nu blott 7 stera i Hjelmeri matrikel. Men i Blendasågnen andas allt händendom och sågnen wisar bestämmt till moderhögen med sin luteften och Pufekyrkan (Trollkyrkan) med sin offerstäl. I Ewen Grathes tid, åtm. 40 år derefter, woro Birtalagsmännen legiseri decem provinciarum (Tio häraders lagmän). Och, anmärker Echlyter, "en slig på urgammal sed grundad lag kunde ej wara insträckt till Wärend, med uteslutande af Tio Häradslagsågnens öfriga delar, om dessa delar warit inbegripne i samma rättsförfattning som Wärend på den tid, hwarifrån denna lag härleder sig". Att låta Wärendsqwinnor löpa förbi sina 56 kyrkor ner till Kalmar, att der möta Sigurd Forsalafarare och met honom förfäta händendom, hör till de många dormitationes boni Homeri i vår litteratur.

Om det nu får anses som afgjort, att Bråwallaslaget i 8:de sekellet hölls wid Bråwiken, så kan endast minnet af ett annat Bråwallaslag wid Salen ha föranledt att der förlägga det förra. Och detta förläggande hade kommit i bruk redan då i gamla och minsta Ewenfka Rim-Chronikan strefs (der Hakon Ring införes tala)

Jag hafwer hämnat min faders dödh
Af Dänom och gjorde dem storan nödh.

Jag drap f. Harald Hildetän ic.

3 Bråwallahedh i Varend widh Skateleeff.

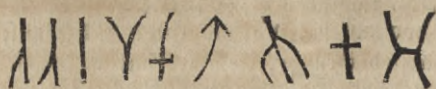
Då der så stod i en bok, som f. Carl Knutson plågade föra med sig på sina resor, så finner man klart, att öfvertygelsen om ett Bråwallastag wid Åsnen och Salen är minst ett halft tusen år. Af hwad art den drabbningen war, upplyser en alldeles entydig folksägna.

När wi sammanhålla alla dessa uppgifter, så synas de förklara det swärförklarliga factum, att af Tio Håraders lagsagan de fem häraderne ha en egendomlig författning och att af det gamla Småländska kungariket en så ringa andel ännu wid Sigfrids första ankomst har sitt eget landstthing, hwaraf ett särskildt Bisksopsdöme för hela medeltiden uppkom. Detta kan endast ha uppkommit af starka inre skakningar under wåldsamma yttre anfall. Om Hardegons bedrifter i andra länder weta wi blott, att han gjort ett plundringståg i Saren, der han nedbröt palatset Aquisgranum, uppbyggdt af K. Carl den Store. Om han anföll Birdarife i Bleking och Möre, är tydligt, att Birdafungen Sigærich, drog allt manskap mot de anfallna kusterna. Då har den fiendelige kungen infallit i Varend, det enda af Birdarifena, som då synes ha varit ointaget; men der möts en qwinnohår af deras hustru, som woro med kungen "åt öster", anford af en Bleda (Beleda), sägnens Blendra. Kungen stupade med sin hår och Varend lemnades oantastadt. Då sägnen sedan sammanfört seklers alla minnen i ett enda — folkdiktens wanliga art — kunna wi på namn och dyllit ej fåsta någon större uppmärksamhet; likwål må nämnas, att anföraren, som supar, heter i sägnen Tare, och detta hånner wid en tid, då här öster ut anfall ste af en Daxon enl. Saxo och Joh. Magnus, och då Adamus känner en, monne ej Zar Takon (Tacke eller Dacke *) den höge), som intager ett Östrife men i och med desamma försvinner, lemnande riket åt sin son Gorm.

Vår grundsats är, att i möjligaste måtto undwika gisningar och, der de anföras, ställa dem något affides, så att uppmärksamheten ej afledes från det som ej är gisning. Wi tillåta oss här ett undantag från vår regel. En sträng granstare klanbrade nyss Finn Magnusen derföre att han förklarar somliga linier i Runamoslingen wara konstens, andra naturens werk, hwarwid en stor godtycklighet ansågs så råderum. "Hwad uppkommer, frågade han, om man ej antager tverlinien öfwer i och I i SiilteKinn såsom naturspel?" Och förf. häraf tog fram Tab. n. III i R. og R. och läste

*) Att Tacke war en bethdande Blekingst slägt, hwarur en Nils framstod, som hade gansta äregiriga planer i Gustaf I:s tid, må ej anföras, för att styrka en släktkap ware sig med Tare eller en Zar Takon, men blott för att erinra, att ett namn, list det annars obekanta hos Adamus, tyckes ha bibehållit sig i denna ort.

 NNIGET RAH

eller Harteginn riki nam. Der ..... så, har linien utslutit, utan att derigenom någon runa synes kunna uppkomma. Och här stod ju då Hartegons namn, om hwilken historien vittnar att han intog detta rike. Dyliska offentliga landnama-instrifter woro i äldre tider en offentlig akt, hwarigenom egande rätt ansågs styrkt. I Amerika har man funnit ett nam Thorfins på Nizonetska klippan i Massachusetts. En kopparplåt är funnen wid Dublin, der man läser na(m) Rien . . . (Niener Lodbrot?). Se Antiqq. Amer. Tab. XII. samt p. 381 och 387. I Landnamaboken, Lardæla-Sagan m. fl. förekommer detta nam ofta om personers tagande af wisa trakter till egendom. Der står å Runamotklippan: Hardegon eller Har Takon rike intog. Gard inhögga runorne. Alle gaf trohetsed. Wige Oden runorne. Nā Ring få fall å mull. Alfer, Alskogsgudar Alle öfwer gifwe. Oden och Frej och Asasläkten ödelägge, ödelägge våra fiender, unne S. en stor seger. I detta S. som bindesruna har S. Magnusen funnit h. a. r. a. l. d. Bofstäfwerne h. a. r. d eller t äro gemensamma i Harald och Hardegon. Skildnaden är mellan l och k. Man kan dock måhända ställigare uttaga ett k än l. Här om må ej disputeras. Inhuggningen har, om det anmärkta streket skall bemärkas, stett, då Bleking redan war intaget, då Alle, Wärendis höfding, aflaggt trohetsed, men brutit, så att hämnad önskas öfwer honom; och då k. Sigerich stupat, men t. ex. hans son (?) Ring, som sedan blef k. Gorms efterträdare och först dog omkr. 937, ännu synes innehaft Möre, hwarföre man önskat förbanna hans wapen och stassa bewis på rikets annamande, innan man gif åstad från Bleking till Möre. Localen passar bättre för denna tolkning. Det synes nog eget, att då Harald S. i Kalmar samlat, för att tåga till Södermanlands gräns, sin så oräfneliga styrka, han skulle wandra ut "i Wärendis eller Blekingis ödemarker" för att inhugga — och hwad? Ett landnamabewis. Han som tänkes såsom en så widsjannande Monark, skulle först kora före sin död wid den högsta ålder ha annamat Bleking?! Detta är betänkligare, än att han fallas blott med ett tillnamn och detta, ett i högsta ålderdom ihågkommet, hämtadt från ett mindre bemärkt äfwenlyr i styrkans dagar, ehuru det wäl swärkligen kan antagas, att han ej före sin död hade det tillnamn, som sedan så troget häftats wid hans namn. Wi erkänna det anförda

som en gifning, uppkommen som wi angifwit. Wi funno, som wi redan erkant, på sjelfwa klippan intet skäl att frångå den Magnusenska tolkningen. Om vår förslagsmening eger grund, så äro Runamörunerne *Norska*, följaktligen, som wi sett p. 52, med godt skäl lifare Upsalaruman, än de på andra Blesingsstenar förkommande *Birdarumorne*.

Hvad som emellertid synes wist, är, att Varend blef ointaget genom qvinnornas tapperhet, då Blesing med största sannolikheten för sekler och ej osannligt till en tid hela det öfriga Birdalands, blef den Norske segrarens ätts eröfning. Den Alle, som då bodde på Alletorp, kan wara den hwarom Björfetorsstenen upplyser; rimligast den kung, som det lilla ointagna riket nu walde till sin höfding, jemte sin Beleda eller Beleda, denna "Virgo imperans", som i nödens stund samlat alla modiga qvinnor att förswara hemlandet mot en der insfallen här under det männen säkerligen stridde utom Barendsgränsen mot derwarande fiender. *)

Om Alle nu förklarade qvinnorne inom sitt lilla förswarade rike berättigade till lika arf med karlar, sedde blott en rättwisa, hwilken här, i anseende till d. w. hednareligionens stic blef lättare att utöfwa än annorstädes.

Att det ej war första gången Skandinaviska qvinnor deltago i striden kunna wi sluta af sjelfwa folkwisorna.

Till Varends härads hör wäl rimligast n. 23 hos Arwidson (ur *Verelianska Saml.*): Liten Kjersti Földmö, hvars fästman blifwit fången i Hälsten. Hon utrustar nu 8000 Jungfrur och seglar till Hölstein, stiger på land och gångar sig till Hälstens-kungens gård:

Hörer du Holstenlands konung
Hwad jag dig sega må
Kan jag få min fästeman,
Utöfwer jern och stål?

"Hör du liten Kerstin
Medan du har så spåtst ord.
Hwar äro nu dina hofmän,
Som ska ta igen din fästeman?" —

Jag är mig en fattig Jungfru,
Jag mäktar inga hofmän löna,
Men alt har jag 8000 Jungfrur,
uppå dina wallar gröna.

*) Om Hardegon anföll, då Barendsmännen woro med sin kung att förswara Birdalands af K. Olof nyss återwunna besittningar i Öster, hwilka wid denna tid wunnos af Upsalakungen och Rurik, så öfwerensstämmet det förhållandet än bättre med folksäggen.

Holstenslandets konung
 Han sig om windögat *) säg.
 Han säg hwarken himmel eller jord
 För Kerstins hofmän blå.

Nu utlemnades fästmannen. Dylit dikt har säkerligen haft någon anledning i folkets seder Procopius låter en Jungfru från den mythiska ön Brittia anfälla den Tyska Warner-kungen.

Möjligtvis kom Hardegon från Norge med den återvändande Björn Jernsida, sin farbroder, för att biträda honom, som wid sin andra motgång i Britanniska riken war för gammal, att som wid sin första motgång begifwa sig till Medelhafwet, med "Roms krona" till sitt "höga mål", utan nu torde återwändt till sitt första rike wid Östersjön, der möjligen en Östgötisk slägt war att fördrifwa. Innebär ej Joh. Magni uppgift, att hans Björn (den femte) wid 883 tillbakadriswes, en motgång, som wid den tiden träffat den återkomne och at Haugi eller i Kalmar regerande k. Björn? Men länge lefde wäl ej nu en gubbe, som war minst 60—70 år, och som, känd med det i Britannien gifna namnet nu synes föranlätit att hans namn gafs åt en ort nedan för Kalmar ("Jernsida"). Hade Hardegon stupat under försöket att med det öfriga Wirbariket införlifwa det till sin gamla sjelfständighet återwända Warend, så är ganska rimligt, att Hardegons son Gorm mot 9:de seklets slut möter oss som kung i detta Östrike.

12 §. Gorm.

Som 22. Gorm sedan i Danmark utrotade de Anskarska planteringarne, är ganska antagligt, att han med lika hednisk fanatism betedt sig i sitt Östrike. Och då blifwer det förklarligt, att när Erkebisk. Unni, 70 år efter den förra Erkebiskopsvisitationen, besökte Birca, Christendomen befanns särdeles förfallen der han uppblomstrat så hoppgifwande i Anskars och Remberts dagar.

Som Gorm framstår såsom sjelfständig kung i Östriket, då han uppträdde som bildare af den danska monarkien, må wi här åtminstone anse hans så omtvistade tillnamn tillhöra oss. Heimski öfversattes af äldre efter nya Isländskan med dum, fänig. Nyare lärde ha styrkt att ordet betyder hwad wi kalla stugugris, blott i hemmet bildad, derfore plumpare till åthäfworne. Då Swen Ålfeson i stället kallar Gorm löghæ, som förklarås med den läje, **) kan man dels sluta, att hedningarne med LoFe utmärkte den onde och att Loke således wäl ännu warit en Gud för hedningarne, dels att heimski kan ha swenska betydelsen heimsk, för-

*) Fenstret i Danska och Skånska, men ej i Smålandspråket.

**) Så kallas Satan af Smålands allmoge.

färlig, ett ord som i en summa återger de öfrige uttrycken om de Christnas grymme förföljare, förfäktande en religion, hwars cult Diethmer wiserligen skilrar som hemskt. Rask ådagalägger i sitt Gienfwar mot Einarson 1831 p. 13, att flera fornisländske ord alldeles ej så öfversättas efter nyisländskan, utan att ofta fornbedyelsen kan ha bibehållit sig t. ex. i Swenskan (exempel på detta sednare fall anføres).

Rimligast är wäl och att en sådan man ej fick tillnamn efter barndomsfader. "Zurückhaltend" torde den karakter, som måste finnas hos en "Riksstiftare," aldrig ha varit.

Hwad slags hedendom war det Harbegon och Gorm upprättade på Anskariska kyrkans ruiner? — Af Diethmers skilring se wi tydligen, att det är de mörka offren, som kallades Fröblot, dessa hwart 9:de år återkommande menniskooffer m. m. Blef Siward, som wi antagit för Harbegons fader, därför kallad Swar Frö? Inslöt så det namnet Siwardsson i en källa, bland dem Joh. Magnus misförstått?

Så kan det bli begripligt, att menniskooffer funnos både i Upsala och wid Leire. Ty Wanastammen följde i Swearegementet Odensstammen. Och så otroligt det är att menniskooffer woro införda att gifwas till den förögade kung Sigge Fridulfs son, den reformerade hedenreligionens Oden, så säkert är det, att till Oden, Solguden *) i den oreformerade hedenreligionen, i den urgamla Hyperboreerculten menniskooffer ej brusto. Mycket sannolikt är, att Seländarne haft samma hedniska cult Gorm återupplystade. Wi minnas att Nattgudinedyrkarnes färg war blå. Det må då anmärkas, att Gorm hos Oden betyder blå, och att Gorm den gamle kallas Anglicus. Nog hade genom honom namnet Gorm, owanligt i Norden, inkommit. Gorm Riksstiftaren lär på mödernet härstammat från den gamle Jutländske underkungen, efter han så snart wann der ett parti och helst bodde på Tellinge gård, der hans ätt hög ännu ses med sina runstenar. Och sonen Harald heter Blåtand. Det är ej wist, att det war ett öknamn för ett natulyte. Tand synes wara ett ej owanligt "insigne superstitionis" inom den cult, Gorm tillhörde. Harald Hilderand ihågkomma wi alla. I Frankrike har man egt en Riddare Geofroy med stora tanden (de Lusignan), hwilken uppgaf anor från Melusina — Fiskerwinnan. Till Wildswinsinsignierna, hwilka Tacitus räknade till Wesyernas widskapelser, hörde utan twiswel också wildswinständerna. Om nu å det smycke, föreställande wildswinshufwudet, som bars ofwan hjelmen, någon utmärkte sig genom en stor eller blåfärgad bete, insatt i hjälmprydnaden, så uppkom lätt ett tillnamn deraf.

*) Fr. Münter anmärker, att ingen solarcult varit utan menniskooffer.

13 §. Slutord rörande 9:de seklet.

Se här drag ur Virdalands historia för 9:de seklet, det första seklet, hvarunder detta rike kom i känd beröring med Christna länder i Europa. Vi känna dock människolynnet allt för litet, om ej de fleste lärde läsare ändå widblifwa inwanda föreställningsfätt och de fleste olärde sedan "swärja hwar en på en sin Magisters ord." Men så småningom torde ett nytt slagte uppwexa, som utan förutwarande meningar pröfwar och kommer till den äfsigt, som måste afsträs af fördomsfria studier.

Vi ha förut väckt uppmärksamheten på omöjligheten för en sund kritik, att under Upsalakungarne Emund Eriksson, Erik Emunds-son och Björn Eriksson i Swea- och Götarike, det är under tiden från 830 till slutet af seklet, inrymma på deras thron, någon af de kungar, wi under tiden möta i ett tydligare swenskt rike eller låta inom Sweariket, så enwist i sin hedendom, de uppgifne Missionärerne från 9:de seklet hafwa haft sin biskopsstol. Som man ej på allwar försökt, att i Harald Hårfagers tid i 9:de seklets sednare hälft låta allt det påsera i Norge, som wi ha wisat ske i det kungarike, der Birca war rikshamn, så borttaga wi ej tiden med att utförligare ådagalägga, att det ej kan vara Norges historia, hwad wi här sökt uppdraga såsom händt i ett Nordiskt rike från Björns till Gorms tid. Att Östersjöprovinserne ej äro härunder ett selfständigt rike, bewisa urkunderna tydligt. Före 854 äro de lösflitna från Bircas rike, komma en tid derefter åter under samma rike, men falla före 885 under Swearike.

Danmark återstår då allena bland stater med Skandinaviskt tungomål. Till full klarhet har man ej, oaktadt mycket arbete hos en nation, som helst bearbetar sin äldsta historia, kunnat bringa hwad man wet om 9:de seklet. Men wid nu inträdande beröring med Kejsarne sprides dock så mycket ljus, att man finner, det Danmarks historia ej kan under detta sekel inrymma hwad wi fört till Virdalands historia. 777, då Wittekind Saxarnes höfding flydde från Carl d. Stores twångsdop till en frände som war kung i Suttland, hette denne Sigfrid (eller Sigurd). Då W. döps 785, har han emellertid öppnat en dörr för Evangelii ingång i Norden. Sigfrid dör. En Godefrid eller Göttrik regerar sannolikt på hans thron. Denne dog 811. Hans son och efterträdare Hemming ingår förbund med Kejs. Carl, då nu Osfrid de Sconao-we synes bland H-s män, gifwande anledning att förmoda, att Skåne är en förbundsstat med H-s rike. De Christna Kejsarne ha nu förbund med stater ända till Wärend's gräns 811. Långe kunde ej dröja, förrän Missionärer sändes öfwer den närmaste gränfen. Efter H-s död uppstår strid mellan Sigfrid, en Godefreds sonson och Ring, son af en k. Heriold (Harald), hwilka begge stupa, då Rings bröder Heriold och Reginfred uppträda. Reginfred stupar förrän Harald flyr till Franken 814, efter

Kejs. Carls död och kan således ej vara densamme som Regner, hwilken dör kort efter 845; ingendera kan vara Lodbrochus, sagans Ragnar Lodbrok, som dör efter 862 före 865. Saxo låter en Olof efterträda Godofred och en Hemming efterträda Olof, efter hwilken Hemming han låter en Regnar uppstå, mot hwilken Sutar och Skåningar göra uppror, tagande en Harald (Haraldum qvendam) till konung. Denne förjagas af Regner och flyr till Kejs. Carl d. Store, som har att skaffa med 6 Skandin. kungar. Saxo har här förvirrat sig sjelf genom begäret att på en thron upprätta en enda kungarad. Men omöjligen kan denne Regner, som före 826 förjagar Harald, vara tänkt som Ragnar Lodbrok, hwilken, samma Saxo ansett som waggbarn ännu då Ludwig blifwit Kejsare, om han och är den Regner, som 845 intränger i Paris, en tid hwarefter han dör, sedan han iakttagit christna fastor o. d. som ej rimmar sig med Skalden Ragnar hedning ännu i Ellas orngrop. Harald döps i Mayntz 826. Götriks son Gorich är den mäktigaste Danakungen 827. K. Haralds broder Hemming mördas som Kejsarens länsmän (före 838). Harald (ej Klak) fördrifwes och får jemte sin broder Korich län af Kejsaren (före 840). Haralds söner Gottfrid och Rodulf uppträdde sedan jemte sin farbror Korich. Rodulf stupar 873. Gorich war nu ensam kung öfwer sina fäders land, då han 850 nödsakades låta 2 brorsöner få del i makten. De fördrefwes och Harald, döpt hos Kejs. Ludvig, dräptes 852, men Guttorm återkom 854 med en stor makt, då striden stod i 3 dagar och alla af kungslägten, utom en ung Gorich, den gamles förmodade sonson, stupade. Den gamle Gorich hade anbefallt Anskar åt k. Olof i Birca 854. Nu blifwer Grefwe Hovi riksföreståndare. Den yngre Gorich är Isländarnes Erik Barnet (Ericus Puer), hwilken de uppgifwa som död kort efter Anskar, som dog 865. Korich, den Kejsarl. länsmannen, kom nu från Dorstraat och fick en del af riket. Derjemte omtalas som kungar i Danmark bröderne Sigfrid och Galfdan, ansefde såsom de, hwilka besegrade Saxarne 880. Sigfrid belägrade Paris 885. I slaget wid Löwen 891 stupade 2 Danska kungar Sigfrid och Gottfrid. Nu uppträder Riksstiftaren Gorm, som regerar öfwer ett till enhet bringadt Danmark 890—936.

Se här hwad Danmarks kritiska historiefkrisware weta om 9:de seklets kungalängder i Danmark. Hwad samband fins mellan detta allt och vårt Wirdalands historia för samma sekel, utom att man ser, att en dansk kung kan anbefalla en person hos sin grannkung på thronen wid Birca?

Forminnen ur 10:de seklet.

1 §. Öfverblick.

Särofwan p. 141 ha wi redan lärt, att på 930:talet Kungastifteten bereddtes genom en stilla död i 4 riket i Norden, hwilkas füngar synas alla ha varit fränder.

Swea-dynastien sågs då mista en kung Björn, en ättling af Erik i Upsala, som war son, åtminstone en ättling af Inge, Olof Trättiljas son.

Norska dynastien mistade K. Harald Hårfager, en ättling af Halsdan Hwitben, som war son af Olof Trättilja.

Begge dessa Norrænadynastierna härstammade således på fädernet från de Ynglingar, som räknade börd "från de gamle gudarne", Frej, Njord och Oden.

Birca-dynastien mistade K. Ring, som räknas af någre såsom son af den K. Olof, som döptes af Anskar. War denne Olof sin företrädarens son, bärande samma namn som Ulf, Lodbroksfönnen, så gick denne ätts fäderne till Sigurd Ring, som synes med Harald Hildetand och Iwar Widfamne räknat möderneanor från den K. Erik eller Rik, som föreslogs till Gud på Bircathinget och som torde varit en i eller wid Halland nedfatt koloniförste från Karthago. Kanste räknades samma anor, om Olof, åtminstone Ring, härstammade från gamla Götadynastien, som störades af Ingjald.

Danska dynastien förlorade K. Gorm, som war son af Drd-wik eller Hardevik eller Hardegon, Swens son från Norge, räknad således som Sigurd (Sven) Demogas sonsons son med samma anor, som Bircadynastien om denna war Lodbroksf.

Wi ha förbundet oss, att här, liksom i förra kapitlet, utförligare ädagalägga hwad som drefswan i 4:de §. angifwit.

Att Olof Trättilja hade en son Inge, hwilken, om han än ej besteg sina faders thron ("post patrem regnavit in Svecia"), likwäl hade ättlingar, som efterföljde i Swearike eröfraren Iwar Widfamnes ättlingar, synes ofstälit att betwisla med blicken på wårt äldsta inhemska langfedgatal (Scriptt. r. Sv. T. I. 1. p. 2) och på Anwid Blindes ord till Olof Skötkonung, att kungens dotter Ingegerd war "kungaburen i alla grenar af Upp-Swea-ätt, som är den förnämsta i Nordlanden; helst denna ätt är kommen från sjelfwa Gudarne". Olof Haraldsöns saga 96 kap.) *)

*) Joh. Magnus har i sina källor funnit att Erik Wäberhatt härstammar från Olof Trättilja. Han också låter blott sonen Inge wara dem emellan.

En den förra urkunden har lika trovärdighetsspår som någon Isländsk saga, om ej större, och owist är, om Svea-Rådsherran ansåg dem för Gudar, som woro roten under Lodbrosidernas stamträd. Tydligt är, att Langfedgatalet n. II i Scriptt. r. Sv. i likhet med många andra dylika, blott upptagit namnfunnigare personer. Den anför 3 med namnet Erik och en med namnet Inge från Dlof Trätälja till Dlof Skötkonung eller för en tidrymd af omkr. 300 år. En led kunna wi bestämdt ifylla och ett wedernamn kunna wi rätta. Dlof Skötkonungs fader Erik hette ej Årsfäll, utan Segersfäll, så wida han ej bar begge dessa namn, och det förra med synnerligt skäl, om han war Björns son, således uppträdde på thronen omkr. 935 och dog 994, följaktligen regerande i 59 år. Björn regerande fr. 885 till 935, kunna wi bestämdt tillägga. Han ingår mellan Erik Wäderhatt och Erik Segersfäll. Men Erik Wäderhatt, som i nämnde Langfedgatal angifs såsom son af Inge och en dotter af Ragnar Lodbros, kallas i flera ställen Erik Emundson och tydligt är att Isländarnes Emund är Remberts Anoundus, så mycket mer, som 2:ne Isländska ställen (Thattr Hauks Hábrokar och Tillägget till Herv.: Sagan) kalla honom Anundr. Men denne, som omkring 840 är landsförwist från Swearike, kan wist ha gift sig med en k. Ragnar Lodbros dotter, om också detta äktenkap ej står i sammanhang med hans ändrade uppförande mot Birca, bekräftwet i Remberts Vita Anskarii cap. XVI, ehuru en son, vi vocis, af Dlof Trätälja, som wäl måtte wara nära ett sekel äldre, ej lättligen kan ha varit den historiske Lodbros måg. Att Ingemund och Amund äfwen i nästa seklet uppgifwas såsom samme persons (k. Dlof Skötkonungs esterträdare) namn, är hårosfw. p. 263 ådagalaggt. Men denne Anundr, Erik Wäderhatts fader, war son Erik Kungs, en uppgift, som styrkes af k. Swens uppgift för Adamus, som i Hist. Eccl. uppgifwer att k. Anund war en Eriks son. Hwem war denne Erik? I Tillägget till Herv.: Sagan, så ordligt det än är i detta stycke och derigenom orsaken till mycken oreda, torde dock det kunna ha grund, att Eirik Kong, Anundrs fader, är Eirik Upsali ehuru denne dermed orätt förklarad för Björn Jernsidas son och broder med en k. Björn, hwarwid anmärkes: "på kom Swiariki enn i brædraskipti." Då Anundr enl. Thattr H. H. regerar i mer än 40 år och är, enl. Rembert, kung redan omkr. 840, kan denne omöjligen wara sonson af en Björn Jernsida, som lefwer ännu 880. Klart är, att man ej kânt linien längre upp än till en Erik Emunds fader och Erik Emundssons farsfader. Men då Erik Emundsson nedstammade från Dlof Trätäljas son Inge, så kan denne ha varit "Eriki Upsalensis" fader; ty chronologien fordrar ej flera leder mellan stamfadren och ättlingen, än wi på uppgifwet sätt känna. Och just wid denna tid synes det på Bräwallafältet sammansmälta riket åter kommit i skifte, om också ej mellan bröder; ty derwid synes

den gamla Sweadynastien åter wunnit sin fädernethron och den gamla Wirdadynastien sina förfäders rike. Dä synes sannolikast, att Swea-Göta och Wirdaland förete i 8:de och 9:de sekelne följande kungalängder:

	Swea.	Göta.	Virda.	Skåne.
Tiun=	Attun=	Sjerdrun=	Södm. Neri=	W. & Ö.
da.	da.	da.	Fe.	
Svip=	Sigwa=	Ingwar.	Gran=	Spor=
dager.	ter.		mar.	Snialler. rik.

Efterträdas alla af Upsalakungen	Ugöte.	Her=	Half=	Sub=
	röd.	dan.	röd.	

Ingjald Sleråda. Högne.

Efterträdas alla af Ivar Widtfamne,
 efterträdd af Harald Hildetand,
 efterträdd af Sigurd Ring.

Nu fästades riket i Swea och Göta

Eisten Beli, Haralds son, som sannolikt
 efterträds af Erik af Upsala, son af Inge,
 således Dlof Erätisjas sonson och In-
 gjalds sonsons son.

Anoundr kung Eriks son regerar i
 mer än 40 år.

lesde 840.

Erik Wäderhatt Anunds eller Emunds
 son † 885.

Björn Eriks son † 935.

samt Virda.

Ragnar Lobbrof
 Sig. Rings son. Af-
 flyttar till Irland,
 efterträdd af Björn
 Fernf. 830, som af-
 flyttar till Irland.
 Dleph lesde 865.

Ring † 937.

Langebek uppgjorde för 9:de och 10:de sekelne följande kungalängder:

på kungathronen i Upsala

Erik den Upsaliske

Anund utdrifwen wid 840.

Erik Wäderhatt wid 860.

Björn wid 880.

Dlof, 932—964.

wid Birca.

Björn at Haugi som
 som mottog Anskar 829.
 Dlof, som mottog An-
 skar wid 858.
 Ring, som mottog Un-
 ni wid 935.

Erik Segerfäll † 994.

(Enl. Rember och Adamus, Snorro
 Sturleson m. fl. Isländare).

Erik.

Emund.

(Enl. Rember och A-
 damus.)

Rörande Anoundi utdrifwande må anmärkas, att Adamus yttrar: regno pulsus in Christianos movit persecutiones (H. E. c. 17), hvaraf man tyckes kunna sluta, att hans förföljande haft sin grund i fördrifningen, så att det synes sannolikt, att der då varit i Swearike ett Christet parti, som bidragit till hednakungens förjagande, hwilken återkommen andades hämnd.

Ufzelius, som sednast yttrat sig, antager ej en samregering, som också synes alldeles orimlig. Ty om än 2:ne bröder delat en Faders thron, så blifwer det löjligt att antaga, det den enes åttlingar till 5:te à 6:te led skulle under 2:ne sekler "tagit en medregent" ur den andres ätt. Historien känner intet Utopien med så fromma fursteflägter och våra lagar ge ingen anledning att antaga en forntida successionsordning af så behynnerlig art. Men Ufzelius torde, då han inrymmer den ena dynastien på Åsnön, den andra i Upsala, ej erinrat sig det gamla sanna ordspråket, att "2:ne stora swärligen förlitas i en säc". Der hade de bott hwarandra allt för nära.

Wi hoppas, att hädanefter ej mera behöfwa se dessa samregerings-paren i vår historia, om saken ej förstås så, som om man kallade Swenska och Dansta kungarne Samregenter i Skandinavien.

2 §. Ring.

23. Ring är en historisk kung i Birca. Vid slutet af 9:de sekellet hade Gorm lennat sitt Rike och uppstigit på Dansta thronen. Derwid synes han med Skänsta lagsagan ha förenat det Bleking, som fordom haft gemensam lag med Wärend, hwilket lilla rike synes genom Alles "brutna ed" och Tares derpå följande fall ha förblifwit ett eget sjelfständigt rike ej blott under Hardegons och Gorms regering i det intagna Riket, utan och länge därefter. Men den östliga och norra delen, kanske och den westra af Wirdaland, som nu torde fått sitt enda thing wid Kalmar, war swärare att behålla för en kung i Leire, som der hade jemna fejder att utföra, för att bilda en dansk monarki efter Harald Hårfagers exempel. Om Kalmar-riket wunnit sin frihet åter genom frivilligt astrådande eller genom den gamla kungastäktens seger, känna wi ej; men då första underrättelsen möter i 10:de sekellet om Wirdaland och Birca, regerar der en kung Ring, som wantligen uppgifwes vara af k. Dlephs stam. Wi ha anmärkt det möjliga i, att Runamosslingen asser Hardegons seger och att således, om Finn Magnusens läsning har grund, Ring war Hardegons hufvudsfiende, sedan denne besegrat Sigerich och an-nam-mat hans rike. Namnet Ring ger oss ej ledning för att hänföra honom till ettdera af de 2 i förra tiden kände kungahusen; det Wirdiska eller det Stigbistiska. Ty Sigurd Ring war af det förra och Ring war också ett brukligt namn i Herrödska ätten, som synes varit den gamla Gödska kungaätten. Då Götaland först delades i 2:ne rikten, behöll Göttrik Westergötland och Ring fick Östergötland. Rings son Herröd hade en son Sögne, efter hwars död Östergötland förenades med Ingjaldswäldet Swearike och Westergötland. (Se häröswan p. 3 och 4.) Utten utan thron sökte sedan möjligtwis intränga sig i Wirdaland, och den Dleph, som, efter Lodbrol-

åttens utflyttning, der regerade 850—860 uppgifves som en Herreds ättling af Joh. Magnus. Då Hardegons son Gorm, hufvudsakligen för Lodbros tid, aflägsnat sig, se vi en Ring uppträda på thronen wid Birca, derunder wäl ännu hörde Sland, Möre, Finwed och Niubung samt de norra härader i Småland, som ännu höra till Kalmars lagsagan. Isländska Sagan känner ock, som wi sett p. 198, en kung Ring i Småland, hvars son Eigil har tid att wara sjöfarare. Om samband gifvs mellan denne Ring k. i Småland och den k. Ring i Birca, Adamus känner, kunna wi ej afgöra; tro det knappt.

Wi se Gorm söka att i Danmark nedtrampa Anskars kristliga planteringar och åter upprätta den Waniska culten, som med Banern Inge (Frej) fordom kommit till Upsala, deri menniskor offerades år folguden, som wantligt war i all solcult. Troligt blifwer det då, att han betett sig likaledes i sitt Strife och att deri låg grunden, hwarföre på 70 år ingen Erkebiskop dristade "för förförljersnas skull" besöka Birca, således hwarken Adalgarius, som 888 efterträdde Kembert (hvilken, som wi minnas, besökt detta sitt underordnade stift) eller Hoyer, som efterträdde A. 909, eller Regimund, som efterträdde Hoyer. Då dylika besök plägade anställas nyh efter det en Erkebiskop blifwit utnämnd, så finna wi ett nytt skäl, att wid 888 anse Gorm här regerande. Slutligen har en E. B. Unni mod att begifwa sig åstad. Nu war Gorm gammal (dog wid denna tid) och hans son blef Christen. Unni fann i Birca en k. Ring, som ej war mot Christendomen fiendtlig, men Christendomen war förfallen. War Ring, af den Christne Dlephs ätt, så låg der i sjelfwa begreppet om wördnad mot förfäder en anmaning för k. Ring att wäl emottaga E. B. Unni. Man antager hans ankomst till 934, hwarefter han i 2 år sökte återställa och utwidga Christendomens eröfringar. Just då han i Sept. 936 skulle återwända, sjuknade han och dog. Hufwudet fördes till E. B:s grafwen, men kroppen jordades i Birca. Grafwen söktes förgäfwes före 1080 wid Sigtuna; men hans minne synes ännu möta på Sland (se häröfw. p. 25). Året efter Unnes död dog k. Ring, efter hvilken (enligt uppgift af k. Swen Ulsson för Adamus) sönerne Erik och Emund nämnas som kungar.

3 §. Erik.

Adamus wet, att k. Ring hade 2:ne söner Erik och Emund. Emund finna wi som kung i Möre 951 och 954, då gränfen uppgöres mellan Möre och Bleking. Om Erik weta wi antingen intet eller — åtskilligt, som synes nära röra Wärend. En k. Erik från ett Swenskt land blef gift med en dotter af k. Harald Hårfager *), men en son af nämnde kung, återhemtade sin syster,

*) Se häröfw. p. 263.

ty de hade fört henne till en ö, der hon tillbads som en Gudinna. Detta kan ej så lätt vara en Upsalisk kung. Enligt wanliga meningen skulle det då vara k. Erik Segersäll, Björns son; men han, som dör 994, har wäl lika swårt kunnat vara Harald Hårfagers måg, som hans farfar Erik Emundsson, som dog kort efter det Harald Hårf. gift sig. Och ingenting ger oss skäl att i Swearike antaga en Gudinnedyrkan, som kunnat vara anstößlig för en Harald Hårf—s son. Deremot kände redan Tacitus, att Swionerna continuerades af Sitoner, som dyrkade en Gudinna och regerades af en qwinna. Finns någon upplysning om en k. Erik, som regerar någorstädes der i 10:de sekellet kungar funnos i Sverige, utom Upsala, och talas något om dennes giftermål med en Norskt kungadotter? Ja, måste wi swara på frågan. I Trollefamiljens gamla urkund, som 1650 framdrogs i ljustet och fanns mycket öfwerensstämmande med förut i traditionen bewarade förhållanden (Bazzius hadr långt förut anfört Gunnar Gröpes namn wid utdrag ur Sigfrids legend, hwilket namn dock wid eller ej långt före denna tid torde inslickats i en God. af legenden), anføres att fadren till denne Gunnar hette Gericke eller HERNIKE, (rimligen Hericke), gift med Gruffa, dotter af en kung i Norge. Att Erik skrefsk Jerker och Hericus, är allmänt bekant. Att Gunnars fader gifte sig omkr. 830—40 är wäl ganska antagligt, då Gunnar skall vara den förnämste af Wärends Wälismän 58 år efter 940. Här synas 2:ne källor, som uppwältt så affskilda från hwarandra, angifwa samma sak, hwarföre, då Gunnar är den förnämste under Dlof Upsalakung 998, hans fader wäl må kunnat vara den förnämste, då ännu Upsalakungen ingen makt hade i Småland. All anledning är således att undersöka, om ej k. Rings söner delat fadrens rike, ehuru förminskadt sedan då han i striden förlorade det Bleking, som den andra sonen sedan formligen måste aftråda. I slikt händelse få wi nu först bemärka Wärends kungatal; sedan Möres och Ölands.

Wäreud.

Enligt en nyss anförd läsning af Runamos runor, har All först swurit Hardegon trohet, men sedan brutit den. Då Hardegon landnamade Bleking, kunde en Ring (i Möre) vara hans hufwudsiende. Ring synes ha under Gorms manliga ålder nödgats lemna honom sitt rike, men All eller

1. All regerat Wäreud, som nu behöll sin urgamla eller fick sin egen lag, då den öfriga delen af det gamla Wärdariket föll under Skånes eller Götalandens lagsagor. Men denne All synes ej ha bott på Tingelstad eller i gamla kungaborgen, utan på Alletorp, således snarare ha varit en lycklig härförare, som för sin tid styr det land han räddat, än en ättling af gamla kungastammen. Denna se wi uppspira i

2. Erik, "Gerik eller Herik, som war måg hos en Norskt kung" i en tid, då ingen annorstädes lätteligen kan wara i fråga

såsom betande Erik och regerande i Sverige, gift med en Norstungadotter, neml. omkring eller en tid efter Harald Hårfagers död (934 à 35). Enl. Isländska sagouppgiften är tungadottren Ingegerd, dotter af Harald Hårfager och eger som beskyddare Halfdan, en af nämnde konungs söner, hvilken förargas af att hans syster dyrkas på en ö *), dit man fört henne. Denna ö är wäl rimligast Helgö, der hedna Gudstjensten rimligen fortför, tills k. Dlof Skötk. doterade Werio Christina kyrka. Att en son af k. Harald Hårf., anser Seiden, qwinnoculten, som en trolldom, bör ej förundra oss, då wi weta att Erik Blodöxe lät dräpa 2:ne bröder för öfwande af Seid. Enligt traditionen heter Gerichs gemål Gruffa och är dotter dels af k. Erik Blodöxe, dels af "en Norstfättekung." I Trollestka Urkunden kallas Gerichs Höfding i Wernsland. Då hans son är det i Wernsland, tro wi att ett missförstånd hos en afskrifware gifwit oss m för ns.

3. Gunnar Gröpa, den fisle, han, som såg Dlof Swenske äfwen wara Wärendskung, bär i namnet Gunnar ett slägt namn hos Niffelungarne. Gröpa anses wara ett uttal af Gruffas son; snarare förhända ett namn, som tillagts af någon, som sett des familjemärke. Enstämmigt uppgifwes han wara stamfader åt Ulsfagarne, hwilkas äldsta qwarwarande sköldmärken likna grepen (gröpen eller grojpen i Wärend) af en Ulsfay, således en ny måne, en *lunula*. Sedan man glömt bildens betydelse togs den för en sax, kallad Ulsfay i Danmark och Norge, mera ridderligt Ulsfay i Sverige och wäl derestfer bildad på många sätt, som skulle föreställa en wargsax. Canntius kallar i sin genealogiska skrift om Danmarks äldsta adel på Lunds Bibliothek, Ulsfagarne för en Galländsk adel. Men en dylik halfmåne som Ulsfawapnet, har man funnit på en graf, der Sagan utmärker, att Iwar Widfamne dött och der man läser med fornrunicer eller nästan Celtiberiska bokstäfwer Iwar. Om figurens likhet med en *lunula* bild, enl. Gesenii förklarung af ett Phoen. Monument, är yttradt häröfw. p. 216. Om nu Gunnar warit en ättling af Iwar Widfamne och denne af Rif, så kan wäl den månbilden ha lika anor med sjelfwa Mahometsbekännarnes måne, som syntes på deras fansfänger, sedan de ärft flera Phoeniciernas kolonistäder (t. ex. Tunis, så kalladt af Thanih ic.), deraf nu Muhamedanska röfwar nästen uppstodo, liksom Scandinawiska Vikingaborgar uppstodo, der samme phoenicier egt kolonier wid Bernstenskusten och der man finner att Natens Gudinna, månans moder, liksom i Karthago högst dyrkades, under det man mindes, att ett skepp hißfört den första säden. Stoltheten brast ej Ridbarne med Ulsfayen. Det lär warit en dylik, sem på tornerspelet 1284 på gränsen mellan Sverige och Danmark således rimligen i Södra eller westra Småland,

*) Wi få i slutet af detta sekel se en Trejs hustru från Öster i Sverige (Östrabo?) fly till Norge.

utmanade med hänande ord några ur Swenska kämparnes led, att möta sig. Han kallas Magnus Dysawald, men som Disawald är ett i Danmarks många urkunder från samma tid ej förekommande namn, då deremot wid samma tid en Duus och en person till Walden (i Halland) nämnes, anse wi rimligast, att här är fråga om en Duus a Vald. Duuslägten förde nu Ulfaren. Ergisle Plate kastade den stolte ur sadlen. Peder Ulfars son Hans Braff war den sifte namnkunnige man i ätten. Han styrde i alla hänseenden öfwer Småland, utom Wärend. En Gustaf Pederfon Ulfar introducerades 1625 *). Wapnet har på många sätt i 15:de och 16:de seklerna afbildats. Slägten har hufwudsakligen bott i Småland och des föga lycka på tjenstebanan ansetts som följd af Sigfrids Vindices Deus in liberos liberorum.

I forna dagar wille ansedda slägter räkna anor från Gunnar Gröpas ätt. Ulfsparrarne uppgåwo sig härstamma från Gorra, som uppgafs vara G. G:s son (g. m. Kuna Anunds dotter). Den tillbakaseende Ulfwens slägt uppgaf sig ha i sina ädros upptagit Gröpablodet genom Gunnars dotter Gōdika, som blef gift med en Lagman Bengt Ulf, en af Trolleslägtens anheror, liksom stamfar till Ulpho legifer decem provinciarum wid 1200. Något särdeles betydande skäl skulle wäl ha legat till grund för dessa anledningar i Katholska tiden, då anherren likwäl afskyddes som helgonet Sigfrids mördare. Dahlin ån gifår, ån säger bestämdt, att Tillbakaseende Ulfwens ätt härleddes från Stenkil, hwars ätt således torde ha haft lättare wid att efterträda den Upsaliska lejonätten, om han i en tid, då historien omtalar Erling Skialgssöns m. fl:s Penni, haft ett ärfdt märke, som gaf honom anseende för att nedstamma, om ock på ett moderne, från Widska Ivarsätten med måntiden. Med tanken på Swenska namn inom nämnde slägt erinra wi att lunulan, som kallades udsfar, fördes af en Halstein Ulfson i Oslo 1357 och en Iwar Udsfar af Dansk-Halländsk härkomst wid samma tid.

Gyllensparrarne, som i 16:de och 17:de seklerna egde Ingelstad och de gamle ritningarne berstådes, räknade anor från Ulfsparrarne, hwilkas wapenmärke de förde i skölden, blott förnyadt. De sednare hade ofta ståtthällarkap i Småland, t. ex. Måns Wåfwelsson Ståthäll. på Kumlehöda 1452, sonsonen af samma namn war Ståthäll. i Småland 1544, dennes sonson Måns Eriksson, Ståthäll. på Kalmar, död 1599. De förra guvernade likaledes ofta. Jöns Jönsson (Gyllensparre) till Ingelstad hade 1569 öfwersta befällningen på Kronobergs flott, näst efter Jöns Nilsson Ulfar. Hr Jöns i Ingelstad hade en son Peder till Ingelstad, g. m. Karin Stråle till Eknaholm, hwilkas son Jöns Gyllensparre introducerades 1627.

*) Fadren Peder Jönsson till Hårdinge war son af Jöns Nilsson Ulfar till Dsby, 1568 Ståthäll. öfw. hela Småland; 1569, öfw. Kronob. län; 1590 Befällningsman på Kronoberg.

På en af dessa Gröpeättlingars ritningar såg man K. Ingels hög liggande i en eklund, hvaraf i 17:de seklet blott rötter woro qwar, upprest på gyllne stolpar, hvarunder man såg en kung och en drottning med kronor på hufsvudet omdansade af jublande skaror. Enl. P. J. Carlstedts uppgift ingifwen till Dom-Cap. omtalas kring denna hög ännu Kungsången, Kungsladan, Kungsmaden, Kungsbron m. m. som vittnar att ett kungafäte här verkligt måste antagas ha varit till. I grannskapet af Ingelstad Sjögård äro 3 stenmurar i rundel, hwilken ruin ännu kallas Kung Ingas stallgård och Ribbana. Norr härom är en lång och hög jordwall, på hvars topp är rest en lång och trekantig sten, 5 aln. hög öfw. jorden, der man någon gång i sednare tider säges ha haft afrättsplassen, men hvars inrättning tydligen ej flött för det ändamålet. Der wägen fordom säges gått till Werjö, har den varit stenlagd så långt Ingelstads ågor räcka, kallad Kungsstigen. Ut andra hållet sträcker den sig mot Brändeborgs flott i Åsnen, der man ser ekeplanor och ekpålar intill stranden, der wägen gått. Se Fäts sockenbeskrifn.). Andra stenlaggda wägar ha forsat kungsstigen, ledande både till Konga och Kinnewalds härads märkligare orter. Bland allmogen finnes ännu i Hörda by en slägt, som så långt man känner har haft i gamla tider kungliga eller åtminstone bland de förnåma wanligare namn, såsom Folke, Selena m. fl. som ej begagnats af byns eller socknens öfriga bondeflägter och hwilken slägt haft som sådan företräde i umgängslifwet. Nära Thorsås kyrka äro 3:ne rör 80 fot från hwarandra och hwardera 80 fot i omkrets. Då en källare skulle inredas i det ena, fanns en graf wänd i norr och söder (de christne äro i öster och wester till en skillnad), 2 och $2\frac{1}{2}$ aln bred, stenläggningen synes ännu i källaren. Deri fanns ingen kruka, men lifsom finfiktad mull *) och jernwäpen, nästan uppsrätte. Wid Säteriet Sjöbol är en träda lifsom besädd med kullar. I dessa ha och sunnits stengrafwar flera alnar långa och menniskoben, som först bortfördes men sedan af bäskwan återburos. Wid Thorsjö fanns en kulle 80 famnar i omkrets, 4 aln. hög, som befanns murad inuti. Det tycktes som muren varit ett altare, der bränning flött, ty stenarne syntes lifsom swärtade af rök. Midt i högen fanns en stenläggning eller graf bestående af 4 aln. långa sidostenar. En lutande sten stödde sig mot grafwen. I grafwen funnos rostade jernplåtar samt en mängd små ben, som syntes mörka och brända (?) Här war ingen ingång; men en dylig har uppgifwits wid Thorsnäs der man sett ristningar i sidostenar, som tagits flera oläslige runor; men allt är nu förstördt. Desutom beskriwas flera dylita fornlemningar af Hr Pastor P. J. Carlstedt, alla på en omkrets af $\frac{1}{4}$ mil kring Thorsås kyrka.

*) Af upplösta skeletter. Koll, der lifen varit brända, upplösas ej gerna i jorden.

Förnamst är Kungshögen eller Ingelshögen med sin runda sten, utmärkt öfverst genom firater, dylika som man ser på runda stenar i Fundgraben des Orient. Stenen torde vara en sinne- och afbild af den *Sidy*, hwaraf de Sitones, Tacitus lärt känna, nåst intill Svionerna på ön i Oceanen fått sin benämning — äpplet i qvinnans-gudinnans hand, hwarom se 10:de kap. Den ligger jemte den öfverst på Kungshögen uppresta stenen, som väl war en Freasten, en *Aidos apodiotaxos*, en Statua Veneris, en modersten. I Dahlbergs afritning i Svec. Ant. & Hod. ses tvenne mindre högar ligga nära den förnamste (Moderhögen), och en mängd stensättning, runda samt tres- och fyrkantiga, nedanför högen.

Huru mycket är ej, som föranleder att här förlägga kampen mellan Volsungarne samt Rings söner Utte, Inge, Alf och Högne, der "Virdarne" regerades af Ingelssläktens pelare, der graf-war byggdes för den i Stenkista nedlagda kämpen och der mål afdömdes och förbund slötos wid Frejas sten? (Se 4 kap. 12 §.)

Att Inge eller Ing-I (Uge, Yngling) i början liksom Infant i Spanien, betydte Förste, synes lika troligt, som att det sedan blifwit ett eget namn inom Kungaätten.

I första hälften af 10:de seklet ha vi också en Kung Inge, som ej kan inrymmas på Upsalathronen och som af Dalin identifieras med k. Ring i Birca. Han är samtida med k. Ring, och torde då Erik blef kung, redan ha stupat på Viflingståg, före hwilkas anträdande han möjligen varit k. Alles efterträdare i Birca-lands westliga del, der Kungsorten Ingelstad ligger. Pierre Daniel, Franska historiographen, uppgifwer, att en Incon kom till Frankrike 932 och intog Bretagne. Dalin anser som en bewist sak, att denne af Franska annalister kände Incon är en "Inge Dlofson" eller "Inge Ring", fader åt Emund Stemme, samt dörr omkr. 950, regerande ej i Upsala, utan i synnerhet i Westergötland. Joh. Magnus låter en k. Inge Dlofson regera 900—907, samt härja och bränna i Rykland från Revel intill Tanais, så att deremellan woro så hus, som ej stodo i ljusan låga. Han är g. m. en dotter af Ragnar Lodbrok, således tydligen en förblandning med den Inge, Diot Trätillsas son, som vårt äldsta Langfedgatal så gifter. Hans krigståg till Rykland synas härfluta af uppgiften om Erik Wäderhattis segerwinningar på dessa kuster, intygade af Thorgny och hwarom på någon wäg en uppgift kan ha mött Joh. Magnus. Men källan för Dalins k. Inge i 1:sta hälften af 10:de seklet är wida mera grumlig. Han antager neml. som en historisk urkund det runbref, Widenhindi utgaf 1632, hwilket wi wäl måste bemärka, då i sjelfwa W. H. A. A:s handl. det samma uppgifwits såsom utfärdadt i Birca. Wi ha ej sett sjelfwa runbrefwet, men "Gemenaren" Hr Carl Scherpingss upplaga i Sthm 1722, 4:o, derunder G. Eldsierna intyggar copians likhet med den widimerade copia, han af Dv. Lieth. Gyllenhammar och gamla Lagföraren And.

Torkellsson undsfätt, kallad "Copia af ett gammalt Konung Ingels synings-Bref, skrifwit medh Runika bookstäfwer och No: 1632 verterat af Vidikindi" (Genom D. Hyltén-Cawallii ynnest); liksom Dalins aftryck i Sw. R. H. 1. 672, hwilket ej alldeles öfwerensstämmer med det förra, der kungen heter Inggell. Han är de raffe Westgötars konung. Förfalskningen är uppenbarad, ehuru ej ens som möjlig antydd af Dalin. K. Inge afdömmes en egoskillnadstwißt på Gille Tor-Gudens dag med tolf drottars fina, sedan kungen kommit på Gille Odens dag, mellan Peder Mattsson (här möta wi Apostlarna Petri och Matthiæ namn) i Swansjö och Bengt (Benedictus) Månsson på Thorstorp. Gränsen skulle blifwa i Räckelåre (Räckelårr), förbi stora Hwita sten i Swartsjö Måselag (Måselag), söder i Klef, så ock i Hångsle björk. Någon historisk anledning till förfalskningen wid 1652 är swår att upptäcka. Sannolikt war Widikindi bedrogen. Det synes som en egotwißt eggat en okunnig person, att, då Joh. Magnus underrättat i 16:de seklet om rumorna och om denne kung Inge, hopflicka nämnde bref, derwid användande namn, som kunnat finnas i andra äldre permbref i samma twißt. Swansjö och Thorestorp äro gamla Ribbingsta gårdar och namnen Peder och Matts woro Ribbingsta slägtnamn. Knut Pedersson (Ribbing), R. R. 1430, skref sig till Eimerid, Swansö och Fästaryd, g. m. Gustaf Mattssons (6:uddig stjerna) dotter Kerstin till Lind och Dofa. Enl. Tunelds Geogr. nya upl. IV. 1. p. 215 hade en Swante Ribbing Langhe i 13:de seklet uppbyggt Thorstorps kyrka, men här må man snarare erinra sig Törestorp som jemte Aggarp (i Kulltorps socken) nämnes wid Ribbingas namn. *) 1594 inhöggs en Karin Ribbingas wapen på en ättehåll i Åhs socken i Småland (Sjöborgs Samll. för R. F. 3 D. pl. 24 fig. 67). Hon war dotter af Ståthåll. Nils Ribbing till Swansö. Der war således i slutet af 16:de seklet ett slags antiqwariskt intresse inom Ribbingsta släkten. Derifrån torde runbrefwet kunna härledas och är med skäl af Viljegren affördt från våra äkta runurkunders antal.

Dermed kunna wi likwäl ej fullt affärda en nordisk k. Inge i början af 10:de seklet. Och som han då hwarken kan tillhöra Swea, Danska eller Norrka kungarne och i Östaland inga kungar wid denna tid kunna med något skäl antagas wara till, så måste frågan angå oss. Enl. Lappenbergs Gesch. v. England (p. 355), har Ethelwerd uppgifwit, att Ingwar Tyrannus Loebroks son besegras d. 5 Aug. 911 wid Bodans feld i Staffordshire och andra källor låta nu hans bröder Eovils och Healfkan falla jemte Farlarne Dther och Scuuf, jemte nio holdas (Galdormen) och

*) Knut Nils. Ribbing till Thorstorp war son af Nils Knuts. R. t. Swansö, hwars syfter Märta blef g. m. Carl Thoresson Store t. Thorestorp och Höglida. Sedan uppkom släkten Hård till Törestorp. Anders och Nils Bengts. Hård skrefwo sig till Törestorp och Aggarp 1630.

tusentals frigare. Då anledning saknas, att låta den Ingvar Tyrannen Lodbroks son, om hvars död och efterträdare i 9:de seklet flera annaler sammanstamma, ännu lesna och anföra härar nära 100 år efter det fadren börjat göra sitt namn fruktadt, så torde anledning förefinnas att antaga, det Incon, som härjade wid Bretagne 932, redan 911 kunnat fördrifvas från England, der man ansett honom fallen och för namnets likhet med Ingvar eller Incon, Lodbroks son, förblandat honom med denne äldre wikinganföhraren. Möjligen bibehöll Gorm länge hela sin faders eröfring, under hwilken tid den landsflyktiga Werdadynastien kunde sträfwä att i England eller Frankrike eröfra sig ett annat kungadöme, liksom Lodbrok förut lyckats på Irland och Swen Otto sedan under sin landsflykt försökte i England. War denne Incon af 932 en af "Ingelslägtens pelare för Wirdar" i Ingelstad, så är den sista af Vårendskungarne Inge en historisk person. Wi återgå till Werdakungarne eller k. Rings efterträdare i Birca öfwer Møre, Sland och norra delen af Småland.

4 §. Emund.

25. Emund är Rings son, således son af en Christen kung, sannolikt också Christen. Under denna Emunds tid fann kungen på Peirethronen nödigt att uppgöra med Kungen på thronen wid Birca om gränserne mellan deras riken. Derwid mötte äfwen ombud från de 2:ne kungarne i Norden, som ännu woro hedningar Upsalas och Norges kungar; men de 2:ne Skandinaviske kungarne i sydligare riken, som woro Christna, kungen i Peire och kungen wid Birca, uppgifwas hafwa sökt stadfästelse af Påfwen. Man har fragmenter qwar af en dylik gränsreglering, stadfäst af Påfwen Agapetus II år 954 d. 27 Sept. som för närwarande af allmänna meningen anses understuckna, men på grunder, som ej torde wara så fullt bepröfwade.

Märkligt är, att den skarpaste kritiker i vår Historiska Litteratur, liksom den läraste, ansåg saken ännu tåla granskning, förklarande, att Agapeti Bulla har mera utseende af trowärdighet, än den af Lagerbr. återopade Norska Borgathingsslagen (Se Haltenbergs Num. till Lagerbr. 1: 293).

Lagerbrings förfästelse grundade sig mest på hans mening, att hedendomen då ännu war kungaslägternas religion. Så war den och i de riken, hwilkas kungar ej nämnas i Påfwebullan, men i följande seklet wiste k. Swen Ulsson att berätta för Adamus om sin morfars Swen Ottos dop 948, sin morfars fader Harald Blåtands Christendom och Erkeb. Unnis återupprättande af Christendomen i Birca, derwid 3 kungar, Ring och hans söner Erik och Emund, nämnas af en författare, som förklarar sig pligtig att blott bewara Christnas minnen. Lagerbr:s stäl är således fallet. Han antager Emund såsom en underkonung i ett swenskt rike, under

Erik Segerfäll. Chronologien respecterades, liksom Danska kungasnamnet, der sjelfwa factum erkändes. Mindre med historien öfverensstämmande blef det dock, att låta den Erik Segerfäll, som enl. Adamus eröfrat Danmark, wara den, som asträder Bleking. Sednare författare ha ej nekat factum, men framslyttat det till Emund Dlofsöns i Upsala tid, samt förklarar bort allt, som war i wägen för hypotesen, således låsit med Swen Ulfsson, der urkunderna hade Swen Otko tiuguskiæg och Swen tiuguskiæg, fast än Swen Ulfsson war lika litet *Prorex* i Danmark, som Emund Dlofsöns war *Conrex* i Sverige, m. e. o. de ha gått tillwäga efter en förutsättning om förfälskning, som verkliggen är swår att bewisa. Man har uppgifwit förfälskningen såsom åförd i sednare tider. Detta är löjligt. Flera århundraden ha förrunnit, sedan Danaholmsmötet skrefs med runor wid Skånelagen och med medeltidsbokstäfwer wid Westergötland, än som då förlupit från ware sig Swen Ulfsson eller Swen Ditto. Afwen en "förfälskning", som är ett halft tusen år, förtjenar att studeras. Den är åtminstone ett prof på föreställningsfätt inom förfälskarens samtid. Wid närmare påseende finner man, att här ej är fråga om gränserne mellan Sverige, Danmark och Norge, i hwilken händelse de utförligast framlagda eller gränsorterna mellan Westergötland och Småland wäl omöjligen kunnat bli föremål för en riksgränsglering; utan att fråga är om en riksgränsglering 1:o mellan Ingaldswälbet (Swea och Westergötland) och Norge, (i trakterna af Wäneren, 2:o mellan Ingaldswälbet och Danmark (der Westergötland och Halland sammanstöta), 3:o mellan Ingaldswälbet och Småland (der Westergötland och Småland räkas), samt 4:o mellan Småland och Danska provinserne Halland, Skåne och Bleking; fast än der wi träffat affkrifterne eller på Westgötalogmannens dombord, man blott behöft affskrifwa gränsbestämmelserna kring Westergötland, derefter i en rad öfverspringande åtfylligt, som wäl sedan bort följa, från Wenern ända fram till urkundens sista punkt, hwilken handlat om Brimsesten mellan Wöde och Bleking. Men när Dlof Skötkonung också är Smålands kung enl. Sigfrids legend af 1205, så är det höjden af orimlighet, om wid en gränsglering i hans sons Emundi pessimi tid, riksbombuden från Sverige, Norge och Danmark hutwudsfalligen utmärka gränserna mellan Westergötland och Småland, 2:ne provinser i den ene kungens rike, uppräknande derwid en mängd namn, på ställen, som ligga helt nära hwarandra under det att från Westgöttagränsen wid Kinnestens kyrka blott Brimsesten nämnes för hela sträckningen från sjön Fegen mellan Småland och Halland, Småland och Skåne och Småland och Bleking ända till Brömsebro nära Kalmar. Således kan urkunden ej affe Emund Dlofsöns tid, utan att snart sagt hwar rad efter behag måste rättas eller förkastas. Slika lacuner röja ej förfälskning. En förfälskare, som kände såwål alla rägångar, att det nästan är omöjligt

antaga mindre än någon eller några personer bekanta med hwar gwadratmil, der gränserna uppdragas, som hans handtlångare, måste, för att ej förgåfves ha haft allt sitt besvär, wäl åtminstone ha sträfwat att undwika fel som ett barn borde kunna upptäcka; men ett dylikt är hoppet i ett andetag från Weneru till Brömsebro, under det han förut ofta uppgifwit flera ställenamn i hwarje socken mellan Westergötland och Småland. Dertill kommer, att en uppgift möter, som, så behymlig den lyder, likwäl stadfästes af sednare uppdragade förhållanden. Wi mena Kinnefens kyrka, der 3:de stenen war rest. En christen kyrka i Småland wid Fygdswik, en wik af sjön Fegen, i gränsen af Westergötland, Halland och Småland 954, eller 44 år före Sigfrids ankomst?! Och likwäl finnas skäl att så antaga. I Prosten Gaslanders uppgift till S. Rogberg omkr. 1750 *) och Prosten Sjöbergs uppgifter till Eagergren omkr. 1840 anföres, utan all hänfigt till "templum Christianum Kinnasten" i Agapeti bulla, och utan att den sednare känt den förres uppfattande af folksäggen, att här i orten war en kyrka, medan ännu hedningar bodde allt omkring; men sedan byggde en hedning Wose Wosebo kyrka, på det hans hushållerska, eller hustru, enl. Gaslander, som war kristen, ej skulle bli så länge borta wid sina kyrkobesök — berättelsen desutom tillräckligt prydd med sagor om underverk. Näset, der de 3 provincierna mötas, heter ännu Kinnanäs på Hällströms Charta. Kyrkan heter nu Sandwik i Westbo. I Archiv. Smol. l. c. anföres säggen, att då Sigfrid kom från England, tog han wägen häråt från Danmark, åt frukost i Sandwik, middag i Femsjö och aftonward i Tutaryd, hvarsföre dessa 3 kyrkor woro offerkyrkor. Här är således ett minne af en kyrka wid Fegen äldre än Sigfrids mission. Att kyrkan wid Fegens sandwik haft en egen märkwärdighet, ja, att hon varit kyrka för de fringspridda kristna i hela wida nejden, förtän ordentliga församlingar kunnat öfwerallt bildas, synes man wäl egen rätt att sluta deraf att de aflägsnast boende ärst af sina fäder föreställningen om skyldighet att underhålla denna kyrka. Ännu 1725 woro offren till denna Offerkyrka så stora, att Domkapitlet i Werio medgaf Kyrkoh. Gaslander, som beklagat sig öfwer förvaltningens besvär, 10 dal. S. m. årl. då en ko gällde 6 daler, då Klofaren förut haft 3 daler. Dylikt har djupa rötter och uppkommer ej af förfalskade bref. Gaslander anfåg att namnet Sandwik gifwits, såsom säteriet Sandwiks kyrka. Det antyder en sednare tid.

Wi drista, under Hallenbergs földbefäckning, gå ett steg längre än han, och förklara, att wi knappt begripa, huru man i 14:de seklet, då wäl förfalskningen skulle skett, kunnat weta, att Kinnefens kyrka kunde, såsom nu är ädagalagadt, styrkas såsom den der varit till 954, utan att, då brefwet framdrogs, man kun-

*) Archiv Smol. 4 B. n. 172.

de behöfwa frukta att beslås med bewislig ofanning. Ej eller begripa wi, hwarföre, om gränförne uppgjordes i Emund Dlofsöns tid, ingen annan kyrka sunnits att utmärka på dessa långa sträckningar. Kyrkans namn woro tjenligare, än stenars och små fjöars.

Med Lagerbring, Wilde, Dalin, Sjöborg m. fl. förklara wi of således ofwertygade, att den gränreglering, som ingen förnekas, stett, då den sjelf uppgifwer, eller i 10:de seklet (951), men skilje of deruti från dem, att de antaga, att Emund warit en underkung uti Erik Segerfalls rike, men wi anse nödwändig att antaga de reglerande kungarne lika sjelfständiga, helst gränserna mellan deras riken från Kinnestens kyrka till Wetteren bestämmas på det gemensamma mötet för Scandinaviens då warande kungar. Som blott de 2 Christna kungarne rimligtwis sökte Påslig stadställe d. å. hade Ganzlerer, som föreflogo och beförjde en dylik, kan det ej förwåna of, att blott Amundus Conrex och Svein Otto Prorex nämnas i Bullan. Att den förre kallas *Upsaliensis* måste ha warit ett oförlätligt mistag i Påsliga Ganzliet, som wäl bort weta, att Upsalakungen ännu ej war en Påswens lydige son, men dylika drag af kabinetters lärדם kunna å dagaläggas af en långt sebnare datum. Uttrycket *Conrex* synes dock antyda, att man kände, det Emund ej war den ende Swenske kungen. Som Harald Gormson wäl hellre sände den 848 döpte Swen Otto, med sin Gouverneur (Palme) "Doke från Jutland" till Danaholm, än sjelf reste, blef Swen Otto 954 ju med skäl kallad *Prorex* i urkunderne, såsom i gränregleringen föreställande danfka kungens person:

Här sunnos ombud från alla Ur-riken: Tiundaland, Fjerdhundraaland, Helsingland (Attundaland), Westmanland, Östergötland, Westergötland och Södermanland uti det hedniska Swearike och Göta. Rex Norwegiensis synes warit der sjelf på sitt lands wägnar. Från Danmark kungasonen med Doke och ett annat ombud från Jutland; liksådes ombud från Skåne, Halland, Seland och Fyen — gamla kungariket. Från Birdaland är säkert kung Emund personligen närwarande med sin lagman Ranne.

Här måste den gamla gränstriden afgöras och hwad som länge warit ett factum, blef nu offentlig medgifwet. Blesing wardt erkändt som danfkt, men på det öfriga Birdaland gjordes inga anspråk. Ett fördrag mellan k. Emund och k. Harald Gormson åslystas i Suhms H. af D. 3. 10.

Om k. Emund Ringson derföre blef af patrioter kallad Slemme, så förhindrade det ej Christna, att i följande seklet kalla Emund Dlofsön *pessimus* för sitt uppförande mot de Christne. Stenkil hade som prins gråtande åtföljt de bortwisade sändebuden från E. B. Adalbert och tillåt wäl som kung ett öknamn sägas om företrädaren. Rimligare är att Adamus hört Swen Ulfsson upprepa namnet *pessimus* om Em. Dlofsön derföre, än för det han — medgifwit åt honom sjelf (k. Swen Ulfsson) Blesing.

Knappst skulle wäl Gormska huset dröjt från 880 till 1080° att få sin eröfring af Bleking genom en offentlig handling erkänd. Wi ha redan anmärkt ett skäl att anse, att der ganska tidigt föranstaltades om ett Landnama-placat, inbuzget efter tidens sed i ett berg. Då Diplomer blifwit bekante — och det skedde hand i hand med Christendomens utbredning — så fordrades nog ett diplom i en så wigtig fråga.

Wi upprepa åter, att urkunderna i sitt närwarande skick äro fragmenter, och det af en affkrift för bruk wid gränstwisser i Westergötland, som wid affskrifningen kallats "wårt land", der Bullan har Vestgothia. Westgötarne ha med skäl kunnat sluta sin affkrift af gräns-urkunden, der namnen på Westgöta gränserne slutat. Äfwen wid affskrifningen af Bullan med stadfästelsen, ha de stannat här, men likwäl tillaggt det som tydligen utgjort sista raden. Derigenom uppfommer en öppen orimlighet, som ingen försälskare skulle låtit falla sig till last: . . . "med Lofnäs (nära U-mål) och så i Wenern, wid hwilket ställe stäld är Brimsfesten mellan Bleking och Möre". I förordet till urkunden i runempletaret står: "sæmti hwitæ sten. Sætti brimsfesten mællir blecongö of möre". I Bullan: "quintus dictus lapis albus, Sextus est lapis Brimsius inter Blekingiam & Moiream situs." Just framför dessa orden torde lacunen wara, så att hwite sten warit närmaste stenen intill Brimsfesten, som war den sista på gränsen mellan Bleking och Möre, der wäl en sten war längst i väster, en längst upp i öster. Just der Kalmar och Kronobergs län söta beggadera intill Bleking står en Hwitasten jemte en Hwitagöl, enl. Löfgren, som ock anmärker, att Brimsfesten ej ligger wid Brömsebro, utan wid Brömsebrobacke $\frac{1}{2}$ mil högre upp på Tomteback's egor (Löfgr. Kalm. o. des. st. 2: 83). *) Möjligen har lacunen ej warit rätt stor och blott 6 stenar resta. En som, efter wår tanka, Barend nu hwarken tillhörde den ene af dessa gränsgle-
rande kungar eller den andre, så torde blott gränsen mellan Möre och Bleking och Westergötland och Finwed ("bart land oc Finwed") här bestämts mellan Sweaz, Dana- och Werdakungen. Om Ostgöta-Smålandsgränsen torde inga twister förewarit. Smålandsgränsen blef nu mot Upsalakungens rike wid Westgötasidan: från Danæbæc, eller (2:dra) stenen wid Danabäck, som enl. Schlyter, stått nära der Gryteryd kyrka i Westbo gränsar till Halland, till stenen wid Kinnefens kyrka (3:dje stenen) mot Ostfygdi, sjön Ostfegen på gränsen mellan Kinds härads i Westergötland och Westbo i Småland. Spadi en sjö mellan Kind och Westbo, Spadabon, byn Spadebo i Burseryds socken i Westbo, Bierghsfior, troligen en sjö på gränsen mellan Burseryd och Bosebo socken, Tolersfior, trol. en sjö i Bosebo s. der ock Sarsfior lär ligga,

*) Brömsebrofreden stöts beremet på en liten holme midt i ån, der 2 runda sandstenar af 3 alns höjd, på hwilka Commisarierna suttit, ännu syntes, då Nils Westman tillstref Utg. af Sw. Wertur. d. 2 Maj 1758.

nära Mæghinsflor, n. w. Mejisjön i nämnde socken, vidare Skærssflor, en sjö i Westbo på gränsen mellan Westergötland och Finveden, liksom Anæd m. fl. till Walsflor, på gränsen mellan Mo och Westbo, Råflor (Råsjön) och Radvall, (Råvallen) på gränsen mellan Mo och Sjöbo, der äfwen Grænfal och Skap-tæmoss finnas belägna; sedan till Nizærqvild (Nizans källa) och Lindos på gränsen mellan Mo, Sjöbo och Tweta, Dumnær-most mellan Mo och Tweta och så fram till Wetteren. Vi anse att för en sann kritik intet annat bewis behöfs, (då man måste antaga, att här en gränsreglering skett mellan Nordens kungar,) för vår sats, att ännu i 10:de seklet Westergötland och Småland hafwa lydt under olika kungar. Emellertid finna wi, att Swenska kungen, efter slaget mellan Anund Jacob *), Knut d. Store och Dlof d. Helige wid Helgeå, först upphann sitt land wid den hamn, hwarifrån man for landtvågen um Småland, och läsa i Knutl.-Sagan 115 kap., att Bleking jemte Skåne, Halland och Borgundarholm utgjorde en särskild lott i k. Waldemars rike.

Något långt stämmare, än denna tydligen nödtwungne gränsbestämmelse i följd af äldre eröfringar, torde wi kunna anföra om k. Emund. Ty då intet af de andre gamle kungariken är, som ej kan wid denna tid bewisas införliswadt med Upsalakungens wåde, så ha wi wäl i Småland — i Danaholmsurkunden möter det namnet först — att söka den "kung i Sverige", som i Upsala förfog Dlof Björnsons fader och som likwäl icke war brodern k. Erik Segersäll. **) Om så war, så dräptes Emund af Styrbjörn, enl. Særo (Suhms Hist. af D. 3. p. 164) och de följande händelserna blifwa då begripligare.

Emellertid synes Emund efterträdas af

5 §. Styrbjörn.

Förf. möter dock 26. en onämnd man, af låg börd, som bönderne walde på thinget i det land, som Styrbjörn ansåg tillhöra sig, enl. berättelsen om Styrbjörns drabbning mot Erik Segersäll i *Scriptt. Hist. Island Vol. V. pars post.* p. 239 f. (Safn. 1833). Vi känna intet thing i d. w. Sverige, der man nu kunde, utan att det varit ett uppror mot k. Erik Segersäll, wälja någon till kung, mer än i Småland. Isländska berättelsen säger bestämdt, att denne man waldes till kung öfwer den del, som enligt rätten tillkom (Styr)Björn. Här är fråga om olika land och ej samregering i ett och samma rike. Styrbjörns morbror hette Ulf, (Oleph) och då wi snart få se, hwilket älsfadt

*) Således före Emundi pesimi tid.

**) Dlof afled hastigt under det han satt till bords och åt till allas befortning.

slägtnamn detta fortsfor att bli i Bircafungarnes ätt, kunna wi wäl med största skäl anse att Emund ihjälgifwit en swäger och Styrbjörn slagit en morbror, hwars land han nu ansåg för sitt af *). Erik Segersfäll, Faberbrodern, nekade ej detta, men wille längre fortsfara att vara förmyndare, än som behagade Styrbjörn. Den sifte Wirdakungen ha wi nu att betrakta i Styrbjörn.

27. Styrbjörn seglade från sin förmyndare med 60 bemannade skepp och slog den af bönderne utwalde konungen af ringa börd. Begaf sig derefter till Svershjöprovinserne och synes efter 3 år som Herre öfwer Jomsborg hota Danmark samt sedan i förening med Danmark hota Upsalakungen. Föga rimligt är antagandet, att Erik Segersfäll sjelf utrustat Styrbjörn, så att han snart med makt kunde tilltwinga sig förvaltningen af sitt rike. Det synes derföre vara klart, att Wirdarne mera lydt myndlingen än förmyndaren och ställt sig under sin thronarfwinges befäl, liksom ju allt häntyder dertill att hans rike låg söder om Upsalakungens wid Östersjön. I Styrbjörns rike träffas en Gudinna, som sjunger orakler — ett drag, som ej är Upsaliskt, men som wi få allt mer lära känna såsom Wirdiskt. Då Jomsborg tillhörde Wirdakungen i Harald Hilbetands tid, är ej besynnerligt, att Styrbjörn nu kan återeröfra det från Danstärne, om de också egt det allt sedan lotten i Birca utmärkte en rik handelsstad på motsatta kusten af Östersjön att eröfra, då Anoundus wille skona Birca och aflägsna sina danska hjelptroppar.

För sista gång hade nu Jomsborg gemensam kung med det swenska Wirdaland och wi få nu för sista gång stänka det wär uppmärksamhet. Med Styrbjörns fall blef Wirdaland upplöst, den, enl. Komarnes uttryk transmarinska delen på Skandinaviska continenten (Småland) blef förenadt med Swea och Göta land o. h den cismarinska (Wi-r-land) på Germaniska continenten **) föll än under en, än under en annan eröfrares hand, till de Preussiske Riddarne uppstå med sin hufwudort på Marienwerder wid Weichseln nedanför tyfka bernstenskusten, utanför hwilken Jomnes krigskepp synas ha haft en wigtig handel att wärna. Skäl torde wara att undersöka, om Christendomen här ej ärt egodelar, som en gång burit andra namn, om ej ett Thanithswerder, nära der ännu ett Dantzig är, blifwit ett Marienwerder, der *Dei mater* ärt *Deum mater*, och om ej kärnan för dessa Riddare warit christnade Gumpi — Riksjöner i ett Tanais; ja, om ej sjelfwa Weichseln, snarare än Don, är Eddans Tana-q- Wisel (huru q lätt kom-

*) Ingeborg dotter af Thrand, Jarl på Sulu i Norge, uppgifwes som Upsaliska prinsen Dlofs gemäl, monne i ett sednare gifte? Om Ulf, Styrbjörns morbror, warit Jarlens från Sulu son, hade han wäl snarare i Norge än Sverige uppfostat systerjonen. Då han synes wara en svensk i Sverige bosatt man, så wi ju också som Swensk anse hans syster och faber.

**) Säkert behöll ännu Upsalakungen de nu till Ryssland hörande Svershjöländerne, hwilka, enl. Thorgun, eröfrats af Erik Emundsön.

mer framför w ha wi anmärkt p. 176). Wi antyda blott, att här är en historisk malmåder, hvar till mutfedel bör af härdaforsfarne uttagas. Det i Adami tid ännu namnkunniga oraklet i Gurland torde likaledes ej ha stått utan allt sammanhang med första bildningen af Lifländska riddarne, hvilka i slitt fall ärfte mer från de Munklike Drakelpresterne, som besöktes från Spanien och Grekland, af allt hwad som war både deras materiella och ideella egen- dom, än från Christi Apostlar och de samtida Christna missionärer, som först eröfrade dessa forninrättningar wid flod- och hafshand- lens mötespunkt nära Bernstenskusten åt Christendomen.

Styrbjörn, Herre öfwer Kalmar och Birca i Småland så wäl som Jomsborg och Bineta på ön Julin (Wollin), kände sin farbrors plan att förena Styrbjörns ärfda rike med det Grik ärfte och ansåg bättre att förekomma än förekommas, om förening kunde ske. Troligen insågo begge de swenske kungarne behofwet att Sverige blef ett rike, sedan Norge bliwit ett och Danmark bliwit ett. Styrbjörn drog först till Danmark. Han synes warit ända wid Sleswig. Aminstone ansågo de lärde Thorlacierne (se Antiqu. Annal. 2 B. 1 h.) att en af de Sleswigiske runstenarne förwarar minnet af en Erik, som war med Styr(björn); rest af en Thorlef. *) Han öfverrumplade och tillfångatog Danmarks kung Harald Blåtand, men gaf snart tillåttna sin afstigt att blott få hjälp mot sin farbroder, förmälände sig, till än större wisshet derpå, med Thyra, k. Haralds dotter, affeglände åter till Jomsborg att der inwänta den lofwade hjälpen af 100 skepp; men då dessa ej afhördes, kom han åter, hotande att underkufwa Danmark, om han ej fick hjälp för att underkufwa Sverige. Harald måste nu utrusta 200 skepp och sjelf medfölja. Med 1200 segel styrde de upp i Swithiodska skären. Man finner att Harald insåg gagnet af att ha 2 oeniga kungar i Sverige, hvar före han också återseglade före drabningen till Danmark. Thorgny (II) Lagman gaf nu rådet att hopyska hästar och tjurar och stika som främsta ledet in i fiendernas här. Erik blotade till Oden, som war Styrbjörn wred, och lofwade att om 10 år offra sig sjelf åt honom, om han wann seger. Ulf, morbrodern, tillstyrkte Styrbjörn att offra till Thor; denne wisade sig, igenkänd som rödfågig, i Styrbjörns läger, med wred uppsyn, männe ej för det inom den södra härskaran funnos många döpta? Så såg Frej ogunstig på Gunnar Helming. Här stupade Styrbjörn och i "Fyris-älta" föll Birbalanders kungafrona för Erik Segersfalls fot. Här gick Werdariket under som ett sjelfständigt kungarike och Sweas och Göta-kungen från början af 8:de seklet blef tillika de Weders eller Wendes Konung i slutet af det 10:de.

*) En Thorlef satte Sölvesborgastenen, uthuggen med Werdarunnor. En Thurluf reste en runsten i Wårdsby.

Namnet Sweas, Gbtas och Vendes konung qvarstår således med stål i Sveriges kungatitel. *)

Thorgny prisade emellertid i talet wid Upsala thing inför k. Olof Stölk. dennes fader, som "ökade Swearike och wärjde det manligen".

Nyare häfdaforflare ha antagit, att Styrbjörn eller Björn varit den Björn ur Fogen, ur Wederne (Finwed ic.), som röfwade (danska) Prinsekan och att denna war Thyra, och med stål, om ej denna sägn är en omverling af Lodbrosminnets framställning. Derpå ligger ingen wigt. Att Styrbjörn blef förnäml med Danska kungadrottren, är en allmän uppgift och förmodan, att Thorkel Sprakelåg war en frukt af detta forta äktenskap, är ej osannolik. I sligt fall låg denne son säkert i waggan, då fadren stupade. Detta antagande förklarar nöjaktigt Sprakelågernas följande ställning. Denna öfwerblifna kungaätt förtjenar en särskild uppmärksamhet, der man tefnar Wirdalands öden.

Thorkil blef gift med en dotter af Skoglar Toste — således Toste i Fogen — sannolikt utmärkande samma Wed-ort, hwarifrån Thorkils fader war. Thorkil blef då swåger först med k. Erik Segerfäll, sedan med k. Swen Otto. Thorkils son Alf blef 1019 gift med k. Swen Ottos dotter. Är han då blott 19 år, så född wid år 1000, så måste dock Thorkil wäl antagas 20 år äldre och Thyriska flyttas till 980 eller bakom. Wi så se ytterligare stål dertill i Erik Segerfälls historia.

Att här öfter i Sverige woro rike män i 9:de och 10:de sekelne, må man ega rätt sluta, då Gywind Östmans far förde sitt silfwer på 12 hästar, enl. Landn. boken. Den mannen afslåg börd, som waldes till kung i den del af Sverige, der Styrbjörn hade arfsanspråk, måste wäl genom rikedom varit lysande. Skoglar Tostes rikdom gjorde, att Nordens alla kungar bjödo hans dotter sin hand, oaktadt fadren ej bor "Thignarnamn". Wi kunna deraf sluta, att wid östra hafskusten män funnits, som kunde jemnföras med Harek i Viken på den westra kusten, hwilken i början af Swen Alfsons regering hade handelskepp, som i handelsärenden besökte Thyskland, Flandern och England, jemte det han egde en sätesgård och 12 andra hemman (enl. ett fragm. i Script. Isl. Vol. X). Sådan rikdom förutsätter blomstrande han-

*) Thuru inkommet från Unionstiden ur Danska kungatiteln, dit inkommet efter det Vendens eröfring, som blott war en del af det transmarinska Wirdalund (Vanahem), möjligen på begge sidor hafwet ursprungligen indeladt i Vender eller Weder (diminut. Vedungar, deraf sedan dungar, ett namn på mindre fogar i Upps och Norr-vedinge m. fl. trakter i Småland), Grempel, der n affaller eller tillkommer, som i Venda, Vönd och Ved (Fin-wed), äro ej så. Se häröfwr. p. 163.

del. Om Skoglar Toftes uppgifna årliga vikingresor varit sjö-
röfvarfärder, så hade wäl händnen fatt ett mål för rikdomens
ökande. Då Olof Haraldsson skulle hämnas för sin faders skymf
af Sigrid Storråda, sjunger om hans färd en skald: "Du komt
Gotnefjum her at gjaldi, Sjarv thordud at warða ther thjóð
lönd (that land) brandi; Eysyslu lid rann", hwilket torde kunna
öfversättas: du twang till skatt Götar. Virdarne wägde ej med
sina sköldar uteslänga dig från sina länder (sitt land); Osels folk
flydde. Sedan den tappre hjälten seglat austr i salt — — land
af landi, så kom han derefter till Swiþiodar nes med slitna
segel. Så widt wi rätt förstå Sigvater skald, seglade hans hjelte
langt ut at sundi och wäcte häpnad hos andra folksammar,
förrän han kom till Sötaster. Ottar Swartes ord: Du uengis
— — Blakki (Hist. Scr. Isl. Vol. IV. 37) torde åhsyta Svaros
Blacmanni. Men antingen Sigrid Storråda war en Virðiss
qwinna eller ej *), så ha wi lika skäl att betrakta hennes syster-
barn, såsom wårt dethroniserade exilerande sista kungahus. Se
derom i 12:te kapitlet, Lejonåtten.

Nu börjar Smålands med Swerige gemensamma kungalängd.

6 §. Erik Segersäll.

J och med det 28. Erik Segersäll "ökade Sweriges rike",
upphöra och samkungan i våra Langfedgatal. Wi ha yttrat
wårt hopp, att våra häfdateknare hädanester spara sig: be-
swäret att uppgöra de dubbla kungalängderne för Sweathronen.
Och detta uppgörande war ej ett litet bewär. Sällan kommo 2
till samma resultat. Något så exempellöst i all historia som ett
dyligt delande af thronen till slut med fränder i 5:te eller 6:te led,
behöfwer ej wåra twiifvelsmål mot det rimliga, wår historia
innehåller. Nå wi se huru den af Rosenhane uppgjorda tager
sig ut i det ljus, frågan numera hunnit:

*) Att Sigrid Storråda war af en annan religion, således stam, än Erik
Segersäll, synes rimligt att sluta af Oddur Munks saga om Olof
Tryggwason. Som Erik Segersäll lofwat sig Dbin efter 10 år, om han
besegrade Styrbjörn på Fyriswald, wille Sigrid skiljas wid honom,
"emedan en lag war i Swerige, att hustru, om hon öfwerlefde man-
nen, borde ingå lefwande i hans hög", och hon ej hade lust att om 10
år lefwande begrafwas. Denna Afstafsa sed tillåts wäl således ej af
lagen i hennes fädernerike, emedan den föreföll henne så orimlig. En
sitt offring af makens på makens bål torde legat till grund för den så
romantiskt utstyrda bräddö, som träffat älskarinnor af Dbins cult strax
de sport eller sett älskarens fall. Se härofw. p. 205.

Björn I Jernsida,
(nämd i uil. annaler 837—878.)

A	
Erik II.	Resil
A	
Björn II Bigarfs kung.	Erik III.
A	
Erik IV.	Björn III at Haugi.
A	
Emund I (reg. i mer än 40 år.)	Dlof I.
A	
Erik V Wäderhatt † 885.	Ring † 937.
A	
Björn IV. (reg. 50 år.)	Emund II Slemne.
A	
Dlof II.	Erik VI Segers.
A	
Styrbjörn † wid 980.	Dlof Ef. f. † 1024.

Hvem infer nu ej grundlösheten af en dylik längd? Björn I dör wid samma tid som hans sonsons sonsons son, af hwilka seder sonsons sonsonen regerar mer än 40 år. Må forthuset ligga, för att öfwerfås af samma damm, som håljer Sweafungarne Magog och Ubbe och Swen! Om de kunganamin, som ej äro upptagne i våra serier för både Swea-Götas och Wirdalands kungar, wet man, enl. Rosenhanes bekännelse, att "de togo minnet med sig i grafwen" o. d. Att de togo den och den till medregent, står ingenstädes i urkunderna. Dessa weta blott, att krig följde, då Styrbjörn ansågs äfva ett sligt upptagande.

Då Erik besegrat Styrbjörn, eggades han af händnen, att för det understöd Styrbjörn ändå fått från Danmark, anfälla detta rife, understödd af sin nya swärfader Hert. Misico (Miec Zyslaw) af Polen (enl. Vet. Schol. Adami, berikligad af Diethmer Wersob.) Nu möter oss en punkt i Nordens historia, som blifwit dunkel hos nyare, fast han är klar hos de äldre. Wår kritiska behandling af Suhms m. sl:s antagna Svenska eröfring af Danmark i 9:de sekellet, wittnar, hoppas wi, att ingen tidehwarfswet omwärdig nationalafsänga inwerkaf på oss, då wi med Dahlmann (D. Hist. I. 109) ej kunna annat än antaga, att Danmark i 10:de sekellet under 14 år har som kung hwarken Harald Gormsön, som mördats genom sin sons brottslighet, eller Swen Otto, som förjagats och derunder wistas — sannolikt i det danfka nybygget i England, hwarför om Danmark under denna tid måste forklaras, att det antingen

de nationer. — — Danernas kung berättade detta, han, som hade i minnet alla barbarernas bedrifter som om de varit skrifne". Och denna enkla, lugna, klara framställning kunde en Torfaus, Gram och Gebhardi m. fl. förkasta, anseende munkars hat vara grunden till hvad den i historien lärde f. Swen Ulfsfon wet om sin morfar. Man förkastar sådane intyg, men sedan byggas historiska trossatser på Isländningars berättelser, hvilka hade så liten reda på Nordens chronologi, att den bästa låter före 875 en tärna uppmåna Harald Hårf. att söka enwälde in Norden, liksom Gorm (efter 890) och Erik Segersäll (wid 980) wunnit i Sverige! Och dessa principer ha nu i ett sekel varit — Kritik.

Med hwad Adamus anför i sin H. E. II. c. 25. 28, öfversensstämmer den äldre Diethmer från Merseburg s. 409, berättande, att Swen, efter sin faders död, blef fången af Nordmannerne *) och för dyra pengar lösköpt af sitt folk, men tog det så illa upp att många af hans undersåter kallat honom för träl, att han derföre gaf sitt rike till pris, kallade sig sjelf för folkets fiende och förskaffade sig ett annat herradöme, utbytande fred mot krig, rike mot landsflykt, himlens och jordens Gud mot djefwulen (hedendom). Och Saxo, som lefde 200 år sednare, då wäl en så uppsesende wäckande händelse ej kunde vara glömd, yttrar (lib. X): Sweriges kung Ericus, som af segrarne lånat tillnamn, erincande sig den hjälp Harald bewisat Styrbjörn mot Sweonerne, upplågade af wrede mot Swens hufwud och, för att utföra sin hämnd, förde han sina härar till Danmark, önstade med sonens bekrigande ersätta sig för det onda han af fadren lidit", hwarpå en widlyftig framställning följer om Eriks seger, Swens förjagande, då han först styr till Norge, sedan till England, derpå till Skotland; slutligen huru han blef Christen ämbo och nu återkom till sin krona, winnande äfwen Sigrid Storrådas hand.

Är detta allt med dessa wittnesbörder owist, hwad är då wist? Med Erik Segersäll, den döpte, börjar Adamus intressera sig för hwad han hör och går med historiskt sinne till wäga, anmärker hwad han hört af f. Swen och af andra m. m.

Wid tiden af Eriks utsegling ser man ett folk, utan twiswel i hans armada, som kallas Ascomanni. Då man wet, att c och t swäriligen skiljas i äldre skrift, anse wi högst sannolikt, att Aftmän, Aftmän, Ostmän **) äro i fråga, således flottan från det rike, genom hwilket f. Erik ökat Sverige. Att härleda namnet af Aft och antaga att de alla seglat i öfstochar, är barnsligt. Det bruket utmärkte ej ett wist folk. Germaner wid Elbe rodde i sådana, då Romarne kommo dit. Tacitus hade wäl ej kallat

*) Är annat än Nortwegi, Northegi ic. Adamus nämner Nordmanni såsom boende hinsidan Sundet.

**) Att de ej kallat sig sjelfwe med detta namn antyder Adamus med tillägg: quos nostri vocant . . . .

Sweonerne mäktige genom sina flottor, om de ännu gifwit sig ut på Oceanen i urhålkade stockar. (Från Astome i Halland utsegla- de wäl ej en hel folkstam med särskildt namn.)

Om desse Östmän, — wi drista så läsa namnet — berättar Adamus, att wid den tid, då Heric Sweonerernas kung med sin otaliga flotta utdrog mot Danmark, såg man dem, jemte Sweo- ner och Daner bryta hela Svarnes tapperhet. Men också lär Erik Segersäll, om hvars död eller graf man wet intet i Sverige, härwid stupat. År 994 d. 23 Jun. såg man i Nordsjön en gan- ska stor flotta af Swenske och Danske (nu under en kung), hvil- ken flotta ingick i Elbens mynning, der Grefwe Henriks af Sta- de söner Henrik, Ude och Siegfrid med sina flottor besegrades, då Stade intogs, men hwarefter segerherrarne, som gått i land wid Weserns mynning och ödelaggt mycket land, wäntande förfräckelse och fäende lösepengar för fångar af Hert. Bernhard af Saren och Kejs. Otto III, wistes ut i Glinstermoor söder om Bremer- worde af en fången Svarare, hwarest de alle omkommo.

Mycket tillsyrker att här se en graf för Sveriges och Dan- marks konung, Werdalands besegrare. I Hist. Archi Epp. Bre- mens. står wid Albrandus: "i samma tid ha Ascomanni och Pi- rata genom Weserns mynning framträngt ända till Wismonia, härjande på ett sätt, som knappt kan fruktas, men återdreswos till steppen och blefwo der till stor del slagna." Af det följande ser man, att dese Astomanner hwarken warit k. Dlof d. Heliges eller k. Swen Ulfssöns undersåter. Dahlmann framställer, huru den del, som ingått i Elben, besegrades såsom nyh segerwinnande af Svarnes landtwärn, då den hälft, som gått i land wid We- serns mynning och ödelaggt landet från Hadeln till Lesen och nu stod i begrepp att förena sig med den förra delen, hade ett lika öde. 20,000 uppgåswos såsom stupade. Efter denna Kejs. Otto III:s seger synes Nordboarnes krigslust något aftagit.

Emedan så föga är ihågkommet om k. Erik Segersäll i Dan- mark under de 14 årens regering, är wäl sannolikt, att han blott wistades der wid segren och en tid före sitt fall. Får man tro uppgiften, att Poppo döpte honom, så blifwer det nödwändigt att sätta dopet före 983, emedan Poppo sjelf dör det året; men han dör såsom fördrifwen från Danmark. Monne det ej är ett intyg på Erik S—s återfall? Bars Dlof Eriksöson i stötet omfr. året före Eriks intagande af Danmark, så, när wi efter Eriks död snart se honom på en flotta i Sundet, finna wi, att wäl minst 14 år måste legat emellan. Det är ingen wacker tanke, men må nämnas, efter den står framför oss så sannolikt, att Erik, lik Hasting wid Luna, låtit Poppo döpa sig och så wunnit det christna partiet, som war Swen Ottos motståndare, men att, när han fördat frukten af sin sådd, Poppo blef bortfänd. Att framslytta Fyrisälтан till 983 och låta Erik dö 993, derföre att han lofwat offra sig åt Oden om 10 år, är widsepligt, då wi

ej weta att han dödade sig sjelf. Så mycken otro på Oden torde följt efter dopet, att han dristeligen lefde ännu minst 14 år efter segren wid Fyrisån och lär ej eller då önskat dö, nyss efter det han segrat.

Att Harald Gormsöns dödsdag den 1 Now. infallit 986 är ju blott en gissning. Känna wi med wisshet ett sednare årtal i hans lif, än 975? *)

7 §. Olof Skötkonung.

29. Olof Skötkonung blef den andre konungen öfwer det förenade Swea- Göta- och Werdaland samt Danmark. Men fort war wäldet öfwer Danmark. Upplystes han i sin faders famn, när de wid Fyrisån besegrade Wirdarne hyllade både fadren Erik såsom deras rättmätige konung och hans son såsom deras rätte thronföljare, så må han ha warit född omkring 974 och kunde således 994 anföra hären efter fadrens död. D. 8 Sept. 994 är Swen Ditto jemte Olof Tryggwasöson i England, der de indriswa Danageld och Swen blifwer der wintren öfwer. Det har då warit strax ryttet kommit till Swen Haraldsöson om f. Eriks död, som han flyndat till Danmark, men drifwiis tillbaka af f. Olof, som war på swenskt-danska flottan. Olof kan således också räknas bland dem som regerat både öfwer Sverige och Danmark. Men denna winter blef Olof Tryggwasöson wunnen för Christendomen och återwände till Norge, för att nu föra samma lefnadsätt såsom Christendomens förfäktare, som han gjort ditills, såsom förfäktare af Danageldens betalande. Högst sannolikt har Swen Ditto ej blott fått dela de 16,000 pund danageld, som nu gåfwos, utan också blifwit beweft att erkänna sitt dop för 46 år sedan. Det är således rimligtwis om wären 995 han återkommer, friar derefter till Sigröd Storråda, som förut gifwit Olof Tryggwasöson, sedan han blifwit Christen, korgen, och, som nu, med sin magt öfwer sin son Olof, förmådde honom, att återlemna sin hufvader Swen Ditto sitt fädernerike. Men den Storrådiga Sigröds flyttning till Danmarks thron har ej blott detta stadliga steg som en följd, upplöser ej blott Sweriges och Danmarks af Erik Segerfäll wunna enhet och splittrar genom menniskohand, till stor skada för Skandinaviska folket, det Gud förenat genom lika språk och gemensamt ursprung; men äfwen ett gagn för Sverige, som så hastigt förlorade hwad det hastigt wunnit, bereddtes, åtminstone påskyndades, som det synes, af ErDrott.

*) Det hör wäl till en främmande historia, men som det stadfäster den Chronologi, wi finna antagligast för Werdalands historia, må wi upplysa, att det är just 880, således "2 gånger 7 år", före 994, England på ett utmärkt häftigt sätt anfölls af danskar, derwid man snart får höra nämnas Swen, förre Danste kungen Harald Blåtands son. Lappenh. Gesch. v. Engl. 419. 420. År 983 uppstod en paus i anfallen.

ningens och Kungamodrens flyttning till Danmarks hufvudstad. Der var nu en Christendomens triumf. Nära 170 år efter den förste Danske kungens dop hade k. Ewen Ditto återkommit, att dömma af stillringen i Sigridska legenden, varm i sin återantagna Christendom, omgifven af predikande prestes. Följden är känd. Sigrid slutar snart en "helig allians" mellan Sigrids man och son, mellan Danmarks och Sveriges kung, som snart vänder sig mot — handskens kastare, den ifrige Christnaren k. Dlof Tryggwasson i Norge, som förklarades — och ej utan stål — att vara halvhjdnig eller Trollkarl ännu. Men förut kom en Biskop, som något dröjde wid Danska hofwet, till Sverige och döpte konung och hof derstädes. Ewen Dittos och Sigrids bilägger synes stå 997, *) k. Dlof Skötkonungs dop sse 998 och i följdf af "förbundet till Christendomens upprätthållande i Norden" be-segra Danmarks och Sveriges konungar den Norste k. Dlof år 1000. Wi känna äfwen något som sker 996 och 997, och som det synes stillra hedentomens sista fest i Wirdaland, må det här få sin plats.

Om den religion, som herskade öster ut i Sverige, således i Småland, wid den tid då Sigfrid kom, der nemligen någon frukt af Anstares och hans efterföljares arbete ännu ej blifwit qwar, kunna wi dömma af en berättelse i Gunnlöf Munks Saga öf. Dl. Tryggwasson k. 243, om ett orakelgifwande **) Frejs beläte. Der war all likhet med Rhea-Cybele-Fris-Nerthus-wagnens framtågande, hwarom wi få utförligt handla i 10 de kap. men med den skillnaden, att Numen wid den ifrågawarande festen war ansettd manligt och hade således fått en qwinlig sacerdos. *PEIA = FREIA* war neml. nu en Frej och prestinnan kallades Frejs hustru. "Frejs hustru" skulle tillika med Frej förestå templet i hufvudstaden och alla fringliggande dyrkningsorter. Nu kom Gunnar Helming en Norrman och begärde hjelp och gästfrihet af Frejs hustru *Austr* i Svithiod. Hon försäkrade att Frej ej ansåg honom (som war Christen) med gunstiga blickar, men han försäkrade, att han sökte mera hennes än Frejs ynneft. Hon bödd honom blifwa qwar öfwer de 3 nätterne, ***) som utgjorde den stör-

*) Samulift ej långt efter mötet med Norsta kungen i Kungahäll — för att få kunna hämnas på den oartige friaren k. Dlof Tryggwasson. Och Ewen Ditto tog twifvelsutan den wäl 40:åriga Enfan (Oddur Munk läster D. Tr. öf. ha kallat henne: "du gamla frynullestim", men som lifwäl ej war äldre, än att hon berester födde Knut och Estrid), för att af hennes son Dlof återfå rätten till sin faders rike. Nu gjorde hämndbegäret henne — till Christen?! Handskens kastning hade således, som det synes, inslytande, om ej på Sigrids infallelse, dock på Ewensta kungens och dess hofs så hastiga Christnade. Den Stor-rådande Modrens steg måste wäl följäs af sonens.

**) Sjandin mäkti wid menn or skurdgodinn säges här, liksom sjandi mäkti wid hann or skurdgodinn, då fråga war om den Thor, som Röd dyrkade.

***) Julfesten. Se derom 10:de Kap.

sta högtiden och som han war skämsam och behaglig, bød hon honom sedan förblifwa der öfwer wintren, ända till den högtiden, då man offrade åt Frej för blifwande god gröda (tha er hann skal gera mönnum árbót). Då den tiden kom, och Frejs wagn således skulle föras öfwer fält och åkrar, för att verka den goda grödan, for man ut från templet, och Frej och hustru (kona) hans satte sig i wagnen och deras slafwar skulle gå förut. Det måste bära af öfwer backarne under mycket snöfog, som gjorde färden swår. Gunnar fick uppdraget, att följa wagnen och leda öfen. Allt mer öfvergafs wagnen af folket, och slutligen funnos blott qwar Frej, hans hustru och Gunnar, som blef trött af att leda öfen. Han satte sig derföre upp i wagnen och lät öfen gå som de behagade. Snart utropar Frejs hustru: led hästen, ammars anfaller Frej dig. Han gjorde så en stund, men blef åter trött, satte sig upp och förklarade, att om Frej nu anföлле honom, wille han förswara sig. Frej angrep honom strax och han tog igen. Först swef kraften, men när han betänkte den ynnest segren (öfwer djeswulen) kunde bereda honom af k. Olof Tryggwasson, så fick han ny styrka och bröt upp träd-omklädnaden, då en man sprang derur till skogs. G. förelade nu Frejs hustru ett af två, antingen att låta honom rädda sig med flykt eller ock låta honom bli Frej. Hon walde det sednare och så snart man kom till bebodda trakter, sedan himlen upplyrnat, satte han sig i "bunat sturd-godfins" (belätets bonad) och fann ett gästabud anrättadt (dit slafwarne kommit förut), och der många woro församlade, som bort följa tåget. Man beundrade Frejs makt, som fört wagn och maka fram utan fällskapets hjelp under så fult wäder och ännu mer, då man såg honom äta och dricka. Men föga talade han till folket; förbød blott att slakta öfen till offer åt sig, som wanligt war, wille ej heller att annat offer skulle anställas, och mottog inga andra gåfwor än guld och silfwer, wackra kläder och andra dyrbarheter. Så firades wintrens slut det året. Men efter en tid märktes, att Frejs hustru war hafwande, hwaraf folket mycket gläddes. Desså blef en god wäderlek och större bördighet än någon mindes och i flera länder utspreddes, att detta war en gåfwa af den mäktige Frej i Sverige. Det kom ock till k. Olof Tryggwasson som anade, att hans undanskydde hofman spelte en afgudaröle öfter ut; han sände Gunnars broder efter honom, som hämtade både Frej och hans maka till Norge. Denna blef nu döpt. Det war Julfesten 996 och Gångedagarnes högtid 997. (Följande året döper Sigfrid det lands konung, der Frejoraklet wäl i och med desamma talat ut.) Det heter, att då folket sport huru skamligt de bliwit bedragne af sin Frej och Frejs hustru, så blefwo de mycket förtörnade. Twiswelsutan bidrog detta ej litet, att för deras hednaculis dåraktighet öppna allas ögon, hwilka synas de följ. åren ha så allmänligen låtit sig döpa till Christen tro af Sigfrid. Uppträdet wittnar ej om den Odenscult,

Gddorne skillra. Och i Swiawälbet trodde de wäl ännu ett sekel på sin hedniska religion med få undantag. Inom Thors-culten war Thor sjelf årswertens gud. Inom Wanerculten wid Österfjökusterna woro Frej & Freja Numina för årswert, frukt-sambet m. m. Derom se 10:de kap. Och som på den ort, der Freja-prestinnan blifwit hafwande, strar följde otro på den gamle culten, och Sigfridslegend wisar 997 eller 998 eller begge dessa år ett "omätligt" affall från den gamla hedendom just i Wärend, synes mest troligt, att uppträdet der skett och förberedt hwad som sedan följde genom Sigfrids ankomst samma eller följande året. Derigenom blir ock förklarligt, att Isländske författaren talar så obestämdt om stället, blott wetande nämna att det låg öster ut — (wid Ösirabo?). *) Hade det skett i det för Isländarne bekantare Upiala eller Westergöifland, så hade nog orten med mera bestämdhet utwisats. Smålands folkminne har djupast bewarat Frejafesterne, då 2 Kor skulle draga wagen till det ställe, der culten skulle öfwas — wänligen wid hwarje kyrka upprepadt såsom något, som skett före den första kyrkbyggnaden, då stridande meningar funnos om platsen för kyrkans anläggning.

S §. Sigfrid.

Sigfrid, första erkända namnet hittills i Smålands historia, blef den 4:de Biskopen inom des gränser. Han wänder sig, Kalad af Sweakonungen, först till Wärend och har, efter legenden, här planerat en blomstrand Christendom, förrån han uppsöker den kung, till hwilken han sändts. Detta måste ha sina särstilda orsaker.

Tiden för Sigfrids ankomst utfatta wi, enl. Hallenbergs snillrika conjectur, till 998. I Diar. Minor. Stockh. står MCVIII, der VIII kan minst wara misstifning och något annat 8:tal kan ej gerna wara ifråga, då k. Olof Swenste wid k. Swen Ottos sida wann sin seger (i Sundet, enl. Adamus) öfwer Norsta k. Olof, enl. flera sammanstående intyg såsom Christen och Erik Segerfäll ännu lefwer och regerar 988. Redan 1003 predikar Sigfrid i Sigtuna (ehuru ej med den framgång som i Werjö). En ung man från Island Hunröd war der då på en handelsresa och hörde ett tal af "Sigurd" (hwari Finn Magnusen med skäl finner namnet Sigfrid **) och wedertade grundligen Hunröds astrologiska meningar, som forntidens swärmeri och öfwertro, wisande honom från werket till Mästaren, Gud.

Genom antagandet af denna Chronologi behöfwer man ej insatta i den behymligheten, att, lydaktigt dem, som tro hwarje upp-

*) Imfr. 7 kap. 3 §.

**) Ann. f. n. Dblf. 1840—41. p. 310.

gift om Sigfrid i Werjô, som träffas i en Isländsk saga, likväl utropa det för *vitium*, då i Breviarium Lundense — det Breviarium, som nyttjades i samma Lund, der Swen Otto började bygga en större kyrka — det heter, att Swen Otto var den danske kung, som wid ankomsten till Danmark mottog Sigfrid — upprepadt i Breviarium Scarense.

När fråga blifwer om Sigfrid, så bekänne wi oss strax instämna i Hallenbergs omdöme om den förnämsta urkunden för kännedomen om Sigfrid: den i Sverige författade berättelse om den Christne läraren Sigfrid . . . förtjenar mer förtroende, än hwad en eller 2:ne munkar på Island derom antecknat efter långwåga ifrån hämtade underrättelser.

Mycken möda är använd för att intrasla och sedan ej mindre för att återigen utreda Sigfrids minne. Då Isländske Sagogöfattare wille göra sine hjeltar så namnkunniga som ske kunde, så tillegnades dem lätteligen mycket som man wiste ha sett, men det man ej kände sjelfwe verkställarens namn. Man hörde, att Swenske k. Olof war döpt af en Sig. . . Man kände en Hofbiskop Sigurd i Norge i k. Olof Tryggwassons sällskap. De måste bli en. Och wi måste sedan upprepa det, för att se lärta ut, och förneka egna fällor all trowärdighet. Stället, som kan reda det Isländarne hoytraslat, är Adami framställning af Nordens missionärbiskopar wid denna tid. "Först, heter det, kom Jon Biskop (Johannes Episcopus), som omwände och döpte kungen och folk.t. Honom efterträdde Greimkeil Biskop, som war k. Olafhs legat till Unwan Erkebiskopen (nyss förut står Olaf Rex & martyr); i tredje rummet kom den Sigafrid, som predikar bland Swenskar och Norrmän. Och han fortlesde ända till vår tid. Desutom flera prestes af utmärkelse." Längre fram nämnes, att till Erkebisk. Libentius II kommo, för att afsläga berättelse om tillståndet i Nordiska kyrkan, en biskop från Norge och två från Sverige; den sernare bland dese är Sigafrid a Suedia, hwilken, efter berättelsens afjifwande betackad, återwände till sin missionsort. Det är mellan 1029 och 1031, säkrast 1029. Denne Sigafrid hade dött i Sverige i hög ålder in i Adami tid.

Omkring 1029 lefde wisserligen en Biskop Sigurd i Norge, men att han ej kan wara Adami och Legendens Sigfrid, ligger för en öppen dag. Bisk. Sigurd tillras af Snorro Sturleson såsom en k. Knuts i England partiman, som reser i Norge för att förbereda uppror mot k. Olof den helige och lägga hela Norge under Knytlingamakt. Sedan, heter det i k. Olof d. Heliges Saga, k. Knut underkufwat Norge (1028) och der insatt Håkan Jarl till Riksföreståndare, lemnade han Jarlen en Hofbiskop Sigurd af dansk slägt, hwilken länge warit hos k. Knut. Denne biskop war af ett ganska häftigt sinne och uppblåt i sitt tal. Alltid gingo hans ord ut på k. Knuts bästa, det han sökte främja allt hwad han förmärde, men han war k. Olofs

störste owän. Efter slaget wid Sticlafstad började folket ång-
ra sitt dåd och lasta de män, som eggat dertill. Bisk. Sigurd
måste då fly till K. Knut i England. Är der minsta sannolik-
het, att den i Christi kyrka werksamme Sigfrid a Suedia, som
1029 ger sin Erkebiskop berättelse om sin missionswerksamhet och
derföre betackad återwänder och sedan länge lefwit i Sverige, är
den Sigurd, som 1029 arbetar i Norge på ett blodigt uppror,
för hwilket E. bisk. Libentius ej kunde intressera sig, då Olof den
hellige war ju lika god Christen som Knut? Om och den wanlige
legendstilen, enl. Reuterdahls anmärkning, upphäfwit krasten af
Hallenberg's wädjande till uppmärksamhet derpå, att 2 män af
så skilda karakterer, som Wärens Missionärbiskop och Norges
myteriches, ej kunna ware samme person, så drista wi wädja till
dem, som känna kyrkohistorien så wäl som Hr. N. om det är san-
nolikt, att en missionär med en karakter, sådan som Sigurd,
kunna bilda i Wärend en sådan anda, som den, hwilken genom-
går Legendens och tillägges Sigfrid af hans lärjungars barn?

Men der finns ännu en Sigurd Biskop i Norge wid samma
tid, som Sigfrid uppträder i Wärend, det Reuterdahl emot Hal-
lenberg's förbiseende rättligen anmärker. Det är Isländaren Jon
Sigurd, Hofbiskop hos k. Olof Tryggwasson, således just den,
hwilken, enl. Isländarne döper Olof Skötkonung — Adami Jo-
hannes Episcopus, som kom före Sigfrid.

Denne Sigurd, i dopet måhända kallad Johannes, kom
först, är således den, som efter 994 d. 8 Sept. följde till Norge
k. Tryggwes son, Wiking Ole (Olof), som i sin ungdom blifwit
döpt på en af Scillyöarne och 994 blef liksom Swen Otto be-
wekt att erkänna sig som Christen, då han "fyrmaades" af Biskop
Elfeg ånyo. Att Jon Sigurd döpte kung Olof (Tryggwas.) först
och Norska folket sedan, kunde wäl Swen Ulfson ha sagt Aramus
eller denne tycka sig ha hört. Men Jon Sigurds karakter gör det än-
nu orimligare, att han skulle wara den Sigfrid, Beretölegendens
skiltar. Jon Sigurd är en fanatiskt wilde. Han drifwer ormar
in i menniskor, hwilka äta sig ut på sin an, då dopets mottagan-
de förwägras af personer, som ej ens synas förut underwisade;
han begagnar Evangelieboken, liksom Trollrunor, att dermed söka läg-
ga storm o. s. w. Allt detta är himmelswidt skildt från Sigfrids
fätt att gå tillwäga, både enligt legenden och Isländaren Hun-
röds berättelse samt hans arbetes frukter.

Wi hoppas att således Engelzmannen, som ankom utom k.
Olof Tryggwassons sällskap, omkr. 2 år före dennes död eller för-
swinnande i Norden och från k. Swen Ottos christliga hof wän-
de sig till Wärend, får wara en Sigfrid, tredje Missionärbiskop
i detta seklets slut i Norden, som hos k. Olof Skötkonung blef
anställd, alldeles skild från Hofbiskop Jon Sigurd hos k. Olof
Tryggwasson och Hofbiskop Sigurd, som wällade k. Olof
Sveralds son martyrdöd.

Vi må då återuppsöka de för blott legendstraser förklarade uppgifterne om vår Sigfrid.

I en Hymn heter det om honom, att han var af Engelsk kungabörd (ex prosapia Anglorum regum regia) Vi ha allt skäl att ej anse denna owanliga uppgift, då fråga är om våra äldste Missionärbiskopar, blott som en poetisk prydnad. Hans wal af Wärend, då han säges wara kallad af Sweafungen, Wärends Allsmåns förmåga att förstå honom utan tolf *) och mera sådant nästan fordrar att wi antaga, det han är från den till Irland utflyttade Wärdiska kolonien. Och skäl kan derwid ej saknas att tänka på kungasläkten. Ivar eller Ingar, Lodbrosk son, hade ju sonen Siktric, enligt andra läsarter Sigfrid, som dråptes af sin broder Anlaf (Dlof) i Dublin 896. Den Skandinaviska kungaätten i Northumberland upphörde att regera der 952. Flera dethroniserade kungaätter sunnos wäl nu uti Irland, från de små riken, Dstmännen först upprättade. Sigfrid är, heter det, från York. Monne ej ett skriffel insmugit sig för Cork, en af de Irändske smårikten, som nu innehades eller nyligen innehafits af Dstmanafungar? **) Wid denna tid woro Lodbroskidernas ättlingar uti Irland Christna och kunde wäl ej ha förgåtit, hwarifrån deras fäder kommit samt önskat sända dem en Missionär. Hwad kungarne hette i dessa små riken, är ej fullt kändt, men säkert är, att wi i Annaler eller i Lappenbergs citationer träffat namnet Wilred, just Legendens kunganamn, utan att wi nu kunna erinra oss hwar. Att Sigfrid kallas Erkebiskop, har och räknats till legend-öfverdrifter. Utan twifwel utrustades kungaättlingen som Missionärbiskop, så att han egde wiga prestere i det stift, han kunde bilda, men kände den Irändske myndigheten, som utsände honom, att Biskoparne i Norden stulle stå under en Tysk erkebiskop, så torde den wäl skaffat honom erkebiskoplig wärdighet af Påfwen, d. å. rätt att wiga och inspeetera Biskopar, utan skyldighet att stå under den Tyske C. B. Men 1029 se wi lifwäl Sigfrid göra reda hos Wibentius. Legendens har då blott mistagit sig om stället o. h. tiden, då han uppoffrade sin Archipresulatiske wärdighet. Snarare har den Christne wungen i det Irändska Dstmannariket sökt den hedniska k. Dlof Swenskes tillåtelse, att få sända en missionär bland sina fränder "in Orientis partibus" eller till det Swenska Dstriket, än den sednare sjelf begärt en dylik, efter han ej låter honom komma till sig strax, utan spörjer Biskopens omwändelserwerksamhet i Wärend och af bestrifningen på en der hålten gudstjenst slutar, att de ifrågakatte missionärerne dit anländt. I dylika framställningar har legendsfilen stort inslytande.

*) Deremot förklås ej de Engelske prestere, Dlof Tryggwasson fört med sig till Norge, af Noremännen. Se Oddur Munks Saga af Olafi Tryggwasyni Kap. 48.

**) Se häreftw. p. 254.

Men äfwen med den antagna slägtkapen, huru är det dock möjligt, att Sigfrid kunde ha en blomstrandeförfamling i Varend af redan döpte, förrän han kallas till Sveriges konung? Och hwadan kommer, att en kyrka finnes i Småland wid Kinnasten 954, enligt urkund, som ej så lätt bewisas vara falsk? Hwadann har folksägner hemtat sin uppgift, att Sigfrid wid sin ankomst träffar kyrkor både der han äter frukost, middag och qwällsward?

Wi förklara åter, att detta nästan förutsätter, att den Anskarfska planteringenens frön af Gormska förföljelsestormen förts från Skalmarkusten in åt Varend. Och om nu de kristna prästerne och deras warmaste åhörare, flyktat till den ort, dit Gorms wälde ej sträckt sig, den ort, der hans fader torde fallit, så lär wäl Varendsbornas och dessa Christnas gemensamhet i hat och affty för inkräftaren närmast dem till hwarandra, så att Christendomen der wid fick än bättre ingång hos Varends inbyggare. Märkligt är, att folksägner framställer Blendas kamp i spetsen af qwinnor såsom hedendomens sista storverk. Håradshöfd. H. J. Wiesel skref 1745 (brefwet finns i Arch. Smol.), huru han hört berättas, att flera kyrkor äro byggda af sköldmör, som segrat öfwer landets fiende i den namnkunniga qwinnostriden. Blenda byggde Bleding, Wisla Wislanda, Piata Pjetteryd, Agunna Agunnaryd o. s. w. Sjelfwa andan i denna sägn förtjenar att bemötas annorlunda, än som stett af Gahm, om och bokstafwen det förskyllat. Offerkyrorne hänwisa till en tid, då ännu ej öfwerheten war Christen och stödde prästerskapets fordran på lagbestämmanderöwallande utaf kyrorne, hwaraföre de fringspridde kristna ansågo för sin skyldighet, hwarhelst de bodde, att bidraga till detta underhållande. Så kunde bidrag ej länge sedan fås till dylika kyrkor ända från Tyskland. Och möjligen woro dessa första kyrkor från hedendomen eröfrade tempel, som renats med eld (ej "uppsbränts") till Herrans tempel.

Sigfrid predikar Guds ord. Ett hans ingångsspråk war: huilkin som ey wardhir annan tima föddir meth watu of thöm hælgha anda, han skall ei inga i himirikis rike. Ett annat war: huilkin thiidh syndogher man latir angra si sine syndir: tha sculo alla hans synde forglömas (tol. Hefel. 18: 21). Och hans första mål war ej, som i Norrka omwändelse-ansträngningarne, att få folket att låta döpa sig, utan att, öfwerlygde af predikan, aflägga den trosbekännelsen, att de kendos wid wara zerra Jesum Christum, at han war Gudz son. Dessa uppskrifwos, ty deraf minskades frestelsen till återfall. En katechumen dog i hwita wadum. Ett kors sattes på hans graf, waktadt han ej blifwit döpt före sin död.

Förrän Sigfrid ännu började predika, war ett thing, der predikandet bifölls. Kungen war ej på detta thing, men ändå egde Varendsborne att besluta, det Christendomen sünge predikas. Se Håroswan 6 kap. 1 §. p. 223.

De 12 *Waldsmannen* blefwo oförmodadt hastigt omwände, och Biskopen lät skrifa deras namn, att de 12 dagar derefter skulle få döpas. Nu "sammanflöto hopar af troende;" dag från dag öktes den omätliga hopen (*immensa turba*) af Christna. Så spordes detta till konungen, som war i Westergötland. Han sände ærliga sendebudha till Sigfrid och bad han til sin Foma. Sigfrid begaf sig åstad och fann kung Olof wid Kindaberg, der han predikade och wann för Christi kyrka konungen, som wardt döptar i Fyraldu herrra wid Hösaby ligger, tillika med *omnes familiares & domestici universusque exercitus cum tota ejus familia*: således hela kungliga huset och hofwet, kanske och Råd och Knaben eller det kungliga gardet. Kungens son Anund blef i dopet kallad Jacob (en annan fälla tillägger detta namn åt konungen sjelf). Konungens moder Sigrid Storråda, som, då k. Olof Tryggwasson efter 994 friade, war en "hedenhund", använder nu sin Storrådighet som Christen; hon som gett Danska kung Swen Otto sin hand, förenar fort derpå man och son till ett förbund för christendomen och mot — den Christne k. Olof Tryggwasson, som förklarades wara snarare en Trollkarl, än Christen. Redan år 1000 har han fallit wid ett stort sjöslag. K. Swen Ulfsson hade hört att det stod i Sundet. Isländarne hade hört Swoldern nämmas. Efter ännu rådande principer har det sednare ansetts som säkrast. Dock har Dahlmann dristat anse det förre wittnet tillförlitligare. Så slöts 10:de seKlet.

8 Kap.

Forminnen ur 11:te seKlet.

1 §. Sigfrid. (forts.)

Wadamus uppgifwer, att Sigfrid äfwen predikat i Norge. *Werm-land* räknades nu dit och Sigfridska stiftet omfattade, som wi sett (p. 76), *Westergötland*, *Werm-land*, *Markerne*, *Sinweden* med mera (d. å. *Bärend*) och der fanns i 13:de seKlet *XIC* eller *VIC* (1100 eller, efter *Schlyters* lyckliga gissning, 600) kyrkor.

Under det k. Olof Skötk. som Christen fann nödigt att bo i Götarike, blef Sigfrid sannolikt boende i Skara. *) Derunder

*) Sigfridar war fyrsti Biskopar, sum här com *Cristna a*, heter det i tillägget till *Wesigötalagen*. Han medhann dock blott inwiga 3 *Fyrkogårdar* fring Skara, som wisar, att han snart återwändt till *Bärend*.

var en af Sigfrids medförda Nepotes Unaman, religiosus et strenuus, föreståndare för Församlingen (Förseoman *) the hælgho kirkio) i Werjö, biträdd af 2:ne andra Nepotes Vinaman och Sunaman, alla Cluniacenser-Munkar (?) **). (Nepos hos en biskop synes ha uttryckt hwad titlen *filius* hos Påfwen utvisar, förtroelighet, men tillika beroende. Anskar medför Nepos Nithard.) Som de Kunde ey lanz malit, måste de taga (12) märkeslica men aff landeno, dom the hafðho radh madh och då dessa sågo det mycna kyrksilfret, som wäl war medtaget, för att gifwas till kyrkor, som uppbyggdes, beslöto de att mördra sitt Domkapitel. 8 verkställde det, utsedda af lotten. (Se häröfw. p. 227.) Dessa 12, som lottkasta, synas ha warit — ej de XII tribus i landet, utan presterna i hednatemplet (på Helgö), som lot:at tillgifwenhet till nya läran, men rådfrågat Draklet och fått swar, att de borde utrota de nya predikanterne. De halsbugga desse och nedgräfwu hufwuden i en skog. Striande roffoglar ditlockas af lifluften. De lägga då hufwuden i en sä (wattenspann) och sänka denn ned i Werjö sjö. Nu kom Sigfrid åter; 3 ljus ofwan wattnet ledde honom till hufwuden, han wadade ut och hemtade dem. Hwad han tänkte blef i legenden hufwudens tal: 1. thet warther hempr. 2. Wår? 3. U barna barn. Dese 3 hufwuden blefwo Domkapitlets märke. Woro det åtminstone re:dan i 15:de sekellet och ses än i Domkapitlets sigill.

Så kom Konungen med mycken makt till Wærand att dömma. Han begaf sig således dit, att hålla thing, liksom fordom f. Olfh i Birca for till "det andra thinget" i sitt rike. Wid det thinget böds nu i böter för de mördade klerkerne af landeno 903 of pœninga, som thet matte tha læsta (lafa: plaustra onerare). Det war således landet, som hade brutit, således med hednasofsets wilja, som wäldet stett. Men Sigfrid begärte att Suff of Tiuthyrby måtte af Konungen anslås Werjö kirkio til æwerdhelike ægho. Och så dömdo konungen. Det war tydligen det hedniska presterskapets Hof och underliggande ladugård, således ärfde nu Christina kyrkan den förra hedniska och till bewis på gåfwan stref och förwarades Sigfrids legend. Traditionen bewarade, att en af hufwudmännen wid mordet war Gunnar Gröpe, som nu synes ha warit Wærends "Lachiman Rex" det år f. d. kung eller kungaäntling, numera Lagman.

På ett helgonstäp i Ljuders kyrka stod, då Smål. Beskrifn. författades, årtalet MIV (1004), som vittnar, i händelse uppgiften har sin riktighet, att Sigfrids arbete tidigt bredde sina verkningar omkring hufwudorten. Efter f. Olof Stöf:s död, synes

*) Synes wara ett försök att öfversätta *Episcopus*.

***) Legendan har Duniacensis. (Sw. Öfw.s.) Kanse utmärkes ej Orden, utan stället, klosteret, der de uppföstrats, ett Monasterium Duniacum. Romarne kände en stad Dunum på Irland, der ett Grefskap Downe såwäl som ett Grefskap Cork, ännu finnes.

Sigfrid stilla "äldrats" i Werid, der han dog och blef begrafwen. Hans graf war ännu wid reformationen till "förargelse" för de ifrigaste reformationens wänner, emedan folkets wördnad för Wår-ends apostel urartadt till helgondyrkan. Nu finns af honom in- tet minne qwar, utom 2 gråstenar, en med 7, en med 3 hål (ögon) uti, nära den igenwurna Sigfridskällan nedanfö- r Skopsgården.

Dylita stenar torde anskaffats att föreställa kyrkor, med an- ledning af Zachar. 3: 9, tills kyrkor hunno uppbyggas. Tretalet utmärker Gudomen, 4:talet war werlden, som föreställdes med 4 hörn. Gud, inwerkande i werlden, utmärktes dertföre med 7:talet (= 3 + 4). Deras, säga lärda, det prophetiska ordet om 7 Guds an- dar. Dessa begge stenar förtjena att frias från förstöring. De äro Wår- ends äldsta Domkyrka, derifrån Sigfrid började bruka det wapn, som han hafde, swa som waro böne oc gudhelik afkallan oc læt sina mödho wara ospara at fara um Swerike oc pre- dikadhe oc döpte folk i Gudz namn oc styrkte thöm i Gudz troo, som the hafde tafit.

I Scriptt. rer. Sv. m. T. II träffas de äldsta urfunder, wi ega, om Sigfrid.

2 §. R. Jacob och R. Emund.

30. R. (Anund) Jacobs historia belyser Smålands ku- ster, ehuru blott en gång. Sedan f. Dlof d. Helige och f. Anund lemnat stridsplatsen wid mynningen af Helgeån, der "Swenskarne slogo Danskarne som hundar" — ett ord som kostade Ulf Spra- keläg lifwet genom swågren f. Knuts harm, derwid både ord och harm röja olika nationalsympathier, fast politiken fört dem sam- man, — segla de östan för Sweafungens wälde och om qwäl- len lägga de till lands på det ställe, som heter Barvik och kasta der ankare. Men en mängd Swenskar fortsatte att segla tills hwar kom till sitt hem. R. Anund, som märkte detta, gick dertfö- re i land i dagningen och lät blåsa till husthings. Då gingo alla ut i land och der blef satt thing, der kungarne höllo tal. Men f. Knut hade sina spioner bland åhörarne. Här låg f. Dlof sedan länge qwar och höll stämmor med sina frigare, förrän han for fyrst um Smålond of Kom fram i Vestan-Gaut- landi. Enligt registret i F. M. S. XII D. skulle Barvik wara fjärden wid Norrköping. Drimligheten är uppenbar. Man segla- de ej på en dag från Helgeå till Bråwiken. Och war man wid Bråwiken, så hade det warit en stor krof, att taga wägen till Wiken (Bohus län) genom Småland.

Wi finna deremot att i Småland war en hamn en god dags- led (wid förlig wind) från Helgeåns mynning och wid den ham- nen en tingsplats, der kungen samlade folket till rikswigtiga öf-

verläggningar. Uttalades Berke så bredt att Nornmännen ansågo ordet sammandraget af Barvika? Wi ha förut anmärkt det skäl som håri kan sökas för meningen, att Bleking war asträdt till Danmark före Emund Gammals tid. *)

31. Emund Gammal torde under sin korta regeringstid ha haft föga eller intet med det fordna Wirdaland att särskildt beställa. Wi anse nästan otroligt, att Blekinges factiska afstijlande från Småland kunnat wara i nära 200 år, förrän Swenska kungen nödgats erkänna detsamma. Wittnesbörder i Rim-Chronikor och dylikt, som låta Emund gammal wara samtidig med Swen Otto eller Sw. Tjugustjugg o. d. kunna ej ha historiskt wigt. Att hans son Amund stupar i Amazonernas land, enl. Adamus Brem., kan snarare draga uppmärksamheten åt S. Swerige. Wißt är, att Adamus om detta land ej gjorde sig någon redig föreställning. Blef denna thronarwinge, den sitta af Ynglingaätten, förgifwen wid ett tåg till en upprorisk provins, så är verkligen mera skäl att mistänka det Södra Dwinnolandet, som hade sjelfständighetsminnen och hwars gamla kungaslägt synes wunnit nytt inflytande wid Upsaliska kungastammens fall, än några ströfwande Papphorder och enstaka kolonister der norr ut, hwarest man förlade ett Dwenland, sedan man ej annorstädes fann något, som motswarade de falska föreställningar, man gjorde sig om sitt Amazonland. Seid-konerne hade, heter det, förgifvat källorne. Hwad som är wißt, det är att kungahuset i Upsala från Dden eller Yngwe (Frej) härmed utstodnade.

3 §. Stenkiliska ätten.

32. Stenkil blef Swea, Göta och Wirdalands kung, "den Christligaste", wäljande Westergötland till sin residensort, der hans fader warit Jarl och han sjelf säkert egde stora jordagods. Skara war då den werdslixe och, som wi sett häröfwan, Birca den andelige hufwudstaden i Swerige. Som de Christne woro i bildning Swearne öfwerlägsne, behöllo dese ej längre öfwerwigten, men sina afgudar singo de tills widare behålla, då deremot Bisk. Adward d. y. i Skara och Bisk. Egiuo i Lund utan all fara förstorde Gudabilder i Götaland.

Och i k. Stenkils tid fanns Birca till, wida skildt från Sigtuna. Wi ha sparat det bästa bewiset till sist, blott anwydt p. 19. Det berättas af Adamus och hans scholiast, enl. Reutersdahls wäl öfwerwägda framställning, att C. B. Adalbert i Bremen

*) Då wid denna things- och hamnplats, Danska kungen kunde ha spioner, fast de ej kunnat sändas från Helgeåns mynning, sedan k. Knut spert, att k. Amund Jacob och k. Olof laggt här i Swerige i land, så måste man ju antaga, att Bleking der nära Kalmar war Dansk och dess embetsmän k. Knuts tjenare, som wid första ryktet om landstigningen kunnat sända lyfnare bland åhörarne wid hñstinget.

sände en yngre Adalward efter 1060, nära in på Adami författartid, att som Biskop predika i Sverige. Denne kommer 1:o) till Sigtuna och omwände der många, sände wid en enda mesa 72 marker silfwer i offer (sannolikt ej till honom, utan till anläggning af kyrka, inrättning af gudstienst o. d. om ej detta redan skett *). 2:o) "Widare, heter det hos R., war det denne, som ""kom till Birka och der predikade:"" i afseende på den sista uppgiften är det märkligt, att Adamus, som uppgifwer Adalward såsom med sig samtidig, dock sätter hans besök i Birka i en slags motsatts till det som på hans egen tid skedde; Birca, säger han, är nu ödelaggt, så att knappt spår deraf finnas. Detta wisar tydligen, att Adamus icke hade något klart begrepp om Birka eller sammanstämmande uppgifter om hvad der skedde." Följer så framställning om Adalwards och Eginos förslag hos Stenkil, att förstöra afgudatemplet i Upsala, der i Adami tid offerandet war i full gång, om kungens yttrande, att detta skulle bringa konung och biskopar i förders och blott skada Christendomen, samt om Biskoparnes derpå följande hänwändande till Götaland, der de hade bättre framgång. Och efter det Erke-Biskopen erfarit allt detta, hade han, heter det hos R., förbarmade öfwer barbarernas willfarelse och beslöt att gifwa dem Birka till andlig hufwudstad, **) dit ordinerande abboten Siltinus, hwilken han sjelf kallade Johannes, hwarefter denne Johannes är uppräknad bland de af Adalbert ordinerade biskoparne. Adami nära samtidige scholiast låter honom wara förordnad till biskop öfwer Öarne, och en "temligen gammal" urkund hos Langebek (Ser. r. D. III. 251) låter under en Johannes ***) episcopatet bli flyttadt från Birka till Linköping. R. yttrar: "wi weta icke, huru wi skola förstå detta. Om Adamus tror, att Birka kunde blifwa en andelig hufwudstad, så är han i strid med sig sjelf, då han säger, att Birka war på hans tid fullkomligen förstörd." Och härwid må påminnas, att den första gången en nyare Nordbisk författare nämner Birca, upprepar han, att några Swenska män då ansågo, att Birca warit Borkholm på Öland. Det war 1559 Bellejus så yttrade, då han commenterade Adamus. Gifningen om Bircas läge wid Sigtuna är ett nyare tiders förseende på ett enda ord hos Adamus, hwarwid man blifwit blind för alla andra ord hos Adamus och andra författare.

Efter genomläsningen af allt det föregående i denna Inledning, hoppas wi, att oredan af Adami tydligen missförstådda uppfattning af Remberts *juxta*, wällad genom dens okunnighet, som wid Sigtuna sökte Unnis graf, ej längre skall

*) En biskop i Sigtuna nämnes först i Fotevigslaget, der en dylik stupar.

**) Minia Rim-Chron. uppgifwer att Adalward der blef begrawen.

***) En Johannes uppräknas som en af Sigfrids närmaste efterträdare i Werios gamla Biskops-serier.

hos någon uppvåga hwad som allt klarare påtränger sig uti insigten af Götastaden Bircas läge, der Erkebiskopen wille förlägga den andeliga hufwudstaden, då hwarken kung eller till Norden sände Missionarbiskopar ansett möjligt, att störta det hedna templet, som gjorde Swearikes hufwudstad Upsala till den hedniska religionens hufwudstad. Och när sedan fråga blifwer, att flytta Christina religionens hufwudstad från Birca till Linköping, samt ändtligen, då Swearike låtit sig besegra, till Upsala, en förflyttning, wid hwilken R. med allt skäl anser att "senare tider" affes (R. Hist. 1. 408. 4), så anse wi, att intet fördomsfrött hufwud kan längre uteslänga insigten, att Birca legat i d. w. Götarike, derjemte warit, hwad som od tiritigt sagt om Kalmar, Götarikes förnämsta stad och att, då Birca eller Pireus *) owillforligen låg wid hafwet, det icke rimligen kan ha legat annorstädes, än der den enda staden på Götarikes kust wetterligen fanns, neml. wid Kalmar.

Då Kalmar lagmansböme befinnes från Linköpingiska stiftets uppbräddande förenadt med Linköpings stift och en urkund just till samma tid utfätter episcopatets flyttning från Birca till Linköping,

*) Wi erinra om det p. 234 i noten anförda, hwarwid wi påminna, att en *Pireus* eller *Portus regni* liffwål här i Norden hette Birke. Till de p. 28 nämnde ställen, hwilka såsom *Köphannar* kallats Birke, må wi lägga, att ett Birke nämndes utanför Nösbygd. Jur. Stud. N. F. Grewall har godhetsfullt meddelat ett utdrag ur Dr. Schlyters otryckta *Jur. hist. föreläsningar öfwer Bjärke-rätten*, hwarur wi meddela: — — "Beträffande Birka, — — så beskrifs det som en "hamn och stad, hwari funnos rika köpmän" — — Dess läge och tjenliga hamn hafwa gjort det till en nederlagsplats och bostad för köpmän. Utan twifwel är det och häraf, som staden fått sitt namn; ty *Bjärke-Köpstad* eller egentligen *handelsplats*, belägen på en ö. Hwad som sål. i sig sjelf är ett nom. appellat. har här blifwit nom. propr. Ett er. af samma slag är *Porto* i Portugal, egenl. *hamn*. En wid *Revas* utlopp belägen o, hwilken i medeltiden war en nederlagsplats för utlänningars handel på *Nyfland*, hade namn af *Bjärke*. — — Annu ett spår af den anförda bemärkelsen af *Bjärke* (handel), har jag funnit i *Malmö* och *Landskronas* privilegier 1360 och 1415 i *Rosenwinges Samll. af Danste Lowe* 5 B. der ordet *Bjärke-öre* förekommer såsom benämning på wiså böter af dem, som idfode handel." 3 Corp. Jur. Sv. Gotor. antiq. Vol. VI p. XXX ff. *Företal* till *Bjärke-rätten*, åbagalägges, att *Bjärke-rätten* alls icke har med Birca att skaffa, utan att det är namnet på *Stads*lag, och i sin närwarande redaktion "hänwisar bestämdt på *Stockholm*." Smellers tid anse wi för afgjort, att ingen stad *Birca* bör urgeras, utan att *Birca* kunna antagas ha legat wid alla *civitates*, som lägo wid segelländer, och hoppas, att det snart skall wara lika afgjort, att den *Birca* eller *Köpenhams*hamn, Lyfsta Missionärer i 9:de och 10:de sefellerna besökte, war *Köpstaden* utanför *Kalmar*. Och det är ju lika möjligt, att *Birke* eller *Köpstaden* der aldrig fick ett eget namn, som att *Köpenhamnen* utanför *Arelshus* aldrig fick annat än sitt appellativa namn. Så war ju *Nersjö-stadens* eget namn ett appellativum: *Sögarne*, *Kalmarne*. Huru ossa hafwa ej nomina propr. till en början warit de appellative. Sat prata biberunt.

synes saken bli klarare än de fleste frågor från äldre tider, som längesedan allmänt antagits såsom afgjorda.

Genom förläggandet af Birca's Biskopsdöme under Linköpings d. ä. genom Linköpings biskopsdömes utsträckning öfver hvad som varit Birca's stift, kunde det säkrast uppkomma, som Adamus kallat en extension af Östergötland ända till Birca. Här af följer, att der redan länge varit en missionsanläggning i Linköping. Uppmärksamhet förtjenar det ock, att Johannes Magnus och Mesenius, hvilka säkerligen egde äldre nu förkomne klosterurkunder, och Rhyzelius, som, då det gällde hans egen biskopsstol, wäl ej såg förbi någon uppgift, i Upsala stift ej känna någon Biskop före Nicolaus, k. Stenils brodersson, död omkr. 1130; i Strengnås stift ej någon före Gerder, död omkr. 1159; i Westerås stift ej någon före David, död omkr. 1080 eller Amund, som dog efter 1100; då deremot i Linköpings stift, enl. Mesenius, en Herbert på k. Björns begäran hitsändis af Carl den Store — en mening, som gillades af Claud. Ornhjelm, ehuru den ogillades af Rhyzelius, som med skäl ansåg namnet Herbert förblandadt med en Biskops i 11:te sekel, Herbrichus enl. en Serices Episc. utgifwen af Erik Benzelius. Mesenius går deri från Joh. Magnus, att han låter Linköpings biskop och kloster uppstå efter Anstas andra wistelse i Birca. Det heter i *Secund. Ill. T. XV. p. 9.* "omkr. år 853 besöker Anstas, anbefalld genom Daniska kungens bref, Christna kyrkan i Sverige, döper k. Olof och återwändande härifrån lemnade han Heribert såsom sin vicarius i Swea och Göta. Munkaboda kloster i Östergötland bebod af Benediktiner."

Det må förlätas att wi anse denna uppgift, utom hvad Biskopsnamnet angår, ej orrolig. Rimligen byggdes den första swenska Missionskyrkan wid den första swenska hamn eller nära Kalmar; den andra wid den, som det tyckes, andra gamla hamnen eller der Notala ström ej längre kunde anses som hafswik, således wid Noor, der Munkaboda uppstod, hwarifrån wägen war fort till Linköping; den tredje torde blifwit uppförd i Swealands största handelsstad Sigtuna eller ock wid Mälarens utlopp i hafwet.

Wärkwärdigt är, att Herbert angifwes som en Belger. Mesenius låter honom anlägga Linköpings domkyrka och en sten, huggen i 16:de sekel, uppgifwer ännu i denna kyrka: *Fundatio templi Lincopensis. A:o Christi 813 fundatum est hoc templum sub Rege Berone . . .* Wi se i sjelfwa det oriktiga årtalet ett uttryck för ett troligen riktigt minne af sekel och i dessa minnen af tidig Christendom i Södra Sverige än ett skäl för Birca's förläggande i samma del af vårt rike.

Då Swea biskopslängderne begynna i 12:te sekel, börja Götalängderne i 10:de och 11:te. Sigfrid i Werid ankom före 1000 och Thorgot i Skara räknas ha uppträtt som biskop 1014.

Birca's fall torde, då ej hamnstaden, utan Kalmar förstås, allena kunna utmärka den mindre namnfunnighet Kalmar måste

få, då Småland ej längre war ett eget rike, utan en Swenssk provins (denna förvandling skedde omfr. 100 år förrän man på Zealand börjat Kristwa, hwaraf ej är underligt, att detta rike ej blef dem åtminstone redigt bekant); då Kalmar ej ens längre war den andeliga hufvudstaden för det mot Christendomen kewaniga Götarike, utan deri efterträdts af Linköping och slutligen af Upsala, och då Wisby allimer som Hansestad uppreste sig och drog till sig Österhandlen och derigenom måste draga Westerhandlen också till sig. Att hamnen Birca med sin köpmansstad försörjdes 1036 ha wi efter Löfgren upprepat. Wi få se ett årtal 1124 då förstörelsen torde fullkomnats, hwarefter köpmännen wid den gamle obefästade hamnen wäl insågo behöfvet att flytta under skuggan af Kalmar försäningswallar.

Wi erinra härwid, att Swearnes främste häfdateknare Geijer erkänner, att före Erik den helige wid sjelfwa Upsala hwarfen funnits christna prester eller fullbyggd kyrka, men att redan 100 år förut Christendomen war djuprotad i Götarike. Då han derwid tänker på allt seklers arbete i Birca, som för honom är Sigtuna, ett arbete, hvars frukter äro att se i de Christnas kyrka i S. Sverige), nödgas han påstå, att hwad före k. Erik d. Hel. i Swearike war skedt, war mest inkränkt till Birca. En närmare begrundning om swårigheten att inom en stads murar innestånga verkningar af Christendomens predikande under 330 år, jemte allt som här är anfördt, skall, wi hoppas det, föra äfwen den store häfdateknaren till en äfigt, som ej har sjelfwa Christendomens inre lagar emot sig.

Ly ett arbete inom Swearike från 830 till 1160, som bär ingen frukt i samma Swearike, men stor frukt inom Götarike, derinom arbetet varit blott tillfälligt och utan ledande styrelse, om Birca med sitt episcopat lög i hjertat af Swealand, är så utan exempel i Kyrkans som i Staternas historia, att om lika wigtiga skäl funnos för Bircas förläggande wid en Mälarmik, som de nu finnas för dess förläggande wid Östersjökusten i det rike, som i 11:te sekel kallades det Götiska, så wore ändå allt skäl att betwisla urkunder, som hade emot sig 2:ne nationers under mer än ett sekel ådagalagga olika religiösa tro och lif.

Efter Stenkils död kämpade de båda

Konungarne Erik

af det gamla kungahuset, tyiligen i spetsen för hedningar, således främst Swearne, om wäldet, då ett så stort krig stått, att deri alla de förnämste bland Swenskarne fallit, men derwid också Konungarne sjelfwe, enligt Adamus, som war samtidig med dessa rörelser. Nu uppkom åter en tid, då inga Biskopar wägade sig till Sverige. Enligt hwad Geijer grundadt anmärker, måste frågan wara om 2:ne som bärande Erik Wäderhattis och Erik Segerfalls namn räknade anor från den gamla Sweiska kungasläkten. Daktadt deras fall —

kanfke med Rimstad, der man ännu ser 2:ne kämpar till häst vinnande mot hwarandra — war stormen ej slut. En dyning sker under

33. K. Inge.

Blot Swen har ansetts för en Småländsk underkung som rest sig i Småland, der hedendomen antages ha varit mest hårdnackad. De äldre källor, som här allena kunna rådfrågas med förtroende, ge intet skäl till denna hos sednare författare öfvergifna åsigt. Peringskjöld's genealogier i äldre tider ha ingen säkerhet. Den Toril och den Totil, från hvilka han härleder k. Swen Dfferman, torde blott ha sin grund i en folksägna, in dragen i Atlantican af en ännu mindre gällande auctoritet Rudbeck. Som Blot-Swens son, hvilken införes i kungalångderne, heter Erik (Årsfäll) och Blot-Swen kallas den mäktigaste man i Swithiod, med hvars hysler k. Inge gift sig och som k. Inge uppsöker sjelf Blot-Swen, kommande från trakter öster ut i Småland, der hans lilla boy nog öfkes, till Östergötland, der han wäl än mera förstärktes, tills han bröt in i Swithiod, der han fann och besegrade k. Swen, så är klart, att Swen är en Sveisk högättad man, som i sin son sedermera möjligtwis uppkallat sin fader, en af de wid 1066 stupade Erikar, wid hvars fall Swen kan ha varit barn, således, efter Adami besök hos k. Swen Ulfsson, wid 1083 en uppvuxen man, i hvilken den gamla kungslägt, man ansett utdöd, åter framträder, kanfke, såsom så ofta i Norge, i en frillefon. Enligt Eskils legend, tillägget wid Herv. sagan m. m. se wi, att Swens uppror utgår från Swearnes thing, fortsattes i Södermanland och nog sträcker sig ut öfwer det hedniskt sinnade Swearike. Deremot skulle wi anse rimligast, att antaga X framför III i uppgiften om Håkan Röde såsom sel genom missförstånd hos en afskrifware, *) samt att det rätta förståndet är, att det Christna Westergötland aldrig erkände Swen Blotkari, utan att Westgötarne under de 3 wintrar han regerade, erkände Håkan Röde, född och sedan också död i Lewene, som sin kung. (Han synes varit af samma slägt, som sedan den årsliga Lagmanssläkten af Eozwäri, helst den släkt, som sedan bar Rödenamnet, hade samma slägtwapen, som Eozwärisläkten). Men som k. Inge bryter ut med den här, som återwann honom regementet, öster från i Småland, så torde det så anses för mer än sannolikt, att Werdaland med de djupaste Christendomsrötterna, ej eller erkänt den Upsaliske hedensungen, utan att Inge der under de tre åren fortsatt att vara erkänd kung och der samlade krafter, för att återlägga det hedniska Swearike under sin kristna spira. Att Westgötarne härunder likwäl walde en Westgöte till sin kung, synes än mera göra den förslagsmening, wi anført, sannolik, att Stenilfska huset war en gren af de gamle Werdalungarnes stam. Längre än

*) Meml. så, att en skrifwit III, men funnit att det blifwit ett sref för mycket eller att ett år räknats för mycket, då ena ettan öfwerstruktis med en twersref, hvilket corrigeringspår sedan lätt kunnat tagas för X.

öfwer Svealand sträckte sig nog ej Swens spira under de 3 åren, möjligen och öfwer Östergötland, detta rike, in i hvars hjerta de begge Erikarne mäktat föra striden. Men som Inges lilla här strar i Östergötland förstärktes, så se wi att Christendomen der också egde djupa sympathier. Längre än i Södermanland hann k. Swen wäl ej döda Biskopar och störta kristna altaren. Hans Spabodde, som slog S. Eskil i pannan med stenen, war wäl en hednisk Spåkarl eller prest *). Nu tog Inge kungadöme "änno öfwer Swearne", enl. Geijer, återupprättade Christendomen och förestod riket till dödsdagen. Samregeringen med brodern Galstein synes varit mera de facto, än de jure. Der behöfdes nog en residerande kung qwar i söder, sedan Inge besegrat hedendomen i norr. Nu renades Upsalatemplet genom eld och wardt kyrka — nu, man märke det noga, 254 år efter det i Bircas rike den första kristna kyrka inwigdes. Håri ligger förklaringen på Swearnas hårdnackade hedenkärlek; ty den ligger ej uti södra Sweriges större naturliga wisheit, dygd eller christdomskärlek.

Ett myt möte, likt Danabolms 951, hölls nu mellan k. Inge, k. Magnus Barfot och k. Erik Ejegod 1101. Wi weta något om gränsen, som nu bestämdes mellan Sverige och Norge. Men Danska kungen war der wäl ej blott som åttådare. Astrådde han nu det Sland, som han förut ansett för Danst tillhörighet? Nu hade Sverige en råskare kung, än 951. Eller har Erik Ejegod aldrig innehaft Sland eller det varit med Danmark förenadt, om ej innan Gorm, efter Danmarks eröfring, desamma astrådt? Man återoppar Marcus Skeggjassons Drottqwäde och beräknar att Erik Ejegods anfall affåg hämd för Ulsbjörn, Sland-Farlens, fall. Men då nu är utredt, att Ulsbjörn war Farl öfwer Danska ölandens d. ä. småöarne, så bortfaller den nämnde combinationen. Hos Markus står Eydana, hwilket blott säger en dansk ö. Så widt wi förstå hans Drottqwäde, är en inlöpning för storm i en wänlig hamn, men ej ett krigsansfall på Eydana i fråga. Dyligt nämnes blott utfördt i Wenden. I Knytt.-Sag. tolkas Eydana som Sland; men der är en så stor mängd uppgifter i strid med bewislig historia, att det betyder litet eller intet. Se här:

Flaustum lukt i folka treystir fol:	Solktröstarn lad' Flottan wid
dan sidu brimi knida	höstligt
ör wisi bad oddum læsa	Frågande stranden. De falla

*) Ett misstag är, att låta Sigfrid wid detta upprors utbrott hålla på att i Strengnäs grunda ett Episcopat. Af S. Geilli legend se wi att Eskil omkom wid Fers (Eskilstuna), då Blot-Swen kommande från thing alra Swia satt ett uppror mot christendomen i gång. Lifsem n. XII i Scriptt. rer. Sv, inför Sigfrids namn i stället för Eskils, torde Elmthus i vita S. Canuti regis Dan. infört Eskils namn i stället för Sigfrids (allt utom namnet hör till Sigfridska karakteristiken, som ses i Scriptt. r. Sv. T. II. 389). Möjligen har Eskil såsom Sigfrids capellanus efter Sigfrids död gått öfver till wäga och föranledt, att Swen Idolatra wände folkets harm mot Eskil.

urga strönd of svalri röndus hlifum feyr, di hersa reiðir	Sköldar och Spjut den omsluta Surstjórnarn strandhöjden be- kläder
hardla nytr um landit ytra	med Suðtuga Sköldar. En duktig
hilmir lauk við heernad ölman hauðr Eyðana skjaldborg rau- ðri.	Frigförande konung kan göra Röd Sköldborg, som Niles så präktig
Girifr var med uppreist harri Undan flydu Vindr af stundu.	på ön, som Råknäs till Dan- mark.
— — —	— — —
Welði red því aftvinnr aldar	Solkets älskling vann de land, dem
einatt la þat fyrr und Sveini.	fordom Swen så mågtig egde.

9 Kap.

Minnen nr 12:te—17:de sek-
lerne.

Wåra diplomater möta. Vi tala således om Minnen med 12:te seklets inträde.

1 §. Philipp och Inge (af Stenkils ätt).

34. Philipp synes wiserligen ha behöft stöd af sin broder Inge i ett så nytt sammankommet rike, med delar af så olika religiös karakter. "De ha, säger Geijer, blott lemnat oss sina namn". Sedan Philipp dött, och den yngre brodern wäl afflyttat från wes-tra eller östra Sverige till Upsala, blef Wirdaland ansett så kung-
galöst, att den namnkunnige Norske kungen Sigurd Torsalafarare ansåg sig, utan att akka på, det landet egde en christlig kung, böra dit anställa en missionärresa. Denna stebde efter det Norske fättet, wäl bekant från Dof Tryggwasöns dagar. Han "begaf sig mot öster till en handelsstad, som kallas Kalmar", och, utan att det just synes ha ansetts som ett fredsbrott mellan Norske och Swen-

ffe kungen, kräde hon der i brandstätt 1800 nötkreatur, "hwar^s efter inbyggarne återtogo den christna tron". Detta tåg kallades Kalmare ledung och skedde året före den stora solförmörkelsen, (som inträffade 1124 d. 10 Aug. kl. 11, 29° f. m.). Vi förtänke ej Sturleson, som i Sigurd 3—s Saga k. 38 så framställde detta plundringståg, då k. Sigurd vred på k. Nils begifwit sig till Sum rosom (Suma rosom: Cimbrishamn) och Thumatorp; ty han följde håri wäl en äldre prestförf:s uppgift, som tyckte, att det låtit allt för — historiskt, om Kalmare ledung förklarats blott ha skett som wanliga strandhugg, då kött behöfdes till folket å flottan. Men det förundrar oss, att man härifrån härledt östra Smålands omvändelse. En kort tid derefter finnas nästan lika många kyrkor som nu i Kalmar stift *); men orimligt är att tänka, att dessa kyrkor uppbyggts, för det 1800 nötkreatur måste drifwas till Kalmar till en härjande kungs förnöjande, om han också lät döpa dem han träffade såsom hedningar ännu.

Säkrare knäcktes härwid det gamla Bircas sista kraft, som länge warit af utländningar ansedt för Wirdalands namnkunniga: ste ställe.

Erik Årsfall är här en swärförklarlig kung i våra kungaserier. Han förklaras för Blot-Swens son och Swerkers fader. Det förra är saumulikt. Det sednare högst osannolikt. "Namnkungarne" och "samkungarne", Halsteins söner dö, den förre 1118, den andre är redan ihjälgifwen 1129, då Swearne wälja Ragwald Knaphöfde (Höfding för kungagardet, Tingmannahären, Wäringarne bestående af Knaben eller Swenner), son af en Olof näskonung, kung på ett nås, hwilken ihjälslås af Westgötarne, då Götarne wälja Magnus, son af Margareta Inges dotter Fridkulla och k. Nils Swensson i Danmark. Dalin kallar Magnus kung i Småland. Han war sonsons sonson af Ulf Lachimann Rex. Stupade i Fotewigsflaget 1134 å 35. Men härwid synes ej Erik Årsfall. En gammal kungalängd uppför Erik Årsfall sås. Erik Segerfalls son och Olof Ekörkonungs fader. En annan har trott sig böra förena Kol, Blot-Swens son, med Sweanamnet Erik Årsfall, och der det ej är upprepadt, saknas han alldeles. Wid blicken på ställningen, synas denne Erik och Olof Näskonung, som och insåres i längden under Stenkilffa husets regemente, ha warit regenter i Swea, dem hedningarne i Swealand erkänt, som förestätt hednacultens offer, m. m. under det de Christne allena erkände de Christne kungarne af Stenkils ätt. Hedningarne tillerkände naturligtwis dessa hednakungar, att goda år kommo o. s. w. De kunna således ej få en wif tid i vår kungalängd sig inkom afsmätt.

*) Se Löfgren, Kalmar och dess Stift.

2 §. Swerkersta och Eriksta ätterne.

Om dessa ätters inbördes frider under ett sekel har man tydligen en blott halfklar föreställning, då man anser, att orsaken dertill legat i Ingjalds förenande af Swearrike och Westergötland i 7:de sekel samt Sigurd Rings förenande af Swea-Westgötawäldet med Östergötland i 8:de sekel. Swea och Göta hade nu i sekel sammansmält. Minst troligt är, att Götar, som länge under Dlof Brättiljas ätt, stolte öfwer en Erik Wäberhatt och Erik Segerfäll och Dlof Ekötikonung, ej försökt att framställa throncandidater, nu så enwist genom flera leder skulle drifwit fram en dylik wid hwarje konungs död af den dynasti, Swearne gynnade, om ej nya politiska förhållanden uppstått, som gifwit Götarne större föreställningar om sin styrka. Wirdalands tillkomst war ett dylikt nytt förhållande; tidigare Christendomsnit war ett annat, som likwäl snart förwann att merka på det politiska, sedan Swearnes pretendentsätt hade till stamsfader ett Christligt helgon.

För att begripa denna Swenska "röda och hwhita rosens" frider, derunder de förenade rikens hurwudstad tydligen wisar sig ligga i Småland och det södra Sweriges pretendentsätt synes utgången från Småland, fordras en ny uppmärksamhet på det nya föremålet för historisk uppmärksamhet — Wirdaland.

Allt Götar och Wirdar sammansmält till gemensamt motstånd mot Swearne, wisar sig snart. Anledningen war wist ej Wirdarnes anhängighet till hedendomen, såsom warande enwisarere, än den som fanns hos Swearne. Denna åsigt saknar all grund. Sårare war första anledningen till partibildningen Götar och Wirdars tidigare Christendom under Swearnes fortfarande enwighet wid den Upsaliska hednaculten. Men dynastiska förhållanden tillkommo.

Det är klart, att Eriksta släkten war Swearnes pretendentsätt. Med mycken anledning antaga wi, att den räknades härstamma "från gamla kungahuset," således det, Dlof Eriksson Sk. k. tillhörde, rimligtwis genom en af de samme 2:ne fallne Erikarne, från hwilkas ätt, wi trott och böra härleda Erik Årsäll, sonen af Blot-Swen, "den mäktigaste mannen i Swithiod". I 12:te sekel bör det ej inom en kungaslägt wara utan all wigt, att akta på ättens märke. K. Erik den Heliges sonson Erik Knutsson förde i ännu förwaradt signet 2:ne motsstående Proparder (framseende lejon). Liknande märke träffas särdeles i trakten omkring Kungs Husby i Upland å runstenar. (Lejon å dylika äro wanligast i Upland). En runsten i Wislena socken med de 2 mot hwarandra ställda lejon är rest å Torund, ett namn i gamla Ynglingasläkten. En dylik finnes i Ulleråker med namnet Totir, som gamla langfedgare tillade Blot-Swens fader, och namnet Iwar, som bars af K. Erik IX:s broder. På en runsten i Husby Sjutolsta socken ha

de begge lejonerna alldeles samma ställning och dubbla swansar, liksom i Erik X:s sigill. Praktfullast ser man lejonparet på en runsten i Ytterfela socken nära Gripsholm. Att Erik IX var en Bonde och förde en båt, upptänktes som smicker i Carl VIII:s tid. Då Jedvard Thordsson kallades Bonde, utmärkte ordet motsatsen af Thignarman, förhållande sig till dräng, som utrikes Miles förhöll sig till armiger servans. Som Jedvard var g. m. en dotter af Blot-Sven, antyder det gemensam ättförhet. Boro Thord och Blot-Sven söner af de stupade Erikarne? Ivar, k. Erik IX:s broder, kallad Potruus af k. Knut, hade en son Benedict, som blef Biskop i Skara. På Husaby kyrkogård är en graf, der man ännu ser de 2 motstående lejonerna. Utmärkte de härkomst från den ätt, der 2-ne män med lejonmärken kämpat med hvarandra och fallit wid Rimstad?

35. Swerker.

Hvadan war Swerkerfka ätten, hwarur S. Sverige tog sina throncandidater?

Här möta oss många meningar. Den allmännaste är, att Swerkers fader hette Kol och hette Karl och hette Erik Årsfall och hette Kornicke och hette Cornuba och att allt war samma namn och samma man. Den meningen kan ej bestå. Den innebär, att hans fader war Kung och hans farfar Kung, att han således war kungason och kungaättling, äfwen om man ej med oss antager, att de 2-ne namnen fastknyta honom wid gamla Swea-kungarnes ätt. Men Saxo, som lefwat under en k. Swerkers dotter såsom sin drottning, yttrar: *Swerkerum quendam, mediocre inter Sveones loco natum, Regem constituunt, non quod illum tantopere diligenter, sed quia externi hominis imperium recusarent.* De som walde honom wille således derigenom förbygga antagandet af en utländning, ehuru han war af *mediocre* börd. Huru kunde Saxo så yttra sig om en kung, lefwande så nära Saxo både i tid och rum, om han varit kungason och kunga son? Vi erinra här om Kritikern P. E. Müllers ord: *lides habenda est Saxoni, res sua uetatis narranti.* Lagerbring antoger Swerker som son af en Rysk baron och gör sig stort besvär för att förklara detta uttryck af Sophia Brahe (Astronomen Tycho's syster) i den släktbok, som ännu finnes på Lunds Bibliotek. Men denna är kufwudsakligen bearbetad efter en ännu äldre, som också finnes på samma Bibliotek och der står tydligen Tysk baron, fast fru Sophia tagit R. för R. Det bör ej förbises, att h. w. släkttafla är uppjord efter släkt-urkunder och släktminnen i Skåne. Ly sedan Swerkerfka ätten förjagats från Sverige, nedsatte den sig på Håckeberga i Skåne, der den fortlesse till slutet af 16:de seklet. Här uppgifwes Kol *), en grefwe af Köninge i Westergötland, hwars son Cornica Colonis war Swerkers fader. Men

*) Kol war ett ej owanligt namn på Sagokungar i Östergötland och Östriket.

på annat ställe: Hæcke war född af Grefweflägt i Tyskland (i afskriften: Ryßland). Han kom till Sverige och fick en Jungfru. De hade sonen Swerke Hæck. Blet kung i Sverige.

Enligt Swenskt tradition bodde Swerfers stamfader i Kettilstad uti Kinds härad, som tillhörde Småland ända in i 17:de seket. Man tror i denna ort, att der Kettilstad kyrka nu står, den hög fordom skått, dit Kettil Ochristen ingick lefwande, det lär betydta: den hedna-orafelgrota sunnits, der äldste stamfaderen bibehöll sin cult, äfwen sedan hans ätt omfattat Christen tro. Olaus Petri antager, att denne Kettil Stågtajarl hade sonen Kol, hvars son Kornike war Swerfers fader. Ornhjelm har uppgjort sin ätt-tafla efter en kungalängd, der Swerfers fader kallas *Corimbus de Osgocia*, hvars fader war Kool Kettils-son. Kettil war *Præses Kindiæ*; sjelf kallar S. Swerfers far *Kornuba*. Meßenius har *Catillus gentilis, dominus Kindiæ, Kol, Kornica Magnates Gothiæ*. Hos Medeltidsförfattarne werla och uppgifterne. K. Längden n. II i Scr. rer. Sv. T. I. som slutar med 1333, yttrar blott: *Swerkir gamle, qui erat filius baronis a rusticis in regem electus*. I bib. till Wgl. eller och Westgötalagen som slutar med 1230, således nära Swerfiska ätters regeringstid, nämnes Swerker Konunger gamli. Han war *Cornubæ* sun i Östergötlandi . . . Karl Konungær Swarfris sun gamle . . . not fins godhe fadhwis til nams. Häraf synas wi kunna sluta, att k. Carl Swerferssons farfader hette Karl *Cornuba*. I Kungalängden n. VI, som slutas med Erik XIII, heter det: *Svercherus senior filius Kornubi de Osgocia*. I K. L. n. VII, som slutar med Walde-mar: *Sveno senior filius Cornubæ*. Gamla Prof. Chron. uppgifwer Gamble Swerker såsom född i Östergötland. En kungalängd n. XI har Coll, Blot-Swens son, men ställd efter Swerker, slutande med Magnus Ladulås. I K. L. n. IV sättes Col Blot-Swens son näst före Swerker, som kallas *Sawker Colson*, men der står ej, att Col Sawkers fader war Colr Blot-Sweins sun, hwarom det heter: han Kolladu Swiar Kirek Ursela. Denna K. L. synes ej uppgjord i Sverige, helst Dlof Skötk. kallas *Dlafr Sænki* (Swenske), ett wedernamn, som brukades af Isländare för att skilja honom från Dlof Norfke. Att denna kungalängd intet bewisade, äfwen om der påstodes, hvad som blott förantledes, eller att en och samme Col är Swens son och Swerfers fader, synes följa deraf, att den har stora bewisliga mistag. Magnus I Ladulås är öfwerhoppad. Den lär egas blott i en afskrift. Ericus Olai har: *Svercherus alias Sverkillus . . . nobilis utpote filius Baronis Cornubæ*. Wär Baro *Cornuba* synas wi emellertid swårligen komma ifrån genom att antaga *Cornuba* som felfrisning af *Cornica* och *Cornica* som felfrisning af *Kornrike* och detta som synonymt med *Ursfall*. Hæckersläkten hade bewarat minnet af en Greflig stamfader åt den kunglige. Det kan

då ej annat än wäcka uppmärksamhet, att k. Edward I hade en Consanguineus Gudmundus Comes Cornubiæ 1290. Se Sætorius d. Deutsche Hanse 2: 163. Gudmund är ett Skandinaviskt namn. Cornwallis, på latin Cornubia, war således ett sekel efter Swerkers tid ett Grefskap, som kunde innehafwas af en Skandinav, som ansågs beslägtad med landets kung. Har då ej i 12 seklets början en "Wiherra" (enl. Östgötalagen) från Kind, som räknade anor från Werdakungarne, således frändskap med Dstmanakungarne och Gänge-Rolfs ått, innehaft samma Grefskap, som en kungafrände Gudmund innehade i slutet af 13:de seklet? Då är begripligt, att ett Cornuba träffats af Munkarne i de källor de begagnade, då fråga war om k. Swerkers fader. Karl eller Kol, Kettilsson, *) Grefwen af Cornubia, har återkommit, rimligen närmast från Tyskland, dit han seglat från England, och nedfatt sig i sin födelseort, der hans far bott som hedning, men sonen, som skall ha byggt Kaga och Kerna kyrkor, må ha wisat sig för folket i hwita Kläder; säkert woro då likwäl dessa hans grefliga drägt, men ej dopkläderne. Att Cornica och Corimbus uppkommit wid Munkars läsning af äldre skrifter om Cornuba, synes föga skäl att betwisla. Den släktkap med gamla kungahuset i Werdaland, som torde wara bewittnad af sjelfwa titlen Comes Cornubiæ, öftes genom Swerkers begge förmåningar. Till honom flydde K. Nils Swenssons Enkedrottning Ulfhild, som födde sonen Karl (VII) och Swerker blef sedan förmåld med enkedrottningen Richissa, som warit förmåld med "K. i Småland" Magnus Nilsson. Om Nils Swenssons farfar Ulf Eachimann ha wi i 12:te kap. särskildt yttrat wår tanke. Wi se att allt detta fullt rimmar sig med Saxos omdöme och förklarar huru en, som hwarken war kungason eller bondson utan mediocri loco natus — Grefwe — kunde bli S. Sweriges throncandidate och stamsfar för dess pretendent-dynasti. Till rikswapen **) insatte Swerker den urgamle götiske draken, som ännu ses i Helena Swerkers (I) dotters qwarwarande sigill, som torde wara Östgötawapnet wästansflängs (en drake med fötter och wingar), draken, som insatts på Euno Siks, Swerkers sons graf ***) , draken, som lår funnits på 200 mynt, uppgrädda på

*) Ketil är ett på Werdalands runstenar ofta förekommande namn. Ketil i Swetlanda, som kallas hos allmogen Ketil Runste, har en broder Nahar (man påminne sig Taciti Nahar Balos). Karl och Kal nämnes på 4 runstenar. Karl war ett Lagmansnamn i 10 härader. En Swerkers namn torde åsyftas med Ebalt på runstenen wid Högnalof i Urafa s.

**) Hacksfläkten förde liksom Swenska Rödesfläkten, ett liggande forst med färgwerling. Den figuren synes föranlatit namnet Hakk (Ruman Hagg, med tillaggd staf), då wal Blåfot war ett namn på drake, då man skulle undwisa nämna detta trollbjur, liksom gråfot omstriswer warg. Se här- ofw. p. 4. Då mannen De Cornubia eller Cornuba för en drake, må wi erinra oss, att Emund Zernsida förde en drake i sriben mot k. Knut, enl. samtidas försäkr.

***) Af n. 4 i Skoflosters permbrefsamf. (Se Handl. i Skand. Hist. XVII

Ramqvilla kyrkogård 1765, på 100:tal's dylifa, funna wid Wadstena 1786; på 22 dylifa som enl. Sjöb. finnas i Lund; draken som finnes på en runwård i Westergötland; kanske draken, som finnes på den sköld en frönt man med riksåppl och yra håller i Films Kyrkportal. (Scheffer. de Antiq. R. Sv. insigo.). Denna sista är alldeles lik draken i Prins. Helenas sigill. Swerker war någon tid erkänd som kung äfwen i Swearike, men Erik IX synes aldrig varit ansedd som kung utom Swearnes grånfor. Redan 2 år före K. Erik IX:s död regerar

36. Carl Swerkersson

öfwer Södra Sverige med huswudstaden på Visingsö. Han be-segrade sin faders mördare (enl. Saxo), Magnus Henriksson, som också slogit Erik IX — allt som en pretendent i Kraft af blodets rätt. Han nedstammade, som wi weta, från Ulf Lachiman, således från Styrbjörn, hwars ättling wäl kunde strida med en Erik Segerfalls ättling om Sweathronen och med en frände af mindre lysande börd om Werdathronen. Påfwen faller 1161 K. Carl för Swears och Götars kung, en dittills ej träffad titel. Wi undra ej, att Werdanamnet ej war ihågkommet i Påst. Ganzliet mer än 200 år efter den dag, då det kanske der för första och sista gång blifwit nämndt. K. Carl slogs på Visingsö 1167 af Knut Eriksson.

Under K. Carls tid uppstod Werjö stift, der han tillfätte "en frände" som Biskop. Det fordrar en särskild uppmärksamhet.

I en cod. ms. membr. i Upsala Bibliothek, tydligen kommen från Werjö Dom-Capitels gamla archiv, uppgifwes att efter Biskoparne Sigfrid, Asmund, Siward och Johannes *), Biskopsdömet öfwerflyttades genom makt, ej genom rättwisa först till Skara-Biskoparne, och som detta skett och fortfor att wara, då Adamus skref omkr. 1070 (se p. 76), så ha Sigfrids efterträdare tydligen ej länge innehaft episcopatet. Sedan förenades det med Linköpingska stiftet. Zerbricht, den 5:te i Linköp. sedan Christendomens början, war den förste, som war Biskop öfwer Wärend tillika. Så woro hans efterträdare Richard, Gisle och Colo eller Kol. I dennes tid höd Populus Wærendensis, i bedröfwelsen öfwer förlorad enskild öfwerherde, åt k. Karl en penningssumma för det att han måtte utse dem en wärdig herde, till deras själars wård. Bifallande deras böner, utnämnde han en Munk af Cisterf. orden, sin slätting wid namn Stenar, en sannerligen wis och hederlig man till deras själars bästa; men efter tillträddandet af sitt herdefall, wid twe drägtsandans mellankomst, förjagades han från sin stol och blef landsflyktig i Danmark, der han med utmärkt wänlig-

p. 118) ser man, att Suno Sif likwäl hwarken kan wara Kung Swerkers son eller Magnus Minnistölds swärfar. 1297 stadfäste han sin swärmoders Argus testamente till Wreta kloster, 100 år efter M. M. uåmnes Lagman och 146 efter k. Swerkers död.

*) Samuelft Hilkinus i Birca. Se häröfwan p. 333.

het mottogs af Ulfalon, Erkebiff. i Lund, god i äminnellse, med hwilken han en tid plågade omgånge. Ändtligen på Guds kallelse återwände han efter många mederwärdigheter till sitt eget biskopsäte och slutade sitt lif i frid. Kom sedan Johannes Heringssön en god och ödmjuk, gudfruktig och anspråkslös man, wälsignad i äminnellse, B. Knuts frände och Hert. Waldemars, neml. hans, som war Dansk kung, och hans söners på mödernet. Han hade innehaft *episcopatus Wærendiæ* i 12 år, då sal. Sigfrids lefnad blef skrifwen, i K. Swerkers Karlsöns 9de regeringsår, året efter Herrans menstoblisning 1205. Gregorius, Forcundus, Azerus synas sedan tillskrifna. Documentet sändes Mesenius från Werjö. Wi se således att efter Missionärbiskopen, hvars wård om stiftet kan utsträckas från 998 till omkr. 1040, något stadgad episcopat först lär uppstätt (1166) med Stenar, men som knappt kan anses fullbildadt förr än omkring 1200.

Och detta stift innefattade blott Verendenses ända till reformationen. De 5 öfrige häraderne af lagsagan hade sin Biskop i samma Linköping, som Sländska (och Kalmariska) lagsagan. Men att fråga allwarligen warit, att af Tio härads lagsagan bilda ännu ett stift, är högst sannolikt, t. o. m. att ett sådant någon tid warit till.

Rydaholms 2 torn, 60 alnar höga, byggda, som inskriften synes wisa, år 1110, *) således under Philipps och Inges brödraskifte, blefwo wist ej uppförda i så stor scala blott för en wanlig landkyrka. Wid topographien få wi bli utförligare. Här må blott nämnas, att en sådan Biskopsstol med sidosäten för kapitularenne, som Bælter beskriwer i sina Kyrko Cerem. enl. Prosten Berells uppgift alltid lärer funnits i Rydaholm. Äfwen Lutherska pastorer lade den wigt på des bibehållande, att Thorsten Laurentii 30 à 40 år efter Upsala möte, lät omgöra den enl. den gamla. Prosten Berell har en bräda af denna stol, der i upphöjda bokstäfwer läses: **THEDRA EPISCOPALIS **)** SUB PASTORE THORSTANO LAURENTII FACTA ANNO . . . Den såges ha haft inscriptiöner på alla sidor och utgjorde sednast Brudstolen. Rimligare inrättades Bernamo m. fl. Pastorater i Småland till Kanonikater wid Rydaholms Biskopsstol, än wid den så aflågsna Lincopensiska, fast dessa pastorer sedan torde wunnits för förändringen genom att bliwa Canonici Eccles. Lincop. hwaraf sedan en kaniktitel uppfod, ofta anwänd i Finwed och Nudung (ej i Wärend). Denna besynnerlighet fordrar en förklaring och Biskopsstolen i Ryda-

*) Säggen antager att förut en träkyrka stött i Nederleds by (emte Rydaholm). Se häröfw. p. 63.

***) Sådan Biskopsstol torde dock fordom ha hört till ordningen att ega i hwar kyrka för Biskopen wid visitationer, liksom man hade kungstolar i Domkyrkor och ännu har Biskopkamrer och Präbiskopkamrer i Skanska pastorshus. Men som desse Cathedræ episcopales ej annorstädes anmärkis, må inskriften meddelas.

holm med de 2 tornen, liknande S. Laurentii i Lund, kan gifwa en ganska nöjaktig. Eraldus (Harald) de *Wernamo Canonicus Lincopensis* 1328 framlägger en bulla inför Päfl. Nuntien, enl. hwilken Nuntien förhör åtskilliga wittnen, deribland Smålands loaman, Gardianen i Jonköp. m. m. (Porthaus Bullar. 75). Pastor i Wernamo kunde lätt ha varit kopitelman i Rydholm. Swärare war detta wäl för Past. i Willstad, men en sådan Hr Thure † 1506, war *Canon. Lincop.*; och för Past. i Måsheda, men en dylik Hr Simon † 1525 war ock *Canon. Linc.* *Sveno in Anderstad Canonicus Linc.* † 1524, hwar's pastorat skall ha utgjorts af 6 socknar, synes lik som *Curatus in Långaryd* 1371 haft *pedum* (episcopale) med rätt att på så långt afstånd från Biskopsstaden förrätta wiså Biskopsåligganden. *Haqwinus Præpositus de Nyudhungia* war *Canon. Lincop.* 1295. *Erlandus in Agunnaryd Canon. Lincop.* 1330. Men fast kanonikaterne i Linköpings stift synas till slut ha blifwit en titel, följer deraf ej att kaniktitlar i begynnelsen warit hufwudorsak'n.

Folkslägnen i Rydholm synes angifwa, att ett anfall skett mot Rydaholms kyrka för att nedbränna henne och förstöra episkopala klenodierne samt derigenom tillintetgöra Biskopsstaden, liksom att anfallet skett från Bärends närbelägna gräns. Man ser än swedda bjelkar inuti tornet och tror sig weta hwar den största klockan gömdes. Troligen ha både Bärends och Linköpings biskopar önskat att förena Sinweds- och Nyudungestiftet med sina förut innehafda. Den som hade mest, fick mera. Huru länge detta stift warit, blifwer wäl swårt att utrannsaka, äfwen om dess existens blir fullt bewisad, då våra inhemska diplomer säkerligen alla äro yngre än det fortwärrade stiftets säkra upplösning. — Men Riksalmen, stadfäst af Rikens Ständer 1604, är ännu fastslagen i Rydaholms kyrkodörr, liksom till wittnesbörd, att här en tid warit en centralort.

37. Knut Eriksson

war kung öfwer alla de förenade Swenska riket, besegrande 2:ne Kronpretender af Swerkeriska huset, som wäl i Syd-Sverige hade sitt anhang. De kallas någonstädes kungar. Woru de det, så war det likwäl ej i Swearike. Den ene Kol Swerkersson synes wara den, som i R. L. n. XI upptages näst efter Swerker under namnet Kol Blot-Swens son; trol. har derigenom oredan om Swerkers härstamning af Blot-Swen uppstått. Som Swerker i R. L. n. VII kallas *Sveno senior*, har hans son (eller sonson) Kol kallats Swens son och en annan, som ej kände en annan Swen än Idolatra, tillsatt Blot- framför namnet. I R. L. i Handl. rör. Skand. Hist. XVII. 21 kallas han blott Kol Konung, insatt mellan K. Swerkers 2:ne andra söner, Karl Konung och Burisles Konung, hwilka alla K. Knut tof aff daghum. Knut dog 1195.

38. Swerker Karlsfon

wann nu Kronan, oaktadt Knut låtit hylla en af sina söner. Sw. är hatad i Svea, ålskad i Södra landskaperna. Knuts söner uppreste sig och föllo i drabbning, ej mördade, wid Eljarås. Annu då Swerker 1208 förjagas af Swearne, tillstref's utgången Dden. Han fortfor ännu att wara Syd-Swearne hätsk. (Hans ande wisade sig med den sida hatten på). Swerker stupar 1210.

39. Erik Knutson,

som blef krönt, således wäl fästade uppmärksamhet på det heraldiska, satte de 3 Sweakronorne på de 3 danska lejonerna eller leoparderna i sitt insegel. Han dog på Wisingsö 1216.

40. Johan Swerkersfon

waldes enhälligt, ty k. Eriks son war ej ännu född. Han dog 1222 på Wisingsö.

41. Erik Erikson

waldes 1222. 1230—38 war

42. Knut Johanson,

den förste Folkunge, som blef kung, lika ordentligen Sweriges Föning, som andra i K. längderne upptagne. Hans farmor war Björn Jernsidas sondotter och Björn Jerns. war Ulf Lachimans sonsons sonson. Hans anspråk stöddes således på kungablod. Han föll. K. Erik får åter sitt rike med samma Jarl till Regent, som förut, Birger Jarl, af samma Folkungastam, som k. Knut Johanson. K. Erik † 1250. Mannen med lejonet öfwer de 3 strömmarne, Birger Jarl, föreslår sin son Waldemar till kung. Mannen med en Reasan i skölden, Ivar Blå, anser och möjligt att en kung kan framskakas ur hans mantel. Begge lita nog på menige mans opinion om deras åtters fordna anseende. Annu utmärkes Bleking med namnet austan af Fölandare, t. o. m. då frågan är om Birger Jarls utseglingar från Stockholm. *)

3 §. Folkungarne.

Först med Folkungaättens uppträdande 1250 och Stockholms utwäljande såsom hufwudstad, slutar kampen mellan 2:ne swenska kungahus — en dyning efter den storm som hwålfde Swear-Götar och Wiridar biträdde af Danskar mot hwarandra wid Fyrisstrand 270 år förut.

Alldeles omärkligt har det likwäl ej sedan blifwit, att Birgeland war ett eröfradt, fordom sjelfständigt kungarike. Dertill bidrog, att det ofta afföndrades från Sverige under egen styrelse. Birger Jarls yngste son Erik är Hertig af Småland 1266—76. Sedan k. Waldemar trängts från Sweathronen af Magnus, bro-

*) Det heter i Saga Hakonar Hakonarsonar 298 kap. Birger Jarl kom ekki á því sumri til Danmerke ok hafði þó leiddágr úti ok þelt til (fra) Bleikingia austan.

dren, uppträder 43. Waldemar som Kung i Götta riket och Småland. 44. Magnus Ladulås är sedan kung öfver hela Sverige; dör på Wijingsö 1290; efterträdd af 45. Birger, under hvilken en Småländsk upprorskung wisar sig 1318, hwarefter Birger 1319 förklarar förlustig sin thron. Minnet af ett eget kungadömes wärdighet kan endast förklara följande rad hos Ericus Mäi, der öfriga landskapers uppror skilras: *An. MCCCXVI Smalandenses elegerunt sibi, regem, qui dictus est Buggo, quem Rex Birgerus disponebat occidi (Lib. IV.)* och i Chronol. Anonymi ab an. 826 ab an. 1415 (Ser. r. Sv. I: 1. 57).. *Dominus Byrgo rex Smalandiæ . . .* Geyer antager, att den gamla sjelfständighetsandan hos ett rike ur Landskapsförbunden rörde sig, då Smäländningarne nu walde sig en egen konung, den tid riket war deladt mellan k. Birger och hans bröder (Zduna IX p. 269) upphylsande, huru denne kung Bugge eller Byrge anförde Smäländningarne i upproret mot k. Birger, sedan denne tagit sina bröder af daga.

Vi ha här en Smålands kung.

46. Buggo eller Byrgo 1318, som wunnit allt för litet uppmärksamhet hos både Sveriges och Smålands historiographen. Det är orimligt att antaga, det Smäländningarne ännu 1318 skulde utwälja en kung ur hopen, således alldeles onämnd i diplomerna för denna tid, åtminstone att en sådan kommit att anförda ett uppror, hwari Matts Kettilmundsson m. fl. Riddare deltog. Diplomer upprepa de fallne Hertigarnes Räder. J. n. 2157 och 2158 i Sw. Dipl. se wi, att då Hertiginnorne Ingeborg, Hert. Erik och Hert. Waldemars efterlemnade gemåler d. 1 Aug. 1318 i Stockholm utgåfwo asträdelsebref af ett hemman till Linköping. Domkyrka, så stadfästades det med Hertiginnornes älskade Rådsherrars sigiller, neml. Drotset Mathie Kettilmundsson, Byrgeri Petarssons, Boo Niclassons och Thorkill Anderssons. De 3 förstnämnde äro Rådsherrar hos Enke-Hertiginnorne ännu d. 8 Oct. (se n. 2168) i Löödse, och kallas allesammun *Milites*, ehuru Tisbell ej infört Birger Petersson i sin Riddarlängd *). De 3 äro upptagne i Rådslängden, såsom efter k. Birgers fall ingångne ur Hertigarnes Senat till konung Magnus Birgerssons, neml. Matts Kettilmundsson som blef *Capitaneus regni Sveciæ* 1318, således Riksföreståndare, Bo Nilsson (Matt och Dag), som blef Lagm. i Östergötland 1319 och Thorkil Andersson, (Matt och

*) Flera äfwen med namnet Birger, som säkert varit Riddare, förbigås der, t. ex. Birger Säkansson, Raqwald Nilas fader, som i Sw. Dipl. n. 1418 kallas Dominus, Byrge Tuwå, Riddare, se Linköp. Bibl. Handll. I: 223, *Johannes dictus Fors* (Foss?) miles, se Sw. Dipl. n. 1099. Som Riddare må tilläggas Jöffe Karlsson Rabbe, Riddare, se n. 99 bland Eskolosters permbref. *Olavus Sarps Miles*. Link. Bibl. Handll. Ulf Lagmansson (Ulf) Ridd. Revisor af Upl. Lagm. Bengt Nilsson (Dreutjerna) Ridd. m. fl.

Dag enl. Tibell; enl. Rådsl. förde han en Båt) som synes såsom R. R. på Herramötet 1322 (en af Söderm. lagens revisorer 1327); men Birger Petersson har försvunnit — säkerligen själwa resolutionens anförare, som utropats till konung af Smålandningarne och hwilken Birger Magnússon förklarade fogeltri (occidi disponebat). Denna disposition synes lyckad, antingen denne Smålandskung stupade *) eller mördades. Redan den 11 Nov. 1318, då k. Erik Menved upprättade i Roskilde ett fredsfördrag mellan k. Birger af Sverige och hans anhängare samt de afslidne Hertigarnes anhängare (Sw. Dipl. n. 2173), nämnes Matts Kettismundsson, Dapifer & Capitaneus Sveciæ, Bo Nicliffson och Torfel Andersson af de i Augusti och Oct. warande Rådsherrar hos Enkehertiginnorne; men Birger Petersson saknas. — Hade han ej omkommit mellan d. 8 Oct. och 11 Nov. 1318?

I Chronologia Anon. heter, att sedan Hertigarne ihjälhugrats, samlade sig många af Hertigarnes proceres och Milites, som illa upptogo en sådan grymhet, bland hwilka de förnämste woro Riddaren Carl Elinefson, *dictus* Kolpoye, som dörs läsas, enl. Editt., de Kalmare, och Riddaren (Dominus) *Byrgo Rex Smalandiæ*, som intogo Nyköping, Ståkeborg, Lagabolin och Wixiro **) och nedbröto dessa fästningar, halshögg Johan Brunke på det berg, som nu efter honom kallas Brunkeberg och fördrefwo kungen med hela dess hus ur Sveriges rike till Danmark, der han led landsflykten hela sitt återstående lif och dog ömkeligen under densamma. I stora Rimchron. heter det: Her Carl aff Calmara Han lot bud om Landena fara; Han samnade Smalendingarne. Denne Carl Elinefson (Sparre) war Ridd. och Höfwidsm. på Kalmar, redan 1311 *** kallad hos Sartorius i d. Deutsche Hans 2: 261, Elinefson genom missförstånd af æ i urskriften. Han sålde i Kalmar Dschystå till en Lagman Birger 1311. Enär man ej känner någon Lagman i Calmar lagsagasöre 1319, då Suno Jonsfson nämnes, är wäl den Birger Lagman, som köpt en gård (på Sland) från Advocatus i Kalmar, samme Birger, under hwilken, såsom utropad till kung i Småland ****), samme Carl Elinefson höjer upprorsbaneret mot k. Birger Magnússon. (Uhtqwist D:

*) Som ingen Riddare Bo stupade i detta upprorskrig synes det i stället varit war Birger, hwarom R. Chron.

Och samma foro hem med Krona röde.

En unger Riddare hoet Her Boo,

Gudh gifwi hans Sial nade of roo.

På tillägget ung torde ej wigt så läggas.

**) Denna o hade k. Birger förpantat till k. Erik Menved i Danmark, liksom en stor del af Småland, hwarigenom Smålandningen tydligen uppretats.

***) Efter Carl Tydissa, som war Advoc. Calmar 1307.

****) Beflagligtwis underrättar mig D. Hylén Cavallius, att Birgeri Peterssons sigiller wid Diplomerne n. 2157 och n. 2158, ehuru af dessa finnas dubbla exemplar, bortkommit, om de nästän blifwit widfästade de quar sittande remsorne, som deraf bära föga spår.

land 3 hist. I. 57.) 1315 gjordes ett Rikste för 5 år i Löödse mellan Hertigarna, då Kalmar cum terris Nore, Noruedinga, Åboland, Tjust m. m. af Småland tillföll Hert. Waldemar och Hert. Erik fick Borgholm och Sland m. m. Blott Biskopen i Linköp. och Präpositus öfver Sland göra detta Rikste, bland den tidens Andelige. En Byrgerus Petersson nämnes der bland Riddare före Karl Wineson. Sannolikare är det en Slands lagman, än Uplands lagman, hwilken war bland Kungens, ej Hertigarnes Proceres. Ty Proceres synas här blott wara i fråga: Suno Jonson, som 1319 är Lagman på Sland (efter den då döde Birger?), Bo Ricksson m. fl.

En Smålands Lagman, utropad som Smålands Fung, hwilken i spetsen för ett uppror hämnas det skändligaste brott, att en broder och fung ihjälhugrar bröder, sedan de åtit sina armars kött, en Smålandningarnes anförare, som winner seger, om än ej öfwerlefwer den, förtjenar sannerligen den rättwisn, att man söker skaffa sig någon annan kunskap om honom, än att hans namn skrifs både Buggo och Byrgo.

Då synes, som han wore en broder till Riddaren Bengt Petersson, R. R. n. 54 i Ugglas Rådslängd, som hade antagit försettet (velum S:te Crucis assumi redimendum) och gaf ad subsidium terræ Sanctæ 2:ne gårdar, då han skref sitt af Wärendis lagman bewittnade testamente (n. 1083 i Sw. Dipl.) 1293. (Lefde ännu 1302). Han war styffader åt Hagwinus Låma, såsom g. m. Enkan efter en Jon Låma, som war f. Erik d. Heliges dotterdotters son. *) Att Sugeborg war af en ansedd och rik slägt i trakten af Kalmar, kan man sluta till deraf, att hennes syster Margareta Gustafs dotter war den egentliga grundläggerskan af ett kloster i Kalmar. Se n. 1345 i Sw. Dipl. En Benat P:son's broder war Amund Petersson "af adelig börd" enl. Rhyzelius, Bisk. i Strengnäs 1275—91, som inwigde Strengnäs Domkyrka. De förde Trenne Hjorthorn. Enligt en äldre stamtafla öfwer denna ått woro de följande syskon: Bengt, Amund, Margareta (se n. 1692 i Dipl. Sw.), Peter och Byrger. Denne, som angifwes yngst, har sannolikt varit Birger Petersson, ut-

*) Reml. så, att Håkan Galin som war son af Wermlands-Lagmannen Follwid (1180) och Cecilia, dotter af Norsa kung Sigurd Haraldson (hon war f. Swerres syster), sjelf g. m. Christina dotter af Nils Blafa, f. Erik IX:s mäg, hade sonen Junker Knut som fick röster wid det Norska kungawal, då Håkan, Walborgs älsfare, blef kung, men denne Knut en son Greger, som 1272 skref sig *quondam Ducis filius* (Se Liljegrens träsnitt af gamla sigiller) samt sannolikt en son Jon eller Johan, hwars son Håkan Jonsen Låma R. R. Riksmark, wapu. 1297. 1304. Ridd. 1310—25. Håkan Låma war således kusin till Matts Rerilmundson, hwilken wi finna deltaga under Birger Petersson, som wi ause för Håkan Låmas styffaders broder, i upprovet och hwilken Matts R. f., efter f. Birger Peterssens fall, framträder med ett mindre färligt namn, Capitaneus regni Sveciæ. En Ridd. Birger Håkansson förde 1281 ett hjorthorn öfwer en skatrutig balk, således både Wikarnes och Låmasläktens märken förenade.

ropad kung i Småland 1318. Släkten har nog varit Småländsk. Bengt Petersson intygade 1297, att han å sin hustrus och hennes son Håkan Låmas wagnar försålt delar af några gårdar i Vår-
ändia.

Då wi här ha den sifte ordentligt utropade Smålandskungen framför oss, torde wi ej blott med Geijer deri få se en dyning af Smålands gamla rättsanspråk på egen kungathron, utan möjligen också se sista ansträngningen af den gamla Werdadynastiens ättlingar. Sol-lejonets ätt satt nu på Swenska thronen. Mot en kung, som låtit ihjålhungra 2:ne bröder af denna stam, med lejonet öfwer 3 strömmar i skölden, refer sig en Birger, som sannolikt för 3 hjorthorn och utropas af Smålandningarne till konung och en Matts Kettilmundsson deltager under honom i upproret. Erstatte wi ej i denne Lands lagman en ättling af en gammal Werdalagmansläkt? Carl, Lagman i Wärend 1250—70 (Sw. Dipl. n. 899) samt Solke Carlsson, Lagman i Wärend 1276—86 och Magnus Carlsson, Lagman ibid. 1304, Ridd. 1310—15 kallades Puke och sägas föra ett hjorthorn. Namnet Puke förklarades så i en gammal legend *): En riddare af denna ätt, som på en borg anfölls af ett spöke (eller Strå-puke), grep modigt i dess horn och fick det sedan som wapenmärke, liksom Trollhufvudet i sitt wapen. Ättens anor uppgingo således till den tid, då ännu en Riddare kunde inträda i ett hedniskt tempel och rycka solhjordens horn ur belåtets hufwud, om ej dylika förklaringar tillkommit för att ursäcka, det en ätt, som i hednasculten fört ett dylikt fanmärke, bibehöll det i christna tiden. I Swjatovits tempel på Rügen sågs hjorthornet och i Eddan lågges ett dylikt jemte Frej, fruktbarhetens Gud. Det påminner owillforkligen om hyperboreermythen, enl. hwilken Solguden, förwandlad till en hjort, grect bernsten på en Nordisk strand. Erkebiskopen Eskil och Absalon förde hjorten i sina ännu qwarwarande sigiller. Men Eskil, hwilken wapen Absalon **) synes som efterträdare upptagit, (sjelf war Absalon en Hvide), war son af Christian Gammal, således sonson af Swen Thorgötes son, hwilken Swen war Erik Ejegöds Drottning, den tålmodiga Botillas, broder. Deras far Thurgaut kallades *Rex Gothorum*, ***) ehuru wäl då i 300 år ingen kung varit i Södergötland och i 400 år ingen i Westergötland. Då Eskil flydde för Danska kungen, begaf han sig till Wärend. Thurgauts fader war Alf Jarl, Sares Ulpho Galitjanus, Knyttling Sagans Galizu-Ulfr, enl. flera stäl, en rik Werdisk man, som förde salthandel liksom annan handel på Spanien. Hans anor

*) Localiserad på Nyborg, enl. Danst. Abl. Lex. der den berättas om en Skänst adlig släktis stamfader.

**) Likwäl har en son af Esbern Snare, Absalons twillingbroder, fört ett gyllne hjorthorn. Enl. Danst. Abl. Lex.

***) I Cod. ms. n. 12 i Donat. De la Gard. i Ups.

äro gifningar allena; men att han war i sin tid ansedd för en *Vir regius*, ligger för en öppen dag och swårt blifwer, att på ett annat ställe, än i Wirdarnes kungarike, söka hans kungliga ursprung. En Kol, Åsmund Eftesidas son, kallas Kung i Småland, då han stupar i en strid mot Håkan Sigurds son Jarl (Se häröfw. p. 198). En Skänst slägt Egeteside eller Eggeside (deraf en Karl lefde 1300) förde ett rödt hjorthorn i halfwa skölden. Pukarnes hjorthorn (äfwen de Småländske lagmän- nens) är särdeles karrikeradt, *) såsom Trollhjordens horn. Marsten Erik Ketils son, (en Herre i Östergötland och granne till Hr Bengt i Barnemo) som 1389 anförde den segerwinning, som grundlade Kalmar Union, war ej en Wase, utan en Puke, för- rande ett wanformadt hjorthorn. Han införes sjungande om sin dotter Elisifs nedstamning från Norska Gylleroten genom sin moder och från Jarlarne genom sin fader i den bekanta wisan om Runnan Elisif af Bisk. i Linköp. Nils Hermans son. Med dessa bitar af bewisning torde dock det få som sannolikt antagas, att Små- Lands siste Kung varit af en gammal Wirda-ätt, hvars uråldriga märke varit solens hjort, inom Christna æran en trollhjord, i hvars skepnad Satan ej sällan wisade sig för spökrädde i förra seklerna, att följaktligen Hr Birgers wal ej blott föranleddes af hans möj- liga stiklighet framför andra, utan ännu säkrare af hans högre börd. Märkligt är, att Ulfåsa släkten ungesfar wid den tid, då Appror- skungen Birger försvinner, utbyter sitt hjorthufwud eller ock 2:ne hjorthorn mot ett lejon. Ulf Gudmars son, som dog 1344 fö- rer lejonet 1328, men lär ännu 1316 fört hjorthufwudet.

47. Magnus Erikson, k. öfwer hela Sverige 1319—63, derunder likwäl Sland styrdes af en *Ducissa Ölandæ* 1330—1351, neml. Kungamodren Ingeborg, en dotter af k. Håkan V i Nor- ge, den siste man af Ynglingaätten.

48. Erik XII, fadrens medregent 1344. 49. Håkan k. i Sverige 1362, affade sig rätten till Svenska kronan 1371. 50. Albrecht 1363—89, regerade öfwer hela Sverige.

Då den siste "*Smalandie Rex*" lefde och dog, lefde sannolikt redan de, som affskrifwit ännu qwarwarande fragmenter af *Legi- sterium Smalenzl*, hvarsöre wi här införa en närmare belysning af Småländslagen.

Dr. Schlyter har så afgörande bewist, att de 2:ne qwarwa- rande exemplaren af Småländs Kristnu-Balk (det ena sjelft ett fragment), äro delar af en hel Tiohårads lagbok, att derpå ej ett ord behöfwer spillas.

Den handskrift, som laggs till grund i Schlyterska editionen, *Corpus Juris Sveo-Gothorum antiqui Vol. VI.* Lund 1844 är en cod. pergam. af k. Magnus Eriksons Landslag, i Brahe- ska Bibliotheket på Skokloster, dit gifwen af R. R. Gref G.

*) Dersöre har man stundom tagit det för en "winge".

Bondes fader (se Benzeliska Brevverkligen p. 193), hvarwid wi erinra, att gifwaren, Grefwe Carl Gust. Bondes till Björnd (R. R. 1695—99) farfar war Frih. Carl Philipsson till Bordsjö, R. R. 1633—52, hvars förfäder skrefwo sig till Bordsjö (i Småland) ända upp till den andra i Bondeätten (så widt man med wisshet wet) Peder Thordsjon till Bordsjö, Häradshöfding i Östra härad (inom Diahäradslagsagan) i Småland ("Peter Bunde" i urkunder hos Sartorius), och som lefde 1341—56 (sic Bordsjö, beläget nära Östra härad, med sin hustru Ramborg, dotter af Magnus Bengtsson till Bordsjö, som förde klufwen Sköld med gult och blått). En af dessa Herrar till B.—ö R. R. Thord Magnusson Bonde war Diahäradslagman 1523. Anledning finnes således att antaga, det bemalte handskrift förskrifwer sig från den anförda Häradshöfdingen i medlet af 14:de sekellet, då Schl. anser den skrifwen; åtminstone är ej anledning att betwisla denna logboks, om wi så få säga, officiella redaktion. Den är af Schl. jemnförd med en annan text i en Cod. pergam. af k. Magnus Eriksons Landslag, tillhörig Univers.-Bibl. i Köpenhamn, derwid 2:ne blad finnas qwar af Smålandslagen.

I början öfvergår ej Smålandslagen lika hastigt till kristnubalken som t. ex. Westgöta-L. der det heter: Her byrias laghbok Westgöta. Frister ær fyrsti . . . eller Östgöta-L. Her byrias Östgöta laghbok. Först Kristnu balkar . . . utan här är en ingreß, som Hr. Schl. anser inflickad ur konungsbalken. Den inflickningen träffas dock lika i båda Codd. ehuru den ena ej är afskrift af den andra. Den lyder:

the seen alle skyldige till gisla oc grutha.

en æru bitugha eller banzatte.

alle the som boa innæn midahult, oc myrtlekis,
oc mællin brutabel oc biurekis.

M. Celsius (v. Celse) och Ihre ha här af missförstånd sett en fråga om berättigade till gislan och allmän fred. Dr. Schlyzer (Jurid. Afhandl. 1: 14. 15) upplyser, att frågan är om sådane, som woro skyldige att deltaga i den lagfagan ålaggda pligten att; möta kungen, wid hans eriksgata, med grud och gislan, wid Ekbyborna, dit Östgötarne följt honom. Se häröfw. p. 15. Detta är oemotsägligt; men kanste ej så den meningen, att desse till grud och gislan skyldige skulle här blott betyda inbyggaarne i det härad, Dr. Schl. anser särdeles afsläpset, eller Uppwidinge, som möjligen welat undandraga sig denna pligt; hwarföre lagen skulle börjat med en erinran till Uppwidingsborne i detta fall. Midahult är, enl. Celsii och Dr. Schl.—s mening, Midahult i Ågutsboda socken wid Kalmar läns gräns. Celsii Brutarek, handskriftens Brutabel, anser Schl. "troligen" wara en bäck wid det af Celsius utmärkta Bryttjaryd, en gård i Drefs socken. Myrtlekis, oförklaradt af Celsius, är enl. Schl. Mörtlek österut i Åsheda socken och det af Celsius oförklarade Bjurekis, enl.

den sednare, ett Björka i Eke socken åt väster i samma härad. Vi ha ej doft huru högt Dr. Schlyters auctoritet gäller åfwen för oss, men här måste wi yttra betänklighet mot hans förslagsmening. Uppwidinge härad kunde dock ej såsom utmärkande aflägslet från Ekbyborna bland de 10 häraderne blifwa mest frestadt att undandra ga sig skyldigheten att möta en ny kung — något som wäl uti ingen tid ansetts för en af de swåra pligterne. Kunga ligger nedan om Uppwidinge wid Blekingegränsen, hwilken är aflägsnare än Kalmar länsgränsen. Ytterst i Albo wid Skånska och Blekingeska gränserne hade man wida längre till Sigtöta gränsen än från Kalmar länsgränserne. Om ock en admonition, sådan som den antagna, behöfts mot ett närmare eller fjernare härad, synes den wäl swårigen kunnat i 2:ne exemplar af olika handstil och werlande läsarter, kanske ock från olika tid, insmyga sig alldeles på samma ställe uti Lagens ingreß. Widare synes det besynnerligt, att blott små obekanta eller för så bekanta gårdar walts för att uttrycka ett härad, derwid åfwen aflägsnare boende borde förstå hwad som warit i fråga. Ej kunna wi utom twiflets gränser bringa frågan om dessa namn, men betyder Brytabek en bäck wid Bryttjared, så drista wi snarare tänka på Bröttjared Fyrka jemte böcken Westerrån, än den ofwan föreslagna till sin ålder föga bekante och, då den warit bekant, föga märkliga gården. Ännu äro nämnde kyrkas ruiner synbara och Fyrkogårdsnamnet ännu war i allmogens munn, liksom berättelsen om kyrkans förstöring af Donskar, hwarefter socknens kyrka uppbyggdes wid Hestra, hwaraf församlingen sedan fick namn. Bröttjeryd synes på Hermelins charta. *) Någon kyrka låg wäl ej då längre i väster mot Westergötland inom de 10 häraderne, hwilka wäl med största skäl kunna antagas utmärkta genom de 4 allitterade namnen. Se vidare Topographien: Hestra. Nästan alldeles under samma latitud åt öster ligger det af Schlyter antagna Nörtlek i Åsheda wid en å mellan 2:ne sjöar. Men äro Brutabek och Myrtlekis Diodhäradslagsagans yttersta västra och östra gränsorter, så är klart, att Bjurekis och Njöhult måste wara den norra och södra inom samma, hela lagsagan inbegripande, område. Björkås kyrka i östra härad ligger nära gränsen af S. Wedbo härad, således en ändpunkt mot norr. Och nästan under samma longitud i söder ligger nära Blekingegränsen i Urshults socken en större sjö, Mien, hwarwid wäl ett Njöhult kan ha funnits. Twenne gårdar, nämnda på hult, ses ännu på Hermelinska chartan. Det:

*) Prosten Hjelmqwists uppgift till J. E. Lagergren är utförlig och afgörande, då fråga är om att här funnits en Bröttjared kyrka, förrän Hestra uppbyggdes. (Då den sednare ombyggdes 1831, fann man der 12 moneta Lundenses med Erik XIII:s pregel i grunden. En tillbyggnad eller större reparation synes ha skett i k. Christian 2:s tid.) Wid Bröttjared ligger ett torp Skansen. Ett brostjärn, ställt emot Bröttjared, jemte sin löpgraf, är lätt att upptäcka. Folket wet åstfälligt om striden då kyrkan förstördes.

ta sednare uppgifwes förslagswis; men det förut anförda ger oss ändå hoppet, att en närmare granskning af topographiska förhållanden utfaller till förmån för hellska lagstälens inre fordringar. Ty att genom allittererade gränsortsnamn omskrifwa hela lagsagan uti ingreßen, synes wida mer enligt med den poetiska hållning, som ofta utmärker stilen i denna lag, än att så gestaltat en skrapa eller admonition åt ett wist af de 10 Håraderne.

Ingreßen kan, ur vår synpunkt, wäl antagas lika gammal som den följ. texten. I ett diplom från 1200 nämnes en Legifer X provinciarum och i ett dylikt från 1219 yttrar sig en Värends lagman, att han köpt gods secundum leges legiferatus Varendie in X provinciis. Lagboken nämnes wäl först i Magnús Nicliffons förteckning på de k. Magnús II:s böcker m. m. som öfwerlemnades i Sngemar Ragwaldsöns wård 1340; men att lagen redan i 13:de seklet är skrifwen, må wäl af ofwananförda urkund kunna anses bewisadt. Wi tycka oss finna mer än ett spår af att den ej eller då först nedskrefs i en bok, hwarur Lagmannen kunde uppsäga Lagen för dem wid thinget woro, hwilka sedan kunde "sigbiae them som hemæ sitia". Der är t. ex. wida mindre utvecklade hierarchi, än i Östgötalagen. Enl. den sednare skulle Biskop komma till af konungen börjad och af bönder fullbyggad kyrka sielt 13:de, då bönder woro skyldige honom "uppi at halda of prea markær siri wirl giua", desutom utgöra "Þriggia þynia of of prea spæn hvetis of en þyn rugh of en þyn biug (þæt skal han hana til sius borzs) of siura þyni hæsta korn of þær mæþ tu las sofer of þry pund mæþ smör of siughur pund mæþ flæst of et marka nôt of tolf hönis (war det en dag, då han ej sið åta fött; då "gærin bönder hanum sua manga siika" of et half pund mæþ war". Tiohäradslagen förutsätter ej konungens hjelp och afsåg blott att Biskopen ej behöfde fara hungriq bort, då han kommit med 12 män, sielt 13:de, der bönder skaffat sig prest och kyrka, som skulle wigas. "Þhry borth agho the hanom þyrgia. Ett um quæld han thær comber. Annat um morghin tha han wigt hafuer ., Þrithia um morghin tha han bort rithe ., Ey maa biscooper vmættæ aaf garthe fara ., threæ cornhæstæ scal han hafua, een then han siælfuer a rithe, annan then hans capellan rithe aa ., thritia hans söma bæer oc hælgho domæ". (Detta war här att rida med lagha lithi eller följe.) Gengården som skulle göras, war fyræ ortughe malt oc blandæ (d. å. korn och blandad: blandad är ännu i Små. ett wanligt sädeslags-namn, då råg, korn, blandad och hafre uppräkas; Blandad är råg och hafre, som utjäts sammanblandad *); siuræ aicæ hunar (genet. af hu-

*) v. Gelse öfwerfätter: *frumentum mixtum*. Ihre tror hånung öfhyad. Schlyter: an forte respiciatur mixtura quædam ad coquendum hydro-mei pertinens, aliorum iudicio permitto. Wi anse ådagalaggt, att, då lagen skrefs, råg ännu ej omlades ensam i 10 hårader. Det är så ännu i "hafrebyggden".

nagh: isl. hunáng: hánung) of siura affæ smörð oc siugbur öris flitke (köttstycken, fläckta från djurskroppen af öres värde) oc siuce örtughæ broth. I stället för gengården fick Biskopen dock taga 3 marker, dem bönderne, ej kyrkan, skulle utgöra. Då handduken, hvarmed wäl presten efter dopförrättningar egde torka händerne och hwilken han måste mottaga, hurudan den lemnades af socknen, gälde ett öre och lusen på altaret hwardera ett halft öre, om presten wällade dessa tings förstöring, är lätt att inse den stora skillnaden i anrättningarne för en Biskopsvisitation i Tio härader och Östergötland, andra lika i ögonen fallande olikheter att förbigå, som än mindre kunna förklaras, af de olika stiftens olika bördighet. Intet twiswel är, att Sigfrid kunde likawäl skrifa en kyrklag (han uppskref dem som ingingo i församl., enl. Legendens vittnesbörd), som den i andra ordningen, enl. Adamus, från England ankomna Bisk. Grimkil, hwilken, enl. Isländarnes vittnesbörd, år 1020 på k. Dlof Haraldsöns anmodan skref en kyrklag. I England funnos nu kyrklagabocum på folkets språk och Englands missionärbiskopar sökte nog esterbildade de i deras hemland warande kyrkliga inrättningar (Så se wi en S. Johannis præbenda, som 1553 år Biskopsår, enl. Legendens inrättas i Werio, likom, enl. Bromton, en tylik inrättades af Athelstan). Tydliga werde den ursprungliga lagen allt mer, men följande stadganden hörde såkert till de ursprunglige: "Nu kan grafua a cete högh annars . tha kan hin til koma som a gifuer them sak fir: frände hins up tofs . wari tha hans wigorth . wæricæ sik meth tolf mannom . at icel ey groof innan nyu winnæ *) stemnu tha en aat ethe brifer. böte sicer öre". Man ser att ättehögen ännu kunde oanmärkt behållas som begravningsplats, ehuru församlingen redan hade sin gemensamma begravningsplats, grundad på alla de Christnes inre andliga brödraband, högre än ättens, omsluten af blodsband. Wid prestwaleet förusattes, att kyrka skulle byggas först; wid kyrkbyggnad, att jord skulle dettill flötas och prestgård anläggas. Att utmärker ett Stift som så småningom blifwer, ej som redan är. Stilen bär spår af att den första uppsättningen af lagbuden warit bunden. Prof!

Kyrkbyggnadsförordning.

Nu uillic bönder
firkiu byggja.

Nu wilja bönder
kyrka byggja.

*) Rättelsen till Wikkæ i Nälambka affristen är tydligen grundlös, hells afwen efter 9 weckor nödwändigt "fylghis aat bathe limber oc lither, huld oc haar", hwarpå, enl. föregående raderne, följde 12 öres böter. Enligt Bosworth är winn, winne: plundringståg. Nio winna stemmu: nio frigsstämmer eller sammankomster att bestämma om årets ledung. Noten torde dock legat i Isl. winna: arbete, deraf winst. Winna stemmu: marknad. Wid årsmarknaden i Febr. beslöts nog om årets frigståg; då Disathinget hölls och twilker afbömdes. Wittnen skulle intyga, att nio årsmarknader sedan hållits, således nio år försuttit, sedan det rubbade liket begrofs. Eschl. lemnar ordet oförklaradt.

tha seal sæmt
firi læggia — —
the sculu huggæ
æfte mantall.
oc afæ æfte
ðfiæ afl
oc matha æfte
fea nitium. ***)

Femter *) wiða
Förelægges!
Så arbetes efter
Urnarnes tal,
Så åkes **) efter
Ufarnes tal,
men matskott gifwes
efter förmögenhet.

För försummelse skulle man böta marker tre.

Ughe thær i
huarkin Karl eller Konunger,
taki then up thær
kirkiugærth hafuer
handæ mællom.

Del deri eger
hwarken Karl eller Kung.
Tage dem upp
Den kyrkogård hafwer
Sänder mellan.

Preftbygguads Förordning.

Nu ær kirkiu satt a hylle
oc lykicæth owan meth hylle.

Nu är kyrka satt å hyllen
Dch lyktad ofwan till med
hyllen. ****)

Då skulle jord skötas till kyrkan, halft markland och nio †) wagnafång, instängdt med gårde och grind. Det som upp- togs till åker skulle försärjas ††). (Trollen hade ej magt att gå "ofwer åfern den försärde", enl. Troll-legenden i Wårtorp). Så skulle 4 hus å kyrkobol byggas: "Stuwa oc hæ(r)bergh, laitha oc nöthus."

Preftwalsförordning.

Tha staar kirkiæ
luft oc lææst
wænte sææ bithæ.
som dotte bondæns.

Då står kyrka
lyktad (fullbyggd) och låst.
Wænte så friare,
Lif såsom bondens dotter.

Nu kan preft komma och henne begära. Det mände då rätt wara den att taga, hwarom alla samsas. Bønder med honom till Biskop fare, då Biskop skæde kunskap hans och wißla bref hans.

han seal ey wara
morthare eller mandrapære,
ey kirkiubrytare eller kloster-
löpare.
ey dobbolare eller drinkare.

Han skall ej wara
mördare eller mandräpare,
ej kyrkotjus eller klosterymmare.
ej dobbolare eller drinkare,

*) Året indelades i 73 femter eller 5 dagars tider.

**) Gøres åfkor.

***) Smäländningen säger ännu: nyta: ega. (sea: egenom.)

****) Schlyter öfwf. hylle med taf (hölje).

†) Tolf låsa ång, enl. Dgk. Om nitotalet i Smäländ, se häröfw. p. 85 m. fl.

††) Hona (henne d. å. ången) seal giærtha oc grindæ oc æriæ a twa wægga.

ey puttomather eller port: ej den som horor har
 kunw. *) utom hus eller inom.
 Renn a then wara Men den skall wara,
 guthi scal ticena. Som Gudi skall tjena.

Kan ej socken samsjas om prest, då ege bönder till biskops fa-
 ra prest att begära. Tre han lägge i wal och den hwarom alla
 samsjas, ware dermed wald. Kunna de ej alla nu samsjas om en,
 röste, och den de sliste kalla ware wald. Kallas 2:ne af lika
 många, är den wald, som oc får biskopens röst. Derpå fördes
 presten till kyrkan, då bönder egde kyrkan och des frud presten i
 händer sätta.

Kyrkoinventarium.

Tha scal skruth	Då skall man frud
til Kirku Böpa.	til Kyrka Böpa.
thet scal wara	Det skall wara
calcker oc corporale	Kalk och Corporale **),
mæßuhakul,	Messe hake,
thet scal wara	det skall wara
mæßabook oc mættanabook.	Messebook och Matutinabook, ***)
saltære oc sangbook	Psaltare och Sangbook
mæßusærker . stool.	Messesærk och Stola,
hwarthliin . oc handliin.	Zufwudlinne och handlinne.

Desutom mände ej kyrkan ljuslös wara. Tre borde sinnas,
 två på altaret, ett wid funten. En Klocka, hwilken "scal bathe
 kalce then i swidæ weruldence oc swa aaf." (Wisser det förra den
 ringning, som wi märkt bruklig i Småland, då sadrarne stola fram-
 komma med dop-barnet? Således: Klockan skall både kalla den
 som "stundar in i werlden" och af; utmärkande detta sednare
 själaringning och ringning wid begrafningar.)

Kyrkräkning.

Calcker oc corporale	aat örüm tolf .
mæßuhakwll	aat örüm tolf .
mæßubooe oc mættææboc,	huarin om tolf öra .
saltære oc sangbooc,	huarin om siex öra .
stool	at thrim örüm .
mæßusærker oc handbooc	uari om half mark .
hwarthliin	huart aat öre .
prea altara ble	huarin um öre
oc altara sten	vm öre .
altæra lyus	huart om halfuær öre .

*) Neml. mather: en man som i sin portbyggnad har en frilla. Puta, gal-
 lice putain: stöfa.

**) Båten med sin öfwertäckande duk, som egentl. kallas Corporale.

***) Boken som upptog Tiderne, horæ canonicæ, från och med ottefjängen,
 Tidegård annars kallad.

font ljuð . . . . . aat ðre .
 Kloffa . . . . . aat tolf ðrum .
 Klokkoftræng skal Klokkare up bindæ.

Ásven denna "Wirthning" ár poetiskt affattad, t. ex. oc skal flokka wirthning sínce hafua . wirthning hænnæ ær aat tolf ðrum.

Þrestráttigheter :

1. Sádestionde.

Tionde ega wi (att gifwa) af sáð wár, hwar tionde trafwe, bóriande wið ena renen och lyftande wið den andra. Eij má korn mellan átrar báras. Föirst gifwes tredjedelen af tionde trafwen. Sedan toge bonden de 2 delar och skifte i 3, berge dem sjelf, men gifwe den ena till Biskopen att han fyrka wiger och barn (con)firmerar och aflöser för synder; den andra till kyrkan; den tredje till fattige, skilde och ofskilde. Nu hafwer bonden sitt korn inbergat, dá eger prestén sin tredjedel af ákren taga.

2. Qwicktionde.

Prest wár ega wi (att ge) nio náttér gammel kalf, hwar 10:de gris och fíd, hwardera nio náttér gamla. "Lamb om pinzigdagha læagi præster mærke") sit aa". Bonden skulle dock föda det till Þeetersmeþan :

3. Jura stolæ.

Tillaga desutum skall prest hafwa: a) Likstol (sjelagæf) ðre fyra för lågerstad och sjálameþor fyra; ett ðre wið lifets utfárd, ett efter weckans, ett efter månadens, ett efter árets slut, samt wið hwar meþa 30 penningar eller 30 ljuð; detta för bonde och bondehufru och áldsta barn. Ware det áldst som föirst dör. b) Kyrkgångsavgift (inleznig) ware $\frac{1}{2}$ mark war och half örtug i þegar och lægge á altaret 3 lefwar af bröd och sofwel.

4. Afgift af inhyses och wågfarande.

8 þegar till Pásk ár "hwætis mather iij sokn skuldugher præste". Áro de 2 samman, öks till ett örtug, men eij mera, om än flera der áro. Af wågfarande man betales $\frac{1}{2}$ mark, derföre má prest skrista, olja och lif wiga.

5. Offer.

Öffre alla som själarykt ega Juldag och Páska, Helnameþa och Kyrkomeþa. Dá skall prest á altaret fá lef och lefsáfswel af hufru hwarje, derest eij mera sjelf bonden will.

Þrestskuldigheter.

Nu hafwer prest tionde och tillaga fátt; skall så wakta tider (horas) sína och wigel sin (öfriga prestapligter) och weta hwad han ár bonden skuldig, "siungæ meth sæmiu siri soka sinne". Sång

*) Ánu i Gustaf I:s tid undertecknade Hofpredikanter bomárken (Se Hof Clerec. hist. I. 171. 173. 174. 175. ic.) och ánu tecknas egarens márke i fárs öron, som sláppas bland andras fáir i bet.

begärte således Tiohäradsbon i främsta rummet och sänja uppstod, då presten (fönt sjöng 1) ottosang, 2) prim, 3) mesu, 4) tætz, 5) sext, 6) noon, 7) aftensang, 8) natsang. Skyldig war han och att bedja för lefwande och döda. Väst, heter det på ett annat ställe, är sänjan, den bonde och prest lika söke. Klagar bonde öfwer prestens embetsfel, stämme han presten till prestamötet; *) för andra fel af hans folk eller få stämmes prest till thing, ty i köpalag och jordalag ware presten med öf i lekmannalag. — Att påminner om, att Lagmannen skulle denna lag säga för folket på thinget.

Wid flera prestapligter äro witen utfatte för försummelse. Om prest finge på samma gång bud att bonde ojsa och barn christna samt låte sig "kammare" **) wara bonde än barn, böte öre tollf (Kalkens och Corporales wärde).

Till Biskopsaker råknades Trolldomber (f. d. gudstjenst, hednisk cult), som beskrifs så:

Warther takin	Warder tagen
innæn garz oc grindæ	inom gård och grind
med horn oc hari,	med horn och hår.
thed scal a næfnd koma.	Det skall till Nämnden komma.

Biskopsnämnden, bestående af 12 förs:män, skulle fria eller till næs fälla. Fällde nämnden, skulle de fälla till skrift och ej till få; "utan bondanom siæz öra frii trolldoms abyrtence. ***) Då att fälla till skrift hörde under alternativet att fälla till næs, det förra motsatt att fälla till få, böter af egendom, så synes v. Celses tolkning ej grundlös: döma till nesa, framstraff****) — ett wist sätt att lasta förakt öfwer, men ej wäcka medlidande med den, som ännu samlade Holdor eller "trollkåringar" omkring sig utklädd med solbockens horn och hår wid Lufsefesten, då man ännu ofta i Småland på lek utkläder sig till Julbock med horn och ragg (Raggen = Lucifer).

Rörande nöddop stadgas, att det skulle af män förrättas; woro ej män, "tha sculu möia döpc. æru ey möia till tha sculu kunur döpa. Framför kyrkodörren skulle dopet sedan bekräftas med "ordom oc læsningom, oc ey meth döpsom., döpis ængin tswana †) elles han see swa gother drænger. at han sik siælfwer i iorthdan döpir". ††)

*) Dessa skulle hållas ärligen lifsom thingen. Häraf ser man grunden till prestmörens ärlighet, enl. ännu qvarstående lag.

**) Bråðare. "Ha samt" betyder ha bråðt i Wärend.

***) Insmygande i en annans gård af sådana saker, som kunde anses som beswis på att egaren öfwade trolldom.

****) Äfwen seån detta kunde hustru fria man och man hustru.

†) Tswana bibehålles ännu i Wärends folkspråk. Att hålla bubbla förböner kallas göra tōsa böne.

††) Så stref man Ewensta i Småland i Christna tidehwarfwets första sefler. Och här må tilläggas ett prof på latin, som strefs wid samma tid. Wid

4 §. Unionstiden och Wasarnes tidehvarf.

51. Margaretha upprättat ett enda förbundsrike af Danmark, Swea, Göta, Småland och Norge, med Smålands gamle hufvudstad Kalmar såsom Unionshufvudstaden 1397. Hon war dotter af den siste manlige ättlingen af Ulf Echimann. 52-57: De 6 Unionskungarne regerade öfwer Småland såsom en del af Sverige, någon gång walde eller frönte i Kalmar, der ofta Riksdagar höllos.

58. Gustaf I walde 1523, frönt 1528, men erkändes med swärighet af Westgötar och Småländningar. Först walde

59. Måns Bryntesson (Siljehök) till kung, säkerligen för blodet, som beräknades tillkomma hans ätt. Han war neml. gift med en Brita Roos af Ervalle, nedstammande från Agnes, en dotter af k. Håkan V, liksom alla Unionskungarne (utom Carl VIII, som ej eller war k. i D.) synas walde för sin nedstamning från k. S. V:s dotter Ingeborg (Ducissa Oelandiæ). Sednare se wi en slags upprorskung i Småland

60. Nils Tacke, Gustaf I:s farligaste motståndare, af en "mycket anfedd släkt i Konga härab" och med stort inslytande i Bleking. Han omgifwes af en stark lifwakt på Kronoberg. Med en Riddare Thord under sitt befäl, mottager han sändebud från Hertigen i Mecklenburg, tillskrifwande Swenska Rådet, att Kejsaren lofwat honom Småland i ärftlig besittning. Något föregifwande om fornkunglig börd hade wäl skaffat honom frändenamn af Hertigen i Mecklenb. Han samlar allmogen till thing på Ingelstad hög, dit äfwen Bleking's män komma och der man beslutar att hwarken lyda Sveriges eller Danmarks kung; han ser sina besätningar punktligt ätlydas i Småland och Kalmar län, segrande allt mer öfwer Östgötarnes sinnen. Sjelfwa Kopparkronan, som sattes på honom, ware sig i Kalmar 1543 eller Stockholm 1580 (i sednare händelsen hade han då länge lefwat som Adelsman i Tyfkland) synes antyda, att han ansågs som en upprorskung. Ännu en Smålandskung synes kunna anföras

61. Erik, Gustaf I:s son, fick 1550 som Hertig af Småland, Kalmar Slott och län. Men som "utkorad Konung" 1559 tyckes han egenligen ha varit Konung öfwer Småland och Öland. Han uppförde sig här som en sjelfständig kung öfwer Småland, höll thing med folket, kräde tro: och huldhet af adlen, indref skatt,

1205 filibrades Sigfrids ankomst: Sigfrid . . non timore passionis perterritus, sed fidei armis decenter armatus . . versus partes Sveciæ, ut cœperat, faciem suam convertens, vias disicillimas est aggressus, & per ardua montium, per abrupta petrarum, per condensa silvarum iter faciens, pervenit tandem in terram quæ *Varendia* dicitur, quæ prima est terrarum in partibus Gothiæ ad meridiem, omnibus bonis abundantans, piscosis fluminibus, apibus & melle repleta, agris fertilibus & pratis decorata, feris diversorum generum opulenta, silvis densissimis & magnis circumcincta.

höll stor lifswakt och kallades Absalon af sin gamle fader. Ut sedan har Småland haft alldeles gemensam kung med det öfriga Sverige.

Carl Gustaf war den sisse, som inom Wiridarikes gamla gräns wäckte sarhöga hos Sveriges regent. Hans planer såsom Hert. på Borgholms flott påskyndade Drott. Christinas thronafsägelse. Och han uppsteg på Sveriges thron och återwann Bleking, som då i 700 år hatt annan kung än Småland. Småland har bibehållit i 16:de sekler titel af Hertigdöme samt det gifna eller confirmerade wapnet ett rest lejon med armboft. Blott en har burit titlen Smålands Hertig, Carl Gustaf: född d. 25 Aug. 1782, död d. 23 Mars 1783.

Efter dessa skiften under ett par årtusenden, har Småland fullt sammansmält med Sverige. Wi äro ej, bli åtminstone ej länge Småländingar, som känna oss söndrade från Skåningar, Östgötar m. fl. utan Swenskar, som fröjdas af en allt mer fringripande förening, likväl ej genom wapnens utan ideens makt, mellan allt Skandinaviskt, allt som förstår samma språk. Då folken wilja förderwa hwarandra, behöfwe söndring, att de blott må kunna upstå i små, swaga förgreningar; men då folken wilja, som barn af samme Skapare, föremål för samme Frälsares kärlek, gemensamt söka allas wäl, behöfwe sammansmältning, förening, för att ge det goda sträfswandet makt. Dertill bidrager historien, som förklarar söndringarnes innersta grund och dermed bäst bewisar deras oförenlighet med en nyare tids lyckligare förhållanden och högre upplysning. Wi ha derföre welat aflöja Småländska folkstammens bewislige öden. En läkare, som ej känner sjukdomen i grund, botar den ej eller. Nu ligger, hoppas wi, uti ljus den djupaste grunden till den "Småländska afundnen", till den stundom fiendtlige stämning, som wisar sig wid gränforne mellan grannstammarne och den "Småländska nationen", som ej blott står afföndrad wid våra högstolor utan ofra i samhällslifwets storskola. Och wi förstå, att denna grund har ej nu mer någon grund. Den måste falla. Men fortgående werkingar kan ett så ingripande historiskt factum ej sakna. En nationalitet finns. Men des lyten kunna bortfalla, då de ej mer framkallas. Des förtjenster kunna allt mer stadga sig. Medwändandet of fädrens lif och wärf har inom sig både warning och wäckelse. All kunskap är ett träd på både godt och ondt. Men ofunnigheten, mörkret är ett ondt allena. Må wi hemta blott det goda af kunskapen om vår fordna sjelfständighet som en liten stat. Må den nu bewaras för den enskildtes karakter; det stora hela, Fäberneslandet Sverige winner derpå, då det deremot förlorar på stammarnes fortsatta inre strider och begår att till nya generationer föra de gamla antipathier och begår att wara något utom och mot andra delar af ett gemensamt fosterland.

Men ej blott de förswunna händelserne äro ännu werksamt

till wid bildandet af folkhyggen; än mer de fordua tänkesätten. Wi vilja nu närmare betrakta våra fäders äldsta meningar i lifwets och dödens wigtigaste frågor. Wi beröra derwid det ämne, som mest lär oss att begripa arten af det mörker, wi böra med ljusets makt besegra.

---

10 Kap.

Sornminnen utan tidsräkning.

1 §. Religion.

Troligen har hwarje historiskt bildad person redan börjat ana, att sedan drömmen om stora monarkier i Skandinavien, såsom blomstrande ända från sjelfwa ursagens tidehvarf, längesedan försvunnit, frågan snart måste förefomma, om icke de många småriket, bildade af skilda stammar, med sina olika regentlängder förenat fins emellan afwikande culter. Det kan då ej förefomma dem owäntadt, om reformens ande inom häfdaforstningen, som uppdragat, att S. Hårfagers, Erik Segersälls och Gorms monarkier uppstått af en mängd förut lika sjelfständiga riket (Procopius kände 13 dylita i Thule), fortgår med sina pröfningar in på religionsområdet, för att tillse om en säkrare grund gifwes för den gamla meningen om en ideel monarki i Norden, hwilken skulle stå uttryckt i de Isländska Eddornas antagna ena religions- och witzterhetslära, än de grunder bewisat sig vara, på hwilka Johannes Magnus uppförde en kungalängd, hwari Gustaf I blef den 143:de inrikes konungen och på hwilka Særo med sina "kongeräkter befolkere Ledras Trone", kännande 24 kungar före kejsar Augusti samtida Danakung, hwilken redan skulle bildat en monarki af f. b. 220 kungariken!?

Wi äro öfvertygade, att Monotheismen, Engudalåran, är folkslagens ur-religion. De Bibliska urfundernas vittnesbörd tillåter ej ett annat antagande och historiens filosofi måste sluta med att erkänna denna sanning. Wi se ej wildarne nu, utan beröring med ett folk af högre odling, som slår sin rot neder i en Uppenbarelse, förmå höja sig ur sin råhet af inre kraft. Wi ha ej sett det, sedan historien först tände sin sackla. Men många folkslag ha inför häfdernas blickar sjunkit från hysning till råhet. Så måste en gång stett med våra fäder, ja med alla nationers fäder, som ej stannat omkring uppenbarelsens källa, den heliga

fristen. Språken utvecklades i sammanhang med nya begrepp. Det gamla begreppet Gud fick sedan inom olika stammar werlandde namn. Och nya, dunklare begrepp sammanhyttendes omkring ur-föreställningen. Så blef ej blott namnet på Gud, utan och begreppet om Gud olika hos olika folk. Då uppenbarelsens ljus sloknat och tron således ej kunde väntas, öfvertog Skönhetsfinnet den flydda Trons kall och utbildade Gudabegreppet efter stammens karakter och odlingsgrad. Så uppkommo färskilda nationalgudar, i hvilka nationerne idealiserade sig sjelfve och dyrkade sina egenheter, sina skönhetsdrag och lyten i sin Gud. Då de hatade en nation, hatade de dess Gud, men då det frig slöts, hwilket hatet framkallat, och fred stiftades, inbegreps tolerans mot fiendens Gud i fredsluten och när stammar sammansmälte till större wälden, så steddde deras Gudar lika rätt; de inrymdes i samma tempel, så att hwar och en stam kunde på gemensamt ställe offra till sin Gud. Wid offerbesöken höllos thingen. Så uppkom månggubderi och i de stora werldswälden uppstod alltid ett Pantheon, en samling af alla de sammansmälte stammarnes Gudar. Hit inträdde sedan speculationen och af filosofihist eller politiskt intresse ordnade de stillda stamgudarne till ett system af naturale eller artificiale. Dit insattes sedan i kraft af regerings- eller folkbeslut främmande Gudar eller inhemska regenter och hjeltar, som blifwit fåra folkminnen. Så uppkommo hedniska statsreligioner, uppehållna af lärda kaster, som sturerade och förkunnade det uppkomna hela; men hwar stam bibehöll wäl i det längsta blott sin nationalgud och då lärdomen underrättat om de många Gudarne, troddes der snart på ingen. Slutligen ha mytologier af nyare pregel inträdt i det klasiska pantheon och der stapat ett hedniskt dogmatiskt system, som swärigare inpreglas, än något christligt dogmatiskt. Mythologerne tro wäl ej sjelfve, att detta lärdoms-Chaos någonsin varit ett folks religiösa tro?

Wi neka derföre ej, att Monotheismen likwäl tidigt förswann, då wanligtwis ett tretal af Gudar uppste på den störade Gudafadrens thron; ej eller nekas, att omkring detta tretal tidigt ett tolf-tal grupperar sig med tydliga drag af solarculten med 12 månaders sinnebilder, samt att åtskilliga nationalminnen dels fästade sig wid, dels omkring dessa tres och tolfstalen, hwaraf de sednare likwäl egentligen tillhörde de lärda att känna och begripa, hwar igenom de lätt fingo olika drag hos olika stammar.

Spår träffas i både historiens skillingar och folkets sägn efter sådana olika stammars olika culter, än kämpande mot hwarandra lika ifrigt som sedermera olika christna kyrkor, ja ofta grymt som christna och ochristna kyrkor, hwilka sökt i grund utrota hwarandra, än slutande med hwarandra fred, uppställande i förbundsstaternas centraltempel hwar stams öfvergudomlighet.

Man har ändtligen begripit, att det så länge föraktade "stroctet" alltid war qwarleswan af en stams förchristliga religion och

således ser man nu uti detsamma en ny historisk källåder. Der är dock en willfarelse, som ännu ej utspelat sin röle. Mången finner ännu i stroket liksom i Eddasfristerne den vaknande speculationens åskådningar, som gestalta sig till en historia — utan grund i folkminnet. Vi möta denna åsigt med förundran ännu hos lärde män. Den i Eddor och Sagor förvarade historien är således ej för dem det element, hvaraf en slutligen vaknad forskning utbildar naturhistoriska och filosofiska embryoner, utan dessa wettenskapliga försilingsförsök anses vara själfwa den ur-religion, hvaraf de Christne skapade åt sig själfwa en fornhistoria, för att derigenom skaffa hedenmythen tolerans bland sina, säkerligen ännu med sina fäders hedendom lifligast sympatiserande, ofta wäldsam döpte, landsmän, hwilkas åttlingar ännu ofta tro fastare på "stroket", än på christendomens och fornuftets läror. Säkerligen skall dock *πρωτον ψευδος* här ej länge bli obemärkt. En noggrannare aftigfning på den wanliga gången wid ett folks wäctelse till forskning, skall wist slutligen öfvertyga hwarje fördomsfri, att minnet är äldre än speculationen, hos folkstammen så wäl som hos hwarje dess medlem, att således den gångbara "mythiska åsigten" är i botten en grundfalsk anthropologisk åsigt, hwar helst den må tillämpas. Historien, minnet af en stams förlis i sina fäder, war hos alla folk med en historia culturens första medel. Den kunde mythiseras der ej skrift fanns från detta förlis, och dessa myther sedan få speculatif karakter, då inom stammen filosofiens och naturhistoriens hjertblad uppföto, medan språket saknade uttrycksmedel för de nye tankarne, som således behöfde låna bilder ur den natur och de minnen, som woro för folket bekanta. Huru skulle en så speculatif myth som den Eddiska, kunnat uttänkas hos ett folk — utan minnen, som gjort djupa intryck på folket i stort?

Sedan både det platta, som föraktligt nedblickar på fornreligionernas gwarlefwor såsom kärringstro, och det öfwerspånada, som deri finner djupa filosofiska åskådningar uttalade, hvaraf man bildat folkminnen (sannerligen ett uppnedwändt system!), regerat ut, skall säkert det historiska sinnet, som är förmågan att förstå själfwa lifwet i hwarje folk, med sin slagruta i hand nedstiga äfwen bland folket, ej uteslutande i grafhögarne, liksom ej uteslutande bland permisinnen. Och i folkets ännu gwarwarande, ofta rätt bjert framstående hedendom, skall detta sinne upptäcka hwad som förmedlar det som hemtas från fornlemningar, hwilka sakna ordet, och fornskrifter, hwilka sakna fornlemningarnes wittnesbörd. Den grundlärde och sannt kritiske Jac. Grimm har i sin *Deutsche Mythologie* brutit den wäg, på hwilken vår gamla och vår nya historiska method — den som i alla fornlemningar sann relik af ett jemnt Balhallslif med strib och lek redan på jorden och den, som deri finner blott

härbergshus-inventarii persedlar — wäl till slut, som wi hoppas, mötas för att broderligen samwandra.

Att man i Reidgöraland, dit Oden insinner sig i en Götiskt fiendes skepnad, blifwer kallad — "leda troll" och måste i örnhamn fly för kungens swärdshugg, ej har Odinscult, är lika klart, som att Asarne, för hwilka Wanagudinnans cult Seiden war en trulldom, som ingen Man (Manhemsbebyggare?), blott qwinnor (Dwæner, Birder?) kunde öfwa, ej ursprungligen ansågo Freja för sin Gudinna. Likafå är tydligt, att den Westgötiske fursten, som dyrkar ingen Gud utom Thor (Thor Deo *excepto* hos Særo), är af en annan cult än både den Reidgötakung, som blott dyrkade Freja i Disans sal, och de Swea kungar, som anse Oden för Öfwer-gud. Det är således ej fritänkeri utan en nationlig renlårighet, då en man i en saga stöter Thorsbildn till stort och blandar det i sina hundars mat, påstående att Thor ätit sina barn (Grimm), eller då Hother anfaller Thor och gör hans klubba onyttig (Særo). Det är således ej en högre hemlig wisdom inom Asaculten, som tror på sina egna Gudars undergång, det är en annan med Asarne krigande stams — det är Wanernas religionsåstigt, wäl inwäfd i Asamyther men med grundtanken liggande utom Asaculten, som i Völuspå — i Beledans sång uttalar sig. Neg är sista redaktionen werkställd af Odens lärjungar, men inom hans religion kunde mycket, som här inslyter, ej wara uttänkt. Oden är sjelf en lärjunge wid Urdarbrunnen, döljande sitt öga i densamma. Gudarne öfwerlägga om Asarne skulle gällda sitt wäld. Asaborgens mur är bruten. Wanerne trampa strid-anande fälten. Upp springer Oden och skjuter i håren. Surturs son slukar Oden, Naglfar är ett skepp, som förer Odins fiender, styrdt af Lofe, Odinsgudarnes begabbare. Odinssonen Thor faller för Midgardsormen. Nu först omvända sig Asarne till den gamla tron, som Beledan förfunnar, enligt Valsadrens (Baalscultens?) fornsånger, eller Fimbul-Thrs uråldriga runtaflor. Då skulle Balder (Baaltis?) återkomma, ofådde stordar wera och all nöd förgå i Windhem — i Banahem — i Banahem det wida, der Gimles borg stod, fagrare än solen. Tillägg från Asar äro wäl dylika stropher, som

Bala den wisa,
Wargar hon tjuste;
Seid hon kunde
sjelf tjusad med Seid,
alltid onda
qwinners oro.

Th der står Balan och qwinnoseiden i lika dunkel, som Oden i andra stropher. Klart är, att fragmenter blifwit hopfatta; ty öfwergångarne äro merändels allt för dunkla, för att ha så framgått ur en sterka, som kunnat tänka så stöna ställen, som många

af dem, hvilka möta i denna "af Jättar (Odinanismens fiender) lärda" fäng*).

Midt under det man med stor möda kan inpregla lillkatechesen i de Christna Skandinaverne och bland dem uppehålla en verklig Gudstjenstdag, så antager man dock, att hedna-presterne kunde inpregla hela Edda-innehållet i de hedniska Skandinaverne, oaktadt der tydligen äro lemningar både efter den Etruskisk-grekisk-romerska culten, der Åstguden war Osvergud och den länge med samma cult i Grekland kämpande religionen, der Solguden, den phoeniciske Mercurius, som i äldsta medeltiden ansågs motsvara Wodan — Oden, war Osvergud, liksom, hwad wi nu skola wisa, af en fornreligion, der en Gudinna war höjd öfwer alla Gudar, en själfständig Osvergudinna; anseende, att alla våra fäder firade gemensamt både Odens-Thors och Frejas dag, således använde nära halfwa tiden som helgedagar, midt under det de Christine snart mångenstädes ha hwarfen en wedlig hwilodag eller årliga högtidsdagar, i kraft af lagarnes och religionsstjenarnes erkända oförmåga att uppehålla dessa helgedagars helgd.

Om det är säkert, att ett folk ej kan wara till, utan att ha några föreställningar om det öfweränliga, några bruk och öfningar, som hysa på det ewiga, osynliga, efter döden wigtiga, så är lätt begripligt, att ingen inom ett folk öfwergifwer de föreställningar och de bruk, han lärt af sina fäder, förrän han med själas djupare rörelse och under en inre grundlig förwandling emottagit nya föreställningar och öfwergått till nya religiösa öfningar. Ty i massa förwandlas ej det djupast gående inre lifwet hos ett folk, hos en hel generation. Förändringen måste föregå med hwarje person för sig.

En hwar, som ej med en inre palingenesis-kraft kunnat tillegna sig Christendomen, behöll derföre wanligen hedendomen och lärde den till sina barn. Således är ej brist på en urkund, hwari wi kunna läsa hedendomens allmänna drag och ofta de mest ensilda och karakteristiska.

Studerar man folktron, den utom-Christliga, i Birdaland, så möter man föga som erinrar om Sweaculten, sådan den ur Eddorne ordnats till ett helt, som står i våra nyare historier att läsa, men deremot kan man i Grimms skillingar af den Tylska Mythologien, Bar. Keiffenbergs af den Nederländska o. s. w. lä-

*) Man har kommit öfwerens bland de lärda att anse Bölufva med sina werlande redaktioner såsom alldeles ordnad af slumpen. Hr Bergmann har i sitt arbete (Poemes Islandais, se p. 41) försökt ett fritt ordnande, som wunnit många andra lärdas bifall. Att anse det alla bitarne, som så swårigen sammanfättas, skulle wara ur en enda tempelurna, t. o. m. ur ett enda tempels urna, synes mindre skäligt, ju djupare man ransafar veropartiernas inre halt.

sa nästan samma hedniska dogmatik, som nu utgör "widspelsen och wantron" i Birdaland.

Vi wilja teckna dessa sednars hufvuddrag. Det är werkligen en kunskap, som ännu är af nöden för den, som i grund will bortskaffa hedendomen och derigenom skaffa Christendomen rum i folkets öfvertygelse och hjertan. Ty läkaren behöfver känna sjukdomen, ej blott sin pharmacopé. Och folket sjelft må se, att det är hedendomens quarleswor, som oftast äro föremål för deras fastaste tro och orubbligaste iakttagelser. Kanste ligger deri den mest slående wedeläggnings mot dessa dogmer, det mest bewesande skälet, att efter Christendomens tusenårsfest, öfvergifwa de förchristlige lärarne och ceremonierne.

En af vår tids lärda män i Frankrike (Salverte) har med skäl yttrat: "Att Greker och Romare skulle wara medelpunkter och fällor för forntida magi (wettenskap) och cultus, upphörde man att påstå, så snart man widgat sina studier utom deras område. Allmänna meningen wände sig först till Egypten, der Grekerne hade sina läromästare, liksom Romarne woro de Grekers lärjungar. Men än mera widgade studier upptäckte, att en äldre odling fanns i Hindostan, hwarifrån bildningen trängt åt alla wäderstreck. Att de Galliske Druidernes, de Skandinaviske Diarnes religioner och kunskaper woro rader från denna medelpunkt, gående parallelt med de s. k. klassiske nationernas, kan snart anses wara satt utom allt twifwel". Vi påräkna, att insigten också bland våra läsare hunnit till samma punkt, att således ej Roms och Greklands Gudaskaror med sina många Gudinnor spöka för läsarnes minnen och förwirra deras omdöme om vår blifwande framställning af en Öfvergudinna m. m. Vi stola dock ej hämta sjelfwa ämnet för underforskningen från Hindostan eller Phoenicien. Vi börja med att uppslå inhemska urkuader.

Något ljus om Birdalands religion, sedan Odinsläran redan hade föräktare i Norden, synes oss skina fram ur Harbarth lösh. Denna sång förutsätter ett folk, som ej tror på Asa-Thors myth, utan begabbar den; men wisar oss, att ett folk fanns, dyrkande brudar, beende austr, men hwilka af Thor ansågos som wisa till ondt och af honom förföljdes. Thor kom nu från Gleseyio, der han slagit Brudir berserkia, som hotade förwilla allt folk. Ed-da Haun. I: p. 107 antager med skäl, att deras "stora brott" bestod deri, att de gåfwo Drakler, täslande med de Odinska, hwarigenom Odinslärans anseende förminskades. Då Harbarth fann uselt att ha slagit qwinnor, försäkrade Thor, att de woro Wargynior (warginnor) och knappt att räkna som qwinnor. Här äro således 2:ne culter, Asa-Thors wäl bekanta och Dwinno-culten, den förödniska culten i Skandinavien, som så litet sysselsatt våra lärde. Dessa möt å Glesjö, der wi torde möta en af

de Glesaire *) , hvars inbyggare Phoenicierna uppsökte och sannolikt omvände till sin religion, hade och gjort Thor mycket ondt, bland annat angripit honom med Jarnlurki, jernspö. Har Salverte rätt, så har väl den grekiska elden varit en bland den förödniska cultens mysterier och de från Brudtemplet skjutit ur ett jernrör på Asa=Thor, som ännu ej kunnat utlocka af Jättarne — Förodinerne — deras Mysterier, något som likväl var både Odens och Thors ofta framkända stråfwan. Harbarth har lärt sina högre insigter af gamla män, som bodde i Jordens fluggor (grafwar, grottor, slöka som de, der Osians wise bo). Thor bad af Harbarth, att han wille färja honom öfwer Sundet (Radschar fundi **) och wisa honom wägen. Denna beskrifs så: först till räslen (Foc=ken — monne Galsterbo ref?), sedan till Stenen (monne Stens=hufwud?), sedan toges till wensler (till höger, om man sökte Tyskland), då man kom till Werland; der skulle Thor träffa sin Moder, som kunde wisa wägen till Odinsland. Harbarth synes vara en "färförare" hos en Skänst förste Hildolf, som förwägrar en Thors prest, en af de Odinska Diarne, som welat härja ett Nerthus tempel in insula Oceani — här Glesö — att anlöpa Skänsta kusten, hwarefter Thor för sitt Skepp (det han haft utanför Glesö, se 37:de stroph.) sjöwägen förbi en wattenstockning och en af sjöfarande känd stor sten till det Werland, der man dyrkade modren (Mater Deam) ännu i Blendas tid, hwarefter han sedan fick weta wägen till det än högre upp belägna Sweariket. Harbarth sjelf synes likväl ej i anfallet mot qwinnorne se ett brott mot sin egen religion. Han kallar dyliska för mörkriderstor. Här äro således Sulder i fråga, som redo på qwigor till Diana, således den cult, mot hwilken missionärerne måste utstå en strängare kamp, än mot Odinsdyrkarne i Europa. Thor hade österut slagit dyliska, "då de till bergs gingo", således då de foro till Broctisberget, på andra ställen i Öddan och Sagor kallade Kweld=ripor, Kweldrunnar m. m. Men der österut hade Thor också anfällt, då han slog qwinnorne, som foro till berget, af Swatangers söner, som slungade stenar, men snart besegrades af Thor. Äro dessa Swatangers söner Waregger — Warenger? S tillkommer så någon gång före B. **) (Swarins kulle, Swaran hos Osian, synes vara nämnde efter ten Vara, som lemnat namn åt Werberg, Warö m. m. på den kust, der Warengi bodde längst i wester.)

*) Ännu Adamus känner Electrider, in quibus electram gignitur, såsom gramm-dar till Orhaderne, liggande mellan Brittaniska öarne och Nordmannia. (Om detta ord, se häröfw. p. 319.)

***) Skaneharfund eller Radscharfund, sedan Gyarfund, Drefund. Nära Drefund ligger ännu ett Rau (wid Namlösa).

***) I. ex. Swalla, som Ihre härleber af Afg. wealla, Isl. valla, Belg. wellen ic. Swag, som samme man erkänner kemmet af Afg. wac; Swara af Afg. andswaran och andwaran ic.

En fyllring fanns hos Asarne af en Jättemö, (således af en främmande cultus) boende i en borg, omgifwen af nio sjungande mör, alla föremål för folkets dyrkan wid wisa fester, således wid sommarfesten, då Bruden ställde sig på fullen och afhålp allt ondt, då man bad om befrielse. Derom upplyser oss den Mångwises sång (Fiol-Swinns Mål) i Poët. Eddan. Den wandrande frågar wäktaren af en borg, som glindrar af gyllne salar: hwem som här råder och rife hafwer, och får till svar: Qwinnan *) med glänsande (mån)smycket (Men-glaup), **) Swafr Thorinsfons dotter. Borgen skyddades af en grind, som hette Thringjöll eller Åkljud, så inrättad, att om en främpling försökte öppna den, omslötis denne strax af hårda fjettar. Grinden war gjord af Solblindes söner, monne således ej i en grufwa, gåt solluget ej trängde. "En wall, som hette gast-ropnir eller gåst till roparen (underwäktaren), hwilken skulle stånda æ mehan avld lifir — ett uttryck som erinrar om ruinistriften wid Ingelstad i Wärend. Stora hundar lågo desutom som wäktare, att wakta de elfwa boningarne. In i den 12:te skulle blott en få träda. Det första rummet synes warit wäktarens. Nio rum åter stå och nio tårnor omgifwa Menglöd. Nio starka låsar omtalas såsom inneslutande werkmästaren af det wapen, för hwilket Hanen i Mimatrådet kunde falla. Det wapnet, en teinn (liksom Mistelteinn) kunde dock utan fara hemtas, om man återförde det till eiri aúr-glassis: *Nympha limi lucentis* i Edd. Haun. den lysande Jordens tårna hos Alfjellus, monne ej *Taciti Terra mater*? Mimatrådet bredde sina grenar öfwer all land. Elo och Jern kunde ej skada det. Des rötter kände ingen. Des frukter kunde man lägga å glöd i barnsängshustrurs rum. Här är således en Luse-Lucinas, en Jordegummas *** hemliga wisdom i fråga. Sjelfwa salen Hyr war omgifwen af en trolled (wafeloga) och spjutuddar, så att werlden kände den rika salen blott genom ryftet. Sjelfwa förgården utom denna fringsflammade sal war gjord af den listige alfen Lofe och 10 andra konstnärer. Omkring den månsmyckade prestinnan sjöngo samdrägtligen nio mör, som hette Glif, Glif-Thursa, Theod-warta, Beort, Blith, Blithur, Frith, Cir och Murboitha d. å. Hjelp, Thorsdyrkarnes Hjelp, Teut(oner)s eller folkets wård, den hjerta, den blida, den ljufwa, den frida (wackra), den läkfunniga ****) och gifmilda. Då fremlingen frågade: Om de någon hjelpa, som inför dem blotar, då

*) Edd. Haun. I. 303 erinrar härwid om Tac. de mor. Germ. cap. 8, der T. upplyser om qwinnan som regerade öfwer Bructerfolket (wid Blocksberg: Mons Bructerus).

**) 3 Böluspa säges, att Hårfader gaf Balan bringa oc men oc spaganda, hwilket J. Magnusen öf. *Annulos & lunulas & vaticinantes baculos*. En ny månbild af Steu är funnen wid Wolmen.

***) Kallas i Danmark Jordegumme, på Island Liós mödur.

****) Edd. Haun. III. p. 330.

den hjälp behöfwer? swarades: Sommar hwarje, då menfor blota inför dem, på med altare helgadt rum, då ingen nöd så stor öfwer menfobarnen Kommer, att de ur den ej hjälpa. Och när han frågade hwad det berg hette, hwarpå en lysande brud sågs stånda, som war folke:s mö (Brudi piödmära), swarades, enl. en God., som wi föredraga, Slyfwia ber: genljudet's hus. (Edd. Haun. II. T. 301). Det war i långa tider en fågnad för den swage och plågade. Blott Öwinnan (kona) uppstiger på des spets. Der kan åsven fås bot för års-gammal krankhet *).

Och denna Prestinna, denna Brud, denna folkets mö, som hade makt öfwer den så wäl förwarade borgen, som från klippspetsen hemtade orakel genom de genljud som hördes efter hennes frågor ur stogen, hon war dock, likalitet som Demeters prestinna i Eleus, Bestal. Hennes brudgum Swipdage (ett kunganamn), kanske den samtidige kungen, återkom från en lång färd, ålaggd genom Urdans dom, och för honom öppnade Wåktaren grinden och upppenbarade det willebråd, hwarmed hundarne kunde beweskas. "Kys månde nu helsning följa". Rånge hade Wenglöd suttit å ljuwa berg (kärleksfesternas berg?) med stor längtan. Nu war wift, att de skulle slita æwi oc aldri samman.

Här rör sig allt i en annan myths trollkrets än den Asiska, ehuru å ã dermed beslagtad. Här framstår Öwinnan, liksom uti Demeters, uti Deum-matris, uti Isisculten. Här äro tydligen mysterier och des å äro genom hierarkisk slughet wäl wärdade. Salberte skulle säkert antaga, att Wåktaren af den Öwinnans och de 9 Tårnornas borg kânt den grekiska elden, och att denna skulle förhindra profana att intrånga för att utforska, huru det kunde åstadkommas, som menigheten ansåg för underverk. F. W. anser, att Ringarne woro årskalendrar och månarne — månskalendrar (af *μην* måne, *μην* månad). Spaganda anses för Runstafwar med kalendrar. (Primstafwar sedermera kallade.)

I en f. Haralds rike, som säkertligen ligger söder om både Swea och Götaland, beskriwret i Herwarasagan, hålles thing wid en Disarsal; en Drottning hänger sig i djup sorg i denna Disornas sal. Angantyr's fader, en man ur en sydscandinawisk släkt, blotar åt Freja och wördar henne mest af alla gudomligheter. Julaston ledes en galt till kungen, då hwar man lade jemte kungen händerne å honom och gjorde löften. Han offrades sedan åt Frigga. Tacitus räknar *forma apri* som *insigne superstitionis* i *matris Deum-cultu*n wid Östersjöns bernstenskult. Öden tråder upp i en götisk mans figur inför den kung, som har

*) Ännu är bruk i Småland, att uppstiga på ett berg och ropa samt af och ot uttaga ett orakel. I en f. f. Swartensbot har förf. sett en dylik ceremoni beskriwren. Gummans rådfrågnings, om hon borde slakta en ko eller båå? Och sedan båå eller den ena? är tydligen ett karrikerande af en gammal sed.

Tirfing. Kungen bugger, som wi nämnt, efter honom under upp-rop: leda troll! Nationalhelgedomen war en lund med en fager sten.

Nå wi erinra oss, hwad våra häfder hufwudsfalligen weta om denna Nordens Öfvergudinna, som blifwit en under Oden i Asafystemet placerad medlem af Asarnes gudaråd, hvars egen-domliga cult likwäl förblef Odinsdyrkare så förhållig, att Harald Hårfagers 2:ne söner ansågos med rätta mördade af sin broder för deltagande i Seid.

Enligt historien woro Goter eller Jor:nar innehafware af det land, som afstods till Oden. Efter Odens död kom en Danisk slägt till regementet i Upsala. Wi böra då ej undra, att Götarnes Thor, som satt i Triclinium, fått Asarnes Oden ställd wid sin ena sida och att, då Wanerna sedan kommo till styrelsen, desse wid Thors andra sida ställde sin nationalgudom. Omkring 9 sekel efter Yngwe Frejs död (enl. Sjöborgs Chronologi, Nomenkl. p. 45) kände man ännu hans hög och wiste hwad Yngl.-S. anför, att flera års skatt med honom blifwit begrafwen; hwarföre högbrytare sökte uppgräfwä den, men stannade af förskräckelse, då de råfode på 2:ne efter Frejr gjorda afgudabilber, af hwilka den en sändes till Trondhem i Norge, der en kolonisering synes ha skett från Harald Hildetands rike, genom dennes son Thrand; men den andra blef dyrkad i Sverige. War det den sednare, som då uppsattes i Upsala, der ännu i Adams af Br. tid denna Gudabilbd fötöte de Christnas känsla för det anständiga? *)

Af Adamus så wi neml. weta, att i Upsala sågs *Wodan* främst, Thor innehade triclinium eller högfåtet, som war medlersta rummet; på andra sidan hade *Fricco* sin plats. Här war ett *templum totum ex auro paratum*. Man har häpnat för en sliik guldmassa och welat förwrida terten. Guldsmederne i Ephesus, som gjorde *vaos* "ät hela werlden", twisfode wäl ej, att ett dylikt *vaos* funnat komma till Upsala. Kanske har Adamus dock sjelf, wid talet om ett *vaos* af guld i Upsala, tänkt att det war hela byggnaden, hvars spår man trott sig se i G. Upsalas stenkyrka. *Fricco*, som ansågs ge de dödliga fred och wällust (*pacem voluptatemque largiens mortalibus*), afbildades med en stor priap (*eujus & simulacrum lingunt ingenti Priapo*). (Vestis eller *Istis* löjan dolde wäl detta attribut?) Då bröllop höllos, offrades *Fricconi*. Det war fredens, kärlekens, äktenskapets Gudom.

Gambla Swenska Crönican känner *Frigh*, som hedras om Fredagen och ger frid, köttslig lusta och mång barn.

Fricus Olai upprepar, liksom mindre Chronican, detsamma, men tillägger rörande *Frigh*, att man offrade till denna för bördighet och rikdom på säd och frukt samt menniskor och bofsapsaf-

*) Huru ett folkminne är gemensamt för den Sweiska och den Wärendiska Jugeshögen, se wi häröfwan p. 109. 165.

wel (*Jumentorum*, sål. erinrande om samband med Nerthi for.) Frigh dyrkades tråget på Frighdagen.

Johannes Magnus kallar den tredje Frigga, stående på Odens wenstra sida. Hon hölls för Gudinna öfwer kärlek och ynnest, egande bjuda och råda öfwer däglighet och lust och glädje och äktenkap och allehanda wällust; lika högt dyrkad, som Venus hos Romarne, och Fregdagen war hennes äminnelsefödag. Så war o f bewisligt, att förfäderne kallat wisa stjernor Friggerock eller Friggeten. Hon afmålades med ett swärd och en handboga, dermed betecknades, att i de landskapen (der hon högst dyrkades) hafwa begge könen alltid warit benägna till frig, så att icke allenast männen, utan och qwinnor och mör här (in Septentrione) ha sig öfwarat i frigsaker sin hela lifstid igenom, på det deras mod genom öfwerflödighet och wällust icke skulle blifwa förswagadt. (Chron. c. 9.) Förutan Thore gud, Odin och Frigga, kände man Froe, hwilken man offrade swart offer, firade honom högtider hwart årsmot, då man honom till ära uppredde sångar och hade nattelkar och spel, lifsom Guden Diti och Gudinnan Proserpina i Rom. Så äfwen en Zoller, som brukade ett ben för en båt och kände swartkonst genom läsning.

Olaus Magnus, som fattade historien måhända rättare än mången annan, skrifwande folkets historia, då andre ofta blott skrifwit Konungarnes, upptager i Upsaliska religionen Trimurtit Thor, Oden och Frej, meddelar derefter det Saroska Trimurti, som i Danmark fört undantränga äldre idolatri, With-Odin (Den Hyenske Oden), Wagnostus (Thor på sin wagn?) och Frö, kommer derefter till en tredje cult, hwilken på följ. sätt beskrifs i Lib. III. c. X. "Der funnos desutom i de nordliga länderne några tempel åt Diana och Ceres helgade och Odets systerförbund utan menstlig werksamhet genom någon trollmakts konstfärdighet uppbyggda, hwilka de gamle plögade bedjande nalkas för att begära dessa Barkers orakler om sina barns blifwande öden, upprepande högtidligt sina böner. Blickade man in i grottan, så såg man der tre, någon gång flera säten, med en Nympf på hwardera; hwarefter han berättar, huru den ena lofwade barnet en dygd eller fördel, den andra en annan, då ofta den ena gaf en olycka, när den andra gifwit en lycka o. s. w. upplysande, att äfwen äldre personer besökte Diana-oraklet, för att få upplysning om dolda ting.

Olaus Petri kallar den tredje idolen i Upsala Gudinnan Frigga, som är Romarnes Venus. Hon dyrkades för att få god giftermål, mång barn, frid och roligheter, hwarjemte han höll nog troligt, att en Gudinna, som motswarade Romarnes Ceres, haft sin dyrkan och sina prester (någonstädes utom Upsala).

Äf detta allt synas wi tryggat kunna sluta, att sedan Nordens 3 stammar blifwit förenade under Upsalakungen, ej blott Swearnes Odin och Götarnes Thor ansetts kunna få dyrkare på Alsheriartinget i Upsala, utan ock att en Gudinna, som tydligen

är Freja, kunde påräkna dyrkare, genom att uppställas jemte de förre, ehuru enligt Eddan Freja wist ej hade högre rang, än de öfriga Dii majorum gentium kring Oden, snarare en lägre än de 12 manlige och den qwinliga Guromligheten, som war Odens maka. Der är dock anledning att antaga, att Banernas religion haft sitt presterskap qwar från den tid, då en Banist stam upp-trädde på Uppsalathronen. Eller hwad betyda Guden Frös fränder, som följde Sigurd Ring till Bröwallaslaget?

2 §. Ur-religionen bland hedningarne.

Ett folks äldsta minnen, sammandragande sig som en mor-gonrodnad i horisonten, således utan all gruppering af tidräkning, träffas wanligen i det samma folkets äldsta religion. Nu ligger Werdaland wid Östersjöns sydsörliga kust, således wid de stränder, intill hwilka man först landade, om man wäderdrefs af sunnans-wind under segling till Tyska bernstenskusten, — dessa stränder, hwilka Germanerne erkände sig ha ifrigt efterfökt att ega, såsom det underbara skogland, der man ansåg, att bernstenen bildades, och Werdaland sammanhänger med det Skåne, der wäl första bernstenskusten anträffades, och det Halland som genom ån smäl-lare sund än nu kullides i äldsta tiderna från Tyska continentens udde Jutland.

I allmänhet börjar man wår historia med den så kallade A-statiska inwandringen men man erkänner, att Eddorne oemotsäg-ligt styrka, att före Odins invandring "Norden war funnen" och innehades af folk, som egde en både till höjd och wäsende lif-nande hysning.

Då "Asiaterna" nedsatte sig wid Mälaren, kan man anse, att Werdaland redan war ynnigare befolkadt, efter dessa sydligare hafskuster ej hellre intogos af den invandring, som ankom "från Sa-ren öfwer Fyen", än Mälarens astägsnare stränder. Den hedniska religion, som möter i Werdaland och som bär drag af folkslagens uräldsta, får då betractas som en för-odinst religion, en äldre hedendom.

Hwilken är folkslagens uräldsta Heden-religion?

Wi swara: den, som träffas utmärkt af liknande drag, blott förklarliga ur Paradisminnen, hos en mängd af sådana stammar på jorden, som stått stilla i sin odling snart sagdt från menni-skofslägtets barndom, och som således ännu bestunna sig i detta barndomstillstånd.

Här finns en myth, som kan anses för en allmän mensklig-hetens tillhörighet och det är den lätt igenkänliga afbilden af "wåra första föräldrars" minne, hwars urbild är intryckt på Biblens första blad. Ej blott hos de folk, som uppblomsirat och redan förswunnit, träffas uppgifter om en menniskofslägtets urmoder

med ett äpple i handen, ofta jemte ett träd nära watten, wänligtvis med den förste mannen i bakgrunden, under det ormen stundom ej eller saknas på den wälbekanta tafeln; utan i blefare eller hjertare drag återfinna wi detta werldens äldsta minne hos de mest af haf och bergsryggar skilda wildar, hwari wäl ett oemotfägligt bewis möter för satsen, "att allt menniskoflägdet är af ett blod". Franklin hörde i de nordligaste trakter af Amerikanska continenten, huru Gud tillåtit de äldsta menniskorne äta af en hwit frukt, men förbjudit dem att äta af en swart. De äto likwäl deraf, och så infom det onda i werlden. Crantz hörde de wilde Grönländarne anföra, att qwinnan war derwid den handlande personen. De nordligaste Indianerne på Amerikanska continenten tro, enligt Hearnés uppgift, att den första menniskan war en qwinna, hwilken en hund förförde, genom att om natten komma till henne i en skön manlig gestalt. (Man erinrar sig Amors- och Psykesmythen). Men derefter kom en Jätte, som sönderref hunden, hwars inelsswor han utkastade i hafwet, af dem bildande fiskar, hwars hår han spridde i luften, af dem bildande foglar och hwars föt hö han qwarlemnade på jorden, deraf bildande svrfota djur. (man erinre sig Ymer i Eddan.) Jätten uttefnade med sin staf banorna för floder och sjöar. Japaniska religionen antager en Urmoder (hon har ännu tempel, som likna den Ephesiska Dianas i sin idé), hwilken, enligt Tibetanerne, äktade en apa och blef så alla Mengolers stammoder. Hennessee hörde Indianer försäkra, att den första menniskan war en qwinna, som war ond, men födde en son, som war god och hwilken son sedan frambragte den goda werlden. Profeserne tala om en qwinna wid ett träd i himlen jemte en fälla, der hon blef förförd af en bland 6 män, hwilka Gud skapt ensamme på jorden, men som sport att en qwinna fanns i himlen. Förföraren slög då på en fogel upp till henne, som stod wid trädet. Efter stedd förförelse nedstörtades båda i werldshafwet, men fölto på en stöldpadda — wår jord —, der qwinnan födde menniskornas stamsfärer. De gamle Merikanerne kände, enl. Clavigero, att en förwerld förgåtts, hwarestier en qwinna födde en warelse, som med henne nekastades på jorden, der de blefwo stammwäsen för 600 krigare. En af dese bad om en qwinna, men fick blott ett ben af en qwinna ur det förgångna släktet. Budet, som kom dermed, föll i full och bröt benet i 2 delar. Dessa bitar blefwo en man och en qwinna, från hwilka menniskorna härstammade, ehuru det första släktet drunknade wid badning, hwarestier ett nytt uppfom, bildadt med tillblandad metall. Tlascalaner, grannar till Mexicanerna, uppgåfwo, att det nämnde försläktet fördränkts för sina synder, hwarestier det nya uppkommit genom apor, som födt allt bättre barn med hwar generation, tills menniskor uppstodo.

På Andreas- och Belewöarne herrskar tron, att en Urmoder swäfwade i luften och födde jorden, sedan plantor, så djur,

fist menniskor. På Nutka tror man, att Gud skapade först en qwinna, som besöfkes af en yngling, hwarestier hon utnös en son, menniskornas stamfader.

Vi hänwisa till än flera spår af detta fornminne hos de mest skilda folk, framställda i Wolfg. Menzels *Mythologische Forschungen und Sammlungen* (1842), der han "mufwist" sammanfattat uppgifter af sin "högtärade wän" Jos. v. Hammer, jemte egna iakttagelser wid läsning af en mängd äldre och nyare författares skrifter.

När då Blenda, enligt allmänna sägen, ingifwen i skrift till f. Carl XI, offrade åt "Modren" på "Moderhögen", i en ort, der ej länge sedan hwar by hade sitt heliga wårdträd, det ingen dristade nedbugga *), och der ormen ännu i folkföreställningen har en helt annan karakter, än den Christligt-Biblistiska, warande nemligen wisdomens innehafware **), när derjemte i grannskapet på andra sidan Östersjön Esthyerne reban i Taciti tid dyrkade Gudamodren, sednare bekante för att förrätta denna dyrkan wid ett beständigt grönt träd, hwars stam ansågs ha 3 hufwudrötter, under hwika presten underhöll en orm, (*Annal. f. R. Oldf. 1837. p. 197*), m. m. hwaraf är klart att Yggdrasilsmythen, som står i Eddorne jemte om ej utom Odinsläran, tillhört den Bernstenshandlande stammen, och då en Gudinna stod qwar, sedan Sklawer blifwit Herrar öfwer templen på bernstenskusten, förestäld med ett äpple i ena handen och en windruswa i den andra, (enl. *Bothos Chronike der Eszen* ***) samt en sofwande apa på hufwudet (enl. *Masch*), så är wäl anledning att anse wår germaniskt-scandinaviska religion, som på Östersjöfusterne warit förödinisk, såsom den samma mensklighetens uräldsta hedenreligion, hwilken följt folkslagen under sin förspredning till jordens alla delar, bärande samma drag wid Östersjöns strand förrän Oden, med sin lärdom, nalkades detta haf, som den ännu bär på sjelfwa stilla hafwets öar, förrän Europeer föra dit sin religion eller blott sin menskliga wisshet. Mer än ett drag har desutom medföljt, hwari en föreställning om ett paradis, en tid af underbar fullkomlighet och lycka, framskimrar, utan att kunna anses utbildad under kännedom af Biblens Eden. Ännu wet hwarje barn i Barend, att alla trän kunde i tidens morgon tala, ja de kunna upprepa ett och annat

*) En Barendsbo högg ett dylift i början af 19:de sekel, men trodde sig derwid ha gjort så illa, att han i förskräckelsen blef stum och war det till till sin död. En annan högg ett dylift, hwarestier anden, som bodde i trädet, hördes en afton ropa: "du har gjort mig huswill; jag skall så göra dig"; och följande war braun gården. Dylift troddes ännu i Förf:s barn-dom och torde mångenstädes tros ännu.

**) En Barendsbo fann en "hvit orm" (trol. en spåd snok) och bar den in till Werjö i en "spann", utbjudande den till dem, som wille "bli klafa". Det skedde omfr. 1798.

***) Doct. Fr. v. Hagenau från Greifswald har i sednare tiden funnit och för allmänheten beskrifwit en dylif bild med namnet i runor *Siva*.

af deras samtal. Förf. minnes att rönnen sade till mannen: hugg mig ej, då blöder jag. Misteln och rönnen woro mythiska trån hos Druider. Trädens namn *Asc* och *Emla* torde likwäl ha uppkommit, då en Skandinavisk mythosof i "fornrunor" om den förste *Tsch* (W.) och den första *Alma* (Ἀλμα) trott sig läsa sitt modersmål och af mannens namn bildat *As* och af qwin- nans namn bildat *Alm*. Romaren indrog detta *Alma* i sitt språk jemte des öfversättning, kallande *Diana-Lucina Alma Virgo*. *Almah* war *Ehaniths* epithet. Dock torde mistaget ligga långt högre upp i tiden, än då våra hafskuster befolkats. *Lucia-* nus anför, huru träd födt, om wi rätt minnas, de första men- niskor. Bärendsboens paradibefrisning med hednisk pregel har Eddans stillring qwar om wert af ofädda skördar, men samman- bindes med en berättelse om Englarnes fall, lik den Mahomet in- sliktat i *Alforan*. Nedfallne på jorden, der då war mörkt, est: r nedstörtandet från *Ijusens* rymder, lågo de onde englarne länge tyfte, slutligen yttrade en som märkt att menniskan skapats: "här är nyt på färde," då en annan yttrade sin fågnad att der woro flera än han i samma nöd. De som då fallit i sjön, blefwo sjörä, de som fallit i de djupa skogarne wordo skogsrå o. s. w. Detta kan dock wara följt af en katholiks Bibelutläggning.

De Eddiska namnen *As* och *Embla* träffas dock ej bland Bär- ends folk. Ortnamn tillstyrka snarare att antaga, såsom wi redan wisat, att man i detta folks fornspråk hetat *Ver*, detta *Manhem* således *Verland* (ett land, som Eddiska sänger synas förlägga mellan Danmark och *Swearike*), denna kust med sina wallar *) *Var-ank*, *Varan*, o. d., att qwinna i samma fornspråk hetat *Virda*, *Vyrde*, *Urda* och att hon, som moder åt mannen räknad för nämst, utbildades så småningom till föreställningen af *Gudamo-* der, moder åt alla de febermera på jorden befantblifne *Gudarne*. Härifrån war steget lätt taget, att föreställa sig henne som den oföränderliga makt, som gjorde stundom alla böner och offer till *Gudarne* onyttiga. Man antog att de wille, men kunde ej hjel- pa, huru noggrant man än iakttog alla cultens ritus. Detta lät blott förklara sig genom att antaga ofwan dem alla en högre o- föränderlig, ohwewelig makt, hwilken som mörk, således utgrund- lig, kallades *Ode* (α-ιδης). Under namnet *Vyrde*, *Urda* satt *Ur-qwinna* under långt sednare utbildade religionsystemer ändå främst bland *Weirdsysterne* (klassiska mythen *Parce*) wid *Ur-* darbrunnen. Huru högt hon ännu stod i folktron, wid *Odin*ska inwandringen, skönjes deraf, att sjelfwe *Odin* insinner sig bland rådfrågande folk wid den fällan, der *Urda* satt främst. För att få

*) Härwid må anmärkas, att der *Verund* slutade midt för *Vik* på *Got-* land, börjar den från *Taberg* kommande bergskedjan att följa hafstranden mot norr. Redanför swallar hafwet mot dalar, som under högre watten ofta kunnat behöfwa aggeres. Se häröfw. p. 37.

redigare inlgt i dessa dunkla frågor om Wärendstammens äldsta religion, på hwilka likwäl begripandet af stammens karakter och öfriga minnen så wäsentligen beror, är nödigt, att granska de uppgifter som kunna finnas hos äldre författare om den Förodinska religionen på Östersjöfusterne, liksom de föreställningar, klassiska litteraturens skrifställare och äldre transbaltiska författare funnat hysa om den äldsta religion i Nordländerne i allmänhet.

3 §. Förodinska religionen på Östersjöfusterne.

Den lärde Fredr. Münter har i Archiv für alte und neue Kirchengeschichte Heraus gegeben. v. Stäudlin u. Tzschirner, 3: 2. Leipz. 1816 låtit införa sin afhandling: Die Religion des Nordens vor den Zeiten Odins, liksom han hufwudsakligen återgifwit detsamma i sin Geschichte der Einführung des Christentums: Dänmark u. Norwegen Leipz. 1823, warande 1:ste Theil af hans R:G v. D. u. N. Före Odins ankomst till Skandinavien, (neml. "den tredje Odins", hvars identitet med Byrebista och Decæneus M. hwarken jakar eller nekar, antager han, som likwäl ej med Suhm och Schöning skiljer mellan Joter och Gother, att Gotherne i Skandinavien dyrkade Jordgudinnan, Solguden och Månggudinnan, finnande Jordgudinnans cult teknad i Taciti de mor. Germ. c. 40. Han antager dock förslagsmeningen att för Nerthus (den Niord, wid hwilken man i urtiden swor i Norden, enl. Landnama) låsa Gertha *) och af Artedalen wid Leire, enl. andras påstående, skapa den Nerthusort, som Tacitus skilfrar. Han angifwer of, att Glodin i Eddan, Germanernas Gludana, är denna Jordgudinna, anförande Sk. Thorlacii mening, att den wore Grefernas *Ayto*, Romarnes Latona, härledande med Sk. Th. namnet från Glod, Lod: det som werer på jorden, och antagande att Gledisgydia, Glöders offerprestinna, omtalad i Hyndlaliod, en Furstinna i Frode VI:s tid i första hälften af 6:te seklet, varit prestinna i Jordgudinnans tempel. Afwen erkännes en Soldyrkan äldre än Odins inwandering, hvars hufwudfest hölls wid Julen, då Solen började öka sin makt öfwer natten. Solguden jemnföres med Grefernas *Απόλλων*, Leire antages för hufwudorten i Soldyrkan, des namn härledes af Lod, glod, glöd, Ag:S. Leostan: tända. Eden wid Freyr afsåg Solen. Och Måndyrkan erkännes dermed förenad. Men högre än Soldyrkan anser han Målguden Thorsdyrkan ha varit ställd hos de Gother, han antager såsom Förodiner. Han anser rimligast, att Lucani Tharanis och Esus woro samme gudom, hwaraf den förres altare af L. jemnföres med Dianas (1: 446), då den sednares hemiska altaren nämnas (1: 445), så att den

*) Han erkänner sig likwäl ej tro, att namnet Gertha förekommer "in den Ueberbleibseln der Nordischen Mythologie.

allsmåttige As, hwarwid man fordom swor, enl. Landnama, skulle warit Thor. Han jemnsför släggan i fabirbildernas hand med Thorshammaren, antager en äldre Oden, hvars namn härledes af pers. Coda, Gud, uppgifwande således Thor, Odin och Freya såsom det Trimurti, som dyrkats före Odins ankomst, ställande Hertha och Mångudinnan bland lägre Elementargudar, dit Utgårdens Lofe (Eddan), Midgårdssormen (wattnet) m. fl. räknas, deribland Nornorne, Valkyrierne, Lokalgudomlig heter t. er. Thorgerda, Horgabrud och Yrpa, Hwita och Swarta Alfes, begreppen om Muspelheim och Niffelheim samt Frejas Seid. Wi ha ej kommit till alldeles enahanda resultatet genom vår undersökning af detta ämne, men då Mütter under sin framställning själf erkant hufwudgrunderne af den ästigt, hwarwid wi stannat, anse wi hans partiella vittnesbörd af gällande wigt, då man will bedömma hwad som blifwit war öfvertygelse i detta ämne och som wi nu gå att framställa.

Så länge en cultus funnits till, har man säfert insett behöfvet att deråt egna en bestämd dag. Att Oden-Mercurius, Thor-Jupiter och Freja-Venus ej höra till de äldsta tidernas gudomligheter, kan man redan sluta deraf, att deras dagar äro de sista i wekan. Märkligt är, att dessa Gudar i Norden — mythiskhistoriska personer — wille anses för äldre naturgudar, der Odens-Mercurii urbild är Solguden och Freja-Veneris urbild är Mångudinnan. Dies Solis och dies Lunæ stå framom i dagarnes rad, följde af en Tyr-Martis dag, om hvars äldsta betydelse wi nu uppsjuta att yttre öf, men anse öf ändå funna nämna, att dessa 3 dagar synas hafwa warit festdagar under den äldsta hedendom, historien plågar utwisa, då olika stammar bland beslägtade folk delade sin dyrkan mellan "Solen, Månan och all himmelens här".

Men en dag ligger framom dessa 6. Och det är gudsydningsdagen i den äldsta religion, som kan med skrift bewisa sin ålder. Hos Romarne bår han namn efter Saturnus, som inom klastiska mythen war uttrycket för en engudscult, — minnet af en fordom weskande monotheism, som efterträds af en tregudacult, sannolikt sedan mythosopher uppstått i Orienten, reflecterande på actif, passif och neutral kraft, på försluten, närwarande och kommande tid o. m. s. I Norden kallas dagen Lögerdag. Wi känna den wanliga härledningen. Raff anmärkte mot Geijer (Hermod 1825—26 p. 42), att Lördag kommer af laug (icke lag eller lög): ett bad, warmt bad, icke af lagge, ännu mindre lauge eller löge: watten, wätsta, helst han på Isl. heter Laugardag, ej lagerdag. Wi tro ej att häri ligger mer bewisadt än att Isländarne ansatt denna dag benämnd af bad, det man för öfrigt finner af synonymet twättedag. Wi kunna ej derföre neka möjligheten, att lögande funnat få namn af ett Numen, som ansågs ge kraft deråt, en Loge, en Lofe eller dyllit.

Då våra öfriga dagars namn äro öfversatta från transbaltiska benämningar, ett bewis, att vår kalender följt hit med folket öfwer hafwet, är all sannolikhet, att Løgerdagen är en öfversättning, en motsvarighet af Saterdag. Hvem war Satur? Hvem Løger? (Att Satur varit ett Nordiskt personnamn sågo wi häröfw. p. 53).

Den äldsta mythen upplyfter Saturnus öfwan alla gudaminnen. Han är Osiris (Solens) och Isis (månans) fader hos Egyptier (Diod. Sic. I. lib. 1.) Jupiters och Junos hos Romare. Hans bild war svart eller helt dunkelblå; hans tempel byggdes af svart sten, hans tempeltjenare woro svartklädde. Hans minne är återgifwet dels af bekännare, dels af författare. Enl. de förra förbindes han med Paradisminnet. Hans regeringstid war den gyllne tiden. Då fanns blott rätt och rättfärdighet och jernlikhet. Floderne flöto af nektar, träden dröpo af häning under en stadigwarande war. Inga swärd funnos. Lifwet war en jernhögtid. Minnet firades genom att wid Wintersolståndstiden hålla en af sin musik utmärkt fest, som bar hans namn — Saturnalia — derunder slafwarne äto wid sina Herrars bord, betjenade af sitt herrskap; då den 23 Dec. festen slutades, sände man hwarandra gåfwo. Saturnus afbildades, oftiast som en gubbe med en orm, som bet sig i stjerten, i sin ena hand och en sådesfåra eller slätterlie i den andra. I hans tempel war Statsarchivet i Rom. *) Han uppenbarade sig i form af en häst och blef så Centaurernas stamsfader; war annars gift med sin syster Rhea. De som förfastade Saturnus' cult uppgäfw, att han war nedkastad i Tartaren; jemte Titanerne (Jättarne). Han sådes likwäl herrska öfwen på Glyseiska fälten öfwer de döde, som der wandrade. Han afbildades med ett sitt barn, som han höll på att slufa. I hans cult fanns neml. människoeffter, som woro Jupitersdyrkarne förhatliga. Jupiter hade ock störtat sin fader och bundit honom. Banden på Saturnbildstoden astogos likwäl under Saturnalia. Swinet war derwid det bestända offerdjuret. Han kallades Kronos eller Tiden af Greker och förstods hufwudsfalligen under namnet Σ , H (Gud) hos Phoenicier.

Äro inga spår af Saturnidagens gud i Norden? De kristliga källorne ha wi qwar genom omsorgen af en Odinsk lärde kast, en reformerad druidschola. Der kan en äldre cult ej stå i ljus. Men känna Odinsdyrkarne ej en annan religion utom deras område? — Wi minnas härwid alla Utgården. Den må ha förlaggt af sednare Isländska sagoförfattare i Ryfland. Nestor upplyser, att Ryfkarne woro Baranksoar från andra sidan hafwet, som wäl fört sin religion med sig. Utgården har således

*) Må det ihågkommas, då wi så se, att Karthagineerna hade sitt Statsarchiv i sin Deæ Cælestis (Thanith Rheæ) tempel.

också sträckt sig dit, men deraf följer ej, att den icke också kunnat ligga på vår halfö, enär wi weta, att Asar-Swearne ej woro herrar öfwer hela hennes område. Hvad weta Eddorne om Asalärans icke bekännare i Norden — om Utgården?

Då Thor Odens son, Guden i Asaculten, men Trullkarlen för det folk, bland hwilka Saro samlade sägner, wille besöka Utgården med en annan religion i Asarnes grannskap, så ledsagades han ett stycke på wägen af en Lätte och kom till en borg, så hög, att Thor knappt kunde se öfwer den. (Han war kommen dit genom Jotalandet till fots.) Han kunde ej öppna des grind, utan kröp in mellan grindstängerne. I borgen stodo dörrarne öppna, stora män suto på 2:ne bänkar, framför hwilka kungen, Utgårdens Loke, satt på en upphöjd plats. Loke wille nu pröfwa Asa-Thors beprifade kraft, för att se, om han werkfligen war den gamle Ausa-Thor, för hwilken Asa-Thor (enl. Saro) gaf sig ut, och som nu genom metempsychosen återkommit. Täfingar uppstå mellan Asamysteriers och Utgårdsmysteriers innehafware. Thor täflar med en Loge i åtanke, men besegras, hans kamrat Thialfe löper i kapp med Suge, men blir efter. Thor skall dricka ur ett horn. Knappt märkes att det druckits derur. Han skall lyfta kungens katt och förmår knappt lyfta den bugtade katten så, att en des fot lemnar golfwet. Han skall brottas. En qwinna Ella, Lokes amma, möter och — faller Thor på knä. Det säkra war att Thor här blifwit besegrad, men Asarne utlade det så för att ursäktas Thor, att Loge war elden, Suge tanken (hugen) hornet war hafwet, katten midgårdssormen, som omkringade jorden i hafwet, och Ella älderdomen. Loke är Asarnes fiende, men wän med Frigg i Jen-sal; besökande henne i en qwinnas skepnad. Med Misteln, det fornmythiska trädet, undanrödjes Balder. Aflwen som qwinna gräter nu ej Loke. Odin sökte förbund med Loke, de t. o. m. blandade blod och Loke synes nu bland Asar, ja, räknas som Ase, men utöfer der smådelser mot Asagudarne. De gripa honom och binda *) honom, men han förwandlar sig i en fisk (en Lar). Loke har födt som qwinna den ulf, som skulle uppäta solen; den hund, som skulle fräta månen. Är ej detta fienders sätt att tala om Solen (Solwarg = Wädersol) och Månan (Managarmr = månens ena släk, hunden jemte mannen i Månen)? I Ragnarök är det Utgårdsgudarne, som öfwerwinna Asagudarne. Loke förer styret på Naglfar, som framför Utgårdsgudarne. Surtur — enl. de lärdas mening i Annal. f. n. Oldf. Sortr, den swarte — besegrar nu Asarne. Odin faller för Fenrisulfwen, Lokes son; Thor besegras af Midgårdssormen o. s. w.

Utgården kallas oc Jernskogen. Ella i Utgård är tydliggen den samma gamla qwinna, som Zel i järnvidi. Detta namn,

*) Wi minnas Saturni band.

förklaradt att betyda hög ålder, påminner om Tidsgudens, om Chronos' namn "HΛ *). Dennes attribut war Ormen bitande sig i stertten, ("Mundi figura" i Zmirsul.). Samma orm war fatt i Utgårdspalatset. Saturnus prest war svartklädd. **) Den swarte — Surtur — är en af hufvudmännen på Lokes skepp. Sjelfwe Odins Forp Hugin flyger ut från Lokes palats. Och Forpen synes ännu i Reasan, Lodbroksfanan. Österut låg Lokes rike. Ett Öst-rike war Lodbroks. Swinet offerades wid Saturnalia. Wildswinet war Gudamodrens offer hos Westerne. Frejas galt offerades wid den motsvarande festen i Reidgötaland. Julgaltens bild ses på många bord i Varend, der ej så långesedan tjänarne äto wid prestlige hushönders bord julafion och ståndspersoner togo sina tjänare in till deltagare i sina jullekar. Jernweden påminner om det land, der jern togs ofwan jord i berg och sjöar och der härader ännu fallas Beder eller dimin. Bedungar (Finwed, Norrwedinge, Uppwedinge). ***) Ett minne, som Eddan anför om Thors österfärder, synes bevaradt här. Han sof i tummen på en Jättes handfste. Wid Tumlinge rör nära Blådinge kan wäl wurmen att föra alla fornlemningar in i Blendasagan försäkra, att der hwilar en af Blenda slagen General Tumling; men folkets allmänna sägen är, att en jätte öst det röret ur sin handfstes tumme, i någon ond affigt mot kyrkan. Der torde således ruinen af det gamla runda hednatemplet stådas. Saturnus uppenbarade sig, påminna wi oss, som en häst. Den allmännaft omtalade widfsepelseguden, således den säkrast antagliga fornhedenguden i Småland, wisar sig ännu, då han uppenbarar sig, i skepnad af en häst. Denne bor i wattnet — tingens ursprung enl. Venusmythen. Hwem har ej hört omtalas Necken! Och denne kan ej sägas wara nämnd i Eddorne, om ej som ett tillnamn åt Eddalärans öfwerigud Oden (Nifar). Det antyder att Necken warit *majorum gentium*. Han är mustkens gud. Neckens polsta, sjungen af Fru Bochsfa, sådan D. Lindblad den uppfattat i sin hembygd, förjusar nu Europa. Och Necken älskar Fröja. Derom handlar hela Neckens musik. Är Fröja, Freia våra faders uttal af Rheia (derom nedanfö), så minnas wi att Rheia war Saturnus maka. Wi hänwisa härwid till Minnessången i Varend om Neckens förfärdigande af Fröjas rof (Orion). Men ej blott Necken uppenbarar sig som häst. Denna figur ikläder sig Satan — utan all grund i Biblen. I Brohult i Varend dansade han som häst hwar natt på ett loft, som wäl ännu står qwar. En man, hvars son ej långesedan träffades, stöt en gång "den store hästen" i pannan. På en kyrkgård i Westra härad sökte man bortläsa "den swarta hästen" i slutet af förra seklet. Detta allt

*) Har Jeschafwet kallats Chronium, derföre att Greker (säs. Pytheas) funnit en Chronosdyrkan i Norden?

**) Se häröfwan p. 130.

***) Se ofw. p. 315.

förklarar svårligen ur Eddorne. Sin håstfot behöll Mephistopheles länge i Transbaltiska Europa.

Vi känna, att Eddalärans Lofe hinn levist är Folkwisans Lofe leve. Jemte Helgassjön (Heliarsjön, Hels sjö?) nära Heljarvarma kände v. Linné en fordom uppmurad offerkälla, kallad Levekällan, der man badade ("väntade sig") enligt folksägn, då nämnde forskare gjorde sin Skånska resa, förrän man begaf sig till templet på Helgö. Källan låg $\frac{1}{2}$ mil från Werjö midtemot Araby wid Helgassjö. *) På Helgö skulle ha legat en Silvia stad. Sannolikt är Silvia ej Rheca Silvia, utan en lärd mans öfversättning af en bondes uppgift om en Fogsgudinna. v. Linné lemnade saken Antiquariis; anmärkande, att utanför Levekälla låg i sjön en ö ej långt från Araby, hvilken ö war helt planerad. Ett Aranas war Westgötarnes sannolikt äldsta hufvudstad, der sundet mellan Jutland (Ridgötaland) och Götaland war smalast. Ares kallat Procopius Skandinavernas högste Gud. Mycket visar, att ett orakel funnits på Helgö och enligt Særo kan man skäligen öfwan om Danmark söka det orakel, som rådfrågades efter Balders död. Lofe följer Heimdal, då han der nedstiger till underjorden. På Helgö hade, enligt en 1541 i original ännu qwarvarande gammal ritning, ett gudahof funnits, der Lofe äfwen är afritad, ej olit Satans-bilden i våra gamla kyrkor, hvilken med sina "horn och klöfvar" och swans och swarta färg alldeles ej har någon grund i Biblen. Den afritning, som förwaras i Balmstiöldiska samll. är dock efter all sannolikhet ett fantasispel **) af Antiquarien P. Rudebeck eller Kapten Dlof Rudebeck, som förfärdigat ritningen. Originalen hade förwarats hos den siste Slottsherren som bodde på Helgö Jöns Jönsson (Gyllensparre) till Ingelstad, befullmäktigad som Slottsherre 1569. Se häröfw. p. 138. Wid Helgö war nedgången till Hels boning, dit de döda kommo, goda som onda. ***) Hit begaf sig war folkwisas Orpheus Herr Peder, som lekte knappen af Heligis Fyrka, så wäl som barken af träden, då han med tonernas makt återkallade sin döda fästmo. Arwid s. Folkwisor 2: 317 (uppsänd af P. Rudebeck till G.

*) Att detta tvättandet eller lögandet, följaktligen detta besökandet af Helgö tempel stett på Lögerdagen, kunna wi ej sörfa, men att lögandet på lögerdagen är folksed i Bleking och Wärend, så att hwar mor den dagen lögar sitt barn i ett badkar kalladt lögertråg (liksom sjön i Urdas-hult), är en känd sak. Och äfwen wid äldres lögande forenar sig åtfylligt strock, som synes uttänkt för att förwandla det från religiös ceremoni till profan hellsward. Man binder Neden derunder med snål, nedstucket i stranden. Är Neden kult således äldre än Jernet? Sjelfwa julastou utgick man ur badstugan i en flods falla watten. Dlof i Spånihult dog genom sin trohet mot den utäldrige seden. Den aflades sedan der i orten.

***) Alla Eddans 12 gudar föreställas sittande kring ett bord, tecknade efter Eddans beskrifningar. Att Lofe allena tillägges af öfrige Eddiska Gudawäsen torde ha sin grund i tradition, helst det ej har egentlig anledning i Eddan.

****) Se häröfw. p. 83. 84.

Dahlberg.) Bönber påstodo i P. Rudebeds tid, att ingen botte n på sjön war på ett ställe wid Helgö, hwarföre man war så wis att nedgången till de dödas rike (Eddas Heliargrind) war der, att hedningarne dit nedkastade det de offrade sina gudar. Ett Selgescoth, Helgösfog, omtalas i ett permbref af 1305, hwilket anses ha legat här. Der synes ha warit en hednisk religionsanstalts egendom, som tillslagits Werio Biskopsdöme. Här bodde Biskop Magnus 1305 enl. permbref och Biskop Ingemar, enl. tradition ännu tillwarande 1691.

Det är ock ej utan all betydelse, att Gorm, som i sin ungdom, således i sitt östrife, kallades Löghe, enl. Sveno Aggonis, som betyder "den läse", *) enl. Nast, nämndes enligt Sagorne, heimski, som wi här blott öfversätta med den hemiske. Att ett epithet för hans hedendom af förtryckta Christna är ifråga, torde wara klart. Af hedningar berömmes Nifstiftaren. Att han kallas Lofe eller med Lofes binamn i det Östrife, som wi förutsätta, att läsaren till slut insett wara det land wid Östersjön, som andra fällor ej bewisa då ha tillhört Swear eller Nyfjar, således Swenska kustien wid Östersjön nedanom Götaland, synes innebära, att Lofe warit denna ords hedengud och således de Christnas djefwul, således ännu i 10:de seklets början dessa kustländers högste afgud.

Men hwem är Lofe? Dden förklarar i Wgisdreka, att denne Asarnes hatade sällskapsgud södt barn som en qwinna, mjölkat For ic. Njord, den med Asarne införlifwade Wanern, förklarar derwid, att Lofe ock barn burit. Edda Haun. III. 498 får deraf, *Hermaphroditicam corporis indolem ipsi approbari*. Lofe och Angurboda — enl. Ingårdens framställning om Utgård — äro således i en bild sammanfattade, liksom sedan Latonas twillingbarn. Att Lofe, som wi nämnt, förwandlade sig i en lar, kunde gripas i en larstjert o. s. w. wisar hän till — Jiskewinnan, *Marseilles swarta Fetisch*, hwarom nedanfö.

Då man blott känner Utgårdreligionen af des fiender, hwilka inpassade den slutligen i sin lära, för att der bli deras Straffanstalts afgrund (Sel-vete), så är swårt att göra sig en säker föreställning om des karakter. Men att Lofe warit den transbaltiske Sater, Satur, Saturnus, synes emellertid wara föga twifwelaktigt. Då nu Saturdagen, dagen före Soldagen, heter hos oss Löggerdag, blifwer ännu mera skäl att antaga Saturni och Lofes identitet, namnet Lögger må se an wara bildadt af Lofes namn eller af de Lögningar, de bad, som ingingo i hans cult. Namnets rot torde wara en. Spår finnas ännu, att i ett wist hånseende Lördagen ännu helighålles och tydligt är,

*) Satun kallas ännu i Småländska eder Lättingen, raggen, raggingen. I folkwisor (danska) kallas Lofe Loye, Lejemand, (i swenska) Lofe leve eller den lede, som uttalas i Wärend: den läse Se häröfw. p. 292 f.

att då hvar dag, sedan mörkgguderi uppstått, hade sin Gud, blott det, som den Guden ansågs regera, borde åsidosättas på den åt dagens gudomlighet egnade dagen. Hr. Profsten Östberg anför att på ett hemman i Åkers socken anses Lördagen för en dag, på hvilken man icke må arbeta i jorden om vären eller uså någon säd, om man vill hoppas god årswert. Ewignet, som hörde till Saturn-Rhea eller Matris Deum-culten, hade lärt menniskan återbruket, enl. hwad hwarje Wärendsbö bo wet att upprepa och häri synes ligga en antydning, att Lofe varit Hyperbereiska cultens återbruksgud före Rik.

Saturni syster och maka war Rhea eller Rheia. Må wi tillse, om ej Lofes wänliga förhållande till Frig i Jensal, äfwen till Freja i Wanahem, än mera Nefens till Fröja i Wärendsbö folksågn häntyder på ett medvetande, att Freja-mythen war införlifwad med Asalåran, såsom hemtab från en äldre cult. Wäl kallas Lofes maka Angurboda. Men detta namn är fiendernas, gifwet som epithet åt Lofes maka eller den qwinliga Lofe.

Wi betöfwa wäl ej längre bewisa, att wår Nordiska myth haft nära sammanhang med ydligare folks. Finn Magnusen och Jac. Grimm ha ställt den frågan utom kretsen af dem, som längre funna bli de lärdas twistämne.

Huru strefz Rheia? Monne ej *FREIA*, förrän *'Peia'*? Hvem kan bewisa, att wåra faders läsart Freia (hr) ej war rättare än Romarnes Rheia (rh)? Men ej blott namnet utan hela mythen är mycket öfwerensstämmande. Rhea war den klastiska mythen *Deum mater*, åt hwilken wildswinet offerades. Der Tacitus wid Bernstenskusten träffat en *mater Deum* och wildswinet som ett insigne superstitionis, der wisar oss Herwarasagon Freja och Frejas galt i Reidgötaland. Badningar hörde till Gudasmodrens cult i Rom, derwid hennes bild badades (*lavatio Matris D. am*) i Tibern. Dessa bad af sjelfwa Gudabilden anmärker Tacitus på ön i Oceanen wid Nerthus-festen. Sjelfwa Hartgrepas löjestråk nära Azenen har tydligan sitt namn af religiösa bad. Rhea kallas oc Cybele och Cybele war läkarinna för barns och boskaps sjukdomar. War detta namn ej roten till Nordens Sebelia? Cybeles bild fördes i en wagn för att befordra god gröda, liksom Nerthus' wagn på ön i Nordiska Oceanen, framfördes dragen af kor. Som Moder kalla Wärendsböarne denna Gudinna Lufe. Wid den tid Saturnalia firades i Rom, ha wi wår Lufenatt eller wår Modernatt (*Moedrenacht*), hwars flesta egenheter öfwerflyttats på julen. Eller hwem skulle finna christliga stäl till julgalten, till kaforna i form af swin om julaston, till Fogödsleis spridning öfwer hela gödselhögen, att ej nämna mjölkandet af andras mjölk i sin tjärna juldagsottan af qwinnor, som nedgräfwit sig i gödselstaden (Se *De la G. Arch. IX. p. 190*); eller till springandet från julottan, då den, som först hemkommer, får först aflagat sitt hö (*Saturni lia?*) och affsurit sitt korn (*Saturni*

skära?) på året; eller till vidandet af fålarne annandagen? Wi torde deri säkrast spåra minnen af en tid, då man på Lufes första dag firade swinet, på des andra Kon, på des tredje hästen *) — desä Fetischer af *Deum mater*, *Isis* och *Saturnus*. Och när Småländska quinnan går ner med ett strikande barn att lägga det på den halm, der swinet legat, må wi wäl derwi snarare minnas *Taciti* swin "såsom ett widspelpens sinnebild", än *Bethlehems* hö och strå. Och huru will man ur *Biblens* läror förklara det så wanliga namnet på Lufe, den gamla *Julgudin*nan, neml. *Satans* *Jarmor*, något så allmänt i Småland, att prestes der ännu sägas uttrycka sitt andliga mod genom försäkran, att de hwarken frukta *Satan* eller hans *Jarmor*? Huru förklara att språkbruket tillät bland de *Göther*, *Uffilas* gaf *Biblen* på motsämalet, kalla djefwulen för hon? På mer än 30 ställen finner man i hans version en quwinlig satan, som tydligen är den högste, anförd. *Tytkarne* ontala också ännu "die *Großmutter des Teufels*". Från *Saturnalia* anses qwar, att gifwa gåfwor (*Zulkappar*). Lättare finner man grund till *Julstiken* och *Juläpplen* i *Lufes* fest, än *Christi*. Om *Fiskgudinnan*, strax nedanfö. *Sfvergudin*nan i fornmythen har ett äpple i ena och en *windruwa* i andra handen. Hwem har ej hört, att all watten blir till *win* om *Lufe* natt? Mot denna widspelliga föreställning predikade redan *Chrysostronus* år 387 i *Antiochien*. I Wärend tror många det ännu. Att *Gudinnan*, hvars fötter man skönjer sluta sig i en fisk, jert (se *Diana multiannans* aftagen i *Atlantica* fig. 35 wid p. 213), den *Ephesiska* *Diana*, som under bilden af en fiskquinna dyrkades ej blott i *Asien* utan också i *Grekland*, trol. *Jungfru*sten, som ännu i *Asien* hålles för *Wischnus* 3dje incarnation, kunnat bli känd i *Norden*, kan med stöd i *ukunder* antagas. *Strabo* nämner, att en prestinna från den *Ephesiska* *Dianas* tempel hade soljt *Phoceerne* till *Marseille* och medfört *gudinnans* bild. Den blef *Marseilles* lokalfetisch och stadsmärke, hwilket infördes i alla de städer, *Marseilles* handelsmän anlade, sedant de det från sina förföder mottagit. (*Pausan. Arcad. lib. IV.*) Nu wete wi, att ett *Marsellanskt* steyp i *Pytheas* tid besökte vår *Nord*, hwilket antyder en närmare förbindelse. Wi förstå då, hwarifrån den folkföreställningen om *fiskgudomligheten* kan hafwa utgått. I *Dof* den *Helliges* tid fanns begrepp em en sådan *gudomlighet*, liggande, som det synes, utom hans egen *mythologiska* syntreis. *Mater Deum* hade nu för de *Christne* sjunkit ner till vår *hafsfru* "nedantill som en fisk med fenor, oswan som en quinna," strikande med gäll stamma, såsom man ännu påstår sig stundom höra henne på *Bleckingiska* kusten. I *Frankrike* har hon för de *Christna* blifwit en *Jé*, kallad *Mèr Lucina* (*Modren* *Lucina*), *Mellusine*.

*) Wi ha häröfwan p. 323 sett huru *Öster* i *Swerige* *Winterfesten* kallades de 3 näcterna.

(Salverte lntyggar, att allmogen ännu säger: Mer lucine). Att Melusina är hälften qwinna, hälften fisk weta wi alla. Horatius ledömden den Egyptiska Zodiakalbilden ur estetikens synpunkt såsom widrig, när han såg den sköna qwinnobilden sluta i en svart fisk. Grunden låg ej eller i grekiskt skönhetsfinne, utan i Egyptisk lärdom, sannelikt antydande, att den hennes fest, hwarwid midwinterstinget hölls, inföll då solen war i Jiftarnes constellation (Februari). Och i denna månad hålles årsmarknaden ännu så wäl i Werio, der Sigfridsnamnet förträngt det gamla cultnamnet, som i Upsala, der Wanerna uppstego på Sweathronen och der man wid Distingen säkert handlade under Vana-Difans beskydd. Difa är klädd i nätet och åter löken *). Grekerne upplysa, att denna Diana förut warit half qwinna, half orm, Elythernas stammoder.

Wi nämna härwid, att Gallerne kallade qwinnan med fiffstjerten Auuena eller O-Vana **). Som Lucina eller Luse är denna Gudinna alla barnafödelsors Numen. Märkligt att Jordbegummor på Isöland kallas Liosmædur, (Lucinæ)men i Danmark Jordemödre, (Terra mater hos Tacitus rinner härwid i minnet). Luses fest infaller jemt 40 weckor efter Blåkullarefornas fest, rörande hwilka bekräftliga beskrifningar om *conubia mixta* möta mångenfådes hos de gamle. Att de Christine sökte ge den stora hedniska barnafödelsefesten christlig betydelse genom att då för de församlade tala om Christi födelse, är alldeles enligt med Gregorii den Stores grundsats. Ursprungligen hade wid denna tid tirats selskwa naturens födelsefest, då dagarne åter började ökas.

Det anförda torde gälla tillfyllest, för att inse, det den Utgårdsgudstjenst, som förbotades af Njarne i Swearike, i mycket påminner om den äldsta hedenreligion på jorden, der Modren, der ormen, der äpplet, der en tid af allmän och jemlik glädje framskymta med drag liknande den klassiska mythen ur-cultus omkring Saturnus och Rheia, hwari wi sett sådant, som erinrar em Loke och Freia, Zel, Midgårdsoimen m. m., liksom wi torde sett, att detta allt lemnat flera spår efter sig i Smålands folksägn, än det mesta af Eldornas öfriga myther. ***) I den

*) Nätklädda Jfsbilder äro kända. War löken ej en signa priapi? Ått-lökarne räddades, då man flydde för Atilla. Se häröfw. p. 191. Löken gaf ämne till en af Gjesurs gåtor. Se p. 210. Reformrades denna "attlöken" figur ej inem Christna eran till den heraldiska liljan, som tidigt bles en Successionsordningens symboliskt verkställda kirst i Fransernas kungarike. War Wasaättis j. k. Wase war i början en dylik liljespira, hwari hillebardeu stot sig. Wära äldsta kungastigiller wisa denna liljespira i kungahänder.

***) Martin: La Religion des Gaulois T. 2 p. 150. Toland Hist. of Druids p. 138. Hade Den i ett Galliskt hedenkloster gråtande lärt Numtalen (se Numtalen i Eddan), så är ej under, om Vana, Sana, Venus i hans religion kallades Vanadis.

****) Wi ha öfwer allt i Swerige träffat namnet Thor bekant såsom uttryck för en gammal gud, någon gång för en uu "i helwets nedkastad djefwul."

till F. Carl XI ingifna berättelsen, uppgifves huru Blenda lät uppkasta 2:ne högar, den ena kallad Moderhögen, Gudinnan Frigga till ära, såsom en moder för det qvinliga könet, fring hwilken hon med sitt följe dansat och sprungit samt offrat åtskilliga offer till Frigga, för det bistånd, bemålte Gudinna i detta slaget sitt kön bewist." De hade således hwarken Thor eller Oden till krigs-Gud. Att denna fest ej war tillfällig, utan sammanhängande med mångdens cult, synes följa deraf, att enligt samma anteckning, allmogem ännu hade om Moderhögen den föreställning, att han "om högtidsnätterne står på stora gyllne stolpar, hwarunder synes än i dag ej allenast springas och dansas, utan ock den härligaste musik man höra må, hålles." Den andra högen, uppkastad närmare Odensö, tillagnades alla andra Gudar. Sedan de offrat öl och mat, och dansen ändats, "sågas de afklädt sig och lögat sig i sjön, hwilken widskjelpelse ännu fast icke uppenbarligen om midlommars- och pingsthelg brukas, då folket i sjöarne lösa sig dersamma-städes och offra mat och dricka på högen, i hwilken är ett styrkantiigt stenslagdt hål, uti hedenomen af bemålte qvinnor gjordt, derest offren då begyntes och ännu fortsättas." "An vidare, berättas det, synes en mycket stor sten upprest på berget, der heltinnan de nätterna hwilat och henne till ewig äminnelse upprest, han är 5½ famnar hög." Och uppehålla bönderne den, emedan om han lutar, kommer byns boskap ej hem. Se häröfw. p. 288.

Häraf följer att der den särskildt ännu ihågkomna Blendan, hvars namn Bleding kyrka bär, wunnit en seger, bles också en moderhög, en hög till *mater Deum* uppkastad. Wid den wigtiga stenen erinras wi om den koniska stenen på Paphos, astagen på mynt och gemmer, afbildande Gudinnan. Men då Saturnus war Ostris och Isis fader, således Saturni maka deras moder och dese äro Solens och Månans Numina, ha wi ej här Latona, Hyperboreiska Gudamodren, Phoebi och Dianas moder? Wi anse ej obehöfligt, för bildande af öfwertygelse, att härwid närmare belysa

4 §. Hyperboreiska religionen.

a) Modren: Latona.

Att Latona i Hyperboreernas land ansågs för Apollos och

Oden är bekant här och der. Men Fröja ha wi allena hört från folkets läppar i Småland. (Fröja och Friggas ugenstädes). Uppenbart är, att Fröja ej som en af Nynjorne kunde inneha platsen jemte Thor och Oden i Upsala; uppenbart tillkännagifwes i Eddan, att hon, i följd af ett försbund och utbyte af giflan med Waner, kom till Swearnes Åsgård. Wid närmare granskning kan man ej undgå att upptäcka, att hon är en förödnisk gudomlighet. Det sägs, att Jättarne dyrka Fröja högt. Då Thor wille bedraga Jättarne, slädde han sig i Fröjas kläder och med hennes hjäja. Att hennes cult (seid) kunde för Alarans tregna bekännare wara så förhatad, att man ansåg de Harald Hårfagers söner, som öfwade seid, med skäl utrotade af Gref Bledyze, är redan omarckt.

Dianas moder, är lika bekant, som att Apollo är Solens och Diana Månans gudomligheter. Galigt hwad wi i föregående §. wisat, dyrfades således i detta land, om Latona är den qwinlige Saturnus, Lördagens, Söndagens och Måndagens Numina. Ehuru detta Hyperboreernas land kunde sträcka sig högre upp, än Grekerna det kände, anse wi bewist, att des egentliga rum war wid nedra Nben, der en stam bodde, som träffades i fornda dagar blott genom att fara ofwan om Burgunderna.

Hwilkå woro dessa Hyperboreernas tre Numina?

Latona må först bemärkas. Hon är Modien, en radie af minnet utaf allas vår moder. Hwadå namnet moder?

I Sanchuniatons kosmogoni (p. 10) förklarås *Mwt* wara en qwinlig warelse, som war alltings moder (*ἐκ ταυτης ἐγένετο πάσα σπορά κτισῶν καὶ γένεσις τῶν ὀλων*). Man wisste ej rätt säkert ordets betydelse, men anförde öfversättningår, hwilkå Gesenius gillar. De innebära, att *mw* är femin. af *mw*, ebr. *מַטְּ*: watten. *) Runan *ψ* mader kan då både beteckna och betyda det i wågor gående watten, så wäl som *ψ* mem. Af wattenet hade werlden, Kosmos, Skapelsens Venus, upphöjt sig. Wattenets namn blef derföre modrens i de fleste språk. Men denna moder fick flera namn.

Watten kallades hon för den outgrundliga kraft, som uri det dunkla modersskötet kunde bilda hwad som framstätt i ljuset. Sanchuniaton (Drell, p. 14) framställer huru det äldsta par war *κολπια*: *ἀνεμος* och hans hustru *Βάαν*, det är natt, *νύξ*. De födde *αἰών* och *πρωτογονος*, dödlige män. Här är tydligen Urmodren, som föder den förste mannen i tidens begynnelse — ett föreställning, som wi återfunnit t. o. m. på öar i Stilla hafwet. Gesenius anser att *kolpia*, andens namn, är det ebraiska *קוֹלְפִּיָּה*: Jehovas muns röst. Således är här ett gentjud af Biblens lära, att Herrans ande swäfwade, uttalande Skapelsens första ord, öfwer wattenet, öfwer mörkret på djupet, förän människan Skapades. Här möter således en forskning, en lärd mening om ur-modren. Evas-minnet har förblandats med den lärda satsen om ett urämne, ett chaos. **)

Egyptierna kallade denna natt *Neith*, med artifel ta *Neith*. Som hennes cult war utbredd wid Swarta hafwets stränder, (t. ex. i Pontus, i Comana, i Cappadocien, Hierapolis Phrygica, i Hierocæsarea Lydica, i Zela ic. med hufvudorten i Ephesus) blef detta haf kalladt *Neithes* (se Frånhs Ibn Fozlan p. 27) och det namnet sedan öfversatt med swarta hafwet, för den Swarta Dianas skull. Karthaginenjerne bildade af ta *Neith* namnet *Tha-*

*) Se Plutarch. Isis & Osir. § 56.

**) Oxyphens i Grekland hade redan hunnit detta speculationens stadium. "Natten är alltings ursprung, Gudars och Människors moder", stillrad som Gudinnan Aphrodite.

nith, hwaraf Diana sedan uppkom) som var Karthagos skydds-
gudinna och märke, liksom Mer lucina var Marseilles. Hon upp-
höjdes således det öfver alla Gubar. Apulejus Afer, en Kartha-
ginensare, utropar henne för Himmelens Drottning, kallad Ceres,
såsom gifvande frukter af jorden, Venus såsom den himmelska
Jungfrun, Lucina såsom barnsföderskornas skydds-makt, med det
härliga templet i Ephesus, natura parens (Taciti Terra mater?),
Elementernas herrskarinna, sekternas ursprungliga alster, det hög-
sta gudawäsendet, Manernas Drottning, den första bland himlens
inwånare, det anlete, hvari man kunde se enheten till den mång-
fald af gudar och gudinnor, som sedan uppsått och hvars gudom
hela werlden dyrkade under skilda namn och bilder: Deam mater
bland Phryger, Cecropia-Minerva bland Attikas ur-inbyggare, Venus
Paphica på Cypern, Diana Dictyuna på Kreta, Proserpina Stygia
på Sicilien, Ceres i Eleusis, annars kallad Juno, Bellona, He-
cate, Rhannusia &c. &c. Man finner af allt, att denna Moder-
gudinna, denna urgudomlighet af qwinligt kön, under tidernas
längd och folkslagens förbredning fått olika både namn och gestal-
ter. Wi upplysas, att Greker kallade Pharaonernas hufvudstad i
Egypten Tanais, liggande wid Ostium Tanaiticum; och Strabo
känner denna gudinna både under namnet *Tavατης δαίμων* *) och
Αναίτις (*Καυαίτις*: Bana-dis?) En Tanais ara, som stod wid Don
och sedan fördes till Rom **), gaf floden namn och wällade sedan,
som wi sett, mycken orede i geographiska föreställningar. Här wid
Don kallades Tanais den Skytisk-Lauriska; Persephone war den
Persiska Diana. Artemis war Thaniths epithet som läkerska.
Artemis i Ap. G. 29: 24. öfversättes i Arab. Bibeln med Venus.
Annars anses Artemis wara det Persiska namnet på Thanith Ar-
thama, den stora, mäktiga. Wi drifva anse namnet Demeter,
Themater, bildadt af *Αἴς* och *Μήτηρ*: Gudamoder, fast Greker-
na, som antagit henne jemte Rhea, förklarade henne för en dot-
ter af Saturnus och Rhea. Demeter-Cereri's mysterier wid Eleusis
woro den egentliga grekiska Statsreligionen. Derom mera längre
fram. Eusebius försäkrar att Demeter war ett namn på Isis.
Aphrodite war Thaniths namn såsom uppligen ur hafwets stum
(*αἶψα* hos Nicander). Som sådan fatt Thanith ofta på ett wild-
djur (det stormande hafwet?) — ett lejon, föreningen af Julilejo-
nets och Augusti-Jungfruns månadsymboler. Det war under dessa
månader både ång och åker inbergades, öfwer hwilka man om wä-
ren, wid de in i Christenheten bibehållna gångdagarne, nedkallade
wälsignelse genom att öfwer dem låta dragare föra en wagn med
en Gudabild uti. En sådan gudawagn framgick bland de hedniska
Gothi, för hwilka Alfidas öfversatte Biblen. Då den framrullade,
måste en hwar der nedfalla och offra, eller ock bleswo deras hus

*) Enligt såsom Eusebiius läst Strabo; se Schol, ad Iliad. XIV. 255.

***) Enl. en Scholiast till Horatius.

brände enl. Athanariks befallning (+ 382) *) — ett straff hvars införande i Norden tillskrifwes af Joh. Maguus åt en kung Karl, Grimms företrädare, som wi med skäl kunna inrymma på Birkarikes thron, ett straffsätt, som wäl således ej upptänktes af Amund Kolbrenna, i kraft af hans Christendom, utan war till föret såsom hednisk straffbestämmelse. Denna wagn framdrogs med ett simulacrum, under folkets sång af pecora, för att werka gröda på åfern och i wingårdar, som wi redan nämnt, enl. Gregor. tur de glor. (Grimm D. M. 694); det är utan twiswel den Nerthuswagn, Tacitus skilrar, der Nerthus och hennes Sacerdos drogs af korna och den wagn, deri Frejs simulacrum och Frejs hustru framåkte öfwer obanade trakter, öster ut i Sverige, hwarom p. 323. Wi minnas, att der blef mycken gamman, när Frejs hustru befanns hafswande — detta brott, som i de flesta culter med prestinnor annars bådade ofärd för hela landet och ej kunde nog bestraffas. Men samma egenhet skilde den Ephesiska Dianas cult så tydligt från (hennes dotters) den Grekiska Dianas, Apollospherns. Samma egenhet utmärker Chanith. Augustinus beskriwer hennes dyrkan som ägonwittne. Liksom i den Ephes. Dianas tempel, lemnades döttrar också i Chaniths eller Deæ Coelestis tempel, för att prostitueras, förr än de giftes med sina fästmän. Ur detta stadgande kan bordellernas förhållande till Gudinnetempel på Japan wäl rimligast förklaras. Från början synes ej en skändlighet, utan en reform af en skändlig sed ha ähystats. Modren är tydligen äktenskapets gudinna, hennes fest en bröllopshögtidlighet. (Man jemnsföre skilringar framdeles af Nerthusfesten och ett grekiskt bröllop). Men steget har ej eller här warit revolutionärt. Rimligtwis är det inbitna mögwällswäsendet, som motarbetades af Werid stifts biskopar wid wistationer i hela 17:de och in i 18:de seklet, en qwarleswa af denna modercult. Det är ännu snart sagdt obrutet mångensstädes i Helsingland — detta landskap med ett namn, som erinrar om Bernstensskustens dyrbarhet, och der i närtraften runstenen finnes, på hwilken en bild, lik Astartis eller Veneris barbati, ännu kan ses (Baut. n. 1092). Ursprunget har då warit en cult, der man wille stäffa tygellösheten genom att ställa äktenskapets slutande under Frejshustruns och Sacerdotis Gal-li **) ledning. Dessa fester missförstodas således eller kändes de i sin of-art, då Tacitus talar om Germaners på Bernstenskusten connubia mixta, ty festen war mötesstället för bruden och hennes brudgum. ***) Ännu wäljes som wi få se, en Midsommarbrud, som wäljer sin brudgum i s. Sverige. I Korthaginsiska templet höllös sceniska föreställningar inför Gudinnan, sådane Augustinus

*) Sozom. Hist. Eccl. c. 37.

**) Kommer ej deraf gäll (likom Pastorat af Pastor), Gellbo m. m.? Att Gallus, är castratus med rot i wårt utspråk, är antaget som wist.

***) I Kacedemon fanns ju en dylik wigselact?

ej ansåg anständigt för en hederlig mans moder, än mindre för en Gudamoder, att öfverwara. Dylfka föreställningar saknades ej i de äldre midfommars- och Tullekarne, alla tydligen foster af annat än Christendomen, som från äldsta tider wisade en afwoghet mot dylf action, såsom en fiendes tillhörighet. I Karthago firades Thaniiths fest med twagningar under gästabad. Augustinus wittnar, att sjelfwa ritus härwid woro Fyska, men att i den hemligare culten lasten ej war så främmande. Tacitus omtalar Nerthusfesten i den Fyska lunden jemte lögningar och mysterier, hwarefter de slafwar, som derwid betjenat, strax dränktes. Löger-dags twagningar hunno tydligen dit, der Loke-culten fanns. Karthagos Gudinna gaf orakler under fång och hwad som hennes Deo repleta prestinnas då sjöng, ansågs, enl. Capitolinus, för en fullt wif förutsägelse. Tacitus wet, att Germanerne höllo sin Beleda Nominis loco. Wårt Wöluspa synes innehålla fragmenter af slika Beledasånger. Långe meddelades våra swenska orakler af kloka fruar i wersar. Tron på dylfka "kloka qwinnor" beswårar presterskapet i Småland kanske mer än mångsstädes. — Wi hänwisa vidare rörande Karthagos Gudinna till Fr. Münters lärda afhandl. om Karthagernas Religion. Athene torde också wara ett greciseradt uttal af Thaniith, som derigenom skulle få en betydelse för greker (se Plut. syll. c. 9. Artax. c. 27). I Karthago war Thaniiths wanligaste namn Dea caelestis, *Θυγατριά*, af *θυγάτρις*. Se p. 41 häröfwan. I Rom kallades hon Libera (Frea, den fria qwinnan, Vine, motsatt slafwinnan) både som Persephone och Venus*), hwilket epithet war särskildt från Dea *Phrygia* (frecka, Fräcka, den Gudinna, hvars prestinnor quæstum corporis faciebant; anmärkt af Hallenberg; liksom af Gesenius Mon. Phoen. 117.)

Thaniithsdyrkan war spridd "i hela werlden". Hennes altare war det förnämsta i Gebatana, Susis, Pagardis, wid Persiska wiken, i Armenien o. s. w. Från Karthago spriddes culten till Hispanien, der i Nya Karthago ett tempel fanns i staden, ett annat wid hamnen (i stadens Birca? Se Strabo Lib. III. 159. 160). Denna Dianacult war emellertid så spridd wid Atlantiska hafwet och Nordsjön, då Christendomens härölder kommo till dessa stränder, att de måste ännu i 10:de seklet klaga öfwer denna Gudinnas makt (se häröf. p. 43 & 101), oakadt redan Conciliet i Ancyra i början af 4:de seklet stod i en strid på lif och död med Dianas prestinnor. Ännu har hon i alla kustländerna från Spanien till Skandinavien en stor makt i folktron, oakadt inqwisitio-

*) *Peta (Fotia)* betyder facilis, lätt. *Frea* betyder libera, den fria. Augustinus i *de civ. Dei* VI. c. 9 anför ut Barro, att *Venus* war liktydigt med *Libera*. I de äldsta germ. lagarne heter det ex. gr. *si quis Fream alienam . . . de Frea male tractata . . . edictum de frea sua* (Liutbr. 6. 67. 40). *Mulier libera fulfrea* . . . *Libertus homo, qui fulfreal (fulfreat) factus est* — — — *sicut de fulfreal muliere . . .*

nens bål hunno åfwen upp till ofv och användes såsom wapen mot denna Gudinnecult in i 18:de sekel. Åt öster trängde culten fjeran bort och spåras ännu på Japan, der Missfris Bush finner tempel åt en Gudinna en Solgudsmaka, hwilkens prestinnor wårda sig mycket om qvinnans underwising, men der Bordellerne stå i sammanhang med dessa tempel.

Förrän ännu år 399 femte Conciliet i Karthago beslutat att der nedbryta Ehanithstempel (då Augustinus sade: "den himmelska Gudinnan är störst, ty hon war ej himmelsk, utan jordisk"), eller redan wid det nämnda Concilium i Ancyra i Galatien år 314 finna wi de Christne i kamp mot "elaka qvinnor, som wändt åter till satan, bedragne af dämönernas bedrägerier, hwilka trodde sig i heliga nätter kunna rida med Hedningarnes Diana eller med Herodias och en oräknelig mängd qvinnor, på wisa djur, då de i den hedensfylliga nattens tyfnad sådes fara genom många länders rymder och lyda Dianas befallningar, liksom en herskarinnas, hwilken wisa nätter utfallade dem till sin dyrkningsort". Herodiasnamnets tillsättande utmärker utan twifvel, att Dianafesten skedde med gästabud och dans, under fiendtligt sinne till Christendomen. Den natt, då dessa qvinnor uppsökte Dianas tempel, kallades intempesta. Man har detta Concilii beslut bevaradt genom Burchard af Worms († 1024). Dennes samling af Decreter trycktes i Köln 1548. Märkligt är att en del deraf finnes affkrifwet på ett pergamentsblad, kliftradt på ekpermen af ett gammalt Misale i Skara (meddelad Utg. af Hr Lector Carlmark), der ett tillägg finnes i hwad Grimm anför i D. Mythol. p. 596, men enl. med hwad man finner i Unhanget hos Grimm p. XXXIV, nemligen att man kallade Dianas dyrkarinnor *Holder* (quarum stultitia *Holdam* vocant). Dessa *Holder* kommo med sackor i händerne och anställde dansar. De singo då taga hwad de wille i husen, ty de ansågos mäktiga att omhålda huset, att det fick ersättning genom lycka och wälgång. Maten skulle derföre, då man lade sig under högtider, ej tagas af bordet — en sed, som ännu är qwar i Småland, åtminstone wid julen. En Fransk prest, som det tyckes före 9:de sekel, hade bestraffat en gammal qwinna för delaktighet i dylik hednisk cult, men hon hade förmenat sig snarare ega rätt att fordra hans tacksågelsor än klander; ty då hon en gång jemte andra *Holder* under en lustfärd warit inne i hans rum, hade hon frälst hans lif genom att hölja öfwer honom, som låg blottad i sin säng. Hade de öfrige *Holderne* sått se honom naken, så hade de slagellerat honom. (De woro således *Fylka*.) Huru kom ni in, då mina dörrar woro lyckta? frågade presten. Wi fara genom lyckta dörrar, swarade *Holdan*. Då lyckte presten sin dörr, tog sin käpp och besalte henne fly genom tillstängda dörrar, så wi da hon wille undwika bugg och slag. Men när hon ej kunde undfly, sade presten: sen I nu, huru galne I ären, som tron på edra egna drömmar. Gerwasius Tilberiensis försäkrar, att han

känt qvinnor, som funnat flyga öfver haf och jord, men om någon i hopen nämnde Christi namn, nedfölla alla. Så hade en gång åtskilliga nedfallit i Rhónesfloden. De kunde blott rädda sig genom att förvandla sig till kattor, som sprungo undan sina förföljare. Men några kattor sårades derwid. Samma sår syntes sedan på qvinnornas fötter. Dese lustridderstörne redo helst på kalfwar. (Man erinre sig Nerthusfärden efter For). I Dr. Schlyters edit. af W. G. L. I Retl. B. 5. 11 Retl. B. 9 läses såsom förbudet oqwädsord mot qwinna, att man sett henne a quiggrindu (quiggrinde) med upplöst hår och i trollehamn ha alt war iamrist (œmrift) nat of dagher. — Här finnes således ett ökad stäl för Dr. Schlyters tertsförbättring. (Qwigindi = qwiga. Qwiggrind kan i det sammanhanget ej öfversättas *). St. Germanus (den, hwars kloster Regner från Danmark förstörde?) hade pröfwat och funnit, att Holderne ej woro qvinnor, utan Demoner, som ifklädt sig kända qvinnors hamn, men hwilka han funnit sofwande i sina fångar, då Holder, som lifnade dem, inkommit till honom, hwilka sedan måste bekänna för honom, att de woro Dæmoner (Dämon-dyrkare t. e. hedningar ännu?), som apade menniskor (Christne?). En författare, som dog 1537, omtalar en herprocess uti Italien, der heran dömdes till bålet, derföre att hon trampat på ett kors, böjt knä för djefwulen, samt tjuvat och inföst menniskor genom blotta widrörandet, derigenom inwigande dem åt Dämonerne. Äldre Spanska författare införa herbistorier, liknande våra. Alphons de Spina skrifwer 1458, huru till hederdomen återfallna (perverse) qvinnor i Dauphiné och Gascogne (wid Spanska gränsen)**) samlade sig i en ödemark, hwarst war en klippa och på klippan en bock (bild af Solen i stenbocken?). De nakades honom med sackor i hand, anum osculaturæ. Qwinnorne brändes derföre af inquisitionen, då måltningar föreställande deras brott wisades. A. de. Sp. hade sjelf sett dylika. Alanus ab insulis († 1202) kallor bocken Lucifer, således *Ηλιος*, Julbocken. Denna fest har firats ej blott wid wårdagsjemningen (Skär-Thorsdagen), utan ock wid wintersolståndet eller Lufe natt, hwilket namn, som wi sett, erinrar om Moder gudinnans namn Lucina. Färdandet på bockar uttrycker, som det synes, denna årstid; liksom färden på qwigor synes antyda den tid, då natt och dag war lika lång eller tiden, då solen gick in i oreus tecken, således wid Påskfullmånans tid. Detta, men ej den Christna påsten, kan genetiskt förklara vår tids påskkärringswidspelsse, hwarwid wi erinra oss den oemotfägliga sanningen, att en tids widspelsse är en föregående tids religion.

*) Om ej en germanism af rindern eller rind får påtänkas, såsom förknadt med qwiga. Qwiggrind war då: qwigor som woro i kalf. I telfågner ha lika stundem walts wid fyrplatsens uttränande.

***) Wi erinra om Tanaisstemplet i Karthago nova.

Spaniska inquisitionens stridsfätt mot Dina-dyrkarinnorne wäckte nu en ursinnig efterföljd. Wäl hade de redan förut i Tyskland bränt hexor. Corbejerannalerne känna ett dylikt straffsätt använt 914. (Carl den Store hade redan i sin tid kämpat mot den willfarelsen, som förde qwinnor till ett berg med en brinnande eld, och hört att qwinnorne flögo dit i lusten). Men först i 16:de seketlät sig man ännu bekanta herprocefer. Grimm anför Mainzer-Heren Acten 1505—1511, Wredling-burger 1569—78, Trier 1581, Dieburger 1627, Siegburger 1636, Gamminer 1679, Freisinger 1715—1717. Här fortgår tybligen den kamp de Christna började mot Diana i Tyskland, (mot Isis-culten i det Germanien, Tacitus kände), då Gregor af Tours måste wärd Trier, der ett simulacrum immensum Dianæ fanns, hwilket folket tillbad som en gud, upprest på ett högt berg, predika, att Diana wore en dikt och hennes bild af intet wärde; att det wore förnedrande för förnuftiga menniskor, att sjunga loffsänger till hennes ära, under tömmande af bägrar och öfwerflödigt åtande; wisande, att de i stället borde prifa den Allmäktige Guden, som skapat himmel och jord, och detta med sådant eftertryck, att när han sedan uppmanade till belätets nedbrytande, folket lade ett rep om statua Dianæ och försökte, ehuru förögäfwes, nedrycka densamma. Men sedan Gregor bad till Gud och sjelf biträdde, störtade bildstoden till jorden, der den kunde med jerrhamrar slås till stoft. I Smerige, der Lagen förböd redan i 13:de och 14:de seklerne, att tillwita en qwinna en ridt på qwigor, och der Joh. Magnus wiste att Holler (Holderne må wäl härwid ihågkommas) funne på ett ben, som en båt, segla fram öfwer hafwet, kom lagen först i harnest mot Diana-culten, då, efter wanan, saken war i det närmaste utspelad i Tyskland. Man har sagt öf, att den äldsta, swenska herproceß afslutades i Sönköpings Hofrätt och rörde en blåkullafarersta från Westra Härad — här radet der nu först predikosjukan utbröt, ett phenomenon, som wäl kan erinra om den wördnad Strabo fann hos de Selenedyrkare han kände för dem som talade medwetslöst och dershöf föddes på allmän bekostnad, ansedda som orakler, ehuru de, sedan det ofriwilliga talandet upphört, aflifwades, på det man ej måtte se dem som wärliga menniskor, hwilka warit Gudatolkar. Liksom predikosjukan med sina syner nu*), så spred sig då Blåkullafärdedrömmen wida ut i Swe-

*) Dermed neka wi ej, att, om detta taltwäng faller på en from och i Guds ord insigtig person, talet ju affpeglar den själenes ljus och renhet; denna sanning, som tillwunnit sjelfwa fenomenet i och för sig så stor hogaktning, hos många, att de ej ansett det tillhöra 1:sta utan 3:dje artiklens område och wara ett pneumas men ej ett psyches werk (smfr. 1 Cor. 15: 44), hwaras sedan föränledts till den wärfatta ytterlighetten, att deri se ett daimonwerk. Som fenomenet kan uppenbara sig äfwen hos elaka menniskor, kan det wist så intressant af demonisk natur, likfem det hos fromma får färg af pneumatisk, men i sig måste det dock räknas till den wisdom, som är jordisk och mensklig (således höra till 1:sta tros-

rige. Ännu 1676 måste Riksens Råd under K. M:ts och Riksens sigill exculpera en dotter af Jac. De la Gardie och Ebba Brabe, Grefvinnan Mar. Soph. Drenstierna, anklagad för dylikt brott genom rapport från Blåkulla *). Inquisitionens bål brann annars under k. Carl XI:s tid med samma eld i Sverige, som i Spanien, för att utrota en cult, hvilken liksom Frejas Seid blott öfwades af qvinnor, och hvilken utfördes under den natt då påskfull-månan inföll. Den natten sadess desse qvinnor komma ridande på kalfswar, boctar, tjusta och insöda menniskor, rakor m. m. till Blåkulla, ett berg, på hvars spets en eld war upptänd, kring hvilken man dansade och hwarest otukt bedrefs med satan — uttrycket för hwarje hednisk gudomlighet. I Småland ha wi funnit denna widskelpelse allmänast. Heran på Wisingsö i Carl IX:s tid har sått ett namn i historien. Se Råhs S. R. H. IV: 190. V: 380. Adlersp. Samll. IV. 224. Lönbom XV. 34 ff. Hon ansågs bestämdt ha haft sammankomst med djefwulen. Måtesorten war wid Seva (Sieba = Eif?) än i Westergötland. Hin onde wisade sig här som en man, men war kall som jern. Han lofwade fina anhängare (hedningar) stora rikdomar, förde dem öfwer watten, än roende, än seglande (således är Isidis navigium — Nagelfar också, som det syns, i fråga). I Småland lär man ännu iakttaga en hop plågseder i anledning af denna tro. Man seker wäl ännu i Werio skola pryda hwarandra med "respass till Blåkulla" — en liten raka, som hänges på ryggen om Dömmelonsdagen. Man samlas wid kyrkorne, att skjuta jamme qwäll i lusten, för att nedskjuta "påskfärringarne", som då skola fara öfwer ett wifst antal kyrkorn, för att komma till Blåkulla. De kunna och "ringas ner". Man wet ännu berätta, huru t. ex. wid Wieslanda Prostsen S. Wiesels drängor rörde flockan just som 3 påskfärringar flögo öfwer spiran. De föllo neder, men hade samma förmåga som deras hustrar wid Rhône tusen år förut. De förwandlade sig här i getter, och klättrade upp i en gammal björk. Men en man, som stod wid björken, högg ena geten i foten. Sedan haltade en gumma i Håramon och ingen twisade då ännu, att hon warit en af de nedringade herorna. Tydligt är, att folket antager Blåfullafärden som en religionsact, hvars iakttagande förutsätter affä-

artiklens phenomener), ej den som kommer ofwan efter (liksom profetens och apostlars) eller den djefwulfa (liksom de "besattes"). Se Jac. 3: 17. I 1 Sam. 19: 23 se wi, huru en elak person kunde få raktwång, så att han talade utan hänseende till en någon hörde honom, under gående på en wäg, men Skriften säger uttryckligen, att Gud sånede det och wisar att detta för en tid förhindrade den elake att verkställa ett tilltänkt mord. Efter det som talades ej förargade, utan man blott undrade, huru Saul kunde så tala, war det nog renlärtigt hwad som talades. Men efter han deraf ej omwändes, synes, att medlet att förhindra ett tillfälligt ondt, ej war ett nådemedel inem den wanliga nådesordningen, utan måste wara en ewanlig naturkraft inem Guds allmaktswirke, som och kunde wisa sig bland de bestedligare Sauls sändebud.

*) De la Gard. Arch. XII: 61.

gelse af Christendomen. Herorne skola affstafwa metall af flockorne och förströ den i luften med uttalande af dessa förfärliga ord: "må min själ aldrig komma till Guds rike, förrän denna metall kommer till flockorne igen!" Vi må ej undra på, om auctoriteterna här säga ett återfall till den fullständigaste hedendom, äfwen om de småningom måste förgäta denna hedendoms originella gestalt och deri se Christendomens satan allena. Bland de frågor, som domstolen 1757—63 framställde till anklagade heror woro, om de kunde fara genom luften, utsända storm och dunder, förtjusa, göra att någon säge ut som en Po, mjölka frånwarande en annans Po, förtrolla andras For, om de haft samlag med Saten o. s. w. Kapten Elin, hvars trollredskap Waktmästare i Jönköpings höfrätt länge förevisat, är en wida berömd Diana-dyrkersta. Denna galenskap spriddes wida ut öfwer Sverige, men i Södra Sverige är "Blåfullawäsendet" listigast i minne, fullständigast kändt och — det är ingen ära att tilljusa sig — beklagligen mest rotadt.

Här gäller i 19:de seklet, att ändtligen besegra hedendoms-mörkret i folktron! Mätte nu natten wara framjaren och Christi dag kommen!

Blåfulla kallas i Bleking Jungfrukullen. Några weta, att sammankomsterne ansågos ske på klippan Jungfrun mellan Dland och Småland. Dylika sammankomster kallas Trollsbabat af Augustinus i början af 5:te seklet. Apulejus och Lucianus hade förut beskrifwit enstaka trollqwinnor; men nu framstår denna cult som en Mystère, uti mycket erinrande om de Eleusinske, o. d. Mysterier. I Blåfullasågnen spåra wi inwigningar, prof, eder, syner och ett krig mot Christendomen af den otwetydigaste, art. Kteis, som dyrkades i de Eleus. Mysteriernas högre grader, träffas skundom uthuggen på våra berg, t. ex. i Tosteryd socken — utan twifwel metempsychosens sinnebild — en lära, som ännu träffas som en hemlighet hos "kloka Fruar". Se ofwan p. 171.

Om Blåfullamysterierne woro de fornbedniska statsmysterierne, som efter Staternas öfwegång till Christendomen blefwo den lägre folkhopens, så gå anorne längre upp i tiden, än till Grekland. Hierophanten i Eleusis uttalade alltid wid mysteriernas slut Kong, Om, Panx. Så uttala än i dag Braminerna wid slutet af deras religiösa ceremonier, Fauscha, Om, (oum), Fauscha (Salverte Heml. Wetensk. 1: 186). Märkligt är, att Eleusinska mysterierne upptogo 9 dagar. Om niotalets wigt i Wircaculten är förut upplyst. Trollsmörjan wor huswudsaken i Blåfullawäsendet. Efter denna smörjelse följde refan. Lucianus och Apulejus ha beskrifwit de smörjelser, som nyttjades i Grekland. Wifligen, sedan mysterierne upphört, war tydligen att wäcka en djup, långwarig och drömräk sömn, samt derunder syner och wällustiga känslor. Föga skäl är att betwifla det dylika werkande smörjeller werkliken funnos till, och säkert utgjorde deras beredning en stor hemlighet. Man har pröfwat en smörjelse af örter, som äfwen

wera i Sverige, och sunnit liknande verkningar. En Trollsmörjelse pröfwades ännu i Marseille för några år sedan. Den äts. Någre äto en theffel af Arabernas Rathschy, som skall tillwerkas af saften af hampanns rot och mandlar. Efter en timma kände de som åtit liksom ett slag öfwer nacken af en käpp. Derpå tyckte den ene, att hufvudet lösgjorde sig från den öfriga kroppen på ett angenämt sätt och for upp i wädrret, den andre war wif att han dog, såg sin begrafning, hörde sin liknesa, under det han sjelf låg som död med knäppta händer o. s. w. Se Nyckerhetswännernas tidn. 1823 n. 4.

Säkert är dock, att den berättelse, som gaf ämne för drömmarne hos Blåkullasfararinne, ej warit alltiemt drömmar. Ännu sedan Carl den Store 798 förbjudit Stricernas eller Herornas sammankomster, samlade sig landtqwinnor och män under wisfa nätter på öde ställen, för att fira Diana eller Abunde. (Dulaure Hist. de Paris T. 5. p. 259 ff.) Gregor från Tours kände Pythisor i Gallien. Den som förestod Hersammankomsterna war insvept i ett bockskin, hade en larf med horn och hår, således föreställande Pan, Egyptiernas Mendes eller Solen i stenbeckens tecken. I Wärendis kyrkolag stadgas ännu straff för den, som togs med horn och hår. (Se häröfw. p. 353). Wår Julbock, som ur Christendomen omöjligen kan förklarås, är säkrast häraf en öfwerleswa. Att man wid Hersammankomsterna tillbad en bock, faders allmänt och Tempelherrarne förföljdes må hända för upptagande af ceremonier ur denna cult. Att det war denna religion, som i Europa störades af Christendomen, är Salvertes grundade öfwertygelse. (S. W. 1: 190). Maximus från Turin försäkrar det uttryckligen. Missionärernas intyg, liksom äldre skalders, äro förut anförda.

Att wi från denna anförda myth och ej ur Biblen fått wår Pocker (Bocken?) med horn och klöfwar och bockragg ("Raggen")*, är klart.

För att resa till Blåkulla, behöfde wåra Huldor wäl ej annat än Bellodonna-extract eller saften ur frön af Datura. Intagne åstadkomma dese en sömn, som kan wara 24 timmar, hwaru under den sofwande t. ex. qwinnan, som någon bos welat förföra, oupphörligt strattar, men mins wid uppvaknandet ej, om någon och derunder fränkt henne. Den sofwande wäckes genom att fötterne doppas i warmt watten. Af Hyoscyamus beredes ock en dryck, som åstadkommer de widunderligaste drömmar. Swampars åtande har ock används. Den gamle på berget war wäl den siste Lucifer. Hans Sachisch (hwaraf Akaschin bildades) war wäl den tidens Rathschy. Hampa heter Hachisch på Arabiska och af Hampanns rot tillredes Rathschy än i dag i Marseille. Trollpackorne intogo samma dryck, då de fördes till bålet, så att de woro medwets-

*) Wid Raggen swärja prester i Småland ännu.

lösa af smärtorne. De blomster, som ha stygga namn, såsom djefwulsafbett o. d. ha varit mistänktå såsom ingående i herornas pharmaci. Herodot uppger, att Skytherne berusade sig genom att inandas ångan af ett slags hampfrö, som lades på glödgede stenar. En prest fatt en natt hos en qwinsperson, som mistänktes att dömmelsoñsdagsafton afresa till Blåfulla. Heran hade smort sig och insomnat före hans ankomst. Han såg blott hennes swångningar under sömnen, som om hon flugit, med armarne. Om morgonen bekände hon sitt brett och kunde ej öfwertrygas af presten om sin oskuld. I Florens brände man, för att wäcka en genom magist smörjelse söfd qwinna, densamma med glödande jern, men länge förgåfwes. Hon bekände sedan sin färd, men inblandade i nöjenas beskriwning berättelse om de smärtor hon erfarit, då jernet brände henne. Gasendi utletade hemligheten om smörjelseberedningen, tillredde en smörjelse derefter, smorde dermed widstepliga personer, omtalade för dem herornas nöjen, enl. wanliga traditionen, och såg dem riktigt insomna. Uppwäknade försäkrade de sig varit i Blåfulla. Salv. II. 7. De, som egnat sig åt dyrkan af Gudarnes moder, hörde, enl. nämnde förf., oupphörligt ljudet af flöjter och tambouriner, sågo Fauner ("smådjeslar") o. d. under glädtiga dansar omswäfwå sig och njöto obeskriwliga nöjen. Man fann en dylik smörja 1545 hos en Trollkarl och smorde dermed en af raseri och sömnlöshet länge plågad qwinna. Hon sof 36 timmar och klagade då hon wäcktes, att hon ryktes från wällustiga omarmningar. Detta war Frejas sejd. Här i Sverige wiste man mycket wål, att och en qwinlig Satan fanns att besöka; Deüm mater, Cybele, Sebelia, den Ephesiska Diana ic. kallas här, som wi nämnt, Satans farmor. Likwål woro måns Blåfullaresor fällshuta och följdes ej af bekännelser om otukt, såsom qwinornas. Nu söker man dessa Wästkärringarnes rusnöjen genom ett af Staten omhuldadt, af många prester förswaradt surrogats intagande, som heter Alkohol och deraf år folksed, att taga ett rus samma dag kreaturen först släppas wall (Wallborgsmessan), farande man så i rusets yrkel dit man märker sig ej längre kunna komma genom kraften af sin hedna tro. Euru Eddorne, under stråkwandret att framställa en Odinsreligion, som antages ha varit den förchristliga tron för hela germaniskt-flandinawiska stammen, knappt kunna sägas ha yttrat något om dessa risor till Blåfulla, denna Diana, som weldens tredjedel dyrkade, så weta folksägnerne i hela Europa rätt mycket härom. Dansar ha hållits på Blockberg eller Venusberg, en Hartzbergsklippa, likaledes i Thüringen, i Schwaben (Schwarzwald), i Westphalen nära Corvei (Köterberg), på Barco i Ferrarara, på Paterno i Bologna, m. fl. uti Italien, på Phi de Dome i Frankrike, på Cirnigolas fjäll i Spanien, på huden i Baraona, på sanden i Sevilla ic. *) alldeles under samma föreställningar,

*) Hr Schartau på Fogdary hade hört Spanjerer omtala Blåfullaresorne liksom de här i landet beskriwas.

som qwinnor troddes resa till Kulla berg *) eller Jungfruklippan. Kormaks Saga, som känner Vidar, är ock bekant med ett Späkonufell (p. 76. 204. 222). I Sorbiskan heter en dylik dans Tenne. Kommer ej sjelfwa Tanz, dans af Thanith-Dianas namn.

Många härledningningar af det namnet torde möta i de Länder, der Thaniths cult en gång funnits. Denemark i Holland, som länge kallades Donsta Holland, torde snarare, liksom Danmark i Skandinavien, ha namn af denna Gudinna, än både af k. Dan och Daun (låg). Danabygdur, ett Hallands namn i Sagorne (Forn N. S. X. 65. 68) wisar, att namnet spridde sig in åt Sverige, der Danneman ännu är ett hedersnamn och Dana-arf ännu bestämmer den egendom, som ej har enskild arfwinge, åt det allmänna (monne ej en gång till ett slikt Tanaistempel, som det Pytheas wäl sett i Norden?). Dana Kleif en stig wid Tunsberg i Norge, wisar namnets sträckning åt norr. Wid Danubius, Donau, bodde en Thanithsdyrkande stam. Dantzig, wid bernstenskusten, torde ha samma rot. Dana-skogar eller skogarne wester af Gloucestershire (nu Daneforest) kunna ha så kallats i England, förrän Danstärne der börjat härja och eröfra. Danawiki mellan Slien och Eibern torde ock ursprungligen haft sin grund i Danernas gamla Thanithscult. Anglo-Saxarne intogo utan för England först ön Thaneth, der beskrifningen synes förutfatta ett Dianadyrkarens nationaltempel, dit de plägat begifwa sig, förrän de kommo som eröfrare under Hengist och Horja 449. Tydligt är den i Sagan af Halfdane Brandstör omtalade Glad-ön, der en Glad-gerda regerar, och till hwilken Halfdan ankom under sin segling till England, en Gla-Danas eller Glo-dynas prestinna, hwaraf man finner, att culten af Glodin, Lodouin ej inskränkt sig till blott en wiss del af Skandinavien, utan kunde träffas på där i Wsterhafwet. Skule Thorlacius bewiste först mot en författare från 1748, att Gludana wor Eddans Glodyn. Att Eddans Glodyn egentl. står utom Dönslärans omkrets, kan man finna deraf, att denna Thors moder så ringa framträder. Det war tydligen ej Usa Thors mor, utan den gamle Thors, hvars solgloria wi framdeles så påpeka. Wi erinna emellertid om det som p. 43 nämnts. Men när Glodyn är moder till Götarnes högste Gud, så är hon ju således de gamle Szwergubarnes Moder, Deam mater. Wi påminna härwid ur Harbarths sång i Eddan, att den som från Skåne seglade upp mot Swearike, kom ofwan den stora stenen (Stenshuswud?) till ett Verland, der Thors Moder dyrkades, således Lodyna, den qwinliga Loduin — Taciti Tan-sana. (Se häröfw. p. 141.)

Kan Tacitus ej bäst sjelf förklara sitt Tan-sana?

***) Gul. Arnkiel är fullen ofwan Gelsingborg en Blathylla och Blathylla en Njords (Merthus) maka.

Wid Tungris — Troja minor — (i denna trakt hade Tacitus wi-
 stats) synes Isisfkeppet haft sin germaniska utgångspunkt. Det
 heter i *Addition à la chronique de Brusthem* (i *Collection de
 Chroniques Belges inedites* vol. 2 p. 721): "under Alexander,
 som war Biskop i 6 år i Lejden och affattes i Conciliet i Pisa
 1135, blef der ett till hednisk religion hörande fkepp (prodigiosa
 seu dæmonica navis), som stödde sig på hjul och framdrefs ge-
 nom trollkraft af onda andar, med rep framdraget till Los-Castram
 i Tungris, till hvilket hwarje kön nalkades af inre kraft och drefs
 att hoppa (på latin: *trepudiare*, utmärkande Pythias rörelser på tres-
 foten) och dansa, åsven ofklädde. Dit lupo qvinnor, tidigt springande ur
 sina sängar, när sagda fkepp gaf klang af cithrans och andra in-
 strumenters ljud." I Rodulli *Chronicon*, deraf utdrag träffas i
 J. Grimms *D. M.* p. 159, har en dylik fest fillrats, som hål-
 lits 1133. Det *Signum Isidis*, som Tacitus kallat *liburna*,
 beskrifs som ett fkepp. (Har derifrån detta namn ingått i kyrkli-
 ga arkitekturens terminologi?) I detta fkepp satt ett *simulacrum
 malignorum spirituum*. Hwar fordonet *) drogs fram, ström-
 made folkfloror af begge könen till, för att följa tåget. Wid må-
 nans uppgång störtade hopar af qvinnor utan all qwinlig blyg-
 sel, hörande bullret af detta upptåg, ur sina sängar, somliga half-
 nakna och sirade högtiden ända till midnatten med högljudda sän-
 ger af hedniska qwäden, dansande kring fkeppet. Wid ankomsten
 till byar, (städer) öppnades portarne och befolkningen lopp tåget
 till mötes. Sjelfwa Hr. Gislebert, *Advocatus* i det Tyska Ab-
 botsdömet, deltog i högtiden. Ännu 1530 utfästes i Tyskland plikt
 för dem, som bewistade des fkeppsfester. J. Grimm twiflar ej på,
 att den Isisfest, Tacitus omrör såsom införd i Germanien, här
 varit i fråga. I Romarnes *kalendarium* betecknas III Non. Mart.
 (5 Martii) med namnet *Navigium Isidis*. (På Alerandrinska mynt
 ser man Isis utbredande ett segel, jemte en fyrbåt).

I samma Germanien, der Tacitus fann Dansance högst namn-
 kunniga tempel, möter denne Belgiske Proconsul en cult, hvars
 hufvudort likwål förlägges på en ö i Oceanen ofwan Germanien.
 En hwar måste i den fest, han tillägger denna cult, se utypen till
 de fester, som ännu höllös 1133 och 1135. Wi böra dock wid
 Taciti beskrifningar af samma cult under flera namn, blott erinra
 oss hans yttrande: "en del af Swewerne offra åsven åt Isis.
 Huru och hwarifrån denna främmande religion inkommit, har jag
 föga fattat (*parum comperi*)." Han ger sig neml. ej ut för
 en lärd Antiquarier och Mythosof. Han har anteknat hwad han
 af olika personer hört om samma eller olika saker. Sedan han
 slutat framställningen af *Civitas Cimbrica*, der fasta landet mest sträck-

*) Är sjelfwa Inger-Nauts wagn, som framföres uti Indien med den we-
 derlyggliga afgudeus bild, ej en qwarleswa af en uråldrig ritus, beslag-
 tad med Isis-Cybele-Nerthus-Frejskstruwagnen (ta Reith)?

te sig mot Norden, heter det i 38 kap. (i sammandrag): Nu ha vi att tala om Swewerne, hvilka icke äro blott en stam, utan innefatta större delen af Germaniens befolkning med olika stamnammn, fast alla också kallas Swewer. Bland dem alla är folket deladt i frälse och ofrälse. I 39 kap. Som de äldste och mest högberedade bland dem anfågo sig Semnonerne. En urgammal religion utgjorde deras starkaste samhällsband (hides). På bestämd tid begåfwö de sig till en lund, som war helig genom de faders religionsöfningar der skett och den rysning den af ålder väckt. Sändemän kommo från alla stammarne. Man började med att offra en man. Alla hade inträdt bundna. Der regerar Guden allt. Semnonerne anse sig som huswudstammen och bo i 100 pagi. I 40 kap. Longobarderne winna deremot sitt anseende för fåtalet, omgifne af de mäktigaste stammar, för hvilka de äro trygge ester att ha kämpat ut med farorna. Sedan finnas Reudingi och Arviones och Angli och Varini och Rudoses och Suardones och Vithones (Nuthones), alla utmärkta genom sin gemensamma dyrkan af Nerthus det är *Terra mater*, som de tro blanda sig i människobestyren, ja äka fram bland folket. Hon dyrkades ock på ön i Oceanen. Följer så skillingen af en Nertusiskt derstädes. — — — I 41 kap. Denna del af Swewerne sträcker sig in åt de afskildare (ofärdare) trakterna af Germanernas länder. — Derester går Tacitus från Rhen till Donau, kommer åter att beröra Swewia (i 43 kap.) och nämner derwid Nahar Valos med dess egna cultus, som han finner antik och inhemsk, slutligen nämnas Rugii nära Decaen, som kallas mare *Suevicum*, hwarpå i 44 och 45 kap. Swionernas *Civitates* i sjelfwa Oceanen bestrifwas, der Swionerna förklarar continuera Sitonernas folk, like Swionerna i allt utom deri, att Sitonerna regeras af en qwinna. *Hic Sueviae finis*. Hvilket ord wäl måste betyda: Dessa Swionernas grannar äro de yttersta, som ha Swewiskt religion. Ty Swewien war ju ester Taciti mening ej ett bestämdt land, utan namnet på stammar af en wis religion, spredde i större delen af Germanien, hvilka skickade sändebud till central-lunden, då mannen der skulle offras. Som människoofrande war Romarne wedervärdigt till den grad, att de t. ex. i fredsslut med Karthago fordrade dessa Baalkoffrens upphörande, låter till någon del den "fanajism" förklara sig, som bestämde Germanicus, att wid Rhenfloden nebhugga Germaner under en deras religionsfest, dit de kommit obewäpnade. Ty der tro wi, att Romarne träffade den oswan skickade Isis-dyrkan, som en del af Swewerne omfattat och som Tacitus ansåg genom sjöfart ha ditkommit *). Wär förmodan, att presterna härwid flytt till Tjen och stannat wid Mälaren, är framställd i 4:de kap. 4 §.

*) Swewerne utmärkte sig också, enl. Tacitus, genom att de förnäme bundo håret in alitudinem quandam & terrorem. (c. 38). Nyttjades derwid ej "de toppiga hårpydnader", som ha blifwit aneddade för urulod? Sjöborg har träffat en mängd dylika i våra högar. *Romen cl. p. 110.*

Vi erinra oss, att Tacitus skilrar Gudinneculten på en ö i Oceanen (in insula Oceani), kort förrän han säger, att Swionernas riket (civitates) lågo i sjelfwa Oceanen (ipso in Oceano); hwilken cult ämnen sträckt sig ej blott till 7, utan 9 folk i Döskland: en del af Swewerna (de som ansågo sig förnämligst af Swewerne eller Semnonerne), Longobarderne, Reudingi ic. (se ofwan *). Den Gudinna de dyrka, kallar han Nerthum (enl. Grimm, i stället för Nerthum), således wäl i nomin. Nerthus, hwilket man utan fröd i handskrifter af Tacitus egenmäktigt och, i grund af hvad Grimm kallar die unbefügreste Kritik, gjort till Herthas, deraf Hertha, som verkliga ingått i den moderna mythologien. Då ingen kan förneka nutiden rätt att och uppgöra sig myther, så wi låta Hertha wara, men blott minnas, att hon är en nyare fiction. Man har welat påstå, att i Pommern ordspråket skall gå: de Hertha gift gras und füllt schün und saß. (Hall. Allg. Litt. 3. 1823 p. 375). Grimm har wisat, att det är "machwerk" ofwan på en wanlig, men här helt "unsäcshiff" behandlad bonde-regel: "mai kühl und naß, süßlt scheunen und saß". Nerthus (weiblich wie handus ic. Grimm) anses på goda grunder (af Grimm D. M. 140) wara Eddans Niördhr, som kom såsom gislan från Wanerne till Asarne och som ej war en man, gift med en Totuns dotter, utan Niordhr i Wanahem, d. är den Waniske Gudomlighet, hwilkens namn den Waniske mannen bar. Denne Niördhr i Wanahem war gift med sin syster, hwilket möjligen utmärker samma förhållande mellan den Waniske Guden och Gudinnan, som mellan Saturnus och Rhea, samt deras barn Disis och Isis, twillingar och makar — en androgyn, (som Isis nämnes först, är det dock

*) Swårt är sannerligen att tro, det en dylik fest blott på lilla ön Femern (Suhms tanke. S. af D. 1: 30) kunnat så wäcka Taciti uppmärksamhet. Svarast war *insula in Oceano* ön κατ' Ἐζορν i Oceanen ofwan Germanien — "nobilissima insula", den störste af Skandeierna ic. enl. de gamles sätt att utmärka den Skandinaviska halfön, "som nästan war en werld för sig". Att Anchersens Herthedal wid Lechra, war en ärte-dal, der ärtäkrar i senare tider varit att finna, påstod Hefelbahl och gillades af Suhm (l. c. I, 48). Hertha är för öfrigt en fiction nyare än måhända sjelfwa ärte-dalen. Elser fann *insula Nerthi* på Rügen. Traditionerne om Hertha derstädes äro lika lösa, som denna Gudinnas namn. Wi nesa ej dermed, att ju Nerthusdyrkan kunnat finnas på Nizgen, Seland, Femern m. m., men wi tro ej att Tacitus ansatt, att på någon i hans tid knuypt af Romarne känd ö *huswudorten* för en mängd Germaniska stammars cult suunits. Rimligast är denna ort att söka, der bewisligen germaniska stammar ansågo sin äldsta kungastam qwarleswa (sannolikt också som Dwerste-Prellig) och dertföre sände dit esier en kung. Se ofw. p. 182. Är det en mindre ö, så är utan twiswel *Glefs* med sitt af Thor anfallna qwinneorakel mest fortjent af uppmärksamhet. Sannolikt war ett wist tempel ansedt som huswudtemplet och det förnämligst äfhyadt, såfån de 7(9) af Tacitus uppräknade stammarna, som dyrkade Gudinnan, wäl hwar inom sig hade ett stamtempel. Som huswudtemplet antaga wi wist det äldsta, det af Himilco stiftade och detta låg rimligast på Glesaria wid inloppet till Dsterfjon. Det wäkte och lättast afund hos Thor, Ddinsjonen.

rättast en gynänder). Nerthusculten synes således utan allt tvifvel vara den Isiscult, som Tacitus c. 9 angifwer såsom befintlig just inom en del af Sweverne och som han fallar en främmande religion (advecta religio). Men war culten kommen från Isisdyrkande folk, så hade nog namnet följt derifrån. נרתה, plur. excellent. נרת: nert betyder, enligt Gesenius i vulgärspråket brud och brudgumme. Annars betyder Nert Baal: Soljungfru. Gesenius. anser Nax, sem. Nara vara roten till grekernas *ά-νυξ-FANHR*, hvaraf *FENEPIS*, Veneris namn wäl rimligare härledes, än, enl. Cicero, af *Venio*, "quia omnia veniunt ab amore". (Deraf sedan *FANHP*: Vaner, hvilka dyrkade Njord.) Namnet Nerthus synes egentligen utmärka Gudinnans namn wid äktenkapsfesten: Tacitus beskriwer densamma på ön i Oceanen: Nerthus anses blanda sig i menliga förhållanden och då åka fram bland folket. Henne är ett åkdon (vehiculum) i form af en jagtbåt (liburna, cap. 9) tillagnadt, täckt med en slöja; derinom får blott presten gå. När han märker Gudinnans närvaro innanför slöjan, spänner han för för åkdonet, för att draga den ombonad, deri Numen nu anses vara, och ett mycket festligt tåg sker. Då äro högtidsdagar och festliga ställen öfwer allt, dit tåget går. Vid dessa folksamlingar beslutas ej krig, ja man medför ej wapen. Allt andas fred och lugn. Drakelswar gifwas ur denna gudinnan inneslutande arca, ända tills presten återför Gudinnan, mättad af orakelgifwande åt de dödliga, till templet. Nu lögas åkdonet och slöjan och, om du så will tro, Numen sjelft på ett öfvertäckt badställe i offersjön. De slafwar, som härwid biträdt, bli strax dränkta. *) (Vid slutet häraf nämner Tacitus åter *pars Svevorum*, liksom i 8 cap.) För att bättre förstå det nu anförda stället hos Tacitus, må wi dermed sammanhålla en teckning, som ännu kan ses på "ön i Oceanen".

Wi ha p. 322 följ. anført ur en saga om en dylik färd i Sverige, der Frejs hustru åkte fram i menföres tid. Allt samma Isisfärd firades *in insula Oceani xax' εζορνν*, således på vår halfö, synes af teckningskonsten bewittnadt. Eller må man ej med dessa skildringar hos Tacitus och Rodulphus och Reiffenberg m. fl. jemnföra Riwiks monumentet, **) hwarom så många meningar yttrats. Der är wid sjelfwa målet för färdens en stor ölkanna (?) — wi

*) War det ej en dyning af denna Nodergudinnans fest, förd af sin Sacerdos, som wäl war en "Frejas man", lita wißt, som gwinnan, åtfoljande ett manligt simulacrum, fallas "Frejs hustru", när Dogen i Venedig årligen skulle wid en wärfest wigas wid *hafwet*? Hade detta haf ej varit en gång omnium parens, — ett gammalt epithet på hafwet, tänkt som ett Numen? Sedwänjan fanns hos Longobarders ättlingar. Och Longobardi woro Nerthusdyrkare, enl. Tacitus. ("E Scandia egressi"). Jemf. häröfw. p. 106 och 161.

**) Är namnet sammandraget af fo-wik? Eller Fo-wirke? Och utmärkte detta synonymen till Danawirke (Thaneiths-wirke) en ort för en slät fest?

hånwisa till förklaringen af *Ulliorunes* — *Urunor* — och en stång, hwarå 2:ne metallflöt sammanslås. Dernäst musikanter med 3 olika instrumenter, anförda af en *Choragus*. Derefter ser man — monne ej källan med sitt brunnskar? och beslöjade *Northustårnor* — *Sjöborgs offerprester*? Här stå 8. *Prestinnan* sjelf är den 9:de, så att wi få *Hejmbals* nio mödrar-jungfrur, de 9 valkyriorna eller *αι νεοιαι του Βααλ*. Åro de brudarne för tillfället — se nedan — så ha de i följande ledet 8 manspersoner — *Brudgummarne*. 2 blomstrande fullar, der dansen sedan kan trädas, ses der de stå — ”*Modershögen* och *högen* åt alla de öfriga *Gudamakterna*”, då *Blenda* anställde denna fest. *Kullarne* afbildades som 2:ne *Q*, *Lagerbring*s juga, som ingåfwö honom att här se spår af *Romarne*. Twenne af männen swänga stafwar (*thyrser*?) Nu ser man 3 personer gå en 4:de i möte, hvilken synes vara *Sacerdos*, med *thyrser* i händerna, anförande *prestinnans* tåg. Hon står på wagnen. *Djuren* äro så afritade, att de skulle kunna föreställa hästar, men med sina hängande bukar, än säktrare *kor*; nog af, de utmärka *quadrupeder*. En hund och en häst torde ispringa fram öfwer fältet ett stycke från wägen. Sedan ser man åter de 8 beslöjade och framför dem *Thor*, swängande sin hammare, ”wigande dem”. En sten wisar inaför en dörr de wid dylika fester innelåsta wapnen — *yror*, *lansar* och *flintwiggor*, hwåfta åt begge hållen. En lika dan sten synes wisa dörren tillsluten. Wid dessa fester skulle alla wapnen vara innelåsta och wårdades, sägs det, af en *slaf*, d. å. en sådan som sedan kunde, jemte de öfrige wid tillfället, dränkas, för att ej utsprida *otrons* förklaringar om hwad folket wid höatiden sett.

På en annan sten ligga 2 par offerdjur (*slagade*?) inom *strank*. På andra stenar ses 2:ne *kastwanner*, å ena stenen med 2:ne hwarandra *skärande qwistar*, å andra med blott *diametrar*. Derjemte har en sten ett *skopp* och på en *afdelning* *oswan* *kastwannerne* stå 2:ne *figurer*, som man ansett för *Thuliternas* *yror*. Båst är att om dem säga intet. Kanske wore bäst iakttaga den reglen om hela monumentet; men lika mycket skät torde wåra för vår mening, som för *Sjöborgs*, *Lagerbring*s och begge *Fr. Münzters*. (Se *Antiquar. Annaler*, *Sjöb. Samll. f. N. Fornålst.* 3 tom. fig. 20, 21, 23, 24 m. fl.)

Sjöborg anmärker, att alla till framställningen hörande stenar ej säkert äro *qwar*. Man undrar med skäl att dessa *figurer* gömtes i jorden. Men war der på den 150 *alnar* wida kullen plats för *Bröllopsfesten*, så borde ju *figurer*, som kunde upplysa *framtid* den huru de gamle firade den, efter förmåga gjorda, förwaras i högen. — Om denna *tyrkan*, der hon *figurerar*, (*Isiscult*) möter oss någon *upplysning* i *Lodbroksagan*; i källorne för densamma, ha sältes om denna *cult* tråffats äldre *uppgifter*.

”*Naanars söner* winna *Hwitaby*” — är *sagan*s 7:de *kapitel*-*rubrik*. Den första *utfärd* *Lodbroks söner* göra är till *Hwitaby* (liksom sedan till *Ewearike*). De gå i *land*, just i den *trakt*,

der Riwiksmonumentet finnes, men båfwa för de naut twa, som woro Kwigindi. På dessa 2:ne qwigor trodde friaarne och då de löstes och lupo bölände före hären, fick denna ökad mod. Att Lodbrocksöfierna båfwa för qwigorne, wisar tydliqen att de ock i sin religion hade 2:ne qwigor, ehuru Isländska författaren här ser en trulldom. Likwäl war F(ng)wars tro ej starkare, än att han bemannade sig och stöt qwigorna, hwarigenom seger wunn; ty Hwitabys borgarmån togo nu till flykten. Harald Hildetands son Eisten Beli, som i den samma tiden regerade i Swealand, har ock en ko, som kallades af folket God vort (wår Gudomlighet), hwilken samme Iwar också dristade skjuta ögonen ur och sedan krofa. Att Eistens kodyrkan ej war Odinsk religion, ligger öppet. Det war kungens slägttro, som dertöre wann honom spemnam af Swearne.

Hwilka woro grunddragen för Isisculten?

Isis — monne ej af Ischa: qwinnan? — afbildades med en halfmåne eller Kopenhorn med 2 ormar wid sidorna, behängd med frukter. Wid hennes procesioner utklädde sig personer med bockfägg, i qwinnodrägt m. m. Främst giingo qwinnor och blomsterströdde den wäg, der Isis skulle färdas. Sedan kommo sackelbärare, Musikanter och sjungande ungdom. Sift de inwigde, männer med rakade hufwuden och ganska hwita linnedrägter; qwinnorna med håret boldt under en mössa, presterna i långa mantlar. Den förste officianten bar en gyllne lampa i form af en båt; den andra små altaren, den tredje en Mercuriistaf, den 4:de en hand (handske) och ett kärl, liknande en Moderspene, hwarur rann mjölk, den 5:te den gyllne Kastwannan med gyllne qwistar. Den 6:te en urna. Så en person med hundhufwud, hälften förgylldt, hälften swart ansigte. Dertpå en prest som ledde en ko, Gudinnans sinnebild. Stundom leddes denna ko af en qwinna. Hon offrades wid festen. Så bars Isis' phallos i en kista. Tåget skedde till ett watten, der ett skepp inwigdes som utlopp med hisadt segel. Då det war ur ögonfigte, wände tåget åter om. Sedan man återkommit i templet, läste en prest böner för regentem i landet och rikets wälgång. Så en wälönskan för alla sjöfarande. Sift affledades folket efter bestämde formler. Detta efter ritualen i Rom. Isis ansågs kunna återhålla Parkernas beslut och lugna hafwets stormar; dertöre helgade man henne skeppet och firade hennes högtid, då sjöfarten kunde åter börja.

Wi finna spår nästan af detta allt wid Östersjön. De orar och kor, som offrades till Isis och Isis eller som föreställde dem, skulle ha swart grundfärg med hwita fläckar, hwarwid wi nedskrifwa Grimms uppgift (D. M. Abergf. XCIII), att intet öndt göres af trollen i den ladugård, som har en swart bock och en ko med hwita fötter och hwita strek utåt ryggen. Isis har i de äldste monumenter mymanan på hufwudet, som wäl Herodot (lib. 2) förklarar för nöd-

horn, men hwilkas Iunar betydelse Vofius styrkt i Theol. gentil. Om månbilder hos oss få wi snart yttra oss.

Wi minnas, att Tacitus känd 9 stammar, som hade "Moderdyrkan" gemensam, och att han ansåg dem nästan, som det tyckes, hufwudsakligen bo på ön i Oceanen. Miotalets betydelse inom denna cult är förut utwisad. Wi kunna härwid påminna ur Strinneholms S. K. H., att, enl. Letternas krönikor då desse Sklaver anföllo de Germaniske Borusi, desse biträdde af sina stamförwandter på hinfidan Östersjön, anförda af 9 konungar. Hwille dessa 9 riket varit, är wäl nu omöjligt att utreda. Sakerligen lågo de ej alltid på samma ställe. Men ensamt på Jutland kunna de utan twifwel ej sökas. Snarare torde de sträckt sig från Rhenens mynning öfwer Jutland och Seland, till Skåne och Wirdaland. I det afslagsnöste och mest afskilda riket, bibehöll sig rimligen den gamla culten längst och minst uppblandad.

Att For ingått i hednaculten i den ort, der Harald Hildetand hade sin konungsliga borg och högg, som sâgner trodde, sina runor, således i Wirdarike bör man redan kunna sluta deraf, att hans son Risten kallades Beli i Swea rike för den Ro, som emot Swearnes bruk medfördes t. o. m. under frigståg. Och dertill kommer, att inom samma rike sinns särdeles i Finweden och Warend en wif så allmän sâgen, att den omöjligen kan sakna grund i en äldre religion. Wid en mängd kyrkor ser man en höjd med ett stenrör och hwarje barn wet, att en prest der wille bygga kyrkan, men att troll nedrefwo om nätterne hwad som byggdes om dagen. Då fann man nödwändigt att utrona, hwar en kyrkbyggnad skulle få stå. Detta skedde på följande sätt: Man tog än 2 "for", än 2 "twillingsor", sundom 2 "hwita twillingsor", än sâgs det 2 stutar eller 2 qwigor, som ej förr haft oss; dessa dragare spändes för en wagn och singo gå hwart de behagade. De stannade då der nu kyrkan är byggd, som ofta är nära ett watten. Att detta erinrar om en Cananeernas d. å. Phoeniciernas sedwånja, kan en hwar inhemta ur 1 Sam. 6 kap. 10 f. Man behöll kalfwarne hemma, wif, att forna; sedan de lupit åstad, att som oraker utwisa en wif plats, snart skulle återwända med de sinna jufwern till sina foster. Möjligen bibehölls denna plâgsed att sammanjemka olika meningar om kyrkans plats äfwen i Christna tiden, hwar med man wann mera i tid, än med wåra proecesser om stället, der en kyrka skulle byggas. Annu i Newyork beslöt man, berättas det, att anläggga gatorne efter forsutstafning genom deras tillfälliga wandring. Wid Werjö Domkyrka är en slikt sâgn fästad. Sigfrid önskade henne anlaggd på ett "Herrans berg", der stenarne med 3 och 7 hål ofwan dopkällan ännu ses; men qwigorne stannade wid sjöstranden. Legendan — kanske för att wedelägga denna sâgn — uppgifwer dock, att kyrkan anlades, der Engeln i drömmen utwisat platsen.

Kon stod under den Gudinnans särdeles hägn, hwilken Blenda och hjeltinnorna sirade med dans på Moderhögen, förrän de lögade sig. På högen stod en sten, som alltid af folket upprestes, då han lutade, ty föll han, så kom intet kreatur hem till byn, enl. berättelsen, ingifwen till k. Carl XI. En furulund *) i Dannäs socken har förbannats af Lue djefnar, (d. ä. Christina) derefter förbrännts af en underjordisk eld; rötterne drifrar ingen använda, i frukten att då mista sina Kreatur; dock tagas deraf tannar wid ljustringar. Jorden, der lunden stått, är svart, som af fint kol och ryker omkring mot regn, inträngande genom de tätaste fenster och dörrar. Denna "swarta mässe" ligger på Dannäs herregårds egor, öfversädd med hwita stenar. Wid sjön Färugen är en trehörnig plan, der ett wårdträd står i midten. Jngen drifrar asberga ett grässtrå eller löf, ty då skulle hans boskap dö. Då wåren börjades, har ett Boskapsnumens fest firats. Walborgsmesjedagen böra alla hästar swimmas, för att hålla sig wäl under året och all hornboskap på en gång släppas wall, ej förut, ty annars skall gråfot (wargen) bli swår på året, en flekt gifwen warning mot tidig wårbetning.

Att åkning skett, der Gudinnan i Wirdarife hade sin dyrkan, har slutats deraf, att wid Frøale eller Frøaled talas om en wäg (en led), der man åkte till ett Blådjup. **) Nydala kloster säges (i Swenska Ruiner af M. G. Anckarswård) vara uppbyggdt, der man förut haft ett Fyrekled. Då man gick årsgång, såg man följande årets gröda antydd genom en wagn, dragen of nötkreatur. Ännu offrar man för till en mäktig Gudamakt. Enligt Afsonbladet n. 66 för d. 20 Mars 1843 hade en Veterinärläkare nyss låtit uppräta en quiga, som han hört vara offrad åt Jorden för att hjelpa mot kreaturspest. Af den jord, hon indragit i lungorne fann han att hon lefwat, då hon nedmyllades. Om Qwigans sammanhang med Trollcult antydd i Wgtl. Rätl. B. c. 10. 5. är härofw. p. 395 upplyst. En fråga till de för Blåkullaresor anklagade war: kunninen I göra, att någon ser ut som en Ko? ***) Att mjölka en frånwarande ko, ända till döds, genom att frama en trollkalf; att inöswa trollharar till mjölkning o. d. war Trollpackornas hufwudkonst. Man bekände, att i sjelfwa Blåkulla insunno sig dylika harar och lemnade från sig den stulna mjölken, som der sedan wid högtiden bereddes till ost. Den som i widskelpelserna met att studera en äldre religions quarleswor, kan ej undgå att inse, det ett Boskapsförelsens Numen ännu är till som den högsta makt för den menighet, Christendomens ljus ej närmare hunnit belysa. Adamus Brem. anför särskilt, att de förnämaste bland våra fäder lefde, på Patriarkernas wis såsom så-

*) Furen war i den klassiska mythen helgad Diana.

***) Allt det ofwan anförda är taget ur bref från prester på ort och ställe till J. G. Lagergren.

***) De la G. Arch. IX. 184.

herbar och af sina händers arbete — mittnesbörd, som alldeles förså gåtits, sedan Isländska Sagorna om ewinnerliga bardalekar till lands och sjös blefwo historiens trosartiklar.

Men Gudinnan med Fohornen stympades wid Ed under "uppsförande af Bröllopshögtidligheter". Hon är tydligen också Åktenkapets Gudinna, som upplystat den kockötande och derigenom sin man till en stor del södande qvinnan från slaswinna och Suzrenwine till mannens jemnlige och make, Freawine *), hwilket qvinnan säkerligen blef genom en religionsact, wid Gudinnans högtidliga fester. Den fest, då mjölkningen skedde i Blåkulla, firades wid wärens eller naturuppsändelsens början, i Påstweckan, denna fest, wid hwilken sedan en Christlig högtid i anledning af Christi uppsändelse firades af de Christna. Då (d. 5 Apr.) börjades 13:de weckan, hwarefter man gick, som i all trolldom och i de äldste runskrifter, baklänges, tills första weckan wid Midsommar (d. 5 Juli). Detta war den ursprungl. första reppen eller treetingen i året. Derom nedansför. Från den första högtidens infallande wid Osterns (Ostaras) fest, som blef den Christlige Påstfesten, hette trolldom ännu Påstsysslor, hwarföre man har en mängd "sjäfer" att iakttaga i dömmelweckan. Då spinnes ej, likfom ingen Thorsdagsqwall (vigiliae Frejæ? således är själfwa högtidsdagen Frejas dag), ej eller göres något, som går omkring (nystas, mæles ic.); men solen gick påstmorgonen omkring ("dansade"). Ej eller ges åt tiggare (likfom ej under julen, ty förut gifs till dem, att de kunna hålla högtid hemma); man kastar eld efter främmande wid deras utgående, bortlånar intet derunder **) (högtiden synes ha varit för stor, att något besök kunde göras eller ärende uträttas). Men wid denna första reppens slut firades Gudinnans högtid såsom Åktenkapets gudinna, hwilken synes wid Påsten ha samlat försöfningsfirande omkring sig. Midsommarsfesten war Brudens fest. Ännu wäljes i Bleking (t. ex. på Kalmar kulle) en Midsommarsbrud, åt hwilken stundom kronan lånas ur kyrkorna. Bruden wäljer sedan en Brudgumme. Ut dessa offras och de anses som brudfolk och leda högtiden, derwid en hwar yngling wäljer sig en brud, allt numera på lek. En stång ***) klädes med blomster och ägg; öfwerst en tupp. Gransen utmärker bröl-

*) Orden förekomma i de äldsta Thyska Sagorna.

**) Ur Bref af Kyrkoherdar till J. E. Lagergren.

***) Simulacrum Priapi, upprett wid hamnar och trägårdar hos Romare. Namnet RÅF fastades sedan på Kampålen, trol. för att utskämma hednagudens bild. Höga har RÅFfesten funnat utträngas af Johannes Doparens högtid. Sätrare besöker ungdomen Simulacr. priapi om midsommarsafton och derpå följande natt, än kyrkan den följande dagen och sederne äro ej alltid de kyskaste den natten. Pigor hafwa i Skåne beringat sig Idnebrånwin för att ega att då medföra och traktera den dräng, som särdeles en "öfwerblifwen" will swärja i sitt nät. Detta torde ha hedniska anor, fast drycken då varit en aunan.

top. Lägges man 9 slags blomster under hufvudet, så får man i drömmar se den blifwande maken. Man samlas ännu mängenstädes i Småland om midsommarsnatten på höga berg, der eldar tändas, öl drickes och musik upplätmes. Afwen besökas samma natt namnkunniga offerkällor, der watten drickes i soluppgången för allahanda sjukdomar; ty Gudinnan synes och wara Låtekonstens Numen och afwen som sådan firad wid midsommarsfesten. *) Då samlas blomster af alla slag och på denne "midsommarsqwast" tages sedan defekt mot alla krämpor. Man myttjar nu ej jäst, men den midsommarsmorgonen tagna daggen, att jäsa brödet. Wi ha redan påstod upmärksamheten wid Julfesten såsom Lucinas, såsom barnföderkornas fest och derwid erinrat, att den låg 40 weckor efter Ostarafeften, som wi kunna kalla förlofningsens. Det inrotade bruket bland allmoge i wiså orter, att ej gerna begära wigsel förrän bruden — bleknat, har sannolikt hednisk och kan ej hafwa christlig grund. Bröllopsfesten (wid midsommar) ligger 3 månader efter den fest, som Strabo tyckes skilra i sin teckning af Amazonerna såsom wärfest. Christna kyrkan sökte utrota detta hednabruk att uppsjuta brölloppet genom lagen, att blott Kyssa brudar singo bära Kronan.

Anda till Spanien — man säger genom Sveverne — har denna cult hunnit. Om Midsommarsfesten yttrar W. S. Irving: De (Alhambra's invånare) upptända midsommarsafton glädjeeldar på höjderna. Och på ett annat ställe i sin skilring, gjord i slottets gamla salar der han bodde flera månader år 1829, yttrar han om ett Solberg. Slutligen kommo wi till toppen af bergshöjden ofwan om Granada, kallad solens berg — — Solbergets spets, der förfallna wattenfår — — talade om forutida befolkning, der allt war tygt och ödsligt — — en rund grop i berget; en brunn, ingång till den sal, der Boabdil och hans hof lågo bundna genom förtrollning och hwarifrån de utgingo om näterna på beståmda timmar. — — — Det war midsommarsafton och folket i Alhambra gingo om natten uppför solberget för att på des topp sira midsommarsnatten. På högsta toppen af berget upptände de efter en gammal, som W. S. trodde, från Mohrerna lånad sed, glädjeeldar. Man spelade och dansade, berättade sagor om förtrollade stett. Der fanns grofwa menniskofjät i klippan uthuggna, en djup brunn m. m.

Midsommars natten är ännu ibland of en hedenreligiös dansfest, hwarunder man ej skall sofwa. 1714 förmanade Bisk D. Lund ungdomen i Wernamo att ej waka under den natten. Man torde dock nu upphört, att sätta sig wid wägamöten, för att se 2:ne qwinliga gestalter nalkas, hwaraf den ena är Gudinnan, den andra en blifwande brud, hwilken hon wisar; men man måste derwid tiga och ha tegat hela dagen förut. Så wid Jularsgången,

*) Dwisjar brutna af "9 slags fruktatrån", kunna upphäfwa Trollkonors makt ofwer de kor, som rofas dermed.

då man får se syner, som uppenbara den blifwande grödan (en tom wagn dragen af orar betyder swag för, 2 rottor dragande ett hölaß — god gröda). Lika tytt måste man wara, då man Lufe natt känner wattnet förwandladt i win. En Blekingbo drack ur en å och ropade till sitt sällskap: nu är det win, då en röst hördes från djupet och jag eger båda ögon din, hwilka han derwid, hette det, förlorade.

War nu Åsgård, som wi sökt wisa, det äldsta Tanais-tempel, Phoenicierna hade wid Nordsjön, en Walfartsort för Greker, ända från sagans tider, så bör ju ett så utmärkande religiöst bruk wäl ha någon motswarighet inom grekernas forneligion? Ja; — just så firades bröllophögstiden i Grekland, enl. Palmblad (Frej XIII. 323): Bruden (Nerthus, enl. Gesenius, betydde både Brud och brudgumme) afhentades på en wagn (vehiculum. Tac.) besvärd med orar (mera sällan med hästar), — (babus. Tac. orar i Småländska berättelser), der hon satte sig mellan brudgummen och en hans släktling eller wän (så satt Frejshustrun = bruden jemte den dotte brudgummen, som skulle wara ett orakelgifwande Numen, hwarjemte Helming satte sig upp). En enkling mötte ej sjelf, utan sände en *Nuμφαγωγος*. Tåget åtföljdes af en stor hwitklädd och befransad stara (sådan saknas i början ej, der Frejs hustru sakta åter fram i Sverige; ej der Nerthus åter efter kor). De buro sacklor (Tan — är i Wärend; sacklan på Gudinnebildens bröst i Dyfka afgudatemplet), hwilka blifwit antändes af brudens moder. Brudparet sjelf bar fransar och sina bästa kläder. Husen pryddes med löstruskor och mystiska kransar. (Granar sättas ännu wid wägen, der bröllop är. Midfommarskransen har mystisk läkekräft). Bröllopfånger och flöjospel uppstämdes af mötande wänner (se Dyfka Isisfesten, beskrifwen häröfwan af ett christet ögonwittne). Bruden skulle bada och då bedja flodguden taga det hon dittills bewarat (ynglingar förklädde sig derwid stundom och spelte Gudens rôle, som "teandin" ernat göra och Helming gjorde). Ett *μηλον* eller Pyrus skulle åtas som en mystisk frukt. (Se Sidonios i Lexid.) Offer gafs till brudparet (ännu offras i Bleking till det wid Midfommarsstelen fingerade brudparet).

Har Gudinneculten ej warit sammanwäfd med införande af offentliga och högtidliga åktenskap, för att utrota wildars råa seder? Firades ej dessa bröllop wid hwarje högtid? Man jemföre härmed Krofs beskrifning af ett bröllop i Wärend i Arch. Smol. B. 1. n. 32. *) — Skildring af en dylik bröllophögtidlighet kunna wi spåra i Thryms qwida, sådan den firades hos den förödmiska stammen. Bruden hjältes med brudslöja (Isis slöja) och på bröstet sattes månsmycket. Husets nycklar woro henne redan gifna och hördes klinga under smycket. Dwinnoklädnaden föll kring knäna. På bröstet sågos ädla stenar och spetsar å huswubbonaden. Så för-

*) Finns äfwen tryckt i Stockholm 1768.

des fram till gården gullhornade For och allswarta orar. Vi och mjöd bars fram och man drack, samt åt slagtrade orar och larar och många smårätter. Jätten ropade nu: Bären in hammaren! Wigen of samman med Wdrs händer (Se Edd. Haun. III, 358). Då bars Thors hammare in och med den wigdes paret samman. Hammaren syns derwid lagad i Brudens sköte. Wåra slintstefnar torde behöfts för dylika wigselceremonier. Bruden gaf ringar o. d. gäfwor till sina swågerstor. Wi sågo den lystade Thorshammaren, som wigde samma brudgummar och brudar på Hwitaby-monumentet. — War hammarsmärket en Thors runa utan staf, så war detta i de äldsta Phoeniciska alfabeterne och des dotteralfabeter ofta en nymånebild. Stafwen tillfattes wål af träd, som lättare omslöt stenens C på midten, än man der kunde i stenen hugga ett hål för skaftet. En dylik halfmåne af gul slintsten med hwarfa kanter, dock icke slipade utan huggna, är funnen på Bolmsö. Den är 4½ tum lång, 1½ bred, der den är bredast. Den eges af D. Hylten Cavallius, som fått den af J. E. Lagergren *). Wi ha sett att Dannäs nära Bolmen erinrar medelst ättfylligt om "Germanernas främmande Isis-religion". En dylik nymåne af sten beskrifwes i M. Bruzelii Antiqu. boreal., p. 1. Tab. 2. fig. 1. p. 171). Sådana ha ock funnits i Tysskland Dylika stenar war det wål, som de Christne i sina kyrklagar förbödos att tro uppå.

b) Apollo, Gudamodrens son i Hyperboreiska culten.

Solguden war den högste guden i den förödinnska religionen i wår Nord. Och man ansåg så med skäl, ty här hade soldyrkarnene wid Medelhafwets kuster under sina seglatser upptäckt, att Solen war hemma. Hon hade neml. funnits lysa här wid Is-hafwet under sjelfwa natten. Derföre walfärdade man gerna till Solens hem (Thule), då man för winstens full seglat till Tanais wid Bernstenskusten.

Thule må då närmare skärskådas. Wi tro of ha med Gesenii fingrar upplöst denna Gordiska knut. Pytheas skiljer tydliggen Thule från Tanais. Wid Tanais war det klarligen såden werte och inbergades i lador, för det sällsynta solskenet, wi hade nära sagt, för den Skänsta "Tågans" skull. Deremot besinner han sig, wid sin wistelse i Thule, under en sol, som jemt syntes

*) Kanhända war det en sådan hammare, ehuru af koppar, som den Danste Prins Magnus wid 1120 bortog från ett tempel på Dland eller Gotland, hwarföre Swenskarne anlagade honom för tempelträn. Att Wrisingsmycket war en nymånebild, som användes att sammawiga wid midsommarfesten synes antagligt deraf, att "St. Hans eldar i Danmark, d. å. de eldar, som tändas midsommarnatten, kallas Wrising i Norge. Detta mycke motfwarar tydliggen det *γυλαστηριον*, som sälades på Isis wid midsommarfesten och hwilket skulle utmärka att hon nu war frukt-sam, enl. Plutarch. de Is. et Osir.

i en hel månad, då solen neml. war i kräftans tecken. (*Ἰπποκράτης ἐν καρδινῶ ὁ Ἡλιος ἦ, μηνιαία γινεται ἡμέρα.* Fragm. ur Pyth. i Cleomedes cycl. Theor. lib. 1. c. 7). Han är nu således nära polarcirkeln och säger sig sjelf wara i de adra nordligaste trakterna (*ἐν τοῖς βορειότατοις τόποις*), nära Jshafwet (*ἔγγυς τῆς περηνγίας θαλάττης*). Då hann man till Norden på 6 dagar efter det man lemnat Britannien (*ἀπὸ τῆς Βρεταννικῆς πρὸς Ἀρκτον*). Här war bebodt och Pytheas kunde tala med Barbarerna. Således wistade dessa honom midnattssolslandet, hwilket kallades Solgemaket (*οὐ ἐδείκνον οἱ Βαρβαροὶ τὴν ἡλίον κοίτην*. Enl. Fragm. af Pyth. i Cosmus Geogr. Christian. hos Montfaucon i Collect. Patr. T. 2. p. 149. eller *ὅτι ἐδείκνον ἡμῖν οἱ Βαρβαροὶ, ἔπον ὁ Ἡλιος κοιμάται*. Enl. fragm. af Pyth. i Geminus Elem. Astron. i Petavii Uranologia p. 22). Längre kunde de ej segla, ty här började hafwet lefra sig eller bli som ett lungemos, hwarunder det hwarfen liknade haf eller jord eller luft utan en sammangjutning af alla dessa olika elementer, öfvergående till en is, hwilken låg som ett band kring jorden wid Nordpolen. Nu blef nödigt att skynda mot sydligare trakter, ty man kunde ej segla längre, men ej eller förfäta resan genom att gå på isen. *) Således måste man öfvergifwa hoppet att komma till Solgudens sekkammare, Solens hus. Men man kunde dock omtala det och på Phoeniciernas språk heter Solhus *בֵּית יְהוֹ* eller Bethiel. Men Be bortföll ofta i dylika sammansättningar. Man hade en Phoen. stad Tenisa (Bethnizza: blomstrens boning), ett Tegea (Bethgea: dalens hus), ett Taruda (Betharuda: fringirrandets boning — ett "själahus" för wilses-

*) Det är denna beskrifning af en Nordpolsexpedition, utförd på ett språk, som ej war want att uttrycka polarfenomener, som blifwit lika så missförstådd, som *ἕως ταναῖδος* hos samme Pytheas. Han skrifer: *οὔτε θάλαττα, οὔτ' αἶθρ, ἀλλὰ συνκρομά τι ἐκ τούτων πλεμμονι θαλαττίω εὐκός, ἐν ᾧ φησὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν αἰωζῆσθαι καὶ τὰ σὺμπαντα καὶ τούτων ὡς ἂν δεσμὸν εἶναι τῶν ὄλων, μὴ ποτε πορευτὸν, μητε πλωτὸν ὑπαρχοντα*. Att de Barbarer, här talte, hade samma språk, som de, hwilka ännu tala wid dessa kuster, synes man kunna suta deraf, att desse också kalla Jshafwet Leswersjön (Se Pontani descript. Daniae p. 747), hwarwid wi erinra, att Adamus Brem. för omfr. 800 år sedan kände här i Norden ett mare, quod *Liberse* dicitur. Allmoget i Sverige säger ännu, der ett watten börjar frysa, att "det lefrar sig" eller är "likt ett lungemos". Wi känna, att man welat förwara Pytheas, begabbad för uppgiften att ha sett hafwets lunga, med förslagsmeningen, att han fönt *Medusa capillata*, så blifwer ju rimligare att i Pytheas uttryck se ett försök att öfversätta detta Barbarernas namn, der han kan ha förblandat lefwer och lunga i deras språk och ändå tagit sig fram i samtal med dem.

rande?), ett Tafacora (Bethasa corah: brickandets hus: frog); ett Tebeste (Bethebeste: torrhetens hem — hade Phoenicier så börjat falla en trakt i Theustes, Tjust, der wattenhämtning plägat misslyckas?). Så hade man ock ett Thile (Bethiel: Solens hus), hwarest Concilium Thilense, bekant i kyrkhistorien, blef hållet. Namnet på stället, der det verkliga solhuset ansågs beläget, har werlande vocalljud. Strabo skrifwer *Θουλη*, andra *Θυλη*, Thyle. Rum är knappt för twiswel, att Thule således är ett Mythiskt ställe, som ingen upphann, det i midten af Universum wanligen förlagda Solhuset, hwarifrån Solen uti Indiska ritningar åter ut med Arur (Aurora) morgonrådnaden som kufft och spann af hästar, (Goddans Skin-fare — ej s-fare, som förklarats wara felläsning.) Man sökte att få se denna solborg, der solen kunde st-das om nätterne och nyfikenheten och religionsföret dreswo Phoenicier högst upp uti Ishafwet. Borgen blef wäl ofsedd, men midnattsolen fick man se och trodde sig wäl i det bleka skenet skymta denne Gudens sofkammare, (*ὄν κοιμᾶται*), i hwilken han hwilade sig om natten, då natt war. Emedertid blef Thule uttrycket för Midnattsolslandet, således den yttersta Norden, på hwilken longitudsgrad som helst; men kan klarligen ej betyda Jutland, Shetlands öar o. d. der man wist ej har "månads-lång dag då solen är i kräftans tecken", knappt har begrepp om Sveriges ljusa sommarnätter. Att Thule äfwen hos andra förf. war namnet på midnattsolsländer, finner man af Dionysii Afri *Ἠερινήσις*, der det heter enl. Rhannii Grammatici öfversättning på latin:

Oceani tranans hic navibus æquor apertum
ad Thylen venies, quæ nocte dieque relucet
Tilanis radiis, cum curru scandit ad axes
Signiferi boreas succendens lampade partes.

Vi anse rimligast, att Pytheas sett Thule från Norges klippor. Blef ej, i följd af dylika Phoeniciska walfarter, Halogaland så tidigt *) bebyggdt, helst det i k. Alfreds tid kunde wara så odladt, som wi finna af Others och Wulfstans periplus? — Other bodde i Halogaland och försäkrade k. Alfred, att ingen menniska bodde, d. ä. hade fast boningsplats, norr om honom. Men han egde 600 renar, 20 kor, 20 får, 20 swin och plöjde en liten åker med sina hästar.

Solgudens hyperboreiska, förödniska namn hos våra fäder kunna wi ej uppgifwa, men i folktron heter han, (som är föremål för tro ännu lifsom hans mor) Lucifer — Ljusförare **).

*) Keyser anser denna nejd wara bland de af Norrønastammen tidigast bebyggde. (66—68 gr. nordl. bredd).

***) Tydiligen den Apollo, Widdechindi fr. Corvet sann kallad Hercules och som i Thyland war solis loco; sannolikt ock den Apollo, Casar träffade i trakterna af Athen, om också ej en Apollo werkligen, enligt bestrifningen ännu sågs i Hammaburgs hednatempel.

Han är vida mer omtalad än alla Eddans gudar och i mycket skild från Christna religionens Jhesuw. I det system, der wi finna Modren i sin äldsta gestalt inom klassiska mythen, är han Eros (77: Ur. Ljus. Urmannen: Έρος: Feg... Ver = man). Orpheus kallar honom för Ljusgud, den som först utgick ur Nattens ägg, således den förstfödde, besjungen men obeskriflig, strålande i all glans men lifwål outforskelig. Han är dubbelgestaltad: det manliga är Ljus, det qwinliga Kärlek. Han är Verldskonung. Sjelf Gudamodrens son är han alla Gudars fader. Han för en fackla i handen. Då hon är upplystad falla wi henne morgonrodnad, då hon sänks nedåt, heter hon aftonrodnad. Sjelf är han, enl. Pausanias, Ureliden. Han kan slåta sin fackla i en källa. Det är Nattens källa. Nymfer stå omkring densamma. I den källan bada Moder och Son. Han rider på en swan och swanor bringa, flygande öfwer källan, den sorgliga underrättelsen till modren, att sonen sjuknat af ett brandsår. Han har nycklen till allt i himlen, jorden och hafwet, wäpnad med pilar och båge, kan antaga många gestalter (πολυμορφος), fruktas som Trollkarl. Wanligast wisas han i mysteribilder som en man med en stickas hufwud och klädebonad. Så som begärens herrskare föreställes han än ridande på en tjur, än på en wild häst, än åker han efter 2:ne. Han är tyfsmadens Gud och håller dertfore fingret på munnen, der han föreställes sittande. Han är äktenkapets Gud, lifsom "Modren" äktenkapets Gudinna. Modren räcker honom sitt äpple; han räcker som Hymen modren sin gördel. I äldre bilder är han seende; i sednare blind. Han för också lyran i handen. Han lärde ett barn läsa o. s. w. Wi finna lätt, att Apollos-mythen står på samma rot som Erosmythen, fast de under utwedlingen hos olika stammar skilt sig åt och sedan fortsarit att vara 2:ne sjelfständiga myther. Erosmythen (Ur-elden) synes lifsom vara hjertbladen, som först uppfjöto. Apollosmythen (Solluset) blef den utslagna blomman. (Se Wenzels Mythol. F. u. S. p. 281).

Om våra fäder hast en med Greferne gemensam högskola wid Rhen, är begripligt, att Mythen om Gudamodren och den förste mannen hennes son kunnat blifwa så märkbart beslägtade.

Wi ha nämnt den rot, som synes vara gemensam för de äldsta namnen på både Qwinnan och Mannen och dess sannolika släktkap med Eros' namn. Men Ur eller Ver och Urda eller Wyrdle äro ej mera såsom personnamn ihågkomna i Werland, Wärend eller Wärdaland. Namnen, som qwarstå, ha ingött i christen tid, men swårt är ej att förstå, det föremålen äro äldre begrepp, än de nuwarande namnen.

Hvem har ej upprepat det ur Bibliska läror alldeles oförklarliga namnet: "Lucifers mor eller farmor" ("Großmutter des Teufels" i Tyskland)? Eddorne känna ej eller någon ensamt framstående

Gudamoder, som funnat för de Christne bli en "Satans gamla farmor eller mor". Men Hyperboreermythen har sin Latona (Thamith med äpplet) och Grefiska mythen har sin Moder med äpplet, hvars son är Gudafadren. Denne är Ljusbringaren, således Lucifer i latiniskt språk, hwilket Medeltidens prester läto bli ett namn på Mörkrets förste, under det de med Skriften kallade Kristus för Phosphoros. Lucifer bor med sin gamla mor eller farmor i en borg på ett berg, storställt beskriwvet, som Utgård i prof. Eddan. Enl. en anteckn. i Balmst. Samll. hwarmed folksågn ännu förenar sig, bodde Lucifer på Jungfruklippan mellan Småland och Dland. Den synes som en kal, obeboelig klippa, men der är, ehuru ofynlig för oss, en härlig trågård med de skönaste äpplen och jungfrur sittande wid en källa. Då Wanernas religion, ehuru wi blott känna den såsom intagen i Afalåran, bär tydliga drag af Hyperboreernas lära, må wi härwid bemärka, att Frej kallas "Verldens Gud" (enl. Yngl. Sag.) Han war Ljuset och hans syster Freja Kärleken (liksom Gros dubbeltönad, Licht und Liebe enl. Herders öf.) Begges fader Niordr, gift med sin syster, är, enl. Grimm, Taciti Nerthus, som wäl rimligast är Gudamodren (af begge könen) således är Frej "Verldens Gud" i lika förhållande med Gros, "Verldens konung". Sacklan sågs i Jungfrutemplet (Magdeburg) i Thyssland. Swanor ha plats i Urdarbrunnen. Swanwingen saknas ej hos Feerna wid källan. En swan för underrättelse om en olycka till en på hafwet seglande hos Saro. Warningen war en runskrift. Frejs ätt är namnet på de främsta runorne. Den första runan är Frej; hwaraf wi finna att Frej har sammanhang med bildning och bokstafs-krist, liksom Gros *) "lärande barnet läsa". En nyckelbild träffas i våra hållar; liksom äpplet, hwilket, enl. Idunamythen, förhindrar gudarne att åldras. Tystnad är ytterst nödwändig i "moderdyrkan." Wid ärsgången både Jul- och Midsommarsnatt war den ett willkor för att få se syner. En solgloria skimrar om-

*) Sjelfwa namnet Gros synes gått öfwer Donau. Grimm känner en gudinna Ere, i Bäjjersta folktron, hwilkens namn han härleder af Airus, communis generis. Berget der Irminful stod, kallas Eres berg, i sednare skrifter (fr. 13:de seklet) Mers berg, Mons Martis. Åfwen Zisberg i äldre (Ziza synes warit ett uttal af Zisa). På Eresburg stod, enl. vita Meinweri, ett heligt trääd och en flod flöt ut derifrån, ehuru uttordad, då Kejs. Carl d. Store kom dit. Det synes således som om namnet Ere sammanhängt med ur-mythen. Grimm anser, att den Bäjjersta gudinnan warit en Bellona. Thamith afbildades ock som en Bellona (Mon. Phoen. p. 116), då lik en Athene. Om Έρωσ, Έρεωσ (Frej) kommer af 778: Utljuset, kan wäl Rheia, Freia wara des feminina bildning. Åfwen Grimm anser Ere eriuwa om Frejr, hvars femininum Fränja hade en fogelhamn, hwaru hon flög. Då nu Krantzins i sin tid hörde, att Gudinnan på Eresberg flög ännu genom lusten (Saxon. lib. 2. p. 35), så är wist skal, att i namnet Ere spåra en frändskap med Grefernas Gros.

kring den Vaniske Frej. "Modren" står tybligen fram som Åkenskafets gudinna med 3 högtider, som synas vara förlofnings, wigsels och barnföderste-festen. Modrens prestinna jäsnade ej en märkwardig gördel. Frejs håst är också känd; lifaså Solens hästar. Det synes som de förständigare, hwilka hwarfen dyrkade Odin eller Thor, slutligen höjt sig från en ursprunglig solarecult till dyrkan af Solens herre. En Thorsten, ännu hedning, omtalas uti Islands Landnamabok, såsom bedjande till hon-om som Solina Skapadi. Thorkil Måne, en annan i Landnamaboken berömd hednist Isländare, lät i dödsstunden bära sig ut i solluset och anbefallte sig i den Gudens händer, som Skapat solen. Hallenberg uppfattar, såsom nu nämnts, dessa och dylika intyg. (De nom. V. & L. II. p. 572.) Wi tro, att inskådes i Sverige flera "Solberg" finnas än i Småland.

Det torde blott bli ett medel att wäcka motsägelse, om wi sässta uppmärksamhet derpå, att, då frågan är om första mannen, wäl någon djupgående orsak måtte antagas dertill, att den första Modrens make blifwit undanträngd af föreställningen om en hennes son. Wi hörde nyss, att Indianerne förklara, det Ursmodren war ond, men födde en son, som war god och som införde det goda i werlden. Skymta wi ej häri det löfte, (tillämpadt redan af Ewa då hon födt Cain) hwilket uttyrde gamla Testamentets kärna, hwaromkring hela Israels religion kan anses ha satt sig? Atminstone torde vara skäl att närmare granska grunden till dessa werldskringspridda myther om modren (den mörka) och hennes son (den ljusa), förän man bekänner sig till den ohistoriska förklaringen, att dessa trosföreställningar inom Christna kyrkan äro ett foster af des första sekkers entusiastism och således ej af ålder woro en mensslighetens allmänna egendom, ehuru blott inom en nation i sin renhet bewarad, hvars tillämpning blott en gång kunde vara sann och blott en gång bewisat sig sådan.

Ursprungligen war der nog fråga allenast om en qwinna, war moder, men ej om någon hennes dotter. Men sedan forskningen waktat och af urnatien bildat en qwinna, som blef mannens moder, sammanfölla ofta qwinnorne, den Kosmogoniska modren och historiska dottren till en qwinna, men som behöll Modrens plats. Så nämnes Isis före Osiris och Ibanith före Chaman (Ammon) på monumenter. Och då hela mythen fick kosmogonisk karakter, blefwo begripligen de tu store ljusen, dagens och nattens regenter, det twillingpar, som föddes af Ursmodren, Jorden, hwilka sedan sammanföto med minnen af utmärkta Solprester och Månprestinor i olika länder, hwari genom både stor olighet och stor likhet kunde uppkomma, utan att deraf någon ledning för ethnographien war att hemta ut mythosofhien. Ur denna synpunkt betraktadt, kan wist Amerikanernas Wotan, Asiaternas Buddha och Europeernas Wodan (Oden)

bära liknande drag, men deraf följer ej mer, än att werldsdelarnes urfäder en gång sett solen på samma gång öfwer sitt hufvud och då ordnat en cult, som bibehölls, under det ättlingarne sågo samma sol, men alltmera skilldes åt på jorden. De utmärktaste Solpresternas och Månprestinornes biographiska bidrag utbildade Solguds- och Mångudinnemythen alltmer och rimligtvis högst olika i olika länder, men en solgloria igenkännes wanligen kring "Herrens" (Baals, Osiris, Budhas ic.) hufvud: och månhornen framstilla bland "Fruns (Isis, Dianas, Drottningens ic.) lockar, jemte det i sjelfwa folkmythen den ursprungliga Sol- och Mån-dyrkan wanligtvis ej alldeles förbleknat.

Inom Uppenbarelsen är hedningarnes högste Gud mörkrets förste, men får ändå solnamn, hwilket blott låter mythiskt förklara sig. Man anser, att Eusebius först infört namnet Lucifer, som sedan blef ett folknamn på Biblens Satan (Var Sater, Saturnus beslägtadt med detta namn?). Men redan Esaias (14. 12) hade gifwit anledning till Eusebii benämning. Lucifer hette Garendel på Ags. Orentil på Ahb. (Grimms D. M. 2:dra uppl. I: p. 686). Har någon ej läst ett Angelsår. ☉ för ☽ och så wid affstriften af Beowulfiska sångens källor, om ej af sången sjelf, den annars obegriplige Grendel uppkommit? Men denne Grendel, denne Lucifer hos en Christen Anglofärer från bitefflet, är en granne och fiende till Danmark, som hvarken räknas till Swiorice eller Geatas (Götarike) eller Wederageataland (Midgötaland). I fiendens religion är ej blott en Lucifer (Grendel), utan ock en drakamoder. Se häröfw. p. 200.

Eros, kärleksgudinnans älskade son, synes inom någon annan stam ha utbildats till Ares, hennes make.

Procopius anför (de bello G. 2. 15.) att Thuliterne eller de, som bodde ofwan Danerne nedanföör Götarne hinsidan hafwet ansågo sig offra menniskor åt Ares, derföre att de höllo honom för högste guden. *Ares-FAP* . . kan ock wara War, Wer, (778: aër) masculinum till Ura. Det är ur-mannen — till urqwinnan; elden — till wattnet; himlen — till jorden, Solguden — till Jordgudinnan. Som han uppgifwer, att der offrades menniskor åt Ares, ha wi mest skäl, att tänka ofi en solgud. Jörnandes anför, kanske efter Procopius, att Gotterne offra menniskoofter åt Mars. Tacitus uppger, att Germaner offra djur åt Mars och Hercules, men på annat ställe heter det: menniskoofter åt Mars och Mercurius. Den grund han följde, wid öfwerfättning af Germaniska gudanamn till Romerska, är ej lätt att upptäcka. Men då både Hercules och Mercurius woro olika nationers utbildning af solmythen, blir mycken anledning att i den Mars, som får menniskoofter, söka en af Baals många nationalutbildningar. Procopii Ares i Thule är rimligast Gö-

tarnes Thor, hvars ursprungliga solgudsgehalt torde vara obeskriflig; Hyperboreernas Apollo (Baal), Värends Lucifer.

Då skäl ej är att twifla på öfwerensstämmelsen i Gorms handlingsfätt i sitt Strife och på Seland, så ha wi en urkund rörande den hedendom han uppförde på den Anstarksa planterings grund, som wi tro, i Skalar. War han sjelf en Norst Östman *), så saknas anledning att tänka på en ny hedendoms införande.

Urkunden — Diethmers af Mersenburg berättelse — kräfwer fritift granskning. *Post novem annos diis suismet LXXX et IX homines & totidem equos cum canibus & gallis pro accipitribus oblatis immolant **)* kan och öfwerfattas: efter 9 år offra de åt sina 90 gudar både 9 menniskor och lika många hästar med hundar och tuppar för hökar. Och skäl att ej öfwerfatta: åt sina gudar 99 menniskor . . . finnes bestämdt, då Adamus om offren i Upsala bestämdt skrifwer: *Sacrificium tale est; ex omni animante, quod masculinum est, novem capita offeruntur.*

För att förstå allsamman klart, måste wi komma ihåg, att en 9 års fest stod på astronomisk grund. Vid årsfesten bland Semnonerne af Sweris kult började man med att offra en menniska, enl. Tacitus. Vid 9-årsfesten offrades således med skäl 9 menniskor. Men derwid må wi stanna. Ty om tillgång och warit på 90 menniskor, torde de i Selon (Seland) funnit kostsamare att offra 90 hästar. Wi böra och anmärka, att Adamus

*) Se häröfw. p. 74. Mycket synes vittna om en lika kult bland Östmän i Norge och Småland. I Gulögs Saga öfwer Dof Tryggwasen anföres, huru Håkan Jarl införde sin gunstling Sigmund från Färöarne i Gladetemplet. Idolen war en *qwinlig gudom*, Horgens brud, (eller enl. en cob. Högabruka, som i lat. öf. förklaras med f. Helges dotter), som gaf oraller, liksom Frejsidolen *anstr* i Swithiod (som ej sag gunstigt på Gunnar Helming; se häröfw. p. 322), med blicken antydande sin grad af bewägenhet. Först då Håkan Jarl gret, blef blicken så gunstig mot Sigmund (som trodde på sig sjelf och sin egen lycka), att Jarlen wägade taga och gifwa Sigmund en ring, idolen hade på armen. En dylik idöl, med orafelgifsande inredning, hade Röd på en ö i granustafet, enl. samma saga, der *Lodinsnamnet* och möter. I Gladetemplet war Horgens Brud (Merthus) omgifwen af 2-ne mör. Se *Yrpa* i Lerid. Här woro årstliga offerföreständare, liksom i Upsala. (Demeterprestinnorna tegos i Östland inom samma ått). Och ställenamni erinra om det Smålandiska Striket. Se öfw. p. 257. På dessa själlar bor ännu ett folk, som smörjer runda stenar med smör och annan salva och toxkar det inwid elden, hwarefter de läggas i högsätet. Den Julen offras åt dem öl; annars fäns mjölk. Wi minnas att *Runda stenar* äro Nodergudinnans symboler och kunna upplysa, att i Haramon i Warend ännu i 19:de selet mjölk offrats åt en makt, som anfägs orsaken dertill att ett litet barn stref en natt. Mat sättes julaston på logen till wijsa makter ännu i Småland, enl. uppgifter till Dom-Capitlet. Ånnu 1834 spordes, att en qwinna hade en rund sten uppställd under sitt bord, såsom föremål för en slags dyrkan. En prest ditkom och saun ett f. f. Bättaljus. Se *Haitoi* i Leridion.

***) Thietmari Chronicon i Perg Monum. Germ. T. III. p. 737.

hört af en Christen, att denne sett hängande i lunden wid Upsala hundars och människors kroppar blandade om hwarannan till 72 stycken (ibi etiam canes qui pendent cum hominibus, quorum corpora mixtım suspensa narravit mihi quidam Christianorum se LXXII vidisse). Dessa 9 och 72 och 90 äro tal, som leda oss till det helas begripande. Egyptiska dämonologien uppgaf 36 andar såsom lustens inwånare och beherrskare (Origin. contr. Cels. L. VIII). Lustens dwärgar i Böluspa äro 36. Men 36 är 4 gånger 9. Året hade fyra tider, hwar med sin fest. I det Upsaliska 72 och det Seländska 90 synes dock en olikhet wisa sig. Finn Magnusen har i Edda Saun. III bewisat, att Isländarne som hedningar inbelat året i 72 femter (tider af 5 dagar), hwar femt med sitt gudanamn (ursprunget till bruket att i Almanachan ge hwar dag ett helgonnamn). Men 5 gånger 72 ger 360. Deremot synes centraltemplet i söder med 90 gudar ha haft en annan inrättning för tidsberäkning. I Rom's Janitempel slogs en spik hwar år för tideräkning och man har från dessa spikar härledt de romerske siffrorne. Men nödigt war att äfwen af daggar beräkna år. Slog man en imago parieti infixā med en spik in hwarje dag, för att, då 5 inslagits, weta sluta sin femt (till femter inständes man ännu efter Wärend's kyrkflag) och efter 9 sådane weta sig ha hunnit halfwa målet till nästa årstids beghnnelesest? Men då 2 gånger 9 femter förslutit, woro 90 imagines inslagne och då war tid att hålla ny sjerdedels årsfest och derefter börja på ny räkning och att efter fyra årstidsfester slå den stora Jani-spiken, som i Rom utmärkte *Ianus* (Janus) eller ett år. Och 4 gånger 90 är liksom 5 gånger 72 = 360. Junnos der 90 sådane dags-numina i det tempel "med 100 gudabilder", som Norriska Jarlen röfwade i Westergötland? Möjligen hade den Semnoniska årsosfringen, från hwilken vår Oden torde jagats af Romarne, hwilka så allwarligt hatade menniskooffer och gjorde dessas utrotande i Karthago till willkor wid fredsflut, sammandragits till 9-årsfester, då solksamlingen war större och således förwaret lättare, om nytt anfall då kunde förekomma. En annan reform anmärkes af Dithmer. I brist på hökar kunde tuppas offeras. Men offernatten bibehåller ännu namnet höknatt. (Se ofw. p. 142.)

Wi weta, att hökarne offerades åt solen. Hallenberg anför ur Horus Apollo: "Gwad antyda Egyptierne, då de måla hökar? Guden wilja de beteckna, neml. Solguden — — — Två hökar, en hanne och en hona, betyda Ares och Aphrodite (Mars och Venus)." Derefter förklarar Hor. Apollo, huru Sol och Måna woro ett gudapar, som wid nyständning sirade bröllopp, att höken hanne betydde naturens activa, höken hona naturens passiva kraft. Eusebius upplyser, att Solen med hökhuswudet war Solen, som besegrade Typhon eller wintrens mörker, således den efter höknatten (årets längsta natt) återwändande solen, tilläg-gande, att Zoroaster infört guden med hökhuswudet från Egypten

till Persien. Från Persien och Kaukasus skulle vi således ej kunna hemta vår höfnattscult, utan att ha derifrån inwandrat ungefär wid eller efter den tid Simileo seglade med sina kolonister till Norden, som war mer än ett halftusen år efter det Germanien war befolkadt med stammar af samma språk, som det Romarne der sedermera lärde känna. Den tupp, som Krantzius hade hört omstalas såsom sittande på gudabilden uti Irminsul, torde wara solhöken, som enl. Eddan sitter i Werldsträdets (Columinæ Universalis?) topp. Långt före Zoroasters tid kommo Hyperboreiska Jungfrur hwart 9 de år med skänker till solgudens tempel i Delos, en uppgift hos Herodotus, som ger anledning antaga, det 9:årsfesten redan då strädes långt bort i Nordwest från Grefland. Se häröfw. p. 84. Redan Hesiodus belyser nära ett halftusen år före Zoroaster niotalets användning i tidsräkning, hwarwid han väcker oss till eftertanke om ej i hieroglyphiskt skrift wisa foglar och djur betednat wisa siffertal. Som dessa fogel- och djursåldrar ännu i Småland, om ock numera blott på skämt, användas som uttryck för tidslängd, må wi anföra den 2800-åriga versen, alldeles ordagrannut öfversatt:

Tio menniskoåldrar den hessa kråkan kan leswa,
fyra kråfors lifstid upphinner hjorten och trenne
hjortars lifstid en korp; men nio korpar en phoenix.
Jupiters döttrar Nympherne tio phoenicer upplefwa.

Kråkan antages på ett annat ställe i Hesiodus bli 300 år. Således är en menniskoålder hwad hwarje generation skälighast beräknas till i stamtaslor, der 3 utgöra 100 år, eller 33 $\frac{1}{3}$. Kråkans bild betyder då 300, hjortens 1200, Korpens 3600, en phoenixbild 32,400, Thaniths (3) nympher 324,000. Ännu wet hwar Smäländning att berätta, huru gamla Kråkan, Korpen och hjorten kunna bli, om också uppgifterne kunna omwärla. Och högsta tidsbestämmelsen uttryckes med troll. Ett dylikt i Tubbamåla hade sett des bokflog 9 gånger ruttna neder och wera upp igen. Säkerligen kunde med dessa hieroglypher phoeniciska handlande hjelpa sig ett godt stycke i räkningskonst, äfwen förän den arithmetik hos dem hunnit utbildas, som Swinton upptäckte, förswarad af Gesenius mot Eckhel. De i början "stumme" wid våra såränder synas ha slutligen på de Vinne *) (marknader), hwaraf 9 äro en tidsbestämmelse i Wärends kyrkflag inhemtat den hieroglyphiska arithmetiken. Wi ha redan p. 85 nämnt 9:talets wigt för våra fäder och tillägga att en hieroglyphiskt tern i chronologi kan ligga till grund för uppgiften, att Heimdal war sen af 9 mör. Jättarnes fornunor, ha, enl. Böluspa, handlat om 9 heima (hemorter) och 9 widi (weder: nybyggen). Valkyriorne äro 9 hwita (dagens), 9 swarta (nattens) i poet. Eddan; 13

*) Af winna — handlens lifsprincip? Se häröfw. p. 357.

i prof. Eddan, som wäl har samband med wår repp eller treeting, hwaraf en började wid Luse natt, en wid Ostaras eller påskfullmånenes natt, en wid Midsommarsnatten, en wid Gizas fest (23 Sept.). Wid årsgång bör man gå 9 gånger omkring kyrkan för att få se årsförutsägelse. 9 blodsdroppar bota för sterfwa o. s. w. Se häröfw. p. 85.

I China måste man ännu 9 gånger slå pannan mot golfwet inför Kejsaren, Solens och Månans frände.)

Långt förrän Sigge Fridulfsson här i Norden utbildade en Snillelufsets Gud af den urgamle Solguden, ja, förrän det någonskades torde skett, hade en schism uppstått mellan Solgudsdyrkare, som söndrade dem i 2:ne secter. Den ena blef quwar wid sin gamle Soldrott; den andra utbildade en allt mera sjelfständig eldsdyrfkan, som slutligen blef en Åskeldens dyrkan. Denna eld, tänkt som gudamakt, kallades i Norden Thor och war Götarnes nationalgud samt förblef deras högste Gud, äfwen sedan de insatt en mängd Gudabilder i Thors hus.

Plato wisar i Rhedrus, att Grekerne kände Zeus såsom ursprungligen en solgud. I Homeri Odysé finner Eusthatus desamma antydt. Men redan i Greklands mythiska tidsålder kämpa Zeusdyrkarna mot den från Hyperboreerna införda Soleulten.

Spår af den fordna soldyrkan äro ännu igenkänliga i den Götiske Thors-religionen. De 12 stjernorne kring Thors panna, enl. Rim-Chron., i Upsala, ja bockarne framför hans kärra synas styrka, att hans cult kommit till wårt land, medan man ännu mindes, att Solens årsfest hölls, då solen war i stenbockens tecken, och att solen hade 12 stjernkretsar att genomwandra. Creutzer upplyser (Symb. 1: 477), att bockar hörde till den Egyptiska soldyrkan. Thorsmånanaden i Norden ingick med den stora solfesten. I Hamburg, säga medeltids författare, satt Thor ypperst bland 6 gudar och 6 gudinnor. Ja, han satt på trionium i Upsala, då Oden och Frisco stodo wid hwar sin sida, enl. Adamus, som upplyser, att Thor thronade i aer, styrande åska, blixt, windar, regnswarar, klarwäder och frukter. Han hade en scepter i handen, såsom Gudarnes regent (Thor cum sceptro Jovem exprimere videtur, enl. Adami ord). Krantzius yttrar om Thorsbilden i Hamnaburg, att blixt och dunder utgingo från hans munn och att han hade en scepter i handen. Allt synes antyda, att han är Molock (Melek, Konungen), uttrycket af den första söndringen från Baal solaris, framför hwilkens namn (Molock), Zeus sattes i Egypten, der det enligt Fr. Münter, betydde Herre. Det är bekant att en eld utgick ur Molocks gap, sedan altarlågan förut inledis uti belåtet. Zeusnamnet torde ha frändskap med det מלך, hwaraf מלך: anförare för stjernhären. Propheterne karakterisera hedendomen såsom en dyrkan ej blott af sol och måne, utan ock af himlahäven. Af detta מלך torde þor

(wi minnas Thorrmanas gamla uttal) säkrare härledas, än ur Lappars och Finmars språk. Dese behöfde wäl oftare låna både ord och begrepp af mera bildade stammar, än de kunde ge dem ord — och religioner till skänks. Annars må wi erinra, att Phoenicierna kalla *Bovs* för *Owp*, deraf tydligen Taurus, Thier, Tjur (deri sibilationen återkommer) tydligen härledts, sannolikt Solen i oreus tecken, Wårsofen.

Thor war, som wi sagt, Götarnes nationalgud. Johannes Magnus Gothus, en Göt, som lefde då ännu hedendomen ofta blott fått Christina namn af katholska kyrkan, yttrar: Thor war högste Guden bland Götarne; med krona på hufwudet, spira i hand och rundt omkring sig 12 stjerner. Han beskyddade från skadligt inslytande af stjernorna, från storm och owäder, från pest och dyr tid, beskärde god årswert, warande herre öfwer döen och lungeld, storm och owäder, moln och solsken.

I slikt uppfattning ser man att han uteslöt Frej, som af sina bekännare nästan lika beskriwes. Thorsdyrkan war allmännast i Norge, der man ej så länge sedan gjorde högtidliga libationer till Elden (Hallenb. de n. l. & v. 2: 569). Genom grannskapet mellan Götar och Wirdar skulle tydligen Thorsdyrkan mycket spridas bland de sednare, liksom ett Friggæder m. m. uppstod i Götarrike och en Friccobild der och befanns, ehuru den wäl ej lär warit mycket dyrkad, enär den fick få orörd, tilläts Wisk. Egiuo kom. Thorsbilder krosades deremot gerna af ifriga Wisionärer i första blinken.

Östrisdyrkan spåras af Barth (Teutschl. Urgesch.) wid Donaus källor. Läsaren torde ej twifla att det är samme Latonas son med solglansen omkring sin myth.

Östris war neml. solculten, sådan den utbildades hos Egyptierne. Att D. war Solens Gud kan man ej twifla, då Porphyrius uppgifwer, att han wisade sig under 12 olika tecken. Man har några af Zodiakens uråldriga sinnebilder såsom Östris' avatarer, t. ex. Amuns med Wådurhornen, Molochs med Orhufwudet, o. s. w. Ören bles den egentlige Östrisbilden. I wår äldste Thor ha wi samme Östris. Kanste ha, som wi nämnt, deras namn samma rot $\gamma\omega$, utmärkande samma "himmelens här", samma Zodiak, hwilken årets sol genomwandrade.

Många spår finnas af Baals eller Belsnamnets inträngande i nordliga länders äldsta religionslära. Der kan intet twiswel uppstå, att det ju är "Latonas son".

I Östifkan hette Maj månad, då Wårelarne tändes på höjder, Mi Bealtine och en dylik eld *La Beeltine*. (Soland Hist. of the Druids p 62. 108). Att Solen hos Galler, Belger och Britter m. fl. dyrkades som Gud, under namnet Beel är upprepadt hos många, nekadt af ingen, fast man plägar i gættifkan söka namnets rot, för att få den nymodiga och wakta sig för

den gammalmodiga lärdomens färg. Men en kritik, som bemärker det rationella, antingen det är gammalt eller nymodigt, således antager det förnuftsensliga, att namnet på en ny idé, så väl som på ny vara gerna följer från det folks språk, derifrån det nya kom, skall väl rimligast härleda Beel, solgubdens namn, från de Phoenicier, som onekligen handlat på dessa kuster och således der måste sprida sina idéer. Eddan wet, att Jotnarnes Beli esterträdis af Wanernas Frej. Frej, säger Mythen, hade slagit ihjäl jätten Beli med ett hjorthorn, ett uttryck, som väcker minnet af solens hjort och Apollos förvandling. Man har trott, att de gamle härmed antydt, att hjorten fällde horn, då Wårjfolens makt började rätt förnimmas. Baal, Bel, roten till Apollosnamnet, kunde väl ej gerna saknas der Apollos och Dianans moder dyrkades. Att en Konung fördrifwits från Rhenstranden för inträngande i Belstempelt är redan anmärkt (p. 90). Isländska sagorne känna ett Balagard, Balgard, eller Belgard i Winland (Pommern, ej Finland). På Schönings charta ser man detta namn mellan Oder och Weichselströmmen i Pommern. I Saga af Thorsteini Bæarmagni (Major Domus eller Domo Major) berättas, huru Norrmannen Thorstein B. i Dlof Tryggwasöns tid austr fyrir Balagardsödu såg, då solen nyss uppgått, en wacker kulle i en skogsuthuggning *) och derpå en pilt, som afflippt härret, hwilken bad: "Moder min! så du mig froksta min och bandweilingar (wantar), ty jag will gandreid (trollridt å warg) fara. Nu är fest i heiminum nedra". Då kastades stafwen ut, lik en ugnstraka och gosen fette sig på kappan att rida som piltar plåga och drog wantarne på och gaf sig åstad. Th. som sett uppå, gjorde samma bön på kullen och fick samma gåfwor, red å stad och upphann pilten. De kommo snart till en flod och kastade sig deri då det war som om de farit genom en rök. Snart fingo de sin syn åter. Der kastade sig floden utför en klippa. Nedanföer war en stor stad i en stor obebodd öcken. De redo in i staden, der folket satt till bords i husen; men de redo djerft till flottet. Der war gåstabad. Man drack ur silfwerkärl. På bordet war allt af guld och blott win att dricka. Ingen såg de ankommande, så widt Th. märkte. Kung och Drottning sutto i högsätet. Alla drucko och woro glade. Från Indialand och berget Lucanus kom ett fändebud, sörklummande, om en Jarl som oc war guldumadr (dyrkade Goldan) **). Han förde med sig en härlig ring. Denna tog Th. från kungen liksom duken på bordet med 12 insatta ädelstenar beprydd och gulltränder, hwarpå han flydde. Han upphanns wid ån af de förföljande, men nu kom gosen med rakorne och de hunno begge öfwer ån till kullen, der dessa femte wantarne återlemnades. Der war ett fenster, der Th. såg in; 2 qwinnor sutto

*) Venda. Deraf Winland. Se häröfwr. p. 163 & 315.

***) Lucifuga i lat. öf.

derinne, en waggade, en spann silke. Th. förde det röfwade till f. Dlof. — Sornm. Sögur III. Saga af Th. Bæarmagni. 2 F. p. 176 f. Hwem ser ej här ett minne af hednist tempels röfwande?

Att en Soldyrkan föröfwats wid festen synes antyd af sjelfwa de 12 ädelstenarne bland guldstrålarne på duken. Rakan förer Rofwaren till Baalstempet. Wi erinra härwid både om Apollospilen och — folksågen om Blå-kullaresorne.

Sigvater Skald sjunger, huru Dlof den helige besökte sidu Balagards, sedan han besökt Gotland och Osel, förrän han seglade till Danmark. Dlof hel. Saga 27 kap. F. M. S. IV. p. 45. Wäl nämmer han här Finländningar, som i Herdalen anfälla honom med sitt trolleri. Men tydligen har Sagans författare mycket missförstått skalden, då han antager att Finland (och Herjedalen?) och ej Vindland äro i fråga. Wi weta att Tacitus sjelf låter Fenni bo nära Weichseln.

Då Thaniths namn hunnit till Norden är ej orimligt att der också spåra Baal Chamans, ett namn, som så ofta möter gemensamt med hennes. Monne ej Hammaburg (Hamburg) deraf har sitt namn? Der war, heter det, ett gammalt Thorshus, der Thor satt bland 12 gudomligheter främst. Således — Solguden (Zeus antiquus).

Baldäg, Balder synes wara Sararnes nationalisering af Baalsmythen. Hös Saro sammansmälter Baldersmythen med en Baldursdyrkande funks minne. I Eddan är en sond af lärdom i Naturkunnighet och Computus eccles. nedlaggd i både solmythen och det Sariska fungaminnat. På Seland synes Solgudsdyrkan ha blifwit inhemsk under Balders namn. En Baldersbrönd ligger mellan Roskild och Köpenhamn. Balders ögonbryn, en blommas namn, torde ursprungligen warit den Sols, som blomman liknar (med gyllen disceus och hwita strålblommor). Baldersnamnet synes bildadt af *Baal-tis*, som war både manlig och qwinlig. Wälten och Walthiska hafwet wisa, att Baaltisculten funnits wid dessa kustor. Safsbåltan läg nära Urdarbrunnen i Småland. Derom mera, då Baaltis femina kommer i fråga. Wäldågs son är Brönd i A:g=S. fungalinien; Forsete och Waga derjemte erinra om brunnar, forsar och wågor. Se Suhms frit. Hist. 81 tab. 1.

Klasifikerne uppgifwa Hercules såsom en af Nordfolkens gudar. Är det i grunden en ny Gud, eller en annan nationalisering af samme Latonas son?

Hercules: ursprungligen Egyptisk, urtypen för de följande Hertulerne, således äfwen för den grekiske med de 12 storwerken, localiserade af Greker bland dem eller i af dem kända länder, war utan twiswel ett från Phoenicierne tillagnadt och vidare utbildadt uttryck af den gamla solculten och dess utbredning: summan af solgudomligheterne: de 12 månaderne, således solen i både Lejon

månaden och Ormånaden och Kräftmånaden (Hybran war en stor kräfta) och Wägens månad (då Nilen öfversvämmade, liksom sedan Alpheus och Peneus i k. Augias rike) och den äppelhållande Jungfruns månad (Thanith med sitt äpple, dyrkad i Sesperien eller wid hafwet, som låg i wester från Grefernas bopningsort) ic. Sedan Phoenicierna tillegnat sig den Egyptiske Hercules, förklarade man, att så långt deras handelsflagga hann, hade Hercules wandrat. En tid woro begge klipporne wid Gibraltar hans yttersta stoder. Men det är en ofunnighet, att ej antaga aflägsnare Herculesstoder, d. ä. ej medgifwa flaggans segling wida utom Gibraltar, då urkunder tala om seglatser "från Cadix till Tanais".

Vi ha ädagalaggt, att detta Tanais låg wid en Nordisk bernstens kust. Will man ej lägga det wid n. w. Dyfka bernstenskusten, måste det wara wid den Skånka, der man i 5:te seklet ännu hade minne af främmande skepp, som kommit med wäpnade män och säd (Seeaf). I början af 5:te seklet kref of Julius Orator i Rom om Tille eller Thule, samt det haf som man då kallade *Columnas Herculis*, yttrande Suhm: "hworwed uden Twiwl sigtes til Sundet mellan Sieland og Skaane". En Ethicus, som lefde wid samma tid, talar of om Thule och *Mare Columnas* och *Herculis fretum*. Will man låta tanken, ej fördomen leda sig, så måste man kunna inse, att, då Phoeniciernas segling till Nordiska kuster långt ofwan Britannien 5 och 400 år f. Chr. är bewist, det blef dem nödigt, att på kustens klippor här som annorstädes låta upptända eld — en eldtändning, som t. ex. på Gotland blifwit en myth. Men tändes en fyr t. ex. på Kullaberg, för att leda förbiseglande Phoenicier wid den tid deras skepp woro i de Nordiska farwattnen, och upptändes elden åt Hercules Tyrius, så kunde wäl äfwen den klippan *) kallas en *Columna Herculis* och det sundet *Fretum Herculis*.

Den Grekiske Hercules blef en Heros, som utförde storwerk, hwari solglorian, stadnad kring Phoebus Apollo, förbleknat. Tacitus anför (Germ. 3. 9. Ann. 2: 12), att Germanerne offrade till Hercules och uppstämde fångar till hans ära, då en träffning började, utan att tillkännagifwa, det denne Hercules wore en annan än den kläpsta mythens. Han erkänner, att Hercules stoder befunnos högre upp än Roms skepp, i hans tanka, warit, fast han war wif att de warit högt uppe i Norden; deremot war han of wif om det allmänna ryktet om Hercules wandring dit upp hade sin grund i werklighet eller i bruket att tillägga honom allt lysande. Widoehind af Corvei omtalar, att Sararne wid år 530 dyrkade *Herculeum loco Solis*, quem Graeci uocant *Apollinem*, jente det de uppsatte ett *Ara* åt *Victoria* och en *Columna* åt

*) Enl. Aruchiel är Kullen nämnd af Blakylle, Njords maka. Det ansisar klippans sammanhang med Nerthus-mythen.

Mars, som skulle afbildas krigsguden. Vi tro, att det *Ara* gällt henne som hade *ara* wid **Tanais** och att **Widch.** tagit **Sihora** för **Victoria** *). Men af **Augustini** brefverling (cap. 178) weta wi att **Gothe**ne öfversatte *xvgte* med **Sihora**. **Sihor**, **Sihora**, deraf **Sire**, **Sir** ännu är qwar, har betydtt **Herre**, **Fru** — dessa epitheter framför de högste **Gudar** och **Gudinnor** i olika språk, som så mångfördubblat de äldste. Och denna **Sihorans** **Conjux** war **Ares**. **Hercules** är här wäl samme **Jätte**, som i en **Angelsk** homili kallas **Erculus**, hvars **storwerk** woro spordade ända till **Germanien** och i hwilken **Widch.** sjelf fann **Sol-guden**. Att **Hercules** **Saxanus**, nämnd uti inscriptioner, är den som fick **bergsklippor** till **Columnæ**, synes helt sannolikt. **Grimm** härleder det namnet af **Sahs**, som i gamla **tysskan** är det samma som **Saxum** i **latin**et.

Wår Starkotter, som går fram genom flera sekler, föröfwannde sina **storwerk**, synes bildad ad modum **Herculis** af **wår inhemska** saga.

Men är ej **Mercurius**, hwilken så många författare efter **J. Cesar** uppge som den högste manlige **Guden** i **Nordländer**, någon annan än **Latonasönnen**?

Mercurius bibehöll sin **Orientaliska** solkarakter igenkänligare än **Hercules**. **Gafridus Monemat.** (lib. 6 ed. 1587 p. 43) införer **Hengist**, wid sin ankomst till **Britannien** med **Saxarne** uttryckande sig om denna stans religion, i talet till **Britternes** kung **Wortiger**: wi söka, gångne öfwer hafwet, ditt rike, under **Mercurii** anförande. **Wid** det namnet **) lyfte kungen på hufswudet och frågade, hurudan religion de då hade? Då swarade **Hengist**, att de dyrkade högste **Mercurius**, hwilken de kallade **Woden** på deras språk, åt hwilken **wåra** gamle egnat den sjerde dagen i **wekkan**, som derföre till den dag i dag är kallad **Wodenesdai**; näst honom den högsta **Gudinnan**, som de egnat den 6:te dagen, hwilken heter **Fredag**. **Matth. Westmonast.** låter honom derwid tillägga att hon kallades af dem **Frea**, som war detsamma som **Venus**, men nämnd "Frea af **irodos**, quæ est spuma maris, de qua nata est Venus secundum fabulas".

J förbigående nämnes derefter **Saturnus**, **Jupiter** och de öfrige, som regera **werlden**, hwilket wäl wille säga, att de likwäl ej förfastade de måttige **Romarnes** religion.

Mercurius-Woden och **Venus-Frea** äro således deras högste **Gud** och högsta **Gudinna**. Att **Frea** är **nattens**, **wattnets**, **qwinlighetens**, **qwinnosyflornas** (**spinningens**, **boskapsstöts-**

*) Med **fäl**, så wida det kommer af **Si-seger** och **hora** eller **Horus** (**Herre**, egentligen är: årets **Gud**: **Sol**.)

) Att **Britterne dyrkade **Solen**, har **Hallenberg** wisat i de n. 1. & v. anförande deras konungs uttryckliga bekännelse i det hänsendet.

lens, läkekonstens m. m.) Gudinna, är på sitt ställe ådagalaggt; således är Mercurius dagens, eldens, den manliga principens, mannaöfslornas (sjöfartens, handlens m. m.) Gud. I friget taga män och qvinnor i somliga landskaper lika del, då Oden och Freja också dela de fallne fins emellan. Annars är Oden egentligen frigets Gud.

Genom detta se wi, att Mercurius-Woden-culten hör till den uråldsta hedenreligion med en Gud och Gudinna i förening; ehuru han inom Sararnes stam har öfversta anseendet. Vi ha således ej här att se efter, huru Mercurius gestaltades af Romarne, utan hwad han war, förrän han kom dit. Namnet är ej romerskt. Det synes kommet af מר: Herre: Namnet som sättes före Baal: מר Baal: Herr Baal eller Guden Baal. Herodot upplyser, att Perserne kalla Solen Kyros (*κυρον καλει τον Ηλιον*). Mer, satt framför detta solnamn, gaf således namnet Mercurius, (hwaraf Romarnes *merx*, vara ställd under Mercurii beskydd, snarare kom, än twertom). Han är den phoeniciske handelsguden, hvars namn med Phoeniciernas slagga kom till Europas westliga kuster, der likwäl redan ett annat namn på samma Gud möttes, som war de Tyska stammarnes, besöfka öfwer floderne af folk från Swarta hafwets och Archipelagens kuster. Då blifwer begripligt hwad Tacitus anför om Germanernas Mercurii-cult, att de på wijs tid offra sin Mercurius menniskor. Mennisko-offren i Leire och Upsala woro således Baalsoffer. Men då Tacitus ock upplyser, att blott presterne singo straffa och, att, då folket kom i den heliga lunden tillsammans, en man först offerades, synes antagligt, att offren af menniskor funnat ega en mindre hemsk gestalt. Stammarnes singo ej sjelfwe verkställa dödsstraff, utan måste föra dem som förwerkat lifwet med sig till Msheriartthinget, der prestmakten, som kände, kanske hade en strifwen lag, lät verkställa de straff, som befunnos lagentliga. Så offra wi ännu — åtminstone ha wi offrat hittills menniskor, men ej för än regni summus sacerdos bifallit.

Adonis, en Orientalisk dubbelslägts myth, hade infommit till Grekland. Då war Adonis *κουργος και κουργη* enl. Drapeus. Detta *κουργος* hade wäl sin grund i Persernas *κουργος*: sol. Den dubble Adonis är således Modren och Sonen (han blef ock sedan älskad af Venus), eller samma dubbelmyth, som Ares och Venus i Grekland, och som Mercurius och Venus då de enl. Sararnes uppfattning äro den högste Guden och högsta Gudinna. Men *Αδων* (Herre) = *FAAON* Kunde gifwa Woden, Wodan, neml. sãwida Buddhanamnet har något gemensamt med *ადონის*, som hos Phoen. betyder *δεσποτης*. (Enl. Hesychius). Adonismythen kom från Syrien till Grekland. Den war Syrenas nationalisering af Baalsmythen och hade här fått sin gestalt deraf, att i "Adonisloden", som nedföll från Libanon,

en röd sand en tid på året nedbläste, som gaf watten färg af blod. En fång om Adonis, särad af Wilshwinet, och Modergudin-
nan gråtande wid hans sida, war på det werkslag, som sedan kal-
lats adoniskt. På liknande werkslag går Wöluspå, som besjun-
ger Balders fall och Frigs tårar. Den Syriska Adonis, liksom
den Tyske Wodens och den Galliske Mercurii dyrkan äro lik-
wäl tydligen stälde från den Sigtuna-Odins cult. Den Upsaliske
Oden har så litet qwar af Solgudomligheten, att den ene nefat
och den andra jakat hans solaritet. Men denne solgud, samman-
wert med nattens gudinna, är den transbaltiske Woden-Mercu-
rius, högste Guden jemte Frea-Venus som högsta Gudinnan: så-
ledes den manliga Freja d. ä. Frej "werldens", "årsweptens
Gud", inom Banernas religion. Men Frej är den första ru-
nan. Här möter en erinring om Mercurius-Hermes-Thauth,
bokstäfvernas uppsinnare. Tydligen är Odin, runuppsinnaren,
äldre än Odin, Sigtunas anläggare.

Oden i Sigtuna (Sigge Fridulfsson) är den sifte folprest,
som inlaggt sin individualitet i den urgamla Buddha-Mercurii-
läran och således förwandlat sin biographi och sin uppfattning af
det äldre systemet i sol-läran till en slags reformation af en gam-
mal Nordisk Odinsreligion, hvars hemlighet han likwäl ej alltid
kände, utan sökte utleta ur wiså Jättar och wiså Dvärgar. Der-
af finner man, att den förödinste och den odinste culten warit
radier, som utgått från samme centrum, men nu hunnit märkbart
åtskiljas. Soleulten är snart sagdt förbleknad. Han är Snillets
Gud, Romarnes Mercurius, intelligensens solgud. Hypotesen,
som förblandar honom med Götarnes Diceneus torde ha mindre grund,
än den, hwilken i honom ser en annan historisk person, hwarom
wi handlat i 4:de kap. 4 s. p. 139. Julius Cæsar synes i Gallien ha
lärt känna en Mercurii-cult, som mycket erinrar om Sigge Fri-
dulfssons. Den upprätthölls af Druider, en prestkast, som i hem-
lig skrift wiste bewara religionslärorne. Om dese Druiders kun-
skapsmått, se häröfw. p. 147. Som Sigge Fridulfsson räknade
Trojanst börd, synes än ett skäl, att omkring Troyes i Frankrike
föka den punkt, der dessa "Hiater" länge torde hwilat sig, förrän
de från Kaicus kommo till Sigtuna. Wi tala härwid ej om
en swensk folkstams, utan en lärdd Kasts ursprung. Att ne-
ka Odinslärans bewarare i Scandinavien skrifkonst, är nästan
lösligt. Sedan Finn Magnusen stref sitt Lexicon Mythologicum
har också ingen yttrat, att Odinsläran kunnat i selder bewaras ge-
nom tradition. Den som först härefter upprepar ordet, må försö-
ka att lära sig blott den oemotfägliga hedniska kalendern från O-
dinstä kulturen ur minnet.

Huru mycket Reformatorn sjelf tillaggt, eller hwad som till-
hört den cult, för hvars spridning han nitälskade, är nu omöj-
ligt att afgöra. Edda Haunica har mycket utwidgat synkretsen för

bedömande af Odinslärares utbredning ibland nutidens "barbarer" i det stic, denna lära förkunnades af "den sifte Oden".

c) Diana, Gudamodrens dotter i Hyperboreiska culten.

Vi erinra åter, att de gamle ej alltid wäl skilde åt den Ephesiska Diana, Modren, som födde barn (Urnattn, Chaos, Jordden), och den Deliska Diana, dottren, som war och blef Jungfru (månan). Således må wi ej undra om de ej så wäl ställs i den fornordiska mythen. I framställningen om modren ha wi således nödgats anföra åtskilligt om dottren. Banacultens Freja bär månsmycket på bröstet. Jul. Cæsar wet, latt Germaner dyrkade Luna, ja, uppger att de blott kände Solcult, Måncult och Gledsdyrkan. Strabo hade intygat detsamma om folken wid Kaukasus, hwarifrån Germaner och Skandinaver räknas sig härstamma. Dessa Kaukasiske nationer dyrkade Sol (*Ηλιον*); Måna (*Σελήνην*) och Eld (*Αίω*). Finn Magnusen yttrar i R. og N. p. 341, huru ännu för 1½ sekel sedan Dansk allmoge tillbad Nyårets måne med upplysade armar, för att få bröd och kläder m. m. under året samt p. 579, huru de i Lyssland funna stenstifwor, betecknande halvmåne, utan twiswel som heliga sinnebilder hört till den fordom äfwen i vår Nord mycket utbredda måndyrkan. När Knut den Store skulle utrota hedendomen i sina riken, dit äfwen Bleking hörde, så utfärdades förbud främst mot Sol- och Måndyrkan. Se häröfwr. p. 145 noten. J. E. Lagergren skrifwer: att en slags måndyrkan warit rådande i Småland, liden wäl ingen genfälgelse; ty allmogen i hela Småland fästet ännu öfwer allt en särdeles betydelse wid månsfesten, äfwen der ingen naturlig grund kan wara dertill. Deresier ingås äktenkap, slaktas, sås, stördas ic." I Skane lärde de gamle sina ännu lefwande barnbarn att helsa Nyårsmånen med följande vers:

Wälkommen Ny och wälkommen Herre,
med korn och med kärna
med släkt och böstom *)
med grant korn om hösten.

Mångudinnan i Norden hade något qwar, som bortfallit i Grekland's Phoebe-Dianamyth. Hon är androgyn. Triicos månelighetstecken i Upsala är nämndt. An i dag säga wi månen, han är. Herr Mond omtalas i mången tyck fornsågn.

Wi anse att den coloskalt lärde Finn Magnusen till full klarhet bringat denna dunkla mythifråga (Edd. Haun. III. 163). Herr Måne är Tyr, klassikens Mars, som ättat Venus — från början "modren", men sedan också "dottren". Och Månen och

*) Bäfte är fött af bogarne på nötkreatur i Smålands folkspråk.

Tyr — Måndagens och Tisdagens Numina — äro månans pha-
ser, Ny- och Nedan. Tyr har derföre blott en hand. Ulfven —
mörkret — har afbitit den andra. Tyr är egentl. ett adjektift
appellatif, masc. till Disa femin. = Gud — Gudinna. "Tyr's
moder" är således Mån- och Solmodren, Gudamodren. Eddan
ger henne 900 hufvuden. (Chaos). Denna mor bor i Utgård,
hvaraf väl följer, att Tyr ej ursprungligen varit en Afst Gud.
Lunus (Herr Måne), afbildad med orhorn, säges vara Modrens
— Nattens — Jättinnans son med Njufets Gud (Cælum). Lu-
na (Månan) afbildades med kohornen. Troligen har Solen
likaledes föreställts androgynisk. Sunna har varit den qvinliga
solen. Vi säga än i dag Solen, hon är. Bilden i Rügens
Gudatempel med 4 hufvuden synes varit Latonas begge barn,
hwardera med både manliga och qvinliga former. Macrobius
anför, att han sett en Astartes- (mån)bild med långt skägg
och mit Zeichen beider Geschlechter, enl. Fr. Münters öfvers.
Vi ha ännu Syriskä mynt, der den Syriskä Gudinnan (Astar-
te eller Baaltis) föreställes med Phallus. Cyprerne bildade sin
Venus såsom både mas & femina, enl. samme Macrobius.
Aphroditos är både maka och man. Att dessa Orientalismer
i klassiska mythen, som hysningen utmönstrade i Grekland och
Rom, hunnit till vår Nord, kan ej nekas. Vi ha ofta
nämnt Adami intyg om Fricco i Upsala. Wormius uppgif-
wer i Mon. Dan. att han sett en Frejabild af begge könen,
stående på en fotställning, med ett swärd i högra och en bäge
i wenstra handen. På runstenen n. 1341 i Lilj. Run-Årk. ses
en Trollbild, med horn, som ej tyckes sakna Horusbildens ph.
erectus (Hallenberg härleder wårt hor af *Horus*). På en
runsten i Bautil n. 1092 ses fragmenter af 3 människobilder,
hvilka nitet väl stympat. Men man ser den ene ingenti phal-
lo, lik Friccobilden, hwilken nalkas en lotosblomma — allt bil-
der, som talade tröst för hedningar, ingifwande dem med sin
själawandrings lära hopp, men för våra runlärde är allt —
variationer af det Christna korsel?! Våra hållristningar utmärka
sig särdeles genom dessa för Christna så widriga sinnebilder.
De lära oss att förstå, huru Hieronymus funnat öfversätta Os-
sera i Kon. o. Chron. B. B. der LXX ha Astarte, med Pri-
apus. Man har Venus mas & femina, liksom Aphroditos
och Astartos barbatus. Adamus omtalar *Mulieres barbatae* i
Norden, möjl. skäggiga qwinnbilder, hwarom han hört och
missförstått talet. Att Osterfjösns namn, liksom sjelfwa wäder-
streckets, har sin rot i Astarte, ha wi p. 170 & 171 söft
styrka; likasom att Mare *Balthicum* har sin rot i Mångudin-
nans namn בעלת, som Greker skrefwo *Βελτις* (läs Beltis
enl. Gesen.) Bil är en "nympha lunaris", enl. Edda Haun.
i Eddalåran. Belsta är Odins moder, Bues maka.

Sedan Odinsläran upphöjt den gamla Freja (Rheia), Mater Deum, Saturni maka, den Ephesiska Diana, till en gemäl åt sin öfvergud, (liksom Gludana ansågs i Rom vara wärd toro Jovis), under namn af Frig, Frigga, så utbildades den yngre Freja, Gudamodrens dotter, den Grefiska Diana, Jungfrun, allt mera till Mångudinna. Hon kallas i Eddan *Sörn* (behornad), ett epithet till Mångudinnan, som är så gammalt, att behornade Astaroth omtalas redan i Moses böcker. Hon kallas *Mardöll* (hafsdold), såsom den der nedgick i hafvet, i Fen-sal (wattensalen). Hon äkte efter fattor. Katten war i Egypten egnad Isis-Luna. Plutarchus skrifwer, att katten (den sig så nymänsligt krökande?) war en månans sinnebild. Diana sådes förwandlad i en katt. Katten synes ha utträngt Tigern i Asien, så snart man kom, der tigrar ej funnos. Då Solen ursprungligen fätt lejonet, delades tigern till Månan. Att Freja är Mångudinna wisas utförligt i Edd. Haun. III. 310. Det war ej rätt renlärligt hos Asarne, att dyrka månan. Hon kallas i Eddasånger för Fättars och Spökens sol. Jotnerne, de förödinste inbyggarne, älskade, heter det, mera mån- än solluset.

En cult bibehöll sig länge i Tyskland, som förrättades med blicken mot månan. Grimm anför, att till "Wisa Truns" (Wyrdans?) reglor höra följande: Då månan (först på nyåret) nytändes, skall man gå ut, taga bröd, knif och en penning med sig, se upp mot månan och derunder slå upp i en Psalmbof. Handlar werfen om bröllop, blir man gift o. s. w. Allmänt bruk i Sverige, åtminstone det södra. Nicol. Magni de Gawe skref 1415 i sitt *registrum superstitionum*, med afseende på Tyskland: än i dag finnas de, som då de först se nymånan, tillbedja den med böjda knän, afriagen hatt, böjdt hufwud och upplystad blick. Enligt en Angelsax. Förf. gick bedjaren ut i wattenet och knäföll, då wattenet derwid rätte till hafan. Ännu i 12:te seklet lästes böner framför månan, under det man låg på armbögar och knän. Presterne i Tyskland måste förmana folket, att ej wid månformörkelser börja skrikande uppstamma en uppmaning till månan, att stå på sig i striden med de anfallande dämonerna: Sången kallades "Vinceluna" (Segra o Måna!); ja liksom i Sverige Thorsdagsqvällens helgd länge bibehöll sig, så måste Prester i Tyskland se arbete afstanna wid nytändning. Många spår af dylik måndyrkan träffas ofwan Österjön, fast i Eddorne Månen, liksom Solen, stymmes af en mängd Gudar och Gudinnor, som folket wid Österjön wäl aldrig höri nämnas.

Wi hoppas att nu ha ådagalaggt, att alla dessa namn, hvilka äldre författare nyttjat för att uttrycka de sannolikt förödinste gudarne i Nordiska länder, och som, tagna utan kritik, förutsätta en utbildning särdeles i likhet med Romares och Grefers, som ej Kan ha varit fallet, i sanning icke äro flera än det trimurti, Greferne kände i Hyperboreernas land: Modren med sina twilling-

barn, Latona med sonen Apollo och dottern Diana, således "Möerculten" hwari "sol- och måndyrkan" ingår, soldyrkan på sin höjd utvecklad till både "sol- och eld-dyrkan". Wi förklara således Hyperboreernas Latona, såsom motswarande Rhenstrandens Gludana, Eddans Glodn (Thors moder), Ofsians Loduin (den mörka gudomligheten, Singal sett i Lochlin), dyrkad wid våra Glader eller stenkræsar: warande allt blott olika namn på Nythosofhernas Urnatt; Egyptiernas ta Neith; Phoeniciernas Thannith; Skythernas Tanais wid Don; Bytheas Tanais wid ett Nordiskt haf nära bernstenskusten och Thule (midnattsfölslandet); Rhenstrandens Tanfana; den "af all werlden dyrkade" Epeheska swarta Diana; Missionärernas Diana, "egande Werldens tredjedel", den swarta Guds moder, hwarur Marieculten utgick; Romarnes Diana-Lucina *), Fransmännens Melucine (Mèr Lucine), wår folksägns Luse eller Modernatt; Westiernas Mater Deum; de 9 skandinaviskt-germaniske folkstammarnes Terethus eller Terra mater (Jordemoder = Lucina) eller Heimdals moder; Anglo-Saxarnes Moedrenecht eller Saxarnes Sabs Note (Nattgubinnan, afbildad med en sten), Afiens gudinna (?), afbildad med den swarta stenen, den Asagudarne besegrande Surtur eller den swarte på Lokes skepp, sannolikt Utgårdens Lofe, hwilken också war qwinna; Urwattnet, hwarur skapelsen (Venus) uppstod; Saturni- eller Löger-dagens gudomlighet, som regerade i den gyllne tiden — allt, som det tyckes, uppwuret på mensklighetens äldsta minne, minnet af Paradis och wår första moder, urqwinnan: מרת. Likaledes förklara wi på angifna stäl Hyperboreernas Apollo motswara Belgernas m. st. Beel; Karthaginernas Baal Chamman; Egyptiernas Ostris; Tyriernas Hercules; den äldste Mercurius och Ares, Kaukassiska stammarnes Kalios, Germanernas Sol, den äldste Zeus-Thor med 12 stjernor, (hwarur sedan Aft eller Eldsguden uppstod, skild från Solguden) Söndagens äldsta gudomlighet; folksägns Lucifer — allt, som det tyckes, uppwuret på ett minne, som från Paradisets portar följt mennisko-slåget ut på jorden, rörande den förhoppning (hoppet på botten under olyckorne), som uttalar sig hos många folk och som genomandas sjelfwa Virgili IV Celoga om en kommande Ljusbringare, som skulle ända den natt, hwilken den swarta modren (hon, som enl. wildars sägn, åt af den swarta frukten) inbragt i werlden: en myth, som utwerte till en solmyth, men hwari wäl den äldsta Christna församlingen måste ha igenkänt ur-ideén, då de i närmaste anledning af uppståndelsedagen walde denne till Nya Testaments hwilodag i stället för den dag, då Skaparen hwilade och då Christus hwilade i grafwen, fordrande affägelse af den accommodation, som annars till sitt sanna wäsende förblandade Christus

*) Diana . . si mavis Lucina . . Horat.

och Hälios (se häröfw. p. 146). Och på de anförde grunderne anse wi Hyperboreernas Diana, Latonas dotter, wara Kaukasiska stammarnes Selene; Germanernas Luna; Egyptiernas enhändta Isis (fast denna ofta är framställd såsom för mer än Osiris, således snarare Moder gudinnan) med månhornen; Grekernas Jungfruliga Diana, wår Fröja, Eddans Freja med månsmycket, Frejs syster, Njords = Nerthi dotter; den wid *Astyorum* mare eller Östersjön (Austrwege) dyrkade *Astargod* eller *Astarte*; den wid Mare *Balthicum* dyrkade *Baal*tis; den *Måna* (*Difa*) och *Måne* (enhändte Tyr), hwars dyrkan k. Knut den St. behöfde förbjuda sina Christna undersätare jemte Soldyrkan, utan att nämna någon enda Eddisk Gudomlighet; ja, den måne, inför hwilken man ännu uppflår Psalmer, för att så orakelswar: således trol. *Mån-* och *Tisdagens* urgudomligheter.

Kanske ha wi warit allt för widlyftiga, för att ge rediga begrepp om den religion wi anse ha warit föröddinsk i Norden och som wäl i hufwudgrunden fortfarit att blifwa folkens hedna tro, om och en prestfast af "Asar" haft sina Asgårdar både på Fyen och wid Sigtuna, och Asa i Småland m. fl. ställen. Minst torde den gamla tron, Jättarnes och Dwärgarnes och Alfernas och Wärnernas religioner, tillda genom nationalitetens uttryck, ha undertryckts af Asatron, der folken blott woro i förbund med, men ej regerade af "Odins söner" *). Och således må wäl den Hyperboreiska religionen kunna antagas ha hufwudsakligen warit den Smål. folkstammens hedenreligion, helst denna itam längst behöll sin sjelfständighet i anseende till stammar med den Asatro, reformatorn Sigge Fridulfsson införde.

Låter denna wår åsigt förswara sig med hänsigt till de äldste författares uppgifter?

Wi hänwisa, till swar härå, först till Strabo XI B. 5 kap. der han bestämde uppgifwer Sol (*Ηλιος*), Måne (*Σελήνη*) och himlakwalfwer, latinets dium (*Lis*), — sedan Zeus — såsom de Kaukasiska stammarnes hufwudgudar, jemte *Tavaitis* eller *Avaitis*, enligt en annan uppgift Bendis, liksåledes erinrande om *Fava-tis*, Wana-dis. Att denna cult af Sol, Måne och Aska ej upptänkts wid Kaukasusens fot, utan kommit från hjertat af Asien, kunna wi sluta af ett ställe i Upnekhat (Brahm. II), som lyder: att känna elden, solen, månan och Askan är $\frac{3}{4}$ af wettenskapen om Gud. **) Att detta har ethnographiskt, ej blott

*) Då Påfwen kallade kungar för Söner, torde en äldre påfsged inom hedniska hierarchien så antagas som möjlig anledning.

**) Monne ej så förstådt, att Solen war den urmyth (Baal), hwarur de wise i Hinduistan bildat sin *Brahma* (vis activa); att Månan war den urmyth (Asaroth), hwarur de bildat *Wischnu* (vis passiva — Jungfrussten); och att Elden och Askan war den Urmyth (Ear Zeba), hwarur de bildat sin *Schiven* (den neutraliserande, forintande kraften)? —

ideel frändskap till grund, än mindre slump, måste väl alla medgifwa, då lärdomsjätten Hammar-Burgstall försäkrar sig i Persiska språket funnit flera tusen tyfva ord, hwarwid en lärd Dansk fogat den anmärkningen, att de fleste af dessa tyfva äro beslägtade med våra Nordiska (Annal. f. N. Oldf. 1839). Att Författaren hört vår lärdomsjätte Hallenberg yttra, då han i Hr Prof. Sjöbring's sällskap besökte Veteranen: Jag läser så gerna Persiska, ty det är moderismålet, må också härwid erinras. *) När Jul. Cæsar sedan yttrar om Germanerna (de bell. Gall. IV: 21), att dessa känna blott culterne af Sol (Sol), Måne (Luna) och Eld (Vulcanus), så infer man, att han hos den från Kaukasus hunna Germanstammen funnit samma cult som Strabo hos den wid Kaukasus qwarstannade: i grunden den ännu qwarwarande Hindostanska.

Tacitus, ehuru han nedskrifwit flera stammars nationaliseringar af det, Cæsar i sin allmänlighet angaf, stadfäster hans uppgift just med det, som blifwit af lärde män anfördt emot den lärde Cæsar. Tacitus indelar först Germanerna i 3 delar, men öfverger strax denna indelning och uppgifwer en mängd namn. Är den första indelning ej efter culter, den sednare ethnographisk? Strabo synes ge wid handen, att förbundna stammar delade hela folkets Trimurti, så att hwar stam hade sin nationalgudomlighet i sitt tempel. Så fanns ett Jungfrutempel (Magdeburg) i en ort, ett Lunatempel i en annan o. s. w. 3 Centraltemplen sammanställdes hela Germaniska folkets hufvudgudar. Så i Norden.

Taciti 3:delning är: *Istævones*, *Hermiones* och *Ingævones*. De gudar han sedan känner äro 1. *Terra mater*, Armodren liksom 2. *Isis*, ett namn, som uttryckligen bibehölls hos en del Swever, hvilka alla — ej stammar, utan folk af gemensam religion — dyrkade en Gudinna, enl. en cult, som sträckte sig in på ön i Oceanen. Denna Isis torde vara dottren, då *Tan-jana* wid Rhenen (i Swewernas land), liksom *Verthus*, är modren, *Terra mater*. 3. *Terra editus*, Jordmodrens (*Lucinas*) son, *Tuiscon*, den sköna (solstrålande) fadren (*Terra*) eller Herren (*Tuis*) **). 4. *Mercurius*, som Greker kallade *Hermes*, der man finner, att *Mercurius*, som enl. Cæsar var den högste guden, der han dyrkades, ej kan vara Romarnes *Mercurius*, utan Solguden (se ofwan p. 428), således densamme i grunden, som både 5. *Hercules* och 6. *Mars*, hvilka Tacitus funnit här ega menniskoblodade altaren, något, som Fr. Münter anser efter reglen utmärka en Baals- eller Soldyrkan i sin grund, rimligen de-

Propheterne uti Israel beteckna också hedendomen utom sina laudamären wanligen såsom dyrkan af Sol, Måne och all himmelsens här (*Ais*).

*) Särskildt må härwid anmärkas, att *Tungel*, wårt gamla männamn, fölft öf från Aien. *Tingel* är måne, stjerna i Sanscr.

***) Grimm's D. N. u. aufl. p. 175.

lad och i en Mosocksbyrkan, der Cæsar råttast satte namnet Vulcanus (elden) för att uttrycka densamme, som väl affes af Strabo, då han uppgifwer *Aia* jemte Hælios och Selene; liksom Procopius torde wid blicken på ett sligt altare till Eldguden föransledts att nämna, det Thuliterne högst dyrkade *Ares* (*Ara*) och offrade honom menniskor. Möjligen utmärkte Tacitus denna fördelning af Hermesculten med uttrycket *Ingevones*, ett namn som väl skälsgast härledes af guden *Ing* eller *Inc*, en Gud, som enl. Beowulf vås ärest mid *Ea'st denum*, således dyrkad bland ett Danafolk, som bodde öster om Danmark, en gud som rullade sin wagn — monne ej *Thor*, som satt ung som ett barn i Upsala, hwarmed måhända en gång skolat utmärkas, att han war yngre än Solguden. Tacitus träffar och i Germanien 7. Castor och 8. Pollux wid Nahar Balos, der han ej anser en främmande religion wara i fråga, såsom då han såg Isis med sitt skepp. Har ej detta brödrapar, der den ene är uppe i ljus, då den andre är nere i skuggan, af Tacitus antagits afbildadt, då han sett en idöl, som skolat föreställa Ny och nedan af Månen (*Lunus* — *Luna*: Herr Mond — *Tyr* — och Fru Mond Disa)? Wi påminna härwid om Eddans hälften blå, hälften menniskofårgade Gudabild, liksom om Lodins "dubbla hufwud" i *Dñian*.

Ätminstone är skäl att närmare granska frågan, förrän man med Tacitus tror sig kunna wederläggga Cæsar.

Då Carl den St. fordrade affwärfjelse af hedendomen gällde det tre: *Vodan* (*Strabos Hælios*, *Cæsars Sol*, *Taciti Mercurius*, *Widchindi Hercules*), *) *Thunær* (*Strabos Zeus*, *Cæsars Vulcanus*, möjl. *Taciti Mars*, *Procopii Ares*) samt *Cæbs Note* (Nött med den koniska stenen som sinnebild). I andra äldre urfunder från öfvergångstiden mellan heden- och Christendom, anförda hos Grimm (t. ex. *D. M. XIII*) nämnes som *Pantheon Germanicum*: *Termagan* eller *Tervagan* (*Hermes Trismegistus*, enl. Grimm), *Jupin* eller *Jupiter* (*Åskguden*) och *Noiron* (monne ej af *Noir* = swart, sål. Eddans Nött: eller *la Diane de la forêt noire*, äfwen kallad *Abend-dena* **), (*Abundea*, *Abunde*). Som en gifning till de många, som andra framställt om *Irmin*- eller *Erman*- eller *Arman-Sul*, som synes warit ett centraltempel, må läggas, att som *Ar* (*ara*) är eld, *Mani*, *Mine* = *Måne*, *Sauil* (i moesfog.) sol, kan namnet utmärka *de tres parieti insixæ imagines*, som Missionärerna funno i Tyska tempel; *Cæsars Vulcanus*, *Luna* & *Sol*, hwilka han påstod ensamt wara kända i Germanien ***). Ej neka wi

*) *Loco Solis quem Græci vocant Apollinem. Se ofwan. p. 427.*

***) *Astionens Tan eller Dana? Se Collection de Chroniques Belges inédites T. II. p. CXLIV.*

****) Tre gudabilder hopfatta till en, äro ej ewanliga i *Aften*. I *Katholska Missalier* aftecknas *S. S. Trinitas* med denna wanfaplighet, utan all *Wi*

derför, att inom denna Eydskandinavisht-germaniska, denna för-odinska, denna Hyperboreiska religion, som wi anse ha varit Wirdalands egentliga hedniska cultus, kunnat finnas en mängd af namn utmärkande flödväter o. m. s. som ansågos bo i watten, berg, träd m. m. Se ofw. p. 148.

5 §. Utmärktare cultställen i Wirdaland

a) Walhall i Bleking.

Walhall: Baals hal eller hall? Enligt Francke, rådfrågande Arabiskan: ställe der Solen stannar (ställe att fira solståndsfester?). Wi känna blott ett ställe med detta i Eddan intagna namn. I Bleking, nära Hoby altare och Kalmare kulle, ligger en klippa wid hafwet, på 2:ne sidor så mycket sluttande, att den kan bestigas, der ock trappsteg ha blifwit i forntiden uthuggna; men wid den tredje sidan är en ryblig brant, bestående af ofantliga rått uppåttstående stenpelare. Då mycket watten är, såsom wid dagjemningstiderna, stiger ofta hafwet ända upp till branten. Nära wid den smala huggna trappgången, hwälfwer sig klippan och formerar en stor grotta, som utgör nästan en halfcirkel. Allt wisar, enl. Sjöborg, att den varit till något ändamål af menniskor använd. En ättestupa kunde ej fås bättre för dem, "som måtte af lefwande, fransade sina hufwuden och efter glada fester störtade sig i hafwet från klippornas höjd, derifrån man sett Gudarnes gestalter skimra" — enl. Taciti skilring af Nordbores religiösa föreställningar och bruk, som allsicke passa in på den Odinska läran. I Svealand lära ej ättestupor omtalas. Odins bekännare ristade sig ju med swärdeudd, för att gå till ett Walhall, der ewiga strider singo njutas.

Solsången i poetiska eddan synes wara sjungen af en man, som står stridande med sig sjelf om han skall kasta sig ut för en ättestupa. Der är ej Odins troslåra. Den är samolikt ett astryck af en sydligare Nordbos, hwilken kunde i söder ha inhemtat åfskilliga Christliga föreställningar, utan att bli Christen. Se ofwan p. 228.

b) Urbashult eller Wirdas lund.

Hafskusten Varan blef wigt tidigt befolkad, åtminstone då flepp från Östersjön landat på den samma; men nära stranden hade ett folk ej gerna i dessa osäkra tider sin käraste egendom. Wäringarne selsfwe seglade nog hellre uppåt åarne in i närbelägna sjöar och byggde derwid sjöstränderne sina borgar, än de bodde wid

---

bliff grund, der blott ett $\pi\rho\sigma\omega\pi\omicron\nu\upsilon\tau\omicron\nu\upsilon$ Oes är kändt neml. Christus, i hwilken wi se Fadren.

hafskstrandén, der hämnden kunde utan möda träffa dem eller strandhugg beswara dem. Här förde Mörrums å, d. w. Hafsbåltan, till Åsnen, hwars stränder synas ha de äldste minnesmärken i orten. Rimligt är det således, att wid denna sjö söka den äldsta kungaborgen och det äldsta stället för folkets Gudadyrkan. Vi lemna nu Kungaborgen *); men fästa uppmärksamheten wid det som offer den fordna culten.

"Urदारbrunnens watten kunde göra allt hwitt", enl. Eddan. Detta uttryck hänwisar till sammanhang med de Grefiske Mysteriernas källor. Man twädde sig i dessa efter mord, stöld o. d. rimligtwis erläggande böter till cultens uppehåll. Bruket war så gammalt, att de gamle Gudarne införas såsom på detta sätt försonande brott. Derwid affjüngos sänger. I Böluspa förekommer mycket som wid slika tillfällen påsat att affjüngos t. ex. den om Gudarne skulle straffa eller taga försoning wid den första striden. I Grefland måste en mördare före sin försoning twättas i swin- eller tjurblood (FReas eller Dsiris). Tanken att slika yttre verk försona är ej inkommen genom missförstånd af Evangelium. Redan Diogenes, som sett röfwaren Pataikis låta rena sig, då Epaminondas ej ännu war recipierad, anmärkte begabbande, att den förre nu gick en bättre ewighet till mötes, än den sedniare.

Vi ha redan nämnt, att wi blott känna ett ställe i Norden, der folket utwisar en Urदारbrunn och der ett Urदारshult eller Iund ännu bibehåller sitt namn. I Smål. Beskr. af Rogberg p. 176 läses — tillaggt af den andre författaren af werket E. Ruda, som war född och tjänstgjorde som prest i denna trakt. — "På gården Trehörnas utmark finnes en källa som nu kallas Sigfrids Källa, men fordom Urदारbrunnen. Ser alnar derifrån står en sten rund som en pelare med många kors utstrad ofwan och på begge sidorne. 2 alnar från stenen är en stenumur, allestädes $\frac{1}{2}$ aln hög. Denna brunn skall i hedentima warit särdeles wördad och ishynerhet helgad till Domplats, men skall ha bekommit ytterligare anseende deraf, att S. Sigfrid der skall ha döpt och underwisat folket. Skogen deromkring, som på bok då warit ymnig, skall hetat Urदारshult och således gifwit hela socknen sitt namn. Wattnet deruti är af mineralisk art. Wid Hakeqvarn skall fordom ha warit slott och säte för en fylkeskung. — Der utlöper en stor å till hafwet — — $\frac{1}{2}$ mil nära Carlshamn — — — — — Pag. 194. På ett nås mellan Hakeqvarns å, som här Hafsbåltan kallas, och en liten sjö, Hartgrepas löjstråk benämnd, har warit det bekanta Trojenborg."

Här har således legat en Urदारbrunn, en Båltan, en Hartgrepa, en Kungaborg. Hit har man inselat från hafwet. Eddorne känna både Urदारbrunnen och Hartgrepa. Om Båltan namnet ha wi redan upplyst p. 172 och 426. Och Urदारbrun-

*) Se om Hafes och Bos slott häröfw. p. 201.

nens watten kunde lätt få anseende och blifwa sökt af sjuka. Der är en helsökälla, som begagnades af Hr Ruda. Ho kan neka, att forntiden ej kunde upptäcka att dricka slikt watten och befinna sig wäl deraf, — att således Urdarbrunnen är Nordens första helsökälla. Annu drickes watten ur de widsklepligt besökte källorne wid midsommarstiden. Böluspa, en sång lär'd af förödniske wise, af Jättarne, Fyllrar Urdarbrunnen.

Alc veit ec standa
heitir Yggdrasil
Hár badmr Afsinn
Hwita aurri.
Stendr æ yfir grönn
Urdar brvnni.
þadan coma meyar
Marg's vitandi
þriár or þeim sæ
Er und þolli stendr.
Urd héto eina
Aðra Verdandi
Scáro á scídi.
Sculd ena þrídio.
þær lag lagdo
þær lif fóro.
Alda börnom
Drilavg segia.

Ast wet jag standa,
heter Yggdrofil,
Kronan suktad
ur klara källan
Semt grönbefkuggar
Urdarbrunnen.
Dadan komma mör.
Mycket wetande;
Trenne ur den sal
Under kronan standar.
Urd hette en,
Den andra Verdandi.
De skuro i stäf.
Skuld den tredje.
De lag stifta,
De lif kora,
De för werlden tälja
Svets domar.

Wi igenkänna strax den Tyska Wurth eller A:g.:S. Vyr-
de (se p. 42), som ej har sin rot i ur, = urminnes. Hon, Vyr-
dan, skref ödets domar i A:g.:S. ordspråket. Urdan står i sti-
dor (runstafwar står å Tissteppet?) samma orakler. Likaledes är
Sculd rimligast den Tyska Solde, hvars namn Hulda, Luther
sjelf walde, för att återgifwa Chulda i 2 Kon. B. 22: 14. 2
Chrön. 34: 22. LXX hade O'lda, Vulgata Olda. Det war
en Sierfkas namn, men kan ej sättas som härledt ord af
wärt Skolandes. Namnet Verdandi synes öff. af något som till-
kommit i Grekland wid en sednare redaktion, då man börjat phi-
losophera öfwer præsens, perfectum och futurum. *) Trädet öf-
wer källan erinrar om wårdträdet, som ej just så länge sedan
fanns wid hvarje äldre by i Värend. Longobarberne, som sade
sig ha utgått ur Skandinavien, hade dylifka wårdtrån wid sina

*) Plato (de republ. p. 617 i Steph. ed. 1508) särskiljer de 3 Parferne
(Moirene) efter deras besattningar med att spinna: τα γεγονότα,
τα όντα και τα μελλοντα. Namnen i Böluspa äro en tydlig
öfversättning af detta exempel på ur-tanken om den Hegelska "werldshisto-
rien genomloppande dialectiken", fast man ännu ej talade alldeles så höglärdt
om enkla frågor. Gruppen af Mörna war dock säkerligen äldre än sjelf-
wa embryo't till nämnde filosofi.

byar, báfwanbe som Christna för deras nedhuggande, hwarom se p. 172. Kring detta tråd sökte ofta barnsångsquin-
nor i Varend att samna, för att få en lindrig barnsbörd.
Att i barken inskrifwa sitt eget och fästmons bomärken ansågs
ha en magisk kraft. Mycket wisar att trådet fordom varit
föremål för folkets dyrkan och inpassadt i systemet af en Gudinnas
cult, som war äktenkapets patronessa.

Tydligen ha wi i de 3 Kornerne *les troys puceles en la fon-
taine*, hvilka badade sig i Frankernas Urdarbrunnar (Grimm D.
M. 242).

Men förrän de nedsjönko till Féer, hade de varit Sata, O-
rakler. Urd är, som wi sagt, Vyrde, Ur-modren, Latona, det
dolda Ddet. Hon omgas af 2:ne mör, der hon war Horgens
Brud (Nerthus) i Gladetemplet. Kanste war det så till en bör-
jan och dessa torde då varit Modrens barn såsom begge qwinliga,
Månan och Sunna. Wi ha sett, att slutligen 3 mör utbildades,
som Gratier eller som Parker, bakom Sfwergudinnan. De wero
Shakespeares Weirdsisters, trol. så benämnda bland Aig.-G. re-
dan wid Ssterjöns stränder.

Saxo känner personer, som besökt detta de 3 mörnas orakel.
Hother, en dansk kung, som bekrigar både Dden och Thor,
kommer under en jagt till ett tempel för Ddets gudinnor, hvilket
ligger ofwan hans eget rike i en skog. Wägen war obanad till
den heliga orten. Templet kallas *conclave virginum silvestrium*.
Ett likt ställe, hvilket en Dansk kung, som jagar i sitt rike,
påstöder i en skog utom rikets gräns, synes just ligga der wi
finna Urdarbrunnsmvthen på folkets läppar. Wägen genom
Skåne till Varend war obanad ännu i Sigfrids tid. Ett Ni-
mersorakel låg nära de tre Gudinnornas. Hother wisades till
detta, för att få en upplysning. Men ett segergifwandehälte räck-
tes honom af mörna. En sjö Minne med en klippa, hwarifrån
orakler hemtades in i sednare tider, liager i trakten. (Saxos
Mimamung, Eddans Nimer och Sagnens Minne synas
verkligen ha något gemensamt.) Danskarne ansågo dessa orakler som
främmande. De äro för dem en fäsk trolldom. Men den Finska
trolldom, en Dansk kung kunde stöta på under det han jagar i
sitt rike och förrirrar sig utom dess gräns, kunde ej wara de Fin-
nars, hwilkas språk en Dansk kung ej förstod, utan inbyggares
eller grannars af det Finweden eller Finland, genom hvilket R.
Birger drog på uppresan till Sstergötland (Smål. Bestr. p. 2.),
sål. Saxos Phoenia, deri P. E. Müller finner Finweden, ej Fy-
en. Fridlef, en annan Dansk kung hos Saxo, besöker, som det
tyckes, samma Conclave. Inuti ett Sacellum finner han 3 säten,
hwarpå 3 Gudinnor sitta, som utdela Ddets lotter. Ett dylikt
ddets tempel beskrifwes närmare i Helga-qwida.

I denna Helga Qwida, der Geijer finner åtskilligt som rör

Sverige *), beskriwes på följande sätt den stund, då Zelge föddes.

Uött war i boe
Nornir qvåmo,
þær er avþingi
aldr um-sköpo:
þann báþo fylki
froegstan werþa
of þuþ lánga
beztan þiffja

Uöt war i borgen,
Nornorne kommo, **)
som át ädlingen
þanade lifwet:
þjódo honom blifwa
Mest frejdad bland furstar
och som den bästa
bland fugar wörðas.

Enro þær af asli
Avrlavg — þatto,
þá er borgir þravt
i Bralundi:
þær um greiddo
gullin símo
of und mána-sal
míþian festo

Spunno med makt
Sdets trädar,
då borgen dönade
i Brå lunden
De utvecklade
Gyllne sinmar
Och midt under Månans
Sal dem fäste.

þær austr of vestr
enda fálo
þar atti loþþungr
land á milli:
þra neþt Nera
á norþr-wega
einni festi,
eg þaþ hon halþa.

I öster och wester
de ändarne fäste:
der egde konungen
landet emellan.
Då kastade át Norden
Neres syster
en träd och böd
den ewigt hålla.

I sången råder, som det synes, en annan anda, än den D:
diniska cultens och flera för Upsala och Swea riket strämmande fö:
remål framstå.

Der omtalas Warins fjård, hwarifrån man redde ut till
strid mot Granmars söner, kungadottren är Sigrun, den i striden
djerfwa, som ryckte folk och fartyg ur Rans händer, men som af
fiender tilltalas, då man skulle reta hwarandra i striden:

þú vart Baylva
i Warins — eyjo
Skollwis kona . .

Du war Bölan
Þá Warins ó,
Räsliflig kona . .

*) S. R. Häfd. I. 304.

**) Pomponius Mela hade hört omtalas en ö ofwan eller wid Bretagne (III:
6. Mallet Hist. de Dannem. II. 287), med prestinnor. En Jole des
Saints derstädes hade wäl och haft ett qwinmoorafel.

Du vart bräp Grána
å Brävelli.

Du var Granes brud
I Brävalla.

— —

— —

Du Gullins
geitr mjölkapir o. d.

Du Gullins
Getter mjölkade m. m.

Widsträckt fält på en Varins ö, ofwan Varan i Vårend
fallas än i dag Brävalla.

Finn Magnusen har i Annaler f. N. Oldf. 1840—41 meddelat en grundlig afhandling om Astrologiens utbredning till Norden, hvaraf man öfverbewisat, att den hyperboreiska sol- och månhyrtan varit en gren af den antika stjerndyrkan. Man finner der att besökandet af Conclave Virginum, der den qwinligt klädda mannen, som enl. Soro kallades Vecha, också satt (och som var deras Sacerdos, deras Gallus), ej blott affåg, att så gunstiga ord af spåqwinnorne, utan att få uttrönt, under hwilken stjerna barnet war födt, då man sjelf uppgaf dagen, och hwad den stjernans betydelse war i det gällande astrologiska systemet. De gyllne simmar, som uppfästes i Månsalen wid Helges födelse, utgjorde nog ett "ställande af horoscop" eller ordnandet af materialet för att uttaga den ej godtyckliga spådomen. Zodiakens 360 grader utgjordes af 3 storhundraden ($3 \times 120 = 360$). Hwar af de 3 Hufvud-Nornorne hade sitt hundratal att regera, det will wäl säga, hwardera af de 3 Nornorne i conclaven hade wäl sitt 100:tal att göra bestid för. Märkligt är, att Vårendsbon räknar storhundradet ännu då han säljer halm, sådesgudinnans gåfwa. Fordom räknades också boskapen och fåren i storhundraden. Detta af Soro i Danmarks närhet kända Drakel hos Byrdsysstrar, alldeles sådant det beskrifwes, då stjernornes mening med Helge Hundingbane skulle utrönas, erinrar i mycket om Egyptiska presten Manetos skilling om ödet's starka trädar, som wädes af stjernornas omlopp genom de mäktiga Gudinnorne. Seneca (Tragikern) wet, att Orpheus lärt Geterne, huru Parterne eller Moirerne spunno ödet's trädar mellan polerne o. s. w.

I Solsången klagar den olycklige, som från ett Solbergs ättestupa synes wilja kasta sig ut, wäntande derefter en helt annan ewighet, än de Odinska släkt- och getmjölkfålla slagsmålen, huru han war född under en olycklig stjerna — talesätt, som qwarblifwit i så många språk.

Hoppets stjerna slög,
Då född jag war
Bort från mitt bröst.

Högt upp den for,
Ej sönk den ned
Att den hwila kunde.

Jac. Grimm har i Tyskland ännu träffat en dyrkan med buggning och bön för födelsestjerna. Ännu i vår barndom trodde allmogen på "Bondpraktikans" astrologiska del. Och gamla qwin-

nor spä ännu i händerne. I allt detta äro drag af den fornbedniska tron tydliga. Att Söndagsbarnen, såsom födda under den största stjernans — Solens — regemente stå i så stor ynnest hos Astralwerlden, att andewerlden stundom blir synlig för dem, hör till hwardagsinbillningar, som wist ha sin rot i annat än den Christna sabbaten. Ännu sucka t. o. m. lärde i det religionsförbistrade Tyskland, att Christendomen slitit med sin lära om synden m. m. den stöna lära om vår slägtskap med stjernorne, wårt hopp om deras beskyddande ledning. I den rena Odinismen träffa wi ej detta sabeiismens spår, ehuru den torde ligga dold i de många namnen på gudar, Ulfar, dwärgar m. m. — ett täckelse, hwarpå Finn Magnusen märkligt lyftat. Ännu 1816 trodde Bärendsbon att trolleri kunde bedrifwas genom bekantskap med stjernorne. En studerande hade en stjernklar afton tändt ljus i en trädgård, för att genom jemnförelser mellan stjernhwalfwet och en himmelsglobcharta lära sig känna stjerngruppernas namn. Det året stals ej ett enda bår eller äpple. Då egaren frågade en dräng, hwad som war grund till denna owanlighet, swarade denne: der är ingen som will mista sitt öga. Man trodde att trollkarlen informatorn kunde utslå tjufwens genom att rita ett öga på sin wägg och slå en spik deri.

I Sämunds Edda, sedn. afb. förläggas de 3 swanjungfrurna, de 3 spinnerorne wid ett watten i den del af Swithiod, der Finnakungens ene son heter Wdlund d. ä. Werland W(r)driks son. Att denne Finnkung är Finwedens kung, har Geijer på goda grunder antagit (Sw. F. Håsd. I: 302), liksom att Wdlund är ett Bärends Fornminne. Finnar med ett för Tyskar alldeles främmande språk kunna swärligen wara i fråga, aldra minst om de skulle sökas hinsidan Botniska och Finska wiken. Att den sjö, wid hvars strand de 3 qwinnorne spunno, och deras swanhamnar lågo jemte dem, kallas Ulfjön, leder oss ej till annat, än den erinring, att i en främmande myths språk heror rida på Ulfwar, med besfel af ormar o. d. Den sjö, der en "Trollqwinna" har sina religiösa twagningar, blir således en Ulfjö, dalen en Ulfdal o. f. w. Eddan låter annars swanhamnarne jemte de tre mörna wara swanor, simmande i Urdarbrunnen. *)

Wött är, enl. prof. Eddan, Nattens Gudinna gift 1:o med

*) 3 Tyska Téesagor är swanjungfrun med en swanwinge wid fulltran, omgifwen af tre wattenmör, som äro stierstor och kunna simma och flyga som swanor. Swanar synes ha varit en poetisk benämning på Nornorne; swansång, hwarom så mycket grubbel varit bland naturforskare (Lord Holland förde Graf De la Gardie att höra sjungande swanor från Ulimaroa) synes således wara ett poetiskt uttryck på Orakelswar, der en Sierza gaf dylika. Hos Earo nedfaller en flygande swan en ring med runor, hwilkas förklaring hon sjunger i flykten. Swanen war sånd till en "Danstarnes vice kung i Swerige", Halsdan, faunolikt af t. Jwar Widsarnes förfäder.

Maglfare, 2:o ic. Men Maglfare *) war ett Mythiskt skepp, som erinrar om *Navigium Isidis*. Nött är mörk, omgifwen af Nornor, som utveckla Gullin simo. Grimm öf. det med das golde Seil och Docht (D. N. p. 230), som erinrar om Isisflöjan, Isisseglet, vestis nerthi **). Doket spändes ett horn mot öster, ett mot wester, ett mot norr, således nedföll det sjerde hörnet wid södra sidan derifrån den sökande inkom. Småländska grottor, som synas ha varit lika orakelhålor (t. ex. nära Fröjesboda i Dofteryd socken) ha ingång från södern. Emellertid wände man sig i hednatempel, liksom man i Christna kyrkor wänder sig i öster. Råfwen, heter det i Keinecke Fuchs, bad Christligt (wänd mot öster), men wargen hednist (wänd mot norr). I Gulathings lager böds att wid bön wända sig mot öster i grund af hedningarnes sed att wända sig i norr (Forn N. Sög. II; 134). För att förebygga de första Christnas seende mot norr, gjordes aldrig fester på norra sidan i kyrkorne. Då hedningarne ansett att deras Gudar bodde i norr, der man såg midnattsjolen, derifrån man hörde underbara ljud och der man såg Gudagestalter (wid norrskfen?), enl. Mor. Germ. c. 45, så förklarade Gregor. Magn., att djefwulen satt *in lateribus aqvilonis*, och Cædmon wet, att hans herrskarsäte är on Nordhæle. Från Norr, anmärker S. E. L., slungas nästan alltid Jättestenarne mot kyrkorne.

Nornorne spunno Odets trådar; men blefwo emellertid spinnerkornas Gudinnor. Den Syriskä Gudinnan Rheia (Freia) hade spinrocken bland sina attributer. Die drei Spinnerinnen äro Holder i Tyskland. Orions bälte bår der deras namn. Orion med samma 3 bältestjerner kallas mångestädes i Wärend Tröggerock, som synes wara de tregges rock. (Annorstädes Frigge rock).

Trehörna, på hvars mark Urdarbrunnen låg, synes ha fått namn af det i 3 hörn uppfästade doket.

Sartztepas lögetråg kallas Bodsjön i Urdarhult. Wi fästta uppmärksamheten först wid saken.

Huru skedde dessa qwinnobad wid de religiösa festerne? Afklädde sig t. ex. Blenda och hela hennes qwinnohår, för att bada sig i Odenssjön efter segren? Huru man badade wid midsommarsfesten, kan slutas af följande Petrachas stikring af en (Tanfanas?) fest wid Rhen i epist. de reb. famil. — — "Underbart! i ett barbariskt land, huru stor hyfsning, hwilken wacker stad (Cöln), hwilka aktningssjudande män, hwilka eleganta

*) Utan twifwel är det en sednare ofunnighet, som härleder skeppets namn af de dödas "någlar" på handen. Snarare är det skepp afhystadt, som Joh. Magnus tillskrifwer Holler (Uller), bestående af ett ben, hwilket han beswor, så att det kunde begagnas som båt, gående, liksom N. genom hafsböjlorne, men det ena som det andra är, som det tyckes, främmande religionsanhångares tal om *Navigium Isidis*.

***) Simme betyder i Småland ett snöre, hwarpå ett dok kan upphängas. Detta snöre kan föreställas gyllne; doket ej.

damer! Det var midsommarsafton, då jag kom, nära solnedgången. Hela Rhenstranden var full af qvinnor. Jag förwånades. Hvilka former, hvilka ansigten, hvilket stik! Jag stod på en kulle, der jag kunde öfverskåa allt. Kransade af wälluktande blommor, böjde dessa qvinnor sig nu ner, blottade de hwhita armarne och badade dem alla i floden under upprepan- de af ord, som jag ej förstod. Förundrad frågade jag hwad det- ta mände betyda och blef upplyst, att det war ett gammalt bruk hos detta folk, särdeles den qwinliga delen, samt att man nu war wif, att ha aftwänt allt det kommande årets on- da: att det war en *lustratio annua*. Jag önskade att Po och Tibern lika raktt wille på sina wågor bortföra mot Syriens och Afrikas stränder wårt onda i Italien, som Rhenen anses bortföra det härifrån till Brittiska kusterne. Men våra floder, som jag förstår, ha trögare böjor." Möjligen uppkom bruket att en hwar skulle ha eau de Cologne — watten från Köln — från widsköp- ligen föreställningar.

Likwäl hade i äldre tider badningen skett fullständigare. Pausanias wet att Juno sjelf badat i en källa och derigenom rewi- ginerats. I samma förhoppning badade qvinnor der wid dyrkan af Divergudinnan. Ständigt, säger Salvete, grupperar sig i denna symbol en jungfru, en grotta eller kula och en flod, källa eller brunn.

Löjetråget i Urdas hult är ock bemärkligt för sitt namn. Hartgrepa hänwisar, så afföndradt framstående bland de öfrige säg- nens och minnesmärkens qwinnonamn jemte Urda, nästan oemot- sägligen till Eddan och Saro, der det egna namnet möter oss. I Scalda är Hartgrepa en Böla, (en Beleda, en Bleda). Hos Saro sjunger en Hartgrepa en magisk sång och rör sig i äfwen- tyr, som tyckas ha tilldragit sig ofwan om det Skåne, inom hwilket Saro skrifwer. Löjetråg kallas badkar ännu i Wärend.

Ännu då Sigfrid ankom till Wärend skall wid Urdarkällan en menighet, wäl ankommen dit af religiösa behof, hafwa träfs- fats, för hwilka han börjat predika och der han börjat döpa. Men nu fanns centralcultens ställe högre upp i landet. Snart finna wi honom således wid Helgassjöns stränder — wid Vec- storen.

Att centralculten sednare kommit till Helgassjön, är wist; att den förut warit wid Åsnen, är högst sannolikt. I samma sånger i Eddan, der Bráwalla och Urdarbrunnen med sina 3 mödr äro i fråga, omsjunges ock en Skatalund, der Brynhilda inneslänges af röda och hwhita sköldar, således just de färgor, som buros af de stammar, som bodde nedan och ofwan om de blåsköldförande Birbarne, eller Danstar och Norrcener. (Hel Reid Brynhildar 8.) I Edda Haun. III p. 377 anmärkes, att Skatelöf wid Dvins- sjön och Blendas Moderhög synes ha samma betydelse, som den

Skatalunds, i hvilken Brynhilda, en Amazon, innesfänges af de hwhita och de röda stöldarne. Namnet härledes af Skade, Njords maka, ej systern i Banahem, utan Totens dotter, sedan han kommit nära Totalandets bergsbygd. Nu bor Njord sjelf, der swazorne sjunga d. ä. i Eddamythikens språk wid Urdarbrunnen. Edd. Haun. l. c. p. 698 f., hwarwid erinras om skatans mystiska betydelse än i dag i Sverige, med hänwising till v. Linnés Skänks resa p. 8, 10 och Urndts resa i Sverige I: 49. Unnu skäktas skatorne alla juldagar "till häckelsjell att hacka talg", kanste af hwar gose i Värend — ett flock, som otwismelaktigt har sin rot i hedniska mörkret. Att skatan ger augurier med sitt skratt, är en wida spridd "kärringtro".

Salen är en sjö, som ligger något ofwan Åsnen, hwari hans watten faller. Möjligen spridd sig culten uppåt Salens stränder, för än den hann till Helgassjös. Om det kan anses bewist, att terminologien i vår älfsta cult ofta stod på phoenicisk grund, och då monumenter med phoen. inskrift först wisa Chanith med de 3 mörderna, som wi spårat ända till den Nordiske Urdarbrunnen, så må det ursäktas att wi bemärka roten till Salens namn, med blicken på phoeniciska språket. Sal, Upsala, Salen, Disornes Sal i Nidgötaland: kan ju wara שׁוּל: Sala: klippa, hwarpå Gudafalar wäl ofta byggdes. Men en möjlig härledning må anföras ur Augustinus. Exposit. epist. ad Rom. §. 13. — Pater Valerius frågade, då han under samtal med några bönder (som sagt sig wara Canani hwilket N. ansåg för Chananai), hörde den ene säga till de andre Salus (שׁוּל), en som kunde både latin och puniska, hwad salus betydde, då han swarade: *tria*. Då i Disornas sal wäl de 3 Nornorna utgjorde gruppen, kunde wäl ock der tretalets lärda namn användas. Om en källa med 3 nornor, 3 walkyrior (Baalkyrier) eller Solens mör sunnits äfwen wid Salen, så kunde det namnet ju öfwergå till sjön, och sedan Upp-Swearnes Gudafal få namnet Upsala, såsom liggande ofwan den Wirdiske.

Om wid Salen också legat en Scirings- eller offersal, så är det dock ej den i urkunder så kallade.

Enligt den alldeles enstämiga sâgner är Bledinge benämndt af Blenda, qwinnan, som en gång styrde öfwer Sitonerne (Fresjaseidens anhängare), då fienden inföll i landet och männen woro ute på Wikingståg.

c) Bledinge wid Salen.

Är det bewisligt, att samma folkstam med samma språk och tro i äldsta tider bodde på Baran i Wirdarike och på Dyssa kusten i Werinernas (*Ovargrov*) land, och har Tacitus rätt, då han anser de gudinne dyrkande och qwinnoregerade Germanerna continuerade af qwinnor icke regerade Swionerna, så är wäl rimligt

att wi, före skillingen af Blebinges styrande Ble(n)da, efterse hwad Tacitus och hans landsmän lärt oss om dessa Germaners Veleder (Beleder).

Cæsar de B. G. 1: 50 yttrar: Hos Germanerne finnes en sed, att Qwinnor förklara genom qwistkastning *) (sortibus) och spådomsfänger, antingen man bör friga eller ej. De plåga säga, att, om man före nytåningen börjar striden, kan Germanerne ej besegras. Man har, säger Grimm, intet namn på en Germanisk spåman, men många på spåqwinnor. Tacitus intyggar Germ. 8. att Qwinnor öfwade i Germanien fort inflytande på krigarne, eldande dem till tapperhet, samt att Romarne af några folk sig till större säkerhet togo som gifflan ådla Jungstrur. Der låg i Germanens tanke något heligt och förutskådande i Qwinnans råd, hwarföre de hwarken föraktade dem eller glömde dem. Sjelf hade han sett en Veleda såsom förd fången i en triumf i Kejs. Vespasiani tid. Hon hade länge hos en mängd wördats som ett Numen (Numinis loco). Enligt Hist. 4: 61. hade denna Mō af Bructeriska nationen regerat öfwer en widsträckt ort, efter gammal germanisk sed, enligt hwilken man ansåg dessa fatidicæ (eller Féer) som Gudinnor. Wid den tiden hade denna Veledas anseende tilltagit, emedan hon förutsagt Germanernas lyckligare tidskiften och romerska legionernas förderf. Härwid bör anmärkas, att Veledan således herrskade, ej der Mons bruterus låg, men öfwer Bructerer (de bodde wid Lippe i Westfalen), hwilka hade gemensamt namn med Broctisberg — Hartzbergets högsta spets — sedan kalladt Blockberg (Broctersberg, Blockersberg), dit Herorne i Nordliga Europa ansågos ställa sin påskresa.**) (Grimm D. M. 591.) Då Cölnerne och Lan-cterne (?) ernade sluta förbund, wille de ha arbitrum civilem & Veledam, hos hwilka förbunds slutet helgades. Tac. Hist. 4: 65. Då sändes legater ad Civilem & Veledam med gåfwor. Dese singo dock ej gå in till Veledan. Men det afstånd, hwari de måste se henne, ökade wördnaden. Sjelf stod hon på ett högt torn, gifwande derifrån råd och swar som sūt Gudawänsens tolf. De förde på Luppiafloden en prætoria triremis som skänk. (5. 22.) Hon nämnes ock i 5. 24. I de för-lorade kapitlen har hennes fångenskap beskrifwits. Statius sjunger om Veledans böner. Dio Cæsius sjunger om *Belhōda*.

Att namnet ej war en enskild persons, synes äfwen kunna slutas deraf, att namnets betydelse war för hög (Baalti i phoen. swarade mot Notre Dame i Katholska religionen). Ett ortnamn Valada ses i Perg Mon. Germ. 1: 308. Jorjandes anför ett Götiskt qwinnonamn Valada marca. 1535 affrefes ur en gammal bok vetustissimis characteribus, i Heidelberg, huru den tid Mōn Bellede regerade in Bructeris, bodde en annan mō Jätta

*) Derom fås fullständigt bested af F. Magnusen i R. og N.

**) En Bructernas sanna, förd till Rom, wisar en flygaude qwinnobild (med wingar) hos Verud.

på Tätteskullen, der nu Heidelbergs flott ligger, som ock war sjerfka, wisade sig ej, men sjöng sina spådomar för det utanför fenstret lysnande folket. En gång gick hon till en källa, der en Warginna ref henne ihjäl. Källan heter ännu Tätteskällan. (Grimm I. c. p. 85.)

Häraf läres, att der urkunden uppger en Veleda, der wet sägnen om en sjerfka, som sjunger sina orakler, och en källa.

Grimm sammanställer Veleda, althöhd. Walawa, Eddans Völva och tror att Völuspå (af Wala), står i stället för Völuspå.

Om Veledan war i Rom ett stort rykte. En dylik kom Drusus Germanici wapen att stanna. Hjelten stod wid Elbens strand, höljd af segrens lagrar, injagande bland Germanerne stor båfwan, när han war färdig att gå öfwer floden och fortsätta sina segerwinningar. Men nu inträder till den beprifade hjelten, uttrycket af Roms werldsmakt, en qwinna af öfvermenskelig storlek och tilltalar den i segerdrömmar utswäfwande: "hwarthän tränger du, omåttlige? Dig är dock ej allt befordt. Ila hädan, ty målet för dina storverk och dina dagar är ej sjerran". Romaren ansåg, att Genius Germanicæ wisade sig för honom, drog sig båfwande tillbaka och han så wäl som hans här såg förfärande jerteken och hörde qwinnoskrån i lusten. Drusi förskräckelse ökades af härens. Han sporrade sin häst för hwast. Denne slog af sin rytare, som bröt ett resbem och dog deraf på 30:de dagen, 30 år gammal. Och Rom, det werldsbefegrande, nästan apotheoserade den för qwinnan flyende. Exemplet är ej ensamt i Germaniens historia. En Veleda spådde Vitellius en Kejsarkrona och en Veleda spådde Severus sin död. En dylik lär det ock warit, som från ett torn i Augsburg ropade till Atilla, då han wille gå öfwer Lech: "tillbaka, Atilla!" och hjelten wet tillbaka. Man ser ännu bilden af Sierkan på Minoritertornet.

Inom Sweniens gränser inkränktes wäl ej länge denna politiska användning af en prestinna hos Svets Gudamakt, utan, så widt den gamla Nodergudinnans cult spridde sig, behöll nog hennes prestinna stort anseende och inslytande. "De Hyperboreiske Jungfrurnas" inslytande blef bewittnadt i sjelfwa Grefkland. Det är tydligt, att våra Sagors Bjarmaland är en Skandinavisk koloni; men der dyrkades ej Oden. Gudabilden, som gaf orakler, kallas Jumala (monne ej af Jum(b)al (se Lexidion), em ej af Go-måla, Goas måle *) ?) och en kungadotter är Öfwerstes prestinna (Sjeb.² Nomenkl. p. 140). Wi torde ha häröfwan p. 195 f. utwisat anledningen att antaga en närmare frändskap mellan Wirbar och den Bjarmiska kolonien.

Inom Dinska culten framstå stundom Bölder, men merändels som kringwandrande, således ej egande sitt hemtempel inom

*) Der war en lefwande Fo eller qwiga såsom Gudinnans; fetisch. Se längre fram.

denna cult af en manlig Sivergod. Nå wi närmare betrakta en slikt wandrande Böla. Wi möta en dylik på heltwa Grönland bland Skandinaviske kolonister (ur Saga Þorfinns Karlsefnis of Snorra Þorbrandsonar. Antiq. Amer. p. 105—113.

Þorbjörg, som war "Spåfona of war köslut litil Böla", hemböds, enl. Þorfin Karlsefnis Saga, till Þorkel på Grönland, då hon mottogs på det sätt, brukligt war, när dylika qwinnor blifwit inbudna. Ett högsäte bereddes och ett hyende med hönsjådrar att sitta på. En man ländes emot henne, att ledsaga henne fram. Hon hade en blå, med remmar sammanbunden öfverkjortel, som war besatt med stenar ända ned till skötet. Hon hade glasperlor om halsen och på hufvudet en svart lamskinnsmössa, fordrad med hvitt katteskin. En staf förde hon i handen, hvarpå satt en knapp af mesing; ofwan knappen woro och stenar infattade. Om lifvet satt ett hunniskt bälte, enl. Bartholinus, enl. en låsart, hundskinnsbälte, enl. en tredje "bälte af trösket Træ" *), derifrån en stor skinnpung hang neder, hwari hon förwarade sina herredskaper, som behöfdes för spådomars utförande. På fötterne hade hon ludne kalfskinskor med långa snörband, som hade tennknappar på ändarne. På händerne hade hon kattskinnshandskar, som woro invändigt ludne och hwhite. Alla helsade henne wördsamt wid inträdet; hon beswarade det allt efter som en hwar ansåg henne. Husbonden tog henne i handen och förde henne till det för henne beredda sätet. Hon talade föga. Om astonen gafs henne gröt och getmjölk samt hjertan af alla slags djur, som woro att få. Hon hade en mesingsked och en kopparknif, som war fastgjord i ett af 2 ringar omgifwet essebenschäkt och hvars spets war afbruten. Hon måste först sofwa på stället. Mot astonen följande dagen började hon göra allt i ordning til at fremja seiddinn. Hon begärte qwinnor til seiddins part, som kallades Wårdlokkur, enl. Brynjulfsen, desamma som Urdar lokur, som förekommer i Eddan. (Monne ej att föreställa en Urda, Verdandi och Sculd, att det måtte se ut som wid Urdabrunnen?); men sådana funnos ej. En Gudrid hade wäl lärt sjunga en Wårdlokar af sin fostermoder på Island, men kunde nu som Christen qwinna ej deltaga i trollerier. Wården bewekte henne dock. Qwinnor slogu nu en krets omkring Balan, som satt på seidhjallin, då Gudrid qwad Wårdlokar-qwädet så skönt och wäl, att aldrig någon hört en sång sjungen med behagligare stämma. Spåqwinnan blef af den sången, för hwilken hon tackade, mycket upprymd och sade sig nu se mycket klart, som förut war dunkelt. Hon kunde nu försäkra Þorkel, wården, att nästa wår skulle bli ett bättre år och att den gångbara sjukdomen skulle aftaga snart. Gudrid spådde hon giftermål på Island, der hon skulle bli stammoder

*) Taget af det heliga Wårdtrådet, Dggdrasil wid källan, att ersätta, att hon ej stod der?

till en lysande ätt. En hvar gick sedan fram och fick sin spådom, som, säger Sagans författare, ej slog mycket fel.

Thorbjörn, Gutrids fader, hade wid tillfället rest undan, helst han ej wille wara hemma medan slik hinder ritni var framit. (öfwertro war främjad.)

En dylik Böla hutes Gudrid Thorsin Karlsfnes hustru, då hon år 1008 satt wid sonen Snorros wägga i Winland. Den Bölan hade swart kjortel, ett band om hufvudet och de störste ögon någon sett. Förswann med ett brak, sedan hon tagit Gudrid i handen. *)

Huru bringade sig dessa Drakelgifwande qwinnor till sin pythonska inspiration? Wi erinne om Aurinia: "Sed et olim Auriniam & complures alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent Deas, heter det i Tacit. de mor. Germ. 8 cap. Detta namn på en qwinna, som war Siersta hos Germanerna och gaf orakelswar, ställes jemte Beledans. Jörnandes skrifter: Gothiske kungen Filimer fann bland sitt folk några *magas mulieres*, som på folkets eget språk kallades *aliorunnæ* (al. *alryrnæ*, *aliorunes*, *aliuruncas*). Dem jagade han åt flogen. Der födde de, med flogsmän, Hunnerne. Niebuhr nämner Auruni och Aurunci i sin Röm. Gesch. I: 77. 88. Grimm anser ordet wara det qwarblifna namnet *aljaruna*, *alruna*, *alraun*. Då man wet, huru u ingår för I (t. ex. Numonier: Almoseutdelare), är mycket skäl för denna meningen. Då wi läsa om cupan med öl hos Jonas Bobbiensis och om blets förhållande till poesien hos Banerne, så blifwer uttrycket ej behynnerligt. I Kormaks Saga är Wolsaga ett epithet på en Saga eller Mulier magica. Då nu Saga och runa måste i slik ordställning wara liktydiga, måste ock Wolsaga och Wolruna wara ett. En dylik qwinna kallas der ock Olstafus Lysiarund. Sannolikt war det Götarnes smädenamn på Wirdarnes Spåqwinna, derföre att hon wäl eldade sig med öldruckning förrän hon spådde**), der ej en wacker säng kunde werka rörelse hos henne, såsom hos Thorborg på Grönland. Kormak omtalar Wolwerki Wsar: Wdins öl. Den magiska qwinnan, hwilken han, som dyrkar Thor, föga aktar, bor wid Spåfonu fell: således en Holda, som på ett berg sitar Dianefester. Aurinia: Olruna war således, som det synes, personers af främmande religion namn på Beledan.

Möjligen hade wi här ej annat än säng och öl, för att åstadkomma den inspiration, som önskades. Men i den Syriska gu-

*) Antiquitt, Amer. p. 61.

**) Genom en dylik religionsfödd i hedendomen blifwer förklarligt, att Påfwen måste upplysa Sveriges kung 1161 d. 6 Aug. att en under rus mördad ej kunde ha blifwit helgon. Sw. Diplom. Att inse rusinspirationen för Gudomlig war således ej owanligt, der ölmor wördades. I specialtopographien så wi se huru en Ölsnugga — en trollqwinna — kan borttaga eller ge den bästa wört allt efter sin gust. Se vidare häröfw. p. 166.

dinnans cult torde nog starkare rusmedel funnits. I en af Hinduernas heliga böcker Duphnek'hat Brahmen 24 (Journ. Asiatique T. 2. p. 270) träffar man underrättelse om tillverkning af ett slags bränvin medelst destillation. Drycken kallas der khisum och torde vara det Grekerne (t. ex. Demokrit) kallade slythiskt mjöd ($\mu\epsilon\delta\nu$, hwadän dricka $\mu\epsilon\delta\nu$, $\mu\epsilon\delta\nu\omega$ är detsamma som berusa sig). Hemligheten af bränvinstillverkningen instränkte sig dock, efter Salvartes mening (H. B. 1: 240), ej länge inom de hedniska templen. Tartorer och Chineser hade bränvin långt förrän någon Europé. Säkert är, att Bölorne genom en dryck kommo till högre ursinnighet, än de kunnat genom att, enl. Tiedemanns tanke, se på rinnande watten.

Häraf följer att sjelfwa berusningswäsendet har hedniska anor och att en, som dricker för att berusa sig, anseende i denna hänförelsen någonting godt, ännu lefwer i en hednisk werldssåttning — är en trollkarl eller trollkärning, fast det är blott sig sjelf man nu måltar förtrolla. De som komma att någon gång berusa sig, derföre att de dricka, må tillse, i hwad of de draga. Hoc meum "prætereaque censeo."

Att Blendaminnet eller, som wi tro, Velekans (Beledans) minne i Wärend har sin grund i en enda sköldmö-anförarinns bjudning af en söfwande dryck åt fiender eller en enda seger af en qwinna öfwer en insfallen här, i tider, då ärligen härar kunde infalla öfwer gränfen och qwinners biträde wid förswaret bli nödigt, är swårt att öfvertyga den, som aktar på den utbredda folksägnet och ser att största delen af fornlemningarne i Wärend, ja i de Tio Håraderna *) på ett eller annat sätt länkas till Blendaminnet. Än mer blifwer denna åsigt påträngande, då man finner i fordna urkunder, att ett slikt uppträdande af en qwinna, som det sägnet meddelar om Bledinges Amazon, varit något sedwänligt hos wissa Germaniska stammar, hwilka i början af wår æra kallade slika qwinnor för Veleder.

Den sista Bledingmöns seger synes ej vara så förgåten i historien, som man påstod, tills man med den sista kritiken förde denna qwinnobatalj in i E. Sverkers tid. Wi ha betraktat denna Blendas seger i 9:de seklets Skilling p. 282 f. Men när som helst den nu månde hafwa wunnits, kunde deraf ej minnesmärken uppstå, som betäcka Bråwallaflätterna genom en mängd socknar wid Gåfwatorpsjöns, Salens och Åsnens stränder. Något skedde under seklerne i Wärend utom på denna Blendas segerdag. Här höllos fältslag, här funnos of fådernegrafwarne, ty här hade wäl återne bott samman, förrän de spridde sig ut i Wirda-

*) I sägnet om Springfatten, som skulle gifwas af Njudung (och Finweden?), derföre att de sprungo från Blendas baner, synes ligga en antydning, att blott Wärend genom Blendas wärf fortkor att bli sjelfständigt, ehuru detta minne fastat sig wid en fatt, som nog af annan anledning fått namn. Se härofw. p. 284.

land. Och man dog och begrafdes, utom i fältslag och hade i fredstider wäl bäst tid att bygga wackra grafwar.

I dessa högar i och omkring Bledingne finner man stenkistor i midten och ben deri. Det vittnar om en sådan begrafningssted, som Bölsungarnes. De brändes ej. Man wille twertom förwara kropparne för återuppståndelse. De sweepes i en waxad blægio (bleja är i Barend barnets swepline ännu). En Steinthro i Bölsf. S. förklarar vara en graf uthuggen i en sten. Annars sattes stenkistor i högen och, om wi rätt förstå ett ställe, en Enavr, ett Skepp inom stenkistan. Skulle denna träkistan likna ett skepp — likna Navigium Isidis? — Det förräder emellertid också en slägtskap mellan det folk, der Gudrun, der Brynhilda och dylika sköldmör uppträda, och det folk, som förklarar att Bledingne bår namn efter en sköldmör i Barend.

Velederna eller Prestinnorna synas hafwa haft i Wirdariket en mindre afbruten succesion, än hieselwa regenterne. Åswen om den wid Bledingne boende Blendan war den sista, som anförde härar i krig, har dock sällan en qwinna saknats i denna ort, som haft större makt på folkets sinne, än stundom både regering och kyrka. Hwar generation har wanligen haft sin "kloka fru", hwilken de rådfrågat som ett orakel. Då k. Carl Knutson efter k. Christophers wal red från Kalmarne, uppsökte han den kloka, som i 20 år ej gått ur sitt rum. Hon spådde honom, efter krig, pest och hungersnöd, kronan. Ånu i v. Linnés tid gaf en dylik sina swar ute på marken. Ingeborg i Mjårhult gick tigande och fastande till Sässabusken (Osmunda regalis) på en liten holme i Janhults å, der hon ansågs ha fått sin lärdom. Busken kallades för hennes predikstol. v. Linné besökte henne för att studera hennes både religion och medicin. Hon ansåg hela naturen befolkad af andewarelser: Neckarne bodde i watten, Elsworne i träden, Slogsnuserne eller Rån i Fogarne, Tomtegubbarne under husen. Hon wiste att det så warit alltsedan Lucifer nedkastades med sitt anhang från himlen, då hwar och en af desse måste bli der den fallit. (Wi ha hört nedregnandet beskrifwas af allmoge i Wirestads granfskap, nästan lifsom i Alkorna. Det war mörkt, då de föllo ner och upptäckte de sedan hwarandra genom suckande. Lucifer sjelf och de brottsligaste nedkastades än djupare i helvete; de minst brottsliga blefwo rån, neckar ic.) Mor J. lät v. L. weta, att den flugga, man ser af sig sjelf wid ett watten, är ens hamn, som går med hufwudet nedåt ner i jorden lifasfort som wi här oswan. Men hwad som skadade den ene wäckte lidande i den andra. Så kunde wärk genom möte af en wätte komma åt wår motmenniska i jorden, då den kändes i wår kropp. Hon behöfde ej tala wid den sjuka, blott så i hand någon des klädpersedel. Drifaken till sjukdomen angafs alltid wara ett brott mot en andewarelse. Botemedlen blefwo lika immateriella. Man skulle gå ut 3 mornar å rad fastande och tigande, eller ock 3 Thorsdagsqwallar till en ström,

som gick åt norr, eller något träd eller rör norr ut, offra der mjölk och dylikt; detta under 3 veckor. Hon hade emellertid, enl. v. L—s försäkran, större namn än någon Medic. doctor. Crælius anför att otro på en flok gumma i N. Småland kunde kosta hugg och slog af menigheten. Lagergren anser, att en flok gumma står i folktron såsom herrskarinnas öfver Trollpactor, Löfjerskor, Skogbrå, Sjöbrå, Domtegubbar m. m. Ett qwintligt orakel fanns 1831 i Hjelmferyd socken. Ut ena mistänka hennes spådomar, lärdomar och förefrister war ett crimen læsæ i folkets ögon. En lik fritänkare kunde ingen hjälp få i någon sjukdom eller nöd. En annan flok qwinna hade ansetts så helig, att man ej vågade tala om henne i fria lusten och knappast inom hus, så wida der ej fanns eld i spisen, enl. Lagergrens uppgift.

Då Gudinnan själf "ses ännu" och ger dermed trovärdighet åt sina prestinnor. 1825 d. 25 Apr. uppenbarade hon sig för Anders Thorsson i Skog i Tosteryd socken. Hon wisade sig som en qwintlig gestalt i hwit glänsande drägt. Han kunde ej beskrifwa hennes ljuslighet. Då hon fick se honom flydde hon i en slog mot ett berg. Hon war lätt som en wind. Samma år besökte hon Swen i Mörkebo i Åker socken. Der bultade på dörren. Han uppgjorde eld först, öppnade sedan, då en wacker Fru inkom omgifwen af så många nyflingar, att stugan blef full. Hon hade hwita pengar och wille förföra honom till ålslog. Hon wisar sig dock äfwen swart och grym. Sådan sågs hon 1809 af Anders Jönsson på Rota i Tosteryd socken. Hon hade långa bröst och blef wid åsyn af ynglingen förträckt och flydde. Sådant berättas öfwer allt i Småland. Jöns i Fällan, nära Blådinge såg henne omkr. 1800 med bröst så långa, att de kunde kastas öfwer arlarne. I den trakten wisar hon sig ofta för Thorsdags och Söndagsbarn.

6 §. Trolleborg eller Ed.

Liljegaren har i sin Runlära bewist, att Trolleborg låg wid Ed *). Det bör då ej förblandas med Trojeborg wid Åsnen. Det ligger öppet för alla, som kunna ransaka medeltidsfäner och begripa fornlemningar från denna tid, att Trolleklippan wid Ed varit ett swenskt mons bruchterus, der hedningarne firat Melusinafesten eller sin Lufe n.:t, då en Christen Riddare på Ed redan

*) L. c. 86. Enligt inthg af ett rågångswittne i Peringsk. Samll. der det Trolleborg, som 1434 brändes af Engelbrecht, tydligen wisas ligga wid det n. w. Ed i Bortorp, der också 1470 H. R. och Tio Hår. Lagm. New. Trolle bodde, då dess fru Beata Lott födde "på Edde twillingar två", som skulle arfwa "fistorne två", af "hundra tusen gulltingars wärde" — beströgen med sina ållonkistor med dubbla feukter, dit ännu i detta sekel swin-hjörbar breswos på bet ända från Wärend, gifwande egaren stora inkomster.

infann sig i Woxtorps kyrka att sira Christi födelse. Att denne Riddaren, lik Cæsar Germanicus, anföll Dianadyrkarne under den heligaste af de tre nätterne, samt lik Biskop Egiuo nebbögg sjelfwa Gudinnans beläte, war ännu en så wiß öfwerlygelse bland hans efterkommande, som förde denna afgubabild i sitt wapen, likfom Hercules förde i sin sköld en bild af den besegrade Hydran, att ingen med estertanka kan neka att ett factum legat till grund för en så allmän lägen, ehuru denna gestaltats till myth, innan den nedskref. Den som först beskref detta anfall på en Gudabild i Wirdarike, som dock synes egentligen varit ett försvar mot hedningars anfall, war Bisk. i Werjö Petrus Jonæ Angermannus i Likpredikan öfwer Anna Trolle, hwaras i en D. Celsii — Hydræns disp. i Ups. 1751 om Trollesfamiljen ett utdrag finnes. Händelsen förelägges af P. J. A. nio mansåldror ofwan om 1620. Mansålder har i Biskopens språk wäl samma betydelse som i Dawids Psalm 90: 10. Är det 9 × 70 år, så finner man att denna kamp mellan Christen- och hedendom stått på 990:talet, således wäl i Sigfrids tid. "En märklig gudfruktig Herre, af samma släkt som Fru Anna Trolle, bodde på Ed *) i Sjöbo härad, hwilken kyrkdagar aldrig försummade. När han om julotte drog med sitt hof till Wårtorp kyrka, Christi heliga födelse att begå, uppsatte Saton sig med en hop af sina andar, kom emot honom likasom en Brudofärd, wiljandes samma gudstjenst hindra. Då skällde Saton en Jungfruliknelse fram, som kom med ett dryckeshorn och drack Herren till. Då undfick samme Herre hornet med den wenstra handen och kastade drycken bak om sig, men hornet behöll han och med högra handen grep till swärdet och i J. Chr. namn högg till Jungfrun och skar hennes hufwud af och när han ifrån gudstjensten tillbaka kom sanns samma Jungfrus liknelse liggande på wägen med sådan skapnad, som Trollars wapen ännu i många uthugne stenar finns". Fru Anna Tr. hade sjelf hof hornet med sina 300 slags färger (*παναχαιον*); men de Danste hade detta i 9 mansåldrar förwarade horn tagit 1570, ehuru Fru detta horn ej för några gods welat mista. Ambasad.-Secret. Charles d' Daier anför i sina Ephemerides för 1634, sedan han sett och i sina händer hållit Trollehornet, att det war i skapnad af en liten båt (*navigium Isidis?*), hwilande på 4 gylne fötter, i grunden swart och något frodigt. Det war tydligen ett sådant horn, hwilket Trolljungfrun höll i sin hand i afgudatemplet på klippan wid Ed, som Sviatovit hade i sin högra hand i Arcona på Rügen, således af metallisk composition. Då wi hoppas ha ådaglaggt, att de Sklaviske Venderne rimligast må antagas ha årt templen på Rügen från mera bildade Germaniska Vender, som under Phoeniciernas bernstenshandel på Worrufernas, kanske ock Blacmannernas bernstenskuster inhemtat

*) Betydelsen af Ed ses anmärkt häröfw. p. 137.

Thauithculten och åtskillig kultur, så är mer än sannolikt att den Germaniska stammen gent emot Dyfka bernstenskusten egt ej blott det mångfärgade hornet likt det Absalon såg i Arcona, utan och ett tempel, som ej varit så olift granntemplet på Rügen. Här torde således och en Sacerdos Neribi tömt idolens horn om ej fullt af win dock af avlverki Ufär eller Ddens öl (enl. uttrycket i Kor-maks Saga), och upprymd deraf spått om nästa års gröda. Här torde och en stor julkaka hållis framför presten, som tillfrågat, om man sett honom bok om den aflånga lefwen, lofwande dem som jakade dertill att nästa år så god gröda skulle bli, att offer-lefwen kunde fymma presten. Då Klofaren hos Sam. Wiesel, Prosten M. Wieslanders fader, alla år gick årgång för att få weta följande års gröda genom syner wid kyrkportar, synes han följt faders sedwänjor, som t. o. m. i Eds tempel funna under den hedna julnatten inhemtat spådomar om årswerten. Wår grund-lärde Cronholm, i hwilken skrifter wi lärt mycket för denna afhandling, skrifer (Austrwegr p. 182), att "nylterhet wid detta tillfälle war en synd." Det lär så varit i Ed, dit gäswor wäl då för trakteringen fördes såsom ärbot, och gifwarne wist ofta lifswit bragte till samma ställning, som det folk, Cæsar Germ. nedhögg wid Hlubana's tempel. Den hwite hästen fodrades wäl och i Eds tempel och reds om nätterne af en osynlig makt, så att han blef swettig, såsom en ännu lefwande person i Småland förklarar sin häst ha fått morgonswett. Funnos wid Ed 300 tempelryttare, som kunde anfälla den Christne riddaren med sina swenner, under twist om julefestens rätta föremål, så war nog kompen swår, förrän templet nedbröts och gudabilden stympades. Ruin af templet är wäl ej wårdt söka på Eds klippa, om det liksom Arconatemplet war af träb. Der war templet afdelat i 2 rum; det inre afstängdes af en för-låt mellan 4 pelare, taket purpurfärgadt. På taslan i Wårtorp ser man 4 gyllne stolpar, på hwilka hjewfa klippan är laggd.

Som Riddaren satte den nedhuggna afgudabilden i sitt wapen, så ha wi, om ej trogna utan karrikerade *) copior, likwäl

*) Dock träffar man bilder af Jfvs eller den Gyhes. Diana, som gjorts så wackra man förmått — i wåra Fyrkor. Nyss sågo wi en Pastorsstol (inrättad af en Kyrkoh. Joh. Jhre i Lofwestad i Färs härad der den danska Wlä-ättens hög utwisades i Wormii tid utan för kungsgården och kyrkan) 2:ne nakna qwinnbilder i halfsupphöjdt arbete intande i en uppnebd-mänd fäggla, begge med fulla spenar, den ena framaude den wenstra. Den som känner de Christnas wanliga bildformsnit mot hedniska symboler, har wäl här stäl att mistänka ett flumrande nit, hwarigenom en bildsuz-dare, som under hedniska culten lärt pryda stolar, funnat bibehålla den konst han lärt, afwen sedan ett tempel funnat renas till kyrka, hwarefter de äldre figurerna wid reparationer eller nybyggnader eftergjorts. Endast derigenom kan man begriwa, att de Christna ej ens anmärkt, som det tyckes, dessa mindre blygtemmra bilder jemte altarsranket. Ytterst bland altartasans bilderwerk ses ej blott figurer, som erinra om Diana mammifera, utan här äf följäs de af windrusflasar. Härdragning behöfs om man håri skall finna en Christlig sinnebildskonst, åtminstone som utgångspunkt.

någon skymt af Gudabeläket på Ebsklippan. Man betrakte Erik Trolles Sköldbild, sådan den ses på hans grafsten i Wadstena († omfr. 1413), aftagen i Viljegrens och Brunii Fornlemn. 2 H. XVI samt Arvid Trulles Sköld och hjälmprydnad i sigillet under ett permbref af 1475. Öfver allt är figuren swart, men här synas under hakan 2 hvita fyrkantiga fläckar. Det war således Ösirisprestens Ösirisdrägt, men med de hvita märken. Som wi weta, att Christendomen predikade, att man skulle riswa sina hjertan och ej sina kläder, är wäl föga troligt, att när t. ex. efter lottkastningen wid Apulia (se häröfw. p. 268), sjelfwa de lottkastande presterne blewo Christna, de strax gingo till skraddaren att få en Christlig uniform, hwarom Skriften ingenting lärt, om också Dianaprester i andra delar af Europa ej redan skaffat sin gamla drägt, bibehållen efter deras omwändelse, anseende som den Christenprestliga. Förunderligare är, att reformen af Gudamodren ej ens sträckt sig wid dessa ofta politiska omwändelser längre, än att namnet Diana utbyttes mot Maria. Eller huru wäl man förklara, att den wid Rhenströmmen än i dag mest besökta Mariebilden är swart, hwilket den Engelske lärde Hr Böhm, som nyss träffat skaror af pilgrimer, sökande denna bild, mig nu berättar? Och swart är Mariebilden i Loretto, fast Englar sägas ha från Nazareth ditfört sjelfwa byggnaden. Och det behöfdes wäl ett gammalt hus, fördt från Palestina, för att winna de "bildade" Christnas sympathier, då man nödgades behålla Dianabilden, för att winna de obildades offergåfwor. Swarta Mariebilder omnämnas i Neapel, Einsiedel, Würzburg m. fl. Detta kan ju ej ha Bibliisk grund. Det måste antagas att die schwarze Mutter Gottes i hedniska urkunder (Grimms D. M. 1:sta uppl. p. 695), är den swarta Aphrodite (Pausan. 2: 2. 8: 6. 9: 27. Athenæus lib. 3.), den swarta Jordgudinnan Demeter (Pausan. 8: 42. D. Müllers Eumeniden 168), den swarta Proserpina (Censorin. de die natal. c. 17) — dessa olika nationaliseringar eller variationer af den Swarta Ephesiska Diana, som wi anse ha warit Irminsuls Saks Not eller *Dea Not e saxo*, som war så widt spridd i werlden, ja ännu är det. Wi nämna, att Campbell och Paulino under sina resor i Indien träffade wid Madras en swart sten i oiemu pyramidform ifrigt dyrkad och 500 prester tjensgörande i den sammans tempel. En Konist sten war ju äldsta bilden af den Paphiska Venus.

Med djupt wemod öfwer Europas ytliga omwändelse till Christendomen, kunna wi ju således ej förneka, att Maria, hwars dyrkan i en mängd Katholska länder wida öfvergår Guds och Christi dyrkan, ännu ofta är den i all werlden dyrkade Diana, som öfwer allt fått ett nytt namn, men ej ens öfwer allt en ny färg, utan ännu är swart, som det eguar nattens Drottning, men ej Christfi moder, som födde honom, hwilken infört ljuset i werlden, bju-

bonde of att vara dagens barn. Och den som refer i Katholska länder och finner n st n hvarje Diligence stanna wid Mariebilder, der en mängd passagerare kn b ja, som ofta ej  ns l sta sig bemärka Crucifixer, *) måste ju inse, att en Quinnobyrtkan, som ej ur Biblen kan förklaras, ännu har de djupaste rötter i Europeiska folksleder. Man ser de äldste Mariebilderna i en Gymba eller båt, säkerligen en "warsamt reformerad" Isisbild i sitt navigium (Edd. Haun. III. 360). Här har den W sliga accomodationstheorien gått allt för långt. Och likw l b d Kristus att gjuta nytt win i nya flaskor.

På Trollebilderna ser man likw l Isishornen qwar, som w l borttogos från Mariebilderna, om of Ammonshornen ej bortbr tos från de bilder man ansåg kunna stå qwar i ett till fyrka inwigt tempel, sedan man satt Mosi s lagtaflor i bildens hand. Trollebildens horn äro tydliga Fohorn. H ret  r utslaget, som på "de sårande fruarna", Holderne och trollqwinnorne, enl. uttrycket i W.G.-lagen. En afbildning hos Monthan i des  beskrifning om Ed har mann . Det erinrar om Diana multimammis. Stundom ser man fogelklor. Monne det asser den  rnhamn, Freja kunde ikläda sig, eller de swanhamnar, som l go jemte Urdan och hennes m r wid Urdarbrunnen? En swans ses i Erkebisk. Trolles sigill. Monne qwarleswan af Melusinas f stfjert?

Trollenamnet fanns förrän Trollets befeqrare wid Ed fick det samma som sin ätts namn. En Thorgrim Trolle på Langesn s blef som Gr nl ndarnes höfding slagen af Thormoder Kolbrunnaskald (Nes. Bibl. T. III. Nobil. Don.). Och andra sl gter f rde samma wapenbild, de må ha ärft denna ochristliga symbol, eller nedslagit den. En slägt Kolder i Norge f rde samma wapenbild med lika langb ert kring bronnen 1307. Se Dansk Udl. Lex. I D. p. 296. tab. LIII n. 119. På en runsten nära Husaby i Westerg t., der w l hedendomen hade ett cultst lle förrän Christendomen, ser man ett Troll med 2 horn. Sienen (n. 1341 i Lilj. R U.)  r rest efter en Taur, hwilket namn erinrar om Tachar Balos hos Tacitus. En Kalf de Verendia afg r jemte flera gränsen mellan Barend och Njudung på 1230:talet. Då en slägt Kalf i Skåne förde en bl kl dd fr nt jungfru i bresfitycke, förenad med en swart fj derhamn 1372, så synes anledning att för det bland Christna annars obrukliga namnet Kalf mistänka rot i en äldre k tyrkan. Huruwida namnet Trolle kan härledas ur den hedniska terminologien, t. ex. af        , enl. Gesen. Lex. Phoen. forma Saturni, hwilken Gudamodrens make war, som wi sett p. 130, swart, under det af Tovel: troll lätt kunde bildas i folkuttalet, m  lemnas oafgjordt. Rimligare antydde ordet f rchristlig religion,  n tr l.

*) De la Gardies uppgift.

7 §. Jungfrun i Wetteren. Näs Slott på Wisingsö.

Liksom utanför Birka wid Kalmar, ligger och utanför den gamla Kungsborgen på Wisingsö en ö, som heter Jungfrun. Bohman försäkrar, att man der ännu hör watten squalsa under fötterne. Det war wäl en tid, då hedna prester deri kunde höra orakelswar ur djupet. I orten war tron på en Jungfru, Hafsfrun med *gwinnotruncus* och sifstjert, således den Ephefiska Diana ännu i 16:de seklet så liflig, att Hertig Magnus fastade sig i Wetterens skummiga wågor, i hopp att slutas i hennes samn. Nära Näs slott på Wisingsö äro djupa gångar ännu under jorden, der "hemliga wettenskap" haft lätt att dölja sig. Folksäggen wet, att k. Magnus Ladulås der samtalat med Jungfruoraklet. Det sista swar man hört war på frågan om Wetterens djup: "mät min längd" — ett swar, som menige man ännu anfer ega både historisk och geometrisk grund. Innerst i de djupa gångarne sitta, enligt folktron, en Jätte Gilber, som erinrar om Gilbo eller Gelbo berg wid Strabo, hwilket åter i sin ordning påminner om Gilba ett Biskopsäte i Numidien, hwars namn Gesenius (Mon. Phœn. p. 423) härleder från $\gamma\delta\beta$: ett berg i Judeen, der på en stad Gelbus låg, enl. Eusebius. Wid foten war en Källa, liksom der Sigfrid döpte wid Gelbobergets fot. Jätten Gilber (i sednare berättelser kallad Wising d. ä. Wisingsö-jätten) såges sitta wid de djupa gångarnes slut på en Fohud, bunden af Ketil Runskes runkaste, hwarifrån han ej blir lös, förrän han renplockat en kohud, ehuru han blott hwart sekel får taga ett hår — en sägn, som enl. Bohman upprepas wid stranden af ännu en sjö i Småland, om en der på en kohud liggande jätte. Detta är of ej så främmande. Didos kohud är bekant. På en Kohud skulle, enl. Grimm, en heduiskt bedjare sitta. Mythen om Kon är ganska spridd i hela Europa, denna werldsdel, som bär namn efter en Jungfru, som kom hit sittande på den oxens hud, som öfwersamm med henne till landet wester om Asien.

War det slott, der kungarne sig nedsatte för att bo nästan i medelpunkten af Svea-Göta och Wirdaland, ej ett gammalt Dwinnoorafelstempel, likt det, der Menglöd war innesluten? Hade en Galus ej här blifwit af Christna nedkastad i sina egna hemliga hälor och föranlåtit sägnen om Gilber? War Gudinnans bild ej här en *Baitos* eller *Baitvlios*, eller en sten af dem, Sanduniaton ansåg wara från Uranos och som "hela werlden" sedan ansåg nedfalla från himlen? Wära Våttaljus anses ännu med widsefelig wördnad. De gamla Baitylier uppgifwas runda af en handsbredds höjd med en ljusröd låga som snart släcktes. Gudamodren ansågs bo i dem, enl. Livius 29. 11. Arnob. 7: 46. Scaliger härledde namnet af Bethel, gudahus, ogillad af Gesenius

us. *Naos της Αρτεμιδος*, nämnde i *Ap.-Gern.*, synas dock vara en gref. öf. af Phoeniciernas Bethel: domus *Saturni*. Hvilka andra leswande wareller än dese "lapides animati" ha kunnat bo i Disarchoren under de wäldige öfwerliggarne? Och har Wättern ej fått namn af dessa Vättar? Troligen funnos ännu i k. Magnus I:stes tid här qwar de Stafsins stena, som enl. Stadslagen G. 10 en brottsling mot Guds G.te bud skulle bära genom Staden sig till skamstraff. Woro de ej gamla bilder af den Eph. Diana, hvars prestinnor af *Horus*, enl. Hallenberg, fått sitt namn, och om hvilka han citerar: *quæstum corporis faciebant*? Till samma Gubinnecult hörde nog den stafsins mantol och tillhör, som, enl. Bjærförätten 15, en stöka skulle bära. Den mantlen war utan ryggslycke. Och sådan wisar sig, som en Wärendsbonde welat öfwerlyga mig, Skogsnuftwan än i dag "framtil till som en skönlådd möja, baktill som ett degtråg".

S §. Wexjö (Wecsioren) wid Helgafjön.

Wi ha nämnt, att Sigfrid, enl. legenden, sedan sägnen låtit honom predika och döpa wid Urdashults h. källa, begaf sig till Wexjö, der hedniska cultens centralort nu utan allt twifwel befunns. Samolikast kom han dit först och besökte sedan med myndighetens tillstånd, wunnet å landsthinget, de ännu qwarwarande hedna religionsställen.

Wexjö skrives i våra gamle lagar Wecsioren. Namnet härleda wi af *Wicca*, *Viccan*, som i k. Edwards lagar betyder *Saga incantatrix*, *Venefica*: således i Christina språket trollqwinna, i Hedniska: prestinna. Då Saxo omtalar Danstungens besök i *Conclave Virginum*, de Tre Mörnas sal, anför han, huru en man der träffas, klådd i qvinnodrägt, kallande sig för *Vecha*, hwilket innebar *ars medica*. Man härleder detta ord af *Wi*: helig i fornsw. *uuiho* i fornnysska, deraf *wig*: idöl. *Wethus* i vita S. Can. c. 23 anser namnet *Wi*—borg på Jutland gifwet efter en derwarande idöl. Af detta *Vicca* härleder man sedan *wiga*: helga, *inwiga*: *wig*: slagtning; Isl. *wig*, *wigr* *Ug.-S.* on *viga*, allt: frig, frigist. *Ug.-S.* *Vig*-bed altare; *Vig-cyng*: frigsång; *Wiking*; *Vice*: wisa. en sång, som *Vicce* sjöng. *Vicca*: tiden mellan *Vicces* uppträdande (*wicka*). I medeltids lat. betyder *Vegius*, *Vegia*: trollkarl, trollkona. Utom i *Vicca* lär wäl *Vecioren* ha en rot i eyre, ör, då *Vecioren* betyder stranden der en Nerthus-*Vicca* badade och wid badningsfesterne gaf orakler. Möjligen är namnet: *Wig*-figor: seger i frig, såsom det angelägnaste att winna genom d. w. religionsöfningar. Och detta *Vecioren* låg wid foten af *Gelbo* berg, hwarom se häröfw. §. 7, der *Strabo* ännu är Biskopsfåte. Se *Ofstara* i *Veridion*. En allmän sägen har funnits att nedgången till *Helis* rike är wid *Helgafjön*. Mycket antyder, att nära detta stäl-

le funnits ett ansedt orakel, t. o. m. ett, som i nödens stund ålitades af Odinianerne, oaktadt Thor sökte utrota dessa qwinnoorakler såsom wi sett, på Hlefo.

Grafnagaldr Opins förklarar sig vara en Baners wisdöm, en Nornornas spådom. Urban war befalld att förwora Dohrer eller Urdarbrunnen (Edd. Haun. II. 207). Huru rådsfrågandet hos en Urda, en Byrde, tillgick, kunna wi sluta af Vegtams qwida. Man red genom djupa och mörka skogar till háfo Heliar ranni, det höga huset wid Heliarsjön och till Bölwans kulle. Der wände man sig till norr (leit i nordr), en valgalldr (carmen necromanticum) qwads och qwistar lades å en staf (hwari kunde läsas en magist skrift?). Bölwan uppreste sig nödig och upprepade troligen ett formulär:

Hwem bland okända
Menstor nu skaffar
Mitt sinne bekymmer?
Jag låg nedsnögad i snön,
Jag låg öfwerregnad af regn.
Död länge jag war.

Den rådfrågande sade nu sitt namn och sin ått och begärte Ijus ur Hels rike, lofwande sjelf upplysningar från denna werlden. På hwarje fråga kom ett swar med refrain: nödig sade jag, Nu mände jag tiga. Den frågande började åter: Tig ej Velva — Dig will jag fråga — Tills allt jag wet. Jag will widare weta.

Får man antaga att Sigge Fridulffson före sin död kallats Oden, och att Sares Balder warit hans son, så synes som den till Norden ankomne Religionsstiftaren, för att få weta sonens framtida öden, uppsökt den förutwarande cultens Drakelskälle. Begtams qwida är likwäl tydligen diktad, sedan Balders öde war fullbordadt.

Här wid Helgasjön och Heliarwarma ligger Hærælde (Hårlöfs) offerkyrka, dit gåfwor ännu torde komma från de aflägsnaste håll och der kauske offerben finns, liksom i en dylik kyrka på Dland. (enl. Ahlqwist). Wore dylika kyrkor ej qvasi mediatiserade hednatempel, dit alla singo räkna sig, som ännu fordrade djursoffer m. m. om också döpte? War här omkring den förnämsta släktens, Karl-Jarl-släktens boningsort, från hwilken slägt utländska Heruli hemtade ny fungastam, då den gamla dött ut? Se p. 181—83.

Det berg, der det första klosterhus kunde inwigas, war Gelbo, ofwan Mexjö wid sjön. Det måste wäcka någon uppmärksamhet, att Saxo omtalar en Karl i qwinnodrägt i Conclave Virginuun ofwan Danmark, Tacitus omförmåler en germanist forncult Nahar Valos med qwinligt klädd prest, wåra sager weta om en dyrkan af en Sebelia, hwarwid en ko *) fringsfördes

*) "Kon Sebelia dyrkades för Sindiman Freja". Fädernesl. hist. af G. S. Mellin p. 70.

m. m. då allmänt kändt är, att Cybeles prest skulle vara quinnoklädd och castrerad, kallad archi-gallus, och presterna liksåledes, kallade Galli, under det man i sjelfwa Grekland ej trodde sig kunna förklara ordet, som war, enl. Eustathius ad Odyss., *κατα του παλαιου*, uttryckt, som G. faller om andra troligen från Thraker eller Phrygier inkomna ord, som wisa slägtskap till wårt fornspråk. Den sednare förklaringen från en obetydlig flods namn tål swärligen kritiken. Enligt Jhres Glofzar. p. 640 asser ordet, allmänt i Wärend's språk, just den egenkap dessa prestes enl. gamla lagen skulle ega, för att påsa som Abboter i Nunnekloster. I Rom iaktogs det ej så noga. Sannolikt dränktes slafwarne i Nerthusculten, som biträdt wid badning, för att ej kunna upptäcka om underslef skett. Wi ha sett att äktenskapen synas införda och ordnade genom denna cult. Gallen eller Gellen på Gelbo berg kunde, om wi gifat rätt, bättre verka för sitt ändamål, att inge aktning för äktenskapen, då de slötos under hans och Prestinnans ledning. (Om Nahar Balos se Lexidion). Att gall kan vara af Gallus, liksom pastorat af pastor, ha wi redan anmärkt.

9 §. Om Draklet i Birca

ha wi handlat något, der wi egde ledning af chronologien. (Se p. 224 f.) Då wi erinra, att Wäregiska yrinsor från Scandinaviens delade n. w. Rykland mellan sig i 9:de seklet och att en derwid fick sitt rike wid hwita hafwet, är skäl att bemärka en der i sagor beskriwne cult, för att se till, om den ej kunnat inkomma till detta polarland genom den Runiska occupationen.

Här beskrifs en Hringr, kung i Östra Gaurland, f. Göttes son och Odins sonson. Ring war Göttriks broder och gift med Silgia, Söwar Jarls dotter af Smalondum. Hennes bröder Dagfare och Nattfare lefde i Harald Hildetands Hof, som då rådde öfwer Danmark och mesta delen af Nordurlanda. R. Ring och Silgia hade sonen Herröd. Der bor nära kungens gård en man, gift med en skölmö, som han i strid besegrat. Deras son war Wose; swarthud till utseende. Herröd och Wose blefwo fosterbröder. Då R. Ring will döda Wose, som slagit en hans frilla-son, försvaras han af Herröd. Fadren dömmar begge till döden. En Beleda eller Wöla framträder nu inför kungen och sjunger:

Willi vætter þik i verdi undranir

Förwille sig Wättarne, må wid-
under warda,

Grifit hamru, heimur sturlíft
Wesni vedratta, verdi odæmi

Skogarne ristas och jorden skala,
Dwäder rafa, af trollmakt ut-
sändt,

Nema þu Hringsr Heraud fridir.	Om du Ring ej friar Herröð,
De honom Bofe þiarger veitir.	Om du ej Bofe friar ur faran.
So skal eg briofsi þinu bratt þrugandi	Så skall jag bröstet ditt för- skräcka,
Ad hoggormur þiarta gnage	Liksom om huggormar gnagade ditt hjerta,
enn eiru ælbrey heiri	Och dronen ej hörde mer
Enn augu þinn ut ad huerfist,	Och ögonen sprungu ur ditt hufvud.
Nema þu ic.	Om du ic.
Ej þu figlir, slitni reidi	Om du seglar, förderfves din redskap,
Enn af stiri stöðvi krotar,	Och krotarne springe af ditt styre,
Rifni restar, reksifgl ofan,	Trisforne briste och seglet ned- falle,
Enn auktaumar allir slitni	Och tågen alle sönderlites,
Nema þu ic.	Om du ic.

Sagoförfattaren har som Christen ej åktat sig anständigigt att affskrifva hela besvärjelsen, han funnit i sina källor. Den slutade med bokstäver, hvars betydelse kungen skulle gifva. R. H. J. D. M. M. D (5 ggr). M. M. S. (6 ggr). Wi erinra härwid om Benormen p. 66. Härwid bäs Wade kungen och swor Dwinnan trohetsed, (trunadar eid), att han skulle ge Herröð och Bofe lif och frihet, mot willkor, att Bofe fore ut att skaffa kungen det gamsägg, som war ritadt med gullstafwar. H. o. B. foro då till Þiarmaland, der k. Harek med söner Rörik och Siggeir regerade. Der war ett Gudahof, i hwilket Goden hette Tormala. Konungens moder war der högsta prestinnan. Hon skulle snart esierträdas af en Gleidur (Glada?), kungasyster från Glysisswall, som låg austur. Man beklagade att den stöna Jungfrun skulle så bindas (bli "Frejs hustru" — eller, i christna medeltidens språk, Abbedissa?). Trälar uppsågade i templet att wafta Gudinnans mat (Gyðinne mat). Hon åt en qwiga i målet (en qwiga offerades wid hwar fest?). En Trolltjur war der bunden med jernkedja, att "stjota qwiguna". Prestinnan blef genom åtanðet af offerköttet ett troll lifsom Hogghidan (Gudinnan). *) Der war en Gamm, som låg på gullapplet med runorna. Trälen hanns, ledbande qwigan. Han war gråklädd. Sedan han slagits ihjäl af H. o. B. tog H. hans kläder och de inkommo i tempelgården. Der dedades tjuren, gammnen och Gudinnan, som anföll H. med

*) — R — (Jac. Adlerbeth) öfversätter Hogghida med Tempelgudinna, d. å. "gudinnan i Tormalas tempel, som toskade Gudomlighetens swar, då den tillfrågades." (gaf orakelswaren).

sina hvarse ofurna naglar. (Drnkflorna i Eds-belåtet?) Ägget röfwades med guldstafwarne. Jomala satt wid Altaret, hade en krona med 12 ädla stenar och ett kostligt halsband. Han hade i knät en gullskål (motsvarande Ewiatowitz och Edsidolens horn?), full med gull. Ett pell war uppfästadt (tialldad) omkring Jomala (Vestis hos Nerthus, Isislöjan?). En lönngång ledde till en jerdörr, derinnanför en qwinna satt på en stol med håret bundet wid en stolpe. Det war Gleidur, som så straffats, emedan hon ej wille bli efterträdersta. Hen löstes af Herröd och nu uppbrändes templet, sedan de plundrat det bästa. De seglade nu åter till Götaland. Nu kommo Dagfare och Nattfare att å Harald Hiltetands wagnar uppbuda till Bråwallakriget. Heraud och Bose stridde der med tapperhet. Slutligen blef H. kung i Götaland efter sin fader Ring, sedan han blifwit gift med Gleidur, kungens i Glåfiewall syster; men Bose blef kung i Bjarmaland, gift med en kungadotter derifrån, som han förut röfwat från sin fader k. Harek. — I gammägget war den ormunge, som sedan såsom stor drake dödade af Ragnar Lodbrok, då Thora Borgarhjort wanns. Med helgedomsbränet blef dock Bjarmalands religion ej utrotad. Då presten Stephan i 14de sekel (1372), kom till Permenien, för att omwända des inbyggare till Christendomen, fann hann, att folket dyrkade den gyllne qwinnan som sin Gud, jemte eld, (Taran?) och Watten. Landet underkufwades af Ryssland förit fullkomligen omkring 1500. (Strahlenberg.) Juma, Jumar är här i orterne ännu ett Gudanamn. Jumala är Gud bland alla finska folkslag.

Att en stamförwandskap funnits mellan åtskilliga i Bjarmaland och Skandinaverna, har warit alla Sagoförfattares mening, som skrifwit om detta land wid Hwita Hafwet. "Knappt skall man kunna uppgifwa någon Biarmisk Konung, hwars namn icke låter Skandinaviskt," yttrar —R— uti Iduna IV p. 113, ehuru han anser orsaken ha warit att våra fäder ej troget upptecknat de Biarmiske namnen. Men saken hänger ej blott på namnen. Bjarmalandsjararne kunna tala med både qwinnor och män och söpa af dessa sina språtförwandter närmare underrättelser om landet. Schöning ansåg att Finska stammar underkufwats af Skandinaver, som blifwit deras kungar. Det synes knappt wara en förslagsmening, då Kuriska inslytningen är ett bestämdt historiskt factum. En af Kuriks bröder fick sitt rike åt norr. Hade dessa Ischafskustens bebyggare redan en religion med tempel och gudabilder och Prestinnor — Abbedissor, som binda och Nunnor som bindas? Eller är icke detta spår af Kuriska kolonisationens cult? Och är ej denna Biarmiska Gudinn.cult just den wi framwisat i den del af Sverige, derifrån Neitor ansåg Kurik och hans bröder komne — från Variazi — Barankölandet? Att sednare Isländska sagoförfattare låto kämpar i Bråwallaslaget redan ha plundrat Jumala har i sig ingen chronologisk wigt.

Bland Permians n. w. inbyggare af Finstt språk träffas likwäl släppter med ljukt hår och blå ögon, hwari Schöning såg bewis på uppblandning af Götar från äldre tider. Enligt Bodwar Bjarkes S. träffar Groe på seglingen från Bjarmaland en qwinna Skuld, som regerar det mindre Reselandet (Sculda war en af Urdabrunnens Nornor), möjligen dessa Sagors Smämöjeland, som wäl slutligen af Isländarne lades, då sagor bildades af gamla sänger, wid Ishafwet, men som, om sängerne woro till förrän Ishafwets kuster beseglats, wäl kan sökas sydligare. I Samson Sagres saga lägger en Gläsiswalls kungason under sig Småland, jemte Kyrialand och Bjarmaland. Är Gläsiswall = Bernstenskuft, så synes äfwen häri ett bewis, att Sagornes författare träffat källor, som känt ett samband mellan landet wester om Östersjön gent mot Aust eller Estlandet ic. öster om detta haf. Att man haft torftiga underrättelser på Island om dessa länder, fast de Isländska sagoförtäljarna, då de måste förtälja en saga, ansträngde sig efter bästa förmåga, kunna wi sluta redan deraf, att i alla sagorne Bjarmalandskungen heter Harek och Gläsiswallskungen Gudmund.

Då Saxo berättar, att Ragnar Lodbrok i sten i Bjarmaland inhuggit beskrifning om sina bebrister och i dessa orter träffas Runor, säkerligen mera like dem wi kallat Wirdiske, än de Upsaliske, så kunna wi sluta, att han träffat uppgifter om någon förbindelse mellan Lodbroks Östrike och Bjarmaland. Att man seglade från Östersjön omkring hela Skandinavien är orimligt. Öfwer Ladoga och Onegassjön torde man kommit från Östersjön till Permien; ehuru man från Norge kom öfwer Ishafwet till Hwita hafwet och Bina-ån (Dwina). Der talas wäl om swårare flodfarter i Hiftorien.

Äf detta finna wi, att en Öfwerprestinna hörde östergiffigen till Gudinneculten och inga bewis kunna framdragas för meningen, att prestinnan hos Moder-Gudinnan skulle wara ogift. Så war Demeters prestinna maka och mor. Så blef Joseph i Egypten, landets förste man näst konung Pharaos, gift med en Anath, d. ä. enl. Gesenius Serwa Neitha eller prestinna hos ta Neith, Tamaïs, således landets första qwinna, näst konungens gemål. (Som Josephs maka blef hon utan twiswel Jehovas tjenarinna).

Äf Syriens Gudinna funnos hellsfrörliga bildstoder. Macrobius hade sett dylika. Homerus besjunger "gyllne, men till utseendet like lefwande tärnor" (Iliad. 18. 417). Automater hörde till forntidens konstwerk.

Spåra wi denna konst i Norden? *

*) Att våra fädrens bildning stod så högt som de Merikanerka svartkonstnärernas, lär ej betwisas; och desse kunde i sina hus göra ej så trollkonster, men kunna utom machinerierna låto de halshugga sig helt besjeddigt. J. Acofia Hist. natur. des Indes.

Lodin i Arwika hade en sonson Gunnar, som ifkläddes en röd klädning och sattes i en båt, lemnad åt hafswets wind och wäg. Den landade wid en ö utanför Glada, der goßen upptogs af en offerprest, kallades Röd och uppfostrades. I templet på ön war en Thorsbild, der i kraft af mythen blottskap fhandi mäkti genom belåtet, som gick omkring med Röd på ön. Då k. Olof Tryggwason ernade besöka ön, för att omvända Röd, gick denne in i Thors tempel och fann Guden se särdeles bedröfwad ut; han gaf ej eller swar på Röds frågor. Ändtligen swarade dock belåtet, att k. Olof Tr.s. war alltför hatwård och fruktanswård, då han kom med wäpnadt folk. Röd trodde att Th. med sitt släggs ljubande skakning skulle ingjuta tillräckligt mod i sina bekännare och jaga stormen mot den anseglade kungen. Nu uppbläste Th. sina kindben och gaf ljud ur stägget. Och den gången kunde k. Olof ej segla till ön för storm. Och ännu flera gånger måste k. Olof få återlöpa i sin hamm. Slutligen förde Gud honom fram, mäktigare än fjanden. Röd gick den dagen och in i templet. Thor såg allt för bedröfwad ut. Röd frågade om orsaken och hörde att k. Olof nu anländt. Röd trodde, att de begge i förening wäl skulle mötstå k. Olof, men Thor twiflade. Emellertid kom k. O. och höll tal om asgudarne, såsom de der blott kunde åstadkomma hwad menniskor med dem utförde eller och med djefwulens konst; men Röd försäkrade att Thor här på ön gaf orakler, dels förutsägande tillkommande ting, dels gifwande goda råd i swära fall. Nu skulle en tästling hållas mellan begges trosmakt. Ett stort bål upprestes, Thor och kungen skulle försöka, hwem som kunde kasta den andre i elden. Thor kom ogerna fram, de brottas och Thor förbrann snart i elden. K. O. seglade så till Throndeheim, ty han sporde att Thronderne hemförlöswat sina troppar.

Att denna bild, liksom Frej austr i Sverige haft en prest inom sig är klart, men likså är det tydligt, att der sunnits sjädrar som skafat stägget m. m. in i belåtet. Att bilden här heier Thor, oaktadt han så olika beskrifwes med de Norste Thorsbilderne, kan hafwa sin grund i sednare presters glömska af gamla namnet eller begär att anses af samma tro som grannarne. Då i grannskapet namnet Lodin träffas, synes sannolikt, att det är en Lodins, Glodyns, Latonas bild, således den Syriskta gudinnans, den Pæggige Hermaphroditens, som dyrkats på Glada, och hvars dyrkan torde hitkommit med Thrand, Harald Hildetands son, som kom från Bleking. Gunnlögs Munks Saga öf. Ol. Tr.s. i S. N. S. 1 o. 2 B. Kap. 145 ff. Se osw. p. 257 f. 277.

Vi ha sett, huru ett orakel fanns oswan Danmark i en fog, derwid Mimers-mythen har igenkänts. Mimershufwudet war ett orakel, som ej ursprungligen tillhört Asarne. Det tillhörde en grannstam och synes ha grekisk frändskap. Ett tylist Orphestushufwad gaf orakelshwar på Lesbos, förutsägande Cyrus den sto-

re en blodig död. Det war ryktbart hos Perserne och dess orakels svar berömda allt ifrån Trojanska kriget. De gamle wiste, att i dylika hufwuden war en djupfinnig mekanism (Juven. scholiast). Hufwudet, som kallades Mimers, lär höjt sig ur en källa, då det förkunnade orakler. Böluspa säger, att detta skedde hwar morgon, liksom Memnos-stodens orakelljud. War en Golscharpa ställd som tandrader i den öppnade munnen, under det sinciput kunde öppnas och fällas efter behag? Häröfw. p. 225 ha wi sett, att Lodbros söner uppbyggt ett orakel på Gläso, en förfärlig stor trä-man, som skulle ge orakelsvar på wers.

Wi torde ej mistaga oss, om wi antaga, att de underjordiske rör, Hilseling fann i en Gotländsk kyrtgård, utgjort underwäningen i ett orakelgifwande tempel och att dylika i Birdarike ej warit olika det, hvars ruiner funnits wid Hemsö. Derom finnes fullständig stildring i Hilselings Journal under Gotlandsresan 1799, p. 125 (förwarad i Forfs enskilda samling, godhetsfullt gifwen af Hr Lekt. Carlmark). 1768 blef den öppnad. Der funnos pipor, gående 3 alnar djupt ner i jorden, der ett hwalf mötte. De woro inuti rappade och slätade. På ena pipöppningen låg en Marmorsten till betäckning, i hwilken figurer liknande hjul, kedjor och lisjor syntes uthuggna. 4 pipor stannade på 3 aln. afstånd från jordytan, alla stående perpendiculärt. Ralk och tråd i den djupa muren war förstenaadt.

Och på detta samma Gotland, der Hemsö låg, war den stora Hansestaden Wisby, som torde i Bircas fall seit sin upprättelse. Albericus tr. font. kände att en Wodens tempel funnits här 300 år e. Chr. (Se häröfw. p. 145). Wi påminnas här wid om dessa Hansestäders uppstigande just på de stränder, der Phoenicierne höllo handel före Christina tideräkningen och der wäl ej deras förträffligt ordnade handelsinrättningar alldeles blefwo utan spår. Junne stod ännu i Adami tid som en af werldens största städer. Jorandes kallar Odenseultens anhängare och föreståndare Anses. Wi drista skilja detta namn från "Asiaternas", om också ej från Aarnes. Wi ha sett att Woden kallas Koufman. (Se häröfw. p. 147). Köpmannen Scythianus hade på werldshandlen samlat egodelar så wäl som ideer. Monne ej så hans lärjunge Budas-Wodan? Kunde Wodan-Oden, sådan våra Sedor samställa honom, ha blifwit hwad han blef utan biträde af handlens beröringsmedel mellan dessa widt stilda stammar som förwarat hans namn?

Hwadan är namnet Hansa? Ihre wet det icke. Andra swara att det betyder handla. Men i hwilket språk?

Kan Hansstäernas urgamla statsstia i medeltiden, med all sin inre sammanhållning under det tiden har det allt löst, som ej religiös exaltation kan tillfälligt förena och papistisk slughet sedan allena sammanhålla, nöjaktigt förklarad, utan att man antager, att det skjuter sin rot ned i den gamla tidens handelsmakt,

fåledes i Phoenicernas på de haf, som upplästade bernsten? Wi tro det ej. War det ej dessa Anses, Sörnandes sett nämnda i en fornkrift såsom de främste och mäktigaste i Norden? Och är då ej namnet ur Phoeniciskan, bildadt af 777-77: gratia martis, enl. Gesen. Mon. Phoen. p. 400, hwaraf han härleder *αυρος* hos Herodot. Namnet utmärker då handel under skyggd af beväpnade krigsfartyg. Och detta war och måste vara handelskoloniernas walspråk i dessa tider. De måste ha en bewäpnad flotta, som kunde skydda handelsflottan. Grannskapet med dessa hansestäders Scandiniaviens folk till det de alltid borde vara, en sjömacht, med begge de nämnde slagena af fartyg. Neri Jarl frågar Refr i Gotr. och Rolfs Saga 9 kap. om han wille fara i Viking eda Kaupferdi och wi öfversätta det: om han wille ut och förtjena genom att föra handelsfartyg eller krigsflott till de handelsorters beskydd, som lönte honom. På begge sätten kunde rikdom winnas. Detta anse wi vara den rätta åsigtan af våra Wikingsfärder i sitt ursprung, anmärkt häröfw. p. 107.

Kom Oden till Gotland förrän till Sigtuna, så kom han ju från Öster till Mälarsstranden. War det från ett den "store trollkarlens" orakel wid Hemsö?

Wäl förswinna med dessa åsigtter många dimgestalter i vår poetiserade historia, men det som återstår synes bli tämmeligen likt hwad som ännu kan wisa sig i werlden.

Tempel gåfws säkerligen, der en cult fanns hos en stam med höga och stora byggnader, sådane Anstas såg i drömmen, då han drömde om Birca. För hwarje stam behöfdes dock blott ett, som besöktes wid de stora årshögtiderna. I Widdiska tempel woro utan twifwel mysterier, ty der gåfws orakelswar och mechaniismen härför behöfde döljäs.

Allmännare är ingen sägn, än den om en stor skatt, hwarpå en drake låg som wakt. *) Trängde någon in på draken för att tagga skatten, syntes den röfwandes gård stå i ljusan låga, då han flydde försträckt. Denna sägn är localiserad wid hwarje öppnad hållkistegraf eller rör med en stengraf uti. Den måste någonstädes ha haft verklig tillämpning. Se här en nyare erfarenhet! Den Engelse resanden Forbes såg i Hindostan en källare, der på ett ansenligt djup låg en orm, stor som en skeppskabel. Djuret, långsamt utsträckande sig, uppreste sitt hufwud mot den i hwalfwet gjorda öppningen. Man ihjälrökade ormen och uppdrog honom, men någon skatt fanns icke. Egaren hade redan synit fran orten och säkert medfört sin skatt. Ormen war tämd och lydig mot sin herre. Att slika stora ormar fordom funnits i Eu-

*) Martialis sjunger XII. 53. — — — Du ligger på skatten.
Liffom den store draken, hwarom poeterne sjunga,
att han ligger på wakt uti den fryktiga lunden.

ropa är utom allt twifwel. De finnas sundom ännu t. ex. i Frankrike i gamla slottsgrafwar. *)

Antaga wi med Salverte, Baron de Sainte Croix m. fl. nyare forssare, att de gamle hebenreligionernes trolldom varit den gamle verdens wettenskap, så finna wi en stätt inom templen, som framför allt måste waktas för folkets blickar. Dertill war en stor orm, som kände sin waktare, särdeles påsande. Om han låg framför dörren till det hemliga rum, derifrån fyrwerkerieb kunde utkastas, derifrån språkrören gingo till de talande hufswuden och sjädrarne, som rörde deras händer och fötter, m. m. torde han varit en vigtig medlem i hierarchien. Salverte tror att magien genom fyrwerkeri varit nog allmän, citerande ett ställe ur Ofsian för att bewisa, att Lodas söner wid beswärjningar en natt wid en stenresning försträckt Fingals krigare genom s. k. Druidernas lägor. Hemsförde ingen Wäringhæfding från en grannstat kändomen om "den grekiska elden", hwarigenom en Thor från Asgård, som slungade åskan, kunde uppstå för folkminnet? Men en sådan As- eller Anssegård war den närmaste utländska hantverksstaden Julin, som i Harald Hildetands tid, enl. Sagan, låg inom Wirdalands Reidgötiska lydrike. Utan twifwel ligger något werkligt till grund för forntida uppgifter och tro, att de, som upptäckte kruitet o. d. sålt sig till djefwulen. Sjelfwe Knut Poese hade ju genom en dylik försäljning fått lära den hemliga konst, som gjorde honom mäktig att anställa Wiborgska smällen. War en "olla Volcani" i Tyskland ännu till 1080, så är wäl ej orimligt, att den fyrwerkerikonst Österlänningar från urminnes kätt och hwaraf spår synas i Romerska Kejsarnas historia, der kunnat inläras af länge qwarwarande förwarare af hedniska mysterier, om hwilka man kan tryggat antaga, att de ej i sina mysterier intogo andra än dem som renuntierade Christendomen, det hette ju på dåtidens språk: förswuro sig åt djefwulen? Och war Olla Volcani i Romme en slags kruitfabrik, så behöfdes der ock en tillwerkning af alkohol, som ännu i 14:de seklet war i Lübeck för-enadt med kruitfabriken derstädes, så att Trollkarlar i Sverige der kunde få hemta den dryck, som "öföade styrkan", werkade Berserfers-raseri och öppnade ögat för syner (Delirii tremantis?). I China är den dubbla konsten äldre än de s. k. upptäckterne af kruit och bränwin i Europa, således från den tid då andra, än de som "förswuro sig åt djefwulen", kunde öfwa dessa konster.

*) Att Boa-ormen, som ännu wiskas öf från Afrika, Ostindien oc. fordom fanns uti Italien, kända wi af Plinius; den finnes ännu i Mesarabien, Mesopotamien, Babilonien, till 10 aln. längd och 3 aln tjocklek; anfallande ännu människor. (Pythus Neurorum). I tidningarne af d. 11 Aug. 1839 från Paris beskrifs en dylik 20 fot lång, med proportionerad tjocklek, som så förvärat Jserdepartementets inwånare, att ingen bergjägare wägade angripa densamma, waktadt ett premium af 50 francs utlofwats för dess hufswid. Ganska stora ormar äro funna i Werdingborgs slottsgraf på Seland m. fl.

Att en ormdyrkan funnits i Wirdaland synas 2:ne uppgifter styrka. En stor orm fanns att försjöra i Luntertun långt in i Christna tiden, som war föremål för hednist wördnad. Och Ragnar Lodbrok dödar en dylik orm och befriar den Prinsessa, han waktar. Derom är t. o. m. en folksägn qwar, hwarom wi på sitt ställe något anfört p. 245 f.

Desa Prinsessor, som befrias, der Ormarne besegras, äro de ej Thaniths prestinnor, hwilka tagas ur sina hedniska Nunnekloster af dessa forntidens djerfwe älskare? Den Pythiske Apollo synes genom bewakande Ormens (Pythons) dödande bemäktigat sig hemligheten och sjelf bildat ett mysterium. Någon gång besegrar Jungfrun sjelf draken och går ur — klostret med den klara rubinen — hemligheten — som ormen bar. En Amazon i en Finwedens Blendasaga heter Margareta, hwilket erinrar om S. Margareta, som lär warit en Pythia eller en Böla i ett Deâm matris tempel, bewakadt af en orm. Hon synes ha dödat ormen och öfswergått till Christendomen. Då dessa mör blott fingo wara synligen hustrur åt trädbeläten, war wäl dylligt Nunnewäsen, Bestalernas inberäkndadt, ursprunget till det Katholska, som i Biblen saknar grund.

En luktande salwa, hvars beredning warit och är en hemlighet, begagnas af Egyptier och Araber till att döfwa Ormar, enligt Bruce. Forskäl nämner Aristolochia. Den användes i Amerika för samma ändamål.

De som skulle intagas i hemligheten inwigdes så småningom, liksom i de ännu qwarwarande mysterierne — Trimureriet.

Äfwen flera smärre sägner bland Smäländningar wisa tydligt att deras fornmyth har haft sammanhang med den sydeuropeiska. I Frankrike föreställer sig allmoge, att en gång hwarje år alla landets ormar samlas för att gemensamt tillverka en ofantlig diamant, som återkastar alla regnbågens färgor. Det sker d. 13 Maj, den gånge dagen, då man bar en ormbild af metall i procesionen. (Salv. G. V. 2: 216). Som barn hörde förf. detsamma af sin mormor, med tillägg att de alla spottade på en sten, hwaraf diamanten uppkom. Men tiden utmärktes ej. De kringburne mestallormarne synas wisa, att der man ej egde en lefwande stor orm, man lihwäl skaffade sig dess bild. *) Sannolikt är, att i denna sägn, der jungfrun, som befrias, och ormen, som besegras, sammanflätas, (så orter, åtminstone der Keltisk cult spåras, sakna sägner om dylika), ögonblicket, då Christendomen triumferade öfwer Deum matris-culten, synes egentligen ihågkommet. I Korinth war ormen så stor, att 8 par orar behöfdes att bortsläpa den af Bist. Donatus besegrade Jungfruwaktaren år 399. Wid besegringen låter traditionen ofta misådådare ha användts, hwilka lifwet lofwats

*) Domherrarne i Trojes Buro en kopyarorm i "Rogationene" ända till 1723 (säger 1723). Man ser att den hedniska culten hade djupa rötter.

som lön för segren. Krokodilsfinnet i ett Marsfellerkloster visar, att man till waktare någon gång egt en Krokodil.

Men wi få bekänna, att ej blott det klanderwärda i katholicismen ingått från hedendomen, utan och mycket berömligt. Dit räknar wi med skäl bruket att i templen föra tideböcker, der man efter reglen skulle uppskrifwa alla underwerken templet's gud gjorde d. ä. alla för culten gynnsamma sällsynheter, som inträffade och wäckte samtidas öfwerlygelse, men derwid man började och nedskrifwa andra märkligare tilldragelser. Werldshistorien hwilar ytterst på dylika anteckningar. Romerska Pontificerne införde detta bruk från Etruriska presterna, hwilkas heliga böcker länge förwaredes. "Det är mer än sannolikt, att samma bruk iaktogs i alla forntida tempel," säger Salverte och undantag gällar wist ej för de Nordiste med samma utgångspunkt som de Etruriske. Dese *beati memoria expectantes iudicium*, som anse möjligt, att den största massa af minnen kunnat bewaras från slägte till slägte genom tradition allena, behagade undersöka huru stor massa af wetande der fins hos ett folk, som aldrig egt en skrifkonst. Wi twifla likwäl ej, att Presterne sjelfwe i hednatemplen dolde det naturliga medlet för deras kunskaper; men många drag antyda, att kunskaperne wunnos på helt naturliga wägar. *)

Det må härwid anmärkas, att Roms biskopar förwandlades till Påfwar d. ä. tillika werldsliga förstar af Frankerne Pipin och Carl. Dese kände den Germanisthedniska hierarchien. **) Afwen denna har således utgått till wäsendtlig del ur den germanism, som wi anse fostrad af kolonister, som egde inom sig den Baalshierarchi, Elias propheten bekämpade. I Nya Testamentet funno Påfwarne intet stöd; de förbödo också Biblens spridning — det bästa bewis, att de s. k. Medeltidsäfigterne ej der hade sina bewis, utan sina motbewis. Då Luther uppslog Biblen, utgängen från Judeén, ramlade hierarchien, utgängen från Sidons och Tyri landsändar.

I Thanihstempelt i Karthago war, som wi weta, statsarchivet. Monne ej så i den ort, der Angantyr's ätt byggde Freja tempel?

Syndu liöd eller Völuspa den mindre synes röra sig inom Wirdaländska minnen. Den börjar: Vaki mær meyia: Waka upp mö bland mör! Hon bor i en grotta, liksom Siaren hos Ofian. Den rådfrågande besöker henne i natten. Här omtalas Härjadrens gäfwor, wältalighet Mawrum eller åt Mörebor (?) och mannewett åt Firum (af Ver). I Edda Haun. II. 316 för-

*) Då Irlandarnes rnor kallas Oghum, erinrar det oss om det magiska ordet Gum, som utmärkte det Hinduiska Trimurti: Schiva, Wischnu och Brama. Genom att uppropa Gum höjde sig Hinduen till åskädning af sina Gudar. Will det ej säga: genom studium af skrifterna? Så ha våra rnor Gudanamu. Främst står Frejs ätt. Salverte H. B. 1. 179.

**) Om ett förchristligt "Pabsthum" i dessa trakter, se häröfwr. p. 228.

flaras *Maerum* vara en felaktig läsart för *Maerum* och *Sirum* vara ett med *Firdum*. Orden öfversättas blott med *illustribus Viris*: kanske får man dock tänka på *Nöre-riket*, som blef *Skalmar* lagfaga, och *Virdariket*, som blef 10 *Härads-lagsagan*. Dernäst anföres, att *Härfader* gifwer god wind åt köpmän och poesi åt *Stalder*. *Frejabilden*, inför hvilken *Bölv* an trädt, wänder illslugt sina ögon och ger ett orafel, som är swårt att förstå, om galten *Gullinborst*. Sedan blir fråga om *Ottars* och *Angantyr*s ätter. *Ottar*, som byggt *Freja* en *Savrg* med en *Glada* af sten, ja der stenen blifwit glas (bernsten?) och der han bestruffit allt med nötblod, borde få behålla sitt fädernearf. För att styrka detta, synes han i det *Frejatempel*, han uppbyggt, ha bewisande stamtaflor att utfå. Der funnos i stammen fyra hufvudätter: *Sköldungar*, *Skilfingar*, *Ödlingar* och *Alfingar*; der funnos *Adelsborne* (enl. *Edd. S.* *Jarlsborne-Carlborit*) och *Herseborne* och *Mannaborne*. Så uppräknas *Ottars* stamtafla på fädernet: *Svan Röde* — *Sjöfarare* — *Ulf* — *Ulf Sammal* — *Innstein* — *Ottar*. Hans moder *Gledis Gydda*, var således prestinna hos *Glada*. Hennes far war *Srothe* och hennes mor *Friant*. Hela den släkten räknades meth yfirmönnum. Bland *Ottars* många frändeslagter som uppräknas, är *Arngrim*, gift med *Syvora*, hvilkas söner swäfwade som eldslågor kring land och haf. Sedan uppräknas som *Ottars* släktingar de som stamma från *Jornunref*, hvilken war besyindad med den *Sigmund*, som drap *Fafner*. Till *Ottars* slägt hörde och *Gjufungarne*. Likaså

Haraldi Hilditavnn
Borinn Hrekefi
Slaunguan-barga,
 Sonr war han *Aupar*
Aupur Djúp aupa
Ivars dottir
 Enn *Rapbarde* war
Randvers fadir.

Harald Hildetann
 Boren af *Röref*
Ringslungaren.
 Son war han af *Auda*,
Auda djupaugda,
Ivars dotter.
 Men *Radbart* (*Robert*) war
Randvers fader.

Sedan upprepas *Frejs* ätt och försäkras att *Völvor*, härstamma af *Wiholf*, och *Seidberendr* af *Svarthavsfda* och alla *Jättar* af *Ymer*. Derpå nämnas de 9 mör, som födde en i tidens begynnelse — *Jättemörna Gialp*, *Greip*, *Elgia*, *Angeyia*, *Ufrán*, *Worgiasa*, *Sindur*, *Atla* och *Järnsaxa*. Men detta hörde till hemliga *Funsfaper*.

Sedan *Freja* meddelat sin prestinna *Gyndla* de genealogiska uppgifterne ur tempelarchivet, klädda i sånger, bortwisas den frågande *Gyndla* med smädliga ord (lär varit bruk): *Snu þu brant hethan Sofa lystir mic ic*. Rikligare är det *Gyndla*, som härmed bortwisar en qwinna, som frågat å *Ottars* wagnar. *Gyndla* uppmanar denna att råka *Ottar* en förgiftad mjödbågere; men får till swar, att han skall dricka härliga bågare, gynnad af alla *Gudamakter*.

Se här vår under långvariga studier hunna och stadgade instigt i och äfäst af frågan om Virdalands förchristliga religion, hvars känedom wi anse ej blott ur wettenskaplig synpunkt förtjena uppmärksamhet, utan äfwen såsom wigtig att förwärfwa färdeles för dem, som skola undantränga denna hedendomens mörker med Evangelii ljus, hwarför wi underkastat oss beswäret att nedskrifwa vår uppfattning i hopp att några kunna underkasta sig beswäret att mindre flyktigt läsa densamma. Ty säkert är, att hos dem, som ej antingen kommit till en annan lifligt omfattad tro eller till slemwettenskaplig eller werkligt wettenskapsartad stro, den hedna tron wanligen fortleswer i strofets inbillningar och widstapelens ritus, kanske med mera lif än den 1800:åriga Christendomen har t. ex. bland de Greker, som ha Tur-Eisk öfwerhet; ja ej sällan leswer hedentron qwar under sjelfwa otrons yta, så att bildade personer, som läsa Strauß med nöje i sin lackerade wagn, wända om dertföre att en Eskorre — Dggdrasils fiendtlige Notatoski — springer öfwer wägen. Wi ha welat afflöja grunden till besynnerligheter, som jemt framtråda oförklarade och således obegripliga ibland oss, i hopp att upplysningen om en wanärande grund är mäktigast att störta sjelfwa byggnaden. Leswe sanningen och kunskapen, som är all willfarelses död! Och må kunskapen, må ljuset föra till lifwet! Denna hedendomens uthållighet torde afgörande bewisa, att mennisko-slägtet måste i lifwets högsta frågor, dem Wetenskapen ej kan beswara, ha en tro och att det således bibehåller den hedniska tills en Christen tro får förtränga den. Carl Johan berättar om Napoleon, att han uppstöt till den 18 Brumaire sin wigtiga och fullfärdiga plan att söka uppsvinga sig till Frankrikes regent, "emedan den 17 war en Fredag och Bonaparte wille af widstapelse nu ej företaga något". De hedniska försädernas Freja dag, (*Dies Veneris*) kunde återhålla den efter makten andtrutet förbi alla Sundhetsqwarantainsplatserne nys ilande Napoleon, som troligen ej af den Christna Sabbathen lät uppehålla sig i wigtiga förrätningar. Och då Napoleon hade stroct — må hwar och en se ned i sin egen barm!

10 §. Sinnebilder af Hyperboreergudomligheterne.

Nödwändigheten att känna Nordens äldsta cult, om man will komma i Antiquiteterne till annat än de lösaste gifningar, torde allmänt erkännas. Ha wi grund för vår nu anförda äfäst om våra fäders hedniska tro, så är en möjlighet gifwen för våra fornlemningars bedömande och ordnande. Med fornlemningar förstå wi dock ej blott sådane som uppstodo, då fäderna wille med stensättning uttrycka någon tanke, utan allt hwad på det

äldsta d. å. det sinnebildliga friffjättet bibehållit för efterwerlden deras åfsådnings och aningar i religion, deras wärf och handlingar i sammanlesnaden.

1. Gudamodrens sinnebilder.

a) Af sten.

Den runda formen utmärkte modren. Rund war stenen på Paphos så wäl som wid Urdarbrunnen. Terra mater eller Jordgudinnan war en sinnebild af Heimöstringla, Jordens rundhet. Modershögen, Blenda uppkastade, war rund. Runda stensättningar utmärkte *Rhea Cybele* wid Libanons fot. Så långt hennes cult gick, följde säkerligen den sinnebilden. Då wi här i Norden hört namnet rådbråfad till *Frea Sebelia*, tweka wi ej att antaga, det man war nog renlärig inom culten, för att tillbedja henne wid runda stensättningar, på runda högar, samt afbilda henne med runda stenar. En rundesten ses öster om Nifan nära Skillingaryd. Likaledes dyrkades hon här, äfwen sedan Fredagen war hennes, på Fredagsvigilien d. å. Thorsdagsqwallen, genom att man då lät det runda rochjulet, det runda nöstanet o. d. hwila. På den runda högen fattes stundom en kummelgrotta och i henne kunde inga andra lefwande warelser bo, än *Bairoi* (Vättar), *Bairwlioi*: lapides animati, (Wättaljus) som woro runda, af en handsbredds höjd, med en ljusröd låga, som snart släcktes. I dessa ansågs Gudamodren bo (Arnob. 7: 46, Livius 29: 11). Sanchuniaton förklarar dem wara uppfunna af Guden Uranus d. å. æro lither. Ännu sättas Wättaljus, som finnas, under bord, och anses som trollmakter. Genom en springa sågs i en kummelgrotta med stenen qwar för dörren, på Seland, en midt i choret rest sten i prismatiskt pyramidform, öfwerit helt spetsig, wid pass en aln hög (Sjög. Rom. 162). Kummelgrottan wid Hoby, nära "altaret", i Bleking, har wäl af Christna nitet beröfwats både sin dörrsten och modersten.

Sattes på den runda högen en lutesten så synes den ha föreställt gudinnan såsom boskapskötselns numen. På Modershögen wid Åsnen, der Blenda offerade för segren, stod ännu i Gref Dahlbergs tid den sten, hwars fall skulle beteckna öfärd för nejdens boskap. En lutesten stod wid en Jättegraf nära Gröjebo 1631 i Sjöbo. (S. G. L.) Stenen war stundom lik en uppnedwänd pyramid. Sådan war underställningen för den Epheiska Diana. Sådan sågs en gudabild i Irminsul. Nära Frøaled, der wägen leder till en källa, ses ännu en sten med spetsen nedåt.

Boskapskötsel födde åkerbruk. Om under boskapskötsel den lilla runda stens föreställning, lik en uppnedwänd kägla, blef skogsgudinnans symbol, så synes åkerbruket ha fordrat så många sinnebilder, att man nödgades taga den sten, som war först till hands. Då måste egowällden begränsas. Och de ste-

nar, som bleswo bertill walda, bleswo hellga, som Dii termini i Rom. De synas ha burit namn efter Ihanith. Gränsestenen mellan Sunnerbo och Östbo kallas Danahall. Danaholmen war gränsen mellan 3 riken. Den resta stenen synes varit en inwigning af åker så wäl som äng till fruktbarhet och torde varit det äldsta sätt att taga en ort i en gudomlighets namn i besittning. En romersk lag belade med dödsstraff den som reste stenar i annars åker och en annan stadgare samma straff för den som odlade ett jordstycke, som en annan genom stenresning förflarat för sitt. Jordabalken uttrycker sig ännu: "finnes ej håll, så må stenbro i stället läggas, som rätta led wisar". Och samma gudomlighet lär åsyftas, då en sten restes till åminnelse af ett förbund eller en handling, som borde ihågkommas — ett erinringssätt, som synes lärdt af ett folkslag, som både kände Gud och kunde skrifa om sina wärf i en bok (Jos. 24: 26. 27). Wi neka ej att krig och död kunde wara bland de minnesföremål, som utmärktes med *Baitoi*, *Botones* eller *Bautastenar*, sedan med wanliga resestenar, men att se krigsplatser wid hwarje resesten, är en barnslighet, som wi nu måste ha wurit ifrån. Wid en *Frekesten* slötos förbund bland *Virdar*. (Se häröfw. p. 191. 192). Åltenksapsförbunden må ha slutats wid brudestenen, efter hela brudskaran rider flere hwarf omkring en dylik. Wid Tingsstället, der många förbund under sekler slötos, skulle också många åminnelsestenar i tidernas längd uppstå. Stenen den sagra, som ståndade wid Angantyr's stad, war tydligen ej en grafwård. Säktrare en *Maktens* sten, enl. *Dhian*. Dersöre neka wi ej att resta stenar kunna utmärka slagfält. Men wi ogilla i hög grad den wanliga öfwerdriften. Förunderligt är, att krigare bland våra författare ej anmärkt swårigheten, att stanna och uppbygga grafhögar och anskaffa resestenar, der nyss en batalj hållits, så wäl för dem som derwid wunnit, som för dem, hwilka förlorat. Segerwinnarne hade wäl omedelbart derpå wigtigare föremål för sin uppmärksamhet, om segrens frukter ej skulle förloras, och de öfwerwunne förlorade wanligtwis platsen, om ej makt och mod till dylika byggnader, som kunnat trotsa sekler. Hjalmar stupade på Samsö, men liket fördes till hans ättegraf wid Upsala. Angantyr's söner bestämde striden jemte sina ättehögar. Här af kunna wi lära 2 ting: först att de fallne kämparne gerna fördes från slagfältet till sina ättehögar och för det andra, att, då stridsplatsen waldes, den ofta kom att bli, der grafwar redan woro byggda. Och ättegrafwen war så lär, att de första Christna kyrorna egentligen bleswo byggda i stället för den. Våra små landkyrkor se ofta ännu ut nästan som de gamles ättehögar låra gjort, mörka med riddargrassienar framför altaret och skymmande wapenskrater på wäggarne. Detta war ej grundadt i Biblen. Christus war begrafwen i en örtagård, i en främlings graf. Ättegrafwen war ett hednist arf, ehuru ursprungligen ett mensklighetens.

Den wid en graf resta stenen synes och ha varit Gudamodrens sinnebild. Det kan allena vara en Fricco eller Astarte monumentus, som ses på den alltför ofta uppgifne runstenen i Gestriffland. Själawandringslåran, men ej Christendomen kunde föranlåta slika sinnebilder på en grafwård, rest af sorgen. Ej under att våra restenar bleswo många, då folket i en dylig sten såg den på Östersjöfusterne dyrkade gudamodrens sinnebild, såsom barnafödersta, hwarigenom den döde kunde återkomma på jorden; då hennes sten inwigde åkern till odling, ången till asbergning, då han ansågs skydda bostapen, så länge han stod upprätt; då han stadfäste förbund mellan makar, så wäl som alla köp och contracter medborgare emellan; då han skyddade gränssorna mot grannars intrång, och t. o. m. mellan twiflande kungar war en mäktigare stadfästelse, än kabinettsprotokollerna på vår tids kongreser synas vara.

b) af trån.

Almen war, tyckes det, Gudinnans sinnebild. A. v. Humboldt påminner oss, att Epheserne tillbådo Almen. Men i Phoen. betydde Alma Jungfru. Diana kallades i Rom *Alma Virgo*. Denna Almas sinnebild i Almen förklarar att detta träd forde namnet med sig så widt: i lat. *Ulmus*, i A:g. *S. ulmtreov*. i Frankan *Oulme*, i Aleman. *Ulm*, i Belg. *Ulm*, i Tyskan *Elm*, uti Isrl. *Ulmur* o. s. w. Wårdträden i Varend äro ofta *Almer*, hwilka barnfångshustrum i sin nöd omsamnar för att få lindring.

Idogranen war wäl den *Pinus*, St. Martin nehög, som stod jemte templet, helgad åt en dämon, enl. Sulpitius Severus (i 5:te seklet), liksom det trädet wid Upsalatemplet A. Krantz omförmåler, "utbredt med lummiga grenar, grönskande sommar och winter, hwars namn ingen kände". I ett Kansafningsbref af 1665 i Lagergrens Samll. nämnes en Idobuske såsom gränsmärke nära den ofwannämnde Danahall. Annars war granen tillegnad Modren både såsom åktenkapets numen och bostapskötselns.

Äpplet är dock det mest utmärkande attribut i Modrens hand. Man har funnit ett äpple uthugget i en klippa nära Dannäs och Tannåker på Bolmsön, ett dyligt på en Sländst runsten (Baut. n. 1095), liksom å en Skänst (B. n. 1160. n. 3). Enl. Bothos Chronicle der Sassen höll Wanadis, den Wendiska Freja i Polabingien, der hennes hufvudtempel war, ett äpple i ena och en vindruswa i andra handen samt en apa på sitt hufvud. Lilius Gyraldus i Hist. de Diis gentium uppgifwer, enl. Sarriska urkunder, att uti Terminusul satt Gudinnan naken på en wagn med ett äpple i ena och en figura mundi (orm, bitande sig i sijerten?) i andra handen samt en sackla på bröstet, myrtenkrans på hufvudet m. m. Krantzius wet att i det tempel, som 781 blef en Stephani kyrka, hade förut varit en Gudinna på en wagn, lika skildrad, men med tillägg att bakom stodo 3 mör.

Skålen att betwifla dessa uppgifter om en Gudinna med äpplet i dessa orter bli allt swagare, då man finner nya Siewabilder, så formade. Wi ha nämnt om Maschs Siewa, stadsfästad af Dr Fr. v. Hagenaus nys funna och beskrisna Gudinnebild. Och swårt torde bli att neka öfwerensstämmelsen med Thanith i Mon. Phoen. Tab. 23. LX, som också håller i ena handen ett äpple, i den andra en windruswa. På en annan Phoen. fornlemning ser man en sittande qwinna, under hwilken stå 3 nakna mör (nert) *) och på stenen uppgräfwen wid Tunis, hwilket Gesen. anser benämndt efter Tennis (Thanith), ses Gudinnan med drufwan och deröfwer en måne.

Hwad hette hennes äpple — *Σιδη* hos Greker? På ett bilinguistiskt monument i Gesen. Mon. Phoen. kallas Thanith deraf *Sidwios*. (Staden Sidon härledes deraf). Är det ej af detta ord Siones blifwit benämnda, om hwilka Tacitus yttrar: "Svionibus Sionum gentes continuantur; cetera similes, uno differunt, quod semina dominatur." Då Sionernas stammar fortsattes af Svionerne, dem like i språk m. m. men skilde derigenom att en qwinna hade högsta makten hos Sionerne, och Svionerne bodde på ön i Oceanen, så synes ju antydt, att Sionerne också sträckt sig in på denna Svionernas ö. Är Frejas seid ej beslägtadt med detta *oidη*? Kokades af granatäpplen eller andra frukter den trolldryck, som här kallades seid och gaf hela Frejaculten namn? Till Äpplets betydelse i Thaniths hand må wi sluta af berättelsen hos Saro, (se Suhm S. af D. 1. 174), att då k. Herer ej fick barn med sin gemål, sände Odin en Valkyria, som i en Kråkas hann slog öfwer Herer och släppte ett äpple i hans sköte, då han bad Gudarne om en arfwing. Kungen tog äpplet och åt. Men äpplet verkade ej modrens förlösning, hwarom han glömt bedja. Barnet måste uttagas genom operatio Cæsarea och blef den ryktbare Wolsung af släkten med det korpsswarta håret, hvars ättlingar wi sett fly för Atillas

*) Dessa tre mör torde wara äldre än de klassiska Venusgrupperne. (Se Mon. Phoen. 210. 9). Mannen, som står derunder med en bok i handen — *monne Sacerdos apud Nerthum?* Detta tretal saknas ej hos oss. Folksägnet ger, som wi fornt nämnt, Freja de 3 stjernerne i Orions bälte under namn af Frejas rock eller i Wärend, Tröggeroch (de tregges rock?). Eddan låter de 3 wid Urdarbrunnen spinna Idets trådar. Orions bälte kallas i Tyskland *die drei Spinnerinnen*. Att detta allt wid Östersjöns stränder har inre släktkap, är lika klart, som att det sammanhänger med fornumyter på Medelhafwets kuster. *Ahea (FREA)* hade spinrocken bland sina insignier. Och hon kallas *Dea Syria*. Edd. Haun. Lex. Mythol. Eddic. p. 376. Wi erinra härwid att Freja i Eddan heter *Syr*. Wi ha redan sett att ett Trehörna ligger nära Urdarbrunnen i Wärend, och att tre hörn uppfästades af de tre Widsfsyrarne, då orafelspråk gäfwos. Att de tre wise män eller de 3 Fungarne äro tre, har wäl sin grund i det föregående tretalet, åtminstone ej i Biblen. Möjligen ha sjelfwe fungarnes namn i Legendens grund i de tre spinnerinnornas namn i den förchristliga läran. Den sista hette *Balth asar*, som erinrar om *Balthi* (Notre Dame) och *Asar*.

svärd till Birbaland. Idunas äpplen ha tydligen samma egen-
skap. De förnygrade werlden, der man trodde metempsychosen.
Ur Iduna af Than—ith? Eddan känner att Iduna wistats som
Sierska i Utgårdan, der hon bott hos Wattens dotter, (Edda
Hann. III. 468 följ.) ja, hade warit "ad inferos delapsa." Hon
är Brages hustru, Brage war således en *Sacerdos Deæ*, som
sjöng orakelswären, hwaraf han blef Odinslärans Skaldegud.
Athenes (Idunas) fogelhamn war swala. Edd. Haun. l. c.
Men war ej i hedendomen den hwita fläcken på swalan ett
Idunas äpple, som den Christna mythen i Wärend nu kallar för
ett från Jungfru Maria stulet nystan, som hennes sypiga
stoppade i barnen, nefade till stölden och förwandlades i en swa-
la, som jemt ropar sitt: det war lögn? Den högsta Gudinnans
högste prest i Grekland Wilson afbildades med ett granatäpple i
handen, frukten af det åt hans gudinna helgade trädet.

Den runda stenen på Juglinge hög jemte den resta — är
det ej symbolen af Sionernas seid eller *Σιδη*, Fröjas Granat-
äpple, laggd jemte Gudinnans egen sinnebild, detta fungasätes
Freksten? Den runda stenen är öfwerst prydd med figurer. Ut-
märka de bladen wid granatäpplet, som oc ses på phoen. mo-
numenter? Juläpplen skall den dräng ge sin slicka i Wärend,
som will få Påskägg igen.

c) af djur.

Swinet war här, som i andra delar af werlden, der denna
cult fanns, Gudamodrens sinnebild, säkerligen som Åkerbrukets
Numen, emedan swinet ansågs ha lärt menniskan denna konst.
Wi ha onnämnt de i våra högar funna hjelmprydnader, like
wildswinshufwuden. Här, snarare än i christendomen, må grun-
den ligga till det Wildswin, Wärendslagmannen Sune Jönssons
(Båts) swärjar Henr. Glysing R. R. 1295 förde som ättmärke.
Dlof Jönssons (Stenbock till Lofa i Sunnerbo) hustru Estrid Matts-
dotter (yngre Skörning) förde ett halft swart swin. Henr. Gly-
sings son Ketill ett wildswinshufwud 1346. Af foglar war
Korpen sannolikt betraktad som Gudamodrens fogel, om det också
ej hade sammanhang med Saturni ridt på Korpen uti det In-
diska Museum i London (enl. Ekenstams ritningar). Nära Blot-
högen wid Leire war en Ravnshög. Annars hette det att kor-
pen far öfkan af hammarhede. Ornen war i samband dermed.
Korpfana hade Lodbrofiderna, hwilkas sammanhang med Öst-
riker wi torde ådagalaggt. En korpfana fick Drknöja-Zarlen Si-
gurd af sin moder (Strinnh. S. F. H. 2: 580). Drknöja-Zar-
larnes samband med Småland ses häröfw. p. 154. En Korp
synes Blåsläkten föra. Och från denna släkt räknar Smålands-
ätten med Stenbocken sina anor, liksom äldre egare af Bergswara.

d) af människa och djur.

Qwinnan med fiskstjert, Melusinan, menne ej en dylik af-
bildats på runstenen n. 1069 i Bant. på Dland? Qwinnan

med fogelstjert och fogelvingar war Kalf-ättens märke och en Kalf *de Verendia* är nämnd. Uvinnan med Fohorn och Foswans och fogelklor i Eds trolltempel war en förening af Dianamodren och Dianadottren. Phallerne och Kterisformerne bland våra hållristningar torde höra hit.

2. Solgudens sinnebilder.

a) af sten.

Solstoder torde de högste fyrkantige refestenarne hafwa varit och till solgudens ära byggdes och som hans dyrkningsställen användes, synes det, här, såsom i de länder, derifrån kunskapen utgått, de fyrkantige stenrören. Deras urtyp war den fyrkantiga fläcken i Ostrixorens panna.

b) af träd.

Åstken war mannens träd. Verldsträdet war en åst, i hwars topp ljuset gullkammiga hane gol. Palmen (*Salix pentandra*) synes här motsvarat Palmen (*Poenix*), deri både trädet Phoenix och foglen Phoenix sammanslyta.

c) af djur.

Håsten, den hwita håsten, som reds om nätterne af den ofynlige Gud, han tillhörde, ses ännu i Wärend af spökräde. Monne ej den fålen, som Widedhind säges som Christen ha fått af Carl den Store till ättmärke i stället för den swarta hingst, han dittills fört såsom ättling af den Sariske Zengist? Wi tro att Vesiphal eller den hwite fålen war lika gammal som A'stphal eller den Astartefärgade, den nattswarta falen, seende i dem begge Westfalernas och Ostfalernas äldsta stiftmärke. Frej wisade sig på jorden under bilden af en häst, enl. Isländska Sagorna. Denna häst war en bild af solens lopp. Men des årsbana tofsdelades och solsymbolerne föröftes. Då Gudaförälldrarne Thor och Góa, Saturn och Rhea, bleswo Jan. och Febr. månadsbilder, en menniska med fiststjert så blef Mars och Aprilbilderne en Vådur och en Öre. Wi möta begge dessa månadsmärken för påstuden bland våra äldsta heraldiske fornlemningar.

Allt dessa Gumsehufwuden och Öppannorna, liksom Boekhornen m. m. woro för- och utemchristliga symboler, lär oss Cusebius i Präpar. Evang. 8: 12, der han beskriver en mansbild i Elephantine med wådurshufwud och boathorn, sjelf anseende att bilden utmärkte solens och månans sammanträffande i Wådurens tecken. Ett Orhufwud ses på våra runstafwar wid Mars månads ingång (Atlant. 2. 166). I en runbok hade Rubbeck funnit det i Atlant. 2: 275 afritade Orhufwudet med den 4-kantiga hwita fläcken, öfstjernen. I Helmondi hist. Slav. ses en man med ett orhufwud på bröstskolden och en örn eller korp på hufwudet jemte en qwinnobild med ett äpple i handen. I den forn-egypt. symboliken betydde denna stjern solen, hornen månan och

det swarta hufwudet jorden eller Urmobren. Af Solen i Orens tecken blef Molock eller Baal Meleck med sitt orxhufwud och sina orhorn, både kalfningsmånadens Numen och kungens som nu utseglade till härnad eller handel. Nu börjades året med påskfesten och Oren, Aleph, är bokstäfvernas anförare. Men orfanan synes ha tillhört fredliga Faster att wårda som igenkänningstecken. 3 Wärend äro ej få grenar, som det tyckes, af samma ätt, förande Wådurshufwuden, Orar, halfwa Orar, Orxhufwuden och Orpannor, som wanligen gjort sig kände i fredens yrke. Se Swenarum i topogr. om Orenstjernornas ätt.

Lejonet utmärkte solen i sommarmånaden. Lejonet öfwer en ström war Karthagos stadsmärke. Lejonet öfwer 3 strömmar blef wårt Götawapen, men fördes förut af enskilda ätter, såsom Folkungarne, härskammande af Bengt Snyfwel och Alfhelda, en dotter af Björn Jernsida, en ättling af Ulf Sprakelåg, som wi anse wara en ättling af gamla Smålandsfingar. Se häröfw. p. 129, 315 och 341. Stenbocken utmärkte solen wid wintersolståndet (Lucifer). Dennes bild fördes af en gammal Småländsk Höfdingsslägt. Hjorten, solhjorten, må här nämnas med hänwising till det förut p. 352 anförda. Ha dessa bockhorn utmärkt dem, som gått i hedna skolor, och dylikas deponerande wid högscholor inom Christna länder utmärkt en abrenuntiation af solguden?

d) af menniska.

Solbilden med ett menniskoansigte en face ses å flera monumenter, å ett ses det å ena sidan om en gammal långskäggig bild, der månbilden är försedd med ett menniskoansigte en profil, på andra sidan. Rubbeck hade funnit dessa tre bilder på ett hus i Upsala. (Atlant. 2: 301). Och för sina uppgifter om fornlemningar, måste R. förtjena uppmärksamhet, om han också drog från gifna facta löjliga slutsatser — löjligast likwäl ur geographiskt synpunkt, det måste wi medgifwa.

3. Mångudinnans sinnebilder.

a) af sten.

Om Nymånebilden såsom Swarsta ättens märke är förut anfördt p. 216. Nymånelika stenar, hwilka med stift utgjorde Thorshamrar, som lades i qwinnans stöte wid wigsel, beskrifwas häröfw. p. 413.

b) af tråd.

Wåten, Navigium må här nämnas. War ättemärke för en jolliff slägt i Småland. Se häröfw. p. 154.

c) Af djur.

Kon, med horn lika nymånen, är mångudinnans sinnebild, liksom Oren är solens. Gaue war i Tyskland en Fru, hwilken

man lemnade en färsve wid inbergningen, wif att hon kunde göra nästa års gröda bättre. Monne ej pers. Ghaw: Fo är härwid att påtänka. War Gé-fion ej en Gyens Gå? Hon hade orar som söner. Utmärker hennes förhållande till Odin ej, att en Isiscult fanns på Eeland, då han införde Odinsculten på Fyen, derifrån han förträngt Gefion, som sedan förträngde Odin till Mälarsränderne? — Nöthornen skulle pryda hjelmar. Deras bildades sedan "Wefelhorn". Men på t. Philipps af Macedon. hjelm (Bernd pl. III. n. 39), hielmen på den Sardiske idolen m. fl. ser man nöthorn. — Isishornen?

4. Trimurti af Watona och hennes son och dotter.

Detta synes ha sammansatts ej blott som ett orhuswud, med hornen, stjernen och det swarta huswudet eller hela nötkreaturet, utan ock med en Gudamoderns bild, der månhornen ses på huswudet och en solbild på bröstet. På somliga Trollewapen ses huswudet på magen. Derpå ha wi ansett Adami Gynoccephali i Norden syfta. Wi ha sådana Isisbilder i Trollewapen. Tre högar så wäl som tre stenar anses utmärka denna Trimurti. Tre högar med en offerhäll finnas i Småland på Bolmsö jemte nio resta stenar, wid Skeda mellan Bolmsö och en Helgastj; liksom på Berghem's gårde i Kånna socken jemte qwarleswor af altaret. Wi tillägga:

5. Thors, äffgudens sinnebilder.

a) af sten.

De trekantiga stensättningarne tillegnades äffguden i Chaldeen. Följde ej dessa begrepp om sinnebilderna själfwa sinnebilderna? Då färgorne, som wi torde ådagalaggt i 4 kap. 1 §., hiföljt från Medelhafstusterne, så är wäl ej ofstäligt att antaga, det stenfigurationerne stett på våra kuster, troget lärorne för dessa byggnader i den främmande cult, hvars spår i vårt land äro demotifägliga. De trehorniga stentäggningarne äro sällsyntare i Småland, än de runda och fyrkantiga.

b) af träd.

Äfen torde ock här räknats till äffgudens egodelar. "Äffan slår ej ner i ekar", heter det.

c) af djur.

Björnen lär varit tillegnad Thor eller Karl. Ursa major heter här Karlwagn. En gudabild uti Trminful hade en Björn på bröstet. Thor i Upsala satt på Karlwagnen med sju stjerner i ena handen.

Wid specialtopographien få wi förutsätta dessa äffgter som kända. Ha wi här lyckats antyda möjligheten af en bestående systematisering inom våra fornlemningar, så hoppas wi att läsaren förlåter oss den ledsnad wi wäl ofta ingifwit under en utförlighet, som under närwarande förhållanden varit nödwändig. Wätte en ordnare emellertid uppstå! Wi förbida honom förhoppningsfullt.

11 §. De XII tribus på Värendstthinget.

Vi ha nu förberedt, som vi hoppas, en undersökning, som får bli slutpunkten i denna allmänhistoriska grundläggning för en specialtopographi öfver Småland i den Akademiska meningen eller Werid stift. Den äldsta källan för den kunskap, nu kräwes, är af en högst märkvärdig art och må meddelas i original och gammal öfversättning. Originalet strefes i Werid 1205.

1 §. De tolf slägterne på Värendstthinget.

Erant enim XII tribus in hac terra, per quorum magnates seu nobiles respublica sive leges tum regeantur. Divina itaque gratia inspirante majores natu ex his XII tribubus, indicto communi terræ placito decretum est, ut de unaquaque tribu eligerentur, . . . Electi quippe sunt viri XII antiquiores & sapientiores ex his tribubus . . . consensu totius terræ . . . Venientes igitur illi XII — — — Mox illi XII.

Thar waro tha i landeno tholff slecte, aff hwilkom alla the bærsto gömde laghin of styrcto landyretten. Thwert som Gudh3 wili war, walbos aff thenna slectom tolf mærfelike men a landstthinge . . . Of walbos utaff thenna tolf slectom, tolf allismen of wisast . . . Tha the tolf thetta hörðhe . . .

Att denna uppgift om tolfstal inom en reban tillwarande Tio härads lagsaga blott skulle warit en klingande phras, såsom en författare mistänker, låter swärligen förena sig med de förhållande, under hwilka phrasen skulle verka. Tydligen strefes Sigfrids legend för att på Sigfridstesterne uppläsas. Och 1205 måste folkminnet haft qwar ett sligt förhållande som ortens statsförfattning omfr. 150 år förut. Att der ditta något, som hwarken kunde anses upphöja helgonet eller gagna den tw han predikat, men som en hwar kunde wederlägga, war en frestelse, för hwilken den ej kunde falla, som mäktade skrifwa denna legend.

Vi ha häröfwan p. 223 f. wisat, att uppgiften ej står afsondrad i menlighetens häfder. Wid skimret af den äldsta Småländska Heraldiken, af hwilken wi åtminstone känna nog för att se des förchristliga karakter och astronomiska anor, torde wi kunna upptäcka något om dessa Värends XII tribus. Men förhånda fordras, för att bewisa war ästigs wertenkaplighet, att med den ofta nämnde Bernd m. sl. i hand underrätta en del af den läsfande allmänheten något om den högre insigt, hwartill den historiska forstningen numera hunnit i detta hänseende.

Zodiacalbildernas höga ålder kan ingen neka, om man och ej bifaller beräkningen af djurkretsens af Denderah ålder (3230 år) enl. Seyffarthi Systema Astron. Egypt. quadripartitum Lips. 1833. Att denna Uzodiaks bilderkrist, som bewisar att månadsindelningens upptäckt ligger bortom bokstäfvernas, utspridts så widsträckt som Phoeniciska slaggan swäfwade, låter swärligen neka sig under den nu upphunna kannedomen af de fleste något bildade folkens äldsta konststycken och minnesmärken. På phoeni-

eissa mynt ser man wanligast ett Vådurshuswud, eller en Öre, eller ett Lejon, eller en Jungfru, eller en Bock (med fiskfjert) eller 2:ne fiskar o. s. w. jemte andra bilder som utmärka Ihanithseult. Så har bland de phoen. kolonierna i Spanien Drippo på sina fornmynt en Öre och deroswan en halfmåne, Gades (Cádiz) en eller 2:ne fiskar med en halfmåne o. d. under det man finner wildswinet (af uppgiften om Herkules' 12 storwerk kan man sluta att det utgjort ett Zodiaka-tecken i den äldsta djurkretsen) å mynt slagne i Ostur (Ostara?) i Tarragonia, liksom i Celti i Batica en *Sacerdos*, som åter efter 2:ne *pecora* å mynt från Cæsar-Augusta (Saragossa); halfmåne ses på Celtiberiska mynt, och Granatäpplet (*sidy*) på Granadas, m. m. Det wore ju högst besynnerligt, om inuit spår af denna forntidens bilder skrift funnat hinna från Spanien, Celtiberien och Britannien till bernstenslustens grannskap, då Bernd funnat spåra den snart sagdt öfwer allt från Mexico i S. Amerika till Japan öster om Asien, hwarest man i oberwislate fornlemningar ser Gudamodrens, Solens, Månans och de 12 stjerngruppernas hieroglyph-tecken. Så har t. ex. staden Miako på Japan (den andeliga huswudstaden) en halfmåne med menniskoansigte, alldeles likt Elatteättens och Månföldsättens märken i Smålands äldsta urkunder. Staden Daka har Wildswinshuswudet, säkerligen lika lihet Christligt som Glystingswapnet (Se öfw. p. 478). Då Spanjorer kommo till S. Amerika i 15:de seklet, träffades der en wäl ordnad sinnebilds skrift användt efter Europeiska heraldikens grundsatser. En sköld, som sändes Keff. Carl V hade i midten en guldplåt med huswud af ett lejon, en tiger, en örn och en uggla, som syntes här ha varit "systema quadripartitum." Släkter buro samma namn som deras sköldbild; likså städer. Och namnen hänthdde på transatlantiska språk. Så fanns en stad Chalco med en ädelsten (en "Calcedonier?") såsom "talande wapen." (Zmsr. häröfw. p. 103). Måste man således antaga, att den Zodiakala sinnebildskriften funnat komma till kuster, dit Phoeniciska bernstenshandlen oemotsägligt sträckt sig, är det då ej en feghet, att aldrig wäga lyfta på medeltidsstäckelset, för att se på Balagards gulltränderne och ädelstenarne (se häröfw. p. 425) i den underliggande hebdomen, och detta blott för att se skeptiskt och kritiskt ut?

Man har wäl ej skal att bewisla det wära sänder hade en bilder skrift och använde den för att utmärka egna eller stammens bedrifter, då Professor Nilson försäkrat oss, att motsatsen skulle gränsa till det otroliga, helst inga wildar ännu torde wara anträffade, som saknat en dylik skrift och heraldik. Figurer utmärkande utförda bedrifter klåda stundom mösan, som bäres på "aslägsna Söderhafsvår af den främste i en kanot. Tidigt i den Europeiska bildningens forntid måste denna prydnad börjat uttrycka annat än den ensildes smak. Virgilius lär, att en teckenlös sköld war i forntiden utan ära (*inglorius*); således följer, att det ej be-

rodde frött af en hwar att låta måla sinnebilder på sin sköld, i hwilken händelse wäl ingen frigare kommit med hwad Euripides (Phoen.) kallar *δογμα ὄπλα* och Virgilius (Æn.) pura parma. Sonen ärde ej blott *δίκη* utan och hwad Scholiasten till Euripides kallar *οἰκειῶν σημείων*, hwilket Bernd bewisar blott funna öfversättas med "Familien Wappen". Kungaätten hade ofta lejonet eller rättare, den slågt som i ett rife egde lejonbilden war den förnämsta. Så hade, enl. Pausanias, Agamemnon på sin sköld ett lejonhufwud (*τὴν κεφαλὴν λέοντος*). Skaldernas sköldbeskrifningar torde ofast wara uppgjorda på fri hand och blott bewisa, att sköldmärket ansågs af annan wigt, än den blott prydnader funna ega. En *κροῦξ* och præco kunde ej åläggas att ha besked på det sednare slaget. Alkmaon har, enl. Pindarus (Byth. 8. 64), sin faders ormbild, hwilken fadren fått rätt att bära för sin spådomskonst. Turnus hos Virgilius (Æn. 7. 789) har sin stamfaders bild, åsyftande mythen om ättens ursprung. Nilsus hos Ovidius (Met. 5. 187) har den 7-armiga Nilfoden, från hvars stränder ätten kommit, i skölden, sjelf nämnd efter sitt märke. M. Scævolas ättlingar förde, enl. Silius Italicus (Pun. 8. 385), en man med högra handen i en eld. Ätten kallades efter sköldbilden. En ättling af Brennus hade, enl. samma Silius, sin ättfaders bedrift tecknad å sin sköld. Detta bewisar, att ärfilig heraldik ej är en Christna förstågens uppfinning, fast klart är, att under medeltiden denna continuitet af antika heraldiken — stelnade i de hårdaste former. Dock war bördsfördomen ansenligen utweklad redan hos Romarne. Plinius anför (Hist. Nat. lib. 35), huru förbud att sätta en främmande bild (*imago*) i sin egen ätt (*gens*) afhördes redan i Scipio den Afrikanskes tid. Atticus, Ciceros wän, bestraffar ättillig adelsfångna i detta hänseende. Varro utgaf en heraldik. Ett slags Ridarhus (t. ex. Basilica Emilia) fanns i Rom såwäl som i Karthago. K. Seleuci "anborna wapen" utwisas både i hans sigill i fingerringen och i hans mynt. I Osian anföras sköldbucalorne såsom minnestecken af stupade hjeltar, hwarwid Arwidson gör en god anmärkning, meddelad häröfw. p. 121. Om Longobarderna, som sade sig wara utgångne ur Skandinavien, berättar Paulus Diac. att de satte en stång med en persons märke på hans graf. (Se Berndes förklaring af det dunkla stället p. 315 f.) Herulerna, som öfwan Danmark och Sundet sökte sin kungaslägt, hade tecken både på wapen och i fanor, hwarpå utmärktare frigare igenkändes. De Christne presterne sökte i början förtränga dessa hedniska igenkänningsmedel. Clemens af Alexandria deltog ej deri, men uppmanade de christne, att wälja fredliga bilder, om de och af arf hade rofsdjur o. d. som ättmärke (*αἱ δὲ σφραγίδες ἡμῶν ἔσων πελειᾶς . . . ἢ λυρα μουσική . . .*)

Vi ha nödgats till denna widlyftighet wid tankan på våra lärdas fördomar, grundade i en forskning, som stannat wid den

tidspunkt, då den nu gällande heraldiken var i sin obestämda nybildning, sedan de hebriska återne förswunnit eller genom Christendomen mäktigt förvandlats.

Den äldsta heraldik är, som vi nämnt, Astronomisk. Vi känna en nation, som i uråldsta tider blef indelad i 12 stammar, som det synes hvar med en månads sinnebild såsom tecken "till sin faders hus", och i det landet skulle hvar stam sedan svara för hushållningen under sin månad. 1 Kon. B. 4: 27. Se ofw. p. 135 och 224). Eller hemtade Patriarken Jakob *) ej sjelfva bilderna från teckenristen för den tofsdelning året redan hade i Noachs tid (1 Mos. 8: 5. 6. 10. 12. 13), fast han i dem lade en högre prophetisk betydelse? Skulle han annars walt sådana sinnebilder på ålfkade söner som benäsne, orm på wågen, ulf o. d.? Rabbinerna Aben Esra och Juda Leo wisade wäl ej sammanhanget mellan Jakobs bilder i sitt testamente till 12 söner och de 12 banértecknen, under hwilka Israels barn lägrade sig, hwardera efter sin faders hus (4 Mos. 2), för att tilljuga de Christnas heraldik höga anor? Att Juda patriarken bar en sinnebild i sin ring, som utmärkte honom, är redan anmärkt efter 1 Mos. 38. 25, liksom att mynt med pregel fanns i Abrahams tid (1 Mos. 23: 9. 13. 16). I dylika ting kunde skillnaden ej wara så stor mellan de till en del sammanbyggande stammarna Judar och Canaaner. Och är vår urbildning en följd af Phoeniciernas ibernstanshandel, skulle det utmärka forskningsanda, att alldeles se förbi de ruiner, som kunna qwarligga i de äldste Christna tidens bilderfrist i utomchristlig anda?

Årsberäkningen i Småland går ännu som den orientalistiska kristen baklänges. Det ser ut, som den inlärts på runstafwar, der runor ne gingo i denna riktning, således likasom de fleste runmonument, som wi kallat Birdiske. Under wår månaden, då sådden föreskommer, har man ännu benämningarne qwar. Fjerdedels året eller reppen (trettingen) är indelad i 13 wekor. Den 13:de weckan börjar d. 25 Mars, gamla stilen, en dag hwarom Alemannernas kalender yttrar: hie wart der erst tag in der welt (Edd. Haun. III. 1069). Det war sinnrikt att sätta Mariebebådelsedag på samma dag, då man trodde att Gud sade sitt: Warde ljus! Anglernas både borgliga och kyrkliga år började med wår dagsjemningen, som ses af ett Wilhelms Erofrarens edict. Wi minnas hwarifrån Anglerne kommo. En hwar bonde i Småland begriper om någon lär honom, att wårtdag och hafra bör säas i 9:de, hwete i 8:de eller 7:de, Lin på Onsdagen i 7:de, och Korn i 6:te eller 5:te weckan. Första weckan slutar med gamla midsommarsdagen. Att

*) Medan i sin uppfattning af en bland Josefs drömmar, wisar Jakob att jemnförelsen mellan honom och makän och 12 söner med solen och månan och de 12 stjernbilderna (1 Mos. 37: 9. 10.) låg nära till hands. Den drömmens inre mening betingår ju den här antaqua siftingen i bilderswalet wid Fadrens stuttal? Så förklarar "Skrift med Skrift."

råfningen iakttagits för hela året, fast man för säningstiden allmänna bibehållit läroformerna, slutar J. E. Lagergren deraf, att den på ett och annat ställe användes på tiden efter gamla Michelsdagen ballänges till Jul. Se Grelis Tuna län p. 272. Aspelins anædn. öfw. Varend p. 68, Jönk. läns Hush. S. S. 4: 55). Denna egenhet för "Småländska folkstammen" måste ha en sjelfständigt och urgammal grund. Dessa 13 veckor af lika många dagar som nätter torde vara Eddans tretton Valkyrjor "hälften swarta, hälften hwita". Hwarje repp har haft sin särskilda högtid. **Wårreppen** ingick med wårdagsjemningen. Dess första månad hette Astarmanad enligt Celsius, Asteild (de uppstånda A'sieldarnes tid) enl. Rudbeck, i Tyskland Ostermonat, hos A. g. S. Ostre eller Easter monad. Wid Astarfesten firades Freja blot (Edd. Haun.) Må wi blott komma ihåg att blot är annat än blotth (blod). Blota är att hålla gudstjenst med eller utan offer (af baaltis?). Wid alldeles samma tid firades *Deæ Syriæ* fäst; denna månad kallades Artemistos i Grekland (den Ephef. Diana kallas *Aptemus* i Ap. G.). Cybeles och Matris Deum festen firades wid samma tid i Rom. I Mars månad kringföres des Isiskeppet i Egypten, Grekland och Rom, sannolikt och i Germanien. Latonabarnen Apollos och Dianas födelsefest firades wid wårdagsjemningen enl. Julianis kalendern. Ut i Indien kringföres wid denna tid ännu Durgaskeppet med en Gubabild uti. Hwadan har A'sonsdagen i Dömmelweckan sitt namn? Det måste vara förchristligt. Wid denna tid renas herdar och hjordar med eld och aska förän de utsläppas — uti Indien. Ägg utelades wid Venusfesten denna tid i Rom och Grekland. Med blickten på dessa samband mellan våra Påsthyflor och fornmyther hos fjerran boende stammar, torde Wådurshuswuden i Smålands äldsta Heraldik få en rimligare förklaring, än inom Christendomen, der Lammet har en allt för helig betydelse för att ha funnat wäljas som ättmärke. Men påstfesten war rörlig o. h kunde äfwen insfalla i April eller inom Örens tecken. Wi så nedanföres påpeka en egen sammansättning af både Wådurs och Dhuswuden i Wirdalands äldre släktmärken. **Sommarreppen** ingick wid gamla Midsonnar, då Solen gick in i lejonbilden. Nu nedgingo lejonerna från bergen i södern, men nu drog också folkets lejon, härledaren, kungen ut till strids, helst söda fanns på marken. Juda patriarken fick ett lågradt lejon, ty denna stam skulle blott förswara sig, ej eröfra. Och Judalejonet war en prophetisk bild af ett fredsrike på jorden. Wår äldsta kungaätt förer lejonmärke. Hedningarne firade wid denna tid en stor fest. Skäl är ej att twisla, det Adonisfesten med sin ståt bland Phoenicier, Perser, Athenienser, samtidigt med Sviatowits stora högtid på Rügen, hade dermed sumaranhang. Wår midsonnarsfest qwarstår ännu med föga eller ingen christlig färgbeläggning. **Höstreppen** ingick wid höstdagsjemningen. Ut Germanerne 59 dagar efter d. 1 Aug. firade en glädjefest för

god förd, är wist. Wellesjus Gallus fätter det utom allt twifwel. Det war Cizas högtid. Derwid ossrades nämnde dag wid den fest *V. G.* beskrifwer, en tillfångatagen Romersk General. Michaël som insattes i stället, har förträngt det gamla namnet, men höstgillet är qwar med sina orgier. Solen gick då in i en skjernbild, som utmärktes med mörka djur, Skorpion, Frokodik, Forp. Hos oss synes Forpen ha warit den erkända sinnebilden. Winterreppen ingick wid Winterföstkändet, då Saturnalia firades i Rom och Moedrenecht hos *A.-S.* Luse natt och Höka natt hos oss, derom wi upplyst åtfylligt. Det war den återkommande solens högtid, som nu dyrkades under sitt Zodiakaltecken (den uppåt bergen slåttrande) bocken. Som reppen fortgick t. o. m. Februari, ser man bocken med sifstjert likawäl i Nordens gamla sinnebilder, som på phoeniciska mynt. Nordens sol föreställdes också som en hjort. Hjorten hade grått bernstensguldet.

Om Wärends tolf tribus verkligen stått i sammanhang med årsindelningen, så är wäl grund till antagandet, att huswudmännen utmärktes genom samma stjernmärken som månaderna. Låt oss se till!

a) Januari och Febr. Månadernas sinnebilder,

den skåggiga Astarte, η Βοῦς = *Owp*, den Ephesiska Diana med sifstjerten, förde i en slags sammansättning, som wi redan wist, den gamla Wärendska lagmanslägten Trolle. War det sanbilden, som fördes wid Disathinget eller årets sista fest, af hwilken fest Sigfridsmesan, sedan Sigfridsmarknaden uppstod? Trollslägten uppger sig härskamma från en dotter af Gunnar Gröpe, Gddika, (Gydja. Prestinna?), således den sista Wärendskungen, som kämpade mot Dof Skotkonung och måste draga sig till Bleking. Med denna Gydjan war nemil. en Lagman, som kallas både Bengt och Ulf, gift och från honom nedgick Trollarnes manliga ätteledning. Denna är länge owis, men dit hänföres

Ulpho, legifer X provinciar. 1200, som är den förste Wärends lagman wi känna inom diplomernas tidehwarf. (Nanne, Lagm. i Småland, torde snarare tillhört Kalmar lagsaga). Liksom wi sett, att Gunnar Gröpes förfäder woro befryndade med Norska kungaslägten, så är en frände till oswannämnde Ulpho, Hildegard Ulfs dotter till Bjälbo, gift med en Norsk Jarl eller Hertig Siward. Hildegards fader Ulf Lagman lefwer 1112—20 (*N. Sw. Bibl. 2. V. p. 260*), och kallas son, hwilket wäl torde betyda ättling af den Bengt (Christna namnet?) Ulf (hedn. namnet?) som war Gunnar Gröpes måg. Ulf Lagmans (af 1112—20) son Anund Lagman 1160 (saknas i *G. Bondes bres*, infördt i *Sw. Brings Handll. o. Räm.*) är Erik Ulfs (i *Bondes bres. Cr. Ulfsöns*) fader g. m. Cecilia dotter af Birger Brosa. Denna Eriks dotter eller hystre Ingrid Alfwa eller Ingrid Ulf

(femin.) war g. m. Östgöta-Lagm. Magnus Minnistöld. Fru Ingrid bodde i Karlstorp socken enl. ännu gwarwarande folksägnaen. Se Topogr. Karlstorp i Östra h. Som hennes broder, således Erik Ulfs bror eller son, uppgifwes ofwan nämnde *Ulpho legifer X provv. 1200*. Som Erik Ulfs son anføres ännu wisare

Kerve eller Arvid (1) Trolle till Ed i Bortorp socken, som anses ha upptagit namnet Trolle i st. för namnet Ulf, samt Trollebilden efter segren wid julottan, hwarom se häröfw. p. 455. Då Trolleklippan låg på hans gods, synes han wäl ha warit ättling af en slägt, som såsom hednisk warit den främsta i den cult, han nu som Christen motkämpade. Mycken anledning är, att högre upp i tiden förlägga anfallet mot hednajulens firare wid Ed. Anna Trolles och Bisk. P. J. Angermanni tanka derom ses p. 455.

Wi återträffa sedan Trollar såsom Lagmän i Tio härader i 15:de och 16:desefklet.

b) Mars-AprilMånadernas sinnebilder, fanbilden wid Ostara (påsk) festen än insfallande i Mars (Wädnrens), än i April (Drens) månad, äfwen i en slags sammansättning ha tillhört en widt utgrenad Smäländsk familj, som också ses i Lagmansraden. En Carl Magnusson war Lagman i Tyo Härråd 1405—26, förande "Drenstjernornas wapen". Men på hans dotters Sigrids graf (hon war g. m. Peder Rynning, Höfwidsm. på Borgholm 1430) ser man i Wadstena ett Wädnurshufwud. *) Denna Drenstjerneslägt lär kallats Sture och detta namn härleda wi af Stjur, hwarmed Ulphilas återger *μoσχος* i Luc. 16. 27; möjligen uttalet af en term i phoeniciska culten, der *Owg*, betydde *η βους*. (Hesych.) Orhufwudet synes anföraren för de fredliga wärswen ha fört. Wi se slika stölbilder i runböcker (Rudbeck), i Helmonds Chron. Slav. m. sl. Wid Mars månads ingång ses det på den runstaf, som är aftagen i Atlant. 2: p. 166 o. f. w. Uppkom ej deraf, att en regent för fredsärender kallades Stjurmader? Af wår Smäländska Stureslägt fönnä wi:

Kirik Sture, Hertigl. Råd, Ridd. 1310; förde Orhufwud, enl. Tibell.

Magnus Sture beseglade som Riddare förlifning mellan k. Magnus Emek och k. Erik XII i Lund 1358. Lybr. S. R. 5. 2: 800.

*) Gumsehufwudsläggen synes warit en gren af den gamla Lake-ätten, hwilken Fant räknade i älder och anseende näst Wät, Wende, Läma och Engel. Begge wisa sig bosatta i Småland. Dof Arfwidsson (Stenbock) är g. m. Catharina, dotter af Harald Lake, som 1397 sålde gods till Drott. Margareta. En Sigge Lake (Laba i Erici Olai Hist. är tryck- eller friffel) swäde jemte Karl Gack under Matts Ketilmundsson wid Kerholm. Carl Thorbjörnsen till Gunnarstorp i Wista härad, son af Thorbjörn Lake i Slätte, förde lifadant Gumsehufwud som Carl Drmsjens ätt.

Magnus Sture, wäpn. 1379, Ridd. 1396—1414. Han förde ett Orhuswud enl. Tibell. Wi ha mycken anledning att antaga, att det war denna "Herr Magnus Sturå", som war "skyldig Nydala kloster 20 mark; han war gift med en, på hwar's gods Öppensten blef byggdt. Sonen

Bänkt Sturå, dennas moder och arfwingar fingo d. 10 Aug. 1394 ett af — utan twiswel fränden —

Swen Sture, **Sune Stures** broder, **Magnus Stures** (Riddarens af 1358?) son, bewittnadt bytesbref af Drott. Margaretha, deri hon tillerkänner dem ersättning för den stad, der Öppensten war uppå byggd, och hwad dertill låg, genom att gifwa dem så mycket gods modren haft i förlänning, af Kronan i Kind. Dese Sturar ha gods i Småland. 1429, då begge föräldrarne woro döda, gaf Bänkt Sture Thordatorp i Ödestuwo socken till Nydala för fadrens ofwannämnde skuld (De la Gard. Arch. 2: 135); hwad godset war wärdt mera gafs klostret för själamestor åt fadren. 1426 gaf B. St. gods till Norrköpings kyrka (Fants Reg. 1426). War Carl Magnusson, Ridd. Lagm. i Dio H. med Drenstj.-wapnet ej Bänkt Magnussons broder? En

Carl Sture begrafdes i Wadstena 1419 med sönerna

Rörek Sture och **Erik Sture**, med wapen alldeles lika Carl Magnussons dotter Sigrids, eller utåt böjda horn. (Se Lidens Monumenta Wadstenensia, handteckn. i Lund).

Att **Swen Sture**, hwar's dotterson **Nils Bosson** (Natt och Dag) upptog hans namn och blef Stamsfader för vår yngre Sturesläkt, warit af de Danske Sturarne, så kallade af Stören, en fist i skölden, är blott en gifning. **Swen Sture** war bekant i Sverige före Unionstiden, borgensman 1388 jemte brodern **Sune Sture**, för Algot Månson, likaledes Slottsherre på Faraholm nära wid Söderhamn i Helsingland och Styresholm i f. Albrechts tid; bekräftande Kalmar-Unionen som Swensk. Han tog för Sveriges räkning tillbaka de torn i Wisby, som Hert. Erik Albrechts son återställt borgerskapet. Dalin anser honom som Halländsk. Egbr. räknar honom till samma ätt, som St. Sture d. ä. neml. så wida han ej är af Holsteinska Störeätten. Afwen de äldre Sturarne synas ha upptagit det aftade Sturenamnet efter Sturesläkten med ett pecoris hufwud i skölden, än med hornen inåt wända, liknande orhorn, än utåt böjda, liknande gumshorn.

Om den grenen, som långt sednare efter wapenbilden kallades Drenstjerna, se Topograph. Swenarum i Westra S. Inom den samma förekommer som slägtmann **Sergeir** till **Hoof** och **Langserum ***). Wi påminna, att en i fredliga wärf styrande

*) Uti ingen annan ätt har det namnet funnits. Dalin i S. N. H. 2. p. 539 nämner, huru f. Håkan 1363 i Jönköp. stadfäste det testamente **Sergeir Johanson** (Drenstjerna) af Langserum gjort till Nydala kloster. I Carlmariska genealogien ingår **Sergeirus Joannis** till Langserum och Hoof. 1354—60. Se Sw. Biogr. Ber. 10 B. 2 h. Drenstjerneäkten.

Sergeir är Virbalds äldsta kända höfding. Drenstjernorne ha alltjemt bibehållit sin karakter af fredsvärldens heroer. Gisleinngen om yngre Drenstjernor såsom Sparrar är nedgjord i Sw. Biogr. Lex. X. 2.

c) Julimånadens sinnebild,

Lejonet, sanbilden wid Midsommarsfesten, då lejonmånaden ingick, synes i allmänhet tillhört kungaslågten inom hvarje folk, hvars hufvudman såsom statens högste man anförde hären i ledungsfärder. Denna slägts hufvudman i Virbaldland uppsteg med Inge I på Upsalas thron och lifa sägn gick om Ingeshögen både i Upsala och i Ingelstad. (Se häröfw. p. 165). Med Styrbjörn kom, tyckes det, lejonåttan åter till Virbaldland. Att Ynglinga-årten war en Lejonått wisar sig af mycket. Wi temna lejonbilden på den s. k. Domarsstenen och lejonbilderna på så många runstenar wid märkligare ställen i Swealand, särdeles Upland. Bewisas kan, att Magnus Barfot, en ättling af våra Ynglingakungar, förde lejonbild, *), en dylik blef från Ynglingakungarnes ättewapen sjelfwa Norges rikswapen. Lejon, än och med säkerhet tre, än, som det är sannolikt, ett öfwer 3 strömmar, föra Ulf Lachimans ättlingar. Den förra sinnebilden blef Danmarks och Englands rikswapen; den sednare ett fält i Sveriges. Allmänt erkännes, att det fältet ingick som Fjolkungawapen i vårt rikswapen. Fjolkungarnes äldsta wapen war en lilja och en tid ansåg man att desse Swenske Majores domus inkommit med både embetsföreställningen, wapnet ("ätlöfen") och namn (t. ex. Phi-libert) från Frankerna. Men Bengt Snyfswels hade barn i 2:ne äktenkap. De af första giften synas bibehållit fädernewapnet. Så förer Birger Brosa liljespiran. Men i sednare giften hade Bengt En. Danska prinsen Björn Jernsidas dotter Ulwilda, en hystier till k. Erik IX:s Drottning Christina. Sönerne af sednare giften synas högre skattat sitt moderne. Så kallar Knut sig Ulwilda-son (Jarl i Östg. 1196). Och brodern Magnus Minnisöld för Lejonet öfwer de 3 strömmarne. Björn Jernsida war Dansk prins, son af Harald Kässa och Ragnild, k. Magnus Barfots dotter. Här woro lejonbilder att ärfwa på både fäderna **) och

*) Då han 1103 stupade uti Irland, fanns han med ett gult lejon utsyddt på en röd silfvestroja, buren öfwan harneskstet, samma bild både på rygg och bröst, desjutom war samma gula lejon måladt på skölden, som säges ha varit röd. Af Ingwar Widforle, som räknas såsom dotterson af Styrbjörns kusin Erik Segerfäll, anses Marmorlejonet i Venedig med sina fina runor, deri man nu läser Invar, Vikinga, Erikia, wara en Minneswärd.

**) Harald Kässa war son af Erik Egegod och Botilda. Men Botildas far fallas i en urkund *Rex Gothorum* (se häröfw. p. 352) och Erik Egegods farfar Ulf Lachiman fallas af Simeon Dunelmensis *Rex Swionum*. Nornorne gå således upp till dylika kungar då i Sverige, som Ludwig XVII och Henrik V i Frankrike. Från denna Virbalds kung stamma dock många frönta personer. Af k. Swen Estridsöns söner blefwo 5 kungar i

möberne; det sednare bestämt. Wi ha nys nämnt Magnus Barfots lejon både på rygg och bröst och stölb. Att Lejonbilden öfwer 3 strömmar war från Skåne synes följa deraf, att å Stig Pederssons (Tott) grafsten i Lund ses bland hans äldsta anor ett rest lejon öfwer 3 strömmar (eller "bäre" — les barres, som strömmarne också kallas i Folkungawapnet, äfwen i Rim-Chronikan). Se Corylanders afritning i sin beskrifn. öf. Lunds Domkyrka. St. P.—n. dog 1353.

Sednare blef ett "raseri" att ha lejon i wapen. Här beröra wi äldre tider och förhållanden.

Ett lejonansigte, omgifwet af en solgloria, likt dylika som ses i Grundgruben des Orients (VI B. p. 120, jmsfr. Bernds Wapenw. pl. IX n. 7), förde en slägt, hwaraf en

Nicolaus war Legifer Verendensis 1299. Hans lejonansigtsmärke ses i Peringsk. Charact. fol. 133. Sollejonsansigtet i Grundgruben l. c. liknar mest det som ses på Amund Jonssons till Ringstadholm graf i Wadstena efter Lidéns afritning på Lunds Bibl. Denne A. J. f. war Lagm. på Öland 1371. † 1397. Sollejonet föreställdes äfwen med wingar; deraf uppstod Grip-pen, den gullwaktande norrut — en myth, som tydligen syftar på Tanais bernsten och Thules midnattssol. Wi ha nämnt Grip-pen på en Östgötisk runsten. Bo Jonson (Grip) war Östgöte, men egde stora gods i Småland; det sägs, att han laggt sjelfwa Kroneberg under sig och att det som ett Gripegods fick det stora slott, hwaras ruiner wi ännu beundra.

d) Octobermånadens stnebild,

fannmärket på höstthinget eller den höjtdagsjemningsårsfesten, war, som wi häröfwr. p. 129 torde gjort sannolikt, Korpen, Keasan. I den Zodiak, Prof. Dr. Stenstam afritat i det Indiska Museum i London, rider Saturnus (= Lofe?) på Korpen.

Wi ha nämnt Lodbroksättens fana med sin Forp i uppslygt, slacksande då fanaa hisades till seger. Fanan Keasan war wäfwen under trollfänger af Lodbroks döttrar i en midnatts (midnatts?) stund. Att den ansågs som en familjtillhörighet, synes man kunna sluta deraf, att sedan den, enl. Aperi annales förlorats 878, en gubbe, som förwarat den sedan sunna fana, lemnat den till Siward Jarl, som enl. Dromtons origo &

Danmark, af hans sonsöner 1 k. i D. 1 i Wenden och 1, monie ej som arvspretendent "i Småland" (Dal. S. R. S. 2: 60. Smål. Beskr. p. 11), eller Wästgöland; af Sw. G:s ättlingar i 3:de led blefwo 4 kungar i Danmark, 1 i Sverige, 1 i Götaland; af ättlingarne i 4:de led blefwo 3 kungar i D.; i 5:te led 4 kungar i D.; i 6:te led 1 k. i D.; i 7:de led 2 i D.; i 8:de led 1 kung i D. som slöt den manliga linien. Den 9:de leden, en qwinna, satte Nordens 3 kronor på sitt hufwud, då Kalmar blef Unionshufwudstaden. Att Stenkilka ätten war en gren af samma stam har Strinholm funnit sannolikt af de många gemensamma familjnamnen i Stenkilka huset och hos Sprafelägerne.

gesta Sivardi, räknade anor från en Björn, som räknades stamma från en Biörn, tillika en Spratlingus (Sprakeläg? Språkelig = Lodbrosk, missförstådt?). Sedan nu Sivard fått denna Kavelandeye eller landförsträckande Keasan, så se vi honom i hast bli länsherre öfver Northumberland, Cumberland och Westmorland, då han förjagade Macbeth, besungen af Shakespeare. Det var i medlet af 11:te seklet.

På mödernet härstammade, som vi sett p. 140 och 240, Lodbrosks ätt från Iwar Widfamne, som ledde sitt stamträd till Rif. Fädernet känna vi blott till Sigurd Rings fader Randver; men owist är, om denne är son af Walbar eller en Radbart och en Radbarts härledning är obekant. Deremot har man en mängd härledningar från Lodbroskiderne. Sjelfwe Sn. Sturleson räknade anor från Björn Jernsida. I Sverige möter en släkt Blå, förande en uppåt flygande fantastiskt bildad svart fogel, och som ansåg sig näst slägten med lejonbilden kunna ur sin mantel framstaka en kung. Den äldste af slägten heter Thialfa. En Thelvi Gunnarsson i Fryeled lefwer 1215. I Gottlands äldsta minne möter oss ock det namnet. Thialfas son Karl har en halfmåne jemte foglen i sitt sigill (Se Liljegrens träsnitt). Karls bror är Iwar, ett Lodbroskidnamn, hwilket flera ega i Blå slägten. Det synes som Bergqware eller Birkewad tillhört Blå förrän Trolleslägten. Soph. Brahe anför, att Birger Trolle war g. m. Knut Stalders af Birkewad dotter. Stalder förklaras med Stabularius eller Marschaleus Regis och säges wara Knut Jonsf. Blå. Man har i Knut Stalders sigill sett ett widunderligt bildadt tecken, men hwars beskrifningar antyda Blåsläktens fogelbild. Är den en Keasan? Smäländska Stenbockslägten anses stamma från ätten Blå.

e) Decembermånadens finnebild,

fanbilden wid Luze och Lucifersfesten, utmärktes af horn och hår. Dessa horn woro båda solhjortens och solbockens.

Om solhjortsslägten är åtskilligt anfördt p. 351 f. *) Näst Trolleslägten finna vi slägten med solhjortshornet wara den som mest gjorde anspråk på Värend's lagmansdöme.

*) P. 147 nämnde vi att öfversätt. af *Boudas* med *Τερεβυδος* måste grunda sig på något missförstånd. Som Buddha är en folgdömslythens avatara, ha vi litwål kommit att tänka på en betydelse af Terabinth, som sprider nytt ljus i frågan. Gesenius öfversätter *Elon* i Jos. 19. 43 med *terebinth*. I grundspr. läses *לון*. Men *Naphthali* *לנפתלי* i 1 Mos. 49. v. öfversatt af Ges. med *hind* måste wäl ha frändskap med *לון* i Josua 10: 12, som han öfversätter med *hjortfält*, och detta med *לון* i Jos. 19: 43. "Den löpande solhjorten", den Wintersolfståndet efterföljande månadens hieroglyph torde wara åsyftad.

Folke Carlsson (Puke med hjorthorn) Lagm. i Wärend 1276—85 torde warit son af företrädaren *Karulus Legifer Verendiae*, som åter lär wara samme som *Karulus filius Ingeburgis*. Lagm. i Tio H. 1266. Genom denna Ingeborg härstammade han wäl från en äldre Lagmanslägt, hwars manliga ätt utdött. Denna äldre ätt synes ha warit beslyddad med *Watt* och *Dag*. Om ej **Carl Ingeburgs** son igenlöste ett af **Bengt Sigtryggsson** till ett kloster i Skara stänkt gods, så dömdo Birger Jarl 1263, att det skulle tillhöra klostret. Häraf är klart, att han war en af **B. Sigtryggssons** arfvingar. Men mycket wisar, att **B. E. s.** är af samma slägt som **Sigtrygg Bengtsson** (des far?), hwilken jemte bröderne **Peter** och **Lars** 1219 affstodo fiffet i Eken till Nybala. Se nedanför.

En **Magnus Carlsson** är Lagm. i Wärend 1304; en **Magnus Carlsson** likaledes 1350. **Folke Carlsson** hade en bror **Magnus Carlsson**, som war R. R. 1292—1306. Monne ej Lagmannen 1304?

Af solhjorthornets slägt war, som wi förmoda, *Rex Smalandie* 1318. Det kallas *Puke*, som war ett Satans namn, tydligen hänwisaende till hedniska cultens symbolik. Att Solguden som en hjort gret bernstenen wid våra hafstränder, war de gamle Grefernas tro. I en *Pukekyrka* höll *Blenda* gudstjenst.

Stenbockens bild är ättmärke för en slägt, hwarur Småland fått många höfdingar. I **Stenbocksättens** märke ser man bocken uppspringande öfwer lika många swarta och hwita stenar (se om *Walfyrionna* häröfwan?) i ett schackrutigt fält. Wi se dylligt schackr. fält i *Amazonfölden* hos *Bernd*, pl. II n. 33; likafå på en sten wid *Wederlöf*, aftagen i *Bautil*, med en *Ulf* eller *Räf* i öfre fältet. **Stenbocksätten** hade sitt hufwudsäte i *Summerbo*. **Olof Jonsson** till *Tofta* och *Griffstad* R. R. 1445 war som wi tro styffson af en *Höfwidsmän* i *Finweden* och far åt en dyllik, **Gustaf Olofsson**, hwars sonsons dotter blef *Sweriges* Drottning.

f) *Öfrige Zodiakalbilder **

Stönjas här och der. Den riksfana, *Dlaus Magnus* säger sig sett med 2:ne omfammande Jungfrur i en grön sfog (lib. 23), och som af utländska förf. stundom angifwes som vårt äldsta rikswapen, har snarare warit en *Majfana*, förd af en slägt, som warit berättigad att wara *Majgrefwe*. Saken hade nedfallit till löje i G. 1:s tid, men i London hade *Majgrefskapet* en åra med sig ännu 1814. Om en ätt hafst ett dylligt twillingmärke, kunna

*) Då *Lorsten Surt* på ett isländskt thing wid 980—990 erkännes ha föreslagit samma rättelse i tidräkningen, som *Eosigenes* ingaf på *Cesars* anmodan, stola wi ändå påstå, att den nordiska bildningen warit isolerad från den antika? *Jornandes* uppger att *Gotherne* känd *zodiakens* tolfdelning och *planeternas* gång genom dessa tecken allt från *Dicenei* tid. Och denna kunskap war ganska allmän i forntiden. Enl. *Zendawesta* delade de gamle *Perjerne* *Zodiaken* i 12 grupper, tillignande en gudom åt hwarje. *Zu-*
berne ge ännu *Gubarne* hwar sin månad.

wi dock ej om densamma något upplysa. **Juse Skytte**, Höfvidsman i Småland, war Dlof (1) Stenbocks far eller styffar. En pil sättes emellertid öfwerst bland Stenbockarnes anor i Ups. Domk. (Mon. Uller. p. 114. 115). Ett härad — Östra — har 3 pilar i sitt sigill. **Wägor** (Wattumannens symbol), sådana Rabbinnerna bilda Kubens tecken, förde den gamla Böljesläkten, som synes ej sällan till i S. Sverige. Den introducerades med en Stihlare i Jönköping. De 3 strömmarne äro ännu Mo häradsmärke. Augustimånaden fick en Jungfru med skördens ar (Ceres), men utmärktes wäl förut af det "feta brödet". **Lefwen**, som gifwit så många ställen i Wärend sin slutfastwelse (Stattmans-les, Weders-les o. s. w.) är än qwar i Allbo Häradsmärke. **Sifken**, som kunde förenas med boken, då hela trettingen betecknades, eller med Thorsmånadens symbol, då begge midwintersmånaderna skulle utmärkas, tillhörde som en egen månads sinnebild säkerligen en af dessa XII tribus. War det Kinnewalds härads främsta ätt? Kinnewald har ännu en siff som märke och detta härad hade med sina "gode älewerner" bäst tillfälle att bestå siff till den kungliga taffeln i Ingelstad. Kunga härads sigill är en Frönt **Kung** med 2 spiror (Herre öfwer 2:ne rifen, sedan lagmansbömen?) — Det måste wäcka uppmärksamhet att en **Åke Sischne** med en siff — en gädda — i sitt wapen rymmer öfwer gränsen med en Ynger **Get** i k. Christian 1:s tid och, der ablad med namn Rosengiedde, får det anseende, att snart en **Elen R.** blir g. m. en **B. Gylldenlöwe**. Då, enl. Arch. Smol. **Get** war en gammal Smål. ätt, kan ätten **Siff** rimligast antagas för detsamma. De öfrige häradernas märken äro dels uppenbart yngre, dels blott talande såsom träd (wed) i Upp- och Norrwedinge) och en **twet** i **Tweta**, som för öfrigt ej hörde till de Tio häraderne.

Andra äldre ättmärken hänwisa till samma utgångspunkt. **Natt** och **Dag** är namnet och hwitt och swart färgen, som tillhör en af Wärends äldsta slägt. **Dagfari** och **Nattfari** kämpa i Bräwallslaget på Haralds sida. Landnama känner en inflyttande **Nattfari** på Island. **Natt** och **dag**, men blått och gult i längden förde den slägt, som egde **Bordsjö** i Småland, förrän en **Magnus Bengtsson** till **B-ö, R. R. R.** (Ejtern. Höf. d. N. 2: 487) med sin dotter **Ramborg** lemnade denna egendom till **Peder Thordsson** Bonde Häradshofd. i Östra h., den andre säkert kände i denna ätt, som räfnas för så gammal (lesde 1341—56, se häröfw. p. 354). Ätten **Natt** och **Dag** i bredviden räfnas härstamma från **Sigtrug** i Nerike, som öfwer wintren 1029 herbergerade k. **Dlof Haraldsson** i Norge, men som hans son **Iwar** för ett hjul, synes ingen annan grund för combinationen än namnet **Sigtrug**, som ej war så sällhynt. Den äldste säkert kände är **Bengt Mattsson R. R.** dog före 1219 (Sw. Dipl. 1. n. 183), sål. ej enl. Rådslängden lefwande 1220—24, egde larfsifet wid **Efen**. Hans sigill ses i **Beringst. Charact.** fol. 67.

Hans söner Peder, Lars och Sigtrug införas i Råds-L. 1259—89, kallade R. o. D. af Lgrbr. i hans handskrifna Råds-längd i Lund. Bengts bror Bo Mattsson har ingift sig i en ännu förnämre ätt. Hans son Nils kallar sig dertfore efter modern Sigrithasun, men behöll fadrens wapen. Carl Sigrithason gör testamente 1286. Wärend's-Lagm. Nils har sönerna Carl (Sw. Dipl. n. 910), gosse 1286, wapn. 1320, Ridd. 1328, redan död 1332, Bengt gosse 1286 och Bo Nilsf. d. å. R. R. R. 1315 + 1327, hvars dotter Elin är Nunna 1336 (De la G. Arch. III. 136) och hvars son Bo Bosson är R. R. R. 1369—89, känd som Wäpn. 1339—58; genom Nils — Bo — Sten är han farfars farfar åt Bo Stensson R. R. R. 1410—62, som war g. m. Karin Swensdotter Sture, hwarfore deras son Nils Bosson upp-tog modernennamnet Sture, gammalt Smäländskt namn, men bibehöll sitt fadernewapen. Nils Sture hade 2-ne söner: Mauritz St. + 1493, räknad som St. Sture d. å:s son, tills J. H. Schröder uti Iduna (VI) framlade hans liften; och Swante Sture till Ekfjö, Riksföreståndare, lifsom hans son Sten Sture d. y. till Ekfjö. Den yngre Stureätten är således lifsom Örenstjerneätten, bestämdt från Småland, från Tio Härads lagsgan. Sturesta hemman i Småland woro ganska många, särdeles täta i Westra Härad.

Båten (Navigium Isidis?) möter som ett ättmärke bland Smäländs äldsta ätter. Wi ha p. 154 wisat huru Båtarne till Flidishult (aby slott) räknade anor från sjelfwe Forn-Jotarne. Af denna Båtaätten utkallas en Tiohärads lagmons son till Jarl öfwer Defenörarne ännu i 14:de sekellet Gånge Rolf med samma anor, som Björn Jernsida, war af denna ätt och hans bror Jarl på samma äar. Från Lynwind Austmadr räfnas anorne på modernet. Och Bond-ätten är sannolikast en gren af Båtaätten. Menzli härledning från de Danske Totterne saknar all grund. Peder Erlandsen Båt till Flidishult hade, synes det, 2 söner, Jon P:s till Flidishult och Thord, som, när Jon omkr. 1280 drog till hofs och der fick en k. Erik Prest-hatares dotter till gemål, derigenom swäger med Hert. Waldemar och Hert. Knut Borse, blef hemma qwar bland Bondones, ett då ännu i diplomer förefommade namn, som i representationen wäl swarade mot friborne utom Rådet. Denne Thord har då uppfallat sin fader, hwarigenom Peder Thordson (till Bord-sjö) uppstod, den äldste af Bondeätten, som likwäl ej wisar sig som en nyfömling (Peter Bunde i urkunder hos Sactorius) R. R. i Råds l. III. 275, Hfvd. i Östra h. Wäpn. 1341—56, Ridd. 1361. Död redan 1375. Hans broder Rörif Thordsons sön-sens son Carl Knutson blef konung i Sverige och Norge med en Drottning af Gumsehufwud-ätten.

Halfmånbilden wisar sig ock inom Smäländs äldre heraldik. En gammal både i Halland och westra Småland bosatt ätt

har ett människoansigte i profil, inpassadt i nymånan, alldeles sådant det ses i Bernd, pl. I. n. 67 samt XV n. 37. Då denna ått 1634 introducerades under namn Månestöld af Torge, uppgafs det vara en "oprindelig swenskt familie". Den äldste kände bodde på ett gods, som länge nämnts af Storar, en hufvudsakligen Smål. ått. Slattesläkten förde lika wapen, wänligen boende i Småland. Staffan Sasse, som tornerade wid G. I:s fröning, ihjälkötts af Nils Dacke 1542. B. Presid. i Jönköp. Carl Månestölds stamsfader war en bonde, som dock uppgafs föra samma wapen.

Ur dessa och dylika ätter med fornastronomiska hieroglypher, som ättmärken, framstodo ofta Lio-Härads Lagmän och Smålands Höfdingar.

Dock förtjenar härwid det äldsta förhållandet med Höfdingar sin särskilda uppmärksamhet.

Wi ha mycken anledning att anse en mängd af de i Riks-Rådslängderne intagne i någon förhandling nämnde Rådgifwारे, blott såsom Rådgifwारे i landsorterne, då kungen höll sina landsthing (terræ placita), deremellan guvernerande som höfdingar (Principes, proceres, optimates) i samma landsort. En stående rådkammare med bestämde personer bildades wäl så småningom, men bör ej antagas bildad för tidigt. Af diplomtet n. 102 i Sw. Dipl. finna wi, hura t. ex. Småland styrdes i 12:te seklet. Der hade varit twist om fiskningsrätten i sjön Rusten, som en Höfding Algmund gifwit och sönerne Höfdingarne Peter och Germund bekräftat, men deras bror Jacob förwägrat åt Nydala kloster, i 3 kungars tid. K. Carl hade till klostrets förmån afsdömt frågan på ett thing i Sunnerbo (Finweden), då optimates terræ förswarade klostrets rätt. K. Knut hade stadfästat k. Karls dom på ett thing i Wallshyo (i Westra häradet af Nudungen der Ekshögård ligger *) och nu hotar k. Swerker Karlson med swärdets hämnd dem som ofredade de i nämnde sjö fiskande Munskarne. Ghuru Barendsborne wäl föga dertill kunde fresta, förfunnas domen gälla alla som bebo Finneithia, Urdhwungia och Werendia. Här af synes följa, att kungarne ännu höllo, som fordom Sigurd Ring, landsthing i de 3 sörriken, än inom det enas, än inom det andras gräns, utfärdande domsluten såsom gällande alla 3 riken, hwilkas proceres woro på thinget och yttrade sin mening, såsom förr på Bircathinget. Emellan kungens besök, utgjorde dessa proceres terræ eller Landsherrar, Landshöfdingar säkerligen en styrelse, som blott så småningom öfvergick från det uräldsta sticket af XII tribus. Wi finna således här ingen särskild Höfding uppgifwen hos v. Stiernman, oakadt mångden och åldern af Nydalabrefwen wäl skulle beredt tillfälle, om

*) Wi så se, att en son af Gunnar Gröpe strefs till Wallshög p. 512.

ställningen varit här den wanliga, förrän en *Laurens Diekn* *) 1380—81 nämnes som *Advocatus Warendensis*, möjligen samma *Laur. Diekn* **) som stref sig till Åby (ofwan *Veriö*) 1408; derpå ett *Peter Niclifson*, fogat (ad = soeat) i *Warend* 1408 nämnes framför Lagmannen *Carl Magnuson* (*Drenstjerna*). Och dessa *Advocati* äro blott för endera af de 3 forniken. Så är *Olof Jönsson* till *Tofta* och *Krikstad*, den äldste kände *Stenbock*, *Höfding* i *Sunnerbo* (*Finweden*) 1435—37 och en, som det tyckes, syftader *Juse Skytte* ***) synes innehafwa samma fall (till *Stenbocksättlingen* blef myndig?). Så lemnar en med *Stenbocksätten* nära befreundad ätt *Store*, som sedan upptog *Stenbocken* och blef n. w. *Stenbocksättens* stam, *Häradshöfdingar* åt *Sunnerbo*. *Knut Arfwidsson*, gift med en *Chr. Båt*, war *Höfd.* i *S—bo* 1416. Detta embete innehafwes af *Olof Jönssons* son *Gustaf Oloffson* 1480. 3 *Östra* häradet af) *Njudung* finna wi *Peder Bonde* med *Båten* wara *Höfding* 1341—61, död före 1375, hwilken tillika användes i de mest rikswårdande wärf af *Sweriges* kung. Han undertecknar i *Greifswald* 1361 ett bref, anfordrt af *Sartorius* i d. D. *Hanse* rörande *Hansestädernas* handel.

Drottning Margareta synes först ha uppfatt en enda man till *Höfding* öfwer hela *Lagsagan* — *Abraham Broderfson*, som ansågs för hennes hemlige make. Han hade omkr. 1400 hela *Warend* och *Veriö* *Stiät* med *Trolleborg* och *Pilsborg* under sig. Men han war och af *Oremårkets* ätt. Fadren *Broder Afarson* från *Halland* lär ej haft så höga anor, som modren *Holmfrid Giurdsdotter* från *Småland*. *Giurds* far *Thorsten* war son af *R. R. Niclis Benedictfson* till *Langserum*. *Holmfred* war sysling med *Hergeir Johanson* till *Langserum* och *Hook*. Har *Hr Abraham*, som egde arfwegots i *Sunnerbo*, ej upptagit sitt swarta s. F. *Tjurhufwud* såsom ett anseddare modernewapen, dock något skildt från *Drenstjernornas*, liksom hans bror *Ewen* (*Somme*)

*) En *Nils* eller *Nicolaus* eller *Clawus* *Lydikfson Diekn*, som 1424—33 war *Fogde* på *Åbo* *flott*, förde i wapnet ett monstium med menniskrokopp på snå, med wingar och örnhufwud, som kallas af heraldikerne "en röd engel med swart örnhufwud", men tydligen har den bilden närmare släktfkap med hedniska symboler, deribland *Freja* med sin örnhamn, (*Bructerernas* fana tagen af *Memarne* hade en bewingad menniskobild), äu med *Christendomens* "englar".

**) *Diekn* är ett namn, som bäres af personer med mycket olika wapenmärken. Det är, synes det, *Thignarmåns* ättlingar från olika trakter, som genom detta tillnamn, som lär bildats i tanke att *Diaconus* hade något sammanhang med *Thegn*, welat antyda hög herd. En *Warends* *Thignar*slägt synes bott i *Legnaby*, hwilket är liksom *Åby*, i *Veriö* grammatik.

***) Att dömma af det ofwanomnämnda *Swante Stenbocks* monument, förde *Skytten* en pil. War han af *Skyttens* månadstribus, som stod näst *Stenbockens* och således war den främsta ätten, då festmånadens tribus ingen representant hade på thinget?

filde sitt märke från Abrahams genom att föra ett brunt or- eller tjurhufvud? Sommarne ses sedan ofta som Höfdingar i Småland, till Fältm:ff. Christer war det som förrådare 1611.

II Kap.

Återblick med rättelser och tillägg.

1 §. 1 Kap. p. 1—70.

P. 1 noten. Vi anmärka, att samma ärtlighet wi antagit såsom gällande för Dfferföreståndare af Norrœnaspråkets folkstam, åfwen kan antagas såsom folksed inom det närmare Germanien boende Swioner-samhället, med hwilket Glade-Tarlarne torde, såsom tillhörande Dsmannakolonien i Thronderloget, warit närmare beslägtade, än mängden af deras Norfska grannstammar. Imfr. p. 257.

P. 2 r. 7. Det här anförda omdömet grundar sig på *Ex-citi* om Germanerne: *Reges ex nobilitate, Duces ex virtute sumunt*, sammanhållet med inhemsta sagouppgifter; r. 19 läs: 690. P. 3 wid n. 6. Läs: Wermland, der en af Ingalds söner Olof . . . P. 4 r. 2 ansågs läs antages. 2:dra stycket 3:dje r. hans Kusin läs hans fars Kusin. P. 6, r. 30 läs: länen; wid 2. 2:dra raden läs: *terræ placitum* eller lands-thing. P. 7 näst sista styckets sista rad: å läs år. P. 8 r. 4 läs lagh . . . P. 10, r. 14 läs: från embetspligter lediga tiden; noten r. 10 nerifr. läs Swenska; r. 5 nerifr. 2:dra läs 10:de. Dröjsmålet wid uppgifters ingifwande, hwilka, genom Högwörd. Dom-Kapitlets i Werjö gunstiga förord woro att förwänta från Kleresiet i Werjö stift, wällade, att Förf. måste ändra sin första anordning. Kapitlet om religionen i hedniska tiden borde tydligen ej tryckas, förrän dessa uppgifter inkommit. Härigenom är nu nödigt rätta många hänwisningar till kapitel längre fram; r. 14 nerifr. läs: erkänner. P. 11 r. 5. har läs ha. P. 13 antepen. i 1:sta stycket stamrot läs stam (eller ock blott rot). P. 14 noten. Se 4 Kap. 20 §. p. 214. P. 15 förklaringen af Eriksgata är enl. Ihre, men E i noten bör wara *Æ*. "*Æ nota universalitatis. Æ tid: omni tempore. Æ riksgata: iter per totum regnum.*" P. 18 r. 29 st. sm. sldar läs: mellanliggande haf. Anm. På "ungefär halfwa" resan stötte Anst. på fjöröfware, men der tillbakadrefswos de. De återkommo sedan och

plundrade honom utanför den kust, från hvilken han kunde ån gå, ån segla till Birca. Anfallet, som tillbakaflogs, kan således ej ha stett längre bort än i Rotegat och det andra anfallet har väl ej kunnat ske af samme sjörsfware så långt derifrån. Men då de i land slupne ej wända sig till den redan Christne kungen i Danmark, utan fortsätta att söka den stad, som först kunde träffas in gentibus Sveonum, så får man väl sluta, att der war närmast till Birca från landstigningsplatsen. En gång till fots från Skåne till Sigtuna, åfwen underlättad af segling öfwer Wattern och Mälaren, om man får anse ott dese sjöar kunnat kallas interjacentia maria, synes dock ej blott alltför utmattande för några i studier uppfostrade män, utan orimlig för Missionärer, som väl då måste passera Skara eller någon stad och ort, der de hellre kunnat börjat predika och således skaffa säker frukt, än utan all verksamhet strar öfwerlemna sig åt owiså öden under wandring genom kolsmörka tolfmila flogar. Remberts berättelse antyder snarast, att Missionärerne wandrat utmed södra hafskusten af Sverige och seglat "öfwer haf", då de anträffat en skuta, som gått från en hamn till en annan och att slutligen en sådan träffats, som fört dem till Birca. Dessa uppgifter ha således inga hinder för vår tolkning, om de och ej med sin af Reuterdahl anmärkta allmänlighet kunna sägas bestämdt påfordra den. P. 20 3:dje styckets sista rad god läs godt. Notens 1:sta rad Anskars läs Anskar. (Wi torde böra skrifa Anskar liksom Sigfrid, då skriften är swenskt, ehuru i sin latinisering *Ansgarius* eller *Anskarius* och *Sigfridus*, då språket är latin). P. 21 näst sista rad låta läs låto. P. 22 r. 9 läs: denne i Birca vegeerande kung. 2:dra stycket r. 1. läs: *Bremensis*. (Noten **) läs: *Ostrogothia . . . Gothi habitant*. Parenthesen utgår, såsom föranledd af en excerpt ur en upplaga af eller citation ur Adamus, som må lemnas. Se p. 28 not ***). P. 24 r. 6 tillägges: liksom en uppsats, som anmärkes p. 26. P. 25 noten. Tillägg: Ufwen i Wilstad kyrka fanns 1776 en gammal inskrift om en f. Björn, som i 9:de seklet lät S. Ansgarius och S. Albertus börja förkunna Christendomen. Arch. Smol. T. 4 n. 1. P. 26 näst s. r. i texten och läs eller. P. 27 r. 12 nerifr. i texten: att antaga: utgår. Härwid hänwisas till L. E. Götliins och M. Wallqwists disp. de situ Bircæ, Ups. 1775, der på det grundligaste sätt wisas, att Mesenius, som först upptog Adamus gifning om Bircas läge inuti landet innanför Östersjöns Kusten, i strid med så många ställen hos Adamus sjelf och Rembert, som otwetydigt angifwa denna kust, saknat alla pröfningen utgårdande stål för sin förslagsmening, ehuru G. & W. sätta en annan hypothes i stället, hvilken wi anse ej utgård en strängare kritik. P. 28 Unnos läs Unnis (eller Unnes). P. 29, 3 st. r. 2 läs: Sigfrid från Seland öfwer Sundet tog landtwägen till Varend. P. 31 not **) r. 5 nerifr. läs: Mesenius. P. 33 r. 10 läs: Wiis-su; r. 14 nerifr. se 4

Kap. 1 §. läs: 6 Kap. p. 270. P. 34 not *) läs: Jbn Fosz: lans . . . Berichte. P. 35 1:sta st., sista rad: pund läs: mark. Obs. En mark p:ggv gällde, enl. Merenius, 15 lod silfwer ännu då Bjärkbarätten skrefs. Sälubes ansågs hvar köpman kunna betala omfr. 3000 Rdr riksgd, om man får antaga att myntfoten omfr. 840 war lika som i vår äldste stadslag. Näst s. rad. läs: Runamo med sin på D. K. Waldemars föranstaltande i. . . P. 38 r. 8 läs eirn . . . Svi:thiod. Noten***) utgår. Den vers, som står först i Smål. Beskrifn. träffas längre ned i Arfwidsonska Saml. P. 40 r. 4. Polocz? utgår. Det war ej bland de städer, som emottogo Kurir, utan intogs sednare af honom. P. 41 r. 10 i texten läs: — — πος. Tillägg: Var-aktig. P. 42 ("wid 14:de raden bör stå framför: (enl. G.). Ett Wirberg i Halland nämnes i Sjöb. Nomencl. p. 187. P. 45 r. 17 nerifr. läs: Nerikeska börd; r. 13 Schweiß (blod) tillägg: Skulle någon wilja härwid påminna, att sveiti uti Isl. är blod, hänwisa wi till Rafns "Mobbemærkninger" i Hermod n. 8 år 1826, der det upplyses, att Isländaren kallat blod: swårdets swett, hwaraf läres, att benämningen sveiti på blod kan ha inkommit från det poetiska bilderspråket. P. 48 r. 1. s, läs t. r. 14 läs: 3:dje kap. P. 51 not *) läs Hettema — — Undersögelse. P. 52. Daleth i Carp. borttog, emedan hon i skärningen mindre lyckats och blifwit för mycket lik Kesch i samma Carp. uti den pelariskt ställda raden. Den som wettenskapligt will kritisera vår sats, torde hos Gesenius, W. Grimm och Finn Magnusen bese originalteckningarne. En öfwerfigt af frågan har träsnidaren möjliggjort. Som Förf. sunnit, att der man bifogat lösa stentryck, desse sällan träffats orisna, om de ock wid inbindningen följt med, så waldes på fleras råd, att insätta figurene i texten. Runamorunorna likna minst sina urbilder; hufwudragen äro dock i behåll. De mest normale figurene ha waltz. Ingen af alla figurene är förbättrad för vår åsigt, men flera ha blifwit försämrade. P. 53 in medio, läs: för omfr. 400. P. 59. Om teckningen här gälte hwar som anfördes om teckningen p. 52. N. 3 fordrar en wettenskaplig Fornforskares noggrannare aftagning. Jag har sunnit olikheter i den Bautilska, återgifwen i både Tyfka och Danska arbeten, i min egen, i den Ennes-Lagergrenska och i en nyss från en runkunnig person genom Hr Kyrkoherde J. B. Hyllegren undfången asteckning. Hwar de 2 sista figurene (i ormens stjert) angår, torde de vara ett årtal, af hwilka Twimadr utmärker 18 i Måncirklen. Den siste figuren är ej | utan * efter sednaste af teckningen. Enl. Sjöborgs "Twäseflekstabelle war * Söndagsbokstaf till Twimadr såsom Gyllental 1442 — en tid, då på Gottland årtal på runstenar så angåfwos (1449 utmärkes på en runsten rest af Jacob i Rona: det året war P prim och R Söndagsbokstaf"). Den Varang, öfwer hwilken en frände här rest en sten

wid underrättelsen om desß död i "Guds fejd", kan wäl ha kämpat, kanske såsom den sista i grekiskt sold stående Waringen från Norden, mot de hedniske Turkarne, hwilka just wid denna tid framträngde med synnerlig framgång (Slaget wid Warna stöd 1444). Om så är, finner man, att en och annan fornruna bibehöll sig långt ner i tiden. N. 4 b. har blifwit wid tryckningen insatt uppnedwänd. P. 60 wid n. 3 läs: är ej läsen till någon mening förut. I första runradens sista ord finns ett P för ett N. P. 62 in medio: läs: runlär. . . r. 13 nerifr. i texten läs: mening. Sista raden gte läs gale. P. 63 r. 10 ruin, läs: run; r. 8 nerifr. i text: blott utgår. I notens andra rad röta läs: ritning. P. 64 r. 1 ej utgår. r. 5 anor läs: runor. r. 15 nerifr. uppstått läs: än mera spridts. P. 65 wid n. 6, 4:de r. i 2:dra stycket: Dem läs Der . . . Frothe. Dunkla bokstäfwer finnas här som ofta, der swärtan är af swenskt fabrik. P. 68 wid z bör S wara z. P. 69 näst s. r. X. U. läs Kunlára.

§. 2. 2 Kap. p. 71—78. 3 Kap. p. 78—123.

P. 72 r. 7. Peridion utgör 11 Kap. I noten r. 10 nerifr. . . Ijusteckan läs . . . ljudtecken. r. 6 nerifr. förestår läs förstår. P. 73. Wid slutet af 1:sta st. anmärkes, att det th i engelskan, þ i vårt äldre språk, som har ett s-ljud inom sig, tydl. är det ebr. w, som, enl. Gesenius, först war teckning af en hoprullad hwåsfande orm, och hwaraf z sedan uppkom, då w blef uttryck för t utan s-ljud. Antepen. läs: FENNITIA. P. 74 r. 7 nerifr. läs: Wærneras. P. 75 r. 7 Ninon läs: Nimoin. r. 2 i 3:dje st. läs Birca . . . respicit. R. 12 nerifr. Anm, Adami Schol. anger, att man på 5 dagar kom från Danmark till Birca, då Adamus deremot bestämdt uppgifwer, att der behöfdes en hel månad att komma från Skåne till Sictona (completo mense pervenies Sictonam), P. 76, r. 4 nerifr. läs Svithiodar. P. 77 r. 8 att utgår. P. 79 r. 5 Virda — läs Birca. In medio läs 777. P. 80, 2 st. r. 3 läs: wid n. w. inloppet till Sferfsjön. R. 3 nerifr. läs stundom sjelfwe. P. 81 sista raden i noten samt noterne *) & **) liksom p. 82 står 4:de läs 10:de Kap. P. 86 r. 5 Island läs Irland. P. 89 r. 11 läs historiska; i noten står p. 86, läs 85. P. 90 r. 3 läs: ej så . . . P. 91 sista r. i texten. läs: Ddyseens sagocycylus. I Sw. Dipl. n. 1782 nämnes en ö Burgund bland gårdar i Urshults gäll. P. 97, 2:dra st. r. 3 läs framträngde. P. 98 r. 10 läs: de sednare tidigt framträdande med . . . Torde ursäktas att i 3:dje st. urkund och öfwerfattning af missförstånd satts i flytande rader i samma kolumn, i st. f. i 2:ne motstående kolumner. P. 101 r. 17 nerifr. Kusthe . . . läs: Kathe — P. 104 not *) läs Charles Balansey, — — Willanueva.

Som wi laggt så mycken wigt på det N. F. Wienus meddelat ur Himilcos berättelse om sin koloniseringsexpedition till Norden, så sinna wi skäl att omständligare rättfärdiga vår åsigt, hells Wienus är en i Sverige sällsynt författare, som knoppit kan sägas vara bemärkt af våra om Pytheas wanligen mångordiga Håsbateknare.

Allt Pytheas besöker en koloni *Tavaig* nära Bernstenskusten i ett Nordligt haf, der han träffar personer, som kunna både inbyggarne och den puniska eller åtminst. grekiska besättningens tungomål, antaga wi såsom bewisadt. Huru detta *Tavaig* uppstått här i grannskapet af Midnattssol och bernstenshandel, synes ha förtjent att också blifwa undersökt.

Wienus, som lefwer år 340 e. Chr., sannolikt hedning då han författat och Christen då han dör (så kan striden försonas mellan olika meningar), har ej öfwerfatt, men fritt paraphraserat Dionysii Poeni *) *Περὶ Ἰνδίας*, derwid han infatt hwad han sjelf wiste mera om en sak, hwarpå han återgår till ämnet. (Nunc jam recursus ad priora sit stilo, yttrar han wid en tylik återgång i det sednare poëmet, hwarom nedanför.) I detta sitt första wackra poëm går han ut från Herculsfoderne wid Cadix åt många håll och kommer ofta åter dit.

I norr om Cadix har han här Atlantiska Oceanen, som är Medelhafwets (nostris maris) fader; man kan segla uppåt den kusten, tills man ofwan Rhodanus hinner Germanien, der jorden är sönderdelad genom ett segelbart haf. Längre fram återkommer han till Atlant. hafwet, nu angifwande Britannien, Gallernas land och Germanien. Häruppe ligger Eridanus, der systrarne areto Phaëton. Här i trakten utfaller Rhen i hafwet. Öfwan Rhen faller en Adulas eller Atulla Oceani borealis in undas. Deretter återkommer han till Europas Westkust (Hic rursum occiduis Europam labor ab oris). Öfwan Hispanien och Tartesus utfalla Sicana fluenta (monne ej Sequana, Seine?) i hafwet. Öfwan samma Tartesus ha Tyriska kolonier uppblomsirat i mängd. Här får man ännu höra Poenerne kalla gårdesgården gaddir (vers. 615). Här hade de byggt stora tempel. Östa anmärkes dock, att der fordom warit blomstrandestäder och byggder; men ödemarker i skaldens egen tid. Efter flera utflygter har han återkommit till Iberien och landet med tennets hwita ådror hinsidan ett sund. På långt afstånd derifrån är den kalla Nordanwindens land beläget, som höjer långa bergstråckor (vasta cacumina) öfwer trotsade wågor. Der Rhen utfaller i westerwågor (v. 748) är ännu ett bördigt land. Der är ock tempel med qwinlig coetus, som firar en helig natt med lekur under dryckesorgier. (Hic

*) Denna förf., hemmahädd både i Phoeniciska och Grekiska litteraturen, resande på Kejs. Augusti befohånad, har bewarat frukter af Phoeniciska jordkunskapen, som också ha gagnat sig för kannedom af Phoeniciska språket i de namn Phoenicierne gifwit en mängd orter.

chorus ingens Foeminei coetus pulchri colit orgia Bacchi: Pro-
ducit noctem ludus sacer: æra pulsant Vocibus et crebris late
sola calcibus urgent, v. 751—4. Jmfr. häröfw. p. 142 & 90).
Detta kvinnotempel och dess fest beskrifwes såsom märkwärdigare
än dyfla i Thracien och wid Ganges.

B. 758 börjar en skilring af Norden:

Longa dehinc celeri si quis rate marmora currat,
Inque *Lycaonias* cymbam procul urgeat *arctos*,
Inveniet vasto surgentem vertice *Thulen*.
Hic cum plaustra poli tangit Phœbeius ignis;
Nocte sub illustri rota solis fomite flagrat
Continuo; clarumque diem nox æmula ducit.

— — — Inde fluente

Tenduntur *Scythici* longe *maris* in *facis* ortum
Eoæ; tum *cyaneis* erepit ab undis
Insula, quæ *prisci* signatur nominis usu
Aurea, quod *fulvo* sol hic magis *orbe* rubescat.
Contemplator item, ceu se mare flectat in austrum
Inque notum *Oceanus* freta ponti cærulea curvet,
Altaque *Coliados* mox hic tibi dorsa patescunt
Rupis & intenti spectatis cespitis arces.
Pro quibus ingenti consistens mole per undas
Insula *Taprobane* gignit tætros elephantos
Et super æstiferi torretur sidere *Ganeri*.
Hæc immensa patet vastisque extenditur oris
Undique per pelagus: latus autem protinus olli
Agmina cetosi pecoris, vaga monstra profundi
Adludunt: fervent *Erythræi* marmora Ponti
Tota feris: hæc ut rigidi juga maxima montis,
Nubibus attollunt latus omne & terga tumescunt:
Instar in his rupis spinæ tenor arduus adstat
Molibus in celsis scrupus quoque creber inhorret.
Ah! ne quis rapidi subvectus gurgitis unda
Hæc in terga sali lembum contor queat unquam:
Ah! ne monstrigenis, hostem licet, inferat æstus
Fluctibus: immodici late patet oris hiatus
Quippe feris, antro panduntur guttura vasto;
Protinus hac ipsas absorbent fauce carinas
Involutque simul mox monstra voracia nautas.
Ogyris inde salo promit caput, aspera rupes.
Carmanis qua se pelagi procul invenit undas.
Regis *Erythræi* tellus hæc nota sepulcro
Tenditur, et nudis juga tantum cautibus horrent.
Persicus hinc æstus fauces hiat: Insula rursum
Si tamen in *Borean* flectantur carbasæ cymbæ,
Icarus ærio consurgit vertice in auras,

Icarus ignicommo Soli sacra, namque *Sabæi*
 Turis ibi semper vaga fumum nubila volvunt.
 Insulæ in Oceani procursibus hæ tibi tantum
 Carmine sunt dignæ, multas vehit undique pontus
 Præterea parvas specie famaue carentes.

Sedan öfvergår han till Asien.

Om också ofta lätt villade genom namn, som äro bekanta på andra orter, än som här kunna vara i fråga *), lära vi ej kunna undgå att här igenkänna Skillingen af ett fjäll-land långt öfvan Rhemens utlopp, som kallades Thule, der man en vis tid på året såg solen hela natten, liksom här rent ut omtalas ett Nordligt Lycaonien (öster om hvilket Scythien låg), äfwen som om ett land nämndt af solens sten, der hafwet rundade sig kring kusten, under det detta haf sträckte sig neder från norr mot söder. **) Här war en Coliados rupes m. m. beynnerligt, hwarom nedanföret, här synetes klippfidor med hwassa stenar, rysligt uppsligande, bewurna med törnen. Här war en hafshwirwel, som slungade sjömännan neder i sitt gap. Här i Norr war det Icarus föll ur styn. Flera Nordens öar wore ej wårda att wännen Probus lärde känna deras namn.

Med blicken på denna Avieni äldre fång, böra wi läsa hans *Ora maritima*, der han mera sjelfständigt behandlar sin geographiska lärdom på jambiskt vers, ehuru han här som förut, ej kan undwika hastiga öfvergångar från en ort till en annan, mera betingade af hans tillfälliga minne, än geographiskt grannskap.

Han utgår der från *Gaddir urbs*, dicta *Tartessa prius*, der Herculisstoderne Abila och Calpe reste sig; kommer så till *Oestrymnides insulæ*, rike på tenn och bly, bebodda af en stolt i köpenkap öfward stam. Så beskrefs den heliga ön, bebodd af Siberner, belägen jemte Albionernas ö. Karthagos kolonister hade, heter det, beseglat dessa watten. Poenern Himilco hade seglat så högt upp, att han knappt hann fram till sin destination på 4 månader, enligt sin egen berättelse. Der war också ej lätt att segla. För obekantskapen med hafwet måste man följa kusterna. Der wore än bränningar, än rör och tång i öfverflöd. Hafswidunder brusto ej — åtminstone i beskrifningen. Men man kunde segla mellan dem. Nu följer:

vers. 129:

Si quis dehinc

Ab insulis &c. se häröfw. p. 104 not **) — — axe qua

Lycaonis

— — — — — vacuata sunt:

Liguresque pulsi ut sæpe fors aliquos agit

*) De lärde Editorene ha antagit att kolonier med äldre orters namn funnits fordom på dessa kuster, liksom der nu i Amerika möter en mängd namn från Palestina, England o. s. w.

**) Det är häröfw. p. 32 anfördt, att Östersjön fordom ansågs som en arm från Jeshafwet.

Venere in ista, quæ per horrentes tenent
 Plerumque dumos: creber his scrupus locis,
 Rigidæque rupes atque montium minæ
 Cælo inseruntur, et fugax gens hæc quidem
 Diu inter arcta cautium duxit diem
 Secreta ab undis; nam sali metuens erat
 Priscum ob periculum: post quies & otium
 Securitate roborante audaciam
 Persvasit altis devehî cubilibus
 Atque in marinos jam locos descendere.
 Post illa rursum, quæ supra fati sumus,

Dixi ante — — — Oestrymnis . .

Här, liksom i A—i Descriptio Orbis Terræ, är klarligen fråga om land och haf högt öfvan Britannien och Rhen. Först beskriwes en kust med af watten utätta sträckor, der, som wi weta "outredda naturkraster" ännu i vår tid oförfänt röfwa skepp från mindre försigtiga seglare, än Himilco war. Här äro emellertid bränningar och wärfrika sund. Denna kust lär wäl sträckt sig från Rhens utlopp till Jutlands norra spets. Derefter blir en kust synlig af helt annan natur. "Dress någon händelsewis dit", fick han se klippstycken hopade på hwarandra, bergspetsar, omfwevende sig med molnen, törnhäckar utåt de sluttande fjellsidorne, med mera, som wäl ej upphanns, förrän Jutlands norra udde blifwit sedd. Här war en folkstam, som ej i början kom ned till kolonisternas anläggning på stranden, men slutligen tog mod till sig och nedsteg ur sina bergsklyfter. *) Derefter öfvergår författaren till någon aflägsen ort, som såges ligga 7 dagsresor till fots från hans Oestrymnis, som det synes, ej insulæ Oestr. . . utan promontorium Oestr., nära Abila & Galpe (se vers. 91).

Det förra stycket ongår omwederfägligen en forskare i Nordens urhistoria — locus sane classicus rörande Nordens ur-inwånare.

Lycaonia i Descr. Orb. Terræ och *Axis Lycaonis* i Or. Mar. äffe uppenbarligen ett och samma ställe. Man blandrar med skäl *Avienus* för sin lärdomsjagt efter gamla namn, för att så stilen lik gullåldrens författare — en fåfånga, som ej ännu öfvergifwit oss, hwarföre wi skrifwa t. ex. *Arosia*, som må kunna ezintra om *Jerdanes Arothi*: under det *Plinius* förlägger detta och flera af de namn, wi träffa hos *Jornandes*, på *Kaukasus*. *Lycaon* i *Mythologien* war en man, som förwandlats i en warg; *Lycaonien* i mindre *Asien* ett bergigt landskap. Wi hänwise till p. 148 följ. "Elswor" och anse ej lätt att här komma från *Norge*. Om *Ligurerna* ha wi yttrat oss p. 131 följ. I Descr. orb.

*) *Schöning* och *Gebhardi* antogo, att *Phoenicier* uthuggit det *Worm* kallat *templum mirabile* i *Telemarken*, hwarest först warit ett hedniskt, sedan ett christet kultställe. *Sjög. Nomencl.* p. 149.

Terræ Skillras Norge uppenbarligen under namnet Thule. Och derefter är fråga om ett Scythiskt haf i öster, deri en ö låg, som hade sitt namn af seltkenet. Jmsfr. härwid hwad wi upp-lyst p. 125 om Scani och Scandi-navia ("fulvus orbis"). Det hafwet, som ansågs nedsträcka sig från ett nordligt haf, böjde sig om landet mot söder. Se hwad som anförs om Gandvik p. 151. Der nu detta haf fick nytt namn i söder war *Coliados alta rupes* belägen. Jmsfr. hwad wi nämnt p. 120 om Cöleds bugt, besjungen af Djian. Dervå följa några versar om Ceylon, kallad Taprobane, en ö, som alstrat tætros elephantos och som har stark värme under Junisolen. Den anses wara stor, omgifwen af haf med agmina cetosi pecoris i wågorne. Sedan beskriwas en Erythræi ponti Marmora (långre fram en Regis Erythræi sepulcrum) och öfvergång sker derefter till de i lika stil som uti des andra poëm skillrade törnberworna af hwaså Klippstucken utmärta Skyhöga (Norsta) stränderne.

Af sammanhanget här kan man se huru W. får sina gamla "klasiska" namn. Taprobane är, som wi weta, Ceylon, men Ceylon måste i den ordning, hela beskrifningen följt, wara Adami Selon (Sjölunden), wårt Seland. Eller säge man öf en annan förnuftig förklaring! Urorarne synas ha fått det klasiska namnet tætri Elephanti.

Då dylika funnits i Skånes torfmåsar (2 skeletter äro uppställda i Lunds Akademiska Museum), så är wäl antagligt, att de öck funnos på Seland, då Himilco eller någon annan Pboenicisk af Dionysius Poenus rådfrågad eller directe af Avienus känd författare såg denna ös stränder och hörde, att den skulle wara särdeles stor (det hon wäl uppafs wara med hänsigt till de kringliggande smärre öarne). Uppgiften om mängden af sådane fiskar, som ej lade romm (Cete), liksom andra besynnerligheter får wäl bedömmas såsom öfwerdrifter, om öck ej "skepparlögner" i berättelsen om aflågsna obekanta orter. *) Hwad är *Erythræus pontus*? Erythria war en stad i Asien, hwarifrån en Sibylla kom till Alexander den Store. En Sibylla kallas dersöre rätt klasiskt Erythræa, och Pontus Er. bliswer ju då en öff. på "klasisk latin" af Mare Balthicum? Landet som är bekant för den Erythreiske eller Balthiske kungens graf (grotta? orakelgrotta?), måste wara det Chanithdyrkande Nordland, dit ännu i Adami tid Greker och Spanjorer begåfw sig för att få orakelswar. Malsströmmen eller någon dylik hafshwirlwel tyckes sedan ähystad. *Ogyris* anse wi som en latinisering af en Pboeniciers Aggara: wattenfall, deraf Nat-aggara. Se häröfw. p. 103. Hade t. ex. Trollhättan då redan wäckt uppmärksamhet på wara wästliga kust? Ogyris befanns på afstånd från det ställe der Carmanis nedhwälde i haf-

*) Då man ännu sällan öfwerseglar Sundet utan att se en skål, torde i den tiden agmina funnits af dylika och de räknats till pecus cetosum.

wet. Det är då Göta elf, Adami Gotelba, efter hwilken grund den än här må ha blifwit benämnd. Ur ordet Phoen. kan det öfversättas med ättens gård: infödingarnes egowälde (פּוֹנִי וְפּוֹנִי: proles). *Persicus æstus* war ett högst klafiskt uttryck för *luxuriosus æ*. Scarusmythen sammanbindes nu med bernstenshandels- underrättelsen, såsom tillbörligt är. Att nämna *Tus* eller *Thus* utan sitt klafiska epithet Sabæum, kunde ingifwit domaren om versens klafiska skönhet twiswel, att Skalden ej läsit Virgilio India mittit ebur, molles sua thura Sabæi. Wi finna emellertid, att Skalden uppehåller sig wid vår bernstenskust, då han slutar att meddela sina läsare mera om Norden.

I sitt poem till wännen Probus om hafstränderne citerar han, som wi nämnt, sin Karthaginensiska auctor, förklarande att hwad fordom Poenern Himilco inhemtat och pröfwat under sin hafsbefesling, det hade han af Karthaginensernas obekantaste annaler efter lång tid framdragit i ljuset för sin wäns blick. Ingen hade före Himilco besökt dessa sund (v. 383), hwaraf följer att han wiserligen war ofwan Rhen. Särdeles ofta utwisar han Gudinnemetempel på den "af Phoenicierna slitigt tillseglade" stranden i wester af Europa. Un är fråga om Veneris jugum & Veneris sanum, än om en Dianas underbara källa, än om orakler. Sjelf dyrkar han Gudinnan under namnet Nertia (Nertus?).

P. 106 r. 4 läs: först nära in wid . . r. 15 läs: än såf-
rare kunskap. r. 22 Sosber läs Sorber. Notens penult. tala
läs talat. P. 108 r. 11 läs: der Nordens . . . Ann. En Da-
na fjord ligger nära Tanum enl. Holmbergs Bobus läns Beskrifn.
P. 109, 2:dra st. r. 6 ad läs ac; r. 10 läs: Birca war kändt
som en . . . P. 110 r. 2 bättre läs bäst. Sista r. i text. de
der läs den. P. 111, r. 12 läs: nedsipprade . . r. 22 läs: (S-
hafswets . . . P. 112, r. 6 nerifr. i text. hwarföre läs: hwarefter.
P. 113, r. 14 detta utgår. P. 116 r. 12 läs Gardouins. P.
119, r. 6. (stjerna? eller af . . .). P. 122, r. 9 läs }.

3 §. 4 Kap. p. 123—217.

P. 128 st. 4, r. 3, liksom p. 129 r. 11. oren . . hwit, läs:
orens märke . . . hwitt. P. 130 not, r. 5 läs Ephe . . ; r.
16: 7 läs 4.

P. 131. Om Ligurverne, Kelters fiender och grannar, fordras utan twiswel någon större belysning om ej forntidens förvirrade föreställningar stola återwäckas emot oss. Men wi frånträda namnets betydelse hos andra författare, ända till och med hos dem, som sist beskriwit "den Liguriska republiken", hållande oss blott till Avienus, som wansligen bad sin vän Probus förlåta, då han ej kunde uppfinna namnbildningar, som låto klafiskt, utan nödgades upprepa "*dura vocabula auremque primam cuncta vul-*

nerantia, sed non silenda ob studium tuum nostramque eura-
ram". Smellertid ledde detta pedanteri, som gaf oss, såsom wi
nytt sett, ett Ceylon nära Nordiska berrnstenskusten och Midnatts-
solslandet, till stora förwillelser. I en dylik förwillelse har A.
uppenbarligen snärjt sig genom föregångares klaficitetswurm. Han
flutar sin sång om Safskusterne med upplysningar om mid-
nattsolslandet, der en klippa kallad *Columna Solis* beskrifwes
wara så hög, att det war just hon, som skymde solen under den
Nordens långa natt, som följde på des långa dag (se v. 639 f.)
en tanke, som Probus wiste ha warit Epikureernas, hwilka nekade
att solen nedgick, utan antogo att hon rullade jemt i rymden, men
skymdes af sjellspetsar, då hon kom till det yttersta i Norden, der
hon skilde 2:ne jordhalfwor, sjelf egande målet för sin bana
(ad extimos Septentriones porrigit, *mundi duo latera atque*
solis dividit meta vias). Det war wid Axis Atlanticus, solen
kastade sitt ljus ända till de ytterste Syperboreerne (Supremos
Hyp.), hwarest war dag, då Probus och Avienus hade natt och
twertom (v. 660 f.). Der låg ett stort watten som kallades än
Eridanus, än Rhodanus, hwilket skilde Kelter och Ligurer
eller Ligyes. En gammal författare Phileus, på annat ställe Phileas
(monne ej felläsning af Pytheas?) hade efter strändernas egna bebyggare
uppgifwit, att Rhodanus utgjorde gränsen mellan Europa och *A-*
rym, hwaraf copister, så ofta wacklaude i de ofändare namnens af-
skrifwande, sings *Arym*, enl. Jf. Bossii m. fl:s läsning. Avi-
enus antager här först, att den gamle författaren skulle såsom
sjelfwa ortbefolkningens mening werkligen anført att Rhône
war gränsen mellan Europa och Afrika (Libyen) och begabbar den
sedan, med försäkran, att han aldrig skulle gå in på en så orim-
lig sats, hoprörande uppgifter om det stora wattenet (Eridanus),
som han kallar Rhodanus, med dylika, som tydligen röra den be-
kanta Rhônefloden, under det Ligurerne förblandas med folket wid
Liger (Loire), till hwilket Himilco skulle behöft nära 4 månader
att komma från Destrymnidiske öarne, oakadt det nu torde wara
ett dygus kurs?! Men swårt blifwer att utleta Himilcos uppgifter
ur en referent, som så tydligen missförstått namn i urkunden. Ut ingen
tid kan Rhône ha ansetts skilja 2:ne werldsdelar. Enl. Apollon.
Rhod. som ger Rhodanus och Eridanus uti Italien gemensam käl-
la, war dock den mythiske floden belägen wid jordens yttersta grän-
ser och i nattens hemort. Det war den af fabler öfwerhöjde, som
skilde Kelter och Ligurer, enl. Apollonius. Bernsdorff (Poetæ
Latini Minores, V: 111. Helmstadii 1792) anmärker (l. c. p.
1442) i anledning deraf, mot Bossius, som ansåg att den 3:de
flodarmen war Rhen, att här är fråga om ulteriora Septentrio-
nis, ubi Rhenus non ascendit. Om än Apollonii Rhodanus,
som beseglas af Argonauterne, är, som wi tro, Rhen, så är dock klart,
att namnet är appellatift och att det stora watten (Geijers öfwer-
sätt. af Eridanus), som skiljer Kelter och Ligurer, der uppe

tal kan vara om Midnattssolen, måste vara ett af våra Nordliga haf. Det är bekant, att Romarne kallade landet ofwan Siferfjön en annan werld. Vårt haf skulle således 2:ne werldstelar i forntidens föreställning. Den p. 132 yttrade tanka, att Kelternes woro de folk, som något tillagnat sig koloniserande Puners bildning, men Figurerne de wilda stammar, som ännu bodde i bergsklyfter och fringslyttade jemte wattungdragen, skulle säkerligen bli nödwändig att dela, om wi hade Himilcos egen reberättelse qwar. Nu se wi bitar deraf hopsättas af en person, som än bevarar ursprungliga uppgifter om ett Midnattssolsland, än, till uppenbar motsägelse, inpassar dem i Södra eller Westra Frankrike, der Commentatorerne ej kunna uppvisa ett enda spår af de namn han strör omkring sig wid beskrifning af grannskapet af Marsilia (Marseille) o. d. Marsilienserne i Pytheas dagar kände nog dessa ställen, men besökte dem till skepps, ej till fot*).

P. 135 r. 6 tillägg: åtskilde t. o. m. genom hårkläbsten. P. 136 r. 4 e läs æ; r. 7 nerifr. läs: ärdi. P. 137, st. 3, r. 1 Göta; st. 4. r. 8 läs כבד; r. 14 läs כבד. P. 138 sista st. r. 1 läs 850. P. 140. Det förtjenar att anmärkas, att Anglo-Saxarnes genealogier komma till samma chronologi som Unglingasagan. T. ex. med 33½:

Woden 30 år e. Chr.

Wegdef 63½.

Sigwar 96¾.

Evipdeg 130.

Siggaut 163.

Sebald 196.

Sefugel 230.

Swart 263.

Somel 296.

Westerfalena 330.

Witurgils 363.

Wita 396.

Hengist 430.

Det war 440—60 Hengist blef bekant i Historien. Se Erenii berömda uppsats *de veter. Sveo Goth. cum Anglis usu & commercio*. Eger man ej rätt att så anse Odens samtidighet med Caesar Germanicus, som störtade Germaniens berömdaste tempel, — bewisad? P. 148 not r. 3 edhhe läs odh . . P. 150 st. 2 r. 7 läs Kwinn . . r. 9 läs: wid midw. . P. 151 r. 16 läs kändt. St. 2 r. 2 läs: uppfinning. P. 153 st. 2 sista r. An . . P. 155 r. 1 läs Harald den. P. 156, 7 §. r. 1 läs:

*) Den underbara floden, om hvars fringboende folk yttras:

— — nostra protinus tenebrae tegunt;

dies et illos clara tunc illuminat,

septentrione qui superposito rigent:

Cum rursus umbra noctis arctos habet,

Genus omne nostrum splendidum ducit diem;

löper ur sin källa per Tylangios, per Daliternos, per Chabilcorum sata (Chalilicorum sata eller Chlachilorum sata), Cemenicun (Tem. .) et agrum. Namnen kunna ej annorstädes uppwisas. Sannolikt tagna ur en Punisk förf. I Phoen. börja flera ställenamn med Thal. . (fullt), Thyl. . (se p. 137) ic.

drifta; r. 2 läs: grannar först . . . P. 157 st. 1, r. 7 nerifr. läs: hans söners . . . P. 158, r. 1 läs: D—F, då H—d . . . P. 159 r. 8 läs Amalch . . . P. 160 r. 5 namns läs: namn. Sr. 2 r. 4 de läs desse. P. 166. En förvirring har skett wid citations-tecknen. **) står r. 10, och ***) r. 11. Det sista skall och vara **); ****) bör vara ***); men ***) tilläggas i slutet af 2:dra st. Sista r. i not läs snart. P. 167, st. 3. r. 9 (?) utår. st. 4 r. 3 nerifr. läs fånger. P. 169 r. 2 läs . . . *qvot.* P. 170 st. 2 r. 7 läs . . . Must (utan accent). P. 172 st. 3, r. 2 de läs: de. st. 4. r. 2. läs Frig. P. 174 st. 2, r. 14. Tillägg: Birca" (en annan gång upprepande samma mening, som möter i Periplen, hvaraf följer, att Dwenland skulle ligga både ofwan Sweconernas land eller i Norrland och — nära ön Estland; ett nytt bevis på motsägelserna hos Adamus, hvaraf följer, att man t. ex. ej på ett enstaka uttryck hos honom får uppbygga en ny hufvudstad jemte både Upsala och Sigtuna). P. 175 r. 17 läs: *Balthicum* med *Qven-sæ*. Notens sista rad. läs Seig . . . P. 177 r. 1. Zwad läs Swilken. P. 180 r. 6 läs Finh. . . P. 181 not. läs Geogr. . . P. 184, r. 16 läs . . . *qvot.* P. 185 r. 5 det läs den. P. 189 r. 3 sista ordet: i. P. 194 in medio: sorg, men. . . P. 195, st. 5, sista r. läs chevalereska. . . P. 197, 13 §. r. 5 nerifr. utmärka läs: utmärker. P. 198 st. 2, siff: — Sista raden läs: med Danmark, till . . . P. 200 in medio: "der folket har Hel i hjertat". Får man ej derwid påminna, att Heliarsjön och Heliarön lågo i hjertat af Barend (wid n. w. Heliarwarma). P. 203 r. 3: Jorandes' Berik. P. 205 r. 5 lös Tiundur. st. 3, r. 12 Oldf läs: Olde. P. 206 not r. 1 högare läs: högars. P. 211 r. 2 läs folket. P. 212 r. 9 läs Dilgiu. P. 213, st. 3 sista r. läs: Fungaättens. P. 215 r. 2 läs: Disarfalen eller Disar-balen. R. 6 nerifr. läs Borears.

4 §. 5 Kap. p. 217—222, 6 Kap. 222—295.

P. 218 r. 6 nerifr. i text. barn läs barm. P. 220. 3 st. r. 6 sätt: 14. Sigurd Ring . . . P. 221 not 1 är tecknad med **) i st. f. *). P. 222 r. 8 nerifr. läs thertil. P. 224 st. 2, r. 5 är läs: åro; r. 8 läs: sista; r. 11 läs Sanchun. . r. 8 nerifr. läs Kalmarne, in . . . P. 225 r. 1 läs Idolz. In med. läs: Divinus. P. 227. För kritiske granskare är nödigt se originalritningarne; a. är der tecknad med lätt hand; i e ligga 2 stilar tydligen ofwan, 2 under ringen. För det, "som skulle bewisas", är teckningen härstädes fullgiltig. I 1:sta notens sista rad bör läsas: pläcksats, 8 qwarlegat . . . P. 228 in med. läs: herrschende. . . P. 230 a) sista raden följ. ridsvarfvet läs: ett följ. decennium. . . Notens 1:sta rad läs: en G. . . P. 231. st. 4 r. 3 läs: post (efter) skaffa . . . P. 232 st. 3 r. 1 läs: Rings och hans

söners. P. 233 st. 1. r. 6 nerifr. läs: öfwer-. P. 234 st. 3 näst f. r. Birca läs: Birea. Wid noten må erinras att Piræus i Athen också skrefs Piræa och Pireoea, ehuru förslagsmeningen ej anses af Förf. antaglig, ej eller behöflig. P. 235 st. 2 r. 12 läs: och en, som begår dem . . . (Känner, utgår). P. 236 r. 8 (Ivar, bör vara Ivar, med en — öfwer v, utmärkande n). P. 237 st. 5, r. 5 Island läs: Irland. R. 6 nerifr. bli läs: vara. P. 239 not **) r. 2 läs Skanei; r. 3 läs auga. P. 240 r. 6 läs: Danp. P. 241, r. 10 tillägges en öfwerhoppad rad: ned i Swearike, emedan Sig. R. är här en dansk Kung. Ragnar har deremot tydligen både Swearike och . . . P. 242 not *) r. 2 Björns läs: Bjarmas. r. 4 läs Strahlenb. . P. 243 r. 6—8 läs: Ej före . . behöfva wi antaga. . Sista noten läs: Wisigothi. P. 245 r. 9 nerifr. i text. efter, läs: etter. P. 248 fifta raden i text. det läs dit. P. 249, r. 8 med läs mer. P. 250 st. 1 sista r. läs: wi weta, fadr. . not r. 5 är läs äro. P. 251 not *) sista rad, läs: ones. P. 252. not näst f. r. nu läs un. P. 253 r. 5 nerifr. i text. Ivar läs Ivar. Näst f. r. läs: Irlandska. P. 254 r. 1 i noten läs: Inguar . . P. 255 r. 4. Då Hr. Böhm i Bath läste öfwanstående, erinrade han sig ha hört i Skottland sägas Barn i st. f. Child. st. 4, r. 8 Kejs. läs Ufe-rius. P. 256 r. 2 läs hêt. Notens sista rad läs: öllu. P. 257 r. 19 nerifr. läs Wárnäs (åfwen ett Wårnäs). P. 262 st. 2, r. 1 Is läs: Ir. . P. 265 r. 15 Birca läs Birea. P. 266 in med. (befästes) läs (en Olde eller äldre borg befästes?). P. 269 r. 13 Edm. läs: Emund. P. 271 st. 3 näst f. r. läs: fibil . . P. 283 not *) r. 2 läs Mikla . . P. 284 not. Wid Springeskatten må upplysas, att i Smäl. en skatt hetat stickekatt, som Rådet d. 13 Nov. 1635 resolverade ej kunna upphåfwas, såsom någon gång pålagd som vite. P. 286 i noten bör r. 5 utgå, såsom nedflyttad i notens slut. P. 290. De i 3:dje raden anmärkte . . . . ses ej i astryckningen wid de 3 första runorna i 1:sta raden. Twerstrecken öfwer † kommer från H och går in till H. En rispa går uppåt, der nämnde twerstreck upp-hinner H, och en dylik utgår något till höger, der i H stafwen står kånnesstrecken. Men blott twerstrecken synes kunna vara konstens verk och skall han tagas för inbuggen, så lär blott på föreslaget sätt en läsning uppkomma. Men detta erkännes som gissning allena. Den som will bedömma densamma, bör lägga Tab. III i Runemo og Runerne under ögonen. P. 295 r. 5 läs: Regnar. R. 22 nu utgår.

5 §. 7 Kap. p. 296—329.

P. 300. Källan för kunskapen om denne K. Erik Inder så: Björn at Haugi i Swerige regerade den tid Harald intog Norges

rife. Efter honom war Lunund (rättare Uomund d. ä. Gmund, Emund) kung i 40 år eller wäl mera. Sedan Erik, hans son, som hade till äkta Ingegjerd, Harald Hårfagers dotter. Då Swen-skarne fört henne till en ö och inwigt henne åt Gudarne, har Halfdan Swarte, hennes broder, fört henne med sig derifrån; för hwilken sak skul länge war ofred mellan K. Harald och Swea-kungen Erik. Thattr Hauk Sabrokar. P. 301. Källan för kunskap om Eriks eller Herikes son Gunnar Gröpe, är, utom traditionen och några andre äldre Langfedgares anteckningar, det Trolleska Manuscript, som Joh. Gyllenstjerna lät affkrifwa d. 3 Dec. 1659. R. R. Gref G. Bonde såg originalet på Trolleås. Wi känna blott hwad Lagerbr. meddelat derom i sina Handll. o. Näm. 1. p. 14 f. Han hade sett en affskrift widm. af U. U. Horn. Gunnar Gröpe kallad der Gundvar Gruffason efter sin moder Gruffa, en kungadotter ur Norge g. m. Gerike eller Ger-micke en Hednisk kung i Wermland, hvars dotter Gödike blef g. m. Bengt Ulf. Egbr. ansför ur "ett annat danskt" m:st: Gun-der Gruffason bodde i Werinde, som lät halsbugga S. Sigfrids sy-stersöner, den ene het Unamarus, den andre Banamarus, den tredje Soetamarus. De kommo af England, christnade kungen och om-wände Sverige till christlig tro. G. G:son bodde i Werinde. Sonom dref derutur K. Olof, som S. Sigfrid christnade och han ligger begrafwen wid Twing i Bleking i hednisk jord. Han war gift och hade en hedning, som icke war christnad. De hade en dotter Gydike. Hon war gift. Hennes Husbonde het Hr. Bengt Lagman i Sverige. De hade 2 söner, den ene blef en Förste i Sverige, den andre en förnäm man. De hade ock en dotter samman, som het Sigrid, som blef g. m. Knut Trolle, Hr. Ar-vid Trolles son. (Detta är, om minnet ej bedrar, Sophia Bra-hes Slägtebok eller ock des äldre, förut omnämnda källa). Ge-ricke uppgifwes i Trollem:stet ha haft 7 söner: Knut, Ketill, Krog i Walsjö, Krubel i Hwolske, Hwilwed och Gundvar, som kallade sig Gruppefon af modren.

Ett slägtminne har således warit bewaradt om Gunnar, Ge-rickes och Norska kungadottrens son, såsom den der kämpat med Olof Skötk. om wäldet öfwer Wärend, derwid Bernslandets *) kungason, möjl. K. Harald Hårfagers dotterson, wäl må först ha segrat, men som sedan säkert blef besegrad af K. Olof, Erik Segersälls son, hwarpå han wäl måste draga sig till Bleking. Wäst kunde mor-det på Sigfrids nepotes förklarad, om det får antagas ha stått i sammanhang med ett förlof af sonen utaf Wärends siste sjelf-ständige kung att återwinna Wärend från Upsalakungen, hwilket först haft framgång, men slutl. mislyckats, hwarpå G. Gr. måste fly inom Danska gränsen. — P. 301 st. 1 näst sista r. sedan utgår.

*) Så har v. Stiernman funnit Gerike kallad Herre öfwer Wärend. Se Abl. Matr. 1: 91.

ft. 4 r. 3 läs: eller Kalmar och Götalandens . . P. 303 ft. 1, första r. läs Vindicet . . In med. läs: Dalin; r. 6 nerifr. i text. läs: guvernerade. P. 305 r. 3 läs: . . gruben . . R. 5 nerifr. Uppgiften är af Hr Blad, som förutsätter runbrefwet såsom autentiskt — ett prof på vår kritik i de "menlösa tiderna".

P. 306 r. 7 läs uppenbar; r. 12 läs: i Rå . . (Rå . .) r. 15 läs 1632 . . Ridi . . P. 307 4 §:s 5:te rad slutas med comma. P. 308 r. 16 står Westergötland läs Westgötalagen. P. 310 ft. 2 r. 6 läs: svenske kungen. Stycket slutas med punkt. St. 4 första raden: Så skrifwer Suhm: "Hvad den danske Harald har foretaget sig efter sin fader Gorms död, vides lidet om, undtagen at han strax indgik forbund med den Svenske Underkonge Omund eller Emund, Rings Søn, hvarpaa de begge vare de Christne bevaagne"; hvarpå følger hvad Lappenberg kallar Suhms verorne Citatenmasse, som här utgöres af Chr. Sax p. 114, Waræi Ant. Hib. p. 121, 132. M West v. 138. F. Wig. p. 602. Gale T. r. p. 148. Langeb. T. 2 p. 406. 407. Mab. T. L. Sæc 5 p. 288. 291. 292. Bousquet T. 8, p. 195. 196. 260. T. 9. p. 890. Vi twifla ej på uppgiftens trovärdighet. Och dermed är fullt bewisadt, att i Harald Gorms sons tid fanns en icke-Upsalakung i Sverige, som var Christen och hette Emund. Hvad skal återstå då, att bortförklara den Christne Kung Emund (Slemme), som urkunder uppgifwa såsom regerande i den del af Sverige, som ligger närmast intill Danmark, då Swen Otto, E. Haralds son regerade i Danmark? Här måste fördomen wisa, antingen Danaholms mötesurkunderna äro fragmenter eller i sin närvarande form förfälskade. Vi wilja derom ej twifla. Om så är, så twifla wi ej på, att förfälskningen härslutit af begär att kunna framwisa för traditionen bekanta, men förkomna urkunder. De 6 Danske Biskopar, som fördom widimerade urkunderne (se Benzels. Brevverl. p. 39), skulle wäl swärligen gjort det, om sjelfwa factem ej varit deras samtids öfvertygelse, oberoende af urkunderne i deras hand. P. 315 r. 7 nerifr. i texten: bor, läs bar. P. 316, ft. 1 första r. 12 läs 10:de kap. P. 319 r. 9 läs: i Norge, liksom Gorm (efter 890) wunnit i Danmark och . . . P. 320 r. 4 läs: wi drifsta med Hallenberg . . P. 327 in medio: tillätt (***) och i noterne: (***) Bromton nämner en Wilreda, enl. Egbr. S. R. H. 1. 523. Sprengel känner och detta kunganamn. Swärligen kan då Legendörfattaren antagas ha tillskapat det ur samma grund, som Dalin bildade namnen Gapius, Skrifhalsius o. s. w. ehuru en lärd man så förmodat.

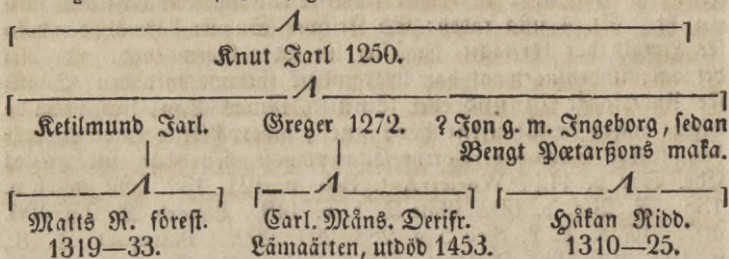
6 §. Fornminnen och Minnen ur 11—17 seflerne.

8 Kap. p. 334 i noten läs: Bjærkö = Föpstad. P. 339 r. 2 står Feyr, di läs: Feyrbi. 9 Kap. P. 340 r. 1 & 15 står 1800 läs 1500. P. 341 3 r. nerifr. läs: Totir (eller Totil; (33) Ny Smål. Bestr. 36.

Huru r öfvergår i I se wi jemut) . . P. 343 r. 19 Waf. eller
ock utgår. P. 344 r. 14 Tyfkland tillägg: (Möjligen har
Wales stått i en urkund och tagits för Wälffland, som en Me-
deltids författare återgifwit med Tyflland). P. 348 r. 10 läs: satte . .
på sitt mödernes wapen de 3 danska . . P. 351 3:dje st. r. 7 läs: g. m.
Ingeborg, enkan . . I noten r. 4—7 läs: hade 1. sonen Junker Knut
(. . . sigiller) samt sannolikt 2. en son Jon . . Se här:

Håkan Galin, Jarl, g. m. K. Erik IX:s dotterdotter.

P. 352 r. 4, läs Vårändia och sålde 1299 flera egna
gårdar i Öpvidinga härads; r. 6 nerifr. läs gaut. P. 357. r.
18 läs: Byrkflagar. P. 358 r. 15 läs: prestgårds b. . . P.
363 r. 9 läs: sedan 16:de. "Småländska afunden", starkare i
ej så långesedan försvunna tider t. ex. mellan Werio- och Jön-
köpings-bor, än i Skåne mellan olika läns barn (om en bysk
der ens kan spåras), synes häntyda till en forntid, då man kände
sig ha varit af stilda riken, som ofta fört krig mot hvarandra.
P. 365 r. 3 läs: sammangyttrades. P. 370 not, r. 1 läs:
electrum. P. 371 not **) läs Wymånbild. P. 378 r. 17
yttrade läs: suckade. P. 396 r. 1 läs: Diana. P. 404 not,
l. antepen. läs: ur: om ock ej hu'w . . P. 405 r. 8 § läs o.
P. 408 r. 8 nerifr. skulle läs: Skall; r. 7 läs: Fors utst. . .
P. 409 r. 9 nerifr. text läs: trollknif. P. 412 in me-
dio (Tan-ar). P. 413 r. 7 läs: torde också . . . r. 22
läs: wäl ock. P. 428 not *) läs: Si=seger. P. 430 r.
7 den utgår; r. 22 wisa — — wisa läs wisa — — wisa.
P. 431 r. 1 nu läs då. P. 435 not **) r. 2 läs Brah. .
P. 436 r. 2 läs: Hammer . . . P. 438 sista r. i text. läs:
der wid. P. 439 r. 2 läs: beswåra. P. 440. En phoeniciff
Hulda är det tydligen, som Saul fördrifwit och sedan besökte,
hvilken bragte sig till den exaltation, att, enl. de äldres mening,
andewerlden satte sig i beröring med henne, enl. Luthers goda
mening likwäl blott den onda andewerlden, samt enl. nyares
tankar, att hon under ett slags delirium tremens såg syner, så-
som alster af en rubbad kropps- och själsbelsa. Imfr härmed
en necromantiff scen i Norden, skildrad i Eddan. Se häröfr.
p. 461. P. 443 r. 14 nrfr. läs: Gudinnornes händer. P. 445

d. 10 läs: i norr, lifsom . . r. 13 lager, läs lagen; r. 25 läs attr. . . P. 447 r. 1 läs: Skatalundr. P. 448 r. 7 kan läs Funna. P. 451 not r. 3 inse läs anse. P. 453 r. 13 nerifr, läs: Mkoran. P. 454—62 har i stället för d) e) f) och g) blifwit satt §§. 6—9. P. 455 r. 14 före läs för. P. 457. Wi ha på annat ställe anført, huru Munkar sedan sökte ge prestfragen en christligt symboliskt betydelse (eldstungorna). P. 458 noten. Det är Gref Claes De la Gardie; men uppgiften rättas i så mätto, att Passagerarne lära hoppat af och efter det vot bön återkommit. P. 462 9 §. sista raden i 1:sta stycket Runiska, läs: Runiska. 3:dje r. nerifr. sig läs dig. P. 464 in medio hann läs han. Näst sista raden läs: låta. P. 465 r. 12 håri läs här; not. r. 3 låto läs låto. P. 466 r. 16 få utgår. P. 467, st. 2, r. 2 läs: Hilf . . . P. 468 r. 4 läs: קָהָן וְיָרִיב . P. 470 r. 17 Då läs Om. P. 479 r. läs: Kteisf . . . r. 16 Poenix läs: Phoenix. P. 480 r. 2 läs: MeleF.

Till ursäkt för detta kapitel i sin helhet torde vara nog att angifwa, att Förf. bor 18 mil från officinen, der han dock egt biträde af en wän Hr Mag:r N. Lundholm, som ej sparat sina ansträngningar med ett swärläsligt manuscript framför sig. En på landet i Sverige boende författare har ej wal. Antingen måste han dölja för allmänheten sina studifruktur eller och lemna dem — med tryckfel. Få sådana torde dock här vara förwillaude, och med uppmärksamhet på detta slutkapitel, skall Läsaren ej undgå att fatta hwad författaren önskat meddela, om den "obenägne" Läsaren också anser hela arbetet för ett colosalt tryckfel.

12 Kap.

Bihang.

1. Lexidion.

Semt inkomma nya ord i vårt språk från alla verdens delar. Hvarje Swenskt talar om Tobak, Thé, Kaffe, utan att påtänka, att dessa ord tillhöra de aflägsnaste stammars språk. Han wet betydelsen af Fyrka och ur, kanke utan att känna, att det är ett owärdadt uttal af grekiska (*χρεια*) och latin (*hora*). Hvarje ny naturprodukt, som införes, tager gerna namnet med sig från deras land som först införde densamma. Hvarje ny idé, som in- tränger, har behof af att föra uttrycken med sig, om den ej skall lätt bli missförstådd. Har det ej alltid så varit?

Wi berömma oss af förfäder, som i hedendomen woro hunna ofwan wildarnes stadum. Under vikingaslaggan antagas de ha besökt aflägsna haf. Skulle under den tiden inga främmande ord ha ingått i deras språk, då wi med katholicismens inträde fingo latinets snart sagdt till modersmål? "Phoenicierne drefwo bernstenshandel på Östersjöskusten". Så står i hvarje lärobok. Skulle det ej ha med sig inflytande på vårt fornspråk?

Wi ha drifvat utmärka spår och hänwisa till de ställen der det skett, med ett och annat tillägg.

Origines (contra Celsum lib. 1) anmärker, att Grekerne nyttjade egyptiska ord wid somliga beswårjningar, persiska wid andra. Kunde ej ens Hellas' folk alltid öfversätta hwad de tillegnade sig, huru fordrar man det då af våra säder? Wi drifva ej upptaga rum för mer än flyktiga citationer af några ord. Wi se Recensenterne stå framför oss som Diogenes för Myndernas lilla stad med den stora porten. Wi behöfwa neml. tillstånga den stora Inledningen, att ej den lilla boken, framför hwilken Inledningen är ställd, må löpa bort — förswinna för densamma.

A.

Abalus. Se p. 40. 111. *Abora* p. 137. 138. *Æsty* 170. 175. 251. 258. 319. *Adonis* 429. *Albani* 124. 131. 173. *Alma*: Virgo. 378. 476. *Amazoner* 167. 172. 194. 452. *Angeln.* Phoenicier gåfwo orter namn af Angeln (Se Gonata i Mon, Phoen. 383.). *Anses*: handelsförstar. Monne ej af *Anysos*: cum gratia Esi eller Martis? 467—469. (*Esus* har altaren hos *Syther*, enl. Lucanus). *Ares*, enl. Procopius *Thulilernas* högste Gud. Monne ej af ארר 77? 41. 129. 428. *Asc*: Man. 79. 378. *Asciburg*, *Asgard*: fästning 79. 85. *Astarte*, se *Ostara*. *Austurvegr* 34. 435. *Austravia* 111. 116. 171.

B.

Baal 82. 90. 91. 424 f. *Balagard* 425. (Civitas Baalis. Gesen. Mon. Ph. 421. 429.) Wi erinra härwid om det märk-wärdiga Balsberg wid Osterlöfs kyrka i Wi(rt)lands härad. Wid foten är en sjö, derwid en Balsby. *Baaltis* = Balder 118. 426. *Balthia* 402. 111. 142. 171. 426. *Bealtine* 118. 172. *Baityltoi*, *Baitoi*. 475. *Basilia*. 150. 111. 175. 176. *Bergi* hos Pompon. *Mela* 73. Se *Birca*. *Birca*. Handels-hamn. 334 m. fl. Monne ej בִּרְךָ: benedixit (Gesen M. Ph. 421.), således bedeställe af בִּרְךָ i Chald. falla på Fna, i Ebr. wålsigna. (Birca wid Arelshus öfversattes sedan med Köpen-hamn). Sannolikare uppvorte handelsorter wid kultställen, än twertom. *Bertha*, en Horda i Dyfland: Βηροθ: mulier semidea hos phoenicier enl. Gesenius. *Blåkulla* af Blockberg och detta af Mons bruchterus. Kan annars vara ett Phoen. ord, som Gesen. öfversätter med *Clausura Baalis*. Necken kom och inneslöt sig wiåa tider i Jungfruklippan. Lucifer innesluter sig alltid med qvinnorne i folkmythen. Enligt Urnhiel war Blakyle Niords maka, boende på Kulla berg 294 f. Imfr. Grimms D. Myth. 591. och Thres Glofkar. 202. *Buddha* 139 f. 430. 487.

C.

Calmar: Gimmel, Cumulus. 27. 77. *Cartris*: Jutland, monne ej af קַרְתִּיָּה: Cartrisah: den starka staden? Gesenius känner ett sligt Phoen. ställenamn. *Chædini*: Χαιδινι: inbyggarne i Westra Skandinavien; *Codanus* = Viken? af קֹדָן: Kethon: inskurit. Hamnen wid Karthago hette Καθων, Kothon. *Codanonia*: ön i Codanus. Monne ej ViKinglandet? Joter — Goter — Coder = Vikingar? Vikens inbyggare? Strandborna wid Kategat? Se 96. 115. 128. 150 f. Amu en dylit öfversättning synes möta. Eller är det ej så, då i 14:de seklet, när Skottar snart träffas t. o. m. som befälhafware på Wikenshus och detta börjar kallas Baihus, deraf Baihus län (Der war Anders Zingler eller de Sancto Claro, deraf Sinclair, Befälhafware 1461). — *Cimbri* monne ej af phoen. rot? Det är då Phoeniciers öfversättning af Grekernas Βαρύροι, som snarare är en mindre lyckad öfversättning af Nordiska ordet Båring, än twertom. Hallenbergs förklaring af Våringar såsom Bundesförwandter är bekant. Men b. f. w. heter בִּבְרִיָּה. Schelling förklarar Cimbri af בִּבְרִיָּה: beswärjare: främmande cults presier. Imfr. Gesen. Mon. Ph. 405.

D.

Dagon. Har Tegon. Daxon 289 f. I phoen. war det Sadesjudens namn. *Dana*. Se Thanih. *Diur*: Diar דִּיּוּר

utmärkte en flod, som på alla tider af året war till. Gesen. M. Ph. 422. Monne i bildligt hänseende: en i templet jemt tjenstgörande, skild från dem, som hade sina skiften?

G.

Edda af גן? 61. *Ella* eller *Hella* en qwinlig El eller *Sel*: גל: Saturnus. (M. Ph. 406). 381. *Electrum*, *Electrides*, en græcisering af גל-קת-א-ר-נ: alufat-orna: resina pini: tallåda. Bocharti Hierozoic. lib. VI c. XV. 60. *See Glessaria*. Härledes häraf Letternas namn, som nedsatte sig i Electridernas grannskap? *Embla* se *Alma*. *Erik*: Eriksgata: landets wäg: af ק-ר-א: terra, land i Phoen. ק-ר-א: Kungens land. *Eridanus* 486. 492. Monne af ר-ה-ת: eller Hebr. ר-ה-ת: *Thaniths regn*? Man har ännu gemmer, der man ser *Thanith* på sollejonet med blirten i handen (M. Ph. 355), deraf följer, att man ansåg henne gifwa regnen. *Wattensamlingar*, som ansågs wara hennes werk, kunde då heta *Eridani* och finnas mångenstädes. Andra härledda ordet af "barbarers" språk då det skall betyda: stor flod. *Eros* 417. *Erythræus pontus* 490.

F.

Fenningia. *Finved*. 73. 34. 150. 176. 181. 189. 122. *Freia*: FREIA, *Rhea*. femin. af פ-ר-י (פ-ר-י: fontanus) = anadyomenos; den ur wattenet uppstigna sköna naturen. 322. 386. *Freecasten*: Α-ρ-ο-ς α-ρ-ρ-ο-δ-ι-σ-ι-α-ο-ς. 193. 211.

G.

Gadariel är en Götakungs namn hos Fornandes, Beriks efterträdare. Är rent Phoeniciskt af ג-ד-ר-א: Hells gård. *Garth*. *Karth*, liksåledes; af ק-ר-ת: gård. 79. *Gampti*: monne ej af γ-α-μ-ψ-α-ς? 158. *Gallus*. *Gelbo*. 459. f. Den härledning *Ihre* uppger är säkert upptommen efter ett kändt förhållande med *Cybelespresten* och ej han nämnd deraf. Ordet rot torde wara ג-ל: springkälla. *Wid* *Gilboabergs* fot framqwälde källan *Tubania*. Gäll war den ort, som samlades wid samma stirkälla, samma *Urdarbrunn*. *Glessaria*, *Glesiswall* af Gles: bernsten, som härledes af Sa-cal: utspipra: schachal i syriskan. 111. 209. *Gor* och *Nor* i *Sundinn* *Noregur* synas wara af samma språk som *Thor* och *Goa*. Om det är *Norges* uppfinning af den phoeniciska koloniens ättlingar, som kunde skrifa om hwad de upptäcte, så är det ej besynnerligt att så många namn synas wara främmande. ג-ר är hospitium (M. Ph. 423). Man har *Gor* *Baal*: *Hospitium* *Baalis*. *See* *Nor*, *Thor*, *Goa*, *Glåfö*, *Codan* (*Foter*). *Goa*. *See* *Thor*. *Grendel*: Wi läsa *Orenthil* (*Lucifer*) af א-ר-ר. 200. 419. *Gyltones*. 209. *Hanno*, *Himilcos* broder, anlade en stad *Gytte*, (af ג-ר-ת: hjord el. ג-ת: winpress).

S.

Hall se *Walhall*. *Hansa* se *Anses*. *Hednig*. 65. *Hel* Se *El*. *Hercules* 426. *Hertha* se *Nerthus*. *Heruler* 75. 178. 181 f. *Hlessö*: monne ej, liksom *Selsingborg*, *Selsingdör*, benämndt af hls = gls: Se *Glessaria*. *Hlada*, *Hludana* se *Thanith*. *Holda*. 440. 498. *Hilleviones* se *Levoni*. *Horus*: Årsguden. En *Horosdyrkare* = *horkarl*, *horkona*. *Huannir*: umbellat. 210. Denna gåta ger begrepp om någon örtkunskap. Dylsk har varit utmärkt hos phoenicierne, som lemnat oss i sin språkskatt ej få till fornbotaniken hörande namn. *Huannir* ljuder phoeniciskt. Monne sweepet benämndes i forntidens lärda språk af חַנְנִיָּה: omhuldbande? (M. Ph. 408). För *Sciden* behöfdes namn på flera örter. I ett slags sakors namn finner *Gesen*. "Sti:æ nomen". På *Hypocymus*, *Solanum*, *Locusta*, *Mercurialis*, *Ballmon* m. fl. d. känna wi de Phoen. namnen.

J.

Jarl: *Earl*. 134. 135. *Ida* 168. *Joter* se *Chædini*. *Isis* 407. 450. *Istævones* 436. Monne af *Isidi*, hvars d lär ha rot i חַשְׁדָּיָה; qwinna? (M. Ph. 347). *Julin*. 160. 314. Af *Ἰλιος*? Eller des rot, ett phoen. ord? *Jol* var *Mauritaniens* huswudstad, betydande *Baals* glans d. å. solen. (M. Ph. 423). *Jumne* 75. 108. 160 f. 314. *Jumala* 464. *Jumal* uppkom i uttalen af *Jum(b)al*: *Baals* majestät, ett gudæpithet hos Phoenicier, enl. *Gesenius*.

K.

Karth, se *Garth*. *Kelth*. 53. å stenen, funnen i *Kelthen* eller den tillmurade grafwen på *Malta* 1761 läses: חַכְכְּוֹ: in hoc sepulcro clauso: M. Ph. 105. 350. Rimligare härledes namnet *Celtæ*, ett folk utmärkt af sina monumens celtiques, från detta uttryck för deras begravningsätt, än från — *Rätten* *Keltos* och *Nymphen* *Galathea*, enl. den klassiska lärdomens förmenande. *Kurram* 79. 137. Härwid må erinras att ett *BoKara* ligger wid *Emmån*.

L.

Latona se *Thanith*. *Levoni*: *Λευῶνοι*: de hwite: *Albani*: *Svei*. 96. 122. 125. (*Gesen*. *Ebr. Lex.* p. 401. M. Ph. 424). *Lodin*, *Glodyn* se *Thanith*. *Ligurer* 131. 489. 491. *Lögr* 34. *Loke*. 198. 380. f. 385. *Lucanus*, *Lucifer* i *Sagor*. 198. *Lucifer*, *Lusse*. 413 f. 387 f. 395. 434. 480.

M.

Magd, *Medea* 82. *Melusina* se *Lucifer*, *Luse*. *Mentomonon* antages vara af "barbariskt" ursprung af menn ton man, som i *Wallisiskan* betyder *locus brevium aquarum*. *Kanste* en förbräkad Phoeniciska, som betyder: *twillingwartnen*: de 2 hafven (der *Dier*: och *Nordsjöns* wågor bröto öfwer en land-

tunga till hvarandra?). *Mercurius*. 147. 428. Möre af *Moirai* 176, eller liksom *Mora* thing af מֵר. 429. *Mysing* 207 (M. Ph, 425). *Mäla* i ställenamn, allmännaft i *Konga b.*, 137.

N.

Nahar Valos 461; utmärker, enl. *Tacitus*, *antiquæ religionis vestigia*. נֵר בעל: *Nar* eller *Nahar* *Baal* *Servus Baalis*. Att han kallar dem *Castor* och *Pollux*, hvaraf den ene alltid var nere i mörker, då den andre var uppe i ljus, tyckes utmärka, att det varit en dubbel bild "bla half en half med hörundar lit", såsom den gamla (gudabilden) i *Jernstogen* beskrifs i *Eddan*, således en *Uuisdano*, såsom *Wodan* kallas i en *God.* af *Paul. Diacon.* d. å. en hait *Thanith*, motbild till den swarta *Thanith*, som blef die *Swarke* *Gottes Mutter*. *Femin.* af detta *Nar* i plur. excell. blef נֵרְתָּה: *Taciti Nerthus*. 405. 412. *Gesen.* har i inscriptioner funnit נֵרְתָּה נֵרְתָּה: *Serva Nerthæ*. *Åsven Nerth Baal*: *Solz ju gfru.* *Herodot* wet att dylika kommo från samma håll, der *Tacitus* kände *Nerthus*. Af detta *Nar* och *Nara* härleder *Gesen.* ἀνήρ, deraf *FANHP*, och deraf *Veneris*. 164. *Nerthus* kan annars vara af נֵרְתָּה i. q. נֵרְתָּה *Splendens* eller נֵרְתָּה (*flos*) *Puellæ* (M. Ph. 394). *Narat* hos *Diosc.* som der förklaras, öfversatte *Grekens* *Βουφθαλμους*: kögga: den fåra kon: *Ætis*. (Vi minnas huru *Nerthus* åtte efter kor). *Grimm* ser häri *Njord* i *Nordiska* *Mythen*; vår lärde *Wallman* finner här *Indiens* *Wischnu*, *Grekernas* *Poseidon* *Erichtonius*, som föreställes till nedra delen som en orm, således lik den *Skythiska* *Diana*. *Hallenb.* härleder *Nahar* af arab. nahara: flyta som watten, sedan nära. *Nortia* 491, *Etrusker*nas högsta gudomlighet, alltid erkänd som qwinlig, dyrkad högst af *Avienus*, hwilken dock som *Proconul* i *Grekland* hade "sett *Apollo*", lär vara samma *Nerthus*. *Niagara*: 107. 190. (M. Ph. 45). *Nor*: נֵר בעל: *Guds* *ljus* (M. Ph. 425). Detta söktes i norr, der man spejat *Midnattsolen*. *Nr-wagha*: wägen till *Nor* eller *ljuset*. 33. 73. *Note*, *Nott* se *Thanith*. *Nunna*, ett förchristligt namn för ett förchristligt begrepp. *Monne* af נֵרְתָּה: *Pupillus*?

O.

Oden 139. 430. 493. *Oonæ* 73. *Orenthil*: *Lucifer* 419. *Oscricta*. 111. 170. *Osiris* 424. *Ostara*, *Eastra*, *Astarte* 170. *Osti* se *Æsty*. *Ostphali*, (*Ostgothi*) 479.

P.

Phavoner och *Phireser* 73. *Picter*: 122. monne ej *Herodots* παταίχοι (l. 3. 47) af ΠΙΣΤΗ: sculpsit eller af ΠΙΣΤΗ: securum facit. *Bilderne* woro beskyddande.

Owenland. 150. 175.

D.

N.

Ribe, en stad i trakten, dit Himisco kom. *נְרִיבָה*: hufvudsstäder (M. Ph. 425). *Reasan*, Ravn, ramm af *עֵרָב*? *Rik* 134. 136. 239.

S.

Sal 447. *Saxar* i *Thule* 117. *Scandia*, *Scandinavia*, *Scania* af *schani*: glans 125. Att *skan* betyder hwitglänsande synes man kunna sluta deraf, att ett fjäll i Norge kallas *Skanyar* fjäll. *Jorn* M. S. IX. 16. *Sevo*. *שֵׁשׁ*: *Sefi*: bergsrygg. *Sevede* i *Småland* är ytterst bergigt; wid en domplats der, har man funnit en sten med alldeles främmande runor. *Severyggen* i Norge må ock nämnas. *Sculda* 440. 465. se *Zolda*. *Sköld* synes ha likså säkert kommit hit såsom främmande ord, som sedan armatur. *שֵׁלַת* betyder rustning i *Hebreiskan*. *Seid*, *Sidonios* 167. 286. 305. 477. *Snbaga* 34. *Svethidi* 125. *Syr*. *Dea Syria*. 465. 477.

T.

Tanais och *Tansana* se *Thanith*. *Tetrazitæ* (Gothi) 128. *Thanith* 79. 86. 106. 118. 127. 128. 130. 134. 141. 143. 146. 162. 166. 240. 389. 401. 434. 453. 457. 458. 466. *Danariske* af *דַּנְיָא*? *Danomalchidiske* öarne af *דַּנְיָא*. *Lect*. E. Gieselbrecht i *Stettin* har skrifvit det p. 159 ömförmälta brefwet. Der står i *Hermod*. l. c.: Den fabelaktige Fortælling om Polakernes Krige med Beboerne af de Danomalchiske Æer, i 1:ste Bog af *Kadlubek's Krønike*, har Hr Pr f. Lelevel anset som et *Pomersk Sagn*, hvis *Historiske Grund*, han søger i de *Danske Kriæstoge* til *Pomern*. *Taprobane*: *Seland* 490. *Theustes*, *Tjust* 39. 74 (M. Ph. 428). *Thor*. *Θωρ οἱ Ποινητες τῆν βοῶν καλοῦσι*. *Plut*. *Syll*. *Ges*. *Mon*. *Ph*. 390; ansende *Gesen*. möjligt, att *Plutarchus* blandat *Phoen*. med *Syriska*, då ett nytt exempel uppstår för uttalet af *Θ*, bildadt efter *ω*, bilden af den hväsende ormen. 66. 423. 481. *Goa*, *Po*, *pers*. *Ghaw*. 481. *Thule*: *Solens* hem. 113. 115. 413. 486. *Troja* 87. 185. 195. *Trolle* 458.

U.

Urda 42. *Urdashult* 438 f.

V.

Valkall 438. *Valkyria*. 90. 91. *I* althochd. *Walachuria*. *Vaner* 41. 143. 156 f. Deraf *Venus-eris*. 405. *Varan*, *Vär*, end 41. 188. *Varanf*, *Väring*, *Vareg*. 32. 33. 37. 41. 117.

Ver: Man (beraf: Var-aktig). *Vecsioren*. *Wexid*. 460. *Veleda* 448. *Westphali* 479. *Wesigothi*. *Vilkina*, *Vulcanus* eller *Kabirus*. 38. 66. *Vinuli* 75. 178. *Virda*, *Vyrde*, *Jes arde*, *femin*. af *Ver*. 42. 122. *Virdar* 127. 173. 196 f.

Y.

Yrpa, en gubinna, jemte *Thorgerda* i *Glade-Zarlens* *afgudahus*. *Thorgerda* betyder *Thorsbrud*: digna *toro Jovis* i *Dvidii* språk: således *Ehanith*. Är *Yrpa* bildadt af *Jarba*? Se *Ges*. *M. Ph.* 408. Det kunde då betyda *colens Deos* eller *od gladius* (אָרְבָּה). *Freia* har ett *svärd* i ena *handen*.

O.

O: $\aleph \aleph$ 137. (*M. Ph.* 346). **O**ster. Liksom *Noir* synes uppkommit af *Midnattsfolksculten* nära *polcirklen*, så synes **O**ster uppkommit af *Påstmånsdyrkan* på *östliga bernstenskuster*. I *Rom*, der *Karthago* med sin *Astarte-cult* låg i *söder*, utmärkte *Auster* det *väderstrefet*. Andra härledningningar af **oster** och *norr* torde ha *mindre skäl* för sig. Se *widare Westyi*, *Ostara*.

Den som föraktar att ge *forskningen* *riktning* åt *detta håll*, måste antaga, att *Nordens* *inbyggare* för *1000 år* sedan *woro* *hwad* *Fegeöarnes* *Wilder* nu *äro*. *Sunehade* de *deremot* en *slags* *cultur* och *woro* de af *ålder* en *seglande nation*, så är det en *brist* på *historisk insigt*, att antaga *des* *isolering* från *culturen* hos *andra* *seglande folk*. *Man* *isolerar* *lättare* *wägorne* i de *befglade* *hafwen*, än *idéer* och *ord*, som *dem* *uttrycka*, hos de *seglande nationerna*.

2. Chronologisk Öfversigt.

- 500 f. Chr. Himilco anför en Karthaginensisk koloni, seglande nära 4 månaders väg norr om England förbi låga till bergiga landskuster. Der nedsätter sig kolonien. De förra inbyggarna äro utrotade af Kelter. Der bor dock ett lättsträmdt släkte i bergsrefsworne.
- 400 f. Chr. Kolonien, kallad Tanais, besökes af Phoenicier och Greker från Masilia (Marseille), som har den Ephef. Diana till stadsmärke. Här driifs berrnstenshandel. Grannfolk äro Guttoner, Teutoner och Skyther.
- 300 f. Chr. Snart synas Östersjön och Norrsjön säkert sammanflutna och derpå upptäckes berrnstenskusten mellan Oder och Weirlen. Midtemot denna kust ligger hinsidan hafwet en stor ö, en slags annan werld, i hwars fursfogar berrnstenen anses afstrad. Den kallas Balthia, Basilia, Bannomanna, Dsericta m. m. och är föremål för eröfringsbegär såsom förment afstrarinna af den på werldsmarknaden som guld gäl-lande rökelsen electrum.
- 100 f. Chr. nalkas Cimbrer, komna öfwer Rhen, mot Rom. Deras fädernesland war nedbrutet af en stor flod. Spår af denna naturrevolution ses i Daniska Archipelagen och på Skånska kusten gent emot Seland. Sklaver framtränga allt talrika från öster, nedsätta sig wid Östersjön, derifrån trängande den germaniska stammen åt norr till Skandinavien, åt söder mot Romerska wäldet och slutligen åt wester till Britannien.
- Wid Christi födelse måste Romare kämpa mot Longobarder, uttågade ur Skandinavien. Nu besöka Kejs. Augusti flottor obekanta och verhörda haf högt öfwan Rhen. Romarne sluta förbund med kungar på den förut för dem obekanta största ön i det upptäta hafwet.
- 100 e. Chr. känner man på den stora ön i Oceanen en utmärkande cultus hos Sitoner, som äro grannar till Ewioner och ega med dem lifa språk m. m. Ewionerna utgöras af 5 förbundna stater, Sitonerna, som äro Svever och sträcka sig in i Germanien, utgöras af 9 förbundsstater. Hos Sitonerna är en Beleda-regering och en Tanais- eller Dianacult.
200. Nu har i Nordwestliga Europa en ny cult uppstätt, en reformation af den äldre. En Bodans-religion med drag af Buddhaism breder sig ut i Norden, der namnet Oden eller Bodan länge ställes öfwerst i kungalängderne.
- 382 uttågade Vinuli från Skandinavien och erkännas wara af den förut kända Longobarderstammen.

- 451 uppbrännes Troja minor af Attila, som snart dödas af en Burgundisk älskarinna. Vid Hunnernas påträngande mot Östersjön synas åter, som räknä börd från Troja (Troyes), ha inträngt i Sydöstra Sverige. Andra trängas åt söder. Veneder (från Vineta?) uppbygga wid denna tid Benedig.
- Efter 518 gå Heruler, som wandrat genom Ryssland och Danmark, ofwan hafwet och nedsätta sig nedanför Götarne, ofwan Danstärne.
- Före 565 hemta Herulerne i S. Skandinavien en ny dynasti af den derwarande förnämsta stammen.
- 593 lefwer en k. Angantyr bland flera kungar på den stora ön mellan Danmark och Ryssland.
- 825 intagas Färöarne af Östman, som börjat anfälla Irland. De ha samma dubbla dialect som Värend och Finwedens befolkning.
- 831 intages Dublin af Lotbroc, en Östman. En Bern är nu kung i staden wid Birca.
- Wid 840 är k. Bern långt borta och k. Anoundus från ett annat Svionerssamhälle anfaller hans köpmansstad.
- Wid 854 är Olyph kung i staden wid Birca. Han döps af Anskar.
- Före 865 har k. Olyph laggt Gurland m. m. under sitt Swenska rike. Derefter uppstår en Waregisk dynasti i Ryssland, men Normän nedsätta sig snart wid Östersjöns småländsk-blekingka kust. Värend förblifwer sjelfständigt. Dwinmorne hade deltagit i striden och få lika arfsrätt med männen.
- Före 883 har Upsalakungen Erik Emundson (Anoundi son) laggt under Svea de med Birdaland förut förenade s. k. Östersjöprovinserne Estland m. fl.
- 934—36 predikar E. Bist. Unne i staden wid Birca, der en Ring och hans söner Erik och Emund nämnas som kungar.
- 951 afgöras på Danaholmen gränserna mellan Smålands och Westergötlands kungar, liksom mellan desse och Danska och Norra kungarne.
- Wid 980 komma först Westergötland och Småland under samma kung tydligen i följd af Styrbjörns fall i Fyrisälтан.
- 998 döper Sigfrid k. Olof Skötkonung. Smålands gamla kungasläkt, som sökt utrota de Christna, måste draga sig till Bleking.

3. Kungalängden.

(Recapitulation.)

Med hänvisande till Inledningens p. 243—362 få vi här i all förthet upprepa:

1 §. Sagokungar

i Møre,	i Finweden,	i Vårend,	i Niudung,
1. Geirröd (335) i Östergöt. *)		En Njord (Merthus- prest) kommer i 1:sta sekket till Upsala, der hans son	ätten till Gultaby slott. råfuade anor
2. Agnar i Dgfl.		Junge I blef f. Häfe (brodern Sag- bart i Blef.)	från Fornjoter.
3. Jonakur (450) i Dgfl.		Do.	Kare.
4. Guttorm (515), kallas uttryckli- gen kung i Mø- re wid Ble- king tillifa.	Arngrimur.		Jotul.
5. Thore Sund- for (552).	Sergrimur.		
6. Harald, kung tillifa öfw. Ble- king (?).	Grimur.	Jugel.	
7. Heidrek kung tillifa öfwer Thy- sa Bernst.-kusten.	Andgrimur.	Alf.	Enö.
8. Angantyr 593, trol. ock f. öfwer det öfriga Virbaland, der små stater under Sklavens påträngande funno nödigt att förenas.			
9. Heidrekur Alfhammar			Thor.
10. Siorward, kung tillifa öfwer Skåne, ärfodt efter morsfa- dren Harald den gamle **)			Gore.
11. Salsdan, (Brodern Gudröd har Skåne).			Seitu ic.
12. Iwar Widtfamne, kung öfwer hela n. w. a. Sverige.			
13. Harald Gildetand, f. öfwer Sverige, tillifa öfwer Seland.			
14. Sigurd Ring, besegrar den förre. Dwisst hur u stor del af hans rike som kunde behållas.			

2 §. Historiska Kungar.

15. Ragnar Lodbrok före 825. Krigar med kungen öfwer Swea och Götta, liksom han söker eröfra Skåne. Synes ega

*) Dwisst om i det sw. Dgfl. eller Midgötalandet öster om hafwet (Est-land ic.)

**) En ättling af Hallands kungar med anor möjligtvis fr. Gimilcos coloni.

- Småland, Öland, Bleking, Östergöt. och Öfversjöprovinserna. Huswudstaden i Kalmar. Han anlägger en koloni på Island.
16. Björn Jernsida är en konung 829; har före 840 lemnat riket åt en Ståthållare och begifwit sig till kolonien. Han härstammade å mödernet från den kungaätt, som af Atilla jagats från Troja minor till Norden.
17. Oloph är k. wid 854, döps af Anstar. Återeröfrar Öfversjöprovinserna.
18. Ehnob. 19. Geord, Olophs söner.
20. Sigerich.

Riket delas nu i

Östriket

och

Värend.

21. Jardegon Swens son från Norge. Alle eller Alle gaf ed, men bröt och blef en sjelfständig Värendsregent eller Civilis.
22. Gorm 890, blef k. i Danmark, behållande blott Bleking. Blenda, samtidig Veleda. Inledn. p. 448.
23. Ingel eller Inco.
24. Riug döps wid 936. Hans söner:

25. Emund Slemme regerar öfver Smål. wid Blef. o. Wgfl. 951. Erskände Bleking's fränksilande. Erik eller Gerike Norst kungamåg, regerar i Värend, efterträdd af sin son Gundvar Gröpe, som besegras af 28. Erik Segerfäll, åtminstone hans son 29, Olof.
26. A. A.
27. Strybjörn wid 979.
28. Erik Segerfäll, som blir k. öfver hela Sverige wid 979, tillika k. öfver Danmark wid 980. Dör 994. War döpt, men återföll.
29. Olof Skötkonung, under hvars tid Gundvar Gröpe, residerande i Werid, söker åter bli sjelfständig, men besegras och måste fly till Bleking. Olof regerar 994—1026. Blir döpt 998. Residerar mestadels i Skara.
30. Anund Jacob 1026—51. Eger ej Bleking, men Småland. Residerar i Upsala.
31. Emund Gammal 1051—56. Residerar i Upsala. Måste bekämpa ett uppror i landet, der quinnorne deltog i kriget, derunder stupar sonen Anund. Ett nytt kungahus uppträder, ett sydsvenst.
32. Stenkil 1056—66. Efter hans död söker det gamla kungahuset åter uppkomma, men 2:ne med lifa namn Erik och lifa föreställning om sin rätt stupa. Riket blef dock 3:deladt i 3 år 1080—83:

Småland.

Westergötland.

Swealand.

33. Inge Stenkils son residerar i Småland, Stara. Sakan Röde residerar i Blot-Swen resid. i Upsala. men 1083—1112 regerar Inge öfver hela Sverige, biträdd en tid af sin broder Hålfkan.
34. Philipp biträdd sedan efterträdd af brodern Inge: 1112—29. Troligen blott öfver det Christna Småland och Götaland. Erik Årsåll Blot-Swens son: Ragwald Knap-höfde:
35. Swetker en Njögöfist Jarls af Gu-

gelft Greflig och fordna Smål. kungahuset
sets fram, blir f. öfver S. Sverige
1135—55.

Olof Näs-kung re-
gera i det hedna
Swealand.

Erik IX, ättling af
Sveafungarne, krist-
nar Swealand. R.
1152—60.

Magnus Genr:öf.
1160—61.

36. Carl VIII Sw:sf. 1155—61,
sedan kung öfver hela Sverige 1161—67. Hufvudstaden är
på Wisingsö.

Kol,

Burislef † 1169.

37. Knut Eriksson f. öfver hela Sverige. Krönt. † 1195.

38. Swerker Carlsson, lifaledes. Dör 1210.

39. Erik X Knutsson, lifaledes. Dör 1216.

40. Johan I Swerkersson, lifaledes. Dör 1222.

41. Erik XI Eriksson, lifaledes 1222—30.

42. Knut Johansson 1230—38. En Folkunge.

Erik Eriksson regerar åter 1238—50.

43. Waldemar. 1250—76.

44. Magnus Ladulås 1276—90. Den sista f. som residerade
i Småland (på Wisingsö). Stockholm blef hufvudstad.

45. Birger affatt 1319.

46. Birger, f. i Småland 1318, med huf-
vudstad sannolikt i Kalmar.

47. Magnus Eriksson R. öfver hela Sverige 1319—63;
förenar dermed Norge och Skåne.

48. Erik XII 1344 i Sw. och Skåne.

49. Häkan 1362—71.

50. Albrecht 1363—89 f. öfver hela Sverige.

51. Margaretha bildar Kalmar-Union 1397. Unionshuf-
vudstaden är i Kalmar.

52—57. Unionskungarne Erik XIII, Christopher, Carl VIII
(blott i Sw. o. Norge), Christian I, Johan II, Christian II.

58. Gustaf I 1523—60. Härunder hyllas af Smäländningar

59. Måns Bryntesson 1529. Sedan lydes som en Smäländskung

60. Nils Tacke eller Dacke 1540—42, resid. på Kronoberg och
håller landsthing i Werö, der 2 fullmäktige från hvarje pa-
storat insinna sig, lifsom främmande Ministrar.

63. Erik XIV är kung i Småland 1559—60 med hufvudstad
i Kalmar; sedan öfver hela Sverige, resid. i Stockholm 1560—68.

64—79. De öfrige Sveriges Regenter, residerande i Stockholm,
Johan III, Sigismund, Carl IX, Gustaf II Adolf, Chri-
stina, Carl X Gustaf (ätereröfrar Bleking), Carl XI, Carl
XII, Ulrika Eleonora, Fredrik I, Adolph Fredrik, Gu-
staf III (gaf en son namn af Hertig till Småland), Gustaf
IV Adolph, Carl XIII, Carl XIV Johan, Oscar I.

Die erste Erwähnung des Ortes findet sich in der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101, in welcher derselbe die Pfarre zu St. Marien in der Stadt Osnabrück bestätigt. In dieser Urkunde wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte. In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte.

In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte. In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte.

In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte. In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte.

In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte. In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte.

In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte. In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte.

In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte. In der Urkunde des Bischofs von Osnabrück vom Jahre 1101 wird auch die Kirche zu St. Marien in der Stadt Osnabrück erwähnt, welche damals dem Bischof gehörte.

Ny Smålands Beskrifning inskränkt till Wexjö Stift.

---

1 Kap.

Stiftsstyrelsen.

Biskopsserien. Dom-Capitlet.

---

1 §. Wexjö Stift utgörande Wärend.

Wexjö stift är det 6:te bland Sveriges stift, egande sitt rum efter Upsalas, Linköpings, Staras, Strenghnäs och Westerås framför Åbo's före 1809 och Lunds efter 1660. — Wi sammanfatta här synchront stift både Styresman- och Hädslängden.

Den tid, då Stiftet så småningom bildades, är bemärkt uti inledningen. Stiftet, innefattande Wärend, uppstod med

1. **Stenar**, en Cisterciensermunk, möjligen af den Birda-Götiska pretendenttätten (Swerkersta), kallad frände (cognatus) af k. Carl VII, (wi finna ej, att denna benämning tillkom hwarje Biskop i kraft af embetet). Stenar hade som Biskop i Linköping från 1158 varit Biskop öfver Östergötland, Kalmar Fogati med Öland samt den öfriga delen af Småland, derinom Wärend låg, efterföljande **Gislo**, som omkr. 1115 kom till Linköpings biskopsstol. Att Gislos Biskopsdöme sträckte sig öfver Niudung är säkert, helst han lät, med k. Swerkers hjälp, anlägga Nydala kloster, hwilket intill Reformationen hörde till Linköpings stift. Om han påstyhade denna anläggning för att genom Munkarnes inslytande, hwilka han kunde hålla beroende af Kapitlet, säkrare bibehålla Niudung under Linköping, så stedd dermed ingenting o-

wanligt i hierarchiens historia. Deremot kunna wi blott gifa, att han hade desto större behof af en dylik ansträngning, som erfingen war ny, war skedd efter 1100, då Åsgöte i Bor lär byggt en Domkyrka för, som det tyckes, både Finweden och Nidung wid Rydaholm. Om Wärend derwid medföljt, så war den föreningen ännu lösare, helst det wäl under Sigfrid, Unaman (som kallas Forseoman) och en Johannes wäl kunnat få en närmare stadga såsom kyrklig organisation; hwarföre när Stenar, i förtyttelse öfwer Stephens utnämning framför honom till Erkebiskop i Upsala, nedlade krådan i Linköping omfr. 1160, men åter ångrade sig, Wärend wille och kunde lösslita sig från Linköpingska Biskopsdömet och bildas till ett eget stift, efter hwilken tid Biskopsserien i Werjö också är obruten. Denne Biskop war trätosam, missnöjd och orolig, öfvergaf sitt nya stift wid 1180 och begaf sig till Erkebiskop Abalon i Lund (se n. 57 i Sw. Dipl.) då han under skrifwer: *ego Stenarus Wexcensi Ep.* (se de Claustris Sv. Goth. 1: 22); men återwände på Wärends tråga böner och styrde stiftet till sin död 1192 eller 93. Det nya stiftet war ej kändt i Påfl. Kansliet 1164, då Erkebiskop Stephan af Påfwen förklarades ega Sveorum & Gothorum episcoporum principatum, derwid blott nämndes *scarensis, lincopensis, stregnensis & arusiensis*, med metropolis i Upsala. Den första bulla han synes fått innebar befallning till Sveriges biskopar att hwar tredje år komma till Rom. Wid denna tid wisa Bullorne, att verklig och fast ecclesiastisk styrelse infördes. 1191 d. 28 Dec. skref Påfwen Celestinus *Venerabili fratri Stenaro Wexionensi episcopo*, att han borde lemna Bist. Golo i Linköping oqwald wid hwad hans företrädare fredligt innehafst, så wida han ej wille påfalla rättwis näpft. Häraf synes, som Wärend ej skulle tillhört företrädarne. Frågan kan ej klart redas med nu qwarwarande urkunder. I en ny bulla d. 31 Dec. s. å. befullmäktigades Erkebiskopen och Biskopen i Skara att jemte en legat, Cardinal C. afdöma twisten om gränserne mellan Linköpings och Werjö stift. Deras synes, att Wärend hade en äldre stiftsbegränsning.

2. **Johannes Erugislepon**, som fallas frände af k. Knut Grifson, blef Biskop 1193. Ornhjelm anför bewis ur Velleji, Geneal. Dan. p. 222 m. fl. källor, att denne Biskop ock war Keff. Henrik VI:s, k. Philips i Frankrike och k. Waldemar I:s frände. Wi få lemna denna fullblodsfråga i sitt wärde. Han lät författa S. Sigfrids legend 1205, den äldsta Swenska skrift wi kunna framlägga med bestämd ålder. Den wisar, att inom Werjö Dom-Capitel då redan skrefs wader latin. Se Inledn. p. 362.

3. **Gregorius** uppgifwes ha blifwit Biskop 1207, och anses död wid 1250. Han lär således lefwat, då Cardinal Wilhelm bød i Skeninge stadga, att Biskopen i Werjö finge blott medföra 20 personer till häst på visitationer, men om han skulle föda sig sjelf i två dagar, sedan presten födt honom i, en, så

skulle han få af presten en mark silfver och 4 mått honung. Man kan finna, att biskötslen här och i Linköpings stift war högre drifwen, än annorstädes, der honungen antingen ej nämnes eller der såsom i Södermanland, blott 2 marker bestämmas.

4. **Forkund** understref d. 6 Oct. 1257 i "Laglösa föying" ett aflatsbref näst efter Erkebiskopen och Biskoparne i Linköping, Eskara, Strengnäs och Wexerås för dem, som lemnade understöd till Upsala Domkyrkobyggnad, kallande sig *nos frater forcundus d. gr. Vexyonensis Ep.* Han anses död wid 1200. (En *Forcundus Cellerarius* leste 1266 i Nybala).

5. **Aszer** eller **Azer** bewittnade d. 20 Jul. 1261 Birger Jarls privilegier för Handlande från Hamburg, sitt i Biskopsstraden, kallad *Axerus Wexionensis*. 1271 d. 9 Sept. nämnes **A. Wexionensis** i ett aflatsbref till förmån för Upsala kathedral. 3 Mars månad af 1285, strifwen på swenska, nämnas först erkebiskopen af Upsala, biskopen af Strengnäs och biskop Kettib af Finland; derpå **Biscup Aszur** af Wærstio, sedan kungens broder Bengt, som då war främst bland Riddarne. Hans dödsår är bestämdt uppgifwet i den gamla af Mehenius utgifna Biskopskrönikan; det är 1291. Sannolikt hade han ej någon skuld deri, att k. Waldemar uppbrände Weridö Domkyrka; men säkrare deri, att Tullgarn gafs samma kyrka i ersättning. Rim-Chronikan yttrar om k. Waldemar, att han brände Sunnerbo, enl. en Cod. Finwed och Wärende.

"Och wälte thet Wäridö kyrka bran,

Thet bötte han sedan som en Man

Tollegarn gaff han til boot,

För thet han kyrkion gjorde a moth."

Der war då en strid "innan Artoge", eller, enl. en Coder, Niudunge. Diar. Wisb. har Ethagi. Häraf synes man kunna sluta, att Sunnerbo kallats Artugi, Ottingen med Berga till villa forensis. Striden torde stått både i Ottingen (Sunnerbo) och Niudunge. k. Waldemar, som blifwit kung i Småland, sedan Magnus blef kung i Swea och Götta, synes med härsmakt behöft att eröfra sitt rike. 1280 anställdes laga undersöfning rör. Bisk. A. af Erkeb. Jacob i Ups. och Capitlet i Weridö, då A. blef öfwerbewisad att ha känt qwasdam mulierculas carnaliter, sedan han blef Biskop, neml. de ogifta Lucia och Ingrid och de gifta Ketilö, Cicilia och Ingrid. Dessa bekände det sjelfwe inför Församlingens äldste. Afwen måste biskop A. bekänna simoni af sig föröfwad, att han neml. wid visitationer hade tagit öfwer hwad Telge stadga bestämde, liksåledes tagit betalning der Concilium Lugdunense förbjuder. Han dömdes af en Commission, deri ledamöter, utom Erkebiskopen, woro *Udualis præpositus Wexionensis*, Bowo, Petrus och Magnus, *Canonici ejusd. ecclesie*, Frat. Thorstanus och Frat. Thorirus af Swartbröderna, samt Frat. Henricus från klostret i Nstad af gråbröderna. Sw. Dipl. n. 1716.

Man ser att Biskoparne i den påswiffa tiden ej woro öfwer lagen, om och under passionerna. Flera än Åker torde i dessa dagar ha haft slika odygder. Att hans brott uppdragades, hade wist sin grund i "ratio status". Märkligt är, att första gång wi lära känna Domkapitlet i Werö finna wi det brinnande af moralisk nitälstan, så utan anseende till personen, att det ransakar och dömmar sin egen Chef; wi måste dock anmärka, att det wisar sig och utan anseende till lagen, då det låter, som det tyckes, medbrottsliga qwinnor wittna emot — Påswens son. — Af Domkapitlets d. w. 2:dre man Uduualus, densamme, som och skrifer sig W. dictus prepositus ecclesie Wexionensis utinam non indignus, intygade 1282 en Gudmunds af Åsby donation till Nydala n. 741 i Sw. Dipl. Troligen hade Kapitlet ej warit så fullständigt, förrän på mötet i Skeninge 1248 blef stadgadt, att minst 5 kaniker skulle wara hwarje Biskop till biträde. Efterträdaren,

6. **Bo (Hätta)** — monne förutnämnde Kaniker Bowo? —, insatt 1288, wädjade till Erkebiskopen i Lund, men hans efterträdare gaf 1292 försäfran (se n. 1075 i Sw. Dipl.) att wisa den förut wanliga uppmärksamheten mot Upsalas Erkebiskop. Det ser ut, som Upsala Prælatens fränga räfst mot Bisk. Åker föranlätit efterträdaren att wända sig till Erkeb. i Lund, som wäl lofwat i slikt händelse se genom fingret. 1288 d. 11 Sept. bewittnade *Boetius Wexionensis* k. Magnus gåswobres till S. Claras kloster. 1289 bewittnade han en stadga för kapitelmännen i Upsala. Möjligen war den till Lundensifsta Erkebiskopen wädjande mannen Skening. Namnet Hätta öfar sannolikheten. En Botolf (Tibell) förklarar Bo ha warit detta namn i sammandrag) med en Hätta i wapen war följ. seklet kanik i Lund, hwilken jemte sin frände af samma namn, också kanik, köpte lägerplats framför predikostolen i Lunds Domkyrka genom att ge 2 gårdar i Westerstad till Domkyrkan. (Kronan årfde sedan Domkyrkan och bildade af de 2 gårdarne Westerstads läns guvernörsäte). Bo dog 1291.

7. **Magnus** sannolikt den ofswannämnde kaniken, blef Bisk. 1292; återgick med sitt kapitel under Primas i Upsala. Förbindelsen är daterad d. 20 Jul. 1295. 1310 d. 20 Jul. bewittnade han, enl. Rhyzelii uppgift, förlikningen mellan k. Birger och hans bröder i Helsingborg. 1315 d. 21 Nov. intygade Magnus d. gr. Ep. Wexionensis och hans kanik Ulpho samt Boecius Curatus i Gårdsby, att Erkeb. Olof inwigts i Lund i deras och 2:ne Upsaliska kapitelsmäns närvaro. Han war som Riksråd ofta närwarande på möten. 1317 d. 5 Sept. intygade Magnus Wexionensis d. gr. Ep. en gåswa till Risaberga kloster; 1318 d. 27 Febr. bewittnade han k. Birgers pantsättning af Småland med Wisingsö till k. Erik Menwed i Danmark som säkerhet för de summor han lånt för att använda i brödrakriget. W. dog 1320. I hans tid war Ulpho Canon. Wer. 1315. Sw. Dipl. I. n. 2039.

8. **Bo**, Curatus i Gårdsby (se ofwan) och tillika Kanik wid Domkyrkan, blef Biskop och underskref en protestation 1322 mot Hert. Erik's licks utlemnande till Norge. Kaniken i Werio Otto Rabe fick 1338 Påfwens tillstånd att såsom Biskopens poenitentiarus afslöbera Biskopen för fel under preswigningar och visitationer. Likwäl skrefs 1341 d. 4 Aug. ett lat. bref i Werio sacristia öfwer Biskopens i Werio omåttlighet och simoni, hwar- efter Erkebiskopen fredagen est. Barn. dag i Telge utfärdade en cita- tion super infamia Ep. i Wegsionensis. På begäran fick han till vicarius Mag:r Thomas, en Kanik i Upsala. Dock utmärker wäl anteckningen i den Meseniska krönikan "anno MCCCXLIII vvxionensem occupans cathedram", att han 1343 återinträdt i embetets fulla utöfning. E. å. d 19 Nov. underskref han och bland öfriga Biskopar och Herrar i Sverige, Danmark och Norge, Warbergs mötes beslut om Skånes ewärdeliga förblifwande under Sveriges krona. Dog kort derpå. Under det år Werio hade vicarien eller 1342 fick Werio det s. k. Stadsprivilegiet af k. Mag- nus Eriksson.

9. **Mag:r Thomas Johansson**, som förut innehade Sim- tuna kanikdöme i Upsala, blef bisk. i W. 1344. Besöjde jemte Ridd. Birger Ulsson, (St. Britas son) om Warstena klostrets byggnad, från 1347. Följde St. Brigitta till Rom och Jerusa- lem 1350; ihågkom's i Erkeb. Hemmings testamente. Han fick 1356 Frater Henricus till vicarius in oeconomicis & consisto- rialibus; men bibehöll Riksrådsstyflorne. Besynnerligt är, att Riks-Drotset Nils Ture (ej, som hos Rhyz. Tume) son (Bjelke) som Lagm. i Finland och Riks-Marsken Sten Bengtson (Bjelke) gäfwio, den förre 1362 Kostejerwe i Wiborgs län och den sednare 1365 ön Semingsala till Werio biskopsäte, så wida ej Wiborg blefwe ett eget biskopsdöme, då donationerne skulle höra dit. I denne Biskops tid se wi *Wemundus Wexionensis* Canonicus, jemte kaniker från andra Domkapitel inlemna 1347 d. 8 Mars protest inom Lag-Commissionen i Drebro mot k. Magnus Erikssons Lag, i allt hwad den minskade presterkapets förmåner, tryckt i Mes-nii Second. Illustr. XII, p. 186 och i Witbes Histor. pragm. p. 444.

10. **Henrik**, vicarien, blef ordinarius wid 1366. 1353 fick han Påfwens uppdrag jemte Ep. Line. att ifklåda Upsalas Erkebiskop den från Påfwen sända läpan, för hwilken Erkeb. måste betala 25,196 mark sw. pgg. 1359 var han löfiesman wid ett fredsslut mel'an k. Magnus och hans son Erik. Dog d. 15 Nov. 1381, hwar- efter Dom-Capitlet (deribland en *Gudmundus Caroli*, Kanik) d. 12 Febr. 1382 begärte Påfwens confirmation för kaniken i Urs, *Hen- ricus Caroli*, som förut varit Kanik i Werio, nu studerande i Paris, en Smaländsk adelsman de Gårdsby af Stenstad och Lisafläkten med 3 spetsar eller Girons, ett ättmärke, som ses bland G. I:s anor; Erkebiskop 1383, död 1408: den förste, som lär sändt Missionärer till Lapparne; men Påfwen utnämnde d. 10 Oct.

11. **Petrus Sielandensis**, som 1387 blef transporterad till Århus biskopsstol på Jutland.

12. **Hemming Larsøn**, en adelsman, wifwelsutan den, hwaras 2:ne smålthyttor wid Kopparberget i Drottin. Margarethas tid indrogos till kronan enl. Rühss S. F. S. I p. 323. Detta skedde, om så war, med rätta; ty af det stora Testamente Drottin. Margareta gifwit Werio Domkyrka hade han, såsom wid hans död befanns, förtärt 480 mark gotniska, hwilka dock arfwingarne måste 1412 utbetala till efterträdaren. I hans tid hade Jarlen af Orkenoarne Ribb. Orngisle Sonesøn 1392 gifwit ett dräpligt stort testamente bestående af många gårdar till S. Andrea capell i S. Sigfrids Domkyrka i Werio. (Om denna Jarlaslägts småländska anor se Inledn. p. 154.) 1396 utfärdade *Hemmingus Vexionensis* jemte öfrige Prelaterne ett Arboga mötesbref, som i Reuterdahls Statuta Synodalia upptager p. 92—97. 1397 hade Bist. Hemming biträdt Unionen i Kalmar, ofta nämnd som Riks-Råd. På ålderdomen synes han ha fått sig af Drottin. Margareta, som Vicarius förhända, tillfänd Petrus Ingewasti, som 1403 (se Munkstell) blef Bist. i Wexerås; men

13. **Eril Torstensøn** blef Hemmings efterträdare 1412, då han mottog 480 mark för Domkyrkans räkning, hwarom ofwan. Ransafade 1417 om Bist. Bryngels helgonbewisande järtecken. Död 1429.

14. **Nils Nagvaldsøn** af Liljesläkten (hwaraf Fåltm:fl. Årel Lilje) war som Bist. i Werio på Concilium i Basel 1434. Är den förste säkert kände författaren bland dessa Biskopar. Hans "hårliga oration om Swea och Göta rikens samt theß Konungs stormåchtighet och Bedreff" trycktes på Wisingsborg 1677 (en upplaga, uppdagad af Wallwijt Eccl. Samll. 5, företalet, okänd för Schefferus och Stiernman), märkwärdig för den nationalanda, der lefwer. Gustaf 2 Adolf har derur hemtat ämne för sitt tal 1630 till Rikens Ständer, kanske ock för sin stora lefnadsuppgift. Prelaten från Werio bilade ock en "högwigtig stridighet" mellan k. i Frankrike och Hert. af Burgund. Nils R. blef Erkebist. 1438, byggde Almarstafet och dog 1448 d. 17 Febr. I de historiske åstgterne efterföljdes han af en bland sina efterträdare Johannes Magnus, som i sin historia indragit den ståtliga orationen, hwilken torde äfwen utomlands mycket bidragit att Götaland wid Wetteren på god tro blifwit anset som amma för alla Gothiska stammar och otwifelaktigt särcles bidrog att inomlands bilda en till historiskt märkwärdiga bedrifter eggande nationalstolthet, som på war civilisation egt lyckligt inslytande. N. R. har utgifwit ett *Compendium Statutorum provincialium*. Ups. 1438—48, som hos Reuterdahl upptager p. 128—163.

15. **Lars Michaelsesøn**, kallad Frater, utan att man känner hwilken munforden han tillhört, tillträdde 1440, war 1441

på Concil. provinciale i Söderköping. De Statuta Laurentius Wexionensis jemte de öfrige Prælaterne derifrån utgåfwo läsas hos Reuterdahl p. 124—128. Han protesterade emot Lundaerkebisfopens tilltag att på ett möte i Kalmar låta bårn erkebisfopsforset framför sig; deltog ej i Swenska Erkebisfopens uppror mot k. Carl Knutson, utgaf aflatsbref för dem, som besökte S. Helesnas källa i Sköfde, och inköpte en stor hoy gods under Werid Domkyrka från Thord Bonde Pederson. Mejenius yttrar, att under honom funderades de fleste kanonier och prebender i Werid, till en del på hans bekostnad (ejus operâ & impensis). I hans tid sutto i Werid kapitel Gudmund Nilson och Nils Olson, som sedan blejwo Biskopar, nu Kaniker, samt en tid som *Archi-Diaconus* Jacob Ulsson, (Druefot), hwilken anses född i Småland och som blef 1470 en odödligt namnkunnig Erkebisfop, som wäl hade första förtjensten af Upsala Akademis anläggning. Lars M. dog omfr. 1470.

16. Gudmund Nilson, Frater, som förde i sitt wapen 3 femudiga stjernor, kallad Herre af Örel eller Öretorp, hade förut varit Kanik i Westerås och derpå Archidiaconus i Werid. 1470 d. 14 Oct. understref han som Biskop jemte det öfriga Riksrådet, att Borgmästare och Rådmän i de Swenske städerne ej singo wäljas af Lyftar; sedan synes hans namn bland Rådets och Biskoparnes till hans död 1475, (sist framför Statuta Concilii Argobogensis 1474).

17. Nils Olsson af Genistorp, förut Kanik och nu Ödre Decanus, blef Biskop 1476; han förde enligt Ugglas Rådslängd (M. n. 624) tre menniskohufwuden i sigillet. War det ej Domkapitlets? Eller har Domkapitlet bibehållit det sigill, hwari hans åtterwapen i hans tid infattes och man sedan förklarar det betyda de 3 Sigfridsnepoternas hufwuden? I hans tid 1477 singo Lybekarne privilegier, dat. i Werid. Han war tillstådes på Herremöten i Kalmar 1476 och 1482, i Upsala 1484, i Strengnäs 1477, der deltagande i utfärdandet af Upsala Höggskolas privilegier, samt dog 1494. Som Kaniker i hans tid märkas Gudmund Ughla, Art. Mag:r, Th. Baccalaureus och Archidiaconus i Werid, och som hade varit Rector Magnif. wid Greifswalds Akademi 1483, möjligtwis en släkting till den Hans Pederson, som stref sig till Sjögård 1490, hwars ättling introducerades 1625 under namnet Ugglar; samt Laurentius Petri Kfh. i Sfnabodhom (der wäl im lästis som Fn?), Kanik 1492. Stref ett *Legisterium Svecanum* 1492.

18. Jugemar Petersson af Beckelsång 1494—1530 förde Stjernsöldsta wapnet, enl. en annan uppygift Liliernas till Böfstad, således af Nils Ragw:s slägt. Befråstade Kalmar receß 1495, för att fastare sammanfnyta den Skandin. Unionen. 1509 lät han Stenhuggaren Olav från Linköp. hwälfswa Werid Domkyrka. Werid stadga af 1514 är ännu i Prof. Lundells afhandl. om

Dagverkskyldigheten Åberopad. 1523 var han på Herredagen i Söderköping, den ende Biskop jemte "Hans i Linköping" (Erkeb. Joh. Magni, Måns i Skara och Måns i Strengnäs woro blott Electi) och war, tack ware f. Christierns uppförande i Jönköping och Nydala, nog patriotiskt att deltaga i utfärdandet af Gustaf Grifkons wälbref. 1526 gaf han subsidium Domino Regi 10 mark, då den rike Ture Trolle till Bergwara m. m. gaf blott 4, Björn i Elättö och andra Adelsmän blott 1 mark hwar. 1527 skidade han 2 sina Capitulares, deraf Jon Bosson den ene, till Westerås och 1529 2 Kaniker, Peter Swensson och Gudmund Spegel till Conciliet i Örebro. S. å. fick Bisk. J. Werio stad i förlåning. Han bodde på Helgö, enl. hward gamle Jöns Carlsson berättade efter sin far Carl Nilsson 1691 (Palmst. Samll.) Dog d. 4 Oct. 1530.

De följande Biskoparne ha tillhört Lutherstt Evangeliska konfessionen.

19. Jon Bosson (ej Jonas), Electus 1531—53 war Kanik med præbenda corporis Christi (G. Spegel fick den efter honom), då han d. 12 eller 13 Aug. 1531 blef Electus. Hans stift utgjordes ännu blott af Wärend. "Hans i Linköping" styrde och ställde i Finweden och Riudung, som wi klarligen finna af hans i Handll. i Skand:s Hist. utgifna bresconcepter. För "Sunnerbo och Westbo" understrefwo 1531 wid mötet i Örebro Mester Peder Erkedjefne i Linköping och Gudmund Pederfson, då för "Warend" understrefwo Hr Ture Trolle, Joen Olsson, Electus Wexionensis och Herr Gudmund Spegel. S. å. böds Hr Joen Boecii med sina bästa Capitulares till f. Gustafs bröllop, att göra sig glad med K. Majt, men han borde förut låta consecrera sig (brefwet är dat. d. 6 Jul.). Bisk. Joen och Capitlet skulle årligen ge i skatt till kungen 2 läster smör. För 1540 betaltes det enl. taxan med 33 ung. gyllen och 31 Spanska ducater, hwilka en Hr Frende kom med till Upsala d. 12 Mars 1541. "Hederlig man Biscop Joun Bosson aflemnande till Bisk. Henricus Johannis (Skanna) i Westerås d. 14 Aug. 1541 i reda pengar 96 mark örtuger 3 öre, okänt mynt i silfverpenngar, 30 rofenobler i gull, 3 (?) franska kronor, 4 gullringar wägannde 10 lod, 8 gullringar wägannde 15 lod, 1 qwintin, 66 lod. marker oförgylt, 30 lod. mark oförgylt silfwer m. m. tillhörande Werio Domkyrka, för att lemnas konungen, jemte det han måste sända Prosten i Wärend Gudmund Spegel och Mester Jöns Grönnloff, Decanus, till Kalmar, som d. 3 Aug. der lemnade f. G. fort före gästabudet för danska kungen en stort oförgylt Monstrans, 8 oförgylta kalkar med patener, en guldkalk, wägannde 2 besmansmarker, en kristallkanna med oförgylt silfwer beslagen omwägd, en oförgylt hand, en stor oförgylt fot med små oförgylta beläten omkring; 12 oförgylta heljedomsfärl ic. summan oförgylt silfwer 3 pund och en besmansmark, samman oförgylt silfwer $\frac{1}{2}$ pund och 5 besmans-

marker. Huru mycket af katholsk widstepelse denne Biskop befria-
de sitt stift ifrån, känna wi ej, men att han skaffade bort det ka-
tholska guldet och silfret, bewisas genom de quittenster Wallqwist
utgifwit, Gecl. Samll. 2: 222 f. Wid samma tid anställdes vi-
sitation efter silfver och guld i landtkyrforne. Se Thyselius 2:
167. Bist. Joen dog 1553.

Kapitlet i Joen Bössens tid war till en början Påfwen
tillgifwet. Annu 1543 d. 7 Jul. sref k. G. I från Wadstena,
liffom förut från Söderköping om de papister och kaniker, som
woro boendes i Werio, att Hr Jören (Jönsson Gyllensparre) måt-
te kännas wid deras landibor och räntor och i stället för samma fäll-
skap skaffa goda Christliga predikanter, som woro kungen trogne
och rättrådige (Thysel. 2: 186). Men kaniken Gudmund Spe-
gel omsattade Reformationen och blef derigenom Prowest i Wår-
end och den myndogaste Klerch i Småland, enl. hans sons
yttrande (Wallqw. 8: 617. f.). War redan 1541 *praepositus*,
enl. G. I:s bref (l. c. 2: 222). 1531 fick han kungens upp-
drag att utwera klostrets tillgångar. Meseklåderne skulle han ge
till fattiga kyrkor deromkring, husen kring klostret skulle han sälja
och redowisa Hans Nåde, böckerne fick han sjelf behålla; bland
dem war sannolikt den paleotyp af S. Brigittas *revelationes*,
hwari hans son gjort slägtanteckningar. Se Ser. Past. i Skul-
terp. G. Sp. fick oc collation på Corporis Christi præbenda i
Werio, då han 1531 war i Drebro. I Werio Sacristia hade
Hr Gudm. Sp. nedsatt ett stin, som k. Gustaf 1544 befallte Hr
Jören uppfända med de egor deruti woro, som Hr G. Sp. till-
komma, hwarwid kungen gerna önskade bestid, om G. Sp. hade
der några andra egodelar nedre. På samma gång skulle Hr Jö-
ren låta kungen få beskriwne all ränta och uppbörd, som till Biskops-
stolen, prælaturer, præbender och domkyrkan legat hafwa. Gudm.
Spegel hade nu blifwit Kyrkoherde i Badelund i Westerås
stift, der han användes att uttaga kyrkosilfver, sedan Biskopen
i Westerås användis wid kyrkosilfrets uttagande i Werio stift.
1545 fick Sp. såsom Kbh. i Badel. kungens quitto på utlemnadt
Kyrkosilfwer; bewistade som hörande till Westerås stift Riksdag-
gen i Strengnäs 1547 och understref des beslut. Bewittnade Kro-
nouppbördsårlängden 1556. (Munktiell 1: 114). Wid detta tillfälle
få wi anföra Spegelsta genealogien. *)

*) Spegelsta ättens slamtassa är, enl. anteckningar af Lars Gudmunds-
son Spegel wid 1591 och utdrag ur Däbo Domböcker af Hr Actuarien
C. F. Kugelberg i Jönköping samt upptäckter af S. L. Gahn:
Christoffer, præfectus territorii Kinnevaldensis i f. Carl Kuntzons
tid född i Speglum.

A

Jens Spegel

fällade sig så efter fadrens gård; war den yngste och ypperste bland sin a
bröder, tjente Sten Sture d. ä. som en räf hofman. G. m. Helena

Sedan Gudm. Sp. blifwit Lutheran gifte han sig med Kadrine i Ljung, hwars fader Björn Amundson förde pilskutne råbocken i Soline. Hennes bror Olof Björnson omkom

Gunnarsdotter. War då han dog 1511, Högwidman för några fäniker ryttare i Småland.

Knut f. wid 1495. Slagen af f. Christierns folk i Tofta 1521, 26 år gammal.	Gudmund Spegel Kanik i Werio 1529. Prowest i Wärend. (f. wid 1496? 1500?).	Gunnar Köyman i Lund g. m. Mätta Bogdhe † barnlös och "wælberichtet."	Måns Speil, abt. af G. L. Dels tog i Dackes uppror som Öfwerste. Steglad d 31 Oct. 1543 på Sunnersbo ting. Hans ätt miste sitt adelskap.
---	--	---	--

Lars Spegel Christo pher Sp. (f. wid 1525? Kth. i Korsbergs 1530?) Kth. ga. Subscr. i Kulltorp 1593. 1591, Subscr. 1593. † 1602. (monne den samme som Laur. Spegel Kth. i Nottebäck 1551?)	Johannes Sp. Kth. i Väde- sjo. Subscr. 1593. † i pesten 1602.	Jonas Sp. Kth. i Kallsöwif 1565-75. Rifed. m. 1569. Kth. i Långaryd 1575. Subscr. 1593. † 97.	Gunnar. Sigge. bodde i bodde i Halmstad, Jönköp. La i c. i.
--	---	---	---

Gudmund. Gffil Sp. Brädicator i Werio 1591. Ggde Rolstorp i Lännö S. K h. i Korsbergs 1607. † 1640.	Knut. Sigge. Swen. Lars. Cecilia. Brita. Ebba. g. m. g. m. ogiff g. m. annu Magn. Ni. Haqw. Chaelis Pr. & Petri P. i Korsberga. Kth. i Fröderby.
[ ] upptog först Lars Sp. la Rolstorp af Kth. i Korsbergs 1640; blott i Solberga 1644.	[ ] Germund Sp. Lars. Håkan Sp. i stora Rolstorp (f. wid 1590?) g. m. Glin Hr Arwids i Wernamo fränka. ? Pehr ? Måns.

[ ] Ericus Nicolai Iefde 1041 d. 14 Oct. Proceffade med Hr Arwids enka om Germundstorp, bygdt på Rolstorphs egor.	[ ] Dan. Sp. (f. wid 1620?) Köyman i Runneby g. m. Marg. Fischer. Smol. St. Ups. 1686. ? Harald Sp. 85; 91. Högpred. Utg. en graffrist öfw. Græbist. 3. Comm. i Linneryd. 1645.	[ ] Laur. P. Sp. Haqwin M. St. i Ups. 1680; bissp. 1685; 91. Högpred. Utg. en graffrist öfw. Græbist. 3. Comm. i Linneryd. 1645.
---	---	--

Peter (Johan?) St. i L. 1693. Amanuens wid Kth. i Agunnaryd 1703 † 24.
 ? Carl Spegel Smol. St. i Lund 1720. Helluo potius colorum quam librorum. Dog som affatt (prest?).
 Sk hade den eken sin fornade topp.

i Stockholms blodbad 1520. Dennes son Lars Olsson var f. Johans Hofmästare. Gudm. Ep. hade med Kadrine 12 barn.

Wi föra emellertid

1. Gudmund Spegel först i den Domproffserie, som här-
 efter fortgår jemt med Biskopsserien, på det att om huswudmän-
 nen i Stiftsförelsen må samtidigt påminnas. Då Domprostsen ofta
 är Biskopens Vicarie, och Ordf. i Domkapitlet under vacanser o.
 d. torde en hwar inse det skälige i denna synchroניתik. Siffro-
 ne i Domproffserien äro de romerska.

2 §. Stiftet med obestämda och weglände gränser.

20. Nils Knutson Wezionsis (som han sjelf skref sig),
 Biskop 1553—1576, war född i Hagastuf i Elghult socken 1519,
 kom till Werio skola 1529, Skaras 1535, der han war Collega
 Sch. 1539, och sannolikt den djefue N. Canuti från Skara, hvil-
 ken Jören Jönsson (Gyllensparre) tog till sig ur Skara skolsjunga
 och som 1543 war på Stegeborg hos kungen om hösten och som
 dit återfördrades 1544 (Thysel. 2: 209). Han "öfwade sig derun-
 der i predikande" hos sjelfwa konungen från 1542 tills han 1544
 sändes till Werio att wara Scholmästare, enl. Rhyzelius. Sedan
 han "på kungens befallning" prestwigts af Bisk. Botwid 1545,
 se wi honom wara "Ordinarie Hospredikant, egande tillika inse-
 ende öfwer skolan," enl. Gahm. Då Electus i Werio Hr Joen
 dött, utförade f. Gustaf fullmakt, dat. Ups. d. 16 Jun. 1553,
 i kraft af hwilken han "tillskidar, betror och befaller Nils Ka-
 nuti, att han Konungens Tillsynesman och Ordinarius uti
 alle the saker, som the rette och sandstydige Gudstienste och dyr-
 kan ther kräfwie och fordre kan öfwer alt Werio stift uti Små-
 land wara skal". Biskopsnamnet se wi ide. Han skulle till-
 se, att Guds klara, rena och oförfalskade ord måtte predikas och
 förkunnas. Alla befallas annama denne kungl. Tillsynesman
 (öfwersättningsförfök af Episcopus) för deras rätt Ordinarus*).
 Häri confirmerades han af f. Erik Ups. 4 och Elfsb. 3 1561.
 I f. Johans confirmation af d. 2 Febr. 1569 befallas "alla i
 Werio stigt, att hålla Wallärde Herr Nils Canuti för deres
 rätt Biskop och andelige Lärefader, "då stiftet utsträcket öfwer
 hela Tio Säradslagsagan i Småland samt S. o. N. Möre

*) Till ersättning för förlorade landbönder och på biskopsbelen af tionden,
 som ärligen föll i Uppwidinge härad, gafs honom S. Johannis präbenda
 att bebo, en tomt nära Domkyrkan (u. w. Skolgård, den han sjelf bes-
 byggde och som sedan till Wallawits tid blef Biskopsresidens, helt N.
 Knutsons enka Cecilia Häfandsdotter och hans arfwingar fingo i ersättning
 Telestad by och ett Kronohemman R. Br. 8 Maj 1576. Confirm. af f.
 Sigismund 23 Jan. 1584. (Prestwet af f. Johan III, underkrifwit på
 f. Maj:ts befallning af Sigismund); af Gust. Ad. 2 Dec. 1616. Jemte
 präbenden följde "Sakristiebolet" (der S. Sigfrids källa låg). Präbende-
 gården låg då emellan Sakristiegården och Hel. Eskamens gården.

samt Öland. Wallqw. I Fl. p. 6 f. (Kalmar stiftet lades under Biskopen i Werio, då Petrus Caroli degraderades, efter k. (Riks) afättning). N. K. fick ett Kungens mandat och frijd öf. Werio stifts presteskap och allt dem tillhörde, dat. d. 6 Nov. 1574, hwaraf han sände Håradsprostarna af Biskopen vidimerade copior. L. c. p. 12.

Vi kunna ej bestämt utreda stiftsbildningen under hans tid. Att företrädaren blott egde Vårend ännu 1531, är bewist. Sedan Brass afwikit, waldes Domprosten i Linköping till hans efterträdare, utan att en ändring i stiftswäsendet kan upptäckas; sedan Joh. Laguni *Electus Lincop.* tagit afsted, se wi *Claudius* d. $\frac{3}{2}$ 1550 få kungl. fullmakt att förhöra församll. i den del af Småland, som låg under Linköpings stift; men wid denna tid inträtade k. Gustaf flera Ordinariet. Biskopsnamnet medgafs blott Erkebiskopen och de öfrige kallades, åtminstone efter 1544, endast Ordinarii. Stiften blefwo: 1. Upsalas, 2. Stockholms, 3. Grefles (desse 3 upptodo af Erkebiskopsdömet), 4. Linköpings, 5. Jönköpings, 6. Kalmar (desse 3 upptodo af Linköpingska diocesen), 7. Skara (se nedan), 8. Strengnäs, 9. Örebro (desse 2 af det fordrna Strengnäsiska), 10. Wärend eller Werio, som lär härwid funnits litet nog; 13. Åbo, 14. Wiborg (desse 2 af det gamla Åbo stiftet). Se Fant's disp. *de execratione recessus Arosiensis 1527*. Om Jönköpingska stiftet se nedan. Hwad wi ej säkert weta är, om de 5 Jönköpingska Håraderna strax wid den nya fördelningen kommo till Werio stift, åtminstone wid Nils Knutsons utnämning 1553 till Ordinarius öfwer "allt Werio siicht i Småland", eller först genom confirmationen af d. 2 Febr. 1569, då k. Gustafs frände och, som det sägs ungdomslärare Erik Falk, Biskop i Linköping, dött och Petrus Caroli skulle degraderas. Det sednare är troligast. Det första spår wi träffat af Werio kapitlets makt utom Wårend, är Nils Knutson Werionensis bref gifwet Werio d. 28 Jan. 1571, til Pjäteryds soctnemän att till deras "fiorletjenare" (i kath. tiden hette det kyrkoherre) Hr Erland utgöra stottaltare, fötal-tare m. m. (Se Pjäteryd).

Twifvelsutän ha Biskoparne i Werio denne Nils Knutsons duglighet att tacka för en stiftets utwidgning, som alla de Katholiske företrädarna ej måttade åstadkomma.

N. K. underskref i Stockholm 1560 års Riksdagsbeslut jemte Andreas Torchilli (inga flera af Småländske kleresi), likaledes 1569 års Riksdagsbeslut också blott jemte A. Torchilli. 1563 skref N. K. mot Liquorismen. Han dog d. 11 Jan. 1576.

Wallqwist yttrar om denne sin wärdige företrädare: "Ordnin-gen af hans uppsoftran föränleder icke till begrepp om mycken lärdom, men bewis saknas icke att han fullteligen swarot mot sin tids kraf och werkligen warit en man af godt hufwud och stor embetsmännalshet".

Hans märkvärdighet öfes deraf att utom honom skulle Episcopa kyrkan i England anse öf ochristliga. Han är nemligen den, som inwigde Erkeb. Laur. Petri Gothus, från hwilken benedictio episcopalis sedan nedstammar i vår kyrka. Sjelf war N. K. inwigd af Bistf. Botwid; men om B. war inwigd af en inwigd Bistop är blott troligt, enl. Wallqwists medgifswande.

N. K. måste d. 27 Febr. 1570 se den brand och förödelse Danstarna anfällde i Werio, då Domkyrka, Biskopshus, skola och en stor del af staden uppbrändes, men genom "otrolig slit och kostnad" såg han allt åter uppstå ur askan eller ruinen. 1571 förlännes, trol. i anledning af olyckan, Stora och Lilla Jylleryd till Werio Biskopsfåte. Confirm. af Gust. Ad. 1° 1617 och 17 1619. 1575 8 förlänste k. Johan honom 1 hemman i Telestad och 6 i Hemmesjö under Biskopsgården samt 60 dagswerken. S. å. förlännes ytterligare tiondespannemål i Hemmesjö och Tegnaby.

Stemhemmanen swarande mot Klokarbeställden i Skåne wunnos troligen åt Presbyterne i N. K:s tid. Det confermerades af k. Erik såsom k. egentligen i Småland. Brefwet lyder: Wi Erik med G. n. Sw. G. o. W. K. göre w. att efter wi förnimme, det derneder uti Werio Stift äro gansta små gåld, dermed presbyterne sig icke wäl behjelpa kunna, derföre hafwa wi till behaglig tid undt och efterlätit till hjelp en af klokarstommarne wid deras kyrkor, liksom de dem af K. M:t wår k. Hr Jaders gunstiga tillåtelse härtill hafwa. Deslikes måga de uppbara hwad dem till förne af Högste K. M:t är efterlätit i wederlag för de prestelandsbönder, de mist hafwa, det wåre fogdar ic. Stockholm d. 15 Sept. an. 59. (n. 331 i Arch. Smol.) Detta bekräftades 2° 1597 och 4 1621. I ett annat bref efterläts på behaglig tid årligen till underhåll af de fattiga i Werio Spettal 5 pundelåster spannmål, som singe tagas af kyrkorne i Albo, Kindewal och Nordwedinge härader; liksledes en pundeläst till Domkyrkan. (N. 332 l. c.)

N. K—s son Birger dog som K:koherde i Kalsöwik 1610. Adliga ätten Lindegren n. 338 räknade sig nedstamma från denne Bistop.

21. Andreas Laurentii (1577—83) "Superintendentens Wexionensis" underskref manu propria 1577 Presterskapets Beslut d. 18 Febr. i Stockholm näst Episcopus Arosiensis, hwari Liturgien förklarades "med Guds ordenlig". Han war ensam från Werio stift, men "ex Dioecesi Wexionensi se wi här Petrus Caroli Gothus och Magnus Birgeri past. Calmariensis. Andreas Laurentii Bothniensis Bureus war son af Lars Olofsson till Isnäs, Ståthåll. i Neriland, arlad Björnram. War förut Kfh. i Gelle. Han blef Erkebistop 1583. Dog 1 Jan. 1591. Andr. Laur. Wexion. protestatio & ingenua confessio de Ordinatione Ecclesiasticæ & Liturgiæ subscriptione (5 sidor) förwa-

ras i Linköping (Bibl. Handl. 1: 10). Han var den förste prest i riket, som antog den cryptopapistiska messeboken. G. m. Laurentii Petri Gothi A. Ep. enka, som var Laur. Petri Mericii A. Ep. dotter. Hans ena dotter Anna blef g. m. 1) N. Petri Grubb Dompr. i Link. 2:o) Pehr Mattsson (Stiernfelt), Åkes. i G. Hofr. broder till Bisk. Joh. Matthiæ och således beslägtad med den ofrälse förklarade Wasagrenen; den andra dottren Brigitta var R. R. Lars Wallenstedts mormor, stammmoder också för Grefwarne Cronhielm.

22. **Nicolas Stephani** blef Biskop öfver Werio stift, utgörande blott Tio härader 1583—1595. Kalmar stift, som hört under Werio från d. 2 Febr. 1569 till d. 28 Sept. 1583, lades till Linköping, då Petrus Caroli genom sitt nit för Liturgien fått k. Johans nåd och blifwit Biskop i Linköping. Till ersättning fick Biskopen i Werio ej ens någon del af Jönköpings stift efter Anders Torfelsons död 1587, utan wi finna, att Werio stift utgjorde wid Upsala möte 1593 blott 10 Häradslagsagan, derwid Albo räknas först, sedan Sunnerbo, Westbo, Östbo, Westra, Östra, Uppwidinge, Norwidinge, Konga och Kinnewald, då deremot Wista och Tweta underskrifwa som Lincopenses..

Nils Stephanson hade förut varit Prost (Ordinarius?) i Örebro, Superintendent i Jemtland och Domprost i Werio. Som sådan anmärkt såsom

II. **Nils Stephanson**, hade sednare beställningen bewisat Upsala möte 1572 och gillat Liturgien 1583. Detta gillade ej Stiftets presteskap, och då kungen befallte honom uppfända 2:ne Kyrkoherdar att afgifwa berättelse om Liturgiens framgång i Stiftet, sände Stiftets presteskap Steno Magni i Werio och Jonas Andreæ i Moheda, att afbedja Liturgien. Upsala möte affatte honom och utnämnde den kraftige Olaus Martini, som sedan blef Erkebiskop, till Biskop i Werio, begärande att konungen wille den gamle Biskopen med underhåll förse; men konungen lät honom qvarfitta på sin biskopsstol, dock förordnades Kyrkoherden i Arboga Perr. Jona Angermannus honom till biträde, ja blef, som det synes, före Bisk. N. Stephani död utnämnd till Biskop i Werio. N. St. understref dock Ups. mötes beslut (Wallqw. G. Samll. 185 not f.). Han dog 1594. Hans äldsta dotter Hebla war g. m. Wärendsprowesten G. Spegels son Lars Ep. Se Kbh.-längden i Kulltorp.

Domkapitlet i Tiohäradsstiftet utgjordes 1593 af

III. **Johannes Swenonis** (Stråle) præpositus, broder till Ståthåll. på Kronoberg Anders Swenson. Han war prost öfver stiftet, men ej Kyrkoherde i stiftsstaden. Detta embete innehades af Capitularis Steno Magni, Pastor Civitatis, förut poenitentiarius i Werio (den som skulle bereda, underwisa och aflösa dödsfångar o. s. w.); men efter J. Swenonis död se wi

IV. **Steno Magni** blifwa Präpositus. Som sådan bewistade han riksdagarne i Wadstena 1598 och i Stockholm 1599, men war blott stadspastor i Werjö, då han jemte J. Andrea Moadensis (från Moheda) 1592 bidreg ansenligt att återföra K. Johan från Liturgien till sin faders tro. Se derom Biogr. i Lex. Moadensis. Han blef 1592 kallad att prosprebika i Stockholms storkyrkoförsamling, men blef som stiftsprost befordrad till Kth. i Urshult, sin födelseort. Då lemnade han Stadspastorstjensten, som 1603 innehafves af **Ericus Jonæ Angermannus**, Dist. B. Jonæ broder, som också är Capitularis. Steno Magni hade en son **Eric. Stenonius**, Wex. Sveco-Schmolandus, som 1611 resp. under **Jonas Magni** (Philosophen), som kallar sig *Schmol. Svecus*, i Greifswald. Wi finna **Steno Magni** uti initialerne till Ps. 131 i G. Ps b. År 1593 woro också **Bengt Persson** Slottsprest. på Krounberg, **Pehr Larsson** Rektor Scholæ, **Erik Michelson** Domkyrkofyskom. (Oecon. Templi) samt **Hospitalsfyskom. (Oecon. pauperum) Magnus Nilsson** Capitelman i Werjö.

Som under **Petr. Jonæ Angerm.** Werjö stift fick sitt n. w. omfång, är skäligt att wi nu lemna någon uppmärksamhet åt den förutwarande stiftstyrelsen öfwer **Sinweden, Ujudungen och Wista.**

Bisfopsserien är:

A. Katholke. 1. Serbricht före 1100. 2. Richard omfr. 1100. 3. Gislo 1115—58. War och bisf. öf. Wärend. Anlade Nydala. 4. Stenar 1159—60 äfwen öfwer Wärend. Sedan ensamt öf. Wärend efter 1166. 5. Kol (Colo) ej öf. Wärend, lif: som ej efterträdarne; men öfwer F. Nj. & W. säs. Linköpings bisfop 1060—95. Död i Jerusalem. 6. Johannes omfr. 1195 tills omfr. 1205. 7. Carl Fokunge, Birger Jarls broder. Omfr. 1205—1220. 8. Bengt 1220—32. 9. Lars 1233— omfr. 1258. 10. Genrik 1258—83. Han fick 1279 f. Magnus Is frifst. tillåtelse att i Sinweden anlägga en stad (villa sorenensis) i Bergal, på egorne af en gård, som war Bisfopens ensilda egenom (ej "Bisfopsgården", som Nhhz. frifwer). S. dog i Palestina. 11. Bo (Bono) 1284—86. 12. Hert. Bengt, 2:ne kungas bror 1286—91.	13. Lars (Lilje) 1292—1308. 14. Carl, son af Jon Pedersson till Flishult. Han kallas på grafstenen Carolus Baryr (Båt). 1310—38. 15. Petr. Tyrgilli 1338—51. (Lejonansigte). Erkebif. 16. Nils 1351—64. Bisfop i Sessawonien. Landsäkyftig. 17. Gottskalk 1365—1374. Ihjälslagen i en kyrka, somlige säga Linsbarås i Wedbo i Smål. af Nidd. Matts Gustafsf. 18. Doct. (U. Jur.) Nils Hermansson 1374—91. (Lejonansigte) Helgon. Skalb. 19. Annst Boson 1392—1436 (Matt och Dag). 20. Bengt Larf. 1436—40. Född i Jönföv. 21. Nils Kenicinus (König) 1441—58. född i Kalmar. 22. Nagr Ketil Karlsson (Wase) 1459—65. 23. Genr. Tidemanni 1465—1500. Nämd i vår Bitterhetshistoria. 24. Doct. Gemming Gadd, 1502—12.

25. Doct. Hans Brass 1513—27. Råstherade stiftigt i Finweden och Njudung.

26. Joh. Sagwini 1529—35. Lectus.

B. Lutherst Evangeliſte:

1. Nils Swit eller Claudius wistherade i Småland 1550. Död 1567.

2. Mag:r Erik Falk 1558—69.

3. Mag:r Mart. Olai Selsingus 1569—72 affatt af J. Ill. War ej Bisk. öf. Tweta och Wista.

4. Mag:r Petr. Michaelis utnämns

des af k. Johan. Swäger med R. Gånzler R. Gyllenstierna. Tillträdde ej.

5. Mag:r Petr. Caroli uppenbar Liturgist, För. Pehrsons medbroder under Grifs tyranni. 1582 B. i Link. stift, 1583 dermed förenans de Kalmar st. o. Dland, som tog sig fr. Werio stift. Död 1587. War ej B. öf. Tweta eller Wista.

6. R. Petr. Benedicti Oelandus 1589—1606.

Efter hans död utnämndes J. Rylander till Biskop blott öfwer Östergötland, dock räknades dertill Kind och Ndre samt Wedbo. 1627 efter Jon. Rothovii, Superintendentens i Kalmar död, fick han Tjust, Tuna län, Sewede och Aspelands härader. Men Bisk. Petrus Jonæ i Werio hade från 1606 ett stift bestående af Wärend, Finweden, Njudungen och Wista.

Jönköpingsstiftet med sin Ordinarius.

Detta stift uppstod, då k. Gustaf, för att ej behöfwa frukta Biskopswäldet, beslutat ersätta namnet med Ordinarius och dela de stora stiftet i flera smärre. Jönköpings stift utgjordes *) af Tweta, Wista, Kind, Ndre och Tjust, tagne från Lincopensis, säkert under ledigheten före Erik Falks utnämning, samt Redewägs härad i Elfsborgs Län och en del af Wartosta i Skaraborgs län, tagna från Skara stift, sannolikt efter Erik Falks flytning till Linköping förrän Erik Hwaj utnämndes i Skara. Ordinarius war Andreas Torchilli, Kfh. i Jönköp. 1542, efter Hr Jöns Håfansson. Blef Ordin. 1553. Kallas Ordinarius af k. Erik 1563. Understref Ständernas Casation af Ups. beslut af år 1567, som Ordinarius i Jönköp. wid Herredagen i Stockholm 1569, nämnd i Riksdagsbeslutet näst Ordinarii i Gesle, Tuna och Drebro, efter Erke-Biskopen och Biskoparne i Linköping, Skara, Strengnäs, Weisterås och Werio. Understref presterskapets beslut 1577 d. 18 Febr. i Stockholm först ex Diocesi Lincopensi bland Pastores, före Pastor Lincopensis (Domprostén), der Superintendentens Wexionensis Andr. Laurentii frifwit sist bland Biskoparne. Då k. Johan således wille återupphylla Episcopalmagten, räknades denne Ordinarius blott som kyrkoherde, men honom gafs rang mellan Biskopen och Domprostén i Linköping. Han dog 1587, hwarefter Kyrne i Jönköp. blott woro stadspastorer. I Tweta härads Dombok för d. 5 Maj 1625 och på ett annat ställe derstädes nämnes Bisk. Anders i Jönköping, som bodde på Sandbäck, sedan staten 1566 i Oct. afbrändes, för att ej kunna af Danstarne intagas. Jönköping hade under tiden ett sigill, der

*) Enligt inderrättelser af Hr G. F. Rugelberg, som i gamla Domböcker m. m. inhämtat sin öfwerlygelse i ämnet.

man ser en borg med 3 spetsar och en Biskop enl. Borgmäst. Nils Wellanders tryckta tal af 1751. Ännu wid Biskopsvisitationen 1827 i Jönköping, framvisades en i Jönköpings kyrka förvarad Biskopskäpa af rödt sammet med guld och silfverbilder inwäfsda. På bröstslappen står *I H S*, derunder *Arzell*, som wisar, att Pantheren till Jönköping Frih. Axel Lejonhufvud den gifwit.

Man kan antaga, att *N. T.* under sin 45-åriga embetsutöfning i Jönköping äfwen af Öfwerheten fått olika benämningar. Från 1553 till Johan III:s åtminst. Erik XIV:s tid war han lika mycket Biskop, som regeringen erkände någon annan vara. Med Liturgiska reactionen blef han wäl ej ansedd för Biskop, men dock räknad näst efter Superintendenten, före Domprostar. *)

3 §. Stiftet med sin n. w. begränsning.

Vi återgå till *Wexiö* stift i sitt nu warande omfång och Styrelsen öfwer detsamma.

- *) Han torde warit född i Jönköping. Med en *Torfel* Anderfson och *Måns* Pederfson "här i byen" processade Hr. Swen, Kyrkoprest i Jönköping 1528, om en kåpa och hjertel, hwilka de "roffat" ifrån honom, enl. en gammal protokollsbok i Jönkop. Nämligen ha de af protestantiskt nit borttagit den Katholska frunden. *Anders Torchilli* hade en bror *Laur. Torchilli*, som war riksbagdm. i Stockholm 1571 och underpref 1572 Upsalabelutet såsom Pastor i Grestad, tydl. Grestad, n. w. Jhresta i Westeras stift, ett stift, dit Gudm. Spiegel och befordrades. Hr *N. T.* hade 1545 warit kaplan wid St. Kopparberget, Rh. i J. 1569, äfwen 1572, men 1578 Sjöbloman wid Domkyrkan i Westeras. Lesde 1583 som sådan. Dottern *Sara* g. m. *Lars* Bethniens, Rh. i Tillberga. Se *Munkst.* v. 178. En annan bror (?) enl. uppgiften, Biskopens son *Sweno Torchilli* underpref Upsala Mötes bes. 1593, liksom Upsaliska Obligationen d. 19 Febr. 1594 såsom Rh. i Hofmantorp. En samtasta, ungefär så säker som flera andra oblika, uppgifwes från denne Biskop, med antagande att sonen ansett *Torchilli* som ett tillnamn, som han wille bibehålla för att bättre erinra om sin far.

Andreas Torchilli, Ordin. Genev. 1553—87.

Sweno Torchilli, Past. i Hofmantorp. Subser. 1593 & 94.

N. N. dotter, g. m. efterträdaren *Laurentius Bernhardt*, eller *Lars* Björnfson, som 1593 har en efterträdare i Låfwelssås och såsom Decon. templi, samt 1619 (1609?) ännu är Past. i Hofmantorp.

Johan Zumerus, Gem. i Testa Hosp.-pred och Capl. i Wer. Rh. i Lefaryd och Åringsås 1661—73. utg. swenska skrifter i Tyskland.

Zacharias Zumerus
Hist. Prof. i Ups. † 1650. Utg. en lärobok i Historien, som länge kallades *Zumeri Historica*. Sw. ser med *G. Lundias* och *D. N. Beck*.

Bonde Zumerus Domprost i Lund. † 1727. (Se v. Linnés släktafsa).
Se vidare Rh.-serierne i Lefaryd, Hofmantorp, Låfwelssås och Genbruhult.
Chrphr S. Rh. i Lefaryd.

(35) Ny Smål. Beskr.

38.

23. Magr: Petrus Jonæ Angermannus (Bisf. 1595—1630). Hans Biogr. ses i Biogr. Ler., ett verk mera spridt, än det närvarande kan påräkna att bli och wi i rista derföre hänwisa till det samma, bedjande blott om öfwerseende dermed, att han hwad *Obs. Strengnens.* angår blifwit förblandad med Petr. Jonæ, Biskopen i Strengnäs, och tillägga följande:

1595 $\frac{2}{3}$ stref Hert. Carl från Örebro till Biskoparne, meddelande dem rättighet att tillsätta kaplaner, der pastorerne tarwade biträde, tilläggande de förra flockarräntan, i kraft hwaraf den nye Biskopen i Werio stift kom att der ordna om kaplanierna, hwaraf många snart uppkommo och de fleste inom ett sekel efter det Hertiglīga breswets ankomst. Då Bisf. Petr. Benedicti Delandus i Linköping dött 1606 och Linköpings stift än widare förminskades, så att Kalmar-Superintendentien återuppstod 1607, ökades Werio stift med Tweta och Wista Hårader, blifwande ändtligen hwad det än i dag är till sitt omfång. Riksdagsbeslutet i Nyköping d. 7 Jan. 1612 af Episcopi och hela Presterskapet är undertecknad blott af Petrus Jonæ Werionensis och Jonas Rylander (Stiernmans Rylander), der 4:o stadgas, att der pastor förer ett förargeligt lefwerne med dryckenskap eller eljest och efter förmaningar sig ej bättrar, han skall sättas både från prest och gäld. P. J. bewistade Riksdagen i Wadstena 1598, Jönköping 1599 (undertecknade då Erkeb. N. Angermanni dödsdom), Riksdagen i Stockholm 1602, understref R. S:s bref till k. Sigismund $\frac{17}{17}$ 1605. Då han d. 9 Sept. 1630 återkom från Stensnäs, der han begrafwit fru Ebba Soop, insjuknade han på Stagelbacken, blef wid hemkomsten mällös och dog d. 11 Sept.

Han nedförde flera släktingar från Angermanland, som wunno befördran i stiftet. Om "Biskopens frände" Olaus Olai Angermannus, Gyldestolparnes stamsfader, se series pastor. i Bjeteryd. Magr. Ericus Bernhardi Angerm. war *Alumnus Trollor. Smolandensis* före fru Anna Trollas död (se personalierne). Jonas Laurentii Angermannus war Kth. i Eskärstad 1615. Laurentius Gudmundi Angermannus, "Biskopens broder" (halfbroder?) blef Pastor i Hestra 1617, då Hr Peder affatts såsom upprorstiftare. Hans son (?) Gudmundus Laurentii Theonorus, Com. i Hestra 1641, Kth. ib. 1671. Ericus Jonæ Angerm. se nedanfö.

Biskopen hade sjelf 12 barn. Sonen Zacharias Lundebergius (så kallade sig sönerne af Lundeberga, der fadren födtis) blef Biskop, Joseph Petri Lundeb. resp. i Ups. 1620. En dotter blef g. m. Ericus Jonæ Angermannus Past. Werion. & Ups. Capit. 1602. Kth. i Gårdsby; dennes son "Nepos Episcopi" Jonas Erici Dryander, Rect. Sch. i Wer., Pr. & P. i Wer. namo. En Bisf. P. J:æ dotter blef som g. m. Bisf. J. Baazius mor åt U:Sthll. B. Ekshjelm och Erkeb. J. B. P. J:æ son Daniel Lundebergius Pr. & P. i Wäckelsång hade sönerne Gabr. Lun-

deberg Br. & P. i Wäckelsång och Nils L. Br. & P. i Tolg. Den sednares son Dan. L. Håradshöfd., bodde i Dädesjö, hade twilling söner Nils L. Rh. i Hofmantorp, g. m. Helena Wiesel (twillingstyren med S. Edmanns mor), och Gust. L. Rh. i Jers-torp, hvars dotter Gustava är Förf. U. J. Löfgrens moder.

Titlarne på alla Bisk. P. Jonæ skrifter upptaga i Utg:s concept nära 2 sid. in sol. och få lemnas. Hans likpredifningar utgifna under titel: En Christel. och then 3. Skriftz lik-mätigh utblågningsh öffuer G. och U. Testamentzens Ter-ter, som then wördiga ålderdommen haffuer uti Sweriges Rijkes handbook fordom bewiljat . . . Rost. 1623 pag. 710, träffas ofta ännu såsom kyrkornas egendom i Werio stift *). 3 Utg:s exemplar är likpred. öf. Anna Trolle med särstild pagine-ring 1—71, jemte Donationsbrefwet utan pag. sammanbunden, ehuru tryckt i Stockholm 1620. Jon. Erici Dryanders parenta-tion öf. P. J. är tryckt i Kalmar 1630. 4o.

Dom-Capitlet i P. Jonæ tid förändrades i så måtto, att då J. Swenson dött och St. Magni blifwit præpositus (före 1598), blef Biskopens måg och landsman Ericus Jonæ Ang. Pastor Wexionensis. Præposituren **) synes ha inneburit, att som G. Spegel wara Prowest i Wärend, då der inom wäl ej war nå-gon annan Håradsprefst (dylika woro dock trol. wid denna tid i hwarje hårad utom Wärend). Denne Eric. Jonæ Angerm. un-derstref 1593 bland Hof- och Fältpräster näst efter And. Nico-lai Småland. 1602 tillegnar Glandius en skrift åt kapitlet i Werio, näst Biskopen nämmande Præpositus Sten, derpå Eri-cus Jonæ Eccles. Minister, sitt Joh. Ungius Rect. Scho-læ. Själwården i Staden tillhörde Pastor Civitatis, som ses af hwad som anföres om Rect. Sch. Cornelius Christirerni Wadshultens-sis, Georg Marci måg, som dog d. 6 Aug. 1602 i pesten. Hans ef-terträdare Magr Joh. Petri Ungius, son af en Rh. i Hultsjö, som sjunderat i Werio, Upsala och Wittenberg, wid mötet i Ups. 1593 fått Kongl. Stip. och 1602 blef Rect. Scholæ i Werio, blef 1600 g. m. Helena, dotter af Borgmäst. Magn. Johanson i Nyköp. då J. Gothranus Smol. stref vers; sedan g. m. Margar. Nils-dotter, hvars far war Rh. i Bringetofsa och Prost i Westra. Han war Rect. Scholæ Cathedralis (ej trivialis), hwilket embete alltid medförde ledamotskap i kapitlet. Sålledes

*) 4 af likterterne äro lämpade till bestämde personer: Hert. Carl Philip p. 29, Germund Jonæ Rh. i Götteryd p. 237, Georg Marci i Annerstad p. 355, Johan Ungius i Hultsjö p. 437. — Hans Cursus Visitationis Dioc. Wex. Rost. 1605 är mera sällsynt.

**) D'Ugier ansåg Prästerna i städerna mera som civila embetsmän, ett slags befallningsmän i Städerna, än som präster (omfr. 1630): — "Be-fallningsmännen i staden (Salu), som kallas Prost. Han är just icke Domhafwande, men en handhafwande af rättwisän och emottager klagemål och besvär af dem som tro sig lidande". Hos Prosten hade Francka Am-basadoren beställt logis, dit Landshöfdingen böds af Prosten till sällskap.

V. **Joh. P. Ungius**. Blef Præpositus efter Steno 1603 och 1607 Superintend. i Kalmar, der han 1611 deltog personligen i Stadens försvar, då man hörde honom med klar röst uttala ordres bland krigsfolk och borgerskap, då han tillbakaflog flera anfall och eldade med sitt exempel till mod och ansträngningar. Dog 1618 (enl. Stiernm. Bibl. Sv. G. mst.) Se *Clerus Calmar.*

Efter honom blef VI. **Nils Krokius** Domprost, sedan Biskop, se nedanför.

Det är dock all anledning att antaga, det Bisk. P. J. A. hufvudsakligen styrde sjelf sitt Stift. Och som han synes ha varit den bästa i Domkapitlet, förlorades ej derpå. Han var poet för sin tid, både latinisk och swenskt. Redan 1589 utgaf han i Jena *Carmen heroicum in fest. Mich.* Vid Steno Magni bröllof diktaades, som imitation efter en tyssk, en swenskt bröllofsång af Biskopen, hwarom wi nämnde häröfwan och erkänna, att en poetisk anda går i det tunga språket, som herdegossen David i Sauls rustning. Han synes ha haft utmärkt namn som talare bland sina samtida. Han räknade ännu till himlens salighet glädjen att så älskade Jungfru Maria. Andakten war för honom mer än en ceremoni, att dömma af hwad han sjelf anför om den gemensamma bönen och förbönen, anfördt i Sw. sköna Litt. och Sw. Biogr. Lex. Hans wälgörenhet och hans werksamhet att egga rita till samma dygd, berömmes. Skolhuset uppfördes "makalöst" i hans tid. Han förhörde under sina visitationer presterna i Luthers större och folket i Luthers mindre kateches. Sjöng på dödsbädden tackfälsespsalmer. Han war född 1559. Enkan blef g. m. K. h. Bonde i Lektor. yd.

24. **Magr Nicol. Krokius**, Bisk. 1632—46, war född i Hallaryd (se Gudm. Petri i Ser. past. ibid.) d. 8 Febr. 1575. Sch. i Werio 1585. St. i Ups. 1592; Magr primus (bland 64 Candidater) i Wittenberg 1603, Rect. Sch. i Werio 1604, past. Civitatis 1607, Bisk. 1632. Ensam Riksdagsman för Stiftet 1631, kallad kyrkoh. i Werio i Riksd. besl. ensam som Biskop 1633, jemte K. h. i Grenna 1634, ensam 1635 i Mars; har 4 pastorer med sig i Oct., ensam 1636, har 3 med sig 1638, ensam 1639. frånwarande 1640, ensam 1641, har 4 med sig 1642, d. o. 1643 och 1644 6 lektorer och pastorer samt 2 Communiarar. I hans tid inrättades Werio Gymnasium. K. h. i Långaryd Amb. Lindelius hade berättat för Sekret. Gylkenflou, huru Bisk. Krokius war till slut så exauctorerad för wårdslöshet skull, att man honom platt inret aftat, helst han och misbrukat sitt embete till att flyta odygder med. Den ene strämde honom att skrifwa så, den andre så, den 3:dje på alldeles motsatt wis. Omfider blef han uppenbarligen för hordomslast bestyld och det i allas mund. (Balmst. Samll.) Han sät admonition af Clerus Comit. D. 23 Jun. 1646 red han ut i ången Biskopsnäset, att jaga en hop djefnar undan, som han a. såg nedtrampa sitt gräs. Han hade härvid ansträngt sig för mycket o. h. dog om aftonen efter $\frac{3}{4}$ tim-

maris sjuård. m, hwarunder han ropade tidt och ofta: o tu eländiga menniska, huru snart är det ute med dig — — — Gud ware mig syndare nådig. Han war g. m. 1:o) Anna Erleb. Abr. Andreae Ang. dotter, med hwilken han hade 7 barn, blott ett öfwerlefwde fadren. Hon dog 1612. 2:o) Sigrid, dotter af And. Swensson Borgmäst. i Jönköp. (här efter rättas Rhyzelius och Stiernm. i Bibl. Sv. G. & Adl. matr.); med henne hade han 6 barn, deribland Anders Gyllenkrook n. 862 bland sw. adel, Afhäf. i Åbo, fader åt General-L. o. Lofd. Axel Gyllenkrook Friherre n. 195, samt 3:o) Anna Thomasdotter, med hwilken han hade 9 barn. Som Ephorus war han utan twifwel berömmwärd. Annu 70:årlig satt han från 7 till 11 f. m. och 1—6 e. m. och hörde på examina. Han har utgifwit korte och ensaldige förklaringar på Bönedagstexterne 1640; tr. Ups. f. å. tillegnade Clero Wer. Pred. om Jesu Chr. pers. o. embete; hållen i Stockholm 1622, år tr. i Westerås. Defutom lifpredd. öf. Fru Anna Trolle till Roma, hållen i Wer. Domk. d. 22 Febr. 1618; tr. Ups. 1619 (kallar sig der Nic. Krokius uthi Gårdsby) och öf. Bisk. P. Jonæ A. hållen d. 17 Oct. 1630. Tr. Calm. f. å.

Krokii graf låg jemte P. Jonæ. På den sednare lästes blott: *Hoc monumentum exstructum est Episcopo Mag. Petro Angermanno* (Årtalet A. Dni 1618 måtte wäl wara trycksel i Smål. Bestr.). Den förres påskrift war: *Hic sepultus est adm. Rev. & Clariss. Dom. Mag. Nicol. Krokus, olim Ep. Wex. qui anno ætatis suæ 71, Christi 1646, placide in Domino obiit.* Begge grafwarne förstördes wid branden 1740.

Kapitlet i Krokii tid bestod af hans efterträdare i Domprostembetet:

VII. Herm. Duscæus, son af Sh. Jonas D. i Hestra, hwilken såsom Alumnus Troll. stud. i Wittemb. blef der Magister och 1622 Con-R. Sch. i Wer. (se Jon. Arw. Duscæi dedic. af en L. Wallii disp.), war 1625 S. S. Theol. Lect. i Wer. schola (se Jon. Jacobi Lanneri Smol. dedic.), kallad Rect. Sch. Wer. 1628. 1636 kallad han af Dan. Nicolai Bringius: *Mag. H. D. Eccles. Cathedr. Wex. past. dignissimus & inter Capitulares Senior venerandus.* Hade wäl 1632 blifwit Domprost. War Riksdagsm. 1642. Gick wid Riksdagen 1647 10 röster till Bisk. i Wer. Lefde ännu 1651 d. 29 Jan. (Wallqv. Samll. 1: 119). Han upplyste då i Kapitlet den nykomna Bisk. Stalenus, huru 1611 d. 25 Jan. efter Danstarnes afståg, han infom i Wer. Domkyrka och fann i choret så många gamla bref och annat papper utströdde, att de stodo honom upp till knäna, då de alla förstördes. Obegripligt, att ej Kapitelmännen först sökte berga hwad de trampade i! Smålands historia hade då nu ett bättre utseende. Hans son Daniel Hermanni Duscæus Smol. född i Wer. 1641, stud. i Lund, sedan i Ups. 1656, Magr. ib. 1664, prest på Riks-Nåd. Gr. Örnstjernas kallelse 1666, Sufp. för sidowördnad mot Erkebiskopen och owäsende på Södermalm 1667. Hof-

pred. hos Enke-Drottin. 1671, Ambasad. pred. till Frankr. 1672—73. Utn. K. i S. Catharina s. å. Affat sig wid hemkomsten. K. i Riddarholmen och Bromma 1676, † 1678, begrafnen i Kimsiad i Östg. Efter Gymnasii stiftelse 1643 blefwo Lectorerne Capitularæs. Se 4de Kap. om Lärowerket i Werid.

25. Mag. Joh. Baazius senior Bisk. 1647—1649. Se Sw. Biogr. Lex. (af P:g.) Utg. tillägger: J. B. blef först Con-Rect. i Wer. 1610 (v. St. Bibl. Sv. G. 147). Han fick wid Riksdagen 1642 3:dje rummet på Bisk.-försl. till Wiborg, 3 röster 1643 till Bisk. i Strengnäs wid Riksd. s. å. 1647 wid Bisk.-väl till Wer. hade han 38 röster, då Stalenus hade 19, Sup. Int. N. Eschilli i Kalmar 15, Dompr. Dufæus 10 och Ol. Swenßon, Bisk. i Skara 12. Som Bisk. visiterade han med allwar och stadgade då lagar med witen i förff. I Willstad 1647 bestämdes 4 öre s. m. för den, som ej bewistade sockenstämma, 2 öre för matlag, hwarifrån ingen kom till kyrka på böndag, it. för den, som stod på kyrkogården sedan Gudstjensten begynt. 5 d:o för den som kom drucken till kyrka. 1 öre för den som bortgick före Gudstjenstens slut. 1 par orar för den, som öfwer år dröjde med wigsel efter lysning. 1 dal. för den som troloswar folk utan pastors weiskap. 1 dal. för den, som belägrar fästn. Drakar ej botum, stånde 2 söndd. i wapenhuset, då pastor afbeder förargelsen e suggestu. 1½ Rdr för ofykt brud, som begagnar krona. Den ej betalte skuld till kyrkan stånde och i wapenhuset och afbede brottet. Det ej pastor kunde råtta, skulle angifwas hos Prosten o. s. w. I Sjöås stadgades 1648 1 Rdr böter till kyrkan, för fästman, som lägrade fästn. Drkade ej böta, stånde, då presten lyser, i wapenhuset och afbedje presten förargelsen från predikstolen. Emellertid blef folk sed att ej wara i kyrkan wid 1:sta och 3:dje lysn. då den der afbönen wäl skulle ste. I Hestra stadgades 1647, att pastor skulle wid Synoder föra med sig alla de Schedulæ, han fått af Capitulum eller Prosten samt då leswerera de böter, man deraf kunde se upptagne, då förnimmandes, in quem usum publicum de skulle användas.

J. B. är märkwärdigast som förf. Hans *Inventar. Eccl. Sweogoth. Lincop. 1642*, en qwari af 842 pagg. utom förord m. m. är ännu umbärligt för häfdaforskare. Dalins uppgift att det är tryckt i Rom in ædibus Brigittæ (S. N. G. 1: 185) har uppkommit genom tryckfel (angår Joh. Magn. nämnd i förta raden), och bör ingen förwilla. De oförändrade err. torde wara minst sällsynta. I dessa kallas pag. 664 för 663. *Adhuc venit de Polonia* uttogs och i st. tillfattes: *Cap. XX. Acta Professorum Ups. a. 1609 & sqq. Tempore R. Caroli venit in patriam . . .* Längre ned uttogs: *Secd post annos plures — — quos Scholæ jesuiticæ informarunt. Cap. XX. Acta Profess. Ups. an. 1609 & sqq. och insattes: cumque esset in historiis Patriæ apprime versatus — — deducendas.* Der tillades: *Scriptis in publico Professoris officio constitutus præter alia historica, Ecclesiam & politicam nostram illustrantia etiam retorsionem in P. Parvum, qui sub fictilio nomine historiæ Patriæ nostræ maculaverat eique fidem detrahere conatus erat. In hac retorsione nominabat se Messenius Janum minorem. Præter publicas . . .* P. 665 borttoges ra-

berne 5—7 *postea prodidit* — *dictum*. Det hedrar Sveciska Regeringen att ha velat mildra ondömet om Statsfängen (J. Mezenius d. ä.). Kungäz-brefswet, som bød ändringen ses i Wrings Handbl. och Pännum. I D. Det utfär-dades d. 25 Mart. 1643; förvaras på Skofloster.

Om Constitutiones Bazii, se Wallqw. Samll. I. Emmellii förteckning på Bazii skrifter i rättelser till Smål. Vestr. (Lunds Bibl.) upptaget 33 sid. in fol. med rättelser i Stierumans uppgifter i Bibl. Sv. G. Om hans *Προσφωνεσις* eller admonitio till Sveriges Biskopar, utg. wid Riksdagen 1629 (ej 1636), se Sv. Bibl. 2 D. p. 227—230 (af Görnell) och De la Gard. Arch. XI. 42—46. Som Rådet utgaf en försvarelsekrift för Kh. i Jönk. S. B. synes skal att misstänka, att han egde kannedom om sitt ryggsöd, förän han angrep hela Biskopsbänken. Detta anfall synes varit ställt i sammanhang med Gustaf Adolphs förslag om ett Conf. gen. ådagaläggande brister i den till-warande styrelsen genom Biskoparne. Förlikningen mellan Biskoparne och Wa-zins är af 1636. (17 Jul.) Se om hans fäders *Gårdsby Comm. serie.*

I ättenskap med Brita Griefsdotter fr. Myresjö hade han so-
nen Erik Lejonhjelm, Öfverste; med sin första hustru, Bisk. P.
Jonæ A. dotter hade han sönerne Johan, Erkebiskop, och Bengt
Baas, adl. Ekshjelm, Under-Ståthåll. i Stockholm.

26. Doct. Joh. Laurentii Stalenus, Bisk. 1649—51,
war född i Olmestad, der fadren lär varit Kh., hade studerat i
Jönköping, Wer., Ups., der han disp. 1614 och 1617, blef Mag. r
1617, besökte utländska Univ., blef Gr. L. Prof. i Ups. 1624,
Th. Prof. 1640. Superintendent. i Dorpt 1648, men tillträdde ej,
såsom d. 3 eller 30 Aug. 1649 utnämnd till Bisk. i Wer., der
han förrättade sitt embete blott 6 månader, från hwilken tid alle-
nast ett protokoll är till, hwilket läses i Wallqw. Samll. I: 119 f.
Han började dock under sin korta tjenstetid att hålla 2 slags Con-
sistorii sessioner, större och mindre. Till de större infallades landt-
prester, som woro Capitulares, i de mindre deltog blott de i sta-
den boende kapitelmännen (Wallqw. Handbok 498). Stalenus har
esterlemnadt ett namn i vår Litteraturhistoria, fast ej i Biskopshronika. Fant
uppräknar i *Hist. Litt. Græc. in Svecia* Sect. I. p. 64 samt i add. & emend.
p. 107 hans grekiska versar. *Sommelinus* i *Hist. Acad. Dorpat* — *Pernav.*
tillägger flera. Staleni lefwerne fins hos Fant L. c. p. 62. Se och Floderi
Spec. I. de poetis in Svecia græcis p. 9 sqq. v. Stierum. Bibl. Sv. G.
p. 324. Liden uppräknar 66 disp. 1622—647 af St. 1641 presiderade han
på ett prestmöte i Upsala; disp. tryckt. Så hans *Oratio exsequ.* in fun. Car.
Banér 1632; tr. Ups. 1633.

Han war g. m. Magdalena, dotter af den namnkunnige
Gris Eckerperus. Sonen Lars Joh. Sr., som uppträdde i Dom-
Cap. i Wer. rörande besyrlningen mot Hr. Swen i Rottne, blef
Acad. Adj. i Ups. sedan Kh. i Höghufwud Ups. siist, † 1695.
Dottren Christina f. 1643, g. m. Domkyrkoskyblom. Gr. Berg i
Ups. 1671. Hon dog ib. 1673. En Joh. Stalenus blef stud.
i Ups. 1664, i Lund 1671. Bisk. Staleni enfa misstänkte Swen
i Rottne (Rothmännens stamfader) för sin mans hastiga död.
Sonen Lars wille i Consistorio hwarken anklaga eller frikänna H.
Swen, om hwilfens "klofhet" tal wankade allestädes. Just då
familjen inkom i Biskopsgården efter sin nedflyttning, hade sonen
sett i det rum, der fadren sedan dött, en blodububbla på golfwet,

som ansågs för ett häpnadsväckande omen. En natt hade Biskopen drömt om en svart häst med ett svart blodstänkt flor om hufvudet, som skulle, sådes det, ledas till Hr. Swen. Morgonen derpå kom en svart Dre sänd från Hr Swen till Biskopen, men han mottog den ej, försträckt af sin dröm, utan lät bedja Hr Swens hustru, som presenterade oren, ge den till Hospitalet; sjelf fick hon ej tala med Biskopen, hwardöfwer hen förörnats och hotat. Tidsbild!

27. Mag:r Zach. Lundeberg 1651—1667, war Bisk. P. Zona N. äldste son, som i sitt tillnamn wille påminnas om släktens stamort Lundeberga gård i Arnäs s. i Angermund. Han understöddes af Fru Anna Trollers stipendium och kallade sig af tacksamhet Alumnus Trollorum ännu som Pr. & P. i Urshult, då han 1634 war Riksdagsman. (Ännu som Biskop bibehåller han det namnet). Han hade äfwen understöds af Nr. Drenstjerna wid utländska Universiteter, sedan han först studerat i Werio och Upsala. Blef 1625 Rector Sch. i Wer. Som sådan presiderade han på prestmöte 1629; disp. är tr. i Kalmar, tillegnad Nr. Drenstjerna. På disp. kallar han sig ej Rector, blott Troll. Al. hwarföre Sommelius betwiflar att han varit Rector; men 1634 är han Theol. Rector. in Schola Wex. & Capitularis, enl. dedicationer. 1642 Pr. i Kinnewald & P. i Urshult efter Steno Magni. Riksdagsman 1634 och 1644. Lifaså 1651, då han war ensam fullmäktig för stiftet. När Stalens dött, upprättade Kapitlet förslag, der Skap. röstade på N. Juringius Pr. & P. i Jönköping, begärande att S. M. wille utnämna den som stiftets willkor och lägenhet befanste woro eller annars en af de föreslagne eller oc någon S. Maj:t kände men ej Skap. som S. M. funne tjenlig för landsorten och det beswärliga embetet (Wallqw. Handb. 431). Clerus Com. gaf Amb. Lindellius 36, N. Juringius 30, Dan. Lunde., brodern till J. L. 15, Erik Spinnerus 11, Gislo Unerus 11, J. Lunde. 7 röster, dertill kommo 3 af Biskoparne — och Regeringens. Han war sedan 1654, 55, 58 och 59 wid Riksdagarne. Höll 1652 första Synoden. Då beslöts att horkarlar och horkonor skulle företa resan så i 2 kyrkor, medan Gudstjensten förrättades, med ris i handen, dock ej blottade, i wapenhuset; derefter wid 3:dje kyrkan absolveras. Kommo de 2:dra gången åter, skulle de stå wid 3 kyrkor och sedan absolveras i Dom-Capitlet och böta 1 Rdr till fisc. paup. Tredje resan skulle de förwisas häradet. Prest må ej dricka Duskål med adlen eller politiska personer. Den det gör, skall citeras inför Capitlet och wänteprivation. Prest må ej recommendera några hos Mönster-Commisarien. Ingen stänges från Sacramentet för gäld. Sker så, böte prest 1:sta resan 2 Rdr. 2:dra resan priberas officio & beneficio. Concio med böner singo ej öfwer en timma wid 1 Rdr bot. På bönedagarne predikas ej öfwer ½ tim. Presterkapets privilegier singo uppläsas från predikstolen, då muntligen borde tilläggas, att S. Maj:t sagt, det

de borde förstås efter bokstafwen. Den som nyttjade tobak i kyrkan plikte, ung 1 dal., gammal $\frac{1}{2}$ Rdr till kyrkan. Den böter ej erlade, slänges från kyrka och sacrament. Skerde skulle ge sin kaplan 12 T:or, i ond tid 6 T:or. Länsmän må ej kräfva bonde på kyrkgård wid 1 Rdr vite. Lägerdagsölsarbetet förböds wid 3 dalers vite. Wid Synoden 1665 stadgades att efter hvarje död prest en bok skulle sändas Gymnasti-Bibl. och en gifwas wid hvarje befordran. Prostetingen skulle ordentligt hållas. 1658 beslöts årl. Collect till Skolhusen i Stifftet och att Kaplanier skulle i hvarje pastorat inrättas. (Wallqw. Eccl. Samll. 1: 94). Bisk. Lundberg dog 1667. Hans personalier utgöra n. 27 i Wallqw. Samll. Han war g. m. Anna, dotter af Pr. & B. i Fröderyd Nils Bringius, söl. Afsef. Cr. Gyllenbringis huster.

Han har utgifwit en disp. i Upsala 1626, då hans bror Daniel responderade, Synodaldisputationen, som trycktes i Kalmar 1629, Litpred. öfwr. Bisk. N. Krokius 1646, som trycktes i Åbo 1673, Litpred. öfwr Nils Juringius Pr. & B. i Jönt. 1653, tr. i Lmf. 1654.

I Lundbergs tid war VIII. **Jonas Theodori Zephyrinus** Domprost, född i Westerhult, en gård i Röttja socken. Redan som student höll han en *Λογος Ἑλληνικος* utantill i Ups. 1642 d. 10 Apr. Den är tryckt med en gratulation af Grefen Stalenus, som kallar ynglingen "præceptor suus". Om J. som gref se Jants *Historiol. litter. græc. in Sv. Spec.* IV. p. 120. Sedan J. blifwit Magr i Ups. 1646 blef han "Höfpredikant" hos H. Gref. Eric. G. M. Lejonhuswud. Kallas Theol. Lect. wid Wer. Gymnasium men begge Th. Lectoraterne woro besatte då han kom ner och tydligen i första steget blef Domprost, kallande sig *Wexionensium pastor*, då han 1654 d. 11 Sept. prästerade å ett prestmöte. Disp. tr. i Ups. Han bewistade Nilsdagarne 1658, 1660 i Sept. i Stockholm, och 1664, denna gång såsom vicarius Episcopi. Dog 1682. G. m. Margareta Comstadius, enf. Sommelii förmodan dotter af Kth. B. Comstadius i Wrigstad. Sonen Joh. J. begrofs som student 1687, då Gl. Obrett utfärdade program.

Bland J—ii arbeten må nännas en synchronisist tabell i allm. Hist. in sol. pat. Balsfärdspredikan från Lejonhuswuds gård Haggeby d. 15 Maj 1653, tr. Westerås s. å. der han redan kallar sig *Wexionensium Pastor*. Disp. ses hos Lidén.

28. Dr. **Johannes Rubbeckius** 1667 † s. å. Född d. 3 Mars 1623. Son af Bisk. J. R. i Westerås, Theol. Prof. i Ups. 1654, Öfversålpredikant wid Armeen i Lifland 1655, Superintend. i Narva 1658. Flyktade för fienden derifrån och blef Prost i Falun med ett Consistorium under sig derstädes 1663. Utmämdes efter Lundbergii död till Bisk. i Werio och bestämndes till Th. Dr., men dog kort före promotionen d. 29 Oct. 1667 och förrän han tillträd i Werio. Hans barn adlades n. 1366 med oförändradt namn. Sonen Daniel flöt sjelf sin ätt. Bisk. J. R. i Werio

var g. m. Cathar. Sidenia. Se Munktels Westerås stifts Herdam. Series past. i Falun 4:de häftet.

29. Doct. Joh. Bazius d. y. (1667—74) var son af Bisk. J. B. d. ä. Hans biographi af Bq. ses i Sw. Biogr. Lex. Wi tillägga: Comm. Jonas Petri i Nyresjö, gift med mostren, en dotter af Ericus Michaelis, hade den unge J. B. (född 1626 d. 17 Juli) hos sig, då Johan, som sedan blef Comm. i Näsby, war Adjunct hos J. Petri och då lärde gossen läsa. Såsom Bisk. i Werio utgaf J. B. en ordning om Mågwallar 1669 (n. 12 bland de af Wallqw. inköpte eccl. handll.), stadgade på Synoden s. å. att presterne på landet skulle näst före Evangelii uppläsande efter plägsed uppläsa ett stycke ur Catechesen. Pastorerna måtte ej resa hem och predika för adlen, utan förmana den att komma till kyrkan. Den årliga studenthjelpen blef i hans tid lag och confirmerades sedan af k. Carl XI d. 11 Nov. 1690. Wid J. B:s första synod i Werio behöfde beslutas, att ingen skulle ordineras till prest utan föregången examen, liksåledes stadgades, att ingen ordination borde ske utan i Domkyrkan, att ungdomen ej finge lemna Gymnasium och afgå till Academien, utan föregående examen i Consist., att en stiftsmatrikel borde upprättas, att Venia docendi ej borde lemnas någon oordinerad och redan gifne veniasedlar indragas, att ingen husprest måtte ordineras, utan att adelsmannen förband sig till des underhåll på 10 år. 1670 beslöt Clerus allmänligen, att köpa sig Formula Concordiæ, Emporagii upplaga; då påböds att efterfråga attester af inflyttande, ej utge tiggarepass, aflägga de store fragarne, afläppa det långa håret, ha hustru och barn i höfslig klädebonad m. m. Wallqw. Samll. 1: 95. Hans herdabref i anledning af en förment Englauppenbarelse i Agunnaryd läses i Wallqw. l. c. 3: 334 f. och visar att denne Bisk. egde förstånd fram om Philosophen Stalenus. B. befordrades mot sin önskan till Skara 1674. Riks-Canzl. Gr. M. G. De la Gardie erböd honom denna transport, då han svarade, att han fann obehagligt att föregå den föreslagna Emporagius, hwilken han wille wörda som en fader, ingen inom stiftet hade förfrikt kallat på honom, hvarsföre han fann obehagligt att dit komma, stiftet behöfde förfrikt en yngre man m. m. Det halp ej. Han utnämndes 1673. Blef Erkebiskop 1677. Dog 1681 hos Sch. Bultejus i Stockholm om natten till Chr. Himmelsfärdsdag, sedan han wid affstedstagandet af wården yttat önskan — "i morgon stole wi i Guds namn fara med Christo till himla". Hans om morgonen död i sin säng af slag. Han hade inga barn.

Till de i Biogr. Lex. uppgifna tryckta arbeten må läggas hans Circulair-Bref af 1680 till Erkestiftets presterkap, infördt i Sw. Kyrkohandlingar 1 Saml. n. 15. p. 113—120. n. 16 p. 121—125. Strickers mistag att uppge honom som förf. af sin faders förklar. öfw. Apocalypsens må ej upprepas. Bland Källor tilläggas: Erik Benzellii program. (samme förf:s parentation blef ej tryckt).

30. Mag. **Jonas Johannis Scarinius** (1673—87) föddes 1616 wid Kinnafulle, fadren gårdsfogde. Studerade i Eskara, Strengnäs och Dorpt, der han disp. (ej 1642 utan) 1644 under J. C. Stregnenis (Stiernstråle) under 10de partie. af hans notæ & quæstiones wid Aristotelis 8 böcker *περι της φυσικης ἀρχαίσεως*; sedan under dens. 1645 de Philosophiæ natura & constitutione samt 1646 de Politicæ natura in genere; men 1647 hade samme Præses en annan resp. de cælo. Detta rättas blott som exempel, och nämnes i allmänhet, att ingen må opröfwadt afstrifwa en disputationstitel i Smål. Bestrifn. ehuru wi med rättelserne ej anse oss böra upptaga rum, fast deras infamlande kostat mycket besvär. På 3 disp. och en oration, hållen och tr. i Dorpt 1644, kallar f. d. *Kinnacollinus* sig *Scarensis*. Primus wid Magisterpromot. 1646. Consist.-Not. i Eskara f. å. Rect. Sch. 1647, Philos. Lect. 1653, Prim. Th. & 1654. Pr. & P. i Lidköping (ej Linköping) 1662 (enl. Joh. Gilbergs disp. de Lidecopia, der ser. past. ses p. 97). Superintendent. i Carlstad 1673 men f. å. d. 11 Dec. Bisk. i Werio. Under hans tid lades 1678 tre härader Medelstad, Lister och Bregne i Blesking till Werio sifst då lika många härader borde från Werio läggas till Kalmar stift, — anordningar, hwaraf den förra snart återgick och den sednare wäl ej blef af — (Wallqw. Eccles. Samll. 1: 12); likaledes blef Gårdsby präbende tillagdt Biskopen genom f. br. 19 Jun. 1679 och 17 Apr. 1680. Han dog 1687.

Gahn säg ej gerna "den rödstäggige Westgöten" bland Biskopsportäternne. (De hade förr sin plats i Gymnasti större sal, nu i Constiorii Sefionsrum) Han lär ha gjort alla Skerdar till Proftar (rimligtwis för god betalning). Det berättas, att Wirænius frågat k. Carl XI hwad han skulle göra, som nu ej kunde använda häradsproftarne till visitationer, helst hwarje pastorat blifwit ett härad med sin proft, då kungen förklarar alla Scarinii proftar reducerade till kyrkoherdar. Berättadt af Odmann.

Sc. har utgifwit *Källers Minne* thet är ett ensaldigt inwijgnings Taal . . . d. 12 Dec. 1675 (ej 1676 om ej som tryckel), Götth. 1676. Dedicationen till Landshöfd. M. Dureel är dat. 12 Jan. 1676; Lit. red. öfw. Elisab. Humble, Pr. & P. L. Mellinii i Jönk. mafa tr. i Jönköp. 1677, Kröningspredikan wid Drott. U. C. från. 1682. Stockholm f. å. Några nödwändigå förordningar det Wörd. presterkapet i Werio sifst till hjälpreda och under rättelse uti särdeles casibus sammandragen och in Synodo an. 1679 öfwerlewererade a Magistro Jona Johannis Scarinio Ep. Wex. (Wallqw. Eccl. Samll. 6. 7. f. 350 f.

Biskop H. Skyttes Litpred. öfwer Sc. är tryckt 1688 Gloqw. Lect. M. S. Jagrens parenterade öfwer honom.

31. Mag. **Sauntus Gahn** (1687 utnämnd, ej tillträdande), war född i Uråsa socken. Des Biogr. af G—m ses i Sw. Biogr. Ler. Som han här aldrig tillträdde, kan hans biographi knappt med skäl införas i ett kapitel om Werio stiftsstyrelse. Wi tillägga blott, att han som Canonicus i Lund lär haft Arrie och Höföpinge som präbende ehuru ej ännu prestwid 1663—71, då

han i Lunds nya stiftsmatrikel intages i ser. past. på nämnda stället. Han var en driftig Bisk. i Lund från 1680. Sålom Bisk. först i Backaryd, hvarmed sedan förenades Ronneby 1671—79 (se Lunds nya stiftsmatr.) hade han ån uppdrag af Consiſt. i Werio, ån i Lund, att ingripa i stiftsstyrelse. Sålom præpositus territorii höll han i Twing 1679 en undersökning med Pastores i Långasjö, Linneryd och Frillestad såsom Assessores. (Wallqw. Handb. p. 401).

32. Doct. Sam. Wiranius (1688—1703) föddes 1647 i Wirserums prestgård. Fadr. Dan. Lönebergius var der Bisk. g. m. en jungfru af gamla Gripeätten. Stud. i Kalmar, Linköp. och Upsala dit han wäl kom före 1667, helst han relegerades på 3 år genom Rectoris & Senatus Ac. beslut d. 24 Febr. 1667, för ett brottsligt anfall förra året på d. w. Rector. Brodern Alexander Wiranius förwistes s. å. den 31 Mars (denne blef sedan Bisk. i Halmstad, hans son Joh. Bisk. i Skärstad). I den latinska kungörelsen om Sam. Wiranii relegation nämnes att han jemte Dan. Plantin och P. Bagander, som för alltid bortwifades och M. Lundel, som på 4 år aflägsnades (alla skyldiga att inom solens nedgång wara ur staden) framstått bland de förnämste oroststiftarne wid anfallet på Rector och dertfore i den kongl. domen fått swårare straff. "Man hade knappt bland fiender hört en dylik råhet omtalas". Begaf sig till Tyssland och blef Mag:r i Rostock. Hemkom 1674, då honom erböds en syssla i k. Kansli, men då han önskade bli prest blef han kallad till Hofspred. hos R. R. Gref G. A. De la Gardie, k. Carl XI:s aftade kusin. 1676 blef han som Esqwadr.-pr. wid Uplands rytteri Regementspast. ibid. och bewistade hela sältåget i Skåne, derunder han och Spegel blefwo k. Carl så kåra. Reg.-spast. wid Lifreg:tet till häst 1677, k. Hofspred. 1678 och efter Spegel, k. Swer-Hofspred. samt Biskfader. Han christnade alla de kongl. Barnen. Blef rådfrågad af kungen i högwigtiga regeringsärender. Blef Bisk. i Werio 1688, säkerligen den som bäst kunde ersätta, att Hahn ej kom att tilltråda. Hans gunst hos k. Carl XI wann Werio Stift många fördelar. S. Br. till Cons. i Werio af d. 14 Dec. 1696 (n. 486, a, i Arch. Smol.) tillät presterkapet att tillräkna sig tionden på åkren och kaplanerna fingo $\frac{1}{2}$ spann säd af $\frac{1}{2}$ gård. Dittills hade ej varit pastorerna medgifwet att uppbara tertialen i skafket, utan hade de måst nöja sig med det för kronotionden upprättade contractet. Kaplanerna hade dittills fått blott den uråldriga flockarskåppan af gården. "Sedan tionden på åkren, är worden asräknad, är bonden pligtig strax att föra sin treding till prestgården och det i skafket, men der wägarne ej tillåta att komma till prestgården med färre eller wagn, limiteras den 5:te p. i 1638 års tiendesplacat så, att bonden finge införa så kyrkoherdens som den andra tionden i sin egen lada, dem der tillsammans att uttröfka, hwaraf $\frac{1}{2}$ sedan efter wanligheten till Bisk. lefwereras, då sådant utom skaf-

tet är tillåtet." Wiranii memor. om moderkyrkors sammanbyggnad med anneren utgör n. 164 i tryckta katal. på Wallqw. Samll. Han föranledde den wisa anordning, att Domstolarne skola underrätta pastorsembeten om de mål som kyrkor och disciplin angå (Wallqw. Eccles. Saml. 2: 161). Theol. Dr. 1693.

Wiranius war i sin politik af högst öfwerdrifna begrepp om kunglig makt och medgaf föga rum åt folkets frihet. Sedan han troget arbetat för Souverainitetens införande, predikade han i Storkyrkan öfwer den "konungsrått", som Skriften uppgifwer såsom den hedniska, (1 Sam. 8: 5, 11 f.) wida stild från den Skriften meddelar såsom Guds folks (3 Mos. B. 17: 14—20), derwid han med hwarst rop skall ha uttalat: och **J** skolen wara hans trålar. Han upplefde ej den tid, då frukterna mognade af de grundsatser, hwilkas frön han och Lang m. fl. hade sått, antaget att det är en dikt, att han af frukten för enwäldsmaktens åsta måste dikta sin egen död, förrän hans stund war inne.

Uppgifterna om hans död werla. Då han i Febr. månad 1703 wid sitt bord fick ett bref från kungen och med samma post ett bref om sin sons Johan Cederstjernas stupande wid Thorn, dog han af slag och begrofs hastigt. En sägn gick sedan, att kungabrefwet varit onådigt, wäl med hot om någon råstt, hwarföre Biskopen improviserade sin död och lät begrafwa tom kista, hwar efter han lefde förklädd som en gammal gumma i Gårdsby. Det troddes af många, som ansågos kunna känna saken närmare. Gahn anför en troligare uppgift. Han ansågs död wid den forspost, som ingått och begrofs skendöd. Han hade likwäl i kistan wafnat upp ur sin skendöd och varit neg stark att bryta sig ur likkistan, men fanns liggande död på golfwet i Wiraniska grafwen. Gahns fader hade sjelf sett liket.

Han war g. m. Maria Elisabeth Lagerstierna, som dog 99 år gammal 1740. Dottren Ulrica blef g. m. Majoren och Ridd. Liljehorn.

W. har utgifwit blott 2-ne Likpredikningar, en öfwer Kam.=R. Brynte Cronstöld, en öfwer R. R. Gr. Gr. Lindstöld. Hans likpredikan öfwer Bistf. Carl Pappe i Lund är ej tryckt.

33. Magr **Olof Cavallius** (1703—1708) föddes på Mörhult i W. Thorsås socken d. 30 New. 1648. Fadren Engiste Olofsson flyttade sedan till Sunnanwik i Skatelöf socken, såsom fogde i Herlunds Friherreskap. Namnet upptogs först af fogdens bror Magn. Olaf Cavallius, Lect. i Werio, efter Håbdala (cavavallis) i W. Thorsås socken, som släkten innehafte allt sedan dess stamfader Sven i Huledal pliktade för det han varit med Dacfen (Se Hyltén Cavallii ättelängd). Olof C. studerade i Werio från 1667, reste till Upsala 1670, disp. 1678 och 1679 (under N. Stenchius de dicto Epicuri *laete piwasas*), Magr f. å. R. N. Ehrensten erbödd honom att ingå i kansliet; men han följde sin faders önskan och blef Gymn.=Adj. i Werio 1679, Poef.

Lect. 1683), Sekret. wid Akad. i Lund 1682. Hist. Prof. s. å. Præpositus Convictorii 1683—84, Rect. Acad. 1685. Sk. i Wirstad 1686, prestwid 1687. Prost i Allbo s. å., Riksdagsm. 1693, 1697. Domprost i Werio 1695. Bisk. 1703. Dog 1708 d. 13 Apr. Wallqwist yttrar om denne företrädare, att "han war nog hugad utwidga sina föredelar", med angifwen anledning deraf, att, när han 1683 blef nämnd till Professor i Lund, han begärte att Lectionen skulle få stå ledig efter honom, så att han dertill skulle ha öppen regress och, emedan då han fått Wirstad, han begärte att Stenbrohult måtte dermed förenas. Öfwer D. G. parenterade Lect. M. Stålhös, mågen, i Werio och en stud. Sam. Flodin Smolandia-Gothus i Dorpt (denne sednare d. 15 Aug. 1708).

Man har af honom 7 dispp. och en lifpredikan öfwer en Fru Lagerstierna. Domprost Goeding har utg. sin Lifpred. öfwer Biskopen. Han war 3 gånger gift 1) med Anna Hulth-Lillienstråhle, 2) Anna Tollsten, 3) Cath. Hanneman, enka efter Prof. Dalhem. Sonen i 2:dra giftet Samuel Cawallius war den ende bland 10 barn som fortplantade den manl. ätten. Blef Ryttmästare och stamfader för de skånse Cawallierne, då deremot Smäländska släkten Cawallius härstammar från Biskopens bror Måns G. som blef Länsman på Sunnanwik efter sin far. Af D. G.—ii 7 döttrar blefwo 6 prostinnor i Werio stift*), den 7:de gift med Dompr. G. Widebecks son Jonas B.

Biskoparnes närmaste män i stiftsstyrelsen hade efter Zephyrini död varit

Mag. **Grew. Widebeck**, näst före **D. Cawallius** och, sedan denne blifwit Biskop, Mag:r **And. Goeding**. IX. **Grew. Widebeck** war född på Sken i Annerstad socken, der fadren, en länsman, bonden Nils Ingemarson, bodde jemte en bäck, öfwerflugad af Wide. Gosen war systerson af den wäldige iredskämpen Grew. Swenonius, hwars dopnamn han bar, kom wid 17 års ålder från Werio till Åbo, der han 1672 blef Mag:r, Husprest hos en Bar. Fleming, sedan Con-Rector i Werio, 1674 Math. Lect. ibid. 1682 Theol. Prof. i Lund, s. å. Domprost i Werio. Prost öfwer Kinnwald 1684 när Platinus lemnade Prosthyflan. (Wallqw. Handb. 406. not. f.) Gift Bergunda till präkande 1685. Under Biskopsledigheten mellan Scarnius och Biranius, ledde G. W. öfwerläggningarne rör. kyrkordningens efterlesnad i Werio stift. (Se Wallqw. Eccles. Samll. 1: 83). Här beslöts, att blott uppläsa det som på K. Maj:ts wägnar (af K. Collegier och K. Bef.hafw.) anbefalles från predikstolen, men de öfriga "werldsliga sakerne" borde lysas (efter Gudstjenstens

*) Se Sw. Arell i Elghult, A. Numerus i Grenna, D. Krook i Urshult, A. Ingeman & G. Hjelm i Götheby, A. Klintiu i Långasjö & M. Stålhös i Alguåsboda, samt P. Floderns (Soh. Fl.—i far) i Skatelöf.

slut) på kyrkwallen af läns- och fjerdingmän; i förhören borde alla läsa, gamla så väl som unga, mellan wår- och bergskeld bor- de presterkapet resa omkring sig och visitera alla hus, (för att wäl tillse, huru i lifwet de lärdomar följdes som gäfwos i kyrkan, huru barn uppfostrades m. m.). De som förde bränwin till kyrkan i brudfärder, borde angifwas för länsmanen att tingsföras o. s. w. Husförhörslängdernas formulär uppgafs. Kyrkordningen borde ärligen uppläsas. E. W. war Riksdagsman 1680 och 1686.

Denne Domprost war Bisk. Scarinii måg och hade en son Jonas W. som war Reg:ts-gwartermäst. g. m. Maria Cavallius; han lefde ännu, då v. Döbeln skref Hist. Acad. Lund. sändande sin faders biographi. En Cnew. Wibeck har ej länge sedan dött som Th. Dr. Br. & P. i Zäder af Strengnäs tift, sonsons son af Isak W. Kh. i Hofm:tryp, Domprostens bror E. W. räknas af Fant bland våra i grekiskan lärde män. Han skref grekisk vers. Se *Hist. Lit. Græcæ in Sv. P.* 1. p. 119 not. I uppgifter om hans dispp. är åtskilligt att rätta och tillägga. Lidén känner ej hans synodaldissp. *Exercitatio theol. de sacram. ingen. & de Bapt. in sp.* Tryckt i Lund. De substantia singulari ejusque subsistendi modis &c. är Prof. Jac. Flachsenii, under hwilken E. W. resp. 2 år före promot. Detta anmärker Sommelius, som lifwäl tillskrifwer åt E. W. andra, der han responderat under Swenonius och Gyldestolpe. Hans likpred. öfw. Lectorskan Br. Colliander, tryckt i Jönk. 1693 (hållen 1692), kallas The gudfruchtigas Påseport eller säkra resepass genom nöd och död till himmelsfärd och ewigt lif.

Efter X. D. Cavallius, som wi sett i Biskopsserien, möter

XI. **And. Goebing** war född i Stockholm 1657, sadren Rådman And. Johanson. St. i Ups. och Lund. Akad. Sekret. i Ups. 1679. E. D. Eloqv. Prof. 1684. Log. & Met. Prof. 1689 med Rås som præbende (kallar sig någon gång under denna tid Profess. Upsaliensis et Pastor Näsensis). Reste som Professur utrikes, såg då i Paris Verelii Historia Regum Sveoniæ (slöt med Gustaf Adolphs utseglning till Tyskland), och fick resan ersatt med 1600 d. s. m. Domprost i Werio 1705 och hade under de tåta Biskopsledigheterna — ett interregnum warade fr. 1708 till 1711 — uppdrag att förrätta både prestwigningar och andra Biskopsgöröml. Dör 1729. G. m. Johanna, dotter af Atlanticans namnkunnige förf. Olof Rudbeck. Goebings dotter Br. Magd. blef g. m. Bisk. Osanders son v. Prestid. P. D. Sanderskjöld.

Denne Domprost, som wäl ej kan nekas de facto tillhöra Biskopsserien, war en af sin tids lärde och märkwärdiga män. Riksdagsman war han blott 1710. Hans 54 dissp. i Ups. uppräknas af Lidén s. 210, hwar till här må läggas, att han præsiderat i Greifswald 1696, derwid utgifwande *Axiomata metaphysica, resp. Th. Bahr* fr. Stralsund. Han har utgifwit 5 programmer i Upsala. Den oration, med hwilken han tillträdde E. D. Eloqu. Professjonen trycktes i Tyskland, enl. Sommelius. Nest bemäckt af hans litterära företag war det, då han i Jönk. 1722 lät med företal upplägga Verelii dissertation de hierarchia, sedan aftryckt af Rettelbladt i Schwed. Bibl. III.

St. p. 237—253, lifsem af Schenberg i Vereliana p. 227—268. Detta steg af G. ansågs ha sett "af enstilda orsaker, som bort vara borta", enl. Wall-
qu. (G. S. 1. 79), förklarande sig öfvertygad, att "dessa återuppväntande af
förslaget om Confil. generale funnat utan stada vara borta". Märkligt är
emellerid, att en Vistop (J. Bazins d. å.) och en Domprost, som länge styrkt
Veriö stift med Biskopsmakt ifrat för Confil. generale. G. skref en klassisk
latin. Han utgaf öfwen skrifter på svenska: *Korta betraktelser öfwer de
till den allmänna tacksägelsens firande och begående d. 5 Febr. 1701
utsedda terter för segren d. 20 Nov. 1700, samt Liffsermon öfwer
Susanna Marg. Lund* (g. m. Profes. A. Manns i Åbo), hällen i Veriö
1717, tr. i Gotheberg s. å.

34. Doct. **Bach. Esberg** utnämndes 1708, men dog innan
han sjelf wiste att hans försölselser för det han war "smittad" af
Speners och Francés pietism, afstannat. Som han allsintet kan
ha inverkat på stiftsstyrelsen, hänwisa wi till hans biographi i
Sw. Hof-Clericats Historia. *)

35. Doct. **Dav. Lund** (1711—1729) war född 1657 på
Hornarnes familjgods Aminne gård wid Åbo. Fadren Joh. Lund
war Regementsstrippwäre, g. m. Marg. Gyllenbägel. Schol. i La-
wasthus; Stud. i Åbo 1672, sedan i Ups., åter i Åbo 1679.
Magr. 1680. Besökte utl. Univ. G. D. Philos. Prof., strar
derpå Dd. Ph. Prof. och Acad. Sec. i Åbo 1685, Poes. Prof.
1686, L. L. D. D. 1691, Th. Prof. 1702, utliska Ph. i Åbo
och Alunis, Th. Doct. efter specimen s. å. Bist. i Wiborg 1705,
i Veriö 1711, Riksdagsman 1713, 1719, 1720 och 1723. Wid
riksd. 1719 påminte han, att inga marcher bore ske på sönda-
garne, utan sabbaten hållas hellig, ansåg förslaget, att Ständerne
skulle tillsätta Riks-Rådet, blott ledande till split, warande bäst
att Regenten häri walde, enl. 1634 års lag, under Rikens
Råds råde och höll widlyftiga tal om nödwändigheten att anta-
ga Form. Conc. som en symb. bok. Wid prestmötet 1712 för-
manades Clerus i Veriö till waksamhet mot pietismen, Commu-
nionlängder skulle upprättas och kommunioner ofta hållas, ehuru
ej på bestämda tider, att det blef en wana, att wid en wiß tid,
utan inre kraf, begå H. S. R., husen skulle i omgång besökas
med underwising och derwid antednas om funksapsmättet, pre-

*) Hans befordran torde dock ej varit för att belöna, utan afslägsna honom
från Stockholm, der han hade det största tillopp af åhörare, en i alla
hänseenden utmärkt predikant, hwars mål fyllde kyrkan lika mäktigt, som
hans andeliga kraft fyllde åhörarnes hjertan både med bärwan för det
onda och kärlek till det goda. Den 80-årige store Canglipresidenten Or.
B. Orensterna hade föreslagit honom som Hofpred. hos den wisserligen ej
af pietism smittade Cufedrottningen Hedw. Eleonora, som ej wiste hwad
gäfwu hon fick, då hon biföll förslaget. Hon synes eggat en mera älskad
Hofpredikant kofsfact att predika, det ej synd, utan lofligt och fritt
war, att på sabbaten spela Comedier item kort och tärning
jemwäl om pengar, helst det hörde till *opera jucunditatis sabbatho li-
cita*, förbjudande G. att frambara sin lära, som war helt annan. Men
Hof-Confiliorium bärwade dock ej att tvinga L. underredna en afbön, deri
han bekände, att sabbaten war consecrerad till människors un-
derwising om deras pligter mot Gud och nästan.

ferne borde skrifa och ur minnet upplåsa sina predikningar, ef tillåta förenskap på kyrkwallarne o. s. w. 1715 stadgades att ett helt Bibelkapitel borde läsas hwar sänd. fr. predikstolen efter predikan, det ena efter det andra, då dagerna woro längre, Katechespred. kunde wara korta, förhören desto längre, först. borde indelas i läserotar, de ofunnigare så leror från det ena förhöret till det andra, Cler. wid böner blott begagna handkofens formulärer; nega underwisa om vittnesmål m. m. 1717 ålades prästerne, att i hvarje hushåll tillsätta någon, som gjorde morgon- och aftonbön. 1720 besakades inrättning af dop-, wigsel- och döds-böcker med rikliga namn och data; kyrkpenngar måtte blott utlånas mot obligationer, hwaraf cepior skulle inländas till Cons. Kyrklagen borde upplåsas fr. predikstolen. 1722 förnyades med all frångåhet stadgan om kyrko-, hus- och Communion-förhör. 1724 formanades mot seden att strö hwitt pudet i perukerna. På älderdomen hade denne Biskop mycket besvär af pietismen, hwarom nedanför. 1727 förmanades likwäl Clerus att flitigt läsa jemte sin Bibel — pietisten, Epeneröwännan Scriwers Själaskatt. Wid det sista presbimötet 1729 förklarade Biskopen presteden och höll ett ömt afsiedstal. Han dog d. 12 Oct. ungefär en månad derefter nämnede år, insjuknande under det han wid slutad gudstjenst i sin prebendeserj. Gårdsby sjelf höll förhör. Under sjukdomen sjöng han ofta med hög röst psalmer, anners talante i sinnet med sin Gud, tog, då han märkte döden närliggande, uppbyggligt affsed, utskände "den sitta kärlekskyssen" på de sinas munn.

Wallqwist uttrar: "Bisk. Lund war wisserligen en stor man, hwaras goda författningar bereda honom långvarig och ärofyll äminnelse" (E. S. 1: 101), jemnförande honom med Bisk. Serenius, som war "upphöjd öfwer sitt tidehwars och stor för de följande, inom embetet kände den förste på sin tid, särdeles utmärkt genom att bedömma rätt och bruka hwar per'on på sitt ställe". (Handb. p. 34). Han insör i E. S. 2: 246—253 ett herdabref af denne wärdige Biskop (L), deri prästerne anmanades tillstyrka allmogens, att sända de qwidaste sönerne i skolan — något hwartill Gustaf I uppmanade folket genom ett placat. Under flitiga visitationer förehafwas samma ämnen som på prestmöten såsom em det söndagliga bibelkapitelsläsandet m. m. I Willstad i lesfråga om bönsförrättares tillsättande i hushållen, med swärjande och kortspej förmanas, prästerne skulle underwisa åhörarne att under fastlagen (den gamla Ostarafestens tid) undsky trollpactor och signersfor. "Stola" borde anges. Han firade som högtidsdagar i sitt hus 2:ne dagar om året, födelsedagen och årsdagen af en räddning ur ett flöpbrott (d. 7 Oct.) mellan Åbo och Stockholm. I dödsstunden oroades han swärtiligen af medwetandet, att hafwa inwigt en ostidlig prest. Prostén B. Floderus i Eskelöf, som war närvarande, sökte trösta honom i hans swärmodighet; anfördt i Fant's Hist. Liter. græc. in Sv. Sect. 2. p. 87. 88. Fant räknar L. bland

de för Grefskap kunnskap märkvärdige Ewenstar. Öfver honom påreniterades också på grefiska af Lect. L. Odelin. På latin af N. Osander. L. skref latinsk vers. *Memoria Ep. Ab. Joh. Gezelii carmine elegiaco consignata* är tr. i Åbo 1690. Han var g. m. 1:o Marg. Flachsenius, dotter of Prim. Th. Prof. J. Fl. i Åbo; 2:o Christ. Gezelius, Bisk. J. Gezelii d. y:s dotter. Barren adlades 1719, n. 1599, med namnet Ehrenlund. Sonen Samuel dog som Crp. Secr. 1756, Johan som Håradshöfding 1736, David war Banco-Commis. 1752. De woro 12 af första giften och 6 af sista. En dotter af Bisk. Lund Ulrica Ehrenlund blef g. m. Bisk. Erenius.

Det wigtigaste förhånda af hwad Bisk. Lund, werkat för Christna kyrkan, nämnes sällan om honom. Då hans swärfar dött 1718, råddade mågen och medarbetaren det "härliga Bibelverket" som det allestädes kallades från en förstöring, som desto lättare kunnat träffa, som Gezelius dog såsom flyktning från Åbo på en landgård i Upland, och besörjde dess utgifning 1724—28. Vidén uppräknar af honom 50 dissp. Commelinus tillägger: de Ostracismo, resp. Henr. Forbus 1694. *Indoles talionis ex Exod. 21. 24 exposita*, resp. eodem 1694. *De Sabbatho* resp. Er. Wasenio 1699. *De excidio orbis substantiali & totali I—VIII part.* färfärdigt utgifne under titel: *Disquisitio theologica de excidio universi totali & subst. publicis dissp. in Acad. Ab. antehac in gratiam stud. juv. proposita & adorna, nunc vero addita præfatione, conjunctim publ. jur. facta.* Auct. D. Lund. Holmia 1712 8:o (264 ragg.). Det är mistag, då Stierman i Aboo liter. p. 143 tillägger L. såsom præses Jedoci Festings dissp. de Ajace s. de nece necessita; Præs. är der Th. Rudéen. *Cohortatio ad Studiosos de audiendis poetis* Ab. 1691 är af Lund. Till hans uppgifne programer lägges ett utfördadt in pat. till forgeminnat öfver Prim. Th. Prof. Dr. J. Flachsenius, utgörande demes *vita*. Utspredd. har han utg. öfver Stud. N. Gezelius 1697 och 2:ne andra i Finland. Ett Herdabref till Wibergs sista 1711.

36. Doct. Ad. Humble (1731—41) war född i Jönköp. 1674, Fadren P. H. Åfshor i Götha Hofrätt. Ech. på Wisingsö, Stud. i Ups. 1687; reste i Prof. Hermelins sällskap till Dorpt, då högskolan der inwigdes. Diss. 1693 de origine Livonum, en dissp. Stierman uppgifwer att han sjelf skrifwit *) under D. Hermelin, samt de peregrinis under G. Ejöberg. Magr i Pernau (enl. N. lit. Mar. Balth. 1700 p. 11). Sied 1000 Rdr kongl. resstipendium för att "uppammas till den fanatiska smittans bekämpande" som utgick från Spener, Francke o. d. Han besökte härunder Prof. A. H. Francke i Halle, hufvudmannen för fanatismen efter Speners död, grundläggaren af Halleffa barnhuset. Då ynglingen, som i Sverige stulle nedslå pictismen, ankommande från Wittenberg, der Hannekenius skrifwit i hans

*) Den omtrycktes 1717 i Leipzig, der den bestämt uppgifwes wara Hermelins och det synes nog ensaldigt af Stierman att anse den 19:ätiga studenten så mäktig i *Lifländska historien*, om han och war det i löfnet, att Hyskar sedan förblandade hans och den celebre Hermelins skrifter. Men för de länge bibehållne honorarier till Præs. sålde denne ofta åran af sorsattarskap till sifånga studenter eller rättare deras sifånga föräldrar. En af Studenterna skref; war det efter dictamen eller privatissime lemnad underwising i ämnet (St—us uppgift ses i Bibl. Sv. G. T. IV nr:st.)

Album: *non est in pietismo vera pietas, sed profundus fanatismus*, framlemnande till Prof. Francke samma Album, stref Fr. d. 11 Maj 1697: *quisquis non operæ oleique plus impendit Verbo Dei, quam scriptis hominum, nec Verbum Dei vita exprimere enire studet, is non est Theologiæ studiosus & fiet Pseudopropheta. Quam exiguus ergo studiosorum theologiæ in Academiis numerus*: ord, som väl snarare böra anses som ett försvar mot H—ii anfall, än som anfall mot ynglingen. (Stamboken förvaras på k. Bibl. i Stockholm. Se Gez. B. Ler. 4. 565. Sw. Anecd. 4: 16. Anmärkningur i Sw. Hist. Saml. af ett Eällst. 1 B. 1 afb. s. 60). Hwemsem, anländande till Jönköping, då hans faders lifproceffion möttes. På Enkedrottin. Hedv. Cleonoras kallelse såsom utnämnd till Rh. i Gällstuna blef han prestwigd i Werio 1700, pred. 1704 och präfiderade 1707 wid prestmöten i Strengnäs. 1709 Hofpred. och Biskfader wid k. Hofwet. Präses i Hof-Cons. 1711, Th. Dr 1719, Amiralitets-Superintend. i Carlscrona s. å, Bisk. i Werio 1730. Efter ankomsten af Audit. Lunds smådeskrift och Werio Domkyrkas brand 1740 hade han ej helsa och dog d. 29 Nov. 1741. Han war g. m. 1:o Chr. Lundeberg *), 2:o Christina Ehrenlund, Bisk. D. Lunds dotter. Bisk. Humbles dotter Ebba blef g. m. Acad.-Adj. D. Amersleedt; en annan dotter upplefde såfart den 9:de regenten i Sverige. Utg. såg henne 141 år efter sin faders födelse. Trol. dog i Carl XIV:s tid dottern af en Hofpredikant hos Carl X:s enkedrottning. Sonen Ulric Humble, s. 1733, St. i L. 1748, Afesor i Götha Hof-R. Dog 1788. En postilla: Förklaring öfwer de ärliga Sön- och Sögridsdagars Evangelier, Stockholm 1745, berömdes såsom prof på "wältalighet". Merå känd och brukad blef hans *Novorator ATAKTOS* eller om några nygirigas oordentliga privata Conventieler ic. Stockholm 1728, som blef i literatur hwad "Conventikelplacater" war i lagstiftning, sanan hwaromkring de Swenske Orthodoxerne så länge bekämpade det mindre städade och correcta i de andliga lifsytringarne hos folket, tills de hade blott formen qwar, hwilken såsom liflös, hastigt föll till sioft i det neologiska trädskubekriget. Wäl formade dogmsformarne sedan nya systemer af stoft, men inblåsa lif förmådde de icke. Den affectiska litteraturen hemtades nästan uteslutande från de förfoljde "pietisterner", hwarigenom "lifwet i Kristus" bewarades hos "de fetteriste", som dock hade Fyrkans confesion i sina hjertan, under ett långt interregnum i den theologiska wetenskapen, i fall en sådan kan antagas såsom tillwarande i Sverige under neologiska och rationalistiska riftningan hos war hierarki. Humble stic i följd af Tolders bosättning på

*) Dotter af Commendanten på Frösö Hans N. N. Lundeberg (ej nämnd i i Hofd. M. af v. Sti—n); enka efter profeten Mauritius i Gällstuna. *Umgrenska manuscripter*. (hwarom, då Källorne i 2 bandet temma att uppgifwas).

"Professorsgården" i Asarum och hans wäns Prosten J. Helins i Möb-
beled "pietism", åtskilliga eldar att släcka — en verksamhet, som länge
ansågs uteflutande Consistoriell, så att då ingen slikt verksamhet påtal-
lades, ecclesiastikauctoriteterna wanligen ej syntes till, om och maskerad-
baler h. l. oss Fastlags-söndagen inför deras ögon och folkliwet på
söndagar i stiftskädderna öfvergick hedniska fester i sedeslöshet.
Prosten Helin, yttrar Gahm, "blef för sitt kristliga nit så för-
fölsjd, att hans lefnadshistoria liknar en roman, men är dock sanna."
Wi känna ej denna roman närmare. Om den conventionella
Christendomen derunder verkade störande på den cordiala, så att
deraf blef en klanderwård afart af pietet, så är det ej besynnerli-
gare, än att en blomma, öfwer hwars brodd en sten lägges,
wanformas, om den "och ej fullt förqwäfwes.

Man har räknat bland Bist. H—s dödsorsaker Gustaf Lunds *)
angrepp. Wi känna ej om det war ett möjligtvis ochristligt siels-
förhwar för en förfölsjd Christendom eller andra anledningar, som
förmädde S. S. Theol. Candidaten Gustaf Olofsson Lund
att utgifswa: Ett uti Guds dyra ord och sunnda förnustet wäl
grundadt betänkfande öfwer frågan: om kallelsen till det he-
liga predikömbetet, som sker *per genitivum*, antingen med
presthusens conserverande eller andra quinspersoners ech-
tande, bör hållas för gudomlig och således med godt sam-
wete uti wår³ Evangeliska Fyrka tolas Kan. Hamburg 1739,
96 sid. 8:o. Th. Cand. fann efter den strids-handstens fastande
bäst att bli Auditeur. Så länge det gamla conserverationsraseriet
utgjorde ett högmål för Domkapitlet i fredstider d. w. s. då in-
gen pietism war att förfölja, utgjorde denna bok en "smådeskrift",
som wäl ingen wågade ens ega, men Wallqwist, som bröt denna
hedniska continuitet, som torde ha rötter i sjelfwa Demetersprestin-
ornas kast-rätt, yttrar helt dristeligen: (Handb. 74): "Kris-
ten synes författad med uppmärksamhet endast till en ort och rik-
tad mot en wiß embetsman, framställande med skäl och oskäl allt
det smådliga bredwid allt det sanna, som Kan sågas mot
conservationen, samt recommenderas till läsning af alla,
som wilja conservera eller conserveras." En sägn är, att Th.
Cand. Lund wid sin presteramen (han blef måhända der under-
känd för sitt svar) på frågan: *quotuplex vocatio?* (neml. till
ett pastorat) i stället för att uppge det rätta, swarat: serfaldig:
per *nominativum*, då man har samma namn, som en Biskop,
Domprojt, Rector o. s. w. såsom hörande till ett stifts aristokrati;
per *genitivum*, då man conserverar ett presthus, tagande enka
eller dotter; per *dativum*, då man ger gåfwor; per *accusativum*,
då man anklagar och störtar en som skall undan och får så hans
embete; *vocativo*, eller laglig kallelse *hio caret*; per *ablativum*,

*) Han war son af Handelsmannen i Weris Olof Olofsson och Annika Krok
och har gifwit till Domkyrkan ett böpelsefat af silfwer om 53 lod, egde
Kampen och Jätsberg.

då man tager en annans tjenst. Det onda war säkerligen på sin höjd i Werio stift under 17:de och 18:de seklerne till Wallqwists ankomst. Man ser det bäst i pastorsserierne. Anecdoter af scandalos bestaffenhet saknas ej. En mor, som wille besegra sin dotter, hwilken smykat sig för att intaga en prosprest, som en kan wille winna, sprang ögonblicket före hans inkommande upp i dottrens kammare och ref henne i ansigtet att hon ej kunde wi sa sig. Då en Adjunct wiste att befordran följde med en släta, frestades han ej sällan att söka nödwändigöra förforsning. Genom denna conservationsmani af enkor och flickor måste "förtjens" och "flickighet" bli en bisak, och de sednars förbiseende en wana. Denna wana fortfor ända till Wallqwists tid att wälla stora scandaler. Så sökte Sam. Heurlin wid 34 års ålder, med ett begynnande europeiskt rykte som wettenskapsman i Mathematik, för gäfwes Math. lectionen i Werio 1776, så återopade Håk. Sjögren wid 45 års ålder alla sina meriter, deribland det Vericon, Domkapitlet gillat och som nu trycktes, wid ansökan af Eloqw. Lectionen 1774, ehuru wäl wid dessa fall ej conservationsprincipen war i wägen och Sjögren följande året wanns för samma fall, då deremot Heurlin war och blef förlorad för Gymnasium och Wetenskap. Wi äro styrbige Wallqwists och hans efterträdars ära, att ej förneka denna fädernas stugga. De gamle torde knappt anat i hwad ljus detta sel skulle stå inför efterwerlden och wår tid torde gå i lika okunnighet om åttilligt, som efterwerlden skall under en högre moralisk utwedling och christlig upplysning förkasta. Hwad Humble widkommer synes han ha warit ostyldig för befordringar *per dativum*, om man får döma af panegyrikerne efter hans död. Det syns snarare, som en wis godhet och medlidksamhet i karakteren förledt honom att följa befordringsgrunder *per genitivum*. Wi tro ock, att hans nit mot pietismen härflöt ur samma grund, som föranledde Sw. Akademiens Alexanderin-lyrici att isra mot folkwisans irreguliera manér. På den sidan der man skall presentera en hel nation som kristen, måste man försöka att uppfylla denna swåra statsfordran af kyrkan genom sträng enhet i det yttre, det formella. Hade ej Humble warit en i många hänseenden aftningewård man, så hade wäl ej Dufworöstens författare D. Kolmodin warit bland hans förswarare på swenska och latin, vers och prosa i hans lif-litteratur. Det heter:

Han städar an med hjeltemod
 Thet stum, som afundsböljän lastar,
 I med—och motgång lika god,
 Hwad owän rosar eller lastar;
 Som lif en Cub allt stadigt står
 Ehuru man ock honom ställer,
 Och när som smådehunden ställer,
 Han orörd såsom månan går.

Humble predikade, såsom den politiskt episcopala religionens tolf, en gång mot Danmark. En hans predikan på Kongl. höfvet 1710 heter: det af Danmark öfkyldigt angripna Sverige, der han "med många både historiska och politiska bewis" wederlägger Dansta frigsförklaringen. Predikan är tr. 1711. Man har resutom 7 litpredikningar af honom, som ses hos Stricker och Westén. Wi nämna här den öfwer Bist. Lund 1729 och Pr. & P. P. Floderus i Skatelöf 1741.

37. Doct. Erik Alstrin (1743—49), en Stockholmsko, Pastor wid Storkyrkan i Stockholm, beständes nu af Regeringen till Bist. i Werio och blef wald af Stifftet. Det war wäl ej utan all berättning att derigenom mowverka det onda, som öfwerklagats under den infödde Humble. Alstrin war ej slägt till någon enda sistets prest. Född i Stockholm 1683, d. 3 Febr., uppfostrades han i Dalarne, sedan hans far Lars A. blifwit Pr. & P. i Leksand och efter hans död hos morbrodern J. Uppmark (Rosensatler) i Upsala. Magr i Greifswald 1708. Studerade i Dronningholm m. fl. st. tills 1712. Vice Bibl. i Ups. 1716, Pbil. Prof. 1723. Pr. & P. i Leksand 1731. Th. Dr. 1732. Past. prim. i Stockholm 1734. Bist. i Werio 1742, i Strengnäs 1748, död 1762. Hans biographi ses fullständigare i Sw. Biogr. Lex. hwartill wi lägga, att han på prestmöten först börjar handla em rent wettenskapliga ämnen. Han uppmanade Clerus t. o. m. att öfa en snårfamling, som kommit till Gymnasifabrietet. Om Antiquiteternas wärd påmintes. Derföre sköts ej det prestliga i bakgrunden. Hofrätterna hade klagat öfwer brottmålnes mängd och brottslingarnes ofkunighet. Han manade derföre till öfver i folksundervisningen, — dertill han färdigt anwijade Apostladagarne. Deremot tillstyrkte han saktmod mot pietiser.

Till hans 77 disp. nämnda hos Lidén må här tilläggas hans disp. under J. F. Majer i Greifswald 1708 de conformatione ad hunc mundum ex Rom. XII. 2. Commelinus anför i sina rättelser i Smål. Beskr. 4 programmer af G. M. Ett hans arbete har utkommit i tyck öfverlämn. n. 2425 (a) i Warmb. Bibl. Hist. Sv. G. eller D. Erici Alstrins Nödhige Anmärkingen über die partheische und unrichtige Nachricht, die Hr. Molin in einem teurischen Buche, welches er die wahre und lebendige Natur und Kraft des Creuzes S. G. nennet, von denen mit ihm in Religionsachen gehaltenen Unterredungen ertheilet hat. 3 Act. Hist. Eccles. 7 B. p. 757—772. Om Molin, en från kyrkans tegmer starkt afsiwande student, ses i Sw. Biogr. Lex.

Bland A:s Lifpredd. nämna wi en öfwer Prosten P. Lindstorphius i Korsberga 1743, en öfwer Pr. P. Gollanders i Ålsheda mafa Sara Nögberg 1744, en öfwer Sk. J. Bjurbeck i Åhs 1746.

38. Doct. Olof Osander (1749—87) är en bland dem, som längst tiden inwerkad på Werio stiftsstyrelse eller under det han war Domprost och Biskop i 57 år. Hans biographi ses i Sw. Biogr. Lex. hwarafor torde göra tillfyllest att meddela, att D. O. född iwilling d. 5 Sept. 1700 (se Past. serierne för Linneryd) blef St. i Lund 1718, Magr 1723, Gymnasii-Adj. i Werio 1725, Th. Arj. i Lund 1726, Domprost i Werio 1730, Bist. derstädes

1748, hans barn ablädes (Sanderhöld) 1756. Th. Doct. genom specimien 1733. L. N. O. 1785. Död d. 15 Jun. 1787. Vi nämna här blott vår fruktan, att den lille mannen under den långa tiden ej bidrog att lifwa Stiftet för det storartade i något hänseende, så att det war en verklig lycka att en man med Bäckers andliga kraft och Christliga lif stod länge wid hans sida och att en man med Wallqwists stora snillegäfswor och wettenskapliga anda efterträdde honom. Vi böra, förrän wi öfvergå till efterträdaren, fästa uppmärksamhet på Domprostarne under Osander, allt jemt hänvisande till kap. om lärowerket rörande de öfrige medlemmarne i Domkapitlet, om hvilka wi önska, att de måtte ha främst känt sig kallade att wara ungdomens lärare. Efter XII Osander, sedan Biskop, som efterträdde i Domprostieret Goeding 1730, blef

XIII Doct. **Ewen Bälter** Domprost 1750. Hans biogreses i Sw. Biogr. Ler. Det är kanske tillräckligt, om wi här blott påminna att han fördes i Söderhamn den 24 Jul. 1713. St. i Ups. 1730, Adj. wid Domkyrkan i Ups. 1738. Mag. 1 mus 1740. G. Höspredikant 1744. Ord. f. å. Domprost i Werio 1750. Som Präbende anslogs honom Bergunda och Dija 1751. Contr. Pr. f. å. Riksdagsman f. å. Th. Dr. 1752, Präf. wid prestmötet 1753. Död 1760 d. 19 Nov.

Vi tillägga att Bäckers egenh. Dagbok 1744—45 är gifwen till Werio Gymn. Bibl. af Dr. D. G. Ekman i Kalmar. Hans synodaldisp. de religionem, Werio 1753 ragg. 67, är ett sammandrag i de theol. prædicationerne af wettenskapligt värde för sin tid. Wid de i Smål. Beskr. p. 65—68 uppgifne predikningarne, må behöfligen tilläggas, för att ge de 4 skolorna något bibliografskift värde att p. 55 n. 1 hölls wid Ustinasmarkn. i Ups. Domk. på Sönd. Septuag. 1740. N. 2 på 2 Sönd. i Adv. N. 3 på 20 Sönd. e. Trin. N. 4 i anledn. af en twist mellan Profesorerne i Ups. på 21 Sönd. e. Trin. N. 5 på 2:dra Böned. N. 6 på 25 S. e. Trin. N. 7 på 4:de Böned. P. 66 n. 1 hölls i Ups. N. 2 på Klagedagen, n. 3 hölls 1743 och trycktes 1748 i Stockholm, n. 4 är lifpred. öfwer Domprostinnan Mara. Gelsius, n. 5 är lifpred. öfwer Rh. Rönrens; titlen på n. 6 är: **Giswer Kejsarenom — och Gudi det Gudi tillhörer**, på 23 Sönd. e. Trin. f. å. N. 7 titlen är: **Den rognia — — rådd och upprages på ändalykone med ära**, på Fast. S. 1744. Tr. i Stockholm f. å. N. 8 är affädspred. i Ups. Domkyrka på Mariebeb. d. tr. i Stockholm. N. 9 är inträdespred. för K. Hofwet i Sönd. e. Trin. tr. i Stockholm N. 10 på 3 S. i Fast. tr. i Ups. N. 11 är tr. i Comm. Bergshults predikofamling kallad **Samlad Manna**; hölls för Kongl. Sw. Ambasadere. i Moskau. P. 67 n. 1 på Mich. dag, tr. i Stockholm 1746. N. 2 i Bergh. pred. faml. på 3 S. i Adv. N. 3 hålles wid Krouprinfestans fyrtagning, tr. i Stockholm f. å. N. 4 hålles hos N. N. Or. G. Gyllenberg, tr. i Stockh. f. å. N. 5 **Swia — — stict i nå-w. hugneliga rid**. På tackfägels-dagen öfwer Prins Gustafs södelse tr. i Stockholm f. å. N. 6 på Ribfako Sönd. Denna pred. gaf förtia anledningen till S. Claras församlings wäl inträttade fattighus. N. 7. På tackfägelsen frades öfwer Hert. Carls södelse tr. i Stockholm f. å. N. 8 på 25 S. e. Trin. i S. Maria kyrka; tr. i Stockholm f. å. N. 9 **Guds Sons menniskobliswande såsom Guds rikes hemligheter**, på Juledagen, tr. i Stockholm 1751. N. 10 tr. i Stockholm f. å. N. 11. Titlen är: **Ett lärdomsord, ett sörmaningsord, ett affädsord**; på 24 S. e. Tr. Stockholm 1751. N. 12 **Den försallna — —** på 5 S. e. Trett. (27 Sönd:s e. Trin. Evang.) tillagnad Swea Hofrätt. Tr. i Stockholm 1751. N. 13 på 2 Böned. hålles på Ulrifsdahl, tr. i Stockholm f. å. N. 14 är en lifpred. öf.

Prosten i Hjelmseryd P. Wettermans maka Eva Hadelin. Tr. f. å. B. 68 n. 1. Rosor bl. törne eller de trogna midt ibland försök och bedröfwelser, litpred. öfver Jern Cath. Elij. Cavallins, Prosten Dav. Kreefs i Utsqult maka. Tr. f. å. N. 2 högm. pred 3 Boned. i Werio Domkyrka tr. f. å. Här äro förbigångne soljande särskildt utgifne predikningar: De trognas fröjd, som äro samlade under Jesu wingars flugga. På 2dra d. Jul i D. D. K. K. H. H. Hof 1746. Tr. i Bergbults Samh. Den nödwändiga religionswården uti ett land och rike. På 23 E. c. Tref. wid Kronprinsezens förstagning 1748. Stockholm f. å. Christlig uppmuntran till fastlagstidens anständiga beqående, öfentligen afstannad i Werio Domkyrka. Tr. i Werio 1756. Wid de p. 68 deßutem utygifne skrifterne må tilläggas att: N. 1 heter Bewis — — synd, utur sunda förnyfset samt Guds ord sammanbemtade. Werio 1756; n. 2 är tr. ibidem, N. 3 Christlig Nyårsönskan lemnad Werio stadsförf. tr. ibidem 1759; N. 4 tr. ibid. f. å. N. 5 tr. ibid. f. å. N. 6 änyo upl. i Stockholm (Se Biogr. Ver.), N. 7 änyo omarbetad af Prof. A. G. Knös i Ups. Balters disp. de Helsingia fortjattes af andra. Se Warmh. B. Sv G. 1. c. 235.

Uf Balters är inscriptionen å stenen i Werio Domkyrkas tornmur. Hans Bibliothek, som gafs till Werio Gymn. Bibl., utgjorde 656 band. Katalogen är trykt. Ut Enke-Domprostinnan B. utfags en plan å Domprostierets egor, enl. K. Cam.-Collegii bref 1761 d. 28 Oct. T. IX i Werio Domkap. Arch. Balters werksamhet måste ha warit wälsignelserik för Werio stift, då Wallqwist funnat intyga, att han redan som Domkyrko-Adjunct i Ups. medförde en fast allmän predikoförbättring i hela riket. Den af Balters fostrade generationen af prester stod i allmänhet högt öfwer den äldre. Förut hade det wanligaste predikothemat hos de fallsnunigare warit "om det otrogna Judafolket", derwid Bibl. historiens allmänna kände händelser uppreparas och utlades; hos de ifrigare "om samtidens högfärd", särdeles ifrigt då en mode ändrats i kläder o. d. Med Balters ingick en tid, då alla började med mer eller mindre esierthet predika "om Christus för oss" och en del, med andeligare sinnen och högre erfarenhet, "om Christus uti oss" tillika. Må Balters minne i Werio stift alltid förwaras i tacksamma, wärnadsfulla hjertan. Genom honom kom osså Werio stift att få märklig del i den pietistiska rörelse, som utmärkte "det pietistiska tidehwarfvet", men ej grundadt af werklig sektarism, utan lugnadt, upplarnadt, samt Christligt, såsom det med Guds hjelp blifwer, då i en Lutherst-Evangelist kyrka Stiftsstyrelsen leder rörelsen, i stället för att lägga stillaständets rutenhet i des wäg.

XIV. Doct. Joh. Tillander efterträdde Balters. Född i Långasjö, der Fadren då war Commminister 1705. Sch. i Werio 1714. St. i Åbo 1725, i Ups. 1728, Åbo 1731. Amanuens wid Åbo Conf. och föreslagen till Secr. 1736. Coll. Sch. i Jönk. f. å. Adj. wid Werio Gymn. 1737, Acad.-Adj. i Åbo 1738. Conf.-Not. i Werio 1739. Eloqu. & Poef. Lect. f. å. Besökte 1740 utl. Univ. Th. Lect. i Werio 1743. Riksdagsman 1746. Th. Prof. i Åbo ej 1759 (enl. Smål. Bestr. p. 69), eller 1756 (enl. l. c. 94), utan hell han sitt inträdestal till Professionen de nexu inter veritatem & pietatem d. 7 Jun. 1751 (se Salvii lärda tidn. 1751

n. 56 s. 224), och war Rect. Magnific. 1752, då han installerades R. Kalam till Eken. Profess. utfärdande progr. d. 21 Nov. 1752, aflämnande efter ett nytt progr. af d. 17 Jun. 1753 rectoratet till G. F. Wennander. War åter Rect. 1761—62, då Programmet utgäfvos. Blott en disputation 1753. Th. Dr 1752. Domprost i Werio 1762. Fick Rööbeled och Thorsås sås. präbende 1763 d. 27 Jun., då v. Ottersta familjen vann patronatsrätt till Bergunda. F. gaf sitt Bibliothek till Gymnasium. Dog d. 2 Febr. 1769. Edmann kallat honom i sina Högskolster Tiljander, men säkrast genom tryffel. Hans dragningskraft till och ynnest i Åbo torde häntyda till släktkap med Erik Tillanders, Kbh. i Rogberga, son Elias Tillander eller Til Lands, som han skref sig efter ett sleppsbrott, för att alltid ha en påminnelse om att resa blott till lands, en berömd Med. Dr och Profess. i Åbo. Den släkten war utgången från Telesiad wid Werio. Följande Domprosten war

XV. Doct. Nils Alin, f. 1712 d. 1 Sept. i Lenhosda inom Bondeståndet. (Fadren Soldat enligt Edmann). Ech. i Werio 1720. St. i U. 1732, besökte som Stip. Kåbrianus utl. Univ. Disp. i Greifswald 1742, blef der Decens 1743, Doc. i Lund 1744, Adj. i ph. fac. samt praeses för Kongl. Stipendiaterne 1745. Bestridde Philos. theor. Prof. i 3 och Eloqu. Prof. i $\frac{1}{2}$ år 1746, föreslagen till begge; utg. 47 dispp. (enl. Comm.) 2 dre Th. Lect. i Werio efter Joh. Streling, som blef 1:ste 1753. Blef Domprost 1769, den förste Lector, som wunnit denna beforsdran directe från Lectorsplats, sedan Gymnasium stiftades. Edmann anser, att ett latiniskt poem, som Hofmarsk. Wandersström befalltes öfversätta och öfversatte på vers, dedicerande öff. till Auctor med heroiska versar på latin, wällade denna owanlighet. A. war Riksdagsman 1760 och 1769, wid den sednare wäsligen ifrande mot misbruket att draga till Ständernas disjurication 100-tals mål, som dem ej tillhörde, sedan att upphäfwawid en följande en föregående riksdags domar i slika af privata personers till Ständerne wärlade mål m. m. f. Synes annars wid riksdagar ej warit mångordig. Han praesid. på pre mötet 1763 (Dissert. Creatio-nis explicatrix pag. 56); Th. Dr i Gr. i sw. 1762. Fick Professors namn s. å. Domprost 1769. Dog 1773. Enl. Edmann war han en fullkomlig latinisk improvisatore, som måste med Ovidius bekänna

Quidquid conabar dicere versus erat.

Han hade mer besvär att skrifa en oration på prosa än 4 på vers och skref dertfore helst sina tal i bunden stil. Sjelfwa hans samtal blef ofta metriskt, hans artigheter ofta epigrammer. Betyg, som skulle skrivas på Swenska, blefwo rim. Han war ytterst långsynt. Kände ej sin hustru på en alns afstand, men torde skyutat "Sjelfwa Jupiters Månar". Det anjågs härfluta deraf att han i sin fattiga ungdom ej haft råd så snart tända sitt

Ijus. Genomdrifwen Wolfian erkände han sig en gång i lingnis Orient. esse Asinum, hwarwid J. Rogberg, som fick swaret, mycket höfligt bugade, sägande: concedo. Denne

XVI. Doct. Joh. Rogberg blef hans efterträdare 1774. Han war född d. 22 Jan. 1716 i Ummarv. Fadren Pr. & P. Blef sch. på Wifingsö 1725, i Werio 1728. St. i L. 1734, Mag. 1738. Disp. 2 gånger sedan. Adj. wid Werio Gymn. 1743. Rect. Sch. 1752, Gr. L. L. 1760. Th. Dr 1768. Domprost i Werio 1774. Riksdagsman 1771 och 1778. Wid förra Riksdagen försvarade han Profesör Christiernins rätt att i sina föreläsningar yttra äfwen det ett Riksstånd ej kan tycka om, ehuru han ej här kunde finna honom ha förolämpat bondståndet med sin theoretiska jemnförelse mellan handafslöjder och åkerbruk; detta om saken; "hwad åter sättet eller forma processus anginge, så war Drn af den tanken, att en Swenssk undersäte, såsom fri medborgare, borde njuta en laga rättgång till godv och den lagstiftande makten ej blifwa det ställe, hwarifrån ett sådant utslag skulle emanera, hwilket Lagstifningen, sedan begge parterne woro hörde, egentligen tillkom. Man märker här en man, som är på sin plats. Då fråga war om Lect. Gottmarks lidande, röstade R. för den äldste, då Wifman ansåg att den dugligaste borde utnännas; W. wann. R. förordade Wafaordens inrättande och utsträdande äfwen till prester, då de utmärkte sig som jordbrukare. Han försäkrade det gällande walfättet till Erkebiskop, annars wille han att alla rikets prester skulle rösta på hwilket stifts biskop de wille. Den som fått de fleste rösterna, blifwe då Erkebiskop. Man märker att mannen war wan att leda, åtminstone deltaga i samtalen, der han befann sig. War Kronprinsens fader 1778. Han dog 1785.

Wallqwist yttrar (G. S. 1. 141.): Des gånvor för underwisning och disciplin wid scholwerken woro sällsyna. Alltid stadig wid sin mening, full af wåhwilja och rådhighet ökade han äfwen som Consistorial sät förtroende hos rikets presterkap, som allmänligen wiste honom sådan wördnad, i hwilken fruktan och kärlek äro blandade. Somman dristar begagna skarpare ord: "hans upphyn förrådde en afsträckande strånghet, den hans tal och åtgärd fullkomligt befäyrkte. Som Rect. Scholæ hade han varit ungdomens fasa och bar samma intryck med sig på Gymnasium. För hans åsyn darrade allt. Han war den ende Rector, som extra jud. eller utan Rectors makt gaf "jut". Han war Gr. L. Lect. men ansågs ha judeerat tämligen yttligt. Underwisade efter gamla analysmetoden, som upptog mycken tid. Dicterade för okunniga gossar verser ut Homerus, då de sedan med Pasor i hand skulle öfversätta en text, som kunde trotsat sjelfwa Horrelli conjecturalkritik. Som Consistorial styrde han egenmäktigt och ansågs ej derwid miswårda sina widsträckt familjförbindelser."

Fast Wallqwist yttrat sig mycket stonsammare, retade det dock

Domprostens son Joh. Bergencrentz, som mot den förtjenstfulla Handboken i eccl. befördringsmål, ett specimen för Biskopsstolen, hvars måke ej många Biskopar aflaggt, utgaf Anmärkingar wid Bisk. O. Wallqwists Handbok — — — Carlskrona 1798 eller den s. k. Blå boken, en kritisk, som i den tiden gjorde verkligt uppscende och skadade, om också ej särade Wallqwist, västadr den i vår tid knappt skulle utgjort 8 dagars talämne och säkerligen ej skulle wunnit sin förs. någon smitrande uppmärksamhet. Wi erinra oss blott, att W. der ansåles för Agrells anställande wid en philologisk Lektion, med förbigående af Nordgren, som wäl hade några årsmeriter före A. Den som kändt begge dessa män, eller blott aktar på de namn begge efterlemnats, har nog ledning för sitt eget omdöme.

Domprost R. war före 1772 warm wän af Ständernas regeringsmakt. Han predikade på den G. D. Böne-, Läs- och Tacksägelsedagen, som inföll d. 3 Dec. 1756 i anledning af Blodbadet under sommaren, då han, i Werlö Domkyrka stildrade ett frän sin undergång, som en brand utur eldenom af Guds milda hand uthulpat Swialand och folk. Den trycktes 1760. (R—s bror Sam. R. hade varit en af de betydande medlemmarne i Blods-Commissionen.) J. R. har defutom utgifwit en Likpred. öf. Lantshöfvingen Frih. A. J. Raab 1776 samt skrifwit äminnelse-talet öfwer Domprosten Dr. Bälter widfogadt Hjelmeri likpredikan (s. 89—125) och företalen i Bälters kyrkofceremonier och Smål. Beskrifning. Vidén utpräggar en Synodal och 4 Mad. dispp. J. R. war g. m. Gva Sophia Algerus, Prostdotter från Åsbedalen. Sönerne blifwo adlade 1788 under n. 2146: Joh. Bergencrentz, Häradshöfding i Konga och Uppwirdinge, titul. Lagman, Bondeståndets Secr. 1779, R. W. D. högst utmärkt som ensild man och Domare såst han ej i Jurisprud. eccles. kunde mäta sig med en Wallqwist: g. m. 1:o Emerentia Dahl, en dotterdotter af Chyhr Polhem; 2:o Enke-Domprostinnan Cronander. Wäpnat för denna ätt krosades af Joh. Nyman Bråkenhjelms 1832, då Lagmannens son Hof-Rätts-Rådet i Christianstad R. N. O. G. Fr. Bergencrentz begrofs. Ty redan 1821 hade Domprost R—s yngre son Lars Algerus Bergencrentz dödt. Han bar Swenska, Rysska och Preussiska Ordnar. Blef redan 1792 Major och Öfwer-Adj. hos Konungen. Sedan Öfwerste i General-Statben. War Ekonomie Stallmäst. hos Konungen. G. m. G. Oh. Kostfull, således swäger med H. G. Gr. M. J. Brahe. En Domprost R. dotter Ch. Cath. blef g. m. J. G. Hederfjerna, som 1788 war Major. De hade 13 barn.

39. Doct. Olof Wallqwist, (XVII) Domprost 1786, Bisk. 1787—1800, således i 14 år utgörande själen i Stiftsstyrelsen, kan ej ännu sägas ha såst en för allmänheten bekant Minnesteckning. Här medgifwer ej rummet en utförlighet, som annars wore billig mot en slikt man, äswen om wi annars kunde tilltro oss

att försöka lemna efterwerlden en trogen Bild af denne historiske person. Från Wallby nära Drebro utgick ur lojan en Olof, som kallade sig Wallqwist, studerade och war Comm. i Edeberg och Hackwad, g. m. Eva Beata Qwist, då deras son Olof Wallqwist föddes d. 6 Jun. 1755 på Communiistersbostället Enarwed. Fadren blef sedan Kb. i Mossjö och Lööby. Han underwisade sin son sjelf, till han 1766 kunde infättas i 4:de klassen af Drebro schola, Gymnasist i Strenqnäs 1768, stud. i Ups. 1773. Blef informator i Canzli-Rådet Thres hus för des son, sedan Thre lärt känna Nerkesbons owanliga snille. Prest i Ups. 1776 på kallelse af R. Rådinnan S. E. Gyllenborg. Mag:r 1779. Past.-Adj. wid St. Clara s. å. Hofpred. hos Enkedrott. Lov. Ulrica. Annu 1783 war B. blott känd som ett godt hufvud, och en wärderad sällskapswän af K. Ugren, Leopold och öfrige unga ofrälse snillen, hwarmed G. III omgaf sig, som s. å. fått Ålsboda Pastorat i Werjö stift, hwarmed han ansåg sig ha gjort all enskelig lycka. Leopold hade den tiden ett litet rum i flottet, som Wallqwist önskade sig. Som B. lärt af kungen, att bedrifwa allt med negotiationer, uppenbarade han, enl. E:s yttrande, den största Ministertalang, för att afligsnas E. och få inträda i hans ställe, för att waka kungen närmare till hands. Alla Läkare kommo och bewisade E. den större fördelen att bo i det wackra rum i staden, som B. hade hyrt åt honom. Alla Hofwänner funno des usigt wermant o. s. w. Tydligt är att Kungen också wille utbytet. Men i politiska frågor skulle B. ännu ej warit rådfråad, enl. E. Wi mistänka dock, att E. deri också blef lurad af sin sluge wän, som wist ej förrådde, om så war. Men säkert är, att då B. uppkom som Riksdagsman och Domprost d. 1 Maj 1786 han innan Riksdagsbeslutets underskrifwande d. 23 Juni s. å. hann att bli känd såsom en politisk "puissance", genom hwilken K. Gustaf trodde sig kunna trycket utträtta, särdeles genom att winna mer makt, än Hattarne tillåtit honom taga för sig 1772. Att B. blef Domprost i Werjö lär deremot ej warit pön, utan en följd, som det wille synas, af en föga uppygglig tillfällighet. En Ekåning, Jonas Ekelund, Kastellpredikant i Carlshamn, som sät i sitt hufvud att B. war bestäm'd till Domprost i Werjö, hade begifwit sig till Stockholm för att skaffa sig Ålsboda. Han war bekant med Aktören Stenborg och bad honom recommendera sig hos kungen. Denne spelar en afson Gustaf Wasa så utomordentligt, att G. III alldes förjust tillfäger honom att uppgifwa hwad "G. Wasa begärte af G. III", heist det då ej skulle wägras. "G. W." begärte då Ålsboda för sin wän kastellpredikanten, så snart Wallqwist blifwit Domprost i Werjö. Kungen studsar. Han hade nyss utnämnt den lärde Profeshorn Sam. Heurlin, Justitie-Canz. Gr. C. A. Wachtmeisters förre lärare, till Domprost, men protocollet war ej ännu justerat. Saken kunde således hjälpas. Stenborg-Wasa

sick ja till sin begäran och Ekelund begaf sig strax att se sitt nya Pastorat, kom till Alsheda under en natt och kloppade hårdt på dörrar och fönsterbågar. Den utsväfnande Wallqwists starka röst höres slutligen innifrån fråga hvem det wore, som ej låte folk sofva i fred, då han hörde swaret: Ryrkoherden i Alsheda, som ber Domprosten i Werio stiga upp och öppna. W. hade förut ingen aning om en utnämning, som wäl ej ens war påtänkt af G. III sjelf, då nyh förut Hurulin utnämndes. Fullmakten till Domprosteriet är gifwen d. 19 Jan. 1786. Nu war steget till Biskop, wid Olanders död, snart sagdt oundwärligt *). Ty troligen fanns ingen Candidat då, som verkligt wille ha Wallqwist till andre man, sjelf jemnt öfvergläns af den underordnade. W. blef utnämnd d. 17 Sept. 1787.

Man kan yttra om W. som han yttrade om Bisk. R. Knutsson, att ordningen af hans uppöfstran föranleder icke till begrepp om mycken lärdom, men wettenskaplig anda hade han dock inhemtat wid Akademien. Han wäckte till wärdig medtänflan kamraterne v. Troil och Lindblom genom sitt steg för kyrkohistoriska acters räddande från glömskan. Redan 1788 d. 1 Nov. började han utgifwa sina Eccles. Samlingar, der man finner, att han gjort sig fullt hemmastadd i sitt Consistorii Archiv. Och kärlet till tryckfrihet andas uti allt, grundad uti insigten af dess wiag för embetsmäns rättwisa och folkets upplysning. Då 1837 Werio Domkapitels Circularbref utgåswo, börjades med Wallqwists in-

*) Domprost D. Wallqwist skref från Werio den 15 Jun. 1787 till Profes. J. Floberus:

Högr. Hr Profesör. Sedan detta stifts Biskop Hr Doct. Olander i Herranom afsonnat derliden Onsdag, har jag funnit enligt med owillskorlig skyldighet att derom gifwa Hr Profes. enskild underrättelse och derjemte anmäla Presterskapets och min uppriktiga wördnad, den wi nu så ett godt tillfälle att wisa med kallelse till den lediga Biskopsstolen. Wi göra oss det glada hopp, att Hr Prof. denna kallelse ej resuserar och önske att den beseglas med Kon:s nådiga utnämmande. Wårt stift behöfwer en sådan man och är ej belåten med någon annan. För min ensilda del räknar jag för en ära att sitta wid min trognaste läromästares sida och att i Stiftets högste förman wörda min wälgerare. Hr Prof. kan wara försäkrad att detta är fullt uppriktighet, att jag hittills hwarfen gjort min lyfa genom flärd eller kunnat lära den konsten för framtiden. Hr Prof. lär sorgaswes noka oss att lemna sig wåra röster. Sådant kan omöjlig hindras. För öfrigt är ingenting lifare än det andra, främlingar torde så missa ap-parensen. Hr Doct. Gronander kan swärligen gås förbi, åtminstone synes det ej så. Men det beror mest på Hr Profesörens yttrande, huru förslaget rangeras. Ett sådant yttrande supplicerar jag så, att deras göra bruk huru och på hwad sätt mig jereskrifwes. Hr Prof. lærer ej göra mig orättwisa med ett mistroende. Jag förtjenar det ej och har intet försörjst inträse, som skulle leda mig till ett brottsligt steg. Min framtid skall det bewis. — — Hr Profesör kan omöjlig förbjuda oss att vötera på sig. Den befallningen är den enda, som ej hör sammad blifwer.

Detta bref hedrar Wallqwist lika mycket som det hedrar Floberus att fort fore sin död ha tillbakastjunt denna tiar, så wäl som nyh förut den Rincopensiska.

tråde i Kapitlet som Biskop. Der är en mild kraft, som böjer genom att öhwertiga, men der man upptäcker att trotsande ej är rådligt. I Skolverket stödde stark reform. Från komedispel blefwo examina wete rigorosa. Och alla anmanades "att begogna de ofseftlige skolorne, der håg och täflan wäckas hos barnen, der de wänjas från den späda ungdomen wid den undiället, den aktning på tid och timme, den omsorg om sig sjelfwa, den förbindlighet till wänskap och erkänsla mot andre, med flere dygder, som pryda hwar menniska och hos en embetsman alltid fordras". Äfwen han upprepade att "Gens. ej kunde annat än med nöje och sägnad anse när några af almogens barn med werkligt godt snille, råd och förmögenhet till des uppodlande sig i skolorne anmäla"; tilläggande: "att tillägnad hjälp bewisas äfwen fattiga barn af särdeles gwickhet, slit och beskedliaker". I politiken är språket wärdigt. Det heter den 15 Oct. 1788, att presteskapet borde upplanta och stadga den känslan af laglig frihet, som styrker en Christelig konungs böga rätt att regera ett lydigt och manligt folk, som bewarar undersäten från alla frestelser af all slags trældom, med hwad lätthet, som helst öket och i förstone skulle lämpas på wäta arlar. — Det har sedan varit tider, då en Biskop varit öfwi om ett sådant yttrande gått an. Deremot wärnas allwarligen för både Franska och Amerikanska ytterligheter. Med blicken på de förra, karakteriseras friberandans, utgången från snillen, som ofta woro gunstlingar i hof, såsom en sträfwan att bestränja all slags frihet och upplösa all slags ordning, ställande människors rätt i motsatts till medborgares förbindelser; warande han wisi, att om lösligheten i tänkesätt och seder fortjar, som börjats, allmänna wälfärden måste gå under, wifande, att ett consequent fullföljande af de klingande sötterne skulle föra dit, man ännu ej anade. Med blicken på den sednare yttras: en werklig philosoph och en hjelte ha utgifwit anläggning till samfundsbandet för de från England nu mer afsondrade kolonierna; men — — att göra en stat är mycket mer än uttänka en och i begge fallen måste man ändå förese, att proportionerna så asmatas, att kroppen får ett hufwud och detta så kraftfullt att det kan hålla sig uppe och styra lemmarne. Om England yttras: Man kan ej skapa ett England hwar man will. Man bör minnas, att i det landet förswinner all ensidighet, då det allmänna är i fråga. Man bör erkänna de Engelska ministrarnes storhet och dygd. Men många dylika omständigheter finnas ej här; många kunna wäntas men sent. — Han eggade ej presterna mot adlen. Han föräkrade att Kungen ej begärte af de förra annat, än hwad deras embeten i alla fall tillfåga, att sjelfwe wara christlige och trogne lärare, . . ."så att i wårt bemödande igenkänns ett Christligt nit för det goda, ingen politisk förslagenhet för oss sjelfwa och lika litet någon den ringaste öwänlighet mot enskilda personer och andre stånd. Allt sådant strider mot läran wi före,

mot embetet vi beklåde, mot Konungens eget nådigst förklarade tänkesätt . . . Politiske predikningar äro i kyrkan långesedan förbudne och kunna aldrig med någon slags nytta införas. Lika betänklige äro politiske sockenstämmor och politiska tal derwid. Till dem fordras en warsamhet, som sannerligen icke är hwar mans, hwarföre de aldrig må hållas utan wederbörandes förordnande wid yppade aldrabesynnerligaste omständigheter och då till alla delar efter förordnande. — Sålsem rojalist gick Lindblom längre. Uswarliga förmaningsbref utgå stundom. Starka drycker, lättfärdighet, swordomar o. d. wällade befhymmer. "Conf. kallar derföre samtliga sina embetsbröder inför Gud och förmanar allwarligen, att hwar och en må besinna sin pligt och ansvar, huru belig den tron är, hwilken wi predika, huru ren den lefnad skall wara, med hwilken wi inför Guds församling må kunna bewisa, att wi höra Herran till", försikrande, att "Conf. hwarken kan eller bör tillåta sig bruka någon mildring, som lagarne icke känna". Alla slags accorder förbjudas, "att personen må bli obefläckad, embetet orörtaladt och befordringen inför samwetet finnas wara ett Guts werk, men icke en menniskfetillsättning. — — Swad "mättbet kan man wänta af ett bröd, som man försmillat för sig sjelf, för att undanhålla det för en annan?" Presten borde taga ur texten och Biblen grunden till sina föreställningar. Så hatna Tschibog, Sant och Bälter gjort. Derföre finner man i deras arbeten fast och kärna, ännu och i alla tider tillgängliga, der de sökte dem, men aldrig till finnandes annerstådes än i Guts ord.

Riksdagen 1789 war ett aengående at 1600:talets riksdagssträswanden. De 3 ofrälse stånden slöto sig begge gångerne intill kungomakten, för att hejda en Aristokrati, som har sekelsnor och traditioner om förment rätt att regera både öfwer kung och samhålle. Begge gångerne predikade de ofrälse emwäldet, såsom den enda makt, som kunde besegra deras fiende. Men Wallqwist låg wida öfwer Biranius i begrepp om det påsande. Fienderne sjelfwe erkände att hans lära war sjelfständig, äfwen då han blindt lydde. Men troligen war ej alltid han den som lydde. W. hade för stort förstånd för att tillstyrka de ytterligheter som ofta lära ha warit kungens första tanke — eller Nordins råd *). Gamils

*) I Frej 20:de och 21:sta häftet ingår en berättelse om riksdagen 1789, "till större delen hemtagd ur Biskop Wallqwists Dagbef" — — af Olof Winqwist. Dagboken lär således finnas i Upsala. Derur må meddelas: "Wallqwist erhöll strax före Riksdagens öppnande fortroende genom War. Nemfelt, att Konungen under närwarande omständigheter sunnit nödigt att rangera ett parti och derföre utse Ghes i hwarje stånd. Inom prestståndet önskade han det till W. Dessa Gheser, jemte det de förde sitt folk, skulle sitigt communicera med oppositionen, för att förlisa stridiga tänkesätt och menniskor. — — Efter någon twekan emottog W. uppdraget, dels på det att besättningen ej måtte falla i händerne på någon man med mindre goda affigter, dels emedan han ansåg öfllibörligt att affäga sig en så god sak som förlifkning. Swad allwar kungen kunde ha med förlifkun

ton, en af de förpasse inom adelsexpositionen både i politiskt opti-
 on och penno, yttrar: "W. bor mildheten i sina ågon, urprig-
 tigheten i sitt emgångsätt, öran på sina löppror, eburu äregirig-
 heten i sitt hjerta, i knäl utrustad med neg inslater för att weta
 med blomster betäcka de bojer, som bereddtes åt Fäderneslandet och
 med neg slughet, för att ej emottaga d.m. om ej för den enst:lide
 smitda of guld. Han war sitt Stånds driffjäder och föreslyre."
 H. E. Gr. De la Gardie anmärker wid denna Hamiltons skild-
 ring, att Wallqwist satte sig mot förslagen att imponera på adlen
 genom rättsla för masten eller pöblen den dag Säkerhetsakten skul-
 le genomdrifwas. Han rådde, betor det, i stället till yttersta för-
 sigtighet och war till och med rätt orolig wid hetswa verkställan-
 det af "des egen och bröderne Nordins plan". De la Gardie hør-
 de hets G. III säga till W. att hans oro war obehöflig. "Jag
 känner dem. De bullra. De wänsas. De strika. Men göra ej
 annat" plasanterande öfwer W—s fruktan för utbrott af ett in-
 bördes krig i anledning deraf att Borgerstapets corps war upp-
 ställt på Storsbacken framför rikssolen, bänwisande dertill att
 corpsen hade träsintor i gewären. Om denna tid för W—s
 inslytande till winnande af moderation, skref Prosten Ugelius:
 Nordin, som en lång tid hållit sig ifrån hofwet i onseende till en
 kritisk ställning, i hwilken Wallqw. nåmade sig och Nord.
 éleignerades, började ändligen mot slutet af riksdagen wisa sig
 på hofwet med lika entrée som förr. (De la Gard. Arch. XVIII.

gen, fick han snart tillfälle erfara". Wid tillringen af Säkerhetsaktens
 gencmdrifwande uttrar W. "Eom kungen i sina tal den dagen på flera
 ställen utfört sig öfwer sin föresats, att bibehålla folks frihet ansåg jag
 den föresatsen wara lämpligaste ämnet för mig, för att såmedelst nästan
 taga fasia på hans löften." W. hade gjert emma och dristiga men frukt-
 lösa föresällningar och gått hem full af bekymmer för saken och för k:s
 person, då frågan war em mått och sleg mot Riksdagens Opposition.
 W. hade bland presterna blott hert 2 säga ja till Säkerhetsakten, (den ene
 war, eul. Esjelbrand, P. J. Wickelgren); de öfrige tege; bergarne wo-
 ro sparsamma på ja, fast ingen sade nej, benderne skro ja och adlen
 nej, att hwalwens styrka propwades. W. hade icke gillat kungens wäld-
 samma sleg d. 17 Febr. Han hade sedan erbjudit att medla och wille un-
 derhandla med Fersen. Prosten Nordin afstyrkte honom Compositionen.
 W. lofwade ej protesterera mot Säkerhetsakten em alla de andre presterna
 antoge den, men oppenerade sig någen, måste W. fixera sig med den.
 Han motarbetade kungens förklarande af 3 Stånds supremati öf-
 wer det 4de i en Grundlagsfråga och wille bereda kungen ett återtåg utan
 wänära. W. motfaste sig bestämt planen att uppficka den 11:årige Kron-
 prinzen och en stark deputation af öfrälse stånden, anförd af Wallqwist,
 då prinzen och W. skulle tala för säkerhetsakten; då W. yttrade: G. M:t
 har häruti ännu besallt mig ingenting och min enda bön är, att G. M:t
 mig ingenting befäller, ty i den händelsen måste jag för G. M:ts egen
 skull afwenhåta att icke lyda. Kungen swarade ej. W. gick, war berta
 tills öfwer midnatten hos en wän; hade derunder söfts af en kunglig lo-
 pare; men hörde sedan ej ett ord härom. K. G. bad sedan W. i rikt,
 att hjälpa sig i Finlandsplan. Det war W—s finansplan som följdes, se-
 dan han förmått kungen att öfwerge sin förra. Se l. c. p. 502 f.

84). Hamilton påstår, att Lindblom underskref Säkerhetsacten; på ett löfte af Wallqwist att skaffa honom ett protokollsutdrag; som dertill befullmäktigade honom, hvarpå W. bad Secret. Hambræus uppfatta ett dylikt, lofwande honom sedan att skaffa det erkänt. H. uppsatte och lemnade L. det, som emellertid underskref. H. kom sedan till L. begärande återfå det utskrifna för collationering, men tillfades derpå af W. att uppbränna det. Men tylika anekdoter frångåstiga partistrider äro sällan tillförlitliga: Borgaren N. Åberg från Udewalla erkänner att i Febr. 1789, wid ett sammanträde inför Konungen, nästan ensamt Wallqwist motsatte sig något i Säkerhetsactens föreslagne punkter, t. ex. kungens röst att afsätta tjenstemän utan laga ransakning och dom. De la Gard. Arch. XVII. 102. Emellertid skaffade W. Gustaf den ökade makten, jäferligen illuderad af kungens förtroliga förslager om en ny presentation, der den ofrälse intelligensen lättare skulle kunna motwäga frälseståndet. Utminstone såg man intet stig af kungen i detta hänseende, förrän den ablige mördaren stäckte hans bana: Enskilda belöningar och fördelar för prestståndet uteblewo deremot ej. W. blef d. 1 Maj 1789 Konungens Bistfader, Söwer-Hospredikant och Præl. i Hof-Consistorium, d. 4 Maj Ledamot af R. D., d. 15 Maj Ledamot af Rikens Årenders allm. Beredning — en inrättning, som uppstod sedan Riks-Rådet förswunnit, Inom denna beredning skulle alltid en ofrälse prestman wärd föredraggående i Ecclesiastiske mål, hwartill W. först kallades. Så uppstod i R. Canzli-Colleg. en tillökning af en R. Eccles. Expedition, som redan d. 22 Maj war i werksambet. Dets instruction utfärdades likwäl först d. 2 Jan. 1790: Njwen blef W. Ledamot af R. Directionen öfwer Eccles.-Werket i Lappmarken 1789 och fick sitt lönanslag för de civila befatningarne anwisadt på nämnde Eccles.-Werkets fond. En Exped.-Secr., en Protoc.-Secr. och en Canzlist utnämndes som tjente uton lön: Wid Riksdagen 1792 erböd presterkapet dem lön, men Kungen lofwade anskaffa dem af statsmedlen, i ett mot prestståndet särdeles inställsamt bref af d. 23 Febr. nämnde år. Wallqwists lön, som Stats-Secretärare för Eccles.-Ärenderne togs tills widare af Eccles.-werkets i Lappmarken utdel. Men L. Gustaf föll och det med hela den byggnad W. sträfwat i ofrälse fosterländsk anda, nedsmutsad på det grymmaste af frälse patrioterne, att uppföra. En af desse sednare, Rectorholm, fick nu förda hwad W. fått, och det under anfall mot säningsmannen. 1792 d. 3 Aug. kom ett kungabref till Consistorierne om det opasande att å nämnde kassa, "uppkommen af den fattiga almogens Christliga nit", taga ofwannämnde lön liksom ett arfwote till Biskopen i Linköping, som wore tillräckligt lönt, under det att Eccles.-stats-Secreteraren kunde ombäras; men presterkapet inböds, att enligt sitt första förslag underhålla sin Ecclesiastik-Expedition. D. 14 Aug. blef Bistf. W. på beäran af d. 22 Jul. entledigad från sina beställningar i Stock-

holm, "hvarmed och anledningen upphörde till arfwodet af Eccles. verkets i Lappm. fond, liksom annars af Statsmedlen, anseende Riksföreståndaren, att W. sjelf fann, att Regeringen egde mycket skäl, att ej vidare tillåta några medel dragas från deras rätta ändamål. Eccles.-Exped. upplöstes d. 17 Jan. 1793 och Portföljen lades till vidare i Stats. Secreterarens wid Inrikes Civil-Exped:s, Hr Rosenblads, hand. Der lofwades dock att den snart skulle lemnas i en prestmans hand, som bodde inom Residenset. Det löftets fullbordan dröjde, märkligt nog, tills åter en prest ur Werid stift war att wälja.

1790 hade W. blifwit Ordf. för K. Commissionen öfwer Rikets tabellwerk. 1791 Präses i Sw. Samsundet Pro fide & Christianismo. S. å. Revisor af R. Ständers Bankowerk. Sedan 1796 af Riksgäldswerket. Blef och Ledamot af K. Sällskapet Pro Patria, K. Patriotiska Sällskapet och Theol. Sällsk. i Upsala.

Om W—s beredande af G. III till döden äro uppgifterne motstridiga. Den på W. ytterst förbittrade adliga oppositionen har diktat orimligheter *). Dahlberg yttrar, att då han för 2:dra gången begärte att få inkalla W. i affigt att derigenom bereda konungen att med christlig försenlighet skiljas hädan, det bifölls, då Biskopen, efter en kort framställning (ej af sådan widlyftighet som i tryckta berättelsen derom nämnes) gaf det hel. Sakramentet, efter hvars annamande kungen ej fick tid att säga till mig flera ord, än att Han ingenstädes kände någon plåga, förrän ett par djupa och tysta andedrag utan allt prål och ceremonier slutade en mer än 22:årig regering. Biskopen war en knapp $\frac{1}{2}$ timme inne och fick ej tid säga hälften af det han anförer sig hafwa sagt (De la Gard. Arch. XVIII. 121). Hwad som W. anför, kunde dock ha sagts på wida mindre än $\frac{1}{2}$ timma. Mindre än hwad W. i sin berättelse anför, kan han wäl swärigen ha sagt, då något skulle talas. Hwad som Dahlberg wäl nekat, om det ej warit sant, är att kungen med kraftigt hopknäppta händer läste sitt fader wår "så högt att alla närwarande hörde det", bad Gud förbarma sig öfwer sig som en syndare, begärte höra bönen: o! Guds lamb m. m. Huru ofta möter icke presten dylikt äfwen hos den lättfinnigaste "wid grafwens dörr."

Wid Jubelfesten i Upsala 1793 blef W. Th. Doctor. Han författade här såsom Ledamot af Ecclesiastik-Comitén" prestståndets underdåniga swar på Kongl. Maj:ts proposition, inbördt i Handl. rör. Jubelf. p. 178—194, hwilket den tid wann odelad beundran.

*) Som exempel på partifinnets difförmåga allena må uppgiften anföras. En af de i mordrånafskningen inweklade har försäkrat Utg. att W. på den forta stund, hwarom Dahlb. upplyser, läst — Pucelle d' Orleans för konungen. Af dylikt, med hwilken warfjamhet partifällor måste begagnas. En något mindre häftig man af d. w. Opposition påstod att denna läsning skett förut, då kungen hoppades på tillfrisknande.

Här erkändes tidehvarfwets upplösning i tro och ett allt mera hotande förderf i feber, ehuru i de allmänna ordalag, som plåga användas i dylika skrifter. Ej ett ord skall ha ändrats i W—s concept.

W—s nit för Gymnasii-Bibliothekets i Wexiö förökande war stort. Det uppgifwes att han samlade gåfwoböcker och sjelf gaf till omkr. 6000 Volumer. Han inköpte af eana medel det äldre Archivum Smolandicum m:st samlat af Gahn, i 12 band, skref deröfwer ett register på 22 ark, fick ett wackert myntkabinett samman, som kort tid efter hans död spolierades af 2:ne djeknar Elgmark och Sandberg (ett ryckte gick att den sednare, som rymde, i franska krigen uppsvingat sig till Öfwerste, om ej General); Naturaliesamlingen i Kadés särdeles af mineralier. Alla på Wisingsborg tryckta böcker sökte W. anskaffa med egen stor kostnad till Gymnasii-Bibliotheket. En bokhandel blef genom hans försorg inrättad. Han utgaf sjelf stiftstidningen, som war tillika, särdeles från 1797, ett litteraturblad af värde; stiftade præmier för bästa stilprofwen wid examina, då fond gifwits af Domprost Cronander, Pagn. Bergencreutz och Rect. D. Floderus. Förhörde ofta sjelf wid examina och satte ett lif i ungdomen, hwarom gubbarne ej kunna tala, utan att bli upplifwade. Hans förslag till ett Läs-sällskap i Wexiö är känt af Rothlieb. Efter eldswådan i Wexiö 1799 war han mycket werksam för att anskaffa hjelp. Han genomdref uppbyggandet af ny Biskopsgård på Strabo backe, med en owanligt wacker utsigt öfwer staden. Eskås prestgård i Gårdsby upplades på ett sätt, som mycket berömdes. Han hade just hunnit att sätta allt i sitt Stift i god gång, då han kallades till Norrköpings Riksdag. Här war den politiske trosförwandten Nordin, såsom af gammalt, hans personlige motståndare, och då W. föreslog protokollernas tryckning, wille N. twertom. W., alltid framstående som vän af tryckfriheten, smärtades af denna glömska af en upplyst tids fordringar och begärte votering. 22 röstade för hans, 27 för Nordins mening. Nu begärte W. protokollsutdrag rörande detta beslut, "som han wille låta komma till allmänhetens kunnskap." Denna begäran — lades på bordet. Detta afslag torde än djupare sårat. Man åt derpå hos W. som å kungens wagnar höll spisning w:sa dagar för Ståndet. Han war som wanligt en hyggelig wärd men, man såg ansrängningar. W. hade derefter "tillwålat N. så att han ej war wärd 3 ruttna lingon", enl. Sher. Rosenhanes uttryck. (De la Gard. Ark. XX. 115). W. gick sedan hem kl. 5, lade sig på sin soffs och fann sig der död af blodslag kl. 6 d. 30 Apr. 1800: Hans lik jordfästades först på kongl. bekostnad i Norrköping, men flyttades 1801 till Wreta kloster.

W. blef 1785 g. m. Adolphina Low. Schützercreantz Archiat. S. S—s dotter. Barnen adlades under n. 2164. Äldsta sonen dog 1801. Gustaf Adolph och Olof Schytzer Wallquist

lemnade vid nådärens slut i Småland. Märkligt är, att ingen presentation skett i Stiftet eller af "Smålandska Nationen" vid Universiteterna, med undantag af en presentation på Wifingsö 1805 af Lect. P. J. Liljenroth, hvars bevekelsegrund misstänktes genom citationen iur Virgilius (*Barbarus hic Miles jam culta novalia habebit*).

Som Statsman torde W. böra räknas, om han ock under swåra ställningar och på kort tid framsatte den *unguis, ex qua leonem*. Mycket skulle en man med hans djupa allvar och manliga kraft ha kunnat uträtta under en lifdanad regent. Nu blefvo både regenten och Ministren uppförade och Fäderneslandet wänns föga. Det bör dock ej nekas, att mera kunnat förloras, än som skedd och att säkerligen 1809 blifwit mera lift 1719, således adlen mera öfwerwigtig i den nya grundlagen, trots sjelfwa Franska revolutionens nyss skeddade explosion af "liberala idéer", om ej Säkerhetsacten gått förut. Den war ett dödsbugg åt hela nationens frihet, men inberäknad Fädrens privilegierade frihet, således den på nationens bekostnad utwidgade. Nu kunde, då både frålse och ofrålsefriheten skulle återkallas till lifs, detta lif bättre ställas i jämnwigt, hwarigenom en sammansmältning till en odelbar nation kunde förberedas. Ur denna synpunkt har W-s statsmannawerksamhet ej alldeles gått förlorad för nationen. W. wille bestämdt lagarnes enwålde som mål, om ock kungens enwålde för tillfället ansågs som enda möjliga medlet. Under det han 1789-92 ofta war kallad till kungens confelj i Kammar och Financeärenden hade han säkerligen mer inflytande på Regeringen än någon af D. D. E. E. Rikets förra Råd. Sitt inflytande på befordringar släktade han ej som Schröderheim. Utwen de bittraste fiender ha skonat honom från anklagelser för Simoni. Deremot sökte han framdraga talanger och lärda män. Ett exempel är nog. "Wallqwist och Erkebiskopen började slå sina hufwuden i hop, huru Domann, stollmistaren på Wermdön, måtte fås till Upsala. Gomla Upsala war ledigt. Jag för honom dit, sade W. Kan Erkebiskopen ej sedan skaffa honom in till Upsala, så må han skämmas. Canzl. Secr. R. v. R. war Wallqwist behjelpig. Kungen lät Wallqwist skrifa till Canzlern, att S-nns befordran till G. Ups. skulle göra R. Mit ett nöje. Skedde alltså". Domans berättelse om sin framdragning i werken". (De la Gard. Arch. XIII. p. 49). Och likwäl hade Domann hwarlen då sett eller fick någon sin se sin wälgörare. Under Riksdagarne 1789 och 1792 war W. såsom medlem i Hemliga Utskotten, desäs "Cardo". De Kungl. Rungörelser som under denna tid ha contrasignerats af W. utmärka sig för silens wärdighet och kraft ej blott bland den tidens utan alla wåra Placater. Man läse t. ex. R. M:s n. kungörelse till samtl. des underåtare d. 25 Maj 1789. "Om thetta riksmöte, heter det bland annat, länge blir märkwärdigt af ärendernas wigt, tänkelsens fridighet och theraf följande owanliga händelser, så tryggas Ds

äfwen wår egen öfvertygelse, att samtid och efterwerld tillika föla erkänna wår nåd. omsorg, att utrota allt parti, som ej har wårt och Fäderneslandets gemensamma bästa till föremål, att återförä all myndighet i Rikets styrelse från Personer till Lagarne, att stadga medborgares allmänna rättigheter efter de i naturen och saker befintliga grunder, att tillägga färfädda fånå såwane förmåner och friheter, som medborgligas dygder och förtjenster utkräwa af en Konungs rättwisa — — som lätteligen erhållas af wår godhet och nåd och hwilka ingå i anläggningen till den allmänna wålfärden, "hotande" med rättmätigt straff then eller them, som drista misbruka myndigheten på ett lagligt embete till någon undersåtes, äfwen den enfaldigastes, olagliga förfång". Förmyndarestyrelsens placat om Klago dagen 1792 af W. är ett bland de bästa loftalen öfwer k. Gustaf, om och mindre ledigt än de i Akademiska stilen, likwål af större wårde genom det samlade, hwarken utflytande eller hoptryckta, det ur öfvertygelsen helajutna, hwarken tillgjorda eller swårmande, som här utgör en karakteristisk af kungen och hans regerings verksamhet, der mycket nu kan dömmas wåra öfwerdrifwet, som dock war Ministern W. — s fulla mening. Det öfwerglänsar på ett gemotsägligt sätt hwad ett halft sekel derefter yttrades från thronen wid påbud om Klago dag öfwer Carl Johan.

Som författare ge wi således W. utmärkt rum särdeles för stilens gedigenhet, tankföliens sanning och öfvertygandets kraft, werkligen förundrade, att han ej blef en af de 18 i Sw. Akad. Nordins afund torde derwid ej warit utan inslytande, om också W. — s egen anspråkslöshet i detta hänseende mest bidrog. Efterwerlden måste sätta W. äfwen i detta hänseende före N.

Som Biskop har W. et stort rykte, kanske sitt största. War dock störst förhånda såsom Ephorus öfwer undervisningswerken. Wi ha redan meddelat läsaren materiel för att stadga eget omdöme i detta hänseende. Som prest sätta wi W. ej högt. Han war för stor politicus, för att kunna bli ett medel i den guddomliga Andens hand att utwidaa och stadga Guds öfynliga rike på jorden. Tid och krafter toas och för mycket i anspråk för det kungliga herrawäldets och episkopalmaktens bestående i det synliga riker. Som Biskop är dock han trogen tolf af kyrkans Confession. Han war för stor statsman att begå den inconsequens, man sunnit hos en och annan hierarch, förän han begripit sin ställning rätt, att lösa på prestedens band wid symbolernas formulär, under sträfbandet att hårdare knyta alla andra edsband. Men i sitt privata lif wiåde W. sågs det, inga religiösa behof, som kräfwos att, åtminstone gemensamt med andra, tillfredsställas. De sammanringningen klang i Domkyrkotornet, äkte H. Högwördighet ofta ut till sin wackra santsgård Eklesås eller ett förnämt middagsbord. Emedertid saknade han och kraft att dämpa en särad stoltthet och denna brist kostade honom lifwet och Gristet en ypperlig Ephorus. Hans stoltthet har beberedt sig sjelf detta str. Då Nordin war broderligt nedlatande,

färdeles mot dem, som i känsla af sin ringhet, ändå woro lika ödmjuka, så lät W. prestståndet för mycket känna att han war des af kungen walde Chef. Skjöldebrand kom kort före W.—s kullvotering till honom, då han satt omgifwen af Ståndet, som kommit till honom att instrueras. Han satt i en soffs med nedkastad strumpa, rifwande sitt ben, nickande förnämt, då någon Ståndsmedlem inträdde. Skj. spådde hwad som skedde, att N. inom kort skulle winna pluraliteten — och kungautnämningen som Chef, såsom ännu mera devouerad, anseende owist om W. skulle kunna öfverlewa den förändring, han synbart beredde. Enillegåttwor äro ej nog att kuswa passioner. En from bön är dertill mäktigare. Men fromhet, wi erinra åter derom, är ej wanligen engeln, som sitter wid den wäg W. framgick.

W. war — enligt Lindbloms tekning i Personallerne — af restlig wert, hans kroppsbyggnad stark och wälbitad; i hans anletsdrag såg man omiskänligt tecknade en verkfam själs listiga rörelser. I hans talande ögon upptäcktes genast denna skarpa och genomträngande blick som ser allt i en sak ljusst och säkert, denna, af en rik bildningskraft, lätt rörda känsla; men och i stora faror och wigtiga bekympelser, detta lugn, denna oförsagda rådighet, som sinner utwägar eller skapar dem. Hans röst war klar, fyllig och harmonisk, den war ljus och intagande, då han wille beweka och röra, stark och segrande, då han wille öfwerwinna och öfwerlyga och hans åtbörder, fulla af wärdighet, gäfwor en ökad wigt och behag åt hans tal". Skalden Drenshjerna, d. w. Riksmarskalk, ytttrade i st. Landstegen, der W.—s minne firades 1801: "Sällan har någon i mera widd förenat embetsmannens och Lärarens färfilda egenheter. Ett listigt, men alltid säkert ögonkast åtföljdes hos honom af den lyckliga förnuftsställning att alltid röja det wäsendliga af en sak och se tillika fort och rätt. Med nit för sauningen utan fördom och för ordningen utan twång, war han i wanliga ämnen lika långt från att wilja lysa med jemnhetens onödiga afbrott, som att i stora föremål fängslas af småhetens betänkligheter. Förd att wara förman, aktad af underhafwande ej genom myndighetens skugga men genom intrycket af sin öfwerlägsenhet och älskad utan att nedlåta sig, syntes intet wärf öfwer hans förmåga och efterwerlden torde ej mistaga sig i det onidome, att i hwad kall edet behagat föra honom, hade han risat de företrädande egenheter, som upphöjde honom öfwer wanligheten af menniskor." S. Edman skref 1823." Hwad jag för wiso wet, är, att Werio har haft en Wallqwist, aldrig mer får någon, tablade honom, när han egdes och saknade honom wid ombytet. Han war min hjelte, ofsedde wän och 9-åriga correspondent. Men af sådana består ej flera än en på seklet." Om detta tadel komma wi att yttra oss i E. Mörners biographi.

På marmorstenen i Wreta läses, utom födelse-, döds- och begravningsdata samt enfans namn, som rest wården, blott

O. Wallqwist
Ep. Wexion.
Cetera Famæ.

Desj porträtt en medaillon, modelleradt af Serzel, grave-
radt af Martin är mycket allmänt.

Skrifter: Predikan hällen för K. M. o. N. Swea Hof-Rätt d. 26 Sept. 1782 (Text. Rom. 15. 12: Christliga Domares enskilda förbindelse att bidraga till människors förbättring). Stockholm 1782. (recens. i Uppsekr. Sällst. tidn. s. å d. 15 Dec. och prof meddelade som verkligan styrka desj "grundlighet och wärdighet". Domare uppmanas att börja som förlitare. Att alla böra wä-
ra lika inför lag anses de Christne böra lära deraf, att Christns sjelf instälde sig för Pilati domstol. Promemoria för visitationer i Werio stift. Werio 1787. Predikan wid Allm. Nisbdagens beghnelse d. 12 Febr. 1789. (Text Rom. 14: 19: Inbördes frid i ett Christligt borgerligt samfund). Stockholm 1789. Bref till Wörd. presteskapet i Werio Stift. Werio 1789. Ny uppl. Norrköp. s. å. Minne af Rect. Scholz Mag:r Olof Floberns 1780. Werio s. å. Minne af Prosten Dav. Wibegren i Nyshby. Werio 1791. Prosten Erl. Gollanders i Elghult lesverne, Lund 1794. Tal hållet för Sw. Acad. på Desj högtidsdag 1790. Ethn 1791. (En Rec. i Sw: Arch. försäkrar att del bles-
we nästan att afskrifwa hela talet, om man wille wisa alla desj wackra ställen. Han yttrar om de store männen i G. II Adolphs tid, att de bleswe medel i hans hand, ej delar af hans regering. Skatter och utskylter indelades med den jemhet öfwer allt, att ingen betungades för egen annans befrielse och ingen befriades under det allmänna behof.) Predikan 6 Sönd. e. Trett. d. (Ev. 25 e. Trin.) i Konungens h. närvaro i K. Slotts-Capellet 1791. (Glädjen hos en Christen såsom en frukt af wissheten. Det war "då Konungen strade sin 20-
åriga regering"). Stockholm 1791. Berättelse om Konungens dödsberedelse (uppläst på predikstolarne i riket. Finns i Kungörelsesamll.). Ecclesiastik: Sam-
lingar, 8 Flockar. I Fl. Werio 1788. II Werio 1789. III & IV Werio 1790. V Stockholm 1791. VI & VII Linköping 1794. VIII Linköping 1795. Utkast till en handbok öfwer Ecclesiastike Besordringemål, Werio 1797. Tal i prest-
möts-handlingarne wid mötet i Werio 1793, tr. Werio 1794 och wid mötet bestådes 1798 (ej utgifne). Lärda tidningar utgifne i Werio i flera år. Desj-
utom presteskapets underbän. Betänkande i Jubelfests-handfl. 1794 Circulä-
rer bland Werio Domkapitels Circulärbref utgifne af S. G. Mellin Werio 1837 & 1838. Bönedagsplacater och K. Kungörelser, contrasignerade af Wall-
qwist 1789—1792 bland Acta Publica i våra kyrkor. Manuscr. Företal och register till Sahms Archivum Smolandicum.

Källor: Hof-Clericiets Hist. 3 D. 605—651 med der angifna källor. Rothliebs adl. Matr. 1807 p. 128—133. Ståhls Förteckning på Biskopar. Christ. d. 1830. De la Gard. Arch. XIII. XVIII & XX D. Örensiernas Saml. Arbeten 3 D. p. 300. Hjelmeri Werio Stiftsmatrisel. Thomæi Kyrkohäfder 2 D. p. 750.

Domprost under Wallqwists tid war

Doct. Philos. Juris & Theol. XVIII. S. Cronander 1789—
1802, som stod omfr. 40-årig på förslag till Borgmästare i Lund och Malmö jemte sin jennärige wän Wibegren, 68-årig på förslag till Biskop i Werio jemte en 32-årig Wallqwist samt 81-årig på sista förslag jemte en 36-årig Bar. Mörner. Gubben S. war ett snille som i sällskap täflade med Wallqwist, i lärdom war han honom öfwerlägse, men ej i personlig kraft jemnförde sig med honom. Se hans biogr. i Sv. Biogr. Per. Derurgåmå wara i L. räckligt att meddela det bondsönnen S. S. war född i Skatelöf sock-
ken i Nov. 1719, St. i L. 1742, Bibl. Aman. 1748, Mag:r

f. ä. Docens i Philos. f. ä. Höll tal på svenskt vers å Afad:s vägnar 1750 och 1751. Adj. i philos. Fac. 1753, i Jurid. 1758. S. U. Doct. 1768. Cl. & P. Lect. i Werjö 1771. Höll tal på på Riddarhuset i anseende till Kröningen 1772. Th. Lect. 1774. Domprost 1789. Th. Doct. 1793. Utgaf en lärd skrift *de quadratura circuli* i Linköp. 1797. E. N. D. 1800 d. 14 Jun. Dog d. 10 Apr. 1801.

40. Frih. Ludv. Mörner, (Bist. 1800—1823) är intagen i Sv. Biogr. Lex. Som detta arbete är mycket spriddt, fullfölja vi att ej afstricka derur, meddela blott i korthet, att Frih. M. föddes d. 6 Dec. 1764 på Rödjenäs i Björkö socken, blef Styrk-junkare 1778, Ferrik f. ä. Stud. i Ups. 1786, Magr 1791, Docens i Rom. Antiqq. 1793. R. Hofpred. 1794, Rh. i Ljungby, Kalmar stift f. ä. tillträdde 1796. Bist. i Werjö 1800, tillträdde 1803, E. N. D. 1805, E. N. D. 1809. Död d. 19 Oct. 1823. Här torde dock parallelen mellan Wallqw. och Mörner böra tilläggas: W. en stark ande med en mäktig vilja, grep djupt in i alla förhållanden, wille wäcka allt till lif, som slumrade, forma allt, som ledde, efter hwad han erkände såsom ideal, bestraffa allt som war mot lag, tillbakaböja allt som wille förhindra det goda han önskade utträta, och han wäckte en allmän rörelse, skander hos alla som blefwo störde i sin slummer, tillrättwäisade från sina afroögar och trötta-de af ökad tanke-spänning; men högt uppbyren blef han af dem, som förstodo honom och, stämplade med namnet Wallqwistianer, underhödde honom för att genom hans embetsinslytande kunna ännu mer lyckas i allt som de ansågo gagna samtiden och tjena efterwerlden. Mörner, en ljuf, stilla, nästan passionlös skön-ande, harmonist inom sig sjelf och älskande harmoni, låter allt verka hwad det lagligen kan och will, men anser sig ej widare böra deri ingripa, än att genom lagarnes upprätthållande skydda hwar och en i laglig verksamhet, anseende en skrylle ej kallad att mana krafter fram som ej redan finnas eller genom sitt ingrepp störa eller misledda sdesynens tankar och sin samtids krafter, hwilka för sin utveckling enligt sin natur blott behöfwa det lugn och den ordning, lagarne äro mäktige och styrelserne skyldiga att upprätthålla. W. war jemt och synbart verksam, man såg honom öfwer allt i stiftet och öfwer allt uigjöt han sin ande och wäckte motståndskrafter derjemte. Han bekämpade fördommar och bestraffade oordningar, underflundom med ganska stort mod, snart sagdt öfwermod. Mörner syntes sällan utom Werjö och der egentligen då han hwar söndag gick i kyrkan och när han wid examina intog sin kathedrer eller stof, tiggande eller talande formulärer. — Tiden har sökert större behof af "Wallqwistar och misnöje än af Mörnar och belåtenhet."

Domprostar i Mörners tid woro S. Sjögren och M. Lamér.

XIX. Dr. Säkän Sjögren är en stor ryktbarhet i Werjö stift, men allt för litet känd utom detsamma. Förf. glömmar ej huru ofta han förundrat sig, kanske förargats, då han bland

Evensfar, som känd hvarje dagens celebritet, nämnt Sjögren och fått frågan, hvem denne var. Hans läroböcker, kanske med undantag af hans lexicon, ha ej införts eller redan undanträngts ur scholarne i andra stift och Småland har blott på latin eller i sin stiftstidning firat hans Minne. Sverer Grammatikern bröts stafven längesedan, och sednast har Lindsfors — ipse Brutus — yttrat om Smålands grammatici: "Strecking war en simpel samla-re af reglor utan kritisk och filosofisk anda och Sjögrens förbättringar äro icke annat än tillägg af nya reglor, utan allt bemödande att hänföra dem till principer eller ens ställa det wigtiga från det mindre wigtiga", skyltande den i wår uppwert öfwerklagade swårigheten att lära latin — -- på "dåliga läroböcker och språkånda metoder". — Som ereget stämpelads Förf. af Explicatio N. F. tidigt som "compinator hufwudsakligen af andelösa Neologer", hwarigenom kyrkan kunde skadas utan att wettensskaper gagnades och ingen theolog har motsagt det omdömet. War nu dertill Sjögrens personlighet föga utmärkt, så — hwad återstår, som berättigar Småland att fordra Sweriges uppmärksamhet på Werio Stifts store man, hwad utsiat är, att få honom erkänd som sådan ähwen utom stiftsgränarne?

Wi tro att för detta ändamål blott en enkel lefnadsstafsa behöfwer — exponeras.

Såkan Sjögren war son af en någorlunda wälmående bonde Wehr i Långasjömåla af Hårlanda socken, född d. 26 Jan. 1727. Som gosse wallade han boskapen och stacks derunder af en orm, tillfrisknade wäl, men kunde ej förmås att åter "gå wall". Fadren satte honom emellertid i schola hos socknens klockare för att ge hufvelättning i rum åt den, hwilken ormskräcken afhöll från skogen. Här lärde gossen skrifa och fick lust att studera. Infress derföre i Werio schola d. 5 Mars 1739 af J. Strelina. Efter 9½ år reste han till Upsala, der han blef Magr: 1755. Blef prest 1757 och affändes som Adj. till Sandsernd, då förenadt med Hospitalspredikantshufsan i Jönköping. 1759 blef han Husprest hos Lagm. och Ridd. Baron G. A. v. Knorring på Strömsberg, tillika från 1762 Adj. i Jönköpings stadsförsamling, der han 1761 gifte sig med Chr. M. Bögwald, dotter af en handelsman och fabrikör A. B. Han war, förklarar han, trött att dagligen gå till andras bord och som han egde insigt att med andras undervisning skaffa sig bröd, wille han ock äta det på det egna bordet. Han hade nemligen under en condition i Upsala lärt wäl både tyfka och fransyska (hwilket sednare han talade in i älterbdomen), under det han måste wara contubernal med en husets släkting, som deri war hemmastadd. Sj. walde emellertid en maka af bepröfwadt förstånd, ty hon hade med handarbeten under flera år försörjt en sjuk gammal mor och bidragit till yngre hufvuds underhåll. Och den bosatte Adjuncten och Husprebifanten kunde ej blott föda sitt eget hushåll, utan ock fortsätta att hjälpa hustruns anhöriga.

En bland de hulpane Swägerförne förwärfwade sedan någon liten förmögenhet, som hon fanns wid sin dödd ha af tacksamhet testamenterat till Sj. Han emottog likwäl ej det testamenterade, utan lemnade det till hennes öfriga systons fria disposition. Hans första författareprof war således en röst ur hans hjerta: Lärdomar och påminnelser om werldens rätta föraktande och himlens eftertraktande, en predikån öfw. Ev. på 1 Sönd. e. Trin. Jönköp. 1758. Pensionärerne underwisades så träget och grundligt, att Sj. snart förordnades att förestå Rectoratet och öfre Collegatet i Jönköping, samt theol. Lectionen på Wisingsö. Bist. Usander uppmanade honom wid en Exam. Annivers. 1767 att afhjelpa bristen på ett latinskt lexicon, som kostade mindre än Schenbergs, som då utgått ur bokhandlen. Han började först med en Liber Memorialis 1771, omtryckt 1783 och 1798. D. 21 Mars 1770 inlemnades Manuscriptet till hans latinska Lexicon kalladt Vocabularium till Consistorii i Werio bedömande *). Domkapitlet gaf det ej blott sitt bifall, utan uppsände deraf prof till Clerus Comitialis 1772, som i desz Circulärbref d. 8 Sept. s. å. ej blott erkände b.hofwet, utan anmanade förf. till utgifwande under löfte om wiß pränumerationssumma från hwarje stift. Härifrån skiljde sig endast Bist. Serenius, som sände en tryckt skrifselse af d. 6 Maj 1774 till Werio Consistorium med anmärkning mot dialectord, abbreviationsfatt o. d. alldeles afftyrkande bokens utgifwande, jemte den motsägande förebräelsen mot författaren, att han ej sålt exemplaret till någon af Stockholms boktryckare. Det synes som Serenius, hwilken så länge styrkt för underwisingsswäsendet i Sverige, haft den swagheten att, som gamla regenter i allmänhet plåga, anse allt så ganska godt, att hieselwa tanken, att något brast, war en opposition mot honom. Detta affkräcte dock ej Sj. År 1775 utkom i Werio första upplagan af hans wälskända Lexicon, tituleradt: *Lexicon Manuale Latino Svecanum cum brevi indice Sveco-latino methodo quodammodo nova conscriptum & coarctatum. 8:o.* Dermed war Sjögrens ryckte grundlaggd. Han hade emellertid präsiderat 1769 och 1770 blifwit Conrector och Slottsprest i Jönköping. Som sådan sökte han 1773 Conrectoratet i Werio och hade till medsökande en Coll. Sch. Lars Wiesel — af en widt utgrenad prestslägt, men swag i lärdomen och i underwisingssnit och litterär werksamhet Sj. wida underlägsen. W. wat promoverad i Greifsw. hwilket reban betydde en swaghet. H. S. fordrade att L. W. skulle speciminera, men en Rector kämpade honom fri från detta prof. H. S. öfwerflagade denna utgång hos K. M:t. Detta ansåg Consist. så förgripligt, att det beslöt inkalla H. S. till wederbörlig correction och åtvarning,

*) Nils Lorenz Sjöberg, en af de XVIII i Sw. Akad., hade i sina anteckningar, enligt hwad hans efterträdare i Sw. Akad. upplyst, meddelat att han åt sin lärare Sjögren renswisat nämnde Lexicon.

men wid erinring om 1772 års revolutionsföljder för en Consistorii magt, "alömdes" det beslutet; efter 5 dagar war dock L. W. utnämnd. H. S. klagan war förgäfves. R. Maj:st stadfästade Cons:ii åtgärd. (Wallqv. Handb. 470). Hade Serenii anmärkning ingen anledning i S—ns djerfhet, att öfverklaga Consistoriell myndighet? H. S. lät sig ej eller i befordringswäg affrätta sig. Han söke 1774 Eloqu. Lectionen i Werjö återopande sitt trängna arbete med barnundervisning allt från den tid, då han i 2 år hos Kth. Birgander, i ett år hos Handelsman Sundberg, 2 år hos Fältskår Anander, 2 år hos General-Major Gref Ekeblad, 4½ år hos Landshöfd. Bar. Fleetwood samt 2½ år hos R. R. Bar. Fab. Brede och Krigs-R. Weswersiedt, tills han i publika undervisningswerk blef använd; men utnämning följde ej, oaktadt han till thronen åter fullföljde sin klagan. Men följande året war lyckan honom blidare, då han åter sökte samma syssla och utnämndes d. 1 Nov. 1775, såsom den der ex professo laggt sig på de till den sökta Lectionen hörande wettenskap, "hwari han de bästa prof afgifwit". Hårtill torde mest bidragit, att då han 1774 klagade hos konungen, denne wäl lät det wid Consistorii utnämning bero, men befallte, "thet Cons. wid framdeles sig uppande ledigheter skulle hafwa honom till befordran i åtanka". Som Rector beskrifwes Sj. af sin nekrolog i Stiftstidningen (n. 7, 1815), såsom "icke alltid uppkattad för sitt nit af lärjungarne efter förtjens". Sällan sker så, om nitet är uttrycket af kärlek och har en manlig kraft bakom sig. "Han egde ej nog foglighet att rätta och uppmuntra"; ej tröttnande, om ock otacksamt bemött, att "liksom påtvinga sina lärjungar, öfvertygad att de wid mognare år skulle ge rättwisa åt hans åsigter". Ofta skedde obehagliga uppträden, då Bisk. W. måste komma ned, tillstänga dörren, undersöka och kanske affstraffa. Efter en slik följd af ett Sj—s klagomål hos Ephoren sökte ungdomen en natt en löjlig hämnad. Den nedkastade en hel stengärdesgård för den rike Domprosten. Derwid war om minnet ej swiker, wår genialiske P. H. Ling med sin "Asakraft" anförare och blef selegerad, länge ett föremål för stor nöd. "I Domkapitlet war han lika sträng och allwarfam, ehuru rättwis". De redegörandes räkningar blefwo af honom granskade, den opålitlige till ansvar förd, oansedt wänckapliga förbindelsen understundom wille tillbakahålla honom i ett sådant nit." Att lärdom war honom högre än ficklighet, anmärker Nekrologen, utan att bestämma, hwad som war lärdom i Sjögrens omdöme. Sj. blef Theol. Lect. och Past. præbendarius i Wederståf 1781, Prost 1784, Th. Doct. 1800 Contr. Pr. i Kinnewald 1801, Domprost 1802. Canzlersgillet's correspondent 1808. L. N. D. s. å. Han dog 1815 d. 20 Mars. Lörd war Sj. efter sin tids fordringar. Så torde bättre ihågkommit hwilka latinska ord och talesätt tilhörde ætas aurea. I theologien kände han både de äldre och nyare tyfka theologernas meningar. Hans egne lära warit, det man

fnappst skulle trott, tämligen lösa och han skall ej ens döjt det för yngre och underordnade. Han hade intresse äfwen för det politiska. Den dag han dog före kl. 4 e. m. var förf. efter kl. 12 på dagen hos honom, som satt uppe, och hörde tidningar sig föreläsa. Förf. som, liksom af en aning att det var hög tid, gjort sig, för att se den store mannen, ärende, genom att begära köpa en af hans böcker, som Sj. förut själf försått, fick hastig hänvisning till Bokbindaren, hwarefter den 88-årige ifrigt frågade Lecteuren: "huru gick det sedan med Napoleon?" Som författare af läroböcker, kräfs da af hans tid och af ingen till bättre pris med lifa utförlighet lemnade, eger Sj. anspråk på ett tacksammt minne, äfwen då hans arbeten blifwit öfverträfade. Hans Lexicon är det ej ännu. Hushållningen med rummet är beundransvärd.

Men som (*tenax*) är han störst, är han — *odde-*lig. Han war hvarken *capax* eller *rapax*. Han tog ej allt han lagligen funnat taga, än mindre tog han hwad som funnat honom med någon rätt bestridas. Han war i utmärkt grad oegenlyttig äfwen som fattig. Huru han ej emottog en swägerstas billiga testamente, helst arfwingarne woro behöfwande, är redan anmärkt. Då hans första hustru dött 1782 och han trädde i nytt äktenkap med Christ. Bernelin, profsdotter från Femsjö, betalte han sin förra hustrus slägtingar hwad som varit honom lätt att förmå sin hustru testamentera till sig. Men endast genom att taga vara på hvarje smula som en Guds gåfwa, hwaraf något gagn borde beredas för menskligheten samlade han på sina långa små, aldrig stora löner och sina för ringa pris sålda läroböcker en ganska owanlig rikedom, underkastande sig alla möjliga försärfelser för att efter sin död kunna låta det, som han ej oundgängligen behöft, gagna andra. I nekrologen heter det: Han som räknade med noggrannhet runstycket wid hvarje mindre fordran, gaf med öppen och nöjd känsla tunnor guld, när fråga war om publika allmännyttiga stiftelser och inrättningar. Han gaf 1) 1333: 16 fl. B:co till "Smål. Nationskasan" i Upsala; 2) 1000 Rdr till Smål. Nationskasan i Lund. Råntan utgör på begge ställen "Sjögrenska stipendier". 3) 1333: 16 till förökning af schollärares löner i Werio och Jönköping, hälften till hwardera stället; 4) 666: 32 B:co till Gynmastii och schollaskafornas i Werio understödd till boningsrumms inredande i nya scholhusets öfre wåning, hwarigenom en Collega schola bodde utmärkt wäl i höga, ljusa rum i lång tid under det han bodde qwar i sitt låga och mörka. 5) 4000 Rdr B:co till tomt och hus för en fattig och industri-schola för Werio stads och landsförsamling. 6) 756: 36 till åtskillige pios usus. Detta efter nekrologen. Allt det öfriga skulle disponeras ad pios usus i staden Werio af Bisk. Frith. Mörner, G. J. Bergengreutz och M. Lamér. Redan 1810 känner M. G. Forsander i sin matrifel ett dispositions-bref af 1806, då Sjögren donerade 666: 32 fl. hwaraf råntan

användes till fattige skolgossar. Dese förhörde han sjelf ända till året för sin död. Stämman af Sjögrens donationer gifna med warm hand ad pios usus utgjorde wid 1813 års slut 14,126 Rdr 36 ff. B:co. Totalsumman blef omfr. 30,000 Rdr B:co. Märkligt är, att folkundervisningen på landet så ringa bemärktes. Den blef dock ej alldeles förgäten. Till Thorsås och födelseförsamlingen Hår- lunda gafs ej fullt 100 Rdr B:co till fattiga barns undervisning; till Skatelöf 14 Rdr 5, 4. Hallaryd fick dertill mera af Hallenberg.

Emellertid eger Sverige ej många enstilda, kanske ingen som för undervisningsverket offrat mera tid — war lärare i så många år, mera lärda mödor — hans läroböcker se här nedanför — och mera penningar — mer än en Tunna guld i banco hopsamlade och använde han till fromma för allmännyttiga undervisningsanstalter. Hans bewefelsegrund är uttalad i ett Stipendiireglemente, der han slutar: — "Måtte denna min ringa gåfwa af Herran den allgode gifwaren warda wälsignad och i blifwande liden fruktig! Honom den Treenige Guden till ära och pris, slitige och gudfruktige studerande till understöd och hjelp, Jesu Christi församling och fäderneslandet till hugnad och nytta samt wälsunnade menniskor till ett uppmuntrande efterdöme ej al- lenast att gifwa, utan och att arbeta flitigt, lefwa tarfligt och så bruka Herrans gåfwor, att något är att gifwa och då använda till de bästa ändamål!"

"Sent födes en flit man."

Skrifter. Några lärdomar och påminnelser om werldens rätta föraktande och himmeltrifets eftertraktande pred. på 1 S. e. Trin. Jönköp. 1758. Liber Memorialis lat. swec. Werio 1771, 1:83, 1798 (tillöft), 1807. Lexicon Manuale Lat. Sv. Stochholm 1775. Werio 1795 (mycket tillöft). N. Rydellii Grammatista Philosophans försedd med sw. noter och tillägg af Pericoperne och Catonis disticha. Werio 1780. Nya uppl. Theses theol. 1781. J. Strelings Grammatica latina öfwersedd och förbättrad. Werio 1796. Carlströna 1802. Explicatio Paraphrastico-Exegetica L. L. S. S. Novi Foed. Jönköp. 1802. Abcof med förklar öfw. Döpsesförb. och G. G. N. Wer. 1804. 4:de Uppl. 1809. Nya upplagor. Practiskt Christendomsförhör Werio 1806. War- ning förnämligast mot dryckenskaps- och hordomslasten. Werio 1808.

Källor: Nekrologen i Werio Stiftstidn. n. 7 år 1815. Werio Stifts- Matrifel af N. G. Forshander.

Ghuru man i Werio på modersuädet blott i en Stiftstidning utgifsmit något om Stiftets store man, Domprost Sjögren, ha tacksamhetens offer ej varit få. Lect. (Profes.) J. L. Wicelgren utdelade härliga Elegi Manibus Haquini Sjögren på begrafsning- dagen. Blomstrands parentation i Lund utkom jemte Lindfors' program, som war en segerfirning för clasiskt-humanistiska studi- erna på samma gång som ett försvar. Och Werio stift och stad ha på nya skolgården upprest en obelisk af 8 alnars höjd af granit till Sjögrens Minne.

Stor förtjenst af de Sjögrenska dispositionerne tillstrefes all- mänt hans wärdige efterträdare

XX. **Doct. Magnus Samér.** Han war född d. 22 Dec. 1755. Fadr. Lammerus Comm. i Jälluntosta. St. i L. 1775. Mag:r ultimus 1784. Hist. nat. Doc. 1786. Botan. Demonstrator 1787. Log., Phys. & Hist. Lect. i Werio 1790. Orator de öfwer freden i Berelå s. å. Prest 1802. Philos. Lect. 1808. Th. Doct. 1809. Domprost 1816. Prost i Kinnerw. s. å. Riksdagsman 1823. Å Biskopsförslag 1824. L. N. D. s. å. Död 1828. Hade utgifwit en disp. i Lund de ranis fossilibus 1786, 1787. Programmer 1792 och 1797.

41. **Doct. Esaias Tegnér** (Bisk. från 1824). J. E. Carl XII:s sista eller k. Fredriks första regeringsått utgif från Tegnaby en bondson, som blef Inspector på en liten herregård i Bringetosta socken, kallande sig Tegnér. 1734 föddes honom en son, som han kallade Esaias. Vid 17 års ålder blefwo hans goda anlag bemärkta af kyrkoherden i Bringetosta Magnus Bergdal, som 1750 ditkommit från Nottebåcks sacellanie. Han omhuldbade den unge Esaias Tegnér så faderligt, att när denne, som d. 3 Oct. 1759 blifwit som student medlem af småländska nationen i Lund, 1761 tillegnade nämnde Akh. sin exercitii disputation, han warmt tackade för beneficia prorsus paterna duo sere per lustra. 1763 disp. G. L. pro gradu (under Trotzelius, denne utgaf Gref G. Bondes afhandling om Guds underverk i naturen), blef Mag:r s. å. och, troligen i följd af förtroende såsom informator, Commisnister i Hyrkerud, By Pastorat *) i Wermland, der han ännu qwarbodde, ehuru utnämnd till Akh. i Milleswif, då hans maka S. M. Sidelius d. 13 Nov. 1782 födde honom sin sjerde son Esaias Tegnér. Denne Biskop är således lifsom Biskop Cerenius, en Småländnings son.

Fadren dog då G. L. war på 9:de året. Som hans äldre bröder redan börjat studera, wille modren försöka att ej afbryta deras studier, men såg ej möjlighet att öka utgifterne genom den yngre brodrens införande på samma bana. Häradsstrifware Branting, Åfsefor, som war från Småland, troligen fadrens nära wän, tog honom dertfore i sitt hus, der han uppföddes till biträde på fogdecontoret. Här fick L. emellertid sin wackra rasta handstil, lärde uppliniära uppbördslängder och följde med sin fosterfar på alla uppbördsstämmor. En stjernklar afton, då Häradsstrifwaren samtalade med sin strifware om stjernhimlen, förwånades han öfwer dennes swar, till en del lärda i Bastholms filosofphi för olärde. "Du måste studera", sade Br. honom efter några dagars tyfnad. "Hwilket afgörande ord. Huru wigtigt icke blott i Tegnérs lefnad, utan i Swenska witterheten, der hans namn gör en epot", anmärker derwid Franzen.

Brodern Lars Gustaf L. började underwisa Esaias 1796 i Mars, 1799 d. 4 Oct. blef han student, tog exam. theol. d. 27

*) Der ligger Dlof Trättiljas hög, enl. Fernow.

Nov., men förbigicks, då han sökte Sillneriska stip. Den som först wid Akademien bemärkte hans anlag var Prof. A. Lidbeck, som 1800 kallade honom till Amanuens wid Bibliotheket. Jemte Branting hade Bruckspatr. Myhrman, hos hvilken T. "conditionerat" blifwit den fattige ynglingens välgörare. Han fick sedan "Akademisk condition" i Småland. Lärjungen blef President i Göta Hof-Rätt, Bar. Abr. Lejonhufwud. Magister primus blef T. 1802, Docens i Esthetik, kallad af samme Lidbeck 1803, oastadt Engelhardt förra året yrkat hans relegation för deltagandet i hårande af de afhugne Lundagårdsträdens grenar utanför nämnde Rectors dörr. Wistades som Informator i Stockholm hos Öfwer-Dir. Striiberg; sökte Gymnasti-Adjunctur i Carlstad, men förbigicks; blef på Lidbecks förord i stället Esthetices Adjunct i Lund 1804; vann pris i Götheborgs Witterh. o. Wettenst.-Sällskap för "den Wise", s. å. Notarius i Philos. Fac. s. å. och på samme Lidbecks förord, v. Bibliothecarius 1805 hwarmed följde lön af 60 L. or torn. Gift 1806 med Anna M. G. Myhrman, dotter af ofwannämnde Bruckspatron, sedan Bergs-Rådet M. på Råmen i Wermland, bosatte sig T. i Lund, hwarefter hans hus blef den Academia, der de unga snillen samlades och utweklade hwarandra. Landtwärnsfången 1808 trycktes på Kongl. bekostnad att utdelas som frigsång, då fäderneslandet stod på upplösningsbranten. (Han kallade sig der Wilh. Tell. Se De la Gard. Arch. XIX. 86, 87. XX. 161 f.) Erhöll Professorstitel 1810; belöntes för Swea i Swenska Akad. 1811, ett poem, som börjar i gamla och öfwergår till nya skolans Boeri, warande öfwergångsberget mellan den klassiska skaldekunstens urberg och de följande nya skolornas flötsberg, om wi så låna bilder ur den fränga wettenskapen, hvilka skulle kunna fullföljas till karakterist af den närwarande alluvalbildningen, derunder politiken bortföljt den poetiska vegetationen, utom på de så höjderna.

T. hade nu ett rykte som skalb af en högre ordning. Swea grep nationen med wäld. Lefren, t. ex., erkände, att då på Sw. Akad:s högtidsdag versarne upplästes:

— — "Jag älskar dig ej, Tid,
som smilar öfwer os i falsk och welig frid.
Jag älskar stormens sus och fädrens stora minnen:

det war som en "contusion" för honom och wäckte hans högre fosterländska medwetande för lifstiden.

T. som nu wäckt sin Ganslers H. E. Gr. L. v. Engeströms warma intresse, blef 1812 utwald för det Professorat i Oreliskan, som M. Norberg bestämt för Stoltz, men sedan förwandlat till en lärostol för lefwande språken (Se Sweriges Biogr. Lex., Norberg, Matr.). Men då lönanlaget af Norberg nu ej war att påräfna, måste T. nöjas med löntour och Ståfwie prebende pastorat. Teg-

när besökte nu Stockholm och blef personligen bekant med Leopold och flere af Sw. Akad., prestwigdes och sjöng sitt

"Farväl, du tidens gästel"

blef prost 1813, höll ett tal wid Jubelfesten i Lund 1817, som var öfverfullt af idéer, medlande mellan den romantiska och klassiska världsåsigten, och i sig en förklaring till en ny tids själfständiga uppfattning af swaren på lifwets högsta dittills ofastast ensidigt uppfattade frågor, blef Theol. Doctor 1818; invaldes i Swenska Akad. efter skalden, Riks-Marskalken Gr. J. G. Drenskierna, war promotor 1820 och höll då en Epilog, som war en fortsättning af Talet 1817. Begge dessa utgjuteller verkade omätligt på ungdomens högre bildning. Om själfwa grundwäsendet af Tegnérska världsåstämningen war mindre wettenskaplig än poetisk, war i sig en i poetiskt språk uttalad eklekticism af den gamla och nya, af den Franska och Tyska filosofien, så så den, genom sitt anslutande till det Skandinaviskt-nordiska ända ett själfständigt lif, som länge af ensidig gränstning förnekades, men slutligen erkändes.

L. utgaf *Nattwardsbarnen* Lund 1821, en herametrisk idyll, öf. på Tyska af D. Berg. Königsb. 1825, 2 Aufl. 1833; *April* Lund 1822, öf. på Tyska af Souhr i *Morgenblatt* 1824, af Mohnike 1826. Fick Reslöfs pastorat såsom personelt prebende 1828 och war nu Carolinska Akademiens mest älskade och beundrade lärare. Grefliga studierne hade under det decennium, L. war Professor, hunnit anseeligt högre än någonsin förut. Störst war dock hans ryckte som skald och han blef som sådan störst genom Frithiof. Detta poem, ej blott Tegnérska, utan Swenska sångens mest bemärkta alster, började utgifwas i *Zeuna*, "Götiska scholans" organ, 8:de h. 1821 och fortsattes i 9:de h. 1822 samt utkom fullständigt i Stockholm 1825. Den har utkommit i 6 upplagor, räknade till 15000 exemplar. Utrikes har den utgått i flera öfversättningar, på danskt språk öfversatt af H. Foj; Bergen 1826, 2:dra uppl. Christiania 1827, af J. P. Miller och Finn Magnusen (f. Rings drapa af F. M.) Kphn 1826, af A. C. Boye Kphn 1838; öf. på tyska af L. Schley, Ups. 1826, eftertryckt i Wien 1827, af Amal. v. Helwig, Stuttgart 1826, 2:dra uppl. 1832; af G. Mohnike, Straß. 1826, 2:dra uppl. 1830; 3:dje Leipzig 1836; af G. J. Mayerhoff Berl. 1835; öf. på franska af M. de Puget, Paris 1838 (på profsa); öf. på Engelska af Rev. William Strong, London 1833, af H. G., W. G. F. och R. C. i London och Paris 1835 af R. G. Lathman Lond. 1838 och af G. Stephens, Stockholm och London 1839. Utom dessa 12 fullständiga, hade 8 partiella öf. utkommit, 4 i Tyskland, Ingeborgs klagan på fransk vers af J. J. Ampère 1832, svåden i Blackwoods Edinburgh Magazine 1828, lifså i Foreign Quarterly Review, n. V. 1828; och af Prof. Longfellow i North American Review, Boston och New-York n. 96, 1837. Wingar fingo sångerne genom den Musik, ofta utmärkta tonsättare utgåf

wo till dem. B. Crusell utgaf 12 sänger Stockholm 1826, utkommo i Leipzig 1827. Wifingabalk von Jos. Panny, Mai 3, Paris, Antwerpen 1832. Drei Lieder aus der Fr. Sage von F. Silber Lüdingen 1836, 6 Sanger i G. Stephens engelska öf. I Ste: tryck illustrerades flera situationer i Sagan af H. Hamilton, G. J. Fahlerantz, M. J. Andarswård och Holmbergsson. 16 teckningar finnas i Engelska upplagan af G. E. Ett Bihang till Frithjofs Saga utkom i Stockholm 1839 med Tegners lesverne af Franzén. Detta poem vann således Europeisk ryktbarhet, — en ära som ej kan tillerkännas någon annan svenskt witterhetsprodukt.

Då Tegners rykte stod i sin midnagshöjd, dog Frih. Mörner i grannskapet. Det heter derom någorstädes: "mång: wille nu i Lindfors återbörda en Wallqwist. Flera wille hafwa något större än Wallqwist war, kanste mindre bepröfwande, om den blommande Aloën, liksom distens palmiträd, får ökad styrka under ökade tyngder". Tegner stod först på förslaget och utnämndes 1824. Stod på Bisk. förslag i Karlstad 1829. Heders-Ledamot i K. W. H. A. A. G. N. D. s. å. (med stora Korset 1844). Stod på Erkebiskopsförslag 1840.

Tyskland hade wid denna tid, då T. uppträdde såsom sekular, förfallit till geniets dyrkan och utwält Goethe till Öfwergrund i sitt Pantheon. Sverige, wandt att härma detta land, synetes inkomma på samma afwäg och walde T. till sin Goethe. Swarken Sverige eller T. winno derpå. Då T. ej wille låta leda sig af dyrkanne, wredgades de, som Nyssarne på sitt helgon, då de anse att det är afwojt mot sina tillbedjare. Anfallet följde på Jublen. T. har genomgått begge dessa pröfningar och lesver indraget och sälla åftadande werldsbullret.

Som Ephorus har han hållit flera från trycket utgifna tal, deri han, skrifwer Franzén, på det honom egna snillrika sätt utwedlat sina ljusa åsigter öfwer dagens frågor, angående reformerne i den allmänna undervisningens iurättning. I "Stora Comiten rörande Undervisningswäsendet 1826 och 1828 tillhörde T. dem, som wille en reform i grunden.

Som Biskop höll T. prestmöte 1836 och de utgifne Handlingarne äro öfwen öfwerfatta på Tyska. Dessa, liksom Bingårds prestmöts handlingar, ha gifwit en karakter åt dylika, som göra prestmöten sällsynta, kanste t. o. m. minsta Biskopskandidaters antal.

Tegners äldsta son Christopher, född 1807, är Pr. & P. i Kellstorp, Lunds stift. Lars Gustaf är Lieutenant. En dotter Göthilda är g. m. en Frih. Rappe, dottern D:sa g. m. 1:o Lieuten. Kuhlberg, 2:o Skalden Böttiger.

Skriker: bisp. Se Marklin. Smärre strödda poemer och tal ha i allmänhet ingått i Smärre samlade Dikter af Gf. Tegner 1 B. Sthm 1828. 2:dra uppl. 1832. (Krigsängnen anförd p. 64 är en omarbetning af frigsång för

f. Skänka landtivarinet af G. L. Stockholm 1809. 4:o, förf. till Chefen för nämnde landtivarinet gifna exemplar aftryckt i De la G. Arch. XX loc. cit.) Tal wid sarsämbota tillfällen af G. L. 1 B. Sthm 1831. 2 B. Sthm 1841. Här saknas: Tal hållet på k. Carolinska lärosalen i Lund wid Jubelfesten 1817 af Gaius Tegnéer. Sthm 1818. Det här intagna Talet öfver Prins Oscars formåning 1823 är öf. på Lyssa af Mohnike. Stralf. 1828. Frithiofs Saga. Se oswan. 3 Donna III—IX h. träffas förta uppl. af flera bland poeterna. Wi föra hit: Handl. hörande till prestmötet i Werio 1836. Werio 1837. Öf. på Lyssa, liksom 1 & 2 B. Gerda, ett större poem, hwaraf blott prof meddelats, hvilka Franzen bedömmar som hänförande. Derur är Jätten Finn. Lund 1829, öf. på Lyssa af Mohnike. Stralf. f. å.

Källor: Wibang till Frithiofs Saga, Hammarföls-Condéns Sv. Witzterhet, Matriklar. Allgemeines deutsches Conversations-Lexicon X Th. Leipz. 1841 m. ff.

Domprostar i Tegnéers tid: XXI. Doct. **Chphr. J. Hentlin**, hwaras biographi träffas i Sw Biogr. Lex. Wi upprepa och tillägga här blott att han, född i Åsheda, der fadren war Pr. & P., d. 23 Oct. 1786, blef St. i L. 1804, Mag:r 1808, Docens i Eloq. rom. 1809, i Mathem. 1810, Adj. i Economiën 1813. Gymnasti-Adj. i Werio f. å. Conf.-Not. 1816, Philos. Lect. f. å., Rth. i Tolg 1822. H.-prost 1825, Revisor 1827, 1832, Riksdagsman 1828, 1834. L. N. D. 1830. Domprost i Werio 1829. Th. Doct. 1831. Presbiterade wid prestmötet i Werio 1836. L. f. Stats-Sekr. i k. Eccl.-Expd. 1838. Bisk. i Wisby f. å. Medlem i Comitén rörande föreningsfördraget mellan Sverige och Norge. Ordf. i Kyrklags-Comitén. G. N. D. 1841. R. Öfwer-Hofpred. f. å. Afsted från Biskopsembetet f. å. Ordens-Bisk. i survidance f. å. Rth. i Fellingöbro f. å. Stats-Råd i Eccl.-Depart. 1842. Afstedad 1844. Utg. Theser, programmer, en Synodaldisp. och en sockenbeskrifning.

XXII. Doct. **Sam. Elmgren** är född d. 30 Sept. 1777, fadren Rth. i Resteled. St. i L. 1795, Mag:r 1802, v. Collega i Werio 1803, prest f. å. Gynn. Adj. 1805. Hist. Lect. 1811. Sekret. wid Vänet's Hush.-Sällsk. 1813. Th. Lect. 1822, H. prost i Rinnew. 1828. Th. Dr 1831. Domprost 1839, v. pres. wid prestmötet 1836. Riksdagsm. 1840, L. N. D. 1841. Utg. Theser och Programmer.

Wi ha meddelat dessa biographier af Ordff. och v. Ordff. i Stiftsstyrelsen såsom de tillgänglige nycklarne till Stiftsstyrelsens obekantare verksamhet. Andra slags Materialier pläga ej i Sverige anföras. Der "Fouungarnes Historia är folkets", blir det så hela raden ned. Våra herdaminnen utgöra f. k. meritförteckningar öfwer presternas jödelse: students m. m. år, titlar på exercitii disputationer, hvilka titlar de ofta ensamt torde läst af hela disputationen o. d. Likväl äro dessa biographier, i brist af bättre källor, ej alldeles betydninglösa. I ett stift der personligheter, sådane som Baazernas och Birenii och Wallqwists, Bälters och Tegnéers ledt styrelsen, måste ett dunklare eller klarare tids medvetande förutfattas hos de utmärktare inom Clericiet; den Bälterska

Scholan, kännande det som war högre än tiden, gif med stark ström in i 19:de seklet. Annu ha des wägor ej blandats med tidshafwets.

Recapitulation.

A. Biskopar.

1. Stenar fr. Linsöp. Bisk. stol. B. i Werio 1166—92.
  2. Joh. Erngis:lf. B. 1193—1206.
  3. Gregor. 1207—50.
  4. Forcund. 1250—60.
  5. Åf. 1261—88.
  6. Bo Håtta trol. fr. Lund, B. 1288—91.
  7. Magnus förut Kanik i Werio. B. 1292—1320.
  8. Bo, Rh. i Gårdsby, Kan. i Wer. B. 1320—43.
  9. Thomas Joh:nis fr. ett Ups. Kan:dome; B. 1344—65.
  10. Henrik förut Munk, B. 1366—81.
  11. Peter fr. Seeland. B. 1381—87.
  12. Heming Larfson 1387—1412.
  13. Eskil Torstenf. 1412—29.
  14. Nils Ragwaldfson 1430—38. G. B.
  15. Lars Michelf. förut Munk, B. 1440—70.
  16. Gudm. Nilf. Munk. Kan. i Westerås, Arch. D i Werio. B. 1470—75.
  17. Nils Olf. Kan. i Werio B. 1476—94.
  18. Ingemar Peterf. 1494—1530.
  19. Joen Boson, kan. i Werio. Elect. 1530—53.
  20. Nils Knuff. Smol. Hofpred. Gl. & B. 1553—76.
  21. And. Larf. förut Rh. i Geste, B. 1577—83.
  22. Nils Stephansf. Sup. Int. i Jemil. Domprost i Werio B. 1583—95.
  23. P. J. Angerm. förut Rh. i Arboga. B. 1595—1630.
  24. Nils Kroffius, Smol. Rect. Sch. i Werio. Domprost, B. 1632—46.
  25. Joh. Baazius Smol. Rh. i Jönk. B. 1647—49.
  26. Joh. Stalenus. Smol. Prof. i Ups. B. 1649—51.
  27. J. Lundeberg, Smol. Rh. i Urshult. B. 1651—67.
  28. J. Rudebeckius. 1667 † s. d.
  29. J. Baazius Smol. Rh. i Wingåfer. B. 1667—74. G. B.
  30. J. Scavin. Sint: i Karls stad. 1673—87.
  31. C. Fahn. Smol. B. i Lund. B. i Wer. 1687.
  32. S. Wiranius. Calm. Hofpred. B. 1688—1703.
  33. O. Cawallius. Smol. Rh. i Wreftad. Domprost i Werio. B. 1703—08.
  34. J. Esberg Hofpr. B. 1708—11.
  35. D. Lund. Bisk. i Wiborg. B. i Werio 1711—29.
  36. G. Fumble. Smol. Sint i Ceroka. B. 1731—41.
  37. E. Alstrin, P. prim. B. 1743—49.
  38. O. O'ander, Smol. Acad. Adj. i Lund, Dompr. i Werio. B. 1749—78.
  39. O. Wallqwist. H. pr. Rh. Dompr. i Werio. B. 1787—1800.
  40. L. Mörner. Smol. Doc. i Ups. Rh. B. 1800—1823.
  41. E. Tegnév. Prof. i L. B. 1824—.
- Ann. 3 ha blifwit Erkebiskopar. 11 bland 22 efter ref. warit stiftets barn — eller blott hälften. Det friar från beffylning att högst statta landsmanskap; 5 af dessa 22 ha warit Domprostar i Werio ingen kallats som Rector; blott 2 som Rherdar i stiftet.

B. Domprostar.

- I. Gudmund Spiegel, Provest i Werend wid 1540—45.
- II. Nils Stephani wid 1570—83.
- III. Joh. Swenfon 1583—92.
- IV. Steno Magni wid 1599—1603.
- V. Joh. C. Ungius 1603—07.

VI Nils Kroktus 1607—32.	XV. Nils Allin 1769—73.
VII. Herm. Dufrens 1632—52.	XVI. Joh. Kogberg 1774—85
VIII. J. Zephyrinus 1653—82.	XVII. O. Wallqwist 1786—87.
IX. Enew. Widebeck 1684—94.	XVIII. S. Cronander 1789—1802.
X. O. Cawallius 1696—1704.	XIX. Säkän Sjögren 1802—15.
XI. A. Goeding 1705—1709.	XX. N. Lamér 1816—28.
XII. O. Osander 1730—1749.	XXI. Chr. J. Geurlin 1829—38.
XIII. Sw. Belter 1750—60.	XXII. S. Elmgren 1839—.
XIV. J. Tillander 1762—69.	

Vi tillägga Notarierna wid Stiftsstyrelsen, wägledda af ett manuscript, godhetsfullt lånadt of af Hr Dompr sten Doctor Elmgren.

1. Magn. Petri 1553. Rom 1555 till Kalsewit, 1565 till Åsheda.	21. M. Joh. Tillander 1739—41. Lect.
2. Andr. Johannis 1595.	22. M. Carl Starck 1741—43. Lect.
3. Andr. Fernerus 1651—66.	23. M. Gabr. Ödmann 1743—62. Hjelmserhd.
4. Andr. Serlinus 1666—72. Se Swetlanda.	24. M. Carl Ingerman 1762—71. Lect.
5. A. Lichomannus 1672—75. Se Lectorsferien	25. M. Dan. Anander f. 1735. Mag:r 1757, prest 1763. Not. 1771. † 1811.
6. Petr. Novallius 1675—78. Esirö.	26. M. J. 3 Hjelmernus v. Not. 1787—1801. Nybby.
7. Joh. Streling d. ä. 1678—84. Mvresjö.	27. M. And. Sallström f. 1762, prest 1787, Mag:r 1790, v. Not. 1801. Afhände sig lifwet 1804.
8. M. Magn. Fiorin 1684—86. Lect.	28. M. Magn. Er. Forsander v. Not. 1805, ord. 1811—14. Swittaryd.
9. M. Magn. Megalinus 1686—92. Lect.	29. M. Dav. Aspelin 1814—16. Lect.
10. M. Jon. Sellman 1692—96. Lect.	30. M. Chr. J. Geurlin, 1816—17. Lect.
11. M. Magn. Ståålhöds 1696—98. Con:Rect.	31. M. And. Ahlstrand 1818—27. Lect.
12. M. Joh. Selin 1698—1706. Lect.	32. M. S. G. Mellin 1827—37. f. 1792. Fabr. Pr. & B. i Unnaryd, St. i U. 1812, i L. 1814. Mag:r 1820. Coll. Sch. 1821. Rh. i Säby i Linkop. Stift 1837.
13. M. Vic. Sagrelins 1708—09. Lect.	33. G. S. Olin 1837—39. Öv:therhd.
14. M. Dav. Brok 1709—12. Lect.	34. M. S. G. Wiberg fr. 1840. f. i Werio 1808. St. i L. 1826. Conf. Aman. 1833. Mag:r i L. 1835. Lärare i lefw. språken wid Gynn. då han 1840 blef Notarin.
15. M. Joh. Wallin 1712—15. Annerstad.	
16. M. P. Floderus 1715—21. Lect.	
17. M. Sam. Elmgren 1721—25. Con:Rect.	
18. M. Sam. Kogberg 1725—27. Lect.	
19. M. Joh. Streling d. y. 1727—30. Rect. Sch.	
20. M. Magn. Stolspe 1730—39. Lect.	

Mätelser.

Utom hvad i 11:te kap. upptagits, nödgas förf. anmärka. P. 92 not. r. 9 läs: *υποσ*. P. 158 not. r. 3 ega läs: ej ega. P. 153 r. 4 nerifr. i text. är läs: går snart ned. . . P. 181—82. Procopii ord äro i verbal öf. (11. 205. 15.) "De (Herulerna) anlände till ön Thule och der qvarblif: wa de", och (11: 208. 17): "Gauterna — — ett talrifit folkslag, som lemnade de boningsplatser åt Herulerna, hvilka då woro fremlingar". Här, annärfer en lärw vän, är ej tal om läget af de boningsplatser Gauterna lemnade Herulerna, troende att dessa legat i norr om deras egna, hwarom i ett lärdt arbete snart mera blir bekant. Jag erkänner, att min slutsats härleder sig från bristen på allt, utwisande af läget hos Procopius, hvilket jag ansåg snarast uppkomma, då intet utwisades, utan de, som hunnit förbi **Sklaverna, Danerna** och hafwet stå framför Gauterna och det dermed warder slut på talet om deras wandring, hwaraf jag ansåg följa, att de ej wandrade längre, det är, nedsatte sig öfwan Danerna, nebanför Gauterna. Kanste skall läsningen af en special undersökning i ämnet öfwerbewisa om min lärde wäns mening. P. 185, r. 17 nerifr. läs: ett Troyes. . . P. 246 r. 6 böff. 44 n utgår. P. 259 r. 5 nerifr. böff. 26 s läs s. P. 265 r. 13 nerifr. böff. 6 baklänges räknadt b läs h. P. 270 r. 4 nerifr. i texten står 3:dje kap. läs 10:de (p. 462 följ.) P. 271 r. 9 nerifr. b. 7 bakl. räkn. b läs l. P. 281. Tradition, som styrker wår åsigt, har uttegnats af D. Hyltén Cavallins i Läs. för folket (år 1842), wisande att **Normän** inblandas i sägnen om **Alle** och **Tare**. Se Topogr. om Stenbrohult. ("Alle war åt Westergötland, att förjaga Norra kungen".) P. 287 3:dje stycket. "Smål. Beskr." upprepar här ett ärtal, som wäl först möter på Chartau i Bräuwalla hed i Swecia Ant. & Hod. Paul Rudebeck är nog den förste uträfnaren. P. 301 r. 22 står 830 läs 930. P. 309 in med. **Tinnandås** på . . . Heter dock **Tinnandås** (Tinnwedens yttersta nås?). Hr Ferst Landtmätaren Allwin, en man, som sjelf genomwandrat de orter, som nämnas i Danaholms urkunder, forskafar den wäl ur det stål, att han ej ansfer möjligt, att **Norges** kung funnat sträcka sin landbegräns så djupt in i n. w. Småland, har godhetsfullt meddelat ett wärberiff bidrag till urkundens räkta förstånd, som wid Topographiska teckningen af Westbo skall meddelas. P. 397, r. 3 dyllikt läs: majestätets. P. 455 r. 16 läs fenster. P. 465 r. 14 läs Estlandet öster om. . . P. 485 not. r. 2 med läs sam'. P. 496. r. 7—8: Staffan — — 1542 utgår. P. 518 r. 5 7 läs n. P. 520 r. 15 Nerthæ läs Neithæ; r. 18 *αὐτο*, läs *αὐτο*; monne ej deraf. . . P. 525 r. 8 nerifr. i text.: Heitu läs: Heiter P. 526 r. 9 Geord läs Gurd.

P. 529 1 §. r. 3 läs: Åbos (före 1809) och Lunds (efter 1660). P. 530 r. 16 . . . Wercensfs. P. 531 r. 9 står 1200 läs 1260; r. 16 läs fettil. Wid **Tollegarn** torde förf. bort anmärka Dalns gifning, att det warit **Tolg-gården**. P. 532 r. 11 bör sluta med s. P. 535 före sista raden har en rad öfwerhoppats: **J hans tid hölls en wigtig Ferredag i Weris af Sten Sture**. P. 541 r. 8 nerifr. läs ord enligt. P. 542 wid 11 läs hade t . . . P. 543 r. 21 och 544 r. 19 före **Wista** tillägg: **Twera** och. P. 578 r. 1 i text. läs af; r. 7 Der läs Det; not. r. 4 Af dyllikt med läs Af dyllikt ses, med ic. P. 579 in med. ej kunna tala läs nu ej ic.; r. 10 nerifr. såg ansträngningar i såg nu ansträngningen. P. 582 r. 9 nerifr. läs Dmanni. P. 583 in med. läs: allmännas. Till W—s skrifter lägges: Dagbok wid Riksbdagen 1789. Se Frej XIX & XX; r. 6 nerifr. läs: jamna; r. 3 nerifr. hans läs Gr—rs. P. 586 r. 13 som läs hwilket; in med. den motsägande läs: den i sig motsägande, r. 11 nerifr. läs: coarctatum. P. 587 r. 1 revolutionis följer läs: revolutions följer; r. 2 magt läs makt; r. 6 utgår ordet sig; in med. lärjungar läs lärdomar; r. 16 Domprosten läs Lectorn. P. 590 r. 14 hans läs sonens; r. 15 Bergdal läs Bergdahl. P. 591 r. 12 Strüberg läs Strudig.

